

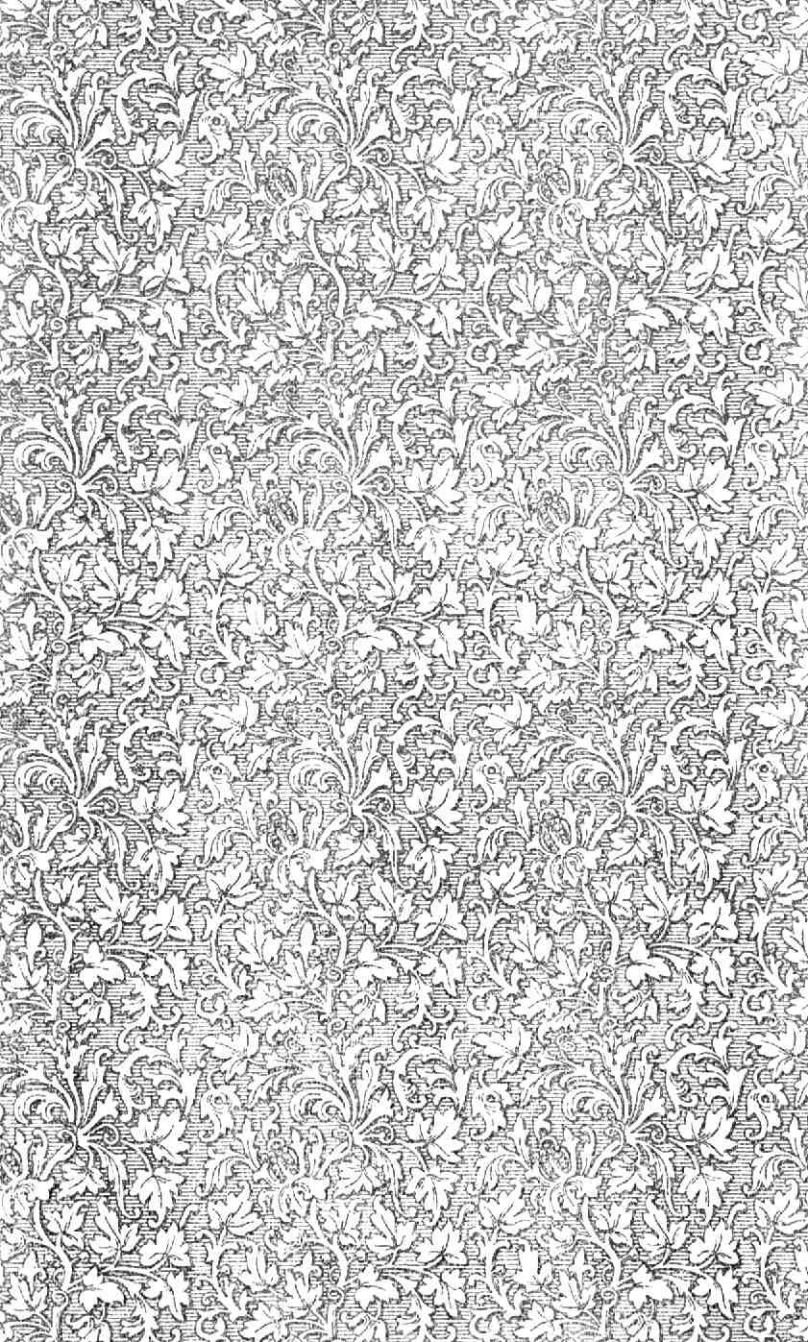

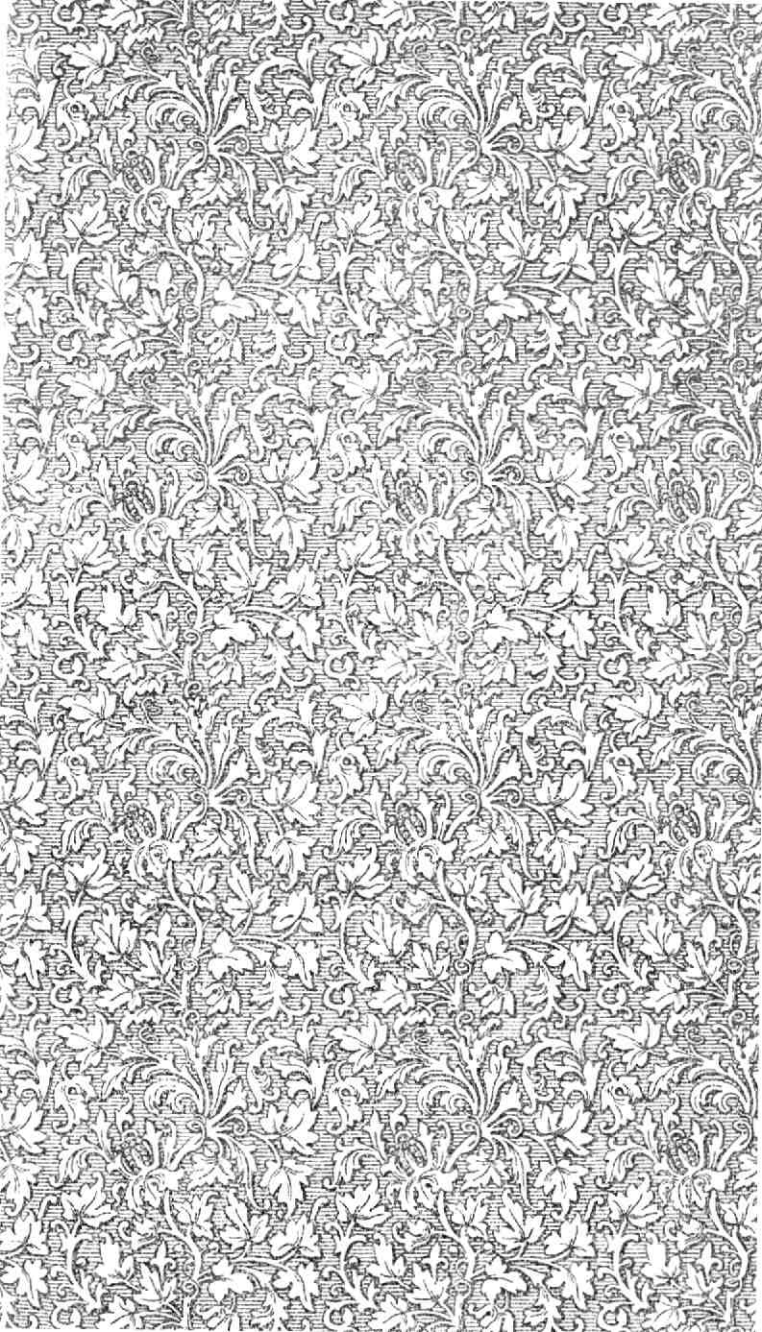
Geschiedenis van Sinte Chantal en den oorsprong der visitatie

<https://hdl.handle.net/1874/236509>

260

Vak 4

mm 13562

Wijzes Weeshuis Delft.

GESCHIEDENIS
VAN
SINTE CHANTAL
EN DEN
Oorsprong der Visitatie

II.

1644
260
GESCHIEDENIS

VAN

SINTE CHANTAL

EN DEN

OORSPRONG DER VISITATIE

DOOR

Zijne Hoogweerdigheid E. BOUGAUD

gewezen Grootvicaris van Orleans
gewezen Bisschop van Laval

Vrij naar de elfde Fransche uitgave vertaald

DOOR

HENDRIK REMBRY

Priester van het Bisdóm Brugge

Mulierem fortem quis inveniet?

Eene moedige huisvrouw — wie vindt haar?
(Liber Prov. XXXI, 10.)

II. BOEKDEEL

GENT

HUIS SINT JOSEPH

BOEKDRUKKERIJ H. VANDER SCHELDEN

ONDERSTRAAT, 26. — MDCCCXC.

EIGENDOM VAN DEN UITGEVER

GESCHIEDENIS

VAN

SINTE CHANTAL

EN DEN

Oorsprong der Visitatie

Negentiende Hoofdstuk

Met moeder volgens de gratie te worden, houdt Sinte Chantal niet op moeder te zijn volgens de natuur. — Hare kinderen en hare kleinkinderen.

ENE schrikkelijke gebeurtenis, de dood van den vrijheer van Thorens en die van zijne jonge echtgenoot Maria-Amata de Chantal, welke hem niet overleven kon en stierf van droefheid, was al met eens aan het opmaken van de regelen der Visitatie hoogst nadeelig, verscheurde het hert van Sint Franciscus de Sales, vermorzelde dat van Sinte Chantal, stelde dezer leven in gevaar, bracht haar

zoo dichtbij het graf dat zij de laatste heilige sacramenten ontving, en toonde, aan alwie er ooit aan getwijfeld had, hoe groot te allen tijde de liefde van mevrouw de Chantal voor hare kinderen geweest was, en hoezeer zij, in het klooster, voortging met hen te beminnen.

Men gedooge, dat wij eenen oogenblik onze oogen van het schouwspel der opkomende Visitatie aftrekken, dat wij ze vestigen op de kinderen en de kleinkinderen van Sinte Chantal, dat wij alzoo van haar openbaar tot haar verborgen leven overgaan, en dat wij in de kloosterzuster en de stichtster de moeder trachten te ontdekken.

Vooreerst herinneren wij ons, hoe het met de familie van mevrouw de Chantal gelegen was op den oogenblik dat zij huis en maagschap vaarwel zegde, om non te worden. Van de zes kinderen die zij bij haren man gewonnen had, bleven er haar enkel drij over, twee dochters en één zoon, die het oudste kind was. De meest gevorderde in jaren van de twee dochters, Maria-Amata, was bitter jong toen zij het huwelijk aanging met den vrijheer van Thorens, die insgelijks weinige jaren telde en de broeder van Sint Franciscus de Sales was. Zij bewoonde het kasteel van Thorens, op drij uren afstands van Annecy, kwam dikwijls naar deszelfs klooster af om hare moeder te bezoeken, en bracht er zelfs hare dagen door, telkens als haar man verplicht was ten dienste te staan van zijnen vorst, hetgeen niet zelden voorviel. De tweede dochter van Sinte Chantal vergezelde hare moeder naar Annecy, en te recht mag zij voor eene der eerste kostgangsters der Visitatie doorgaan. Haar bestierder was Sint Franciscus de Sales, en Sinte Chantal hare leermeesteres; en daar het klooster van Annecy nog onder geen slot gesteld was, ging zij het dikwijls uit, nu eens om in de kerken der stad de sermoenen van Sint Franciscus de Sales bij te wonen, dan om aan

sommige edellieden een bezoek af te leggen; ofwel ook om haar zuster te gaan vinden te Thorens, waar zij jaarlijks eenige maanden vacantie nam, en, in de afwezigheid van hare moeder, altijd naartoe kwam.

Wat Celsus-Benignus betreft, mevrouw de Chantal had, toen zij Dijon verliet, hem aan den waakzamen voorzitter Frémyot, die sedert lang met diens opvoeding gelast was, toevertrouwd; bij het afsterven van gemelden voorzitter, had zij hem in den kost besteed op het beroemd college des Godrans; zijne studiën voltrokken zijnde, had zij hem naar het hof gezonden, waar de roem van zijnen vader, den vrijheer de Chantal, hem was voorgegaan, en waar hij, gezien zijne begaafdheden, welhaast eene belangrijke doch hoogst gevaarlijke rol spelen zou.

Zoo was het te dien tijde met de zaken van de drie kinderen van mevrouw de Chantal gelegen. De voorspoed kwam met dien toestand overeen. Maria-Amata, rijkelijk begiftigd toen zij het huwelijk aanging, was barones van Thorens. Het schoone landgoed van Bourbilly, bruidsgave van mevrouw de Chantal, waar sedert de dood van den voorzitter en die van den ouden vrijheer de heerlijkheden van Thotes en van Sauvigny aan gevoegd geweest waren, maakte, met den titel van vrijheer de Chantal, het prachtvol deel uit van Celsus-Benignus. Het kasteel van Monthelon met al zijn toebehooren, was bestemd om de erfenis van Francisca te worden. En daar die drie kinderen nog minderjarig waren, had mevrouw de Chantal, toen zij hun al hare goederen afstond, er het bestier van op zich genomen. Tweemaal zelfs, in 1611 en in 1613, had zij niet geaarzeld zich op weg te stellen naar Burgonje, ten einde er eenige kwestieën, die de fortuin harer kinderen raakten, te vereffenen, en, door hare behendige zorgvuldigheid, had zij er in gelukt den rijkdom harer teergeliefden te verdubbelen.

Zooals men bemerken kan, had mevrouw de Chantal al hare plichten van moeder allerbest gekweten. Het vervolg van deze geschiedenis zal toonen, dat zij het deed zoolang als zij leefde.

In 1617, bracht Maria-Amata, die sedert 1609 met den vrijheer van Thorens getrouwd was, op eene aangename en heilige wijze hare dagen door, en ging voor de eerste maal het geluk hebben moeder te worden, toen, bij het losbersten van den oorlog tusschen Frankrijk en Spanje, zij al met eens het droevig nieuws vernam, dat haar echtgenoot naar Piëmont vertrekken moest met het regiment waar hij kolonel van was.

In het leven bestaan er ongemeene voorkennissen. Zie, toen het gebeurde dat die twee jonge getrouwd en verplicht waren elkander voor eenigen tijd te verlaten, konden zij elkander nimmer vaarwel zeggen, zonder vele tranen te storten; doch ditmaal kwamen zij droeviger voor dan ooit. Zij stonden met toegenepen hert op malkanderen te kijken, zonder schier een woord te kunnen spreken. Zich onbekwaam gevoelende om van haren man haar afscheid te nemen, vergezelde Maria-Amata hem tamelijk verre op den weg; en, toen zij eindelijk genoodzaakt was naar huis te keeren, gingen zij beiden aan 't weenen met de macht, zoodanig dat de omstanders van die groote genegenheid tusschen man en vrouw sterk aangedaan waren, en buitenmate vreesden hen onder hunne neerslachtigheid te zien bezwijken. Daar zij beiden voor goede christenen doorgingen, was hun laatste woord een woord van opwekking om, zoo het den Heere believen mocht dat zij elkander wederzagen, beter dan ooit den weg der volmaaktheid te bewandelen. Daarna scheidde men ze met geweld, want het kostte hun moeite elkander te verlaten, en, toen de vrijheer van Thorens, over van treurigheid, te viervoet weggereden was, ging, volgens hare gewoonte, de bedrukte Maria-Amata bij

hare moeder wonen. En te rekenen van dien tijd, kwam zij steeds bekreten voor, was zij gedurig om het leven van haren dierbaren echtgenoot bekommerd (1).

Enkel waren er drij weken verloopeden sedert dat de vrijheer van Thorens heengegaan was, toen men vernam dat hij, bij zijne aankomst in Piemont, ziek was geworden en tegenwoordig groot gevaar liep van te sterven. « Eilaas! riep Sint Franciscus de Sales uit, het zal gedaan zijn met het leven van mijn welbeminden broeder; alle oogenblikken verwachtte ik het droevige nieuws van zijn overlijden, ja, wie weet of hij reeds uit deze wereld niet gescheiden is. Ongetwijfeld zal het mij lastig vallen die pijnlijke mare aan zijne vrouw te doen geworden, en vijftien dagen voor het minste zullen mij van noode zijn, om haar te troosten en mij wat moed in 't herte te spreken. »

Inderdaad, des anderendaags bracht men hem de voorziene tijding, dat zijn broeder gerustelijk in den Heer ontslapen was. Bij het hooren van die woorden, ging Sint Franciscus de Sales aan 't weenen en aan 't snikken; doch, gansch onderworpen aan den wille Gods, sloeg hij dadelijk zijne oogen naar den hemel en zegde met gebrokene stem: « *O mijn God! ik wil wat Gij wilt. Ik doe niet eens den mond open om te klagen, om reden dat Gij het zijt die mij beproeft* (2). »

Hetgeen de droefheid van Sint Franciscus de Sales vermeerderde, was te denken dat de zoo jonge Maria-Amata, die haren man groote genegenheid toedroeg, en die, in den ouderdom van negentien jaar, een kind ging ter wereld brengen, door dien harden en onverwachten slag diep in de ziele zou geschokt worden. Ter nauwer-

(1) *Levens der eerste moeders der Visitatie*, Maria-Amata de Chantal, bladz. 80.

(2) *Leven van Sint Franciscus de Sales*, door Karel-August de Sales; 1 boekd. in-4°, 1634, bladz. 497.

nood had hij aan moeder de Chantal iets of wat van de ziekte van den vrijheer van Thorens verteld, en reeds verstond hij, de neerslachtigheid van die heilige weduwe ingezien, van welk hertscheurend schouwspel hij zou getuige wezen, eens dat de oogenblik zou gekomen zijn om Maria-Amata met dat treurig nieuws bekend te maken. « O! hoe bedroefd ben ik! schreef hij aan zuster Favre, terzelfder tijd dat hij haar verzocht voor hem te bidden; mij immers is opgelegd te zeggen aan moeder de Chantal en aan hare dochter Maria-Amata dat de vrijheer van Thorens, haar schoonzoon en dezer echtgenoot, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld heeft (1). »

Inderdaad, na lange en vurige gebeden gestort te hebben, ging Sint Franciscus de Sales moeder de Chantal vinden in het klooster. Schaars had de heilige bisschop haar de dood van zijnen broeder, haren schoonzoon aangekondigd, of zij trilde van schrik, en stond dáár zonder een woord te kunnen spreken. Zij was zoo bevreesd om aan haar goede kind die pijnlijke mare over te zeggen dat, in weerwil van al de pogingen die zij aanwendde om hare droefheid te bedwingen, zij weigerde die wreede boodschap te doen. Sint Franciscus de Sales moest zich daarmede zelf belasten; en daar, volgens hare gewoonte, Maria-Amata des anderendaags te biechten gaan zou, werd er besloten dat men tot toen wachten zou, om haar van de lastige beproeving, die haar hoogst aanging, kennis te geven.

Nogtans werd Maria-Amata gewaar dat hare moeder sprak met Sint Franciscus de Sales in de vreemdelingskamer, en de reden van die samenspraak niet kunnende achterhalen, gevoelde zij zich al met eens sterk ontsteld en bevreesd. Zij wachtte aan de deur der kamer hare moeder af, om te weten of er geene droefheid op haar

(1) *Brief van Sint Franciscus de Sales, 29 Mei 1617.*

aangezicht zou te lezen staan. Doch die kloekmoedige mevrouw lukte er in haar zelve te overwinnen en haar verdriet te verduiken, zoodanig dat Maria-Amata uit de wezenstrekken van hare moeder niets pijnlijks geraden kon. Alleenlijk liet onze Heilige aan haar kind hooren, dat het eenen christen betaamt God vurig te beminnen en steeds aan den wille des Heeren onderworpen te zijn, begeerende alzoo haar met dat smertelijk nieuws vanverre bekend te maken.

Des anderendaags, nadat Maria-Amata hare biecht gesproken had, en zij door Sint Franciscus de Sales in staat gesteld geweest was om die pijnlijke mare verdueliglijk te aanveerden, zegde haar de genoemde biechtvader: « Welnu! mijne Dochter, behooren wij God niet teenemaal toe? — Ja zeker, Monseigneur, antwoordde zij. — En zijn wij niet bereid om uit zijne vaderlijke hand de beproevingen met gelatenheid te ontvangen? — Ja, Monseigneur; doch eilaas! ik versta waar gij naartoe wilt, gij wilt zeggen dat mijn man overleden is! » De bisschop krees gelijk een kind en kon niet meer spreken, en zij, van haren kant, stortte tranen met de macht en riep, meer dood dan levend, uit: Ach! mijn God, mijn God! zou het waar zijn dat zulk een ongeluk mij is overgekomen? zou het waar zijn dat mijn teergeliefde echtgenoot het tijdelijke met het eeuwige verwisseld heeft? Eilaas! eilaas! wat staat er mij nu te doen? »

Bij het hooren van die hertscheurende woorden, was moeder de Chantal toegesneld. Doch zij had gerekend op eene kracht die zij niet bezat. Het zien van hare dochter die snikte en van de eene bezwijming in d'andere viel, verscheurde haar hert en eindigde met haar insgelijks machteloos te maken.

Welk treurig schouwspel! die twee mevrouwen waren over van droefheid, en Sint Franciscus de Sales,

die op den grond knielde, weende bitterlijk en wist met zijn eigen zelve geen weg!

Toen die ongemeene neerslachtigheid wat voorbij was, en men wat meer gelaten in den wille Gods voorkwam, begaf zich de deftige bisschop naar de kapel, om er tot zielelaafnis van den overledene de mis te lezen. Maria-Amata woonde in de sacristij die mis bij, en kreesch altijd maar krijschen. Gansch bekreten, doch met de schikkingen des Heeren hoogst tevreden, riep zij van tijd tot tijd met eenestem die bekwaam was om de rotsen zelve te bewegen: « O mijn God! wat hebt Gij toch gedaan! Ach! hoe groot is mijn verdriet! O mijn God! help mij. Dat uwe hand, die mij nederdrukt, mij geneze! »

Soms, de handen kruiswijze over elkander leggende en de oogen naar den hemel slaande, smolt zij in tranen, zeggende: « O mijn Zaligmaker, Gij zijt het die mij dien braven man gegeven hadt; waarom vraagt Gij hem terug, hij die mij fel opwekte om U dagelijks meer en meer te beminnen? Niettemin, mijn God! onderwerpe ik mij aan uwe ondoorgrondelijke oordeelen; ja, kap en kerf, als Gij mij maar ondersteunt op den weg des lijdens. Ik was dien deugdzamen man niet waardig; haast U, o mijn God! om mij te helpen, want ik verga van hertzeer. »

De oogenblik om te communie te gaan gekomen zijnde, werd zij door hare moeder, die steeds bij haar gebleven was, naar de koor geleid, en, toen zij Onzen Lieven Heer genut had, deed zij heimelijk belofte van eeuwige zuiverheid, en droeg zich teenemaal en onwederroepelijk den goeden Zaligmaker op.

Zoo haast zij den Welbeminde haars herten ontvangen had, gaf zij blijken van grootere gerustheid des gemoeds, en hield zich, zonder de minste klacht te doen, met het overwegen van Jesus' liefde bezig.

Bijwijlen nogtans, hare handen en hare bekreten oogen naar den hemel heffende, sprak zij deze zielroerende

woorden: « O Jesus! mijne liefde, uw wil geschiede in het leven en in de dood! O Jesus, ik offere mij geheel en gansch aan U op! O lijden en dood mijns Zaligmakers, ik bemin U en heb voor U de meeste achting! Mijn Jesus! ik omhelze U en verkieze U voor mijnen Bruidegom! »

Korts daarna ging zij wederom aan 't weenen en aan 't snikken, en, wat men ook deed of zegde om haar te troosten, bleef zij neerslachtig en droefgeestig. Wat helpt het naar opbeurende volzinnen te luisteren, als men over is van verdriet? Zij trok een streng rouwkleed aan, weigerde in het vervolg zich op te tooien en tot last aan anderen te dienen, en, hoogst verslonden in den Heer, was zij niet dan om hare zielezaligheid bekommerd.

Drij maanden waren verloopen tusschen die droefheid en die liefde tot God, toen zij al met eens vóór den tijd in 't kinderbedde kwam, en in een zeer bedenkelijken staat verkeerde. Na eenige uren lijdens, bracht zij eenen zoon, die slechts eenen oogenblik leefde, ter wereld. Moeder de Chantal verhaastte zich om haar kleinkind het doopsel te bedienen, en zag het sterven onder hare oogen. De beproefde Maria-Amata, hare smerten vergetende, vroeg dadelijk om haar wichtje te zien, en vernomen hebbende dat het een engelken in den hemel was, riep zij met gelatenheid in den wille Gods uit: « Eilaas! is dat kindje mij reeds onttrokken? » En de oogen naar den hemel slaande, zegde zij: « O mijn God, hadde dat zoontje geleefd, ik zou verplicht geweest zijn het op te kweeken; maar nu dat het uit deze wereld gescheiden is, ben ik teenemaal en voor altijd aan U. »

Zij maakte haar testament met volle kennis van geest, en, hare tijdelijke zaken in orde gesteld hebbende, bereidde zij zich om gerustelijk vóór den Heer te verschijnen. Zij was nauwelijks negentien jaar oud, toen zij, op God betrouwende, de schoonste blijken gaf van christelijke verduldigheid en van buitengewone tevredenheid.

Omtrent ten achten 's avonds, oordeelde de geneesheer dat zij in groot gevaar van te sterven was en dat, maar drij of vier uren meer te leven hebbende, zij voorzichtig doen zou met Sint Franciscus de Sales te haren huize te noodigen. Moeder de Chantal ontbood dus den heiligen bisschop, die oogenblikkelijk met eenige geestelijken afkwam om de zieke Maria-Amata te berechten.

Zij biechte en ontving Onzen Lieven Heere met gansch bijzondere gevoelens van godsvrucht; dan, de handen samenvoegende, zegde zij aan hare goede moeder: « Zou ik het wagen u iets te verzoeken? » Onze Heilige, die wist hoezeer zij haren man bemind had, dacht dat zij haar schoon spreken zou om bij hem begraven te worden, en riep diensvolgens uit: « Vraag al wat gij wilt, mijne Dochter, volgeern zal ik het u toestaan, als het eenigszins mogelijk is. — Mijne Moeder, hernam alsdan de stervende, ik smeeke u met groote ootmoedigheid mij in uwe Orde te willen aanveerden. » En hare oogen op Sint Franciscus de Sales vestigende, zegde zij hem die gunst niet waardig te zijn. Bij het hooren van die woorden, ging eenieder aan 't weenen, de bisschop, de moeder en al de aanwezigen.

Dadelijk doet men de zieke een kleed van novice aan, en, daar het gevaar van te sterven van ure tot ure dreigender wierd, vroeg haar de dienaar Gods of zij het H. Oliesel niet wenschte te ontvangen. « Ja zeker, Monseigneur, antwoordde zij, ik peisde er niet op om u daarvan te spreken. Heb ik geen foute begaan? » Door den deftigen bisschop gerust gesteld, ontving zij dat troostelijk sacrament met haar volle verstand, bemerkte al wat Sint Franciscus de Sales deed, en wist zelve de gebeden te beantwoorden. De heilige zalvingen gedaan zijnde, riep zij met buitengemeene ingekeerdheid uit: « Monseigneur, gij hebt mij tot novice der Visitatie aangenomen, zult gij thans niet toelaten, dat ik mijne

kloosterbeloften uitspreke en tot ware non gemaakt worde? » Daar Sint Franciscus de Sales hare verlangens voldaan had, kon zij hare blijdschap niet verbergen, en zegde met eene dankbare ziel tot hare moeder: « Wat is God toch goed en barmhertig, lieve Mama! Zie, op denzelfden dag zal ik novice en kloosterzuster zijn! » Zij sprak met gebrokene stem hare heilige beloften uit, en ontving uit de handen van den achtbaren bisschop den zwarten sluier en het zilveren kruisken; doch, dewijl zij reeds met de dood worstelde, spreidde men, ten einde haar de dood te doen gedenken, over haar geen baarkleed.

Lichtelijk kan men begrijpen, hoe het met Sinte Chantal gelegen was in die schoone doch pijnlijke oogenblikken. Zij was moeder, en meer moet ik u niet zeggen, beminde Lezer, om u te kennen te geven wat er in haar hert omging. Sint Franciscus de Sales, die vreesde dat dergelijke ongemeene neerslachtigheid de stervende tot nadeel zou verstrekken, smeekte haar zoo luidkeels niet te snikken. Maria-Amata hoorde wat Sint Franciscus de Sales zegde aan hare moeder, en wierp, alsof zij haar had willen troosten, dadelijk hare stervende blikken op haar, zeggende: « O! wat goede moeder is dat! ik bemin ze teederlijk. » En korts daarna: « O mijne Moeder! hoe groot zijn mijne smerten! hoe lastig mijne beproevingen! Doch wat is dat alles in vergelijkinge met de pijnen die Jesus uitstond op het kruis? »

De dienaar Gods, bemerkende dat Maria-Amata zooveel te lijden had, en wetende hoe manhaftig van karakter zij was, stelde haar de volgende buitengewone vraag voor: « Welnu, indien gij wist, mijn lief Kind, dat God u tot het einde der wereld in dergelijke pijnen zou laten voortleven, zoudt gij er iets tegen hebben? — Neen ik. Monseigneur, ik ben immers bereid om al te lijden wat Hij wil, en zoolang Hij het wil. Aan Hem begeere ik teenemaal en volstrektelijk toe te behooren. »

Daarna zweeg zij stil. Hare oogen waren toe, en haar mond half open. Het zou moeilijk geweest zijn om zeggen, of zij aan 't slapen of aan 't overwegen was. Op haar voorhoofd was er allengskens eene schoone klaarte te zien, aan die van den dag die aanbreekt gelijk. Haar aangezicht veranderde langzamerhand van gedaante. Men zou, met haar te aanschouwen, niet gemeend hebben dat zij zoo dichtbij de dood was. Zij ging voor iets dat staat om te bloeien, eerder dan voor iets dat staat om te verslensen, door.

Eindelijk, om twee ure 's nachts, opende zij de oogen, en zegde met eene krachtige stem : « Ach ! ziehier de dood, de tijd van uit dit leven te scheiden is gekomen : de dood grijpt mijn hert vast, doch Jesus heeft er zich eerst van meester gemaakt, en Hij zal er steeds de overhand op hebben. » En, driemaal den naam van Jesus uitsprekende, gaf zij, de oogen naar den hemel gericht, zachtjes haren geest, den 16 September 1617. Maria-Amata de Chantal was negentien jaar, twee maanden en zes dagen oud.

Sint Franciscus de Sales, die sedert lang de biechtvader van Maria-Amata was, « stond haar tot haren laatsten snik bij, en terwijl hij eene harer oogen toedeed, had hare goede moeder de kloekmoedigheid om haar de andere te sluiten (1). » Doch, dit gedaan zijnde, viel moeder de Chantal, die over was van droefheid, in bezwijming.

Ondertusschen dat Sinte Chantal van hare aandoeining opkwam, verliet de eerbiedwaardige bisschop het klooster, gebod de peerden aan zijne koets te spannen, en reed de stad uit. « Zijne dienstknechten waren van gedacht, zegt Mgr Camus, dat hij zich naar het kasteel van Sales zou begeven, om er wat lucht te scheppen en

(1) *Geest van Sint Franciscus de Sales*, I boekd. 152 bl.

wat troost voor zijn bloedend hert te bekomen. Toen zij vernamen dat hij tewege was mij te gaan vinden, maakten zij hem de bemerkinge dat moeder de Chantal, die de kamer waar hare dochter gestorven was niet verlaten kon, in buitengewone neerslachtigheid verkeerde, en dat zij van noode had sterk getroost te worden. « Gij doet kwalijk, antwoordde hij, met te denken dat hare treurigheid grooter is dan de mijne. Ik ken haar edelmoedig karakter, en wete te spreken van mijne zwakheid; hoe ware het dan mogelijk dat ik haar tot troost diene, als ik zelf in de diepste droefheid gedompeld ligge? Gedoogt dan, dat ik iemand zoeke die bekwaam zij om mijnen geest te verkwikken. » Derhalve legde hij mij een bezoek af, zegt Mgr Camus, en vertelde mij, met de tranen in d'oogen, hoe heilig Maria-Amata, die steeds een stichtend leven geleid had, gestorven was, en hoe haar godvruchtig overlijden hare bloedverwanten tot troost verstrekte. Hij verklaarde bijzondere achtinge te hebben voor de deugdzame en manhaftige moeder de Chantal; doch, de hooge volmaaktheid van Maria-Amata ingezien, bekende hij dat die dochter, wie hij de laatste sacramenten bediend had, de schoone voorbeelden van hare deftige moeder had nagevolgd, en daarom niet minder in achtinge behoorde gehouden te worden (1). »

Toen hij uit Belley afreisde, verhaastte hij zich, hoogst getroost als hij was, om de bedrukte Sinte Chantal, te Annecy moed in 't herte te gaan spreken. Nauwelijks was hij in deze stad aangekomen, of hij begaf zich dadelijk naar het klooster waar hij moeder de Chantal ontmoette, die schier aan geen mensch meer geleeke van 't geweldig krieschen en 't schrikkelijk snikken. Tot overmaat van droefheid, was zij met iets sterk bekommerd. Zie, zij was het die haastig weg haren

(1) *Geest van Sint Franciscus de Sales*, I boekd. 132 bl.

stervenden kleinzoon gedoopt had; welnu zij vroeg gedurig aan haar zelve, of zij het wél gedaan had, of zij de woorden goed had uitgesproken, of zij zich van waarachtig en natuurlijk water bediend had, en veel vijven en zessen, gelijk het gemeenlijk gaat met menschen die al te benauwd zijn. Daar zij zich de zake niet meer herinnerde, meende zij, doordien zij in dien oogenblik fel ontsteld geweest was, niet gedaan te hebben wat zij moest doen om het doopsel te bedienen; vandaar hare tranen en hare zuchten, vandaar de bittere verwijtingen die zij haarzelve toebreacht, omdat zij altijd peisde de onvrijwillige schuld te zijn dat haar kleinkind nooit God zou zien. Zoohaast zij Sint Franciscus de Sales ontwaarde, wierp zij zich vóór hem neder, met bekreten oogen hare fout bekennde. « O! mijn eerbiedwaardige Vader, zegde zij, ik ben mogelijk oorzaak, dat eene ziel nimmer God aanschouwen zal! » De wijze bisschop verstond zoo seffens dat er van eene bekoring kwestie was, en wilde daarmede oogenblikkelijk gedaan maken. « Mijne Moeder, riep hij al met eens uit, wilt gij weten waarom gij zoo angstig zijt? 't Is omdat gij te veel uwe bekoringen toegeeft. » Die woorden hoorende, was Sinte Chantal teenemaal gerust van herte; zij begreep dat er onder hare handelwijze wat eigenliefde schulde, en dat zij wat meer op God betrouwen moest. Dadelijk beleed zij hare schuld en, over van blijdschap, zag zij klaarlijk dat zij allerbest en met grooten ijver het heilig doopsel bediend had.

Dienzelfden dag ging men tot de begraafing van Maria-Amata over; want zij lag nog altijd uitgestrekt op haar doodsbed, omringd zijnde van vele personen die hare zachte wezenstrekken bewonderden en die aan Sint Franciscus de Sales, terzelfdertijd dat zij met pater-nosters en santjes haar lichaam raakten, den oorlof vraagden om haar te mogen aanroepen. Zij geleeke aan

eenen engel. Toen men haar lichaam, in non gekleed, ter aarde bestelde, prijkte het met een zilveren kruisken op de borst en met eene kroon van witte rozen op het hoofd (1).

t' Zijnent wedergekeerd, schreef Sint Franciscus de Sales, welke van die pijnlijke plechtigheid diep in de ziel geschokt geweest was, zoo seffens aan moeder Favre eenen brief, om haar met die schoone en stichtende dood bekend te maken. « U komt het niet vreemd voor te hooren, beminde Dochter, dat wij dezer dagen groote smerten geleden hebben. Immers de goede Maria-Amata de Chantal is ons, zooals gij weet, in den bloei harer jaren ontruikt geweest, zij die niet gerekend had op zoo korte dagen huwelijk, en die bestemd was om, te zamen met haren man, tot troost van hare teergeliefde moeder te dienen. Doch, middenin onze droefheid, hebben wij, gezien het heilig afsterven van onze schoonzuster, gansch bijzondere redenen om ons te verheugen, want wij verhoplen vastelijk dat zij deze ellendige wereld verlaten heeft om den hemel, het voorwerp harer vurige verlangens, binnen te gaan.

» Onder degenen die bij haar bed stonden toen zij den geest gaf, waren er eenigen die, gesticht in die zalige dood, mij den oorlof vroegen om haar te aanroepen, en anderen die, getroffen van dat zielroerend schouwspel, luidop verklaarden dat zij meer dan ooit hun best gingen doen om deugdzaam en voorbeeldig te leven. O! wat is haar overlijden kostelijk geweest in de oogen des Heeren! Ik was die schoonzuster om God allermeeest genegen, en nu, dat ik haar heb zien sterven in den jeugdigen ouderdom van negentien jaren, roep

(1) Toen de teraardebestelling voltrokken was, teekende Sint Franciscus de Sales, op het doodregister des kloosters, den dag en het jaar aan op welke het afsterven van Maria-Amata de Chantal, tot non gemaakt, was voorgevallen.

ik uit met volle gelatenheid in mijns Zaligmakers wil :
O Jesus ! het geschiede mij naar uwe ondoorgrondelijke
en heilige schikkingen ! Amen (1). »

Terwijl Sint Franciscus de Sales alzo de droefheid van zijn hert trachtte te lenigen , bezweek de eerbiedweerdige moeder de Chantal onder de hare. Sedert de dood van hare dochter , was zij om zoo te zeggen zonder sprake gevallen en verkeerde in groot gevaar van te sterven. In den uitspanningstijd , spinde zij , bij manier van verzet , eenige zijde of wolfe , doch gaf maar weinig acht op de woorden van hare medezusters en zweeg bijna stil. Wat het schrijven van brieven betrof , dat ook liet zij achter. Slechts éénmaal stierde zij Sint Franciscus de Sales een allerschoonste briefje toe , ten einde hem met hare onderwerping aan Gods wil bekend te maken , en hem te verklaren hoe zoet het haar voorkwam aan hem haar hert te mogen openen. Ziehier dat zielroerend en hoogst stichtende schrift.

« De vrede des Heeren en Dezes kostelijke zegen vallen u steeds ten deele , welbeminde en achtbare Vader ! Wat mij aangaat , ik drage met geduld de beproeving die God mij heeft overgezonden , en trooste mij in 't gedacht dat Hij beter weet dan ik wat mij meest voordeelig is.

» Desniettenstaande ben ik gedurig gewaar , hoezeer ik mijne overledene dochter genegen was , en hoezeer ik ze steeds beminnen zal. Zij is het kind geweest van mijn hert , en terecht zal zij het eeuwig blijven. Middenin mijne droefheid , versta ik beter dan ooit wat ik u al verschuldigd ben voor al het goed welk gij mij en Maria-Amata gedaan hebt.

» Ik houde schier niet op God vuriglijk te bedanken , omdat Hij mij eene zoo christelijke dochter gegeven

(1) *Brief van Sint Franciscus de Sales, 14 September 1617.*

heeft, en omdat Hij mij, in haar heilig afsterven, meer en meer de nietigheid der aardsche zaken heeft doen verstaan. Ja, bijna den dag door, roep ik met kracht en met gelatenheid in den wille Gods uit: De Naam des Heeren zij gebenedijd van nu af tot in der eeuwigheid! Ongetwijfeld zult gij, achtbare Vader, blijde zijn zulks te vernemen.

» Mijs dunkens, zou ik wat minder van mijn overleden kind behooren te spreken; want enkel met er aan te denken, ben ik reeds geheel neerslachtig. Doch, wat wilt gij, beminde Vader, ik ben toch moeder! U zeg ik dat alles rechtuit en openhertig, omdat ik sedert lang ondervonden heb dat gij mijn trooster zijt (1). »

Zoo wist die kloekmoedige vrouw geweld te doen om hare treurigheid te bedwingen, om teenemaal onderworpen aan Gods ondoorgrondelijke schikkingen voor te komen, doch dat deed zij niet zonder fel te lijden in het lichaam. Zie, na zes weken vechtens tegen de natuur, na vele en heldhaftige pogingen gedaan te hebben om hare pijnen te verduiken, viel zij al met eens ziek en geraakte spoedig in stervensnood. Al de tijdgenooten van Sinte Chantal zijn eens om te getuigen, dat die ziekte voortkwam uit de droefheid die onze Heilige maakte in het verlies van hare oudste dochter. De zaken gingen zoo verre, dat Sint Franciscus de Sales verplicht was haar de laatste sacramenten te bedienen. De eerbiedwaardige bisschop trad het klooster binnen, hoorde de biecht der stervende, berechte haar, en ging vervolgens dichtbij haar bed knielen, om haar in haar uiterste te helpen en op te wekken. Moeder de Chantal leed schrikkelijke pijnen in het lichaam en nog grootere in de ziel, en hare oogen die het kruisbeeld, door Sint Franciscus de Sales op het uiteinde van haar bed geplaatst, sterlinks bezagen,

(1) Brief zonder datum, die geschreven is in de maand September 1617.

toonden genoegzaam hoe levend haar geloof was, en hoe hevig hare smerten. Al met eens kreeg de deftige bisschop het gelukkig gedacht God, ter eere van Sint Carolus Borromeus die onlangs onder het getal der heiligen gesteld was, iets te beloven. Men haalt inderhaast eene reliquie van dezen gansch bijzonderen kerkvoogd, men brengt ze met eerbied aan de bijna doodkoude lippen, van moeder de Chantal, en zie! dadelijk roept de stervende, wie de krachten waren weêrgekomen, met klare stem uit: « Teer-geliefde Vader, sterven zal ik niet. — Neen, mijne Dochter, hernam Sint Franciscus de Sales, gij zult niet sterven, of liever, gij zult sterven, maar 't zal zijn om eeuwig te leven, om onsterfelijk te worden. — Ik ben gewaar, zegt de zieke, dat ik mijne gezondheid teruggekregen heb, dank aan God en aan zijn heiligen Dienaar. Inderdaad zij was volstrektelijk genezen en kon haar werk doen zooals voren. 't Is het geval van te zeggen, dat God niemands hulpe van noode heeft om wonderen te verrichten!

Zoo was het gelegen met moeder de Chantal bij het afsterven van hare oudste dochter Maria-Amata: zij verlaat haar geen enkel oogenblik; zij blijft bij haar tot haren laatsten snik; zij heeft, wel is waar, de kloekmoedigheid om haar de oogen te sluiten, doch zij valt in onmacht bij het vervullen van dien harden plicht; zij doet eindelijk geweld om niet meer te weenen, om hare droefheid te bedwingen, om haar verdriet op te kroppen; doch zij wordt daarvan ziek, en zij sterft in zekeren zin van droefheid, dewijl een mirakel alleen bekwaam is haar hare krachten weder te geven. Tegenover een zoo aanzienlijken tegenspoed waar Sinte Chantal, hoogst tevreden met de aanbiddelijke schikkingen des Heeren, haar voordeel uit getrokken heeft, zwijgt men stil om een zoo uitmuntend en zoo voorbeeldig mensch te eerbiedigen en te bewonderen, en men herinnert zich met aandoening deze woorden van Sint Franciscus de Sales: « In de bedrukte

moeder de Chantal, treft men tegelijk de manhaftige en de teerhertige vrouw aan. »

Trekken wij thans onze oogen van die zielroerende schouwspelen af, om te zien hoe moeder de Chantal met hare twee andere kinderen, Francisca en Celsus-Benignus te werke ging, en hoezeer zij met hunne tijdelijke en eeuwige belangen bekommerd was.

Francisca, zooals wij het reeds gezegd hebben, bleef altijd bij hare moeder wonen. Wanneer men de brieven van Sint Franciscus de Sales leest, wordt men alle oogeblikken aan het een of 't ander woord, aan de eene of d'andere groetenis gewaar, dat zij bij hare moeder t'huis is in het klooster. Getuige daarvan de volgende uitdrukkingen: « Ik groete uit ganscher hert de Zusters der Visitatie, alsook de jonge en deugdzame mejuffer de Chantal (1). » « Moeder, zorg dat Francisca mij dezen avond kome vinden, opdat ik hare biechte hoore (2). » « Ik heb onze godvruchtige Francisca gezien in het sermoen, maar de gelegenheid niet gehad om te vragen hoe het hare moeder stelde. Daarom schrijf ik u, beminde Moeder, dat briefje om den staat van uwe gezondheid te kennen, en opdat gij mij zoudt laten weten, wat uwe dochter Francisca gezegd heeft van mijn tamelijk streng sermoen (3). »

De oorkonden, die te dien tijde geschreven en in het klooster van Annecy berustende zijn, gewagen insgelijks van Francisca's woning in de Visitatie. Overal en altijd komt die jonge dochter nevens hare moeder en dezer medezusters te voorschijn. Zij speelt met de novicen en dient haar, door hare vogeltjes en hare eekhoortjes, een weinig tot verstrooijing (4). Zij wandelt

(1) *Brief van Sint Franciscus de Sales*, 5 Februari 1617.

(2) *Brief zonder datum*, die waarschijnlijk in 1613 geschreven is.

(3) *Brief van Sint Franciscus de Sales*, 4 December 1612.

(4) *Gedenkschriften* van moeder Maria-Andriana Fichet.

onder de boomen van den hof, nu eens met zuster Maria-Amata de Blonay, dan met zuster Claudia-Agnes de la Roche, en meest van al met zuster Paula-Hieronyma de Monthouz, die, naar het schijnt, met de opvoeding van die mejuffer gelast was (1). Zij woont zelfs het gebed bij met de Zusters, en deelt in hare verstervingen (2). In den refter, is zij nevens hare moeder gezeten, en heeft hare slaapkamer dichtbij de cel van onze Heilige. Eilaas! vóór het afsterven der jonge barones van Thorens, trof men nevens die twee cellen eene derde aan voor Maria-Amata die, als zij hare moeder kwam bezoeken, telkens vriendelijk verzocht werd in het klooster te willen vernachten. Toen men met de bel teeken gaf dat het voor de Zusters tijd was van op te staan en zich naar de bidplaats te begeven, « kwam de goede Maria-Amata, zegt moeder de Chaugy, aan de deur van hare kamer kijken, om hare teergeliefde mama, die stilzwijgend heenging, den goedendag te wenschen. Moeder de Chantal, die niet spreken mocht, gaf haar met haar hoofd te kennen dat zulks haar aanstond, en dat zij haar voor hare vriendelijkheid bedankte (3). Francisca volgde het voorbeeld van hare zuster na. « Alle morgen, lezen wij in een oud gedenkschrift, verhaastte zij zich om hare welbeminde moeder te gemoet te loopen en haar haren zegen te vragen. Dan wist Sinte Chantal haar zachtjes toe te lachen, haar met de hand een weinigje te streelen en haar hare benedictie te geven. Ik late u geraden, of dat jonge kind opsprong van vreugd en van aandoening (4). »

Niet alleenlijk bleef Francisca bij hare moeder wonen in het klooster te Annecy, maar zij vergezelde

(1) *Het kleine huis der Galerij*. Zuster Paula-Hieronyma de Monthouz.

(2) *Het kleine huis der Galerij*, bladzijde 7.

(3) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladzijde 455.

(4) *Kort begriip van 't leven en de deugden van Maria-Francisca de Rabutin de Chantal*, uitgegeven door M. Migne.

haar ook, telkens als Sinte Chantal verplicht was eene reis te ondernemen. In 1611, toen onze Heilige naar Burgonje vertrok, bevond zich Francisca aan de zijde van hare moeder in het rijtuig. Hetzelfde had plaats, toen Sinte Chantal zich op weg stelde, om het klooster van Grenoble te gaan stichten. Eenige maanden later, toen onze Heilige tewege was naar Bourges af te reizen, werd Francisca al met eens onpasselijk. Desniettegenstaande, want de ziekte was niet erg, wilde moeder de Chantal dat hare dochter met haar meêging; en reeds was Francisca in de koets gezeten, toen Sint Franciscus de Sales weigerde haar te laten vertrekken. « Onze goede M. Michel, schrijft Sinte Chantal aan moeder Maria-Peronna, zal u bekend maken hoe het met ons gaat, en hoezeer het Francisca spijt mij niet te mogen vergezellen. Zij is, God zij gedankt! buiten alle gevaar; doch gij weet hoe duur zij het moet bekoopen telkens als zij, ziek zijnde, wat onvoorzichtig voorkomt. Om die reden, hebben wij het geraadzaam gevonden haar t' huis te laten. Doch, als het den Heere belieft, zal M. de Var met die brave dochter naar Lyon afreizen, zoohaast als het eenigzins zal mogelijk wezen; en vandaar zullen wij haar doen geleiden naar Moulins, waar wij ze zullen zenden halen (1). » Alzoo genoodzaakt aan hare teergeliefde Francisca voor eenigen tijd vaarwel te zeggen, is Sinte Chantal om haar op den weg gedurig bekommerd. Bij elke aanspanning van versche peerden, vraagt zij naar nieuws van hare kranke dochter. Te Bourges afgestapt, weet zij geen weg met haar zelve, omdat zij geene maren heeft van Francisca. « Mijne welbeminde Medezuster, schrijft zij dadelijk aan moeder Favre, hoe komt het dat ik niet het minste briefje van u ontvangen heb? gaat het mogelijk slechter dan naar gewoonte met

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, uitgave Migne, bladz. 977.

mijn zieke kind (1)? » En eenige dagen later, vernomen hebbende dat het voorwerp van hare liefde te Lyon gelukkiglijk was aangeland, schrijft zij andermaal aan moeder Favre, zeggende : « Mij is het onbekend of men reeds Francisca is komen halen te Lyon, ik zou het geern weten. Vaarwel ; ik groete mijne teergeliefde medezusters en ook Francisca, indien zij zich nog bij u bevindt. Schrijf mij dan desaangaande spoedig een letterken (2). » Terzelfder tijd stiert zij eenen brief toe aan moeder de Bréhard, te Moulins, haar bedankende omdat zij tewege is Francisca te doen halen. « Ik ben zeer tevreden, omdat gij zoo goed zijt iemand te zenden die mijne dochter uit Lyon naar Moulins zal medenemen.... Mijn neef de Neufchêze zal te Moulins hare aankomst afwachten. Ziedaar vele moeilijkheid waar ik volstrektelijk vreemd zou aan geweest zijn, hadde men mij haar op den weg tot reisgenootte gegeven ; want zie, de brave Francisca was reeds de koets opgeklommen om alhier heen te reizen, toen men haar zegde, om reden dat zij onpasselijk was, zich niet te vermoeien en te Annecy te blijven. Gij kunt oordeelen, of die woorden aan haar herte gingen, en of het haar lastig viel hare moeder, hoe korte dagen ook, te verlaten (3)! » En Sinte Chantal sluit haren brief met dezen zielroerenden volzin : « Vaarwel ; bid, en doe bidden voor mijne kinderen (4). »

Alzoo opgevoed door moeder de Chantal, bestierd door Sint Franciscus de Sales, bemind door al de Zusters der Visitatie, gestreeld door al de novicen, bereikte Francisca haar zeventiende jaar, en scheen te vragen, dat men zich met haar toekomstige geluk sterk zou bezig houden.

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, uitgave Migne, bladz. 978.

(2) *Brieven van Sinte Chantal*, uitgave Migne, bladz. 981.

(3) *Brieven van Sinte Chantal*, uitgave Migne, bladz. 984.

(4) *Brieven van Sinte Chantal*, uitgave Migne, bladz. 1071.

Moeder de Chantal, zooals wij het verhaald hebben, had eene groote begeerte om haar non te zien worden, en de vurigheid van Francisca in 1611, 1612 en 1613, was oorzaak dat men eenigen tijd die hope koesterde. Doch, naarmate zij vorderde in jaren, gevoelde Francisca geen den minsten trek naar het kloosterleven, en Sint Franciscus de Sales, die haar bestierder was, zegde aan moeder de Chantal dat, ingezien de genegenheden van hare dochter om het huwelijk aan te gaan, zij wél zou doen met haar voorzigtiglijk de wereld te leeren kennen. Daar het klooster van Annecy nog onder geen slot gesteld was, en men te dien tijde van geene nachtelijke feesten en bijeenkomsten te spreken wist, kon men Francisca toelaten dat zij in de wereld ging, zonder het klooster te moeten verlaten. Doch men werd welhaast gewaar, hoe verderfelijk de wereldsche vermaken zijn. Zie, die jonge mejuffer, welke eene zeer christelijke opvoeding ontvangen had en wier vurigheid zoo groot was dat, nauwelijks vijftien jaar oud zijnde, zij zich nu en dan menige geeselslagen toebracht, was schaars onder de menschen geweest, of zij kwam minder ingekeerd en minder godvruchtig weder. Inderdaad, naar ziel en lichaam met de schoonste hoedanigheden begaafd, werd zij door de edelste en schranderste mejuffers van dien tijd sterk gezocht en bemind, en het duurde niet lang of, beu zijnde van hare heilige oefeningen, vond zij al haar verzet in te spreken van verlustigingen, van rijke kleederen en van kostelijke tooisels, zoodanig dat Sint Franciscus de Sales haar desaangaande dikwijls eenige welgepaste bemerkingen maakte. Doch de vernuftige bisschop verstond al gauw dat Francisca, op wier gedrag er nogtans niets bijzonders te zeggen viel, te sterk de wereld beminde om volkomenlijk naar zijne raden te luisteren; en daarom, vergenoegde hij zich met haar allermeeft tot het oefenen der deugd aan te

moedigen, voor den oogenblik niets anders van haar verzoekende dan dat zij dagelijks met een goed hert een' *Wees Gegroet* zou bidden. Francisca stelde die vermaning in 't werk, en liet geen dag voorbijgaan zonder dien *Wees Gegroet* godvruchtiglijk te lezen. Niet zelden haalde zij dien zachtmoedigen trek van den bisschop op, ook nog dat hij haar eene speld aanbood om haren halsdoek vast te maken, eens dat zij een weinig bloot van kele te voorschijn kwam. Sint Franciscus de Sales hield gedurig de oog op Francisca's gedrag, om haar te berispen en te straffen als het noodig was. Zie, op zekeren keer dat hij haar wat veel opgetooid ontmoette, zegde hij haar: « Ongetwijfeld, mijne Dochter, is het uwe moeder niet die u zoo rijkelijk heeft aangekleed. » De verstandige bisschop oordeelde juist; immers Francisca was gewoon zich buiten de wete van hare moeder, die haar steeds de welvoeglijkheid leerde, allerkostelijkst op te smukken, een huis van de stad daartoe verkiezende.

Daar het zoo was, moest men denken om Francisca een voordeelig en christelijk huwelijk te bezorgen. De eerbiedwaardige moeder de Chantal en Sint Franciscus de Sales waren om die zake sterk bekommerd, en spaarden geene moeite om de verlangens van die jonge mejuffer te voldoen. Eene eerste poging werd gedaan in 1618. Er was kwestie van een edelen jonker van Savooie, met name M. de Foras, die rijk en godvruchtig zijnde, zeer bekwaam zou wezen om het geluk van Francisca uit te maken. De wijze bisschop van Geneve, wien hij zeer aanstond, stelde hem, in 1619, tijdens zijne reis naar Parijs, voor aan Celsus-Benignus, en het duurde niet lang of die twee jongelingen, gezien de gelijkheid van hunne afkomst en van hun karakter, waren de beste vrienden. « Dezen morgen heb ik het bezoek ontvangen van M. de Foras, schrijft Sint Franciscus de Sales aan Sinte Chantal, en hoogst blijde was ik te vernemen

van hem, dat hij in zeer vriendelijke betrekkingen leeft met uw teergeliefden zoon Celsus-Benignus. Dat zeg ik u tot uwen troost. Indien ik eene zuster had die eene fortuin van vijftig duizend kronen bezit, volgeern zou ik gedoogen dat zij met M. de Foras in den echt trede. Immers, hoe meer ik hem ken, hoe meer ik hem bemin. »

Die woorden in acht genomen, weigerde Sinte Chantal niet hare dochter in huwelijk te geven aan M. de Foras. Doch, daar onze Heilige zich te dien tijde te Bourges bevond, waar zij eene stichting van hare Orde deed, en Francisca alsdan in Burgonje, bij eene harer bloedverwanten verbleef, liep de zake wat aan en kon men niet zeker zeggen dat het ontworpen huwelijk zou plaats hebben. « De goede M. de Foras, schrijft de bisschop van Geneve aan moeder de Chantal op 3 Januari 1619, is ziek van 't geweldig verlangen om Francisca te trouwen. »

En den 9 derzelfde maand roept hij uit: « Wat M. de Foras neerslachtig maakt, is dat hij vooreerst niet weet of gij waarlijk toestemt dat uwe dochter met hem het huwelijk aanga, doordien Francisca bij u niet is, en gij zonder haar en zij zonder u niet gewoon zijt iets te beslissen. Ten tweede, is het hem onbekend of Celsus-Benignus, den echt van zijne zuster met eene goede oog aanziet. Eindelijk ten derde, gaat het hem tegen dat niemand hem zegt, hoe groot de huwelijksgift van Francisca zijn zal. Ziedaar, achtbare geestelijke Dochter, waar ik u van spreken wilde, en, ofschoon ik, God zij gedankt! nooit den huwelijken staat beleefd heb, weet ik genoeg welke de eischen zijn van bruid en bruidegom, om u te verzoeken die netelige kwestie ten spoedigste op te lossen. Ik mag u in de rechtzinnigheid mijns herten verklaren, dat M. de Foras een brave en godvruchtige jonker is, en dat, kwame hij zelfs Francisca

niet te trouwen, hij toch voor uwen zoon zou verdienen door te gaan (1). »

De zake mislukt zijnde, spande Sint Franciscus de Sales, die niet begreep waarom men M. de Foras van de hand gewezen had, een jaar later nieuwe pogingen in, om Francisca eenen echtgenoot te verschaffen. « Indien gij mij zegt, schrijft hij aan Sinte Chantal den 20 Februari 1620, dat de genegenheid om te trouwen bij Francisca altijd blijft voortduren, dan zal ik al doen wat ik kan om haar den deugdzamen neef van M. Andelot, ofwel M. de Ballon, indien hij met jufvrouw de Charmoisy in den echt niet treedt, te bezorgen (2). »

Terwijl Sint Franciscus de Sales om het huwelijk van Francisca fel bekommerd was, spaarde moeder de Chantal, die om gewichtige redenen naar Parijs was afgereisd, van haren kant, geene moeite om den echt van hare dochter te doen gelukken. Onder degenen die Francisca ten huwelijk verzochten, trof men M. den graaf de Toulangeon aan, eenen jongeling van edele afkomst die, als krijgsman, in het beleg van Suze en van la Rochelle veel van hem had doen spreken, en die, volgens Bussy-Rabutin, de verwondering van eenieder zou uitgemaakt hebben, hadde hij langer geleefd. Ofschoon hij nog jong was, had hij niettemin een merklijk grooteren ouderdom bereikt dan Francisca; doch dat gebrek wist hij door zoo aanzienlijke voordeelen te vergoeden, dat noch Sinte Chantal, noch ook Celsus-Benignus het over hun hert konden krijgen, zijne eischen uit de oog te verliezen. Dadelijk gaf de eerbiedwaardige moeder van geheel die zake kennis aan hare dochter, en verzocht M. de Toulangeon, die naar

(1) *Onuitgegeven brief van Sint Franciscus de Sales. Handvesten der Visitatie.*

(2) *Insgelijks onuitgegeven brief van Sint Franciscus de Sales. Handvesten van Annecy.*

Burgonje vertrok, waar Francisca alsdan verblijvende was, haar dezen brief te willen behandigen. Ik twijfel geenszins of de lezer zal dat schrift, welk van een gansch bijzonder gezag en van een ongemeen goed oordeel getuigt, met voldoeninge lezen.

« Zie, mijne teergeliefde Dochter, zoo spreekt moeder de Chantal, op u komt inderhaast M. de Toulangeon, die sedert acht of tien dagen in verlof is, af, om te weten of gij hem wilt aanveerden voor uwen man. Hij hoopt dat hij u zal aanstaan, en vreest niet opentlijk te verklaren dat gij in hem een braven en deugdzaam mensch zult ontmoeten. Wat mij belangt, ik zeg u rechtuit dat de kans allerbest is, en dat gij nergens een deftiger bruidegom zult aantreffen. Daarenboven gevoel ik zoo groote tevredenheid van geest sedert dat ik dien heer ken, dat ik niet aarzele te zeggen, in dien voorstel de hand Gods te zien. De edele afkomst en de fortuin van M. de Toulangeon zijn ongetwijfeld dingen die niet te misprijzen zijn, doch, wat is dat alles in vergelijkinge met de schranderheid van geest, met de openhartigheid, de wijsheid, de rechtschapenheid, de goede inborst en de treffelijkheid van handelwijze die hij bezit? Bedanken wij dan God, beminde Francisca, omdat Hij ons met zoo uitstekende weldaad begunstigd heeft. Wil ook niet vergeten, mijn Kind, dat gij meer dan ooit verplicht zijt God te beminnen en te dienen, dat gij nog dikwijlder dan voorheen tot de heilige sacramenten moet naderen, en dat gij nooit ophouden moogt u in de ootmoedigheid en de zachtmoedigheid te oefenen. Neem den boek, *Philothée* genaamd, voor leidsman, hij zal u den goeden weg aanwijzen. Peis niet te veel op diamanten ringen en schoone kleederen. Gij zult lieve Francisca, alles in overvloed hebben, doch herinner u steeds dat gij aan de vergankelijke dingen dezer wereld uw hert niet moogt vastkleven, en dat gij niet dan den hemel beoogen

en betrachten moet. Wees voortaan niet minder dan eertijds om een stichtend en heilig leven te leiden bekommerd, en draag vooral zorg dat de getrouwen zich aan uw gedrag mogen spiegelen. Wat ben ik blijde dat wij, uwe vrienden en ik, u met dat christelijk huwelijk hebben bekend gemaakt! Met naar mijne raden te luisteren, beminde Dochter, zult gij u wél bevinden. Ten andere, staat die toekomende echt uwen broeder allermeeft aan. M. de Toulangeon is, wel is waar, vijftien jaar ouder dan gij; doch, hem trouwende, zult gij, teergeliefde Francisca, gelukkiger zijn dan gij het wezen zoudt, bijaldien gij eenen rijken doch ondeugenden jongeling trouwdet. Gij zult in den echt treden met eenen mensch die eerlijk en deftig van manieren is, die op het hof en in den oorlog wonderbare blijken van manhaftigheid gegeven heeft, en die daarbij eene aanzienlijke fortuin bezit. Gij zoudt preuve doen van weinig gezond oordeel, zoo gij hem met geene beleefdheid en hertelijkheid ontvinget. Ik bid u, beminde Dochter, dit alles eens goed te overwegen en u naar mijne raden te voegen. Dan moogt gij verzekerd zijn, dat God, die voor u gezorgd heeft, u krachtdadig zal helpen en bijstaan (1). »

Francisca voldeed de verlangens van hare heilige moeder. Zij onthaalde zeer vriendelijk M. de Toulangeon en verklaarde welhaast dat zij met hem het huwelijk zou aangaan. Geheel hare familie was blijde zulks te vernemen, en eerlang hoorde men onder de edele en rijke bloedverwanten van bruid en bruidegom van niets anders meer spreken dan van huwelijksfeesten, van tooisels, kostelijk gesteente en schoone kleederen, in één woord, van al die ijdelheden waar de verloofden zich meestendeels mede ophouden, en waardoor zij belet zijn aan de

(1) *XIII Brief van Sinte Chantal.*

grootheid van het sacrament welk zij gaan ontvangen genoegzaam te denken. Middenin de blijdschap welke die echt aan beide familiën veroorzaakte, zal het ongetwijfeld aangenaam zijn nogmaals de wijze vermaningen, die Sinte Chantal aan hare dochter geeft, te hooren. Overigens zijn deze hare woorden bijna de merkwaardigste die zij ooit gesproken heeft.

« Parijs, 13 Mei 1620.

» Mijne welbeminde Francisca,

» Vuriglijk heb ik God bedankt, omdat Hij zoo wonderbaar voor u zorge gedragen heeft, omdat Hij u eenen bruidegom naar zijn Hert heeft doen ontdekken. Ik koestere de zoete hoop dat Hij u voortdurend onder zijne waakzame ooge houden zal, en dat Hij u, in uw nieuwen staat, met gansch bijzondere gratiën zal verrijken. Ik beken opentlijk dat, hoe meer ik aan uw toekomstende huwelijk denke, hoe meer ik overtuigd ben dat gij een alleszins deftigen echtgenoot hebt aangetroffen. Ja, M. de Toulangeon is, volgens mij, schier de vriendelijkste en de godvruchtigste der menschen. Hij is allerbest gezind van zijne reis t'huis gekomen, en wij allen, wij zijn over van vreugd, omdat hij zoo tevreden is. Zekerlijk heb ik met voldoeninge gezien, dat gij u op mij sterk vertrouwt, doch ik moet u zeggen dat gij nooit ophouden moogt zulks te doen, dewijl ik nooit ophoude om zoo te spreken voor uw tijdelijk en geestelijk welvaren te bidden... Schrijf mij, beminde Francisca, welke de gevoelens zijn van uw hert, en hoe gij ten opzichte van M. de Toulangeon gesteld zijt. Al wat ik wensche, is dat gij hem om God groote genegenheid toedraget, dat gij met hem openhertig te werke gaat, opdat de zegen des Heeren mildelijk over u zou nederdalen. Ja, ik herhale hetgeen ik u reeds gezegd heb: M. de Toulangeon is een mensch van gansch bijzondere verdiensten, die mij om

zijne deugd allermeeft aanftaat. Overigens is hij inſgelijks bij al onze bloedverwanten of vrienden in buitengewone achtting.

» Naar het ſchijnt, is hij hoogſt bekommerd om u gouden en diamanten ringen te koopen; doch, daar die overtolligheid van ringen bij de perſonen van aanzienlijken rang maar moeilijk meer gedoogd wordt, om reden dat het dragen van dergelijke juweelen uit de mode geraakt is, zou ik blijde zijn dat hij zulks niet deed. Ik vreeze nogtans dat hij deſaangaande mijne verlangens niet zal voldoen: zoo waar is het, dat hij u groote doch chriſtelijke genegenheid toonen wil. Zie, reeds van nu af, zendt hij u kostelijke perelen, ſchoone oorhangers en eene doos om te ſchilderen met edele geſteenten bezet. O mijn God! ik ben gewaar dat gij het hert en de beurs van den achtbaren heer de Toulongeon meester zijt. Doch wil niet vergeten, mijn Kind, dat gij nimmer te groot in uwe wapens zijn moogt, en dat gij, middenin de weelde, wijselijk en voorzichtig moet te werke gaan. Wat uwe kleederen betreft, gij moet u zwichten van er te veel te doen maken; indien gij wilt, zal ik u daartoe goede en deugdelijke ſtoffe bezorgen, die niet in de oogen zal ſpringen van de menſchen en die u hoogſt zal betamen. Overigens begeer ik dat, om een bruiloftſkleed aan te koopen, gij u in geene onkosten ſteket: immers op het hof en bij de edellieden belacht men dat zot gebruik. Ja, welbeminde Francisca, ik verlange dat gij zonder veel beſlag te maken het huweijk aangaat; daarom zult gij, is 't zoo niet? al wat ik kome te zeggen eens goed overwegen.

» M. de Toulongeon heeft mij laten weten dat gij weigert te trouwen in de maand Mei. O mijn God! wacht u van alle angſtvalligheid en van bijgeloof. Ik verlange vuriglijk dat gij u met dergelijke prullen niet ophoudet.

» Eindelijk, hoe meer ik dien jonker leere kennen,

hoe meer ik hem bemin, en hoe meer ik versta wat al dankbaarheid wij den Heere verschuldigd zijn voor al het goed welk Hij ons gedaan heeft. Herinner u steeds, beminde Francisca, dat God u ziet, en dat gij diensvolgens uwen verloofde op eene christene en zedige wijze moet liefhebben. Ja, ik begeere dat gij hem eene groote en heilige genegenheid toedraget, en dat gij u sterk verheuget, omdat gij een zoo deftigen bruidegom hebt aangetroffen. Wat mij belangt, ik ben van M. Toulongeon ten uiterste tevreden. Vaarwel, mijne Dochter, vaarwel, en schrijf mij van tijd tot tijd eenige woorden. »

En alsof onze Heilige hare dochter met de eenvoudigheid nog niet genoegzaam hadde bekend gemaakt, voegt zij bij haren brief het volgende postscriptum:

« Tracht, mijn Kind, uwen bruidegom schoone te spreken, dat hij u niet te veel diere dingen aankoope; want hij bemint u zoo sterk dat, om u te behagen, hij zich, zoo hij niet tegengehouden wierde, in aanzienlijke onkosten steken zou. Waarlijk gij moogt u gelukkig achten, omdat gij een zoo braven man hebt tewege; doch ik smeeke u hem ootmoedig en beleefd te vragen niet te veel geld aan beuzelingen te hangen, te meer, omdat gij mijne dochter zijt en diensvolgens in zekeren zin verplicht zijt, naar het voorbeeld van uwe moeder, eenvoudig voor te komen. Vele groetenissen van mijnen kant aan u en aan de familie. Dus, vaarwel, lieve Francisca, en houd niet op uwen bruidegom om God te beminnen (1). »

Alles was bereid tot de inzegening des huwelijks, toen, eilaas! Francisca al met eens ziek werd en in gevaar van te sterven verkeerde. 't Is hetgeen Sinte Chantal schreef aan moeder de Bréhard: « Mijne dochter Francisca, achtbare Medezuster, is op het punt geweest van uit dit leven te scheiden; 't is het geval van te zeggen dat

(1) *Brief van Sinte Chantal, 1620.*

men in de wereld vele zwarigheden aantreft. Dank aan Onzen Lieven Heere! is zij tegenwoordig gansch hersteld, en denkt, als er niets tegenslaat, tusschen hier en acht dagen in den echt te treden (1). »

Inderdaad zij ging het huwelijk aan, korts daarna, op het einde van Juni 1620, en 't was Sint Franciscus de Sales die bruid en bruidegom trouwde. Op welken dag en in welke stad die plechtigheid plaats had, kan ik met zekerheid niet zeggen; alleenlijk weet ik, dat de inzegening van het huwelijk veel geluk bijbracht aan Francisca, die met haren man aangename dagen sleet.

Terwijl Sinte Chantal met zooveel bijval die belangrijke zake voleindigde, dacht zij om eene voor het minste zoo ernstige doch moeilijker taak, die haar insgelijks lukte, 'k versta het huwelijk van haren zoon, den jongen vrijheer de Chantal, af te doen. Celsus-Benignus maakte, zooals wij reeds gezegd hebben, door zijne goede hoedanigheden en loor zijne talrijke gebreken, beurtelings de blijdschap en de droefheid van zijne moeder uit. « Wat uwen Celsus-Benignus betreft, schreef Sint Franciscus de Sales aan onze Heilige, wensch hem van mijnen kant geluk, omdat hij zich zoo deftig gedraagt. Ongetwijfeld zal God, indien Hij mijne gebeden verhoort, hem doen loopen op den weg der volmaaktheid. » En, eilaas! des anderendaags van een zoo troostelijken brief, vernam men dat hij, zonder vaar of vrees, lijf om lijf gevochten en zijnen tegenstrever overwonnen had. Sedert eenige jaren aan het hof in dienst getreden, stond hij er in groote gunst. Schrander van geest en blijmoedig van karakter, liefhebber van den dans en van het te peerd rijden, onversaagd men kan niet meer, bracht hij, vriend als hij was van den hertog de Boutteville, van den hertog d'Elbœuf, van M. de Noailles, van den prins van

(1) *Brief van Sinte Chantal, 9 Juni 1620.*

Chalais en van M. de Toiras, die later tot maarschalk van Frankrijk gemaakt werd, in feesten, in tweegevechten en in grappigheden van alle slag zijn uitgestort en beroemd leven door, zoodanig dat zijne godvruchtige moeder om hem niet zelden sterk bekommerd was, en gedurig vreesde hem ongelukkig te zien varen.

Op den oogenblik dat moeder de Chantal te Parijs aankwam, had Celsus-Benignus, tot eenen tweekamp uitgedaagd, niet geaarzeld met zijnen tegendinger lijf om lijf te vechten, en liep, in weerwil van de bescherming waar hij aanspraak op maakte, groot gevaar van sterk gestraft te worden. De eerbiedwaardige moeder de Chantal was van dat pijnlijk nieuws allermeeest aangedaan. Al de brieven die zij te dien tijde schreef, getuigen van die buitengewone treurigheid. « Ik smeeke u vriendelijk, zegt zij aan moeder de Chatel en dezer medezusters, voor mijnen zoon vuriglijk en aanhoudend te bidden. Die jongeling is goed van aard en bezit loffelijke hoedanigheden; doch, zijne kleine nadenking ingezien, doet hij soms dingen die teenemaal af te keuren en, meer dan men peinzen kan, sterk te bejammeren zijn. Ik vreeze altijd dat het een of 't ander ongeluk hem zal overkomen. God make dat het anders zij (1)! » En aan moeder de Bréchart: « Bid voor mij. Ik ben fel beproefd in mijne kinderen (2). » En eenigen tijd later nogmaals aan moeder de Chatel: « Mijne beminde Medezuster, ik weet van vele en zeer gevoelige kruisen te spreken; mijn moederlijk hert is van droefheid overstelpt. Desnietteenstaande onderwerp ik mij geheel en al aan de schikkingen van den Heer (3). »

't Is om Celsus-Benignus van alle gevaren naar ziel en lichaam te doen vrij gaan, dat Sinte Chantal, die om haar onbedachte kind veel onruste leed, reeds met 1618,

(1) *Brief van Sinte Chantal*. Uitgave Migne, bladz. 970.

(2) *Brief van Sinte Chantal*. Uitgave Migne, bladz. 984.

(3) *Brief van Sinte Chantal*. Uitgave Migne, bladz. 985.

toen Celsus-Benignus noch maar een en twintig jaar oud was, alle pogingen aanwendde om hem een voordeelig huwelijk te bezorgen. Twee kansen mislukt zijnde, en voor den oogenblik er geen goede aantreffende, zond hem onze Heilige, die begeerde hem ten spoedigste uit Parijs en uit het hof, waar hij zijne ziel verloor, te zien afreizen, naar Savooie bij Sint Franciscus de Sales, dezen kerkvoogd smeevende dat hij aan Celsus-Benignus eene intrede op het hof van den hertog van Nemours zou verschaffen, « Ik zal daarvoor al doen wat ik kan, schrijft Sint Franciscus de Sales; doch wat ik vrees, is dat men hem in den beginne maar een leegen graad zal laten nemen. Eereposten zal hij moeten verdienen door zijne onderwerping en door zijne deugd, die hem ongetwijfeld, zoo hij zulks wil verstaan, tot een verheven rang, zijner afkomst weerdig, zullen geleiden. Ik zal aan Celsus-Benignus daarvan spreken met de eerste gelegenheid en hem voor oogen leggen dat, bijaldien men zijnen weg maken wil, het beter is zachtmoedig en beleefd te zijn dan barsch en hooveerdig. U is het bekend, achtbare Moeder, dat het hof van den prins een klooster gelijkt, en dat hij voor niets ter wereld onder de zijnen eenige wanorde kan gedoogen. Ik zal mij veel moeite geven om die zake te doen gelukken, om den zoon van mijne eerbiedweerdige moeder, den broeder van mijne welbeminde zuster met eene gansch bijzondere weldaad te begunstigen (1). »

Dat ontwerp mislukte, hetzij omdat de jonge vrijheer de Chantal, die aan de feesten van het hof van Frankrijk gewoon was, het over zijn hert niet kon krijgen in Savooie te wonen, hetzij om andere redenen. Celsus-Benignus kwam dan naar Parijs, waar zijne moeder verbleef, weder, en nauwelijks was hij er aangekomen, of hij wist zich tegen eenen booswicht, die hem en zijnen vriend

(1) *Ongedrukte brief. Handvesten van Annecy.*

aanrandde, fel te verdedigen. « Ongetwijfeld zijt gij, welbeminde Zuster, schrijft onze Heilige op 12 Maart 1620 aan moeder de Bréhard, allermeeft aangedaan geweest van hetgeen mijnen zoon is voorgevallen; ik ken immers de groote genegenheid die gij mij en de mijnen toedraagt, en hoezeer gij verlangt, voor zooveel het zijn kan op aarde, ons volkomen gelukkig te zien. Zooals gij weet, is mijn zoon en zijn vriend door eenen booswicht onverwachts aangevallen geweest in de straten van Parijs, en heeft mijn zoon den beleediger harde slagen toegebracht. Hij heeft zich over die gebeurtenis wat ontsteld, te meer, omdat hij met eenen lafaard te doen had; gelukkiglijk is alles wél vergaan, en heeft men geen ongelukken te betreuren gehad. Men heeft den kwaaddoener, die tadelijk gekwetst is, doch geen gevaar loopt van te sterven, naar het gevang geleid, waar hij zal tijd hebben om zijne euveldaad te beschreien en uit te boeten. Laat ons God bedanken, achtbare Medezuster, omdat Hij mijnen zoon en zijnen vriend voor eene wreede dood bewaard heeft. Wat u betreft, bid, en doe bidden voor mijnen zoon, want hij heeft het sterk van noode (1). »

En korts daarna, schreef onze Heilige aan moeder de Chatel: « Ik smeeke u, achtbare Medezuster, vurige gebeden te willen storten voor mijnen zoon, en Gode dien jongeling op eene bijzondere wijze aan te bevelen. Wees zoo goed te vragen aan uwe gezellinnen, mijne teergeliefde medezusters, dat zij hem in hare gebeden insgelijks indachtig zijn (2). »

Lichtelijk kan men begrijpen dat, een dergelijk lichtzinnig leven ingezien, het moeilijk was voor Celsus-Benignus, die nogtans met de schoonste hoedanigheden van hert en van geest prijkte, eene deftige echtgenootte aan te treffen. Ook moest hij nog drij jaar wachten, eer-

(1) *Brief van Sinte Chantal*. Uitgave Migne, bladz. 1022.

(2) *Brief van Sinte Chantal*. Uitgave Migne, bladz. 1115.

dat het hem lukte een alleszins voldoende huwelijk aan te gaan. In 1624, gaf hij, hierin sterk geholpen door zijne moeder, trouwbelofte aan Maria de Coulanges, dochter van Philippus, heer van la Tour-Coulanges, staatsman en geheimschrijver der hoofdlasten. 't Was een zeer rijke, zeer godvruchtige, zeer zachtmoedige en zeer vriendelijke jonge dochter. Sinte Chantal was hoogst tevreden, omdat haar zoon zoo goede keus gedaan had, en hield niet op daar God vurig voor te bedanken. Van haren kant wist mejuffer de Coulanges zich gelukkig te achten, omdat zij in den jongen en welgemaakten vrijheer de Chantal een schranderen en dapperen bruidegom had gevonden.

De oogenblik van te trouwen gekomen zijnde, spaarden beide familiën geene moeite, om te maken dat de eerbiedwaardige moeder de Chantal de bruiloft bijwoonde. Celsus-Benignus vooral stelde alles in 't werk om haar daartoe te bewegen. Doch Sinte Chantal, doordien zij non en stichtster van eene Orde was, vreesde hierdoor de wereld en het klooster te ontstichten, en vergenoegde zich met aan de familie de blijdschap van haar hert te doen kennen. « O mijn God! schreef zij aan mevrouw de Coulanges, hoe groot is mijne vreugde! Zie, ik houde schier niet op den Heer te bidden, opdat Hij zijne beste zegeningen over de pas getrouwen uitstorte, opdat Hij ze beware voor alle ongelukken naar ziel en naar lichaam, en opdat Hij hen lange en troostvolle dagen verleene op aarde, in afwachtinge dat hij hen later met den schoonen hemel begunstige. »

Dus, van 1617 tot 1624, binst die belangrijke jaren waar wij wat wijdloopiger van spreken zullen, wist moeder de Chantal niet enkel een deel van Frankrijk te doorkruisen, de kloosters van Grenobel, van Bourges, van Parijs en van Dijon te stichten; niet enkel met Sint Vincentius a Paulo, met kardinaal de Bérulle, met pater de Condren, met moeder Angelica Arnauld in gansch

bijzondere onderhandelingen te treden; niet enkel Port-Royal, Maubuisson, de Karmelietersen, de Penitenten te bezoeken en alle slag van goede werken te verrichten, maar zij vond nog tijd om zich met het toekomstige geluk van haren zoon en van hare dochter te bekommeren, en om hun een alleszins welgepast huwelijk te bezorgen. « Ik bewondere de handelwijze van God te onzen opzichte, schreef de jonge vrijheer aan zijne moeder eenigen tijd nadat hij het huwelijk had aangegaan: zie, indien gij, welbeminde Mama, naar onze verlangens, in de wereld gebleven waart, en gij, om ons tijdelijk en eeuwig welvaren te behertigen, alles had gedaan wat mogelijk is te doen, beter zoudt gij niet gehandeld hebben dan gij tegenwoordig, kloosternon zijnde, met ons gehandeld hebt. Immers God heeft ons, door uwe tusschenspraak, met eene echtgenootte begunstigd die, in acht genomen onze afkomst, onzen ouderdom en ons karakter, allerbest geschikt is om ons geluk uit te maken. »

Die taak afgedaan zijnde, zou men genegen zijn om te denken, dat Sinte Chantal ging ophouden te zorgen voor hare kinderen. Doch, is het ooit toegelaten aan eene moeder hare kinderen uit de oog te verliezen? Zie, middenin hare grootste bezigheden en wonderbare verrukkingen, gaat zij voort met zich om hun tijdelijk en eeuwig welvaren te bekommeren. Zij deelt in hunne blijdschap en in hunne droefheid; zij trekt al hunne belangen ter herte, en weet hen zoo krachtig te beminnen dat, bijaldien zij geen stichtster eener beroemde Orde en de eerste overste der Zusters van de Visitatie, die haar als hare beschermster aanzien, geweest ware, zij voor de patrones der christene moeders en der verlaten weezen zou doorgaan.

Twintigste Hoofdstuk

De Visitatie is tot eene geestelijke orde onder den regel van Sint Augustinus gemaakt. — Stichting van de kloosters van Moulins, van Grenoble, van Bourges en van Parijs. — Moeder Angelica Arnauld van Port-Royal vraagt om in de Visitatie aanveerd te worden.

1617-1620

MIDDELERWIJL ging de Visitatie aan 't bloeien en 't groeien. De *Constitutiën* waren neergeschreven; de oorlof, welken Sint Franciscus de Sales aan den Paus gevraagd had om het genootschap tot eene geestelijke Orde te maken, was, dank aan de tusschenkomst van kardinaal Bellarmine, op het punt van gegeven te worden. Twee kloosters wilden wél voorwaarts: het eene te Annecy, onder het bestier van moeder de Chantal zelve; het andere te Lyon, onder dat van moeder Favre. Een derde rees uit den grond te Moulins, door het toedoen van moeder de Bréhard; een vierde was verwacht te Grenoble.

Men herinnert zich ongetwijfeld nog de vrage die, in de maand Juli 1616, gedaan werd aan Sint Franciscus de Sales door den aartsbisschop van Lyon, bestierder van het bisdom Autun, waar Moulins van afhing, alsook die

welke gedaan werd door den maarschalk de Saint-Géran en den meier en de schepenen van Moulins betrekkelijk het stichten eener Visitatie in laatstgenoemde stad. Het ligt ons ook nog versch in 't geheugen, hoe, tot het inrichten van het nieuwe klooster, zij hem smeeften moeder de Chantal zelve te willen atzenden, en hoe Sint Franciscus de Sales, de aandringingen van al die deftige personen ingezien, bereid was om ten spoedigste hunne verlangens te voldoen, toen hij, om reden dat moeder de Chantal van eene ziekte was aangetast, verplicht was moeder de Bréchart met geheel die zake te belasten. Inderdaad deze vertrok uit Annecy omtrent den 10 van de maand Augustus, en kwam, na éénen dag doorgebracht te hebben te Chambéry, een anderen te Grenoble en twee of drij dagen te Lyon, eindelijk te Moulins aan, den 20 Augustus. Zij werd, zij en hare gezellinnen, 'k versta drij geproefte Zusters uit het klooster van Annecy, beleefdelijk doch met omzichtigheid onthaald; want het volk en de edellieden, die zich aan de komste van moeder de Chantal verwachtten, waren niet welgezind toen zij, in stede van bovengemelde moeder, eene gansch onbekende non tot zich zagen naderen. Ook, na eenige bezoeken van nieuwsgierigheid en van betamelijkheid, werden de Zusters schier van iedereen verlaten, en de zaken gingen zoo verre, dat zij dikwijls geen brood hadden om te eten. Toen het jaar ten einde was, bevonden zij zich in de onmogelijkheid om de pacht van hare woning te betalen, en waren, hadde mevrouw de Gouffier, hare beschermster, haar uit den nood niet geholpen, tewege van schandelijk weggejaagd te worden. Gelukkig waren de deugden der nonnen grooter dan die beproevingen. Allengskens werden de weinige menschen, die nog naar het klooster afkwamen, gewaar dat moeder de Bréchart eene vrouwe was van uitstekende heiligheid; dat zuster Gabriëlle een toonbeeld was van gansch

bijzondere ootmoedigheid en ingekeerdheid, en dat de kleine zuster Joanna-Maria de la Croix, die nauwelijks den ouderdom van zeventien jaar bereikt had, een engelken was van onschuld en van rechtschapenheid des herten. Welhaast ging men van de onverschilligheid tot de geestdrift over, en niet dan van de wonderen, die in het arme huis der Visitatie geschiedden, was er thans in de stad sprake. De geldmiddelen werden aangebracht, de liefhebsters van het kloosterleven snelden toe, en eerlang was alles op een nieuwen en beteren voet gesteld.

Onder de jonge dochters die naar de Visitatie afkwamen om tot verzoekster van die Orde gemaakt te worden, bemerkte men de edele en welhebbende mejuffer Helena de Chastelluz. 't Was een allerbraafste en allergodvreezendste dochter, die door haren vader bestemd was om eens hare moei, abdis van eene rijke geestelijke gemeente op te volgen, en die mogelijk tot overste van dat klooster zou gekozen geweest zijn, hadde de abdis niet te vroeg het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. Immers daar Helena, die de bovengemelde abdij bewoonde, enkel zeven of acht jaar oud was als hare moei stierf, kon zij voor den oogenblik op den titel van abdis geen aanspraak maken, en moest het bestier des kloosters, in afwachtinge dat zij daartoe de vereischte jaren had, in handen vallen van eene Zuster der christene gemeente. Deze, eens dat zij aan 't hoofd van de abdij was, wenschte niets zoozeer dan voor altijd meester te mogen spelen, en hield daarom niet op hare medezuster Helena lastig te vallen en te vervolgen, hopende dat zij van hare rechten zou afzien en eindigen met het klooster te verlaten. Wat zij voorzien had, gebeurde; immers Helena werd door hare overste zoo sterk mishandeld, dat zij verplicht was ten minste voor eenigen tijd hare medezusters vaarwel te zeggen en bij haren vader, den graaf de Chastelluz, weder te keeren. 't Was in 1608. De

Inleiding tot het godvruchtig leven, die onlangs van de pers gekomen was, maakte den troost uit van de jonge dochter. Zij was er hoogst van ingenomen, en welhaast gaf zij meer dan ooit gansch bijzondere blijken van godsvrucht en van ingekeerdheid.

Niettemin verlangde de graaf de Chastelluz, die meende dat de abdis tot betere gevoelens gekomen was, zijne hoogst godvruchtige dochter naar het klooster te zien wederkeeren. Zij nam diensvolgens andermaal haar afscheid van haren vader, en trok opnieuw de abdij binnen. Het duurde niet lang, of zij haalde uit haren zak het kostelijk of liever zielroerend boekskén waar wij reeds van gesproken hebben, gaf het te leen aan de Zusters die het met gretigheid lazen, en daardoor sterk opgewekt wierden om grooten voortgang in de deugd te doen.

Doch, wie zou het gelooven? de abdis kon zulks niet verdragen. Die trotsche non, vreezende dat Helena, welke de Zusters allermeeft aanstond, haar onderkruipen zou, kwam wederom lastig en onverdragelijk voor, en eindigde met Helena weg te jagen, onder voorwendsel dat zij tot niets, tenzij om de onrust in de geestelijke gemeente te brengen, diende.

Zij was dan verplicht eene tweede maal het klooster te verlaten, en daar de gravin de Roussillon, hare zuster, ondertusschen ziek geworden was, verhaastte zij zich om die te gaan oppassen.

Roussillon is enkel op drij mijlen afstands van Autun gelegen, en Monthelon is daar dichtbij. Mevrouw de Chantal, die nog in de wereld leefde, en die de gravin de Roussillon groote genegenheid toedroeg, kwam zeer dikwijls hare welbeminde kranke een bezoek afleggen. Aan den voet van het bed der zieke, ontwaarde zij Helena, jonge dochter van negentien jaar oud, die hoogst godvruchtig en ijverig voorkwam, doch buiten-

mate treurig was omdat, hare beproevingen ingezien, zij niet wist wat er haar te doen stond. De droevige gesteldheid van die jonge mejuffer ging haar fel ter herte. Zij begreep dat Helena aan 't dolen was, en vreezende dat zij mogelijk haren roep zou verliezen, indien zij langer in de wereld verbleef, stelde zij alles in 't werk om haar met de volmaaktheid van den kloosterstaat bekend te maken. Helena luisterde zoo goed naar de woorden van mevrouw de Chantal, dat zij besloot eene derde maal de abdij in te gaan, en liever alles te lijden, ja liever te sterven eerder dan ze nog te verlaten. Doch God had het anders geschikt. Immers, toen de Visitatie korts daarna gesticht werd, zag Helena klaarlijk wat God van haar vroeg. Dus die rijke abdij waar zij ongetwijfeld welhaast tot overste zou gemaakt zijn, vaarwel zeggende, trad zij een arm en onbekend klooster binnen, en deed, gezien hare edele afkomst, hare welhebbende familie, en vooral hare gansch bijzondere bekwaamheid en hare overgroote deugd, veel van haar spreken.

Schoon is het om hooren, hoe moeder de Bréhard den lof van Helena uitgalmt, in eenen brief dien zij schrijft aan de eerbiedwaardige moeder de Chantal. « Wij zijn zoo gelukkig, dat zijn hare woorden, Helena in ons midden te bezitten dat, in weerwil van al wat wij u zeggen kunnen, wij u niet genoegzaam de blijdschap onzes herten kunnen uitdrukken. Hare intrede in de Visitatie doet mij die van Sint Bernardus in de Orde van Citeaux, waar de heilige man tot luister aan gediend heeft, gedenken. Naar het schijnt zal Helena, die met Sint Bernardus groote gelijkenis heeft, ook eens den roem van onze Orde uitmaken, niet alleen door hare afkomst, maar wel bijzonderlijk door hare buitengewone kennissen en door haar godvruchtig en volmaakt leven. Ik vrees maar één ding, dat zij wat te zeer loope op den

weg der deugd, en diensvolgens behoorde in haren ijver wat tegengehouden te worden (1). »

Bij die eerste weldaad, voegde God er weldra eene tweede. Zie, te Orleans leefde er een deugdzame priester, met name M. de la Coudre, die, vol liefde tot Onze Lieve Vrouwe, haar dikwijls gevraagd had om ten eeuwigen dage te haren dienst te mogen staan, en die steeds eene inwendige stem gehoord had die hem zegde: « Ga, en stel u ten dienste van mijne geestelijke dochters. » Niet wetende welke de zin van die woorden was, was hij tot bestierder van de nonnen van Sinte Magdalena, van de Orde van Fontevrault, aangesteld geweest. Doch nauwelijks was hij in het klooster van Sinte Magdalena aangekomen, of hij gevoelde zich al met eens zoo vreesachtig dat, wat hij ook deed ofte niet, hij des nachts niet slapen kon. Sterk in den geest gekwollen, ging hij op zekeren dag het klooster uit, en stelde zich op weg naar Moulins, zonder te weten wat er hem te gebeuren stond, en hoeveel tijds hij zou afwezig zijn. Dáár vernam hij dat er onlangs eene geestelijke gemeente van Onze Lieve Vrouwe Visitatie was opgericht. Uit zuivere godsvrucht tot Maria, kwam hij er de mis lezen, en over van vreugde, riep hij uit: « Ziehier de plaats, o Maria, waar gij wilt dat ik u, in den persoon van uwe kinderen, mijn leven lang ten dienste sta. » Na de mis, vroeg hij om de overste te spreken, die spoedig afkwam en hem, gezien zijne groote ingekeerdheid, tot biechtvader van hare geestelijke gemeente aanveerde. Gedurende zeventien jaar oefende hij dat gewichtig ambt uit in het klooster van Moulins, iedereen stichtende door zijne heilige en verstorven handelwijze. Hij beminde zoozeer de armoede dat, toen de leden zijner familie

(1) *Levens van verscheidene oversten van de Orde der Visitatie*, 1 boekd. in-4, Parijs, 1695. Leven van moeder Maria-Helena de Chastelluz, bladz. 215.

hem iets of wat geven wilden, hij ze vriendelijk bedankte, zeggende: « Bekommer u niet om mij; immers ik sta ten dienste van Onze Lieve Vrouwe, die in mijne noodwendigheden weet te voorzien en die, hare krachtige voorspraak in acht genomen, niet toelaten zal dat ik aan iets gebrek lijde. Ten andere, ben ik hoe langer hoe meer overtuigd, dat een ware leerling van Jesus Christus vele dingen missen kan (1). »

Terwijl men alzoo aan 't oprichten was van eene Visitatie te Moulins, dacht men om, tot het stichten van eene andere te Grenoble, eenige voorbereidsels te maken. Aldaar woonde eene edele dame, mevrouw le Blanc, echtgenoot van den eersten voorzitter aan het *parlement* van Grenoble, welke, om reden dat zij rijk was, schrandder van geest, liefhebster van vermaak en bevallig van aanzicht, bij de menschen voor de gelukkigste vrouw van Grenoble doorging. Nogtans, zoo was het niet. Immers, middenin de luisterrijke feesten, die zij bijwoonde kwam zij, naar het voorbeeld van al de wereldlingen die zich enkel om de tijdelijke zaken bekommeren, niet zelden verdrietig en moedeloos voor, en zeer dikwijls, toen zij aan 't wandelen was in het veld, wenschte zij te deelen in de blijdschap der herders die dáár hunne schapen weidden, en die, gansch gelaten in den wille Gods, blijde gezangen lieten hooren. Toen in 1615 Sinte Chantal naar Lyon, ten einde er een klooster van hare Orde te stichten, atreisde, werd zij er met het bezoek van mevrouw le Blanc vereerd. Deze opende aan onze Heilige haar bedroefde hert, en zegde haar beu te zijn van de ijdelheden der wereld. En zie, nauwelijks had zij eenige woorden met Sinte Chantal gesproken, of zij gevoelde zich in een ander mensch herschapen, en dadelijk zag zij af van hare kleederpracht, van hare

(1) *Stichting van het derde klooster der Visitatie, in de stad Moulins, ten jare 1616. Handschrift in-folio.*

zinnelijkheden, en besloot eenvoudig en godvruchtig te leven, veel te bidden, jaarlijks eene afzondering van tien dagen te nemen in het klooster te Lyon, en geene moeite te sparen om eene Visitatie te Grenoble te bekomen en te bekostigen.

Haar lukten de zaken. Gehoord hebbende dat Sint Franciscus de Sales naar Grenoble vertrok, om er in 1616 den advent, en in 1617 den vasten te prediken, wist zij de groote geestdrift die, gezien de zielroerende sermoenen van den deftigen bisschop van Geneve, onder het volk heerschte, waar te nemen, om er een huis aan te koopen, het volgens de gebruiken en den geest der Visitatie te bemeubelen, en alles, wat tot het uitvoeren harer plannen dienen moest, goed voor te bereiden.

Alzoo vriendelijk lastig gevallen, wederstond Sint Franciscus de Sales aan die verlangens niet, en smeekte Sinte Chantal hem te komen vinden, opdat, zegde hij, men de gunstige oogenblikken, om eene Visitatie te stichten, niet zouden laten voorbijgaan. « Iedereen, voegde hij er bij, spreekt met lof van de inzichten van mevrouw de voorzitter le Blanc, en ik koestere de hoop dat God hare voornemens zal zegenen, zoo wij ootmoedig genoeg zijn om onze nietigheid vóór Hem te erkennen. Ik bid u, welbeminde Moeder, uwe bietjes gereed te houden opdat zij welhaast in een nieuwen korf, die veel belooft, komen werken (1). »

Inderdaad Sinte Chantal kwam spoedig af, vergezeld van zuster Maria-Peronna de Chatel, van vier of vijf geprofeste kloosterzusters van het klooster van Annecy, en van vier jonge dochters van Grenoble die mevrouw le Blanc naar Savooie gezonden had om er haren roep te bestudeeren, die er het nonnenkleed hadden aangetrokken, en die de steunen van de nieuwe stichting

(1) *Brief van Sint Franciscus de Sales, 11 Maart 1618.*

gingen worden. De Visitatie van Grenoble werd plechtiglijk ingesteld den 8 April 1618, door Mgr van Chalcedonia, coadjutor van Grenoble, in tegenwoordigheid van eene groote menigte volks.

De geschiedenis spreekt van geen bijzondere daden die Sinte Chantal zou verricht hebben binst haar verblijf te Grenoble, dat enkel eene weke duurde. Naar Annecy, uit hoofde van gewichtige kwestien, al met eens teruggeroepen, vertrok zij, na eenige verzoeksters tot novicen gemaakt en moeder Maria-Peronna tot overste aangesteld te hebben, op het einde van April. Zij was over van blijdschap toen, heengaande, zij bemerkte dat de Zusters in ijver voor de glorie Gods uitschenen en, om hare deugd, door de inwoners der stad sterk bemind en met geschenken overladen wierden (1).

Sint Franciscus de Sales was vroeger nog dan Sinte Chantal uit Grenoble afgereisd. Te Annecy aangekomen, had hij er brieven van Rome gevonden, en onder die brieven de zoolang verwachte breve, waardoor paus Paulus V hem afveerdigde om het genootschap der Visitatie tot geestelijke Orde te maken, onder den regel van Sint Augustinus. Bijgevolg smeekte hij onze Heilige haastig naar Annecy weder te keeren, om reden dat hij tegenwoordig meer dan ooit hare medewerking hoogst van noode had. Als zij voet in laatstgenoemde stad gezet had, verhaastte zich de bisschop van Geneve om te zamen met haar de *Constitutiën* te herlezen en te onderzoeken, en na vijf maanden wijze overweginge, keurde hij die goed, luidop verklarende zijn wil te wezen alsook die van den Paus, dat zij ten eeuwigen dage stiptelijk onderhouden wierden.

Acht dagen later, den 16 October 1618, wezende een zondag, begaf zich Sint Franciscus de Sales naar het

(1) *Stichting van het vierde klooster der Visitatie, in de stad Grenoble, ten jare 1619. Handschrift in-folio.*

klooster, vergezeld van zijnen grootvicaris, van zijn kapittel, van M. Michiel Favre, biechtvader der Zusters, en van twee getuigen kerkwettelijk benoemd; en dáár, na van de breve van Paulus V lezing gegeven te hebben, stelde hij, namens den Paus, onder den regel van Sint Augustinus, plechtiglijk de geestelijke Orde der Visitatie in. Hij verklaarde dat de Zusters der Visitatie voortaan dezelfde voorrechten zouden genieten als die van andere Orden die gelijken regel volgen; dat, volgens het besluit der kerkvergadering van Trente, het haar, te rekenen van dien oogenblik, zou verboden zijn haar klooster in en uit te gaan, en dat eraan moeder de Chantal en aan zuster Maria-Magdalena de Moux, die nog eenige goederen bezaten in de wereld, zes maanden zouden toegestaan worden om hare huizen en landen te verkoopen, ten einde in staat te zijn om plechtige beloften te doen. Van die breve des Pausen en zijne wijze schikkingen, werd aanteekening gedaan op de registers van het bisdom Geneve.

Alzoo werden de regelen van de Orde der Visitatie ten eeuwige dage vastgesteld en goedgekeurd. Gelijk men kan bemerken, verschilde het tegenwoordige plan grootelijks met dat waar Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal vroeger aan gedacht hadden. Na acht jaar proevens, wachens en lijdens, waren de zaken zooverre gekomen dat de twee heilige Stichters eindigden met juist het tegenovergestelde te doen van hetgeen zij in den beginne gemeend hadden te verrichten. Zoo weet God te werke te gaan in 't stichten van geestelijke Orden; Hij toont, aan alwie het zien wil, dat de heiligen niet dan de uitvoerders van zijnen wil zijn, en dat Hij alleen het is die schikt.

Sinte Chantal vertrok des anderendaags, 17 October 1618, naar Bourges. Haar broeder, Mgr Andreas Frémyot, had alles wat in deze stad tot het oprichten

eener Visitatie noodig was, voorbereid. Zij stelde zich op weg langs Lyon, waar zij korten tijd verbleef; ging, in 't voorbijgaan, de Zusters van Moulins, die allen uitschenen in eenvoudigheid, ootmoedigheid en vurigheid, goedendag zeggen, en haar opwekken om zich niet te veel geeselslagen toe te brengen, hetgeen overal plaats had waar moeder de Bréhard het ambt van overste bekleedde. Van Moulins begaf zij zich naar Bourges, in eene koets die door haren broeder te haren dienste gesteld was, vergezeld van twee Zusters uit het klooster van Annecy, Anna-Maria Rosset en Anna-Catharina de Beaumont, en van de Zuster Gabriëlle Bally, uit het klooster van Moulins. Het volk van Bourges, waar Mgr Frémyot sterk door bemind was, verhaastte zich om dezes zuster te ontmoet te loopen (1).

Des anderendaags, 4 November, kwam Mgr Andreas de Frémyot, in het nieuwe door hem aangekochte en bemeubelde klooster, de mis lezen, het H. Sacrament uitstellen, de omheining van het klooster vastzetten, en de bruiden van Jesus Christus verwelkomen. Om te voorzien in hare noodwendigheden, schonk hij haar vijftien honderd gulden, en begunstigde die brave kloosterzusters met zoo groote weldaden dat Sinte Chantal, van die vriendelijkheid hoogst ingenomen doch tel verlegen, om raad schreef naar Sint Franciscus de Sales. Lichtelijk kan men begrijpen, welke de antwoord was van den deftigen kerkvoogd: naar niets verlangen, niets vragen, niets weigeren, van alles een heilig gebruik maken, zonder angstvalligheid, zonder aangekleefdheid en met vrijheid van geest, ziedaar wat er haar te doen staat. 't Is de volmaaktheid in den hoogsten graad. Overigens, zoowel uit hoofde van den wille Gods, die niet toelaten mocht dat die beginsels zonder beproevin-

(1) *Stichting van het vijfde klooster der Visitatie, in de stad Bourges, ten jare 1618. Handschrift in-fol.*

gen waren, als krachtens de zorgeloosheid van eenen tijd waarop het gemakkelijker was te gebieden dan te gehoorzamen, wist het nieuwe klooster nu en dan van armoede te spreken. Zoo groot was de onachtzaamheid der dienaren van den aartsbisschop binst de eerste drij maanden op welke zij verplicht waren de Zusters den nooddrift te bezorgen, dat die brave nonnen soms geen brood hadden om te eten. Alsdan, zonder den moed te verliezen, geleidde Sinte Chantal de Zusters naar den refter, haar opwekkende om op God te betrouwen. Twee- of drijmaal gebeurde het dat, toen zij juist het voorbereidend gebed tot het nutten van spijsje gezegd hadden, men aan de deur van het klooster belde, en men, o wondere voorzienigheid van Onzen Lieven Heer! aan elke uitgehongerde Zuster, een wit en versch brood in geschenke aanbracht (1).

Sinte Chantal vertoefde niet lang te Bourges. Men verwachtte haar te Parijs, waar men hope had een klooster van de Visitatie te kunnen oprichten. Sint Franciscus de Sales die er in het gezelschap van den prins-kardinaal van Savooie pas aangekomen was, liet, de zaken goed onderzocht zijnde, weten aan moeder de Chantal spoedig naar Parijs te vertrekken, om, zoo het mogelijk was er een huis van hare Orde te openen. « Mij is het bekend, achtbare Dochter, zoo spreekt hij, dat het meer dan een lukspel is wat ik van zin ben te doen; doch ik betrouwe op de goddelijke Voorzienigheid, op de heilige Maagd Maria en op Sint Joseph. » De eerbiedwaardige moeder de Chantal gaf dadelijk van dien brief kennis aan Mgr Frémyot, die weigerde in haar heengaan toe te stemmen, en die luidop verklaarde haar geene koets te geven, noch te gedooogen dat er haar eene gegeven wierde. « Monseigneur, antwoordde

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 169.

daarop kloekmoedig weg Sinte Chantal, weet dat de gehoorzaamheid sterke beenen heeft. Wij zullen eerder dan niet te gehoorzamen, den weg te voet afleggen. » Die woorden hoorende, kon Mgr Andreas de Frémyot niet nalaten onze Heilige, om hare schoone gevoelens, grooten lof toe te zwaaien, en stond haar toe de bevelen van haren welbeminden Vader in Jesus Christus te volbrengen. Diensvolgens, na gevraagd te hebben aan zuster Joanna-Maria de la Croix dat zij samen met twee novicen uit Moulins haastig zou afreizen om haar te komen vinden, vertrok zij, in het gezelschap van die teergeliefde medezusters en in dat van zuster Anna-Catharina de Beaumont, uit Bourges op Goeden-Vrijdag avond, stond stil te Orleans op de feest van Paschen, en kwam te Parijs aan den 6 April, wezende de Zondag *Quasimodo*, in eene huurkoets, in geheel hare wereld niet dan wat Fransche munt, 't versta negentien zilverlingen bezittende.

Parijs was nog niet alsdan wat het later geworden is; doch het was reeds de groote stad, eene plaats vol van beweging en van gerucht, het slagveld waarop het goede en het kwade fel tegen elkander worstelden. Kardinaal de Bérulle, pater de Condren, Sint Vincentius a Paulo en veel anderen stonden er sterk de waarheid en de deugd voor, toen in 1619 Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal hunne pogingen met die van voornaamde deftige mannen vereenigden en alles in 't werk stelden, om van de hoofdstad der dwaling en des kwaads een nieuwen hoofdzetel van ijver en van zelfopoffering te maken.

Nauwelijks had moeder de Chantal voet in Parijs gezet, of duizenden zwaarigheden vielen haar ten deele. Al de beschimpingen waar de opkomende Visitatie van Annecy in 1610 van te spreken had gehad, werden andermaal gehoord te Parijs in 1619, en het ergste van

al was, dat de priesters zelve die Orde beknibbelden. Luisteren wij naar hetgeen moeder Angelica Arnauld van Port-Royal schrijft aan Sinte Chantal: « Er zijn alhier, achtbare Kloostermoeder, personen aangekomen die niet dan met kleinachting van uwe stichting spreken, meenende dat men enkel bij u komt om zijn gemak te zoeken... Het zijn, gij moogt het wel weten, kloosterlingen en priesters die deze taal voeren. Zij houden staan dat, met uwe Orde in te gaan, ik mijn goeden naam verliezen zal. Ik heb daarop geantwoord dat uw regel het werk is van een allerberoemdsten kerkvader (Sint Augustinus), en uwe *constitutiën* dat van een grooten en heiligen bisschop; dat ik diensvolgens verplicht was voor uwe Orde bijzondere achting te hebben. En daar, om mij te overtuigen, men mij de bemerking maakte dat er aan elke non der Visitatie dagelijks gevraagd wierd, wat zij begeerde te eten op het middagmaal, zegde ik met kracht zulks geen schijn van waarheid te hebben (1). »

Sint Franciscus de Sales geeft ons te kennen, waarbij het kwam dat de kloosterlingen en de geestelijken tegen zijne Orde zoo hevig uitvielen. « Wie zou het gelooven, schrijft hij aan moeder de Chantal, wij staan de Franschen zoodanig aan, dat de christene gemeenten, omdat zij vreezen al haren bijval te verliezen, zulks moeilijk verdragen kunnen. » Van alle kanten dan, en dat zoowel van den kant der goeden als van den kant der kwaden, deed men bij den kardinaal de Retz buitengewone pogingen, om te beletten dat er te Parijs een klooster van de Visitatie gesticht wierd. Dagelijks bracht men nieuwe voorstellen, die evenveel onaannemelijk waren, op het tapijt. Men zou toestaan dat de Zusters een huis openden te Parijs, « op voorwaarde dat zij vijftien duizend kronen

(1) *Brieven van Sint Franciscus de Sales*. Uitgave Blaise, III hoofdstuk, 364 bladzijde.

betaalden. » Zij zouden niet aanveerd worden, « tenzij zij gedoogden zich tegelijk met het bestier der jonge dochters, die een slecht leven geleid hadden, te belasten (1). » — « Indien gij u daaraan niet gedragen wilt, zegde een kloosterling, hebt gij maar spoedig aan te gaan. — Dat zullen wij doen, achtbare Pater, hernam Sinte Chantal; ja, liever dan onzen regel te miskennen, verkiezen wij zoo seffens af te reizen. Wij zijn afgekomen uit gehoorzaamheid, wij zullen uit gehoorzaamheid wederkeeren. » Die woorden hoorende, was de kloosterling zoodanig verslagen, dat hij schier niet meer wist waar kijken, en, van hare groote ootmoedigheid zoo sterk ingenomen, dat hij haar vroeg of zij mogelijk belofte van ootmoedigheid gedaan had. « O! God gave, welbeminde Pater, antwoordde zij al grimlachende, dat wij die vierde belofte mochten doen! » Die windvlage duurde omtrent drij weken, « waarnaar, zegt moeder de Chantal, er ons door kardinaal de Retz bekend gemaakt wierd dat wij ons te Parijs metterwoon mochten nederzetten (2). »

De stichting had plaats des anderendaags, 1 Mei 1619. Sint Franciscus de Sales zat de plechtigheid voor, predikte, stelde de omheining des kloosters vast, en, in de onmogelijkheid zijnde van langer te Parijs te verblijven, smeekte hij eenen priester van deze stad, 'k versta hem welken de Kerk en de katholieke wereld heden vereeren onder den naam van Sint Vincentius a Paulo, het geestelijk bestier des kloosters op zich te nemen. Wie zou hier de aanbiddelijke schikkingen der goddelijke Voorzienigheid niet bewonderen! Sint Franciscus de Sales was op het einde zijner dagen geraakt; hij had slechts nog drij jaren te leven, gedurende dewelke moeder de Chantal hem niet meer zou wederzien, tenzij den dag van zijne dood, inderhaast, en zonder zelfs hem haar hert

(1) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 157.

(2) *Woorden* van Sinte Chantal zelve.

te kunnen openen. En, o goedheid des Heeren! op den oogenblik dat die zachtmoedige en wijze leidsman heengaat, wordt er haar een andere, evenzoo wijs en zoo zachtmoedig als Sint Franciscus de Sales, gegeven. Zoo weet God hulpe naar noodwendigheden te verleen: indien Hij eene eenvoudige vrouw roept om verhevene zaken te verrichten, stelt Hij engelen te haren dienste, en gebiedt hun haar op hunne handen te dragen.

Op die eerste windbuiën volgden welhaast andere. Men deed het gerucht loopen dat de Zusters geweldig rijk waren, hetgeen oorzaak was dat de aalmoezen achterbleven, en dat de armoede der nonnen buitengewoon groot wierd. Zij hadden gebrek aan alles, zelfs aan de noodzakelijkste dingen. Tot overmaat van beproeving, berstte te Parijs de pest los, en joeg er niet enkel het hof uit, maar ook schier al het volk, de armen alleen uitgezonderd. Die groote stad werd tot eene wildernis gemaakt. Het gras schoot wortel in de straten. Onder al de personen die weleer de nieuwe stichting ongemeene genegenheid hadden toegedragen, waren de eenen aan 't vluchten gegaan, de anderen aan 't zoeken van schuilplaatsen in hunne eigene stad. Er was maar ééne godvruchtige mevrouw, de voorzitster Amelot, die voortging met de Zusters van tijd tot tijd te komen vinden. Daarbij, iedere maal dat zij naar het klooster afkwam, ging zij vandaar henen het hert toegenepen van verdriet, en verhaastte zich om bij den eerwaarden pater Binet, den trooster van hare bedroefde ziel, te gaan weenen en te gaan snikken: « Eilaas! zegde zij hem, wat zal er van die brave dienstmaagden des Heeren geworden? — Ontrust u niet, Mevrouw, antwoordde die mensch van geloof; hoe meer de Zusters der Visitatie te lijden hebben, hoe meer zij zullen verheerlijkt worden. »

De pest hield op, doch hetzelfde mocht niet gezegd worden van de armoede des kloosters. Sinte Chantal en

hare medezusters waren verplicht, bij gebrek aan stoelen, op den grond te zitten; en des winters, in de koude maanden December en Januari, hadden zij noch hout om vuur te maken, noch deksel om hare versteven ledematen te verwarmen. Niet zelden gebeurde het dat eenige harer die, uit hoofde van de engheid der plaats, op een slechten zolder op wat stroo slapen moesten, des anderen-daags ontwaakten, gansch bevend van de koude en sterk besneeuwd.

In die pijnlijke omstandigheden, had moeder de Chantal de gewoonte tot God te gaan, en Hem ootmoedig te smeeken haar en hare medegezellinnen niet te laten sterven van honger, niet te laten verstijven van de koude. Alle dagen, toen de oogenblik van te gaan eten nakende was, begaf zij zich naar de kerk, en dáár, op hare twee knieën geknield, bad zij met veel betrouwen eenen *Onze Vader*, opdat de Heer aan haar en hare medezusters het dagelijks brood zou verschaft hebben. Kwam er iemand met wat spijs af naar het klooster, dan bedankte Sinte Chantal den God van alle vertroosting, en verhaastte zich te zeggen aan hare geestelijke kinderen dat zij de gelukkigste menschen van de wereld waren, om reden dat zij van geene weelde te spreken wisten, en enkel met de goede en liefdadige personen leefden.

Langen tijd daarna, bekenden de Zusters, die met Sinte Chantal in de armoede en de ellende van die ongelukkige jaren gedeeld hadden, nooit aangenamer dagen doorgebracht te hebben, om dieswille dat hare overste middenin de grootste beproevingen, nooit den moed verloor en steeds blijgeestig en opgeruimd voorkwam. Ofschoon zij gebrek hadden aan voedsel, aan kleedinge en aan slapinge, waren zij niettemin over van vreugd. Schoon voorbeeld voorwaar, gegeven door menschen die eertijds in overvloed leefden, en die, om de arme bruiden van Jesus Christus te worden, met manhaftig-

heid aan de wereldsche grootheden vaarwel gezegd hadden!

Niet enkel bewonderde men den geest van armoede, de kloekmoedigheid en de gelatenheid van moeder de Chantal, maar men prees ook haren ijver om de regelen van hare Orde te onderhouden, hare uitstekende ootmoedigheid, hare vurige liefde tot God. Op zekeren dag dat de Zusters, uit onoplettendheid, zich aan eene kleine oneerbiedigheid jegens het H. Sacrament hadden plichtig gemaakt, vroeg zij, binst den maaltijd, aan God vergiffenis voor hare geestelijke kinderen, kuste haar de voeten, en at geknield op den grond. Een anderen keer gaf zij aan eene Zuster, die iets tegen den regel van het huis misdaan had, eene harde vermaninge, gebod haar zich eenige geeselslagen toe te brengen, zeggende, dat eene non die den regel niet volstrektelijk onderhoudt, de weerde van het bloed van Jesus Christus schijnt te miskennen. « O mijne teergeliefde Medezuster, zegde zij eens aan eene harer nonnen, ik ben dezen nacht om pijnlijke zaken sterk bekommerd geweest. Het docht mij dat ik op den boord van de hel wandelde, en dat ik er in zou vallen, indien ik voortging met zoo traag te zijn in den dienst van God. » De wijze waarop zij dien volzin uitsprak, kan moeilijk te verstaan gegeven worden.

Daar de stichters van Orden door God onder duizenden menschen verkozen zijn om de edelmoedigste werken te plegen, zijn zij te dien einde met de schoonste gaven des hemels begunstigd. Zij komen, gezien vooral hunne onthechting van alle aardsche dingen en hunne overgroote zelfopoffering, in de handen van God als bekwame werktuigen voor, om veel goeds te verrichten. Ja, hoe meer zij zich vernederen, hoe meer Onze Lieve Heer zijn genoegen vindt in hen te verheffen. Zoo waar is het dat de ootmoedigheid de middel is, om groot te worden in de oogen van God en van de menschen.

Zulk een ootmoedig en bevoorrecht mensch was de eerbiedwaardige moeder de Chantal. Ook wist God haar met alle slag van deugden te verrijken, en haar sterk op te wekken om in zelfopoffering en versterving bijzonderlijk uit te schijnen. Reeds in 1616, gedurende de goede Week, had zij buitengewone genegenheid gevoeld, om meer dan ooit zich zelve te verloochenen, en om zich teenemaal en onwederroepelijk den Heere op te dragen, hoogst begeerende dat Hij met haar zou doen wat Hij wilde. Zij sprak van die zake aan Sint Franciscus de Sales, die toeliet dat zij schriftelijk verklaarde steeds gelaten in den wille Gods te willen zijn, en volkomenlijk aan haar eigen zelve te willen sterven.

Doch dat was nog maar een begin. In 1619, van den 10 tot den 20 Augustus, was zij gewaar dat zij meer dan ooit zich zelve verloochenen moest, dat zij zich van alle tijdelijke zaken volmaaktelijker behoorde af te trekken, zoodanig dat zij, aan niets, hoe kleine dingen ook, mocht vastgekleefd zijn. Zij maakte Sint Franciscus de Sales met hare gesteldheid des geestes bekend, en, gedurende die tien dagen, ontving zij van hem troostelijke en zielroerende brieven, ten einde haar aan te zetten om zich volstrektelijk van de vergankelijkheden dezer aarde te onthechten. Sinte Chantal beantwoordde steeds die vaderlijke woorden op eene wijze harer waardig, en zoo waren die twee heiligen elkanders troosters en opwekkers. « O mijn God! schreef moeder de Chantal aan Sint Franciscus de Sales, hoe diep is het mes der beproeving gegaan! O Jesus! maak dat ik, betreffende de versterving en de zelfverloochening altijd dezelfde gevoelens hebbe als deze die ik thans in mijne ziel gewaar worde! O God! hoe gemakkelijk is het te verlaten wat ons omringt! maar zijn eigen zelve vaarwel zeggen, dat is veel moeilijker, en kan slechts met de hulpe van Onzen Lieven Heere bekomen worden. Aan Hem dan alle lof

en glorie, indien wij, gelijk wij verhoplen, er in gelukt hebben zulks te doen (1). »

Sint Franciscus de Sales was grootelijks verheugd bij het lezen van dien brief, om reden dat hij het geluk begreep van moeder de Chantal, die zich van alle dingen teenemaal had los gemaakt; ook wachtte hij niet eenen oogenblik haar eenige volzinnen van aanmoediging over te schrijven: « O Jesus! roept hij uit, wat ben ik blijde te vernemen dat mijne geestelijke dochter zoo verstorven aan haar zelve voorkomt!... Gelijk het, achtbare Overste, tijdens de Gedaante-verandering van Christus, met Petrus, Jacobus en Joannes, die eindigden met niet dan Jesus te zien, geschied is, zoo gaat het hedendaags met u, gij wordt niet dan uwen Welbeminde gewaar. De roem van de bruid is te mogen uitgalmen: *Mijn Teergeliefde is aan mij, en ik, ik ben aan Hem*. Volherd dan, mijn Kind, in uwe strenge manier van leven. »

Begeerende dat Sinte Chantal eene gansch ongemeene zelfverloochening zou oefenen, schrijft hij haar: « Deftige Moeder, aarzel niet, u van alles af te trekken en enkel te willen wat God wil; ja, zeg aan God, dat gij slechts naar die deugden trachten wil waar Hij verlangt u te zien in uitschijnen, en dat gij bereid zijt van die deugden zelf afstand te doen, indien Hij zulks kwame te gebieden. Denk niet meer op de heilige vriendschap die tusschen ons beiden bestaat, noch aan uwe kinderen, noch aan uw hert, noch aan uwe ziel, noch aan iets anders, welkdanig ook; want gij hebt dat alles in de handen van God gesteld!... O! wat ben ik gelukkig te weten dat gij aan de wereld en, wat meer is, aan u zelve volkomenlijk dood zijt (2)! »

(1) Zie de *Brieven van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal*, gedagteekend van den 8, 9 en 10 Augustus 1619.

(2) *Brieven van Sint Franciscus de Sales*, 9 en 10 Augustus 1619.

Terwijl de eerbiedwaardige moeder de Chantal manhaftig stapte op dien weg van versterving en van zelfverloochening, kreeg het klooster van de Visitatie te Parijs grooten bijval, en menige jonge dochters vroegen om er in aanveerd te worden. Zij behoorden bijna allen aan rijke familiën toe, en wisten meestendeels van eene gansch bijzondere beweging der gratie Gods te spreken. Doch eene der beroemdste van al degenen die het klooster van Parijs ingingen, was ongetwijfeld Helena-Angelica Lhuillier.

Helena-Angelica was van edelen stam afkomstig, ook nog jong, rijk, zeer gezocht door de wereldlingen, zeer ingenomen van de ijdelheden en de zinnelijkheden; en 't is, middenin die bekoorlijkheden, als alles haar toelachte, dat God haar zachtjes aanzette om, uit liefde van Hem, het nonnenkleed aan te trekken. Het werktuig van die wonderbare vangst was, gelijk altijd, de heilige bisschop van Geneve. Hij hoorde de generale biechte van mejuffer Lhuillier, en, daar zij van het kloosterleven een grooten afkeer gevoelde, zegde hij haar wat te vertoeven, zich niet te verhaasten, en enkel te doen wat God haar in het herte stak. Indien hij de jonge wereldlinge gepraamd had om non te worden, mogelijk zou zij wederstand geboden hebben; met haar zachtjes daartoe op te wekken, gingen de zaken alleene. Inderdaad, allengskens kreeg zij eenen afkeer van de wereld, en stilletjes aan was zij sterk aangezet om de heldhaftigste deugden te oefenen. De stem van den hemelschen Bruidegom klonk gedurig in hare ooren: « Alles gaat voorbij; Ik alleen ga niet voorbij. Waarom zoolang gewacht, om u aan Mij te geven? Gij moet aan Mij zijn, kost wat kost. » Ter einde die stem te beantwoorden, wilde zij van het kloosterleven eene proeve doen, en ging de Visitatie binnen om er eene geestelijke afzondering te nemen. Doch nauwelijks had zij voet gesteld in die eenzame plaats, of dadelijk

werd zij van de strenge levenswijze der nonnen beu. Welhoe! riep zij uit, ik zou zoo uitzinnig zijn van mijne jonge jaren in armoede, in versterving en in zelfverloochening te willen doorbrengen, ik die zoo rijk ben, zoo gezocht en zoo bemind ben van de wereld! Drij maanden lang kwam zij ziekelijk voor, weigerende hare kamer uit te gaan, en in beraad zijnde wat zij doen zou: of zij den huwelijken of den kloosterlijken staat zou aanveerden.

Den feestdag der Visitatie klom zij den trap van het klooster af, en was tewege hare devotie te gaan houden in de kapel, toen zij eensklaps uit de handen van moeder de Chantal eenen brief van Sint Franciscus de Sales ontving. Gansch verslagen, en zonder een woord te spreken, trekt zij de kapel binnen, opent den brief, en verstaat welhaast waar er van kwestie was. Dadelijk zegt zij aan hare zuster, mevrouw de Villeneuve, die nevens haar stond: « Ik heb alles goed overlegd en begrepen, ik wil non worden, hier wil ik leven en sterven. » Die woorden hoorende, kon mevrouw de Villeneuve, die in den beginne wat tegenkatinge bood, niet nalaten uit te roepen: « Gij doet wél, mijne Zuster; indien gij het kloosterleven niet aanneemt, zult gij nooit gelukkig zijn. »

Nog denzelfden avond, ging zij, na haar welbeminden vader omhelsd en met hare tranen besproeid te hebben, het klooster binnen, en liet zich geleiden als een kind.

Geheel Parijs was met dien roep bezig. De bloedverwanten van Helena vergaderden, en wekten mijnheer Lhuillier op om zijne dochter terug te eischen. Hij kwam dus naar het klooster gegaan, vroeg aan zijn kind naar huis weder te keeren, en hem te willen vergezelschappen; doch, ondervindende dat al zijne pogingen vruchteloos waren, stond hij, na twee uren en half met haar gesproken en veel tranen gestort te hebben, haar toe haren roep te volgen.

Het non worden van mejuffer Lhuillier was, hare fortuin, hare bekwaamheid en hare deugden ingezien, eene der bijzonderste gratiën die God deed aan het klooster van Parijs.

Ondertusschen besloot Sinte Chantal, die voor het uitzet van mejuffer Lhuillier vijf en veertig duizend gulden ontvangen had, geene moeite te sparen om van den koning gezegelde brieven te bekomen, en om zich een nieuw huis aan te koopen; want het klooster, waar de Zusters sedert twee jaren woonden, was zeer slecht gelegen, en daarbij veel te klein om de talrijke novicen te bevatten. De gezegelde brieven des konings werden, door het toedoen van den invloedhebbenden heer Lhuillier, gemakkelijk toegestaan, doch men lukte er niet in zich zoo gemakkelijk eene andere woonst te bezorgen. Dagelijks doorkruiste Sinte Chantal de stad Parijs, en telkens als zij t'huis kwam zonder het voorwerp harer verlangens gevonden te hebben, ging zij in de kapel zich vóór de voeten van Jesus werpen, zeggende: « O mijn God, waar zult Gij dan uwe bruiden herbergen? » Onder al de woningen die zij bezocht, was er maar eene die kon dienen: het was de woonst van M. Zamet, Sint Antoniusstraat; ongelukkiglijk vroeg men daar acht en veertig duizend gulden voor, en scheen zij te schoon te wezen, om tot een klooster gemaakt te worden. Desniet-tegenstaande, dewijl men geen andere vond, waagde men het Sint Franciscus de Sales nopens die kwestie te raadplegen. « Waarlijk, zegde de heilige bisschop, het huis van den heer Zamet is te schoon om in een klooster herschappen te worden; niettemin, bij gebrek aan een tamelijk voldoende huis, zult gij verplicht zijn een al te schoon te nemen. » Men kocht dus die woning acht en veertig duizend gulden, die betaald werden met het uitzet van mejuffer Lhuillier, en de eerbiedwaardige moeder de Chantal verklaarde, nadat zij het verdrag geteekend

had, dat, om dat huis te koopen, zij meer tranen dan goudstukken den Heere had opgedragen. Men deed nog twaalf duizend gulden onkosten om het tot een klooster te maken, en met de maand Juni 1621 trokken de Zusters hare nieuwe woning binnen.

Al die daadzaken, de aankomst van Sint Franciscus de Sales te Parijs, het lang verblijf van de achtbare moeder de Chantal, de roep van mejuffer Lhuillier, de stichting van een klooster der Visitatie, verwekten groote verwondering onder de ingezetenen van Parijs, en brachten bij de godvruchtige personen eene gansch bijzondere geestdrift tewege. Onophoudelijk trof men alsdan, in de spreekkamers der Visitatie, de beroemde en de deugdelijkste menschen aan: Sint Vincentius a Paulo, die het op zich genomen had een klooster der Visitatie te bestieren; den deftigen kardinaal de Bérulle, die sedert lang de kennis gemaakt had van Sinte Chantal, die, te rekenen van 1604, voorzeggd had dat moeder de Chantal tot een hoogen trap van volmaaktheid klimmen zou, en die, telkens als hij haar kwam vinden, niet kon heengaan, zonder diep bewogen te zijn en zonder met de tranen in de oogen uit te roepen: « Moeder de Chantal is een van de menschen die God meest beminnen; » pater de Condren, wiens grondige leering zoo verheven was, dat de kardinaal de Bérulle op de knieën neerschreef al wat hij hem hoorde zeggen, wiens woorden ja zoo stichtend waren, dat Sint Vincentius a Paulo hem nimmer verliet zonder opentlijk te bekennen nooit iets zielroerenders vernomen te hebben, en wiens leerwijze zoo krachtig voorkwam, dat Sinte Chantal, na ééne ure sprekens met hem, zich eenigszins gedwongen vond dezen schoonen volzin uit te galmen: « Indien onze eerweerde Vader bekwaam is de menschen te onderwijzen, pater de Condren is ongetwijfeld in staat de engelen te leeren; den heer Andreas Duval, uit-

stekenden doctor en professor van de Sorbonne, wien het vooral ten deele viel de angstvalligste zielen gerust te stellen, en die, ofschoon hij de biechtvader was van Sint Vincentius a Paulo, van mevrouw Acarie, en van veel andere heilige personen, niet aarzelde te zeggen dat Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal de twee wonderen waren van zijnen tijd; den heer Gallemmand, die door God gekozen geweest was om mevrouw Acarie wegens haren roep van Karmelieternon te verlichten, die mevrouw de Sainte-Beuve helpen moest de Ursulinnen hervormen, en die, toen hij Sinte Chantal te Dijon ontmoette, haar krachtig aanzette om de Karmelietenorde in te gaan: deze heer kwam nooit naar de Visitatie af zonder zijnen misslag te erkennen, zonder zich te beschuldigen dat hij Gods werk had willen tegenkanten, en hij deed dat met zoo ongemeene ootmoedigheid, dat de Zusters hem geen anderen naam geven dan dien van den ootmoedigen heer Gallemmand; den achtbaren heer de Renty en de gravin de Saint-Pol, wier naam, beurs en hert bij al de goede werken van dien tijd te vinden zijn; den ridder de Sillery, die luidop verklaarde zijne bekeering aan moeder de Chantal verschuldigd te zijn, en die, te beginnen met dien oogenblik, de vriend, de raadsman, en de zoo machtige en zoo verkleefde beschermer werd der Visitatie, dat Sinte Chantal voortaan geen brieven schreef zonder van dien deftigen heer gewag te maken, zonder hem den grootsten lof toe te zwaaien; den heer de Marillac, den zegelbewaarder, die, hoogst bekwaam zijnde, de wereld wist te stichten door zijn godvruchtig en liefdadig leven, en die, ofschoon hij de Karmelieternonnen sterk genegen was, het zich tot eenen plicht rekende de Zusters der Visitatie nu en dan een bezoek af te leggen; eindelijk pater Binet, den uitmuntenden kloosterling, die de nonnen tijdens het woeden der pest veel dienst bewezen had, en die, bij het eindigen

eener samenspraak met moeder de Chantal, van haar zegde: « Zoo zuivere liefde tot God, heb ik nooit aangetroffen! » Ten slotte een groot getal priesters en wereldlijken wier namen wij later zullen ontmoeten, en die Sinte Chantal, in het stichten van hare talrijke kloosters, zullen ten dienste staan, kwamen nu en dan naar die spreekkamers af.

De geestelijke orden zelve waren van die heilige levenswijze van Sinte Chantal en hare medezusters hoogst ingenomen, en de vurigste harer leden smeekten moeder de Chantal haar eenige goede raden te geven, met haar in onderhandelinge te treden, en hare kloosters te bezoeken en te hervormen. Doch niemand was de Overste der Visitatie zoozeer genegen als moeder Angelica Arnauld, en de geschiedenis van de betrekkingen die bestonden tusschen de Stichtster der Visitatie en de abdis van Port-Royal is te roemruchtig, om hier in het donker gelaten te worden.

't Was door het toedoen van Sint Franciscus de Sales dat die twee zielen, de eene de andere te dien tijde zoo weerdig, met elkander kennis maakten. Toen de heilige bisschop van Geneve te Parijs aankwam in 1619 was moeder Angelica er in een groot aanzien. Abdis in den ouderdom van veertien jaar, had zij, nauwelijks zeventien jaar oud zijnde, de misbruiken van haar klooster verbeterd, en fel gewerkt om er het geloof, de regeltucht en den ijver te doen heerschen. In den ouderdom van acht en twintig jaar had zij, na veel zwarigheden uit den weg geruimd te hebben, er insgelijks in gelukt eene andere abdij, 'k versta die van Maubuisson, te hervormen. Overigens sterk bekommerd om hare eigene zaligheid, spaarde zij geene moeite om hare kleine gebreken, die menigvuldig waren, uit te roeien, en vernomen hebbende dat Sint Franciscus de Sales te Parijs aangekomen was, verlangde zij om hem te zien en met

hem te spreken. God wilde dat zij dien deftigen bisschop ontmoette te Maubuisson, en dat zij, gelijk veel anderen in de netten van dien wijzen en voorzichtigen zielsbestierder viel; doch, hetgeen wonderbaar voorkomt, is dat zij zich liet vangen door de kloekmoedigheid eerder dan door de zachtmoedigheid des heiligen. Voor de eerste maal van haar leven trof zij eenen mensch aan die zich van hare ziel meester maakte, en die, met al hare christene gevoelens goed te keuren, ze bestierde. Ook was hare geestdrift groot. Zij opende hem haar hert, deed hem eene generale biecht, smeekte hem haar dikwijls te komen vinden, en onderhield met hem eene gansch bijzondere briefwisseling die, zoo men ze voegt bij die van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal, allermeeft geschikt is om tot onderwijs van de bestierders te dienen. 't Is schoon om te lezen, hoe de behendige bisschop van Geneve die brave doch hoogmoedige ziel weet te geleiden; hoe hij haar met hare gebreken bekend maakt, met hare oplopendheid, met hare spotzucht, met hare gekschering; hoe hij haar in haren onbezonnen ijver tegengaat en haar verstandiglijk opwekt, om zich niet te veel geeselslagen toe te brengen, om in alles de middelmaat te houden. Doch schooner nog om te hooren, is de manier op welke Sint Franciscus de Sales haar doet verstaan dat, zoo God haar tot een buitengewonen levensstaat roept, zij dien met geen geweld, maar in alle ootmoedigheid, verduldigheid en blijgeestigheid omhelzen moet, en intusschentijd zich behoort te zwichten van alle gramschap, van alle overtoolligheid in eten, in slapen, in wandelen, in één woord, van alle overdrevenheid, hoe klein zij ook zij; dat het daar de middel is om de rust van hare ziel te bekomen en te bewaren (1).

(1) *Brieven van Sint Franciscus de Sales*, 25 Juni 1619, 12 September 1619, 16 December 1619, 4 Februari 1620 en 14 Mei 1620.

Nauwelijks stond moeder Angelica sedert eenige maanden onder het bestier van den deftigen bisschop van Geneve, of zij wierd gewaar dat zij in een ander mensch om zoo te zeggen herschapen was, en tastbaren voortgang deed in de deugd. « Ware die heilige man, schreef zij later, in Frankrijk verbleven, dan zou ik ongetwijfeld uit zijne onderhandelingen groot voordeel getrokken hebben. » Eilaas! hij zou weldra heengaan, en in stede van den zachtmoedigen en wijzen bisschop van Geneve, zou zij eerlang voor bestierder een onvoorzichtigen en dwazen mensch aantreffen.

Indien moeder Angelica Sint Franciscus de Sales gansch bijzondere genegenheid toedroeg, heviger nog was hare verknochtheid aan Sinte Chantal, met wie zij kwam kennis te maken. Onze wonderbare Stichtster der Visitatie scheen geschapen te zijn om de abdis te behagen. Ofschoon zij negentien jaren jonger was dan moeder Angelica, wist zij deze vriendelijk te overmeesteren en te bestieren. Wij zijn in 't bezit van de brieven die de abdis van Port-Royal schreef aan moeder de Chantal, waar wij klaarlijk kunnen uit verstaan dat moeder Angelica te dien tijde zeer ootmoedig van herte was. Immers zij bekent een hooveerdigen, spotachtigen en gekscherenden aard te hebben, oplopend van karakter te zijn, onverduldig, eigenzinnig, en daarbij onbescheiden en verwaand voor te komen. Zoo spreekt zij, terzelfder dat zij haar best doet om hare gebreken te verbeteren, en de schoonste blijken geeft van recht-schapenheid, van gehoorzaamheid en van ijver voor het goed (1).

Ten gevolge van die onderhandelingen met Sint Franciscus de Sales en met Sinte Chantal, werd moeder

(1) *Brieven van moeder Angelica van Port-Royal aan Sinte Chantal*. Zie onder anderen die van September en van November 1621.

Angelica allengskens opgewekt om den abdisstaf, waardoor zij zich vereerd achtte, vaarwel te zeggen, ten einde tot eenvoudige novice der Visitatie te kunnen gemaakt worden.

Zij kreeg daar het eerste gedacht van in 1619, en gaf zulks dadelijk te kennen aan Sint Franciscus de Sales, die grimlachte zonder te antwoorden. Korts daarna schreef zij hem desaangaande nog eens, en daar hij voortdurend van niets gebaarde, hield zij niet op, hem brieven op brieven toe te stieren. Sint Franciscus de Sales, die sterk verlegen was, zocht de moeilijkheden zooveel mogelijk te ontsluipen. In den grond van de zake, wilde hij van die abdis niet. Zij was te koppig en te heerschzuchtig, zoo dachte hij, om de nederige Orde der Visitatie eenig voordeel te kunnen verschaffen.

Bij den voorzichtigen bisschop van Geneve geen gehoor vindende, nam zij haren toevlucht tot moeder de Chantal, die haar beter ontving. Immers beide nonnen droegen elkander groote genegenheid toe, en wisten, om dieswille dat zij in sommige punten niet veel verschilden van doeninge, elkanders goede hoedanigheden sterk te verheffen. Vandaar kwam het, dat moeder de Chantal hoogst tevreden was, toen zij vernam dat de abdis van Port-Royal trek gevoelde om de Visitatie in te gaan; vandaar kwam het ook, dat zij haar allermeeft aanmoedigde om hare plannen uit te voeren, en dat zij het op zich nam Sint Franciscus de Sales betrekkelijk die gewichtige zake andermaal te raadplegen.

Inderdaad den 11 November 1621, schreef Sinte Chantal aan Sint Franciscus de Sales den volgenden brief: Ziehier, Monseigneur, eenige bekendmakingen van moeder Angelica Arnauld van Port-Royal..... Zij zegt volkomentlijk overtuigd te zijn, dat God haar roept om non te worden in de Visitatie. Ik denke zooals zij. Doch ik smeeke u mij rechtuit te verklaren, of gij deelt

in hare en mijne zienswijze; want om geen ding ter wereld zou ik tegen uw gedacht willen te werke gaan. Laat mij dan weten, of gij meent het de wil Gods te zijn dat moeder Angelica haar klooster verlaat, om bij ons te komen; want, voor wat de zwaarigheden betreft die te dier gelegenheid zouden kunnen ontstaan, zal ik geene moeite sparen om die uit den weg te ruimen. Men verzekert er ons van, en Mgr van Nantes zegde het ons nog gisteren, dat hare beloften van geener weerde zijn, en diensvolgens dat zij met gerustheid van conscientie haar klooster vaarwel zeggen mag. Thans blijft er enkel te onderzoeken of, in weerwil van hare genegeheid om non te worden in de Visitatie, het voor haar voordeelijker is in hare abdij te leven en te sterven, dan bij ons te komen wonen, waar, volgens het schijnt, zij meer gelegenheid zal hebben om zich in de gehoorzaamheid te oefenen. Ik belijde openhartiglijk dat, die vurige verlangens van moeder Angelica ingezien, ik de zoete hope koestere haar in onze Orde te mogen aanveerden. Ja, ik ben eenigszins overtuigd dat God zich van haar bedienen zal om, tot zijne glorie, veel goeds te verrichten in de Visitatie. Wees dan zoo vriendelijk, mij spoedig uwe antwoord te doen geworden, en mij te zeggen wat er mij te doen staat, of ik de abdis tot verzoekster mag aannemen, ja of neen (1). »

Sint Franciscus de Sales, die om het gedurig lastig vallen van moeder Angelica van Port-Royal fel bekommerd geweest was, moest bekennen het nu nog meer te zijn, ziende dat de eerbiedwaardige Sinte Chantal zich in 't belang harer vriendin inliet. Hetzij dat hij haar niet wilde bedroeven, met haar eene alleszins voldoende antwoord te weigeren, hetzij dat hij, uit achting voor moeder de Chantal, de zake wat ernstiger begeerde te

(1) Die brief is geschreven met 't begin van November 1621.

onderzoeken, besloot hij den paus die netelige kwestie voor te stellen. Dadelijk schreef hij aan pater Binet, die, zooals de Stichtster der Visitatie, Sint Franciscus de Sales schoone gesproken had, opdat hij in zijne Orde de abdis Angelica zou aannemen, een merkwaardigen brief waarin hij hem met zijne zienswijze bekend maakt: « Eerweerde Pater, ik bedank u voor den brief welken gij mij hebt toegezonden, alsook voor de moeite die gij u geeft om de verlangens van moeder Angelica te voldoen. Nogtans laat mij toe dat ik u in alle rechtzinnigheid des herten zegge, met u in gedachten te verschillen. Immers toen ik mij te Parijs bevond, wilde ik nooit toestemmen dat de abdis van Port-Royal hare Orde verliet om de Visitatie in te gaan, en later, toen ik verre van Parijs verwijderd leefde, en van moeder Angelica, betrekkelijk haar afreizen uit Port-Royal, brieven op brieven ontving, toonde ik mij niet enkel ongevoelig maar zelfs vijandig aan haar ontwerp, zoodanig dat, uit al hetgeen ik haar schreef, zij gemakkelijk besluiten kon in mij, voor wat die zake betrof, een harden tegenstrever te vinden. Doch zie, sedert dat ik uwen brief en dien van moeder de Chantal ontvangen heb, sta ik in beraad om te weten, of ik mogelijk niet wijselijk zou handelen met toe te laten dat de abdis van Port-Royal tot eenvoudige non der Visitatie gemaakt wierde, en daarom, om niet onvoorzichtig te werke te gaan, heb ik geoordeeld den paus wegens die kwestie te moeten raadplegen.... Diensvolgens heb ik aan moeder Angelica mijne bekommering om haren roep te kennen gegeven, en haar gezegd dat ik haar toestond Zijne Heiligheid een wordeken daarover te schrijven, op voorwaarde dat zij zich naar de wijze schikkingen van het Opperhoofd der Kerk gedragen zou, en naderhand, welkdanig ook de beslissing van den Paus wezen mocht, zij gansch ootmoedig en gelaten in den wille Gods zou voorkomen (1). »

(1) *Brief van Sint Franciscus de Sales*, 11 November 1621.

Eene Orde uitgaan om er eene andere, die strenger is, in te gaan, is iets dat geene zwarigheden ontmoet en gemakkelijk toegestaan wordt te Rome; doch het tegenovergestelde, hetgeen hier het geval was, levert meer moeilijkheden op. Ook verhaastte zich Zijne Heilichheid niet, om te antwoorden. Intusschentijd reisde moeder de Chantal uit Parijs af, stierf Sint Franciscus de Sales, en, tot overmaat van ongeluk, maakte moeder Angelica, op den oogenblik dat zij hare twee bestierders verloor, kennis met den beroemden doch hooveerdigen abt van *Saint-Cyran*. Deze, in plaats van, naar het voorbeeld van Sint Franciscus de Sales, aan de abdis van Port-Royal goeden raad te geven, in stede van haar in haren niet zelden onbezonnen ijver tegen te gaan, blaasde haar onophoudelijk trotsche stelsels in de ooren, bracht duisternis in haren geest, wekte haar op om kwestieën te verhandelen die enkel de godgeleerden aangingen, en eindigde, zijne ongegronde uitleggingen van het traktaat der gratie ingezien, met haar te doen dolen en in de ketterij te dompelen.

Te rekenen van dien tijd, hielden zooveel mogelijk alle betrekkingen tusschen moeder de Chantal en de abdis van Port-Royal op, en, in weerwil van al hetgeen de Jansenisten geschreven hebben om te betoonen dat moeder Angelica steeds de vriendin van de Stichtster der Visitatie gebleven was, is het hun niet gelukt zulks voor waarheid te doen aannemen.

Wij eindigen dan het verhaal van de betrekkingen die in den beginne bestonden tusschen moeder de Chantal en de abdis van Port-Royal; wij stellen er een einde aan, ons eene vraag doende die, in den grond van de zake, eenieder zeer natuurlijk zal schijnen. Wie van beiden had het mis, ofwel Sint Franciscus de Sales, die dacht dat moeder Angelica Arnauld van Port-Royal niet bestemd was om non te worden in de Visitatie, ofwel

Sinte Chantal, die van gevoelen was dat de abdis wél zou doen met haar klooster te verlaten om de Visitatie, waar zij mogelijk een der steunen van worden zou, in te gaan? Dat is eene kwestie waar ik, doordien ik de geheimen Gods niet ken, niet over oordeelen wil. Inderdaad, wat zou er van moeder Angelica Arnauld van Port-Royal geworden zijn, hadde zij het kleed der Visitatie aange trokken? Zou zij, in haren plicht gehouden door Sinte Chantal, die, voor wat de kloekmoedigheid en de geestkracht betrof, haar gelijk was, die haar in ondervinding en heiligheid te boven ging, geene moeite gespaard hebben om hare gebreken te verbeteren, om ten minste van verre op de voetstappen van de Stichtster der Visitatie te wandelen? Zou zij, door de regelen van die wonderbare Orde tot een klein kind gemaakt, steeds voor hare medezusters een voorbeeld van zelfverloochening geweest zijn? Zou zij, deelhebbend aan de werken van moeder de Bréhard en van moeder Favre, die met haar in karakter maar weinig verschilden, gestadig het goede beoogd en betracht hebben? Zou zij, gezien haren ijver om alle slag van deugden te oefenen, den luister van haar jonge en wél doorgebrachte jaren nog opgehelderd hebben? Zou zij eindelijk, met lang en sterk te strijden tegen de vijanden van hare ziel, met zich dikwijls en diep te vernederen, met allermeeft de versterving en de gehoorzaamheid te beminnen, er in gelukt hebben van de droevige gevolgen der hooveerdij vrij te gaan? Zou zij noch van eigenliefde noch van hardnekkigheid te spreken gehad hebben? Ofwel zou zij, om reden dat zij zich zelve niet genoegzaam kende, tot ontstichting van de geheele Orde der Visitatie gediend hebben? 't Is ook mogelijk. Ja, wie weet of zij, eens tot geestelijke dochter van Sinte Chantal gemaakt, allengskens tot hare vorige trotschheid niet zou overgegaan zijn? Wie weet of zij welhaast niet zou opgehouden hebben blijken te geven van gehoorzaam-

heid, van ootmoedigheid, van verdueligheid, van zachtmoedigheid, van verdraagzaamheid, van ingekeerdheid, van liefde, van godsvrucht, in één woord, van alle deugden? Wie weet, of zij de wijze en nuttige regelen der Visitatie waar Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal tot derzelve neerschrijven zooveel tijd aan gebruikten, en waar, in acht genomen het groot voordeel dat uit het onderhouden van die grondige voorschriften voor hunne geestelijke kinderen spruiten moest, zij zooveel van hielden, wie weet, zeg ik, of moeder Angelica die niet stilletjes aan zou miskend en verwaarloosd hebben, en alzoo aan hare medezusters tot stronkelsteen zou hebben gediend? Mogelijk zou zij het lichte en aangename jok der gehoorzaamheid afgeschud hebben; mogelijk zou zij de bejarige Sinte Chantal veel verdriet en hertzeer aangedaan hebben, en tegen haar een heimelijken oproer hebben gemaakt. Het is den Heere bekend of, na de dood van Sinte Chantal tot overste der Visitatie gekozen, zij tot dwaling niet zou vervallen zijn, en diensvolgens of, met het Jansenismus aan te hangen, zij vóór de ketterij de deuren van hare kloosters niet zou geopend hebben? Dat zijn zooveel gissingen of eerder veronderstellingen die enkel dienen om te toonen dat, de droevige omstandigheden van latere tijden ingezien, Sint Franciscus de Sales wijselijk handelde, toen hij weigerde de abdis Angelica van Port-Royal tot zijn geestelijk kind aan te nemen, en dat hij wél deed met de verlangens van die zoo wat trotsche non niet te voldoen.

Gen-en-twintigste Hoofdstuk

Nieuwe stichtingen. — Sinte Chantal verlaat Parijs om zich naar Lyon te begeven. — Op weg, richt zij het klooster op van Dijon. — Laatste samenkomst van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal.

1620-1622

NDERTUSSCHEN groeiden de kloosters der Visitatie aan in getal, en zoowel door de gunsten waarmede Hij de Stichters overlaadde, als door de beproevingen en de smerten die Hij de Zusters toezond, toonde God hoezeer Hij die opkomende Orde beminde.

Te Montferrand leefde er eene jonge mevrouwe de gravin de Dalet, die door verzwagering aan de beroemdste familiën van Auvergne verbonden was. Op zekeren dag dat, tot de Tafel des Heeren genaderd zijnde, zij zich in eenen hoek van de kerk begeven had, om er hare dankzegginge te doen, stond zij al met eens in verrukkinge, en begreep wonderwel hoe groot het geluk is der zielen die het kloosterleven aannemen. Die gesteldheid duurde eene ure lang, waarna zij zich fel opgewekt

gevoelde om zich den Heere toe te wijden, en diensvolgens om zich in de stilzwijgendheid, in de gehoorzaamheid en in de armoede te oefenen.

Die weldaad scheen haar iets vreemds te zijn; want, ofschoon zij christenmensch was, had zij de gewoonte niet van te overwegen. Daarbij vatte zij niet, waarom God haar zoo sterk met het geluk des kloosterlevens had bekend gemaakt; want zij had slechts sedert eenige jaren den huwelijken staat aangegaan, was reeds moeder van twee kinderen met afwachtinge van een derde, kwam met haren man allerbest overeen, en had nooit het gedacht gehad, zelfs niet als zij jonge dochter was, om het nonnenkleed aan te trekken. Doordien zij zich van den eenen kant aan dat visioen niet verstond, en van den anderen hare familie niet bedroeven wilde, besloot zij over die wonderen niet een woord te reppen; alleenlijk legde zij zich op de nadenkinge toe, deed vele goede werken, en voorzag vooral in de noodwendigheden der opkomende kloosters en in die der arme jonge dochters die verlangden om non te worden.

Twee jaren waren verloopen sedert dat zij die verrukkinge van zinnen gehad had, toen, den 18 Januari 1620, de graaf de Dalet omtrent schielijk overleed, zijne vrouw, die sedert slechts elf maanden haar vierde kind ter wereld had gebracht, tot ontroostbare weduwe makende. Om haar wat verzet te verschaffen en haar wat moed in 't herte te spreken, kwam eene harer nichten, mejuffer de Blanzac, die door God op eene andere manier beproefd werd, haar vinden. Deze was, na zes maanden edelmoedig proevens, het klooster der Karmelieternonnen van Riom uitgegaan, en was genoodzaakt geweest, hare flauwe gezondheid in acht genomen, naar de wereld, waar zij eene walg voor had, weder te keeren, en het kloosterleven, waar zij grooten trek voor gevoelde, vaarwel te zeggen. Op den oogenblik dat zij, met de tranen

in de oogen, het klooster der Karmelieternonnen uitging, werd haar door de goede moeder van het gesticht een boekskén dat onlangs te Lyon gedrukt was en voor titel droeg : *Constitutiën of verordeningen voor de Zusters der Visitatie*, in geschenke gegeven. De twee nichten brachten een aanzienlijk deel van den nacht met 't lezen van dat boekskén over, en, hoogst ingenomen van de wijsheid en de grondigheid der regelen die het bevatte, besloten zij geene moeite te sparen om te Montferrand een klooster van de Visitatie op te richten. Toen zij die belofte deed, was mevrouw de Dalet er enkel op uit om hare nicht te troosten en om haar, tot het volgen van haren roep, gelegenheid te verschaffen; want, wat haar betrof, zij wist dat, moeder zijnde van vier kleine kinderen, het haar tegenwoordig niet mogelijk was het nonnenkleed aan te trekken. Indien God, hetgeen zij niet durfde verhopén, haar ooit toestond het kloosterleven te aanveerden, zou zij vragen om tot geestelijke dochter van Sinte Theresia gemaakt te worden; daar was zij dagelijks om bekommerd. Alsdan was zij verre van te denken, dat God haar ook zou roepen om deel te maken van de Visitatie, en dat, na sterk beproefd geweest te zijn, zij later die Orde zou ingaan, om er eene der beroemdste nonnen en een der beste steunen van te worden.

't Was moeder Favre die door Sint Sint Franciscus de Sales met het stichten van het klooster van Montferrand belast was. Zij kwam aldaar den 7 Juni 1620 aan, en, krachtens hare buitengewone deugd en de bijzondere bescherming van de gravin de Dalet, gingen de zaken goed vooruit. « Geheel de provincie weet het heilig gedrag van moeder Favre te verheffen, schreef korts nadien mevrouw de Dalet, en de edelste familiën achten zich gelukkig hare dochters aan eene zoo wonderbare moeder toe te vertrouwen. » Van zijnen kant stierde

Sint Franciscus de Sales aan moeder Favre eenen brief toe, zeggende: « Gij zijt, welbeminde Dochter, in Auvergne allerbest onthaald geweest, en ik hope dat de zaken u aldaar zullen gelukken, ja, dat gij vele en schoone vruchten van zaligheid zult inoogsten. O! hoe blijde ben ik te weten dat mijne moeder te Parijs is, en mijne dochter in Auvergne waar zij veel goeds doen (1). »

Zes weken na de stichting van het klooster van Montferrand, den 21 Juli, richtte men een ander op te Nevers, doch in gansch verschillende omstandigheden.

Niets had in den beginne het noodweer, welk over deszelfs bakermat losberstte, doen voorzien. Mevrouw Maria-Amata de Morville, getrouwd met M. du Tertre, die onlangs het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, was eene jonge weduwe van twee-en-twintig jaar, wie het gelukt had Sint Franciscus de Sales te ontmoeten te Parijs, waar zij, hare wereldsgezindsheid in acht genomen, groote gevaren liep van verleid te worden. Van de godvruchtige samenspraken des heiligen bisschops sterk aangedaan, kreeg zij het gedacht in de hoedanigheid van weldoenster een klooster te gaan bewonen; en, daar het voor haar zorgelijk was in de stad Parijs te verblijven, ging zij, op het zeggen van Sint Franciscus de Sales, kloppen aan de deur van het klooster van Moulins, waar zij door de deftige overste moeder de Bréchard wél onthaald wierd. Korts daarna schreef zij aan moeder de Chantal dat, in stede van slechts weldoenster van het klooster te zijn, zij begeerde er tot non gemaakt te worden. Alsdan was er sprake van eene Visitatie op te richten te Nevers, en, enkel bij gebrek aan geld, kon men zijne plannen niet uitvoeren. Sint Franciscus de Sales stelde voor aan mevrouw du Tertre, die, als uitzet, de Visitatie van Moulins met

(1) *Stichting van het klooster van Montferrand.*

veertig duizend gulden begiftigde, er alleen dertig duizend te geven aan dat klooster, hetgeen meer dan genoeg was, zoo men denkt aan de somme gelds dat mejuffer de Chastelluz, in dergelijke omstandigheden, gestort had, en hij raadde haar aan, de overige tien duizend gulden aan Nevers te doen geworden. Mevrouw du Tertre aanveerde dien voorstel met blijdschap, en verklaarde zelfs de stichtster van dat nieuwe klooster te willen zijn, en daarom bereid te wezen om er het nonnenkleed aan te trekken en er hare beloften uit te spreken, op voorwaarde nogtans dat moeder de Bréhard haar zou vergezelschappen, en haar wat hulpe zou bieden. Noch Sint Franciscus de Sales noch moeder de Chantal zagen daar zwarigheden in, en moeder de Bréhard met de nieuwe stichting belastende, geboden zij aan de jonge doch deftige moeder Paula-Hieronyma de Monthouz, de bovengemelde overste van het klooster van Moulins te gaan vervangen. Nauwelijks waren die zoo wijze schikkingen gekend te Moulins, of zij veroorzaakten er een slag van oproer. De eenen wilden niet dat het geld van mevrouw du Tertre naar Nevers overging; de anderen, 'k versta den maarschalk van *Saint-Géran*, de schepenen en de magistraten der stad, weigerden moeder de Bréhard uit Moulins te laten afreizen. Vruchteloos beloofde deze na drij maanden weder te keeren; vruchteloos sprak zij schoone, opdat men haar zou laten vertrekken; men wilde, hare gansch bijzondere deugd ingezien, haar zulks niet toestaan. Sint Franciscus de Sales was over die handelwijze van de ingezetenen van Moulins verwonderd en verheugd; doch de manhaftigheid, waar moeder de Bréhard in die omstandigheid blijken van gaf, behaagde hem nog meer dan de lof welken men haar om hare heiligheid van leven toezwaaide. Immers, middenin die zwarigheden, verloor

moeder de Bréhard den moed niet, en dadelijk, zonder zich te ontstellen, besloot zij zich te Nevers door moeder Paula-Hieronyma, wie zij twee helpsters, 'k versta de zusters Maria-Helena de Chastelluz en Maria-Jacoba de Musy toevoegde, te doen vervangen. Wat meer is, zij gebod haar met den vroegen morgen heimelijk af te reizen, opdat mevrouw du Tertre van die nieuwe plannen, geene kennis hebben zou.

Ongelukkiglijk was de befaamde moeder de Bréhard te Nevers verwacht. Toen men er die jonge onbekende overste, waar wij van gesproken hebben, zag aankomen, kon men de ontevredenheid op alle aangezichten lezen. Daar zij klein van gestalte was, en bleuzend van kleur, hielden de overheidspersonen niet op te zeggen, dat men hun voor moeder van het nieuwe klooster een kind gezonden had. Gedurig vroegen zij haar naar haren ouderdom, naar haren tijd van professie, en naar veel vijven en zessen, als willende te kennen geven dat zij op hare plaats niet was, en zegden dat, eerder dan meester te spelen, zij behoorde ter school te gaan, hetgeen ongetwijfeld voor die jonge overste niet aangenaam was om hooren. Rondom het klooster van Nevers klonk daarenboven dezelfde lastertaal die vroeger, in 1612 te Annecy, en in 1619 te Parijs, gesproken geweest was. Ja men vond booze menschen welke kwaad spraken van die arme doch deftige Zusters der Visitatie, en welke zonder schaamte uitbelden dat die nonnen rijk waren, dat zij aan niets gebrek hadden, en diensvolgens dat zij niet verdienden geholpen te worden. De pas aangekomen geestelijke dochters van Sinte Chantal gaven geen acht op dat babbelen van sommige onvoorzichtige personen, en toonden door hare handelwijze dat, verre van aan het geld gehecht te zijn, zij liever hadden te deelen in de armoede van Jesus Christus.

Inderdaad, toen moeder Paula-Hieronyma te Nevers aankwam, trof zij welhaast de gelegenheid aan, om hare zelfopoffering en haren geest van versterving wijd en breed te doen kennen. Zie, met den oogenblik dat mevrouw du Tertre de veranderinge vernam welke tusschen de plannen van moeder de Bréchard was ingeslopen, eischte zij dadelijk de tien duizend gulden weder die zij, enkel op voorwaarde dat moeder de Bréchard met haar naar Nevers zou afreizen, aan het nieuwe klooster dier stad had toegestaan. De advocaten, die men raadpleegde, verklaarden dat de terugvragingen van mevrouw du Tertre ongegrond waren; de beschermers en de vrienden van de Zusters zegden de verlangens van die drollige mevrouw niet te voldoen; iedereen wekte de nonnen op, om haar recht met betrouwen te vervolgen. Doch zie, middenin die moeilijkheden, knielde de deugdzame moeder Paula-Hieronyma met de tranen in de oogen vóór hare medegezellinnen neder, en smeekte haar te gedoogen, dat men aan die dame haar geschonken geld teruggaf, eerder dan men om wat goudstukken de rust van zijne ziel zou verliezen. De Zusters luisterden naar de raden harer overste, en de tien duizend gulden werden dadelijk aan de voormalige eigenaarster toegezonden. Hierdoor verviel het klooster in groote, ja in uiterste armoede. Doch de jonge moeder Paula-Hieronyma de Monthouz verklaarde dat, bijaldien men zulks niet gedaan had, zij ongetwijfeld zou gestorven zijn van verdriet, om reden dat men de inzichten van haren heiligen Stichter zou miskend hebben. Zoo gaven de geestelijke dochters van Sint Franciscus de Sales te kennen, hoezeer zij de zelfverloochening en de ootmoedigheid beminden, en hoezeer zij deelden in den geest van haren deftigen en nooit genoeg geprezen Vader.

Terwijl de eerbiedwaardige bisschop zelve, uit

Annecy, de twee stichtingen van Montferrand en van Nevers bestierde, maakte Sinte Chantal alles gereed, om die van Orleans te beginnen. De gravin van Saint-Pol, wier echtgenoot stadhouder van Orleans was, kreeg er het eerste gedacht van.

Zie, in 1619, had Sint Franciscus de Sales in de stad Orleans, middenin eene algemeene geestdrift, omtrent eene maand doorgebracht. De gravin van Saint-Pol had de eere gehad hem verscheidene malen t'harent te ontvangen, en telkens had zij hem gesmeekt haar eenige Zusters van zijne Orde af te zenden. Waarop de achtbare bisschop geëindigd had met te antwoorden: « Ja, ja, Mevrouw, daar gij het begeert, zullen er u Zusters van de Visitatie toegezonden worden in uwe stad Orleans. » Aangemoedigd door die zegswijze, begon de gravin van Saint-Pol alles in 't werk te stellen, om die stichtinge te doen gelukken. Doch van in den beginne harer pogingen, kwam zij vele en groote moeilijkheden, waar zij geen acht op gegeven had, tegen. Niemand, te Orleans, wilde die nonnen aanveerden, noch de bisschop, noch de vroedschap, noch het volk. Er bestonden reeds zooveel kloosters in die landstreek, dat men het overbodig en nutteloos oordeelde, er nog andere op te richten. Gelukkiglijk was de gravin van Saint-Pol met eene manhaftigheid zonder weerga begaafd. Eerdat zij eene enkele van die zwarigheden uit den weg geruimd had, schreef zij, overtuigd, dat God hare onderneming zegenen zou, aan Sint Franciscus de Sales eenen brief waarin zij hem smeekte de Zusters die voor Orléans bestemd waren, naar Parijs, waar zij die zou gaan halen, te willen zenden. De eerbiedwaardige bisschop voldeed hare verlangens, en gebod dadelijk aan moeder Claudia-Agnes de la Roche en aan zuster Anna-Margareta Clément, twee alleszins heilige zielen, naar die laatstgenoemde stad af te reizen, om vandaar op Orleans

gestierd te worden. Hij wilde daarenboven dat eenige Zusters, die gevraagd waren voor de huizen van Moulins, van Nevers en van Parijs, haar zouden vergezelschappen. Toen die kleine volkplanting aanging, kwam Sint Franciscus de Sales naar het klooster gegaan, om haar vaarwel te zeggen, en sprak met de Zusters, eerdad hij ze zegende, eenige zielroerende woorden, waar moeder de la Roche aantekening van nam. Dan, de oogenblik van af te reizen gekomen zijnde, beklom de achtbare bisschop, die moeilijk haar verlaten kon, eene hoogte, vanwaar hij ze volgde met de oogen zooverre als het hem mogelijk was, en aan wie, toen de koetsen stonden om haar aan zijn gezicht te onttrekken, hij andermaal alle slag van geluk en voorspoed wenschte.

Ondertusschen verloor de gravin van Saint-Pol haren tijd niet. Daar haar man gouverneur van Orleans was, bekwam zij door hem de toestemming van de vroedschap. Wat den bisschop betrof, zij ging zelve hem vinden te Parijs, waar hij zich alsdan bevond, stelde hem de noodzakelijkheid van het werk vóór oogen, hoe het verschilde met de reeds bestaande goede werken, en hoe, gezien de bijeengeraapte geldmiddelen, het gemakkelijk zou kunnen gesticht worden. De bisschop aarzelde om toe te staan wat zij vroeg, en dat gewaar wordende, riep de gravin van Saint-Pol al met eens met betrouwen uit, dat zij hem niet zou laten slapen gaan, vooraleer hij hare verlangens zou voldaan hebben. De bisschop gaf dus zijne toestemminge, verklarende nogtans dat het enkel uit achtinge voor haar was, dat hij zich liet gezeggen. De gravin van Saint-Pol kwam dadelijk aan de pas aangekomen Zusters te Parijs van die goede mare kennis geven, verzocht haar, zich tot de afreis gereed te maken, en des anderendaags 's morgens naar Orleans te willen vertrekken. Dat werd gedaan. Moeder Claudia-Agnes de la Roche kwam te Orléans den 19 September 1620

aan, en, in weerwil van de bescherming van den graaf van Saint-Pol, waar zij onder schuilde, werd zij er zeer slecht onthaald. De grootvicarissen en de officiaal wien de beslissing van Mgr de l'Aubespine, die eindelijk gedoogd had dat er een klooster der Visitatie in zijne bisschoppelijke stad zou opgericht worden, onbekend was, weigerden het nieuwe gesticht te zegenen, en er de geestelijke omheining in te brengen. Ter nauwernood stonden zij toe, dat er in het klooster dagelijks eene mis zou gelezen worden. De zaken gingen zoo verre, dat er zelfs een priester was die aan de Zusters zegde van hare Orde maar weinig ingenomen te zijn, om dieswille dat hij niet goed begreep waartoe zij diende. « Mijnheer, antwoordde daarop zeer behendiglijk moeder de la Roche, wij trachten menschen van groote versterving te zijn, die gedurig op zich zelve waken, om door den duivel niet verrast te worden; en, wat het werken aangaat, indien gij ons de eere wilt doen van ons wat werk te bezorgen, wij zullen toonen dat wij geen lediggangsters zijn. » Die manier van spreken behaagde den priester, en maakte veel gerucht in de stad. Weldra was iedereen die Zusters hoogst genegen. Het duurde niet lang of de grootvicarissen kwamen, vriendelijk daartoe verzocht zijnde door den graaf van Saint-Pol, naar het klooster af, om er plechtiglijk de mis te zingen. Zij wilden nogtans niet toestaan, dat er den *Te Deum* gezongen wierde, om reden dat, nog niets verricht zijnde, er geene bedanking mocht gedaan worden. Toen de mis geëindigd was, geboden zij aan de overste en hare medezusters hen te volgen in eene kamer van het huis, opdat zij haar namens den bisschop van Orleans zouden zegenen. Dáár stelden zij aan moeder de la Roche vele kwestieën voor, en eindigden met haar en hare gezellinnen te verzoeken gehoorzaamheid aan Mgr van Orleans te beloven. « Niets valt ons zoo zoet, antwoordde de wijze en behendige moeder,

dan teenemaal onderdanig te zijn aan Monseigneur, in alles wat met onze regelen, *constitutiën* en gewoonten overeenkomt. — Waarom gewag gemaakt van die overeenkomst? vroegen de grootvicarissen. — Omdat, zegde zij, wij eerder God dan de menschen moeten gehoorzamen. Immers God wil dat wij onze regelen onderhouden, en daarom verkiezen wij alles te lijden, ja zelfs te sterven, liever dan die vrijwillig te overtreden. — Weest dan gezegend, beminde Zusters, hernoemen de grootvicarissen, welke van die deftige en stichtende spreekwijze hoogst aangedaan waren, weest gezegend, en onderhoudt ook in deze onze geliefde stad de regelen waar gij zooveel van maakt. »

Dat waren de moeilijkheden waar de opkomende Visitatie van Orleans fel door geschokt werd. Andere zwarigheden wachtten haar. De Zusters kwamen er wel is waar van den honger niet om, doch, dien uitersten nood daargelaten, vervielen zij verscheidene malen, in 1620 en 1621, in de grootste armoede. Er bestaan brieven van moeder de la Roche, die getuigen van de behoefte waar het klooster van Orleans menigwerf aan onderhevig was (1).

Weldra, den 10 Juni 1621, werd er ook te Valencia, eene Visitatie gesticht. De goede zuster Maria van Valencia, welke zich met die zake belast had, begreep met ongemeene blijdschap dat haar hare pogingen gelukken zouden. Dáár trof men noch moeilijkheden noch tegenkantingen aan. Het was voor het christene volk van die stad genoeg te weten, dat de brave Maria er een dergelijk klooster van hare Orde begeerde tot stand te zien komen, om zoo seffens hare verlangens te voldoen. Zie, bij het terugkeeren van eene reis die zij gedaan had naar Grenoble, waar zij van het wonderbaar en ijverig

(1) *Stichting van het tiende klooster der Visitatie, in de stad Valencia*, bladzijde 165.

bestier van moeder de Chatel getuige geweest was, kreeg zij het gedacht eene Visitatie op te richten te Valencia, en dadelijk, met de toelating van hare oversten, gaf zij aan hare landgenooten van hare plannen kennis. Aanstonds verhaastte zich eenieder om de Zusters der Visitatie in die stad een huis, de middelen van bestaan, en de goedkeuring der geestelijke macht te verschaffen, en den 10 Juni 1621, vertrokken eenige nonnen uit het klooster van Annecy naar Valencia, waar zij vriendelijk onthaald en allerbest geherbergd wierden. Onder al de stichtingen van huizen der Visitatie waar wij tot nu toe van gesproken hebben, is die van Valencia eene van dezen die minst tegenkantinge ontmoetten en die minst aan kost en kleederen gebrek hadden (1).

Toen Sint Franciscus de Sales vernam, dat het huis van Parijs aan 't bloeien was, en gewaar werd dat de gelegenheid om nieuwe stichtingen te doen, namelijk te Dijon, te Belley, te Saint-Étienne-en-Forez, gunstig scheen, meende hij dat de tijd gekomen was voor moeder de Chantal om Parijs te verlaten, om naar Annecy, waar zij schier niet kon gemist worden, weder te keeren. Diensvolgens schreef hij haar, met eenige harer nonnen zoohaast mogelijk uit Parijs te vertrekken, langs Orleans, Bourges, Nevers af te reizen, om te zien hoe dat de Zusters het aldaar stelden, onder weg de stichting van Dijon te doen, en hem ten spoedigste te komen vinden in Savoïe. Zoohaast die mare gekend was te Parijs, zonden vele deftige mannen van de stad aan Sint Franciscus de Sales brieven toe, ten einde hem te smeecken hen van Sinte Chantal's tegenwoordigheid zoo gauw niet te berooven. De heilige bisschop, die in den grond van de zake onbeweeglijk bleef, beantwoordde die brieven met zijne gewone beleefdheid, zeggende: « Het ware ons

(1) *Stichting van het negende klooster der Visitatie, in de stad Orleans*, bladzijde 160.

zeer aangenaam te hooren, dat wij allen, ik, moeder de Chantal en mijne vrienden van Parijs, bestemd zijn om samen te wonen! Doch, dat is niet goed mogelijk; niet dan in de gelukzalige eeuwigheid zullen wij bijeenkomen, om van elkander nimmermeer gescheiden te worden. » En het bevel welk hij aan moeder de Chantal gegeven had, 'k versta van hem zoo seffens te komen vinden, hield hij onveranderlijk staande.

Sinte Chantal was daar wel meê te vrede. Doch onvoorziene omstandigheden waren oorzaak, dat zij hare afreis tot het begin van 't jaar 1622 moest verschuiven. Eerdat zij heenging, vroeg zij aan Sint Vincentius a Paulo het bezoek van haar klooster te willen doen. Die achtbare man hoorde en onderzocht alles, en was uitermate gesticht van de deftige leefwijze der Zusters, vooral van hare godsvrucht, van hare versterving en van hare rechtzinnige liefde tot elkander. Dat gedaan zijnde, gedoogde hij dat moeder de Chantal haar ontslag gaf van overste des kloosters van Parijs, om reden dat haar drijjarig bestier ten einde ging, en zij tewege was te vertrekken naar Annecy. Dan vergaderde hij kerkwettelijk de Zusters, opdat zij tot de kiezing van eene nieuwe overste zouden overgaan, en, de stemmen opgenomen hebbende, maakte hij haar na korte oogenblikken kenbaar, dat de novicemeesteres en bijzondere helpster van moeder de Chantal, 'k wil zeggen Anna-Catharina de Beaumont, eene alleszins rechtschapen en kloekmoedige ziele, tot overste van het klooster van Parijs gestemd was. Moeder de Chantal liet haar het huis in bloeienden staat achter: het was betaald en bemeubeld; het had een inkomen van twee duizend drij honderd en achttien gulden, en bezat negentien geprofeste Zusters en een groot getal novicen. De 22 Februari was de dag op welken de Stichtster der Visitatie en eenige harer gezellinnen Parijs zouden vaarwel zeggen, om naar Annecy af te reizen. Tegen dien dag

was Rolland, de opziener van Sint Franciscus de Sales, in het klooster van Parijs aanwezig, ten einde die nonnen op hare reize te vergezelschappen.

Ziehier met welke woorden moeder de Chantal haar afscheid nam van hare geestelijke kinderen, die in het kapittel vergaderd waren: « Ik bid u, welbeminde Dochters, niet te vergeten, dat gij u steeds voor klein en ellendig houden moet, dat gij u behoort te verheugen als gij om Christus' naam veracht en gelasterd wordt, en dat gij ware toonbeelden van kloosterlijke eenvoudigheid hoeft te zijn. Onder de kloostergemeenten zijn er vele die verlangen om beroemd voor te komen; wat ons aangaat, wij moeten ons gedurig herinneren dat onze Orde de kleinste is van al de Orden die in de Kerk bestaan, om reden dat zij maar onlangs gesticht is en niet dan van gebrek aan vele dingen te spreken weet... Brengt u daarenboven te binnen, dat de gehoorzaamheid van de ootmoedigheid niet mag gescheiden zijn, en dat gij diensvolgens aan uwe oversten altijd en overal om God moet onderdanig wezen. Indien de kinderen der wereld sterk bezorgd zijn om de bevelen van hunne stervende ouders te volbrengen, wat moeten wij dan niet doen, die den Heere plechtiglijk zijn toegewijd? Doch denkt niet, achtbare Medezusters, dat ik welhaast ga sterven; neen, daar is tegenwoordig nog geene kwestie van. Alleenlijk wil ik u hierdoor te verstaan geven, hoe noodzakelijk het is voor ons allen de gehoorzaamheid te oefenen, zoo wij willen gelukkig zijn in dit leven en in het andere. »

Na eenige oogenblikken tusschenpoos zette moeder de Chantal, die hoogst aangedaan was van de tranen die de Zusters stortten, hare aanspraak in dezer voege voort: « Mijne lieve Kinderen, houdt op van te weenen, en zegt eenvoudig weg aan God: Uw wil geschiede, o Heer! Handel met onze moeder volgens uw welbehagen, wij

onderwerpen ons aan uwe aanbiddelijke schikkingen en zijn bereid om U te offeren wat ons het aangenaamste voorkomt. Ja, dierbare Dochters, aldus behoort gij te spreken, aldus moet gij gesteld zijn, bijaldien gij voor brave en heilige nonnen begeert door te gaan. Vaarwel dan, teergeliefde Kinderen, vaarwel! Ik smeeke u niet te vergeten, dat gij behoort ootmoedige en onderworpen kloosterzusters te zijn, menschen van groote versterving, van buitengewone zelfverloochening, van ongemeene ingekeerdheid en van gansch bijzondere gelatenheid in den wille Gods. Welhoe! God, die almachtig is, heeft zich vernedert uit liefde van ons en wij, die zijne dienstmaagden zijn, wij zouden weigeren klein te worden uit liefde van Hem! Mijn goede Zaligmaker, ik beveel U deze mijne geestelijke kinderen, met wier zorg Gij mij belast hebt, aan, en vraag aan uwe Majesteit ootmoediglijk vergiffenis voor al de fouten die ik in het bestier van mijne medezusters bedreven heb. Ik bid U, achtbare Gezellinnen, mijn slecht voorbeeld niet te gedenken, en mij alles wat ik te uwen opzichte misdaan heb, uit liefde van Onzen Heer kwijt te schelden, alsook vurige en aanhoudende gebeden te storten, opdat ik mij zou mogen beteren. O mijn God! die brave kinderen behooren u toe, zegen ze en bewaar ze voor alle ongelukken. Ik stel die in uwe handen, opdat Gij er mede doen zoudt wat U belijft. Maak dat zij altijd uw heiligen wil volbrengen, dat zij hare regelen en *constitutiën* goed onderhouden, dat zij hare oversten onderdanig zijn, dat zij uitschijnen in christene liefde tot elkander en dat zij de kruisen en de ongemakken des levens hoogschatten. Geef haar, o Jesus, de gratie die zij noodig hebben om zich gedurig vóór U te vernederen, en niet dan uwe meerdere eere en glorie te zoeken. Moget gij, beminde Medezusters, deze mijne woorden op eene praktische wijze verstaan, en u onophoudelijk herinneren dat gij

behoort een klein gedacht van uw eigen zelve te hebben, zoo gij verlangt dat God zich van u bedienet om veel goed te verrichten! Dat uw luister zij er geen te hebben, uwe grootheid er geen te bezitten! Aanziet u voor de ellendigsten of ten minste voor de kleinsten der menschen, en bekommert u om de achting der wereld niet. En gij, o Maria, Moeder van Jesus en mijne Moeder, wees mijner kinderen indachtig, bescherm ze, beveel ze aan uwen Zoon, vertoon ze aan uwen Zoon, opdat zij Hem behagen mogen. Vaarwel, achtbare Medezusters, ik neem mijn afscheid van u, doch ik zal u uit het geheugen niet verliezen; ik zegene u allen uit der herte, in den naam des Vaders, en des Zoons, en des heiligen Geestes. Amen. »

Deze woorden gezegd hebbende, gaf moeder de Chantal dadelijk aan elke Zuster den kus van vrede. Die brave nonnen weenden bitterlijk. De Stichster der Visitatie trachtte haar te troosten, zeggende: « Lieve Kinderen, droogt uwe tranen af, ik smEEK er u om; houdt op van te schreien, want het betaamt niet dat gij aan iets anders denket dan om Gods wil te volbrengen, dan om wijselijk en kloekmoedig te handelen. » Al de Zusters vergezelden haar tot aan de deur van het klooster waar de koets haar wachtte. Zij nam de jonge zuster Gasparda Devise, haar door Sint Franciscus de Sales uit Annecy onlangs toegezonden, als reisgenoot mede, en vier Zusters van Parijs, die bestemd waren om de kloosters van Bourges en van Nevers te gaan bewonen.

Uit Parijs vertrekkende, ging de eerbiedwaardige moeder de Chantal eerst naar Maubuisson, waar zij de abdis Angelica en hare onderhoorigen een vriendelijk bezoek aflegde, en het genoegen had te zien dat hare komst veel blijdschap onder de nonnen veroorzaakte. Zij verbleef er vier dagen, trad met de Zusters in ernstige onderhandeling en wekte haar op om heldhaftiglijk de

wegen der volmaaktheid te bewandelen. Het duurde niet lang, of eene buitengewone geestdrift heerschte onder al de inwonsters der abdij, zoodanig dat, de heiligheid van moeder de Chantal in acht genomen, zij uit eerbied voor haren persoon, haar, bij elken maaltijd, eene versche servet behandigden. Wat meer is, daar men verplicht geweest was, om reden van eene haastige onpasselijkheid, aan onze Heilige ader te laten in het klooster, dopten de Zusters eenige doeken, met 't gedacht van die als reliquieën te bewaren, in haar bloed.

Maubuisson ligt op zeer kleinen afstand van Pontoise, waar het graf van de gelukzalige Maria der Menschwording, die over veertig jaar uit dit leven gescheiden was, veel vreemdelingen naar zich trok. Sinte Chantal had nooit die beroemde dienaress des Heeren gekend; doch zij had Sint Franciscus de Sales er dikwijls hooren van spreken, als zijnde een mensch van groote ootmoedigheid, van ongemeene versterving en van gansch bijzondere zuiverheid des herten. Zij besloot dus, zich maar op eenige mijlen afstands van het graf dier gelukzalige bevindende, er in bedevaart te gaan. De Karmelieternonnen onthaalden haar met zooveel beleefdheid en vriendelijkheid, dat het haar docht, zegde zij, in een klooster der Visitatie te zijn. Van haren kant verklaarden die ijverige kloosterzusters opentlijk, dat zij meenden in haar midden hare heilige moeder Theresia te bezitten.

Met naar Pontoise de reliquieën van de gelukzalige Maria der Menschwording te gaan vereeren, was Sinte Chantal van haren weg afgeweken; zij kwam dus op hare stappen terug, en trad, zich wat verhaastende, den 3 Maart 1622 Orleans binnen. Dáár was zij verwacht met ongeduld; want ofschoon het klooster dier stad door de kloekmoedigheid en de deugden van moeder de la Roche fel ondersteund was, kwijnde het niettemin.

onder groote zwarigheden. Sinte Chantal wekte de Zusters vurig op om den moed niet te verliezen, om gansch gelaten in den wille Gods voor te komen, en om met volherding het aanzienlijk werk harer zielezaligheid steeds te beoogen en te behertigen. Zij gaf haar te verstaan, hoezeer zij zich behoorden te verheugen als zij iets om Jesus' naam te lijden hadden, en hoe zij geen dag moesten laten voorbijgaan, zonder zich den Heere volstrektelijk op te dragen. Evenals te Maubuisson, aanzagen de Zusters van Orleans als reliquieën al hetgeen waar de achtbare Stichtster der Visitatie zich van bediend had, en nog hedendaags bewaren zij eene servet, eenen sluier en een kleed waar de eerbiedwaardige moeder de Chantal het gebruik van gehad heeft. Niet enkel vergenoegde zich onze Heilige met hare geestelijke kinderen een bezoek af te leggen, zij ging ook de bijzonderste personen van de stad vinden, en van dan af kon men klaarlijk bemerken, hoeveel zij, in latere tijden, op de gemoederen zou vermogen. De bisschop van Orleans zelf liet zijne vooroordeelen varen en, te rekenen van dien oogenblik, begaf hij zich dikwijls naar het klooster, om er ootmoediglijk te bekennen dat hij de Zusters wat te veel beproefd had. Moeder de Chantal, eerdad zij hare reis voortzette, voldeed de verlangens van de voornaamste Orden der stad, die vurig wenschten met haar te spreken. In het klooster der Benedictijnersen onder anderen werd zij vriendelijk verzocht een ganschen nacht op te blijven, opdat iedere Zuster in 't bijzonder de gelegenheid zou hebben om met haar in onderhandeling te treden en van haar te leeren wat zij doen moest, om de trappen der volmaaktheid gerustelijk en zekerlijk te beklimmen.

Orleans uitgaande, stelde moeder de Chantal zich op weg naar Bourges. Hier, in het klooster van die stad, ging met de armoede, waar te dien tijde bijna al

de opkomende huizen der Visitatie aan onderhevig waren, eene andere, doch in de annalen der Orde zeldzamer moeilijkheid: 'k versta het onkundig bestier van moeder Anna-Maria Rosset, gepaard. Zie, ofschoon deze een heilig mensch was en veel deugden bezat, had zij de manier niet om hare onderhoorigen te geleiden, en kon bijgevolg maar weinig goed doen. Reeds in 1619, had Sint Franciscus de Sales, Bourges doortrekkende, gesticht geweest van den ijver der nonnen, doch geenszins van de wijze op welke zij door hare overste behandeld wierden. Hij had zich verhaast, om aan moeder de Chantal er kennis van te geven. « Waarlijk, had hij haar geschreven, ik heb de goede moeder Rosset zoo verzwakt van lichaam en zoo vervallen gevonden, dat ik meene van noode te zijn haar eene andere bediening te bezorgen. Die brave Zuster is meer geschikt om met haren welbeminden Zaligmaker in eene cel te verblijven, dan om met de menschen te handelen. Eenieder bewondert hare deugd, doch schier niemand hare manier van doen. Diensvolgens hadden de twee heilige Stichters dadelijk eene deftige Zuster, moeder Francisca-Gabriëlle Bally, naar Bourges gezonden, en haar opgelegd de overste wat te helpen in het bestier van het huis, en deze, als het zou noodzakelijk zijn, te vervangen. Die halve maatregel was, gelijk het gemeenlijk gaat met de halve maatregelen, van slechten uitval geweest. Nauwelijks aangekomen, begreep moeder de Chantal dat men hier wat strenger schikkingen behoorde te nemen, en zoo seffens gebood zij aan moeder Rosset haar ambt van overste, waar zij geen weg mede wist, neder te leggen. Dan, krachtens gedane kiezing, stelde zij zuster Bally tot nieuwe moeder van het klooster van Bourges aan, en zegde aan zuster Rosset, die blijde was geen overste meer te zijn, aanstonds met zuster Gasparda Devise naar Burgonje te vertrekken, en haar te Alonne,

in de woning van mevrouw de Toulangeon, af te wachten. In die pijnlijke omstandigheden, toonde zuster Anna-Maria Rosset wie zij was: een mensch van uitstekende volmaaktheid. Zij sprak niet één woord, en gaf niet het minste teeken van ontevredenheid. Alleenlijk kostte het haar wat moeite, om hare teergeliefde medezusters van Bourges te verlaten. Doch Sinte Chantal haar ernstig en strengelijk gezegd hebbende, gelijk zij placht te doen met de heldhaftige zielen: « Mijne Dochter, zie dat alles over het hoofd, en ga tot God; » vernederde zij zich oogenblikkelijk, en maakte gereedschap om naar Alonne af te reizen (1). »

Onze Heilige, van haren kant, zette haren weg voort naar Nevers, den Heer vurig bedankende omdat, de ootmoedigheid van de afgestelde overste van Bourges in acht genomen, zij in dees klooster zooveel troost gesmaakt had. Zij was vooral blijde, omdat zij wist dat het klooster van Bourges nu beter dan ooit zou bestierd worden, en dat de vijf en twintig geprofeste Zusters en de brave novicen niet zouden ophouden de schoonste blijken van deugd en van deftigheid te geven. Ten slotte kon zij hare vreugd niet verbergen toen zij dacht dat, uit hoofde van gansch bijzondere schikkingen, de Zusters wat minder gebrek aan onderstand zouden hebben (2).

De Visitatie van Nevers verlangde haar herte uit, om de eerbiedwaardige moeder de Chantal te ontvangen; want meer dan al andere huizen van dezelfde Orde gevoelde zij, hoe lastig het is in den beginne eene nieuwe stichting staande te houden. Armoede, verlatenheid, gebrek aan novicen, verachting en vervolging van eenige Zusters van andere Orden, dat alles viel haar ongelukkig-

(1) *Levens van verscheidene oversten van de Orde der Visitatie*, Annecy, 1863, in-4, blad. 10.

(2) *Handschriftelijke geschiedenis van de Visitatie van Bourges*. — *Leven van moeder Anna-Maria Rosset*.

lijk of liever gelukkiglijk ten deele. Sinte Chantal stond eenige dagen stil te Nevers, wekte hare geestelijke kinderen op om den moed niet te verliezen, sprak haar over de voordeelen van eene verduldige handelwijze, en smeekte haar zich te herinneren, hoe groot de loon zijn zal van degenen die lastering en vervolging lijden om de rechtveerdigheid. Zij zegde haar ook, dat zij wel wist dat de nonnen die haar beknibbelden, beroemder voorkwamen dan zij, doch dat zulks voor die vreemde kloosterzusters geene reden was om tegen de liefde te zondigen; zij gaf haar insgelijks te verstaan dat God zijne gratie schenkt aan de nederigen en ze weigert aan de hooveerdigen, dat Hij toelaat dat zij in armoede vervallen, dat zij gelasterd worden, opdat zij zich zouden te binnen brengen, hoe Jesus Christus ter wereld kwam in eene krib en stierf aan het kruis, en opdat zij diensvolgens zouden krachtdadig opgewekt zijn, om op Onzen Lieven Heere te steunen en te betrouwen. Sinte Chantal legde daarna aan de vermaardste personen van de stad een bezoek af, en wist alzoo, hare befaamdheid ingezien, voor hare teergeliefde medezusters van Nevers de genegenheid van velen te winnen. Aan het hoofd van dat klooster, stond de deugdzame en verdienstelijke moeder Paula-Hieronyma de Monthouz.

Nevers vaarwel zeggende, begaf zich moeder de Chantal naar Moulins, waar zij maar korten tijd verbleef, om reden dat het klooster dier stad, wijselijk bestierd door moeder de Bréchart, niets te wenschen liet; vandaar ging zij naar Alonne, waar de Zusters, die Sint Franciscus de Sales haar zenden moest om eene stichting te doen te Dijon, zouden aankomen (1).

Toen onze Heilige voet zette in Alonne, had God, die de ootmoedigen bemint, juist de afgestelde moeder

(1) *Brief van Sint Franciscus de Sales, 23 April 1622.*

Anna-Maria Rosset met ongemeene gaven begunstigd. Die brave Zuster, die te Bourges zoo vernederd geweest was, wist te Alonne van gansch bijzondere gratiën te spreken. Zie, op zekeren dag dat zij in de kapel des kasteels van mevrouw de Toulangeon aan 't bidden was, werd zij al met eens buiten zich zelve vervoerd: hare voeten gingen van den grond op, en zij bleef op eene groote hoogte zweven. Bij geval bevond zich mevrouw de Toulangeon in de kapel: na op dat wonder hare oogen uitgekeken te hebben, verliet zij inderhaast de bidplaats, vloog gelijk een pijl uit 'n boog naar het kasteel, riep met alle geweld tot zich en bloedverwanten en dienstboden, opdat zij van dat zeldzaam mirakel zouden getuige zijn. Het lukte hun dat buitengewoon teeken te zien, want twee uren lang stond zuster Anna-Maria Rosset dáár in verrukkinge (1).

Toen Sinte Chantal de koets afklom te Alonne, was mevrouw de Toulangeon over van blijdschap, om dienswille dat zij hare welbeminde moeder mocht herbergen. Zij ging haar, ze reeds van dan af voor eene heilige houdende, op hare knieën te gemoet, en gaf haar de schoonste blijken van kinderlijke genegenheid. De Stichtster van de geheele Orde der Visitatie vertoefde maar korten tijd op het kasteel van Alonne, en nauwelijks waren de Zusters van Annecy aangekomen, of zij vertrok naar Dijon, waar gewichtige zaken haar wachtten.

Dijon was haar vaderland. 't Is dáár, dat zij het heilig doopsel en eene christelijke opvoeding ontvangen had; 't is dáár, dat, na de dood van haren man, zij meer dan ooit een godvruchtig en ingekeerd leven geleid had; 't is dáár, dat zij den beroemden bisschop van Geneve ontmoet had en gewaar geworden was dat God haar riep, om het nonnenkleed aan te trekken; dáár is het ook, dat

(1) *Levens der eerste oversten. — Moeder Anna-Maria Rosset, bladz. 20.*

zij op haar hert den naam van Jesus met een gloeiend ijzer geprend had, en, door de heldhaftigheid harer zelfverloochening, de verwondering van eenieder had uitgemaakt; van dáár is het ten slotte, dat zij naar het klooster vertrok, de belofte van haren goddelijken Meester overleggend, die zegt: « Er is niemand die huis of broeders of zusters of vader of moeder of kinderen of akkers om mijnentwil en om het Evangelie zal verlaten hebben, of hij ontvangt honderdmaal zooveel, nu in dezen tijd, huizen en broeders en zusters en moeders en kinderen en akkers, en in de toekomstige eeuw het eeuwige leven. » En thans dat God zijne belofte gehouden had, en dat een groot getal dochters, die verlangden om non te worden, zich rondom haar schaarden, kwam het haar ongetwijfeld aangenaam voor, hare geboorteplaats weder te zien en alles in 't werk te stellen, om er eene stichting van hare Orde te doen. Sedert tien jaar begeerde zij de stad Dijon met eene Visitatie te begunstigen, en bad zij vuriglijk, opdat de goede God hare wenschen zou verhooren; doch sedert tien jaar werd zij vanwege het *parlement* in het uitvoeren harer plannen sterk tegengekant. Hetzij uit afgunst tegen den deugdzamen voorzitter Frémyot, wien het *parlement*, uit hoofde van sommige omstandigheden, nooit de minste vriendelijkheid toonde, hetzij om andere redenen, wilden de magistraten niet toestaan dat er te Dijon eene Visitatie opgericht wierde. Vruchteloos spaarde de voorzitter Odebert, wiens wondere liefdadigheid aldaar fel gekend was, geene moeite om zijne medebroeders tot zich te winnen; vruchteloos had hij ter gelegenheid van het schielijk afsterven van eenige leden des *parlements*, die de Visitatie vijandig waren, in volle vergadering uitgeroepen: « Wat de mensch ook doet ofte niet, hij kan toch den wil van God niet tegenhouden. Getuige daarvan de subiete dood van sommige mijner medebroeders die tegen het oprichten van een klooster der

Visitatie waren. » Vruchteloos, zeg ik, had hij dat uitgeroepen, het *parlement* bleef onveranderlijk weigeren wat het reeds geweigerd had.

God had vastgesteld dat twee onbekende en arme dochters zouden uitwerken, wat het *parlement* weigerde tot stand te brengen. Maria Bertot was een ootmoedig en godvruchtig meisje waar God zich reeds van bediend had, om eene stichting van Ursulinnen te doen te Dijon. Zij gaf aan eene harer bloedverwanten, Clara Parise, deugdzaame dochter van eenen rechtsvorderaar aan het *parlement* van Dijon, haar gedacht te kennen; en beiden op God sterk betrouwende en met een levend geloof handelende, besloten geene moeite te sparen, om eene Visitatie op te richten te Dijon.

Hare plannen door het *parlement* afgekeurd zijnde, vertrokken zij naar Parijs, vroegen gehoor bij den koning Lodewijk XIII, en ontvingen uit zijne handen, tot het stichten van een huis der Visitatie, opene bezegelde brieven. Het *parlement*, dat door die handelwijze misdaan was, en beletten wilde dat die opene brieven te boek gezet wierden, verzond de smeekesters naar de gerechtsheeren des konings, en dezen naar den meier en de schepenen der stad, welke, bezield met denzelfden geest van tegenkantinge, stoutelijk verklaarden hare eischen niet te zullen toestaan, zoolang zij niet beloofden voor veertig duizend gulden borg te blijven. De twee arme dochters, die voor alle fortuin niet dan hare naald hadden om haar dagelijks brood te winnen, en wien het *parlement*, met zijne zotte vragen, begeerde den moed te doen verliezen, riepen dadelijk met betrouwen en ijver uit: dat zij niet wanhoopten de som van veertig duizend gulden tusschen hier en eenige dagen bijeen te rapen en die aan het *parlement* te laten geworden. Zij maakten staat, niet op hunne eigene krachten, maar op Onzen Lieven Heer die steeds zijne kinderen ter hulpe

komt : de uitslag toonde, dat zij wijselijk gehandeld hadden. Eene heilige weduwe, de voorzitter le Grand, trok geheel die zake ter herte. « Welhoe! riep zij uit, die voorwaarden tot het stichten van het nieuwe klooster vernemende, God zou in deze stad geen borge vinden? He wel, ik zal die borge zijn ! »

Al die tegenkantingen, met de aankomst van Sinte Chantal te verschuiven, waren oorzaak dat men hoe langer hoe meer begeerde haar te onthalen, en dat men haar eene zegepraal voorbereidde : die zegepraal was luisterrijk. Het volk, dat zich aan de schoone feesten zoo goed verstaat, liep met groot getal onze Heilige te gemoet. De kooplieden en de handwerkers sloten hunne winkels toe, en er bestond in de straten zoo buitengewone geestdrift dat, naar het zeggen van Sinte Chantal, men schier de koets niet hoorde rollen op den kasseiweg. Men zou gemeend hebben dat die brave menschen het rijtuig op hunne armen droegen. Ook ging er in 't afleggen van weinig wegs, veel tijd voorbij, doordien de drang van oogenblik tot oogenblik toenam. 't Is de eerste maal, dat die beroemde Stichtster der Visitatie van zoo ongemeene toejuichingen te spreken weet, zij die bestemd was om het voorwerp van zoovele andere te zijn ; 't was billijk dat haar vaderland haar die toebacht.

Het kleine huis, gehuurd door de jufvrouwen Bertot en Parise, ingaande, zegde moeder de Chantal met luider stem : « Dat nieuwe klooster is geschikt om het verborgen leven van Jesus, Maria en Joseph te vereeren, in het huisje van Nazareth : » woorden die te kennen geven hoezeer zij, middenin die zegepraal, met deftige gevoelens bezielde was. Tegen den avond, nadat zij het bezoek van de overheidspersonen der stad ontvangen had, kwamen er twee honderd eenvoudige boeren af, uit de omstreken van Dijon, om haar hunnen eerbied te bewijzen. Sinte Chantal was over die beleefd-

heid zoo verheugd, dat zij dadelijk hare medezusters bijeenriep, om van de vriendelijkheid dier landbouwers getuige te zijn. Zij bedankte allermeeft die brave menschen, omdat zij zoo schoone blijken van christene genegenheid gaven, en zond hen, na ze alvorens sterk opgewekt te hebben om altijd heiliglijk te leven, naar hunne woning weder. Het spreekt van zelf dat zij niet heengingen, zonder haar andermaal veel lof toegezwaaid te hebben, en zonder met haren zegen begunstigd geweest te zijn (1).

Het huis werd des anderendaags ingezegend door priester Fyot, grootvicaris van Mgr Zamet, bisschop van Langres, waar Dijon van afhing. Sinte Chantal was vergezeld van zes kloosterzusters, die tot inwonsters van de nieuwe stichting moesten dienen; doch Burgonje verhaastte zich om haar nog andere dochters te zenden. De eerste was Clara Parise, die geene moeite gespaard had om eene Visitatie te bekomen te Dijon, en voor wie Sinte Chantal zoo groote achtinge had, dat zij gebod aan de novicenmeesteres dat meisje, haren geest van zelfverloochening ingezien, fel te beproeven. Maria Bertot, de bloedverwante van Clara Parise, ging de Visitatie niet binnen. God leidde haar twee maanden later naar Saint-Jean-de-Losne, waar zij voor de armen een gasthuis, dat nog bestaat, stichtte, en alwaar zij heiliglijk overleed. De tweede novice, die het nonnenkleed uit de handen van Sinte Chantal ontving, was die eerbiedwaardige weduwe, mevrouw de voorzitster le Grand, waar wij hierboven een woordken over gerept hebben. Zij had den ouderdom van vier en zeventig jaar bereikt; doch zij was jong van herte, en brandde van eene vurige liefde tot God. Niets kwam haar te laag en te nederig voor, en de dagen die zij

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, II Deel, XIII hoofdstuk.

zonder beproefd te worden doorbracht, aanzag zij als ongelukkige dagen, bij zooverre dat zij daar bij Onzen Lieven Heer vriendelijk over klaagde, telkens als zij van iets dergelijks te spreken wist. « He ! mijn God, riep zij alsdan uit, wat heb ik u misdaan, om uwe bezoeking te moeten derven ! » Opdat zij de gelegenheid zou hebben om zich te verootmoedigen, zegde men haar voor den hof zorge te dragen, hetgeen zij deed met ongemeene blijdschap. Schoon was het om te zien, hoe behendig zij was om alles goed op te passen, en moeilijk zou men zich een gedacht kunnen maken van de pogingen die zij aanwendde, om den hof te zuiveren van alle onkruid en om dien veel groensel te doen opbrengen. Mgr Zamet, die sterk verbaasd stond over die groote zelfverloochening van de gewezen voorzitter le Grand, vroeg haar op zekeren dag, of het wieden haar niet te lastig viel, waarop zij hem de volgende merkwaardige antwoord gaf: « Wel, Monseigneur, toch ! zou het mogelijk zijn dat iets mij te lastig schijne, als ik de vernederingen vóór oogen heb waar moeder de Chantal zich gedurig in oefent ? »

Mejuffer Joanna-Margareta de Berbisey, bloedverwante van onze Heilige, ging welhaast ook de Visitatie binnen. Zij was vier en twintig jaar oud, van eene vermaarde familie oorspronkelijk, rijk aan inkomen en alom gekend om hare deftige handelwijze. Desniettegenstaande slachtofferde zij alles, om zich Gode teenemaal op te dragen. Van haar was het dat Sinte Chantal zegde: « Wij bezitten in de Visitatie eene verzoekster, die een voorbeeld van alle slag van deugden is. »

Dus te Dijon, gelijk te Moulins, te Parijs, te Grenoble, te Annecy, draagt de roep tot het kloosterleven dezelfde vruchten: overal trappelt men onder de voeten wat het bekoorlijkste voorkomt; overal doet men zijne kwade lusten den oorlog aan; overal oefent men de edelmoedigste zelfopoffering; ja, overal, in die arme

gestichten, laat men de schoonste blijken zien van ijver, van ootmoedigheid, van versterving, van ingekeerdheid, van liefde tot God en den evenmensch.

Zes maanden waren omtrent verloopen sedert dat Sinte Chantal zich te Dijon gevestigd had, toen, op zekeren dag, zij van Sint Franciscus de Sales eenen brief ontving waarin hij haar liet weten dat hij van zin was den hertog van Savooie naar Avignon te vergezelschappen, en, in 't wederkeeren, eenigen tijd te verblijven te Lyon, haar smeevende hem in deze stad te komen vinden. Nauwelijks had moeder de Chantal dien brief ontvangen, of zij maakte gereedschap om te vertrekken. Zij had reeds een twaalfstal novicen aanveerd, een groot en schoon huis gekocht en gedeeltelijk betaald, de kerk en de sacristij gebouwd, de spreekkamers aangelegd: dat alles met de enkele hulp van God; want, toen hare dochter, mevrouw de Toulangeon haar eene somme gelds had willen geven om de onderneming te beginnen, had zij die geweigerd, en te Dijon was zij niet dan met veertien gulden, op haren doortocht gespaard, aangekomen. Heengaande, belastte zij moeder Favre, wie zij gezegd had uit Montferrand af te reizen, met de zorg van dat nieuwe klooster; en, gerust van dezen kant, stelde zij zich op weg naar Lyon, den 28 October 1622 (1).

Elf dagen later, den 9 November, verliet Sint Franciscus de Sales Annecy, waar hij nimmermeer zou terugkeeren. Hij voorzag, dat hij welhaast zou sterven. Des morgens van zijn vertrek, kwam hij de mis lezen in de kapel der Visitatie, trad vervolgens met de Zusters in onderhandelinge, wekte haar op om nooit iets te vragen, iets te weigeren, en riep, haar vurig aanzettende om steeds onderworpen te zijn aan den wil des Heeren, met de tranen in d'oogen uit: « Vaarwel, mijne Dochters, tot

(1) *Annalen van het klooster der Visitatie van Dijon*, bladz. 21.

in der eeuwigheid. — Monseigneur, zegden de Zusters die bitterlijk weenden: Het believe den algoede God, zulks niet toe te laten en u, binnen korten tijd, in ons midden weder te brengen! — En indien het anders ware, hernam de deugdzame bisschop, zou God daarom minder goed voorkomen? » Het huis uitgaande, ontmoette hij op den dorpel van de poort zuster Anna-Jacoba Coste, geknield en schreiende met de macht. « Mijn Kind, zegde hij haar, ik heb veel andere reizen gedaan, en nooit heb ik u zien weenen bij mijn vertrekken. Waarom dan al dat verdriet vandage? — Ach! Monseigneur, antwoordde zij, mijns dunkens is het de laatste maal dat gij u zult op weg begeven en dat gij ons zegenen zult. — En ik, sprak Sint Franciscus de Sales, die wist dat zuster Anna-Jacoba Coste maar weinige dagen meer te leven had, ik make u kenbaar dat, bijaldien ik niet terugkome, wij elkander eerder zullen zien dan gij wel denkt. »

Van Annecy, ging de achtbare bisschop naar Belley, waar hij, twee maanden te voren, den 22 Augustus 1622, op verzoek van Mgr Camus, moeder Maria-Magdalena de Mouxy met vijf nonnen, tot het stichten van een klooster, dat reeds het dertienste van de Orde was, naar-toe gezonden had. Sint Franciscus de Sales verbleef vier of vijf dagen te Belley, gedurende dewelke hij elken morgen in de kleine kapel van het gesticht de mis kwam lezen. Den eersten dag, aan den altaar staande, was hij zoodanig van licht omgeven, dat de aanwezigen meenden met een hemelsch verschijnsel te doen te hebben. Na de mis, trad hij eene kamer van het klooster, dat zeer klein was, binnen, en zegde sterk verheugd te zijn, omdat zijne geestelijke kinderen er zoo ootmoedig en zoo arm uit zagen. Een anderen keer, toen hij de kamer uitging, bejegende hij mevrouw des Roys, die een harer dochttertjes, dat nauwelijks vijf of zes jaar oud was, bij de hand leidde. Onze goede bisschop naderde die mevrouw

uit eigene beweging, streelde het meisje, en noemde het, ofschoon hij het nooit gezien had, bij zijnen naam. Daar de moeder over dat alles uitermate verwonderd stond, zegde hij haar, het teeken des kruis op het voorhoofd van het kleine kind makende: « Weet gij wat ik doe? Ik teekene de jonge Maria met het teeken des heiligen kruises, in afwachtinge dat zij de Orde der Visitatie binnenga. » O wonder! wat de deftige bisschop voorspeld had, werd later verwezentlijkt.

Doch eene merkwaardiger gebeurtenis ging met het kort verblijf van Sint Franciscus de Sales te Belley gepaard. Zie, toen hij eene eerste maal voet zette in het klooster, stelde zich zuster Claudia-Simpliciana, zoohaast zij hem ontwaarde, aan 't krijschen en aan 't snikken. En daar de eerbiedwaardige bisschop wilde weten, waarom zij zoo geweldig weende, riep zij al met eens over van droefheid uit: « Ach! Monseigneur, 't is omdat gij dit jaar sterven zult. » Dat zegde zij op den 11sten van de maand November.

De beroemde bisschop, haar met zachtmoedigheid en welwillendheid beziende, sprak met verwonderinge den volgende volzin: « Welhoe! zuster Simpliciana, de tijd van uit dit leven te scheiden zou voor mij gekomen zijn?

— Ja, Monseigneur, antwoordde zij; doch ik smeeke u te vragen aan Onzen Lieven Heer en aan zijne heilige Moeder, dat zulks geen plaats grijpe.

— O mijne Dochter, hernam de dienaar Gods, dat mag en wil ik niet doen.

— Welnu! ik zal het doen; ik zal Jesus en Maria lastig vallen, opdat Zij u het leven wat verlengen.

— Wacht u daarvan, welbeminde zuster Simpliciana, zegde Sint Franciscus op eene biddende wijze. Eilaas! zoudt gij er iets tegen hebben, dat ik in den hemel ga rusten? Bemerkt gij niet, dat ik verslechte in

mijnen gang en in mijn werk? Ten andere, u ben ik niet meer van noode. Gij hebt uwe *Constitutiën* en verordeningen, waar gij alles goed uitgedrukt zult vinden; daarenboven laat ik u moeder de Chantal achter, die u tot leidster zal dienen. En, gelijk gij weet, behooren wij steeds te betrouwen niet op de menschen, die sterfelijk zijn, maar op God, die onsterfelijk is (1). »

Die samenspraak had plaats den 11 November 1622. Den 28 December van hetzelfde jaar, verwisselde Sint Franciscus de Sales het tijdelijke met het eeuwige.

Van Belley, begaf zich onze hooggeëerde bisschop naar Lyon, waar hij het klooster van zijne Orde nazag, er de mis las, eenigen tijd sprak met Sinte Chantal wie hij oplegde de Visitatiën van Sint Stephanus en van Montferrand een bezoek te doen, intusschentijd dat hij zich op weg zou stellen naar Avignon, haar belovende, bijaldien hij terugkwame, in wat langer onderhandelinge met haar te treden.

Van Lyon naar Avignon, bestond er nog maar één klooster der Visitatie, dat van Valencia. Sint Franciscus de Sales bleef er, in 't afreizen naar Avignon, eenige oogenblikken stil, en vertoefde er wat langer in 't wederkeeren van Avignon naar Lyon. Binst den korten tijd dat hij zich in de Visitatie van Valencia ophield, moedigde hij de Zusters daarvan aan, om af te zien van de aanspraak die zij meenden te hebben op den hof van haren gebuurman. « Mijne lieve Kinderen, zegde hij, wacht u van te haastig te zijn; mogelijk zal uw gebuur, als gij voorzichtig te werke gaat, toestemmen dat zijn tuin, u hoogst noodig, verkocht worde. Ongetwijfeld heeft hij meer recht om in 't bezit van zijnen hof te blijven, dan

(1) *Stichting van het dertiende klooster der Visitatie in de stad Belley*, bladz. 174. — *Levens der eerste moeders der Visitatie*. — *Zuster Claudia-Simpliciana Fardel*, II Deel, bladz. 36.

gij om dien te bekomen. » Hij stelde ook vast dat men aan mevrouw de la Grenelle, die, in weerwil van haar vier en tachtigjarigen ouderdom, vroeg om tot Zuster van de Visitatie gemaakt te worden, het nonnenkleed geven zou. Daar de Zusters hem deden opmerken, dat die mevrouw zoo oud van jaren was om het kloosterleven te aanveerden, antwoordde hij haar, zeggende : « Wat geeft dat? de jaren doen daar niets aan. » Eindelijk, eerdadig hij heenging, begeerde hij te spreken tegen de godvruchtige dochter Maria de Valence, van wie de nonnen der Visitatie veel goeds wisten te verhalen. Vermits noch hij, noch zijne reisgenooten, den weg kenden die naar Maria's woning leidde, was eene leekzuster verplicht hem dien te wijzen. Die goede non stapte dan voorop, doch was zoo ras aan 't gaan dat Sint Franciscus de Sales, die reeds gewaar was dat zijne krachten sterk verminderden, haar niet volgen kon, en eindigde met haar te zeggen: « Mijne welbeminde Zuster, laat ons, als het u belieft, zoo groote haast niet hebben. » Die woorden hoorende, gebruikte de leekzuster gedurende eenige oogenblikken wat meer matigheid in haren gang; doch welhaast vergetende waar zij toe verzocht geweest was, verdubbelde zij schier hare schreden, zoodanig dat de achtbare bisschop, die willens of onwillens genoodzaakt was wat zwinder voort te gaan, niet nalaten kon den spoed van die geestelijke dochter te bewonderen, en tot zich zelve zegde : « Het betaamt den geleide de geleidster te volgen. Toen zij het huis van Maria de Valence genaderd waren, knielde de brave leekzuster vóór Sint Franciscus de Sales neder, die haar tot driemaal toe zeggende en haar voorspelde dat zij eens tot koorzuster van de Orde der Visitatie zou gemaakt worden. » Het heeft gebleken dat hij waarheid sprak (1).

(1) *Stichting van het klooster van Valencia*, bladz. 166.

Hij kwam vervolgens naar Lyon weder, en, alhoewel hij door een groot getal beroemde personen lastig gevallen was om t'hunnent af te stappen en te wonen, hield hij meer van eene kleine kamer in het huis van den hovenier der Visitatie dan van al die schoone en volgens de wereld versierde gebouwen. Hij placht al lachende te zeggen aan degenen die de bemerkinge maakten dat hij aldaar wat ellendig geherbergd was : « Bekommert u om die zake niet, lieve Vrienden, ik bevinde mij hier allerbest, om reden dat ik dicht bij mijne geestelijke kinderen ben, en door ervaring geleerd heb nooit tevredender te zijn dan toen ik minder wél was. »

Ondertusschen, verwittigd van de terugreis van Sint Franciscus de Sales, kwam Sinte Chantal, zij ook, met haast naar Lyon weder. Zij had ijlings het onlangs opgerichte klooster van Sint Stephanus bezocht, en had zich wat langer opgehouden in dat van Montferrand, welk reeds sedert twee jaren aan 't bloeien was, en welk, dank aan de pogingen van moeder Favre die het gesticht had, en aan de bijzondere deugden van de gravin de Dalet die het ondersteunde, van buitengemeene vurigheid getuigde. Onze Heilige nam er hare jaarlijksche geestelijke afzondering, gedurende dewelke zij groote genegenheid gevoelde om haar heiligen bestierder weder te zien, en om met hem over veel gewichtige dingen, die tegelijk hare ziel en hare Orde raakten, te handelen.

Sint Franciscus de Sales verlangde niet minder, van zijnen kant, om met haar in gesprek te komen. Doch zoo talrijk waren de vorsten en de vorstinnen die begeerden hem iets mondeling te vragen, en de aanwezigheid van de twee hoven van Frankrijk en van Savooie, gaven hem zooveel werk, dat Sinte Chantal schier niet wist hoe gedaan, om hem te kunnen naderen. Nogtans zoohaast Sint Franciscus de Sales vernomen had dat zij was aangekomen, trachtte hij den tijd te vinden om haar te gaan

groeten in de spreekkamer. Drij jaren en half waren verloopenen, sedert dat zij elkander gezien hadden, en slechts zouden zij op aarde nog eenige uren hebben om met elkander in beraadslaging te treden. Toen zij den heiligen bisschop ontwaarde, was moeder de Chantal sterk aangedaan van de veranderinge die zij bemerkte in hem geschied te zijn. Hij kwam geheel verslonden in den Heere voor, en zijn aangezicht dat sedert langen tijd sterk glinsterde, won nog gedurig in glans en klaarte, hetzij dat, op het einde van zijn leven zijnde, hij reeds met den blinkenden weerschijn van de gelukzaligheid die hem wachtte geteekend was, hetzij dat, na veel werken en slaven, hij eindelijk tot eenen der hoogste trappen van volmaaktheid was geklommen.

« Mijne achtbare Moeder, zegde Sint Franciscus de Sales, wij hebben eenige uren aan ons : wie van ons beiden zal de eerste zijn, om te spreken? »

Sinte Chantal, die vurig van karakter was, riep dadelijk met kracht uit : « Ik, als het u belieft, mijn Vader; immers ik heb, wat mijn geweten betreft, u vele dingen te vragen. »

De bisschop, gewaar wordende dat onze Heilige groote haast had om hem heur hert te openen, zegde haar op eenen vriendelijken doch ernstigen toon : « Welhoe! mijne Moeder, weet gij dan nog van brandende verlangens en van keus te spreken? Ik meende dat gij u daarvan tel gebeterd had, en dat gij in eene bedaarde ziel herschapen waart. »

En, van gedacht zijnde, dat er hem iets gewichtigers te doen stond dan zich met het onderzoek van conscientie van moeder de Chantal bezig te houden, zegde hij haar : « Mijne welbeminde Overste, gedoog dat wij enkel te Annecy van ons zelve handelen, en dat wij thans de zaken van onze Orde gadeslaan. O! hoezeer bemin ik, voegde hij er bij, onze kleine Visitatie, waar God zoo wél

gediend wordt! » Moeder de Chantal vergaderde, zonder één woord te spreken, de schriftjes die haar gewisse raakten, en waarop zij nauwkeurig had aangestipt al wat zij sedert drij jaar in haar had opgemerkt, en, dat gedaan zijnde, stelden zich die twee heiligen oogenblikkelijk aan 't werk, om de regelen van hunne opkomende Orde eene laatste maal na te denken, en was het noodig, te verbeteren. De verstandige bisschop, die met Sinte Chantal, gedurende vier uren, over die moeilijke kwestie veel woorden repte, wilde dat ieder klooster der Visitatie zijne overste had, en, dat gansch onafhankelijk van de overige huizen, het onder de wakende ooge van Zijne Heiligheid en van de bisschoppen stond, zeggende, dat het daar Gods begeerte was en dat, verre van voor wanorde te moeten vreezen, men zich van die wijze van doen uitermate zou te beloven hebben. Zijne samenspraak met Sinte Chantal eindigende, riep hij al met eens met overtuiging uit : « Wees indachtig, deftige Moeder, dat onze nonnen de geestelijke kinderen zijn der geestelijkheid, en dat de priesters de eerste Orde van den godsdienst uitmaken. »

Sinte Chantal had zoo bijzondere groote achting voor Sint Franciscus de Sales, dat zij haar afscheid van hem niet nemen kon, zonder de volgende profetische woorden te laten hooren : « Mijn eerbiedwaardige Vader, zegde zij, ik twijfel geenszins, of gij zult op zekeren dag onder het getal der heiligen gesteld worden, en ik hope nog te leven om zelve aan die heiligverklaring te kunnen werken. — Mijne Moeder, hernam de hooggeëerde bisschop op een zeer ernstigen toon, het komt God toe dat mirakel te doen ; doch degenen die de kwestie mijner heiligverklaring moeten verhandelen, zijn nog niet geboren. »

Het was hun laatste gesprek. Zij zouden elkander niet dan in den hemel wederzien. Des anderendaags, met

den vroegen morgen, vertrok Sinte Chantal uit Lyon om zich naar Annecy te begeven, en nauwelijks was zij sedert twee weken heengereisd, of zij vernam de dood van Sint Franciscus de Sales, die onder eene geraaktheid bezweken was.

Die veertien dagen, waar God aan moeder de Chantal den troost van weigerde, getuigden tegelijk en van de groeiende gelatenheid des achtbaren bisschops aan den goddelijken wille, en van de liefde die hij zijne dochters der Visitatie toedroeg. Op Kerstfeest, altijd nog te Lyon zijnde, kwam hij in de kapel van de Zusters zijner Orde de mis lezen, en scheen aan den altaar er zoo tevreden en zoo verrukt uit, dat moeder de Blonay, die de overste was van dat klooster, het waagde hem desaangaande te ondervragen. « Monseigneur, zegde zij hem, het docht mij dat, toen gij den *Gloria in excelsis* aanhieft, ik den aartsengel Gabriël aan uwe zijde zag staan. — Mijne welbeminde Dochter, antwoordde Sint Franciscus de Sales, ik ben zoo wat traag om de inspraken Gods te ontvangen, en hebbe van noode dat de engelen mij helpen om de lofzangen des Heeren te zingen. » Dat uitvluchtende antwoord voldeed moeder de Blonay niet, die aanhield om geheel den grond van de zake te kennen; daarom zegde haar onze achtenswaardige bisschop: « Inderdaad, nooit ontving ik meer troost aan den altaar; het goddelijk Kindeken is er zichtbaar en onzichtbaar geweest. Waarom zouden de engelen er niet tegenwoordig geweest zijn? Doch meer wil ik u van die gebeurtenis niet verhalen, er staan te veel mensen rondom ons. »

Des anderendaags, twee dagen vóór zijne dood, kwam Sint Franciscus de Sales nog eens de mis lezen in de kapel der Visitatie, en des avonds, bij het aanbreken van den nacht, vergaderde hij al de Zusters in de spreekkamer, om haar allerzielroerendst uit te leggen hoe, naar het voorbeeld van het arm kindeken Jesus, zij van alle

dingen der wereld behoorden afgetrokken te zijn, en hoe, gansch gelaten in den wille Gods, zij steeds moesten voortleven. Sedert drij uren was hij aan 't schoon klappen, toen zijne dienstknechten wien hij gezegd had hem ten achten te komen halen, de spreekkamer met brandende toortsen binnentraden. De bisschop scheen verwonderd te zijn dat zij zoo vroeg dáár waren, luidop verklarende dat, in 't handelen van hemelsche zaken, hij met zijne geestelijke dochters volgeern den nacht zou doorgebracht hebben; desniettegenstaande, om de buigzaamheid van den Zaligmaker, van wien hij over eenige oogenblikken met grooten lof gesproken had, na te volgen, en om te toonen dat hij aan zijne onderhoorigen kon gehoorzaam zijn, stond hij van den stoel waar hij gezeten was op, en ging, zijne geestelijke kinderen vaarwel zeggende, met zijn volk naar huis weder.

Hij kwam eene laatste maal, den 27 December, de mis lezen in de Visitatie en aan de Zusters de communie uitdeelen. Moeder de Blonay vroeg hem hare biechte te willen hooren, en had alzoo het geluk de laatste te zijn van al degenen wien hij de weldaad der heilige absolutie schonk. Immers nog dienzelfden dag, om twee uren en half van den namiddag, viel hij in eene geraaktheid, die hem weldra de dood kostte.

Moeilijk zou men begrijpen, hoe aandoenlijk het was den deftigen bisschop van Geneve op zijn lijdensbed te zien liggen, om reden dat hij zich zelven niet kon helpen en over was van de pijn. Eilaas! hij was met eene lamheid geslagen van 't hoofd tot de voeten, en scheen in eenen zwaren slaap, waar de geneesheeren hem vruchteloos trachtten uit te trekken, gedompeld te zijn. Niet dan van tijd tot tijd, bij het hooren uitspreken van den zoeten naam Jesus, bekwam hij een weinigje, en liet hij door vurige schietgebedkens blijken, hoezeer hij God beminde. Gedurende zijnen langen doodsstrijd, die

dertig uren duurde, stond hij, evenals binst zijn leven, met den lach op het aangezicht, en stichtte eenieder door zijne verduldigheid. Zelfs bemerkte men dat de hemelsche glans waar zijn gelaat op de laatste dagen van zijn leven mede prijkte, gedurig toenam en de verwondering verwekte van al degenen die hem aanschouwden. Eindelijk, dat treurig tooneel ten einde gaande, knielden al de omstanders om de gebeden der stervenden te lezen, en zie, toen men deze woorden uitsprak: « *Heilige Onnoozele Kinderen, bidt voor hem.* » scheide zijne schoone ziel van zijn lichaam, en trad, naar alle waarschijnlijkheid, zoo seffens den hemel binnen. 't Was de feestdag zelve der HH. Onnoozele Kinderen, 28 December 1622, om zeven uren 's avonds. Sint Franciscus de Sales had den ouderdom van zes en vijftig jaren bereikt (1).

Terwijl onze godvruchtige bisschop het tijdelijke met het eeuwige verwisselde te Lyon, was Sinte Chantal, die van niets wist, bezig met bidden voor haren geestelijken Vader in de kapel der Visitatie van Grenoble. En, o wonder! juist op den oogenblik dat Sint Franciscus de Sales stierf, hoorde zij eene stem die haar duidelijk zegde: « Hij is niet meer! » Zoo verre niet peizende, dat hare achtbare bestierder mogelijk gestorven was, riep zij al met eens uit: « Ja, mijn God! hij is niet meer, hij leeft niet meer. 't zijt Gij die leeft in hem! » En langen tijd hield zij zich met die troostelijke gedachten op, zoodanig dat, zonder het minste droevig achterdenken, zij vol blijdschap uit Grenoble vertrok, om zich naar het klooster van Belley te begeven.

Daar was het, dat zij met de heilige doch pijnlijke dood van Sint Franciscus de Sales bekend gemaakt wierd. De eerweerde heer Michiel Favre, biechtvader van den bisschop van Geneve en van het klooster van Annecy,

(1) *Stichting van het klooster van Lyon*, bladz. 64.

de hare bijgevolg, meende het hem niet toegelaten te zijn, haar die schrikkelijke mare langer te verduiken. « Mijne moeder, zegde hij haar, gij moet willen wat God wil; doe u de moeite van dezen brief te lezen. » Bij het hooren van die woorden, beefde Sinte Chantal van angst; zij opende den haar ter hand gestelden brief, met 't gedacht van zich te vernemen, 't mocht bitter of zoet zijn wat hij bevatte, aan de aanbiddelijke schikkingen des Heeren te onderwerpen; doch, eerdat zij dien doorlezen had, verstond zij allerbest wat die volzin: « Hij is niet meer, » bediedde. Zij begon dadelijk te weenen en te snikken, en, gedurende het overige van den dag en den ganschen nacht, deed zij schier niets anders dan tranen storten, zoo hevig was hare droefheid, zoo groot hare neerslachtigheid. Enkel des anderendaags 's morgens, nadat zij het Lichaam des Heeren genut had, hield zij op van te schreien en kwam geheel gelaten in den wille Gods voor. Zij was overtuigd, dat de ziel van haren geestelijken Vader reeds het geluk des hemels genoot.

Een kloosterling, die bij geval dáár tegenwoordig was en dat overvloedig krijshen van moeder de Chantal bemerkte, zegde haar dat de volkomene onderwerping aan des Heeren schikkingen de tranen uitdroogt, waarop zij antwoordde: « O mijn brave Pater, wiste ik dat mijne droefheid God mishaaft, zoo seffens zou ik aan mijne bedruktheid een einde stellen! » En te rekenen van dien oogenblik, zich wat geweld aandoende, verbood zij aan hare oogen te weenen; doch die hevige pogingen moest zij met groote pijnen in de maag bekoopen. De eerweerde Heer Michiel Favre, die vruchteloos trachtte moeder de Chantal te troosten, herinnerde zich hoe Jesus de dood van zijnen vriend Lazarus betreurd had, en wilde niet dat zij voortaan de teedere en heilige gevoelens van haar hert zocht te bedwingen.

Des avonds kwam zij hare medezusters, met

't gedacht van derzelver gemoed wat op te beuren, vinden, doch was in staat niet een woord te spreken; de uitspanningstijd geëindigd zijnde, ging zij naar hare cel, sprak schoone opdat men haar een hoofdstuk van de *Navolginge Christi* zou voorlezen, en vroeg vervolgens den oorlof om zich te bed te leggen, willende, om aan hare droefheid des te beter lucht te kunnen geven, alleen zijn met Onzen Lieven Heer. Doch de overste van het klooster zegde aan zuster Claudia-Simpliciana de bekreten moeder de Chantal niet te verlaten, en die goede non bracht geknield vóór het bed van de Stichtster der Visitatie den nacht door, haar met lof van Sint Franciscus de Sales sprekende, haar vertellende, hoe zij hem met zijne dood bekend gemaakt had te Belley, en hoe zij aldaar door geheel zijne handelwijze uitermate gesticht geweest was. Des anderendaags, met den vroegen morgen, vertrok Sinte Chantal naar Annecy, om de Zusters te troosten en de noodige schikkingen tot de begrafenis van haar welbeminden geestelijken Vader te nemen.

Ondertusschen drong het volk te Lyon, geheel sterk in de kamer waar Sint Franciscus de Sales gestorven was. Men kwam zijne voeten met eerbied kussen. Men bracht santjes aan, zakneusdoeken, paternosters, om ze te doppen in zijn bloed, en te allen kante in de stad zegde men dat het lichaam van den bisschop van Geneve nergers elders dan te Lyon, waar hij den geest gegeven had, mocht begraven worden. Om dat klappen, welk dagelijks in hevigheid toenam, hoogst bekommerd, maakten de getrouwe Rolland en de vrienden van den gewezen kerkvoogd van Geneve gereedschap, om met den kostelijken schat naar Savooie te vertrekken; reeds was het heilig lichaam geplaatst op eene rosbaar die door twee muilezelen zou gedragen worden, toen de heer Olier, opperrechter der provincie, aan dat afreizen al met eens tegenstand bood.

Lichtelijk kan men begrijpen, hoe pijnlijk die mare was voor Sinte Chantal. Reeds had zij aan moeder de Blonay, overste van het klooster van Lyon, een ernstigen brief geschreven, om haar te smeeken niet te gedoogen dat de heilige gebeenderen van Sint Franciscus de Sales elders dan te Annecy zouden berusten, en voor de eerste maal van haar leven, had zij haren brief geëindigd met deze woorden, waar zij nooit gebruik van maakte: « Ik bid er u om, ja, wil mij zulks niet ten laste leggen, ik gebied het u. » Zij verhaastte zich om te schrijven aan den hertog van Savooie, aan den burgemeester van Annecy, vroeg aan den officiaal des bisdoms en aan den deken van het kapittel naar de Visitatie te willen afkomen, toonde hun het testament van den Heilige, wekte hen op om dadelijk naar Lyon te vertrekken, en had het geluk, met veel pogingen te doen, de tegenkantinge van den heer Olier te zien ophouden en het eerbiedwaardig lichaam van haren geestelijken Vader zelve te ontvangen te Annecy.

De afreis uit Lyon met Sint Franciscus' de Sales dierbaar gebeente was eene zegepraal gelijk. Die kostelijke overblijfsels waren op den weg het voorwerp van buitengewone achtinge en ongemeene verheerlijking; en, na in al de kerken die men tegenkwam, en vooral in die van Annecy veel eere aangedaan geweest te zijn, werden zij eindelijk gedragen in de kapel der Visitatie, waar Sinte Chantal en hare medezusters ze met eene gansch bijzondere bedruktheid ontvingen. Men stelde de kist in de koor, tegen de ijzeren tralie der bidplaats van de nonnen, en men wierp er niet een zwart doodkleed, maar een witten sluier, waarop de heilige namen van Jesus en van Maria in 't goud gestikt waren, over.

Toen Sint Franciscus de Sales een uitersten keer met moeder de Chantal in onderhandelinge trad, zegde hij haar hare aankomst te Annecy af te wachten, om hem

haar hert te openen. Die woorden indachtig, ging de Stichtster der Visitatie knielen vóór de kist waar het lichaam van haren achtbaren Bestierder in besloten lag, en deed hem geheel den staat van hare conscientie uiteen, alzoo opentlijk te kennen gevende, hoezeer zij bezorgd was om, zelfs na zijne dood, zijne bevelen te volbrengen. God alleen weet wat er alsdan in de ziel van moeder de Chantal plaats had, en hoe groot de blijdschap was die zij uit hare eenvoudigheid en gehoorzaamheid raapte. Ook, toen zij bij hare medezusters wedergekomen was, scheen zij als in een ander mensch herschapen te zijn.

Twee-en-twintigste Hoofdstuk

De eerbiedweerdige moeder de Chantal, zich aan 't hoofd van de Orde alleen bevindende, laat zien dat zij harer verhevene zending weerdig is. — Volledige en bestendige inrichting der Visitatie.

1623-1624

SINTE Chantal begreep allerbest, hoe groot de verantwoordelijkheid was die sedert de dood van Sint Franciscus de Sales op haar weegde; doch, steunende op God en betrouwende op den bijstand van haren heiligen bestierder, want haar scheen het zeker te zijn dat hij reeds den hemel was binnen getreden, besloot zij met voorzichtigheid doch ook met kloekmoedigheid te handelen, en geene moeite te sparen om hare gewichtige en lastige taak deftiglijk af te doen. Het werk van den doorluchtigen bisschop van Geneve voortzetten, dat werk tegen deszelts uitwendige en inwendige vijanden verdedigen, er overal de regelen en den geest van kenbaar maken, oppassen opdat het steeds bloeiend zou voorkomen: ziedaar de plannen die moeder de Chantal, bij het vernemen van Sint Franciscus' de Sales overlijden, gezegd had uit te voeren.

« Leve Jesus! schreef zij eenige dagen later aan moeder de Chastelluz, dat die heilige Naam steeds geloofd zij middenin onze beproevingen, en ons overal tot troost en tot sterkte diene! Mijne Dochter! mijne Dochter! wat is de slag toch groot en zwaar! Niettemin ik aanbid de vaderlijke hand Gods die ons op de toets zet. Daarom kus ik die hand met eerbied, en onderwerp ik mij teenemaal aan des Heeren ondoorgrondelijke schikkingen, willende al wat Hij wil en gelijk Hij het wil. Wat ik ten vurigste verlange is, dat al onze nonnen kloekmoedig den weg der deugd bewandelen, en zich de schoone voorbeelden, haar door Sint Franciscus de Sales nagelaten, gedurig herinneren. Om dat te bekomen, beminde Dochter, moet gij altijd uwe medezusters met vriendelijkheid behandelen, overtuigd dat, gelijk onze hooggeëerde Vader placht te zeggen, men meer vliegen vangt met eenen lepel zeem dan met eene geheele ton azijn. »

Inderdaad, dat beoogde en betrachtte moeder de Chantal, en thans, om hare geschiedenis te voleindigen, blijft er ons over te toonen, hoe de Stichtster der Visitatie te werke ging, om dees haar doelwit te bereiken.

Er stond haar nog veel te doen. Ongetwijfeld waren de bijzonderste ontwerpen der Orde daargesteld, ongetwijfeld waren de regelen en de *constitutiën* neergeschreven; doch duizenden kleinigheden waren in het donker gebleven, en hadden voor gevolg gehad dat elk klooster van vele gebruiken en gewoonten, die sterk met elkander verschilden en tot nadeel van de eenheid dienden, te spreken wist. Voorzeker nog was de Orde, die reeds dertien huizen bezat, op goeden voet ingericht; doch, ter uitzondering van drij of vier, konden die arme kloosters, die tegelijk gebrek hadden aan novicen en aan middelen van bestaan, gemakkelijk in verval geraken, zoo zij het behendig bestier waar zij tot dan toe

mede begunstigd geweest waren, al met eens kwamen te missen. Het is ons niet onbekend, dat men alles gereed maakte om vele stichtingen te doen, en dat er meer dan twintig steden waren die in haar midden de Zusters der Visitatie begeerden te ontvangen: doch daaronder schulde juist eene nieuwe zwaarigheid: men moest vreezen dat de Orde, met zooveel en zoo haastig verspreid te worden, er kwijnend en krachteloos zou uitzien. Gelukkiglijk zou God, die aan moeder de Chantal de schranderheid van geest, het gezond oordeel en de kloekmoedigheid gegeven had, en die daarbij toegelaten had dat zij bij die zoo ongemeene gaven, eene groote ondervindinge en eene uitstekende heiligheid voegde, haar nog negentien jaren verleenen, om al die moeilijkheden uit den weg te ruimen en om de opkomende Orde allermeeft te doen groeien en bloeien.

Die negentien jaren waar de Orde der Visitatie zooveel voordeel ging uit trekken, waren bijzonderlijk bestemd om den lof van moeder de Chantal sterk te helpen verkondigen. Inderdaad, tot dan toe, niet dan de bevelen van Sint Franciscus de Sales uitvoerende, niet dan onder zijn bestier te werke gaande, zich, uit eerbied voor den deftigen bisschop van Geneve zoo dikwijls mogelijk van kant houdende, had Sinte Chantal de gelegenheid niet gehad om de wonderbare hoedanigheden waar God haar mede verrijkt had, in geheel haren luister te laten zien. Zich voortaan alleen aan het hoofd van dertien huizen, getal dat allengskens tot tachtig gebracht wierd, bevindende, ging zij thans de heldendaden van de beroemdste stichters van Orden verrichten. Zij zou meer dan ooit blijken geven van zachtmoedigheid, van kloekmoedigheid, ijver, verdueligheid, voorzichtigheid, schranderheid van geest, ootmoedigheid, vriendelijkheid, in één woord, van alle deugden. Zij zou toonen dat zij, zoowel in haren ouderdom als in

hare jonkheid, gedurig God vóór oogen had, dat zij niets zoozeer ter herte nam dan het welzijn van Kerk en Staat, en dat zij meer om de belangen van hare Orde dan om die van haren eigen persoon bekommerd was. Zij zou doen zien dat, van de wereld en hare ijdelheden gansch afgetrokken, zij meer hield van de achtinge van Onzen Lieven Heere dan van die der menschen, en dat, om Gods wil te volbrengen, zij bereid was om alles te slachtofferen. Zij zou luidop verklaren, dat zij enkel beoogde den weg der volmaaktheid te bewandelen, den naaste te stichten en den hemel te bekomen.

Nauwelijks was Sinte Chantal naar Annecy wedergekeerd, of zoo seffens deed zij al wat zij kon om aan de reliquieën van haren achtbaren bestierder een praalgraf, hem alleszins waardig, te bezorgen; zij spaarde ook geene moeite om de schriften van den heiligen bisschop, zijne brieven, sermoenen, boekwerken, en al wat bekwaam was om hem beter te doen kennen en te doen hoogachten, bijeen te rapen. Middenin die verschillende bezigheden, had zij het geluk de schoone maand Mei, tijdstip waarop zij iets gansch bijzonders zou verrichten, te zien aanbreken.

Onzes Heeren Hemelvaart, feest die, dat jaar, viel op den 25 Mei, naderde. Welnu, volgens de regelen der Visitatie, is het den zaterdag na die feest dat de oversten, welke sedert drij jaren in bediening zijn, van haar ambt plechtiglijk moeten afstand doen om, tenzij zij herkozen worden, wel te verstaan als de kloosterregel zulks toelaat, de nederigste plaats onder hare medezusters te bekleeden. Doch tot dan toe had Sint Franciscus de Sales niet gewild dat Sinte Chantal zich aan die wet onderwierp, en, te beginnen met het inrichten der Orde, had zij, met de oppermacht begunstigd, steeds van drij tot drij jaar herkozen geweest, zonder ooit verplicht te zijn haar meesterschap neer te leggen. Mogelijk zou

moeder de Chantal, hadde zij niet dan naar de mensche-lijke voorzichtigheid geluisterd, gearzeld hebben, om aan dien staat van zaken eenige veranderinge te doen, te meer, omdat de tijden slecht waren, en het, des anderen- daags van de dood van Sint Franciscus de Sales, zeer gevaarlijk scheen te zijn het bestier van de opkomende Orde der Visitatie aan andere handen dan aan die van Sinte Chantal toe te vertrouwen. Doch de deugd weet van heilige stoutheden, waar God zijnen zegen over zendt, te spreken. Na alles goed overwogen en diep doorgrond te hebben, besloot moeder de Chantal dat punt van den regel evenals al de andere te onderhouden. Diensvolgens, den 27 Mei, toen al de Zusters in de kapel vergaderd waren, knielde Sinte Chantal vóór haar en vóór den afgeveerdigden van Mgr Joannes-Franciscus de Sales neder, en verklaarde, de regelen van de Visitatie in acht genomen, van alle gezag en macht af te zien. 't Was een donderslag. Niemand verwachtte zich daaraan, noch de afgeveerdigde, noch de Zusters. Doch onze Heilige legde haar meesterschap met zooveel kloekmoedigheid en zoo- veel beradenheid neder, dat niet eene der nonnen haar eene bemerkinge durfde maken. Het ontslag werd aan- veerd, het bestier der geestelijke gemeente van Annecy aan de zuster helpster toevertrouwd, en de kiezing op naastvolgenden donderdag, 1sten Juni, vastgesteld. De nonnen hadden vier dagen, om dien maatregel tegen te kanten. Sinte Chantal ging, om aan de voorschriften der Visitatie te voldoen, dadelijk het laagste ambt des kloosters bedienen. « Dat bemerkende, waren de Zusters, zegt moeder de la Croix, over van droefheid; wat mij aangaat, voegt zij er bij, kon ik, dewijl ik alleenlijk novice was, niet dan stilzwijgend de groote ootmoedigheid van die deugdzame overste van Annecy bewonderen. Schoon was het om zien, hoe zij hare medezusters ten dienste stond in de koor en in den refter, hoe zij zich eenvoudig

met ons wist te verzetten, hoe zij geknield en met de meeste onderwerpinge de vermaningen ontving die nu en dan aan de Zusters gedaan wierden; doch zielroerder nog was het om bemerken, hoe zij hare kleine fouten bekende, hoe zij, evenals de geringste der novicen, aan de moeder van het huis den oorlof kwam vragen om te mogen spreken als het noodig was, om eenen brief te mogen schrijven, om zich met zulke of zulke zake te mogen bezig houden. Wie zal uitdrukken, hoe groot hare godsvrucht en ingekeerdheid waren, hoezeer zij bezorgd was om te gehoorzamen en om zich overal en in alle dingen te vernederen? Op zekeren dag dat de portieres haar een pak brieven, haar toegestierd, besteld had, wierp zij die, ziende dat er den titel van overste op te lezen stond, dadelijk uit hare handen, zeggende, dat zij geen overste meer was, en bijgevolg dat die brieven naar Zuster helpster, die tegenwoordig met het bestier van het klooster van Annecy belast was, moesten gedragen worden (1). »

Ondertusschen, de 1ste Juni verschenen zijnde, vergaderden al de Zusters in de kapel, alwaar moeder de Chantal tot overste voor het leven met meerderheid van stemmen werd uitgeroepen. Op hare beurt was onze Heilige over die handelwijze hoogst verwonderd. Desniettegenstaande verloor zij den moed niet. Zij weigerde zoo seffens die kiezing goed te keuren, zeggende dat zij nietig en van geener weerde was, ook nog strijdig met de regelen en de *constitutiën* van de Orde, en dat zij nooit zou toestemmen den titel van overste voor het leven te aanveerden. Vruchteloos hielden de oudste Zusters haar voor dat, volgens de begeerte van Sint Franciscus de Sales, zij bestemd was om ten eeuwigen dage overste en moeder van het klooster van Annecy te

(1) *Pleitzaak van heiligverklaring*, handschrift van moeder de la Croix, II deel, bladz. 510.

zijn; zij wilde daar niet van hooren spreken, uitroepende dat, bijaldien de bisschop van Geneve nog dat tranendal bewandelde, zij hem hare redenen van weigering zou te kennen geven, overtuigd, dat hij haar niet gebieden zou tegen de wetten der Visitatie te handelen; men moest voor hare redencering den duim leggen, en zich tevreden houden met haar enkel overste voor drij jaar te herkiezen.

Al die daadzaken, weggelaten door moeder de Chaugy, onvolledig en onnauwkeurig beschreven door M. de Maupas, door priester Marsollier en de andere levensverhalers, opgenomen in verscheidene gelijktijdige en onuitgegeven oorkonden, zijn verteld door moeder de Chantal zelve in eenen brief die gelukkiglijk in onze handen gevallen is, en waar de ootmoedigheid van onze Heilige te veel in uitschijnt, om den lezer dien niet mede te deelen. Hij is aan moeder de Blonay toegestierd. « Ik verlange allermeeft, zegt Sinte Chantal, om u kenbaar te maken wat er in het hert van onze medezusters omging, toen zij vernamen dat ik van zin was van alle meesterschap af te zien. Ik had met mijne inzichten niet te koope geloopt, en daarom dachten zij dat ik enkel van de drijjarige herkiezing spreken wilde. Nooit was men van zulk eene verwondering en neêrslachtigheid getuige; doch ik gaf daar geen acht op, en hield mij aan den regel. Zij beraadslaagden, buiten mijne wete, lang over die zake en stelden eenpariglijk vast mij, met de aanstaande kiezing, te verklaren dat zij mijne ambtsnederlegging niet aanveerden, en mij integendeel tot overste voor het leven uitriepen. Ik, die van deze pogingen niet verwittigd geweest was, stond sterk verbaasd toen men mij zegde dat, krachtens gedane stemminge, ik ten eeuwigen dage de bediening van overste en moeder van het klooster van Annecy had uit te oefenen. Tegen die beslissing verzette ik mij groote-

lijks, en liet alleenlijk toe, dat men mij voor drij jaar het bestier van het klooster van Annecy toevertrouwde. Dan trachtte ik haar te doen verstaan dat zij, met den regel te willen overtreden, kwalijk gehandeld hadden. 't Was al vruchteloos geklapt, zij weigerden te bekennen dat zij eene fout begaan hadden; zij waren eens om te getuigen dat, volgens de begeerte van zaliger Sint Franciscus de Sales, die niet zou gedoogd hebben dat zij haar gezag liet varen, zij wijselijk hadden gehandeld. « Gij zijt, zegden zij, geen overste gelijk de anderen, voor u moeten de regelen onzer Orde eene uitzondering maken, te meer, omdat de overige huizen u soms ook tot moeder zouden willen kiezen, en gij, om wél te zijn, Annecy, de bakermat der Visitatie, niet verlaten moogt. » Lichtelijk kunt gij begrijpen, welbeminde Dochter, wat ik al geleden heb bij het hooren van al die vleiende woorden, ik, die niets weerd ben en wie men eilaas! zoo grooten lof toezwaait. Ik smeeke u voor mij veel te bidden, opdat ik steeds met voorzichtigheid te werke ga, en nooit iets doe wat tot eenig nadeel aan de andere kloosters onzer Orde verstrekken zou (1). »

Nauwelijks tot algemeene overste der Visitatie en tot moeder van het klooster van Annecy voor drij jaar herkozen, besloot Sinte Chantal een moeilijk doch belangrijk werk, 'k versta het nagaan der gewoonten en gebruiken van het klooster van Annecy, dadelijk te ondernemen. Sint Franciscus de Sales had den tijd niet gehad om zijne taak volledig af te doen. Na zijne dood had men, betrekkelijk de Visitatie, in zijne papieren veel in 't Latijn en in 't Fransch opgestelde briefjes gevonden. 't Waren aantekeningen wegens zekere gebruiken van het klooster van Annecy waar de eerbiedwaardige bisschop van Geneve begeerde de overige

(1) *Pleitzak van heiligverklaring*, bladz. 271.

huizen der Orde mede bekend te maken; ook nog eenige nota's wegens het uitspreken der beloften, wegens het kleeden van verzoeksters, het doen der kloosterlijke professie, der kiezinge, der ambtsnederlegginge; 't was een dagwijzer van de feesten die behoorden gevierd te worden in de Visitatie, en eene lijst van de rubrieken die men onder 't lezen van het heilig officie waarnemen moest; 't was eindelijk eene verzameling van zielroerende gedachten, van schoone verheffingen des herten die met de verschillende oefeningen der geestelijke gemeente best overeenkwamen; 't waren, in één woord, vele belangrijke schriften die ongelukkiglijk zonder regeling en zonder samenbinding op elkander lagen. Men trof er ook eenige brieven aan van Sinte Chantal waar Sint Franciscus de Sales begeerde, tot nut van de geheele Orde der Visitatie, zijn voordeel uit te trekken.

Moeder de Chantal stelde vast al die aantekeningen na te zien en te rangschikken; doch, uit ootmoedigheid vooreerst, en ook opdat hare handelwijze te meer kracht hebben zou, vergaderde zij te Annecy de eerste moeders der Orde, die, Sint Franciscus de Sales goed gekend hebbende, best over zijne inzichten konden oordeelen. Zij, wien het gegeven was die vergadering bij te wonen, waren moeder Maria-Jacoba Favre, overste van het klooster van Dijon; moeder de Bréhard, overste van Riom; moeder de Chatel, overste van Grenoble; moeder de Beaumont, overste van Parijs; moeder de Mouxy, overste van Belley, en moeder de Compays, overste van Montferrand. Waren er ook tegenwoordig zuster Maria Michel, helpster van Annecy, zuster Adriana Fichet, helpster van Chambéry, alsmede de vier raadgeefsters van het klooster van Annecy. Men bemerkte er de afwezigheid van moeder de la Roche, die ziek te bed lag, en die van moeder de Blonay, wie

de inwoners van Lyon niet wilden toestaan dat zij, al ware het maar voor eenige dagen, de stad verliet. « Beter zou het zijn, zegden zij, dat de zon ophield van schijnen, eerder dan men gedooogen zou dat moeder de Blonay uit Lyon afreisde : » zoo groot was de achtinge en de liefde die zij haar toedroegen. Sinte Chantal, die wist hoezeer Sint Franciscus de Sales op die eenvoudige en welbeminde dochter betrouwde, begeerde dezer raden niet te missen, en daarom, ofschoon men drij dagen hebben moest om van Annecy naar Lyon te gaan, en men enkel door bijzondere boodschappers iets of wat vernemen kon, besloot zij niet de minste kwestie op te lossen, zonder alvorens de goedkeuring van moeder de Blonay bekomen te hebben. Men ging ook den eerwaarden heer Michiel Favre, die de biechtvader van Sint Franciscus de Sales geweest was, en nog de biechtvader was van Sinte Chantal en van het klooster van Annecy, te rade. Men luisterde daarbij naar de goede lessen van Mgr den bisschop van Geneve wiens gezag men in die zake gelijk in al andere erkennen wilde.

Ééne wereldlijke alleen woonde die samenkomst bij : 't was de gravin de Dalet. Sinte Chantal, die den schranderen geest, het gezond oordeel, de eenvoudigheid en de zuiverheid van de gravin de Dalet bewonderde, en die volgeern bij haar was, zegde aan moeder de Compays, overste van Montferrand, met die deftige mevrouwe naar Annecy af te reizen. Deze toonde dat zij dees voorrecht weerdig was. Zij gedroeg zich middenin die achtbare vergadering der moeders van de verschillige huizen der Visitatie alsof zij hare dienstmeid hadde geweest; en als zij wat tijd had waar zij over beschikken kon, ging zij knielen vóór het graf van Sint Franciscus de Sales en er vurige gebeden storten. Zij was uitermate verheugd telkens als zij dat heilig gebeente aanschouwde, en niet dan het gedacht dat hare kleine kinderen verlangden om haar

weder te zien, was bekwaam haar aan hetzelfde vaarwel te doen zeggen. « O! riep zij uit, hoe stichtend, hoe zielroerend, en hoe opbeurend is het voorkomen van dien eerbiedwaardigen doode (1). »

De vergadering werd geopend in de maand Mei. Sinte Chantal was er het leven van; doch ik zou niet durven zeggen dat zij die voorzat. Zij kwam er met eene zoo groote ootmoedigheid, zedigheid en zelfopoffering te voorschijn, dat al de Zusters haar heimelijk sterk verheften. Bij het verhandelen van elke kwestie, wist zij de gedachten en de zienswijzen van Sint Franciscus de Sales aan den dag te brengen; van haar, van hare verlangens, van haren wil, sprak zij niet dan oppervlakkig. En daar de Zusters haar smeekten haar meesterschap van overste en van Stichtster te doen gelden, riep zij uit: « Dat niet, beminde Kinderen, dat niet; doch, zoo gij het toelaat, zal ik mij gedragen als de oudste dochter der familie, als iemand die meer dan anderen met den vader des huisgezins heeft omgegaan. »

Toen, onder het toezicht van onze Heilige, de wet- of *Costumenboek*, volledig was opgesteld in het kapittel, nam Sinte Chantal dien in de hand, en begaf zich, gevolgd van al de moeders der Visitatie, naar de kapel, alwaar zij dien op het graf van Sint Franciscus de Sales nederlegde, terzelfder tijd dat zij aan de Zusters vroeg samen vurige gebeden te storten, opdat de deftige bisschop haar zou doen kennen wat er hem in dien boek minder wel aanstond. Oogenblikkelijk waren al de Zusters van tevredenheid en van blijdschap ingenomen, alsof God haar wilde verklaren, dat al wat in dien boek besloten was met de uitdrukkelijke begeerte van Sint Franciscus de Sales overeenstemde.

Inderdaad de boek getuigt van den geest van den

(1) *Levens der eerbiedwaardige weduwen. — Anna-Theresia de Préhonnet, gravin de Dalet, XII hoofdstuk.*

hooggeëerden bisschop. Men wordt er overal zijn zachtmoedig vernuft gewaar. Daar treft men niet enkel zijne gedachten aan, maar ook zijne lieflijke uitdrukkingen, zijne vriendelijkheid, zijne knapheid, zijne kwinkslagen. 't Is nogtans Sinte Chantal die schrijft, dat springt in de oogen. Immers nu en dan komt men er bladzijden tegen die, ontbloot van gelijkenissen en van verbloemde spreekwijzen, niet dan den schrijfrant van de Stichtster der Visitatie aanduiden.

De kapel uitgaande, vergaderde Sinte Chantal de Zusters in de kapittelzaal. De *Costumenboek* werd in de tegenwoordigheid van al de nonnen afgelezen, van 't begin tot 't einde, en de lezing daarvan geëindigd zijnde, waren de geestelijke kinderen van den achtbaren bisschop van Geneve eens om uit te roepen, dat die boek waarlijk de wijze raden, de zielroerende vermaningen van haren Vader bevatte, ook nog de welgepaste gewoonten en gebruiken die hij de Visitatie had achtergelaten. De Zusters, die aldaar vergaderd waren, stelden een geschrift op waarbij zij lieten weten aan al degenen die van hare Orde deel maakten, of er later deel zouden van maken, dat die wetboek de costumen der Visitatie behelsde, en Sinte Chantal verhaastte zich op hare beurt, om aan al de nonnen van hare stichtingen een afdruksel van dien boek te zenden, haar smeevende die costumen, uit eerbied van Sint Franciscus de Sales, niet minder dan de regelen en de constitutiën zelven te onderhouden (1).

Zoo werd de wetgeving van de nieuwe Orde voltrokken. Zij ligt in drij boeken besloten: *Sint Augustinus' Regel*, waar Sint Franciscus de Sales eene Fransche vertaling van heeft gegeven; *de Constitutiën*, die de

(1) *Wet- of Costumenboek voor de Zusters der Visitatie*. Onlangs heeft men van dien boek eene nieuwe uitgave in-4° gegeven. Annecy 1850.

heilige bisschop tot uitlegging van dezen regel en tot bereiking van het doel der Visitatie opstelde; en eindelijk den *Costumenboek*, in weinige woorden uit de aantekeningen van den kerkvoogd van Geneve door Sinte Chantal en de eerste moeders der Visitatie samengevat. 't Is eene volledige, merkwaardige en wijze wetgeving, die van buitengewone kloekmoedigheid, van ongemeene zachtmoedigheid, van groote bedaardheid en van gansch bijzondere verstandelijkheid getuigt.

Die taak afgedaan zijnde, dacht Sinte Chantal zoo seffens om een ander werk, evenzoo belangrijk voor de opkomende Orde der Visitatie, aan te vangen. Zij nam de pen in de hand, en schreef die vermaarde *Verklaring der regelen van de Visitatie*, gekend onder den naam van *Antwoorden onzer heilige Moeder*. Wij hebben het mis, als wij zeggen dat zij die schreef; want nooit schreef zij iets. Haar praktisch vernuft zette haar aan, om zich met de belangen harer Orde te bemoeien, geenszins om te schrijven. Zelfs was zij niet gewoon te spreken, tenzij men haar wegens sommige dingen ondervroeg (1); doch niemand sprak alsdan met meer klaarheid, met meer bondigheid, met meer gezond verstand. Ook de Zusters, wien zulks gekend was, vonden al haar genoeg in haar, tijdens de uitspanningsuren, duizenden kwestieën voor te stellen, duizenden uitleggingen wegens de zwarigheden, die zich in 't onderhouden van de regelen der Visitatie konden opdoen, te vragen; en, zonder dat zij er iets van wist, boekten de Zusters zorgvuldig al de antwoorden die zij gaf. Vandaar kwam het, dat men welhaast in 't bezit was van aanzienlijke geschreven

(1) « Mijne Dochters, ik heb u niets te zeggen, tenzij gij mij eenige vragen voorstelt. » — « Mijne Dochters, ik ben, gelijk gij weer, geen groote kanselredenaarster, mij is het schier onmogelijk te spreken, tenzij men mij ondervrage. » (Handvesten van de Visitatie van Dijon.)

bladen, die in al de kloosters der Orde verspreid werden en van dag tot dag in getal vermeerderden.

Die bladzijden, bestaande uit weinig samenhangende antwoorden, lieten ongetwijfeld veel te wenschen. Men trof er herhalingen, ja ook leemten aan. Alles was nog te rangschikken. Het was hoogst noodig, dat de eerbiedwaardige Stichtster die antwoorden herzag en verbeterde; doch daar was geheel de moeilijkheid. Haar durfde men die niet toonen; men vreesde dat die schrijfboekjes, welsprekende getuigenis van de achtinge welke men voor haar had, bijaldien men haar die behandigde, met het vuur zouden kennis maken en diensvolgens voor eeuwig te kwiste gaan. Nogtans de zake vroeg om gedaan te worden; de oudste nonnen, en vooral moeder Favre, hielden aan opdat men haar zou smeecken die antwoorden, uit belang voor de Orde, te bewaren en te herzien. Men deed het, en zij liet haar gezeggen. Zoo werd de Visitatie met eenen boek begunstigd die den volgende titel, door de Zusters hem reeds gegeven, voor opschrift droeg: *Antwoorden van onze welbeminde Moeder op de vragen die wij haar, betreffende de regelen, constitutiën en costumen der Visitatie, tijdens de uitspanningsuren, voorstelden, in het klooster van Annecy*. Nooit paste een titel zoo goed op eenen boek.

Inderdaad, 't is een slag van verklaring en van uitlegging van al de regelen der Visitatie, eene vertrouwelijke samenspraak over de wijze waarop men ieder punt der constitutiën behoort te verstaan, met de oplossing der duizenden zwarigheden die men dagelijks kan aantreffen. Al de buitengewone hoedanigheden van moeder de Chantal, al hare aangename gesprekken komen in dien schoonen boek te voorschijn. Daarin ontmoet men een gezond oordeel, eene bedaardheid en eene schranderheid van geest zonder weêrga; ook nog eene groote kennis van het menschelijk hert, eene

ongemeene ondervinding van des Heeren behendigheid in het bestier der zielen, en eindelijk eene kloekmoedigheid waar men maar zelden van te spreken weet. Men is er de manhaftigheid van Sinte Chantal gewaar, hare goedheid, hare vriendelijkheid, en bovenal hare bezorgdheid om de regelen der Visitatie staande te houden. De schrijfrant van dien boek getuigt van eene diepe ootmoedigheid, van eene weergalooze juistheid, van eene welgepaste strengheid en van eene gansch bijzondere hertelijkheid, waar de lezer over verbaasd staat.

Het getal praktische kwestieën, die in dezen boek opgelost zijn, beloopt tot vijf of zes honderd; allen zijn niet even belangrijk; zelfs zijn er die met het eerste opzicht nutteloos voorkomen; en nogtans, aarzelen wij niet het te zeggen, die ontkenning der duizenden moeilijkheden, welke men in het onderhouden der regelen der Visitatie kan aantreffen, is eene der grootste gratieën die God aan dat geestelijk genootschap geschonken heeft. En, inderdaad, wat is het gevolg daarvan geweest? Terwijl sommige Orden in verscheidene takken verdeeld wierden; terwijl andere, om de éénheid te bewaren, van noode hadden velerhande hervormingen te ondergaan, behield de Orde der Visitatie, zonder van algemeene oversten, zonder van bezoekers en jaarlijksche kapittels te spreken te hebben, overal hare vurigheid en haar eigen kenmerk. Die eene Zuster van Sint Franciscus de Sales gezien heeft, hoeft niet naar andere te vragen, om zich een gedacht van die geestelijke dochters te maken; die een klooster van Sinte Chantal is binnen gegaan, moet geen andere ingaan, om over die gestichten te kunnen oordeelen. In de Visitatieën van Frankrijk en van Italië, evenals in die van Polen en van Amerika, is er geen werk, hoe klein ook, dat van aard verschilt, is er geene zwaarigheid die niet gelijkelijk opgelost wordt; en

dat, laat het ons bekennen, omdat men in 't bezit is van de boeken der heilige Stichters, die alle moeilijkheden hebben weten te voorzien en uit den weg te ruimen.

Niet zonder groote pogingen te doen, had men van Sinte Chantal bekomen dat zij hare *Antwoorden*, buiten hare wete door de Zusters aangeteekend, overzag; nooit wilde zij toestemmen dat men die onder de pers legde. Het enkel gepeis van eenen boek uit te geven, kwam haar lastig voor, om reden dat zij het aanschouwde als eene bekoring tegen de ootmoedigheid (1). Men moest wachten van zulks te doen, totdat zij haar ontslag van overste gegeven had, en 't was moeder Favre die de drukkers den boek toestierde, met verzoek van er geen gebenedijd woord van te zeggen aan Sinte Chantal. Ongelukkiglijk had iemand daar eenige afdruksels van aangetroffen bij zekeren boekverkooper, die met derzelver bindinge gelast was. De persoon die ze ontdekte, meenende dat zij, op bevel van moeder de Chantal te koope gesteld waren, gaf Mgr Joannes-Franciscus de Sales, die, hoogst verbaasd en sterk bedroefd, naar de Visitatie afkwam, daar dadelijk kennis van. « Mijne Moeder, zegde de kerkvoogd aan onze Heilige op een ernstigen toon, ik ben hier om u iets ter kennis te brengen waar ik allermeeft over verwonderd sta. » Bij het hooren van die woorden, werd Sinte Chantal met schrik bevangen,

(1) Ziehier wat moeder Favre schreef aan de nonnen der verschillende huizen der Visitatie, toen zij haar dien boek toezond: « Wat onze eerbiedwaardige moeder betreft, durven wij verhoplen, teergeliefde Medezusters, dat zij de vrijheid welke wij genomen hebben om dien boek ter pers te laten gaan ons niet zal ten laste leggen, om dieswille dat wij niemand met onze handelwijze hebben bekend gemaakt en bezorgd geweest zijn om niet eene bladzijde daarvan te verliezen; wat wij u ten dringendste verzoeken is, dat gij dien in uw klooster zoudet bewaren zonder aan vreemdelingen daarvan te spreken. Want, behalve dat het onderwijzingen zijn die enkel de Zusters der Visitatie raken, zou onze achtbare moeder er veel bij lijden, zoo zij vernam dat men met dien boek te koope liep, binst haar leven. »

en die schrik vermeerderde nog toen hij er bijvoegde: « Men heeft mij verteld dat de *Antwoorden* en uitleggingen, die gij over de regelen en constitutiën van uwe Orde gedaan hebt, te koop zijn bij den drukker. Waarlijk dat verstrekt u niet ter eere, want wat heeft eene vrouwe in die gewichtige zaken te zien! Dat kwam den bisschop van Geneve, uwen bestierder, toe, maar is uw werk niet. Wat zullen de menschen daarvan peizen, zij die denken dat gij niets verricht zonder mij alvorens daarover raad te vragen? » Moeder de Chantal, naar die strenge taal luisterende, stond, met de oogen vol tranen, in eene zeer ootmoedige houding overeind. Als hij 't enden gesproken was, antwoordde zij met buitengewone eenvoudigheid: « Ach! Monseigneur, is het mogelijk dat zulks weze? » Zij bekende dat zij de regelen en de constitutiën had uitgelegd: « Gij weet, Monseigneur, dat de geestelijke dochters altijd verlangen om meer en meer onderricht te worden. Ik heb de vragen, die men mij voorstelde, beantwoord; wat de Zusters en vooral moeder Favre op het papier, buiten mijne wete, neergeschreven hadden, hebben zij mij verzocht te willen herzien en te willen verbeteren, hetgeen ik eenvoudig weg gedaan heb, niet dan de glorie Gods en de zaligheid harer zielen behertigende. Bemerkennde dat zij die verwarde antwoorden bewaarden, waagde ik het dus, doch niet zonder moeite, alles op orde te stellen, want men had wat veel volzinnen gebruikt, om weinig te zeggen. » Aldus gesproken hebbende, verstak zij zich eenen oogenblik achter het traliwerk om hare tranen af te drogen; want zij kreesch en kon schier geen wordeken uitbrengen, zoozeer was zij van geheel die zake aangedaan. « Wel Moeder toch, riep de bisschop uit, gij moet alzoo niet krijschen; als ik u eene harde vermaninge geve, 't en is niet opdat gij zoudt weenen, maar enkel opdat gij in het vervolg

anders zoudt te werke gaan; overigens hebt gij veel meer redenen om u te verheugen dan om u te bedroeven. » Waarop zij met eene ongemeene zachtmoedigheid zegde: « Laat mij, Monseigneur, maar krijshen; is het niet geheel natuurlijk tranen te storten, als men over is van verdriet? wil u nogtans om mij niet bekommeren; immers het is noodig dat ik eens sterk vernederd worde. Het is God die zulks, tot mijn geestelijk voordeel, toelaat. Ten andere zal ik met geheel die kwestie zoohaast mogelijk gedaan maken. » En daar, bij het uitgaan der spreekkamer, eene Zuster, die door de neerslachtigheid van moeder de Chantal diep getroffen was, haar de bemerkinge deed dat Monseigneur wat haastig geweest was, dat zij de zaken zoo hoog niet moest opnemen, verklaarde zij haar in alle rechtzinnigheid des herten dat zij minder om de strenge woorden van Monseigneur, dan om het vernemen dat hare *Antwoorden* ter kennis van menigeen gekomen waren, er droefgeestig uit zag; meerdere vernederinge, riep zij uit, kon mij niet te beurt vallen. » En zij voegde er bij: « Ach! ik ben te recht gestraft, wijl ik een hooveerdig mensch ben. » Dadelijk gebod zij aan de Zusters den boekhandelaar te gaan vinden, en hare *Antwoorden* op de constitutiën der Orde terug te halen, begeerende dat er van dan af eene poginge gedaan wierd om die handschriften in het klooster zelf te binden, en ze alzoo voor goed aan de oogen der vreemdelingen te onttrekken (1).

Wat zij ook deed ofte niet, lukte zij er geenszins in die bladzijden teenemaal te verduiken. Van tijd tot tijd kwamen er eenige afdruksels daarvan aan den dag, die daar zij de verwondering der beroemdste bisschoppen der zeventiende eeuw uitmaakten, door de biechtvaders der Visitatiën, de kardinalen en prinszen der Kerk

(1) *Onuitgegeven gedenkschriften van moeder de Clermont Mont-Saint-Jean.* (Handvesten van Annecy.)

gelezen en geprezen wierden, eindigden met te Rome goedgekeurd te worden (1).

Indien het belangrijk was de constitutiën en de gebruiken of costumen der orde te doen kennen, die allerschoonst en allerverstaanbaarst te verklaren en uit te leggen, was het ongetwijfeld veel belangrijker te zorgen dat men den geest en het leven daarvan verstond, te meer, omdat de stichtingen van dag tot dag in getal aangroeiden, en het klooster van Annecy eene kweek-school van oversten was. Ook spaarde Sinte Chantal geene moeite, om in dien zin te werken. Zonder te spreken van de bijzondere raden die zij aan elke Zuster gaf, zonder te spreken van de zielroerende opwekkingen waar, tijdens de recreatie, zij hare geestelijke kinderen mede begunstigde, zonder te spreken van de menigvuldige brieven die zij aan de oversten van de verschillende huizen der Visitatie toezond, hield zij, elken zaterdag, in overeenstemming met den regel, eene algemeene vergadering der Zusters, gedurende dewelke zij onophoudelijk van den geest der Visitatie handelde, en van de manier waarop zij behoorden te leven om voor deftige geestelijke dochters van Sint Franciscus door te gaan. Dank aan eenige aantekeningen die men heimelijk had weten te nemen, zijn wij in 't bezit van die samenspraken waar Sinte Chantal nooit eenige verbetering aan gedaan heeft, en die thans voor de eerste maal in 't licht gegeven worden (2). Zij verschillen met die van den bisschop van Geneve in vele punten. Haar schrijfrant is zoo lang, zoo juist, zoo verbloemd niet als die van Sint

(1) *Omzendbrieven*, II deel, bladz. 136.

(2) Niet zelden treft men in de kloosters der Visitatie schoone afschriften van die ongedrukte samenspraken aan. Wij hebben er twee vóór ons liggen: het eene toebehoorende aan de Visitatie van Dijon; het andere, veel merkwaardiger en vollediger, aan M. den graaf de Juigné. 't Is uit die twee handschriften, dat wij de aanhalingen trekken die volgen.

Franciscus de Sales, doch komt krachtiger, vuriger en soms welsprekender voor. Twee of drij voorbeelden zullen ons daarvan overtuigen, en klaarlijk doen zien welk voor een heilig mensch Sinte Chantal was, en wat zij al deed om hare medezusters den weg der volmaaktheid te leeren.

Ziehier hoe zij op zekeren dag haar sprak over de noodzakelijkheid van te sterven aan zich zelven en aan het ijdel verlangen om geprezen te worden : « Gij zegt, beminde Kinderen, dat men om niets meer dan om zijne eere moet bekommerd zijn. O zoete Jesus! wat behoort eene dienaars Gods anders te betrachten dan de ootmoedigheid en de zelfverloochening? Niets komt zoo onverdraaglijk voor als de handelwijze van eene Zuster der Visitatie, die gedurig er op uit is om de achtinge der menschen te verwerven. Inderdaad is het geen afgrijselijke zake, iets anders te verkiesen dan hetgeen onze goddelijke Meester tot zijn aandeel verkozen heeft? Welnu, hield Hij het niet voor eene eere gelasterd en vernederd te worden? De onverstandige en ijdele menschen der wereld stellen al hun welbehagen in goed te peerd te rijden, in te schieten met den snaphaan, in te dansen en te springen, in te lachen en vleiende woorden te spreken. Welhoe! zullen wij dan ook op beuzelingen roemen, en verlangen om tot overste of tot helpster, of tot spijsmeesteres des kloosters gemaakt te worden?.... » En na haar getoond te hebben, hoe dwaas het is die ambten te bekuipen, voegde zij er bij : « Ach! mijne lieve Kinderen, beter is 't eenvoudige leekeszuster te zijn dan kameniere van de keizerin te wezen. Liever zou ik mijn leven lang de schotels en de kommen des kloosters afwasschen, dan verplicht te zijn eene rijke kroon te dragen. Ja, hernam zij met kracht, voordeeliger is het de ketels te spoelen in eene geestelijke gemeente dan perelen samen te rijgen in de huizen der

grooten dezer aarde; duizende keeren gaan de tranen, de verstervingen en de vernederingen van het kloosterleven de rijkdommen, de eere en de wellusten der wereld in weerde te boven. O! Hoe gelukkig zullen de ijverige kloosterlingen zijn in den laatsten dag des oordeels! God zal tot hen zeggen: Komt tot Mij, gij die zooveel goed gedaan hebt binst uw leven, komt, en Ik zal u verheerlijken. En wat zal Hij zeggen aan de wereldlingen, die in doodzonde gestorven zijn? Gaat weg van Mij, gij booze menschen, ik ken u niet. En alsdan zullen veel eenvoudige monniken en nonnen met Christus ten hemel varen, terwijl veel onbermhertige rijken in de hel zullen nederzinken. Verstaat gij nu, beminde Medezusters, van hoe groote aangelegenheid het is, uit liefde van Jesus, arm en onbekend te leven, hoe voordeelig het is de vernederingen te beminnen en te zoeken (1)? »

Ootmoedigheid, gehoorzaamheid, zelfverloochening, ingekeerdheid, verlating op God, zie, daarvan wist Sinte Chantal aan hare medezusters schier onophoudelijk te spreken. Moeilijk ving zij eene andere kwestie aan, en zoo het gebeuren mocht dat zij bij geval eenige woordekens van de vriendelijkheid en de beleefdheid zegde, was het op eene manier welke sterk verschilde met die van Sint Franciscus de Sales; immers het was met kracht en nadruk (2). Niet zelden nogtans verzachtte zij het geklank van hare stem, 't was als zij met hare geestelijke kinderen handelde van het geluk van non te zijn en van den vrede des herten die haar ten deele viel: « Het huis Gods, zegde zij op zekeren dag, is de heilige Kerk; de kostelijke kunstkamer van den Koning, is het kloosterleven. Een en twintig jaren zijn verlopen sedert dat het den Heere beliefd heeft zich een nieuw kabinet, waar Hij ons zou in ontvangen en troosten, te bouwen.

(1) *Handschrift van de Visitatie van Dijon*, bladz. 8.

(2) *Handschrift van M. de Juigné*, bladz. 49.

Als een koning, die een fraai en ouderwetsch kasteel bewoont, eene nieuwe kunstkamer opricht, dan is hij, beminde Zusters, bezorgd om die met schoone schilderijen en andere rare voorwerpen te bemeubelen, en hem, wien het lukt dat kabinet, waar enkel de koning en de koningin met elkander in gesprekke komen, binnen te gaan, is er voorwaar groote eere geschied. Welnu onze Zaligmaker, onze goede Jesus, onze lieflijke en aanbiddelijke Bruidegom heeft, in deze laatste tijden, toegelaten dat men in zijn koninklijk huis een nieuw kabinet bouwde, 'k versta ons klein genootschap, onze achtbare Orde, waar Hij op eene bijzondere wijze zorgte voor draagt. Wij waren, welbeminde Zusters, niet dan arme en ellendige dochters, en, o wonder! God, in zijne goedheid, heeft ons tot zijne bruiden verkozen en diensvolgens tot koninginnen gemaakt. Hij heeft ons met ketenen van liefde en van vriendelijkheid tot zich getrokken. Al zijn vermaak is te wezen met de kinderen der menschen, vooral met ons, die Hem tel beminnen en die geen moeite sparen om Hem te bedanken voor al de weldaden die Hij ons gedurig bewijst (1).

Een anderen keer, dezelfde stof verhandelende, en beter en beter willende doen verstaan hoe gelukkig de nonnen waren in haar klooster, en hoezeer zij zich behoorden te verheugen omdat zij van de bekommernissen en de ellenden der wereld vrij gingen, riep zij vlammeend van liefde tot God uit: « Mijns dunkens, beminde Zusters, peizen wij niet genoeg op de gunsten die wij van den Heer ontvangen hebben, op de aanzienlijke weldaad van onzen heiligen roep; wij denken niet genoeg aan de dankbaarheid die wij Hem daarvoor verschuldigd zijn. Zie, geheel de wereld is in rep en roer, en wij, wij leven gerust in onze kloosters, verre van het

(1) *Handschrift van de Visitatie van Dijon*, bladz. 79.

gewoel der menschen, doch dichtbij Jesus die rust in onze kapel. Wij zijn, middenin onze bezigheden, hoogst tevreden, en verlangen naar niets dan om onbekend onze dagen door te brengen, dan om ons met onzen Schepper ten nauwste te vereenigen. Wij gaan vrij van de storingen des huisgezins, van de lastige zorgen der kinderen, van de onbeleefdheden der dienstboden, van het knorren der schoonvaders en schoonmoeders, van de beangstheid der gedingen, van de vreeze van man of zoon te zien omkomen, van de vreeze van geld of goed te verliezen, enz.; eindelijk ontsnappen wij aan duizenden ellenden waar God ons heeft weten voor te bewaren, ten einde ons met den vrede des herten te begunstigen..... En waarom gaat God aldus met ons te werk, beminde Zusters? 't Is opdat wij Hem in deugd on heiligheid zouden dienen alle de dagen van ons leven; opdat wij zouden bidden voor zijn volk, voor onze goede christene broeders, voor dien teergeliefden evenmensch die zooveel te lijden heeft. De eenen komen ons zeggen, dat al hunne bloedverwanten door de pest zijn weggerukt; de anderen, dat zij vreezen van beroofd te worden van hunne goederen en van in armoede te vervallen, en veel vijven en zessen. Wat meer is, de gazetten zijn vol van pijnlijke gebeurtenissen: men verhaalt er hoe brave dochters gelasterd worden, deeltige vrouwen onteerd en hare mannen gedood worden; men spreekt er ook van weduwen en weezen die verdrukt worden, van kinderen die gedwongen worden naar slechte scholen te gaan, enz.; en, ondertusschen, beminde Zusters, zijn wij, door de goedheid en de barmhertigheid des Heeren, van al die onheilen gespaard. O! wat al redenen hebben wij dan niet van God te bedanken, omdat Hij ons verrijkt met duizenden weldaden, omdat Hij ons verlost van alle kwaad (1)? »

(1) *Handschrift van de Visitatie van Dijon*, bladz. 88.
Handschrift van M. de Juigné, bladz. 44.

In dienzelfden zin spreekt zij nog eenige keeren, doch 't is enkel eene korte afwijking der kwestieën waar zij zich bijzonder geern mede bezig houdt. Ja, welhaast begint zij weder te klappen van de ootmoedigheid, de versterving, de gehoorzaamheid, de zelfverloochening, die schoone doch moeilijke deugden welke de grondsteen zijn der volmaaktheid in al de geestelijke Orden, maar die vooral behoorden te bestaan in de Visitatie, waar de strenge boetveerdigheden en de liefdewerken veel minder dan bij de Karmelieternonnen en de Zusters van Liefde gepleegd zijn. Ook, in weerwil van wat veel aanhalingen te geven, gaan wij er nog van twee gewagen, ten einde des te beter te doen begrijpen, hoe groot de heiligheid was van moeder de Chantal.

« Gij zijt non geworden, zegde zij op zekeren dag aan hare geestelijke kinderen, om u met God te vereenigen en u van al wat God niet is af te trekken. Gij hebt de wereld verlaten, om uw hemelschen Bruidegom te volgen op den weg naar Calvarië. Herinnert u, hoe Hij aldaar van zijne kleederen beroofd werd, met doornen gekroond, aan een kruis genageld, met gal gelaafd en de zijde met eene lans werd doorgestoken, kortom, hoe Hij op dien berg alle slag van versmadingen had uit te staan. Spiegelt u aan 't gedrag van uw goddelijken Zaligmaker, en leert van Hem wat gij doen moet om meer en meer volmaakt voor te komen; ja, tracht, naar zijn voorbeeld, de gehoorzaamheid te oefenen, de beproevingen met liefde aan te nemen en met geduld te verdragen, zoo niet, kunt gij voor geen ware bruiden van den gekruisten Jesus doorgaan..... Gij zijt verplicht, beminde Zusters, u teenemaal aan God op te dragen, de wereld te verachten en niet dan den hemel te beoogen. Gij behoort van uw eigen oordeel, van uw eigen wil, van uwe eigenliefde afstand te doen; 't zijn de drij dingen waar de non zich moeilijkst van ontmaakt

en waar zij nogtans, uit genegenheid tot Onzen Lieven Heer, hoeft van af te zien. Het is noodig dat gij kleine en eenvoudige kinderen wordet, opdat de oversten u met blijdschap en zonder bekommering bestieren (1). »

Een anderen keer dat onze Heilige, den refter uitgaande, zich in de kapel vóór het H. Sacrament kwam nederwerpen en al met eens in verrukking geraakte, sprak zij, nadat zij neergezeten was, die vlam-mende en zielroerende woorden : « O God, wat verrichten wij op aarde, achtbare Zusters? Voorwaar, ik zeg het u, nooit meer dan nu kwam mij de dood zoo beminne-lijk en zoo aangenaam voor. Eilaas ! hoe pijnlijk is dat dal van tranen, waar men zoo weinig gegronde deugd aantreft, en waar God door vele menschen zoo sterk vergramd wordt, te bewandelen? Zoekt mij hedendaags eene oprechte ootmoedigheid, eene rechtzinnige eenvoudigheid, eene ziel die gansch gelaten is in den wille Gods ! Wie onder u verlangt om steeds vernederd, veracht en gelasterd te worden ? O God ! indien het van noode is dat wij op de wereld nog eenige jaren verblijven, dat het zij om de verhevenste deugden te oefenen ! Ja, wat mij betreft, ik heb besloten openhertig en zonder vleierij te werke te gaan, en u niet te sparen, als ik het zal geradig vinden u eenige vermaninge te doen, u wat straf op te leggen. O God ! onze handelwijze laat veel te wenschen ; wij zijn te kinderachtig en weten nog te weinig van heldhaftige deugden te spreken. Ik mag u verzekeren, beminde Zusters, dat, bijaldien de Visitatie moest hersticht worden, ik strenger dan ik tot hiertoe gedaan heb met u zou handelen. Daarom ben ik volstrektelijk van zin u goed de versterving te doen oefenen, en geene moeite te sparen om uwe natuurlijke neigingen fel tegen te gaan. Ja, ik belooft het aan God, dat ik u voortaan diep zal

(1) *Handschrift van de Visitatie van Dijon*, bladz. 22.

vernederen, dat ik u sterk zal vermanen, en dat ik kloekmoediger dan ooit zal te werke gaan om u den weg der volmaaktheid te leeren. In het vervolg moet men met geene verschooningen meer aan den dag komen. Men zal het kleinste punt van den regel niet overtreden, zonder dadelijk gestraft te worden..... De novicemeesteres zal oppassen om de novicen sterk te vernederen, en indien er onder deze gevonden worden die de vernederinge moeilijk kunnen verdragen, 't zal eene reden zijn om ze nogmaals, ja twee- en driemaal te verootmoedigen. En wat de novicen aangaat, zij zullen bezorgd zijn om stiptelijk de voorschriften van de Orde der Visitatie te onderhouden, zoo niet, zullen zij met mij te doen hebben..... Ik herhale het, beminde Zusters, ik zal niet gemakkelijk zijn, ik zal u, slechts uw welzijn vóór oogen hebbende, bijtijds vermanen en bestraffen. Ik heb u gezegd, dat ik mij tegen uwe natuurlijke genegenheden sterk zal aankanten, en ik zal mijn woord houden; en indien gij begeert eene zachtvaardige overste te bejegenen, moet gij bezorgd zijn om uwe fouten te beweenen; want, overal waar ik eene overtreding van den regel zal zien gebeuren, zal ik, met Gods hulp, geen oogenblik wachten om de plichtigen allermeeest te berispen en te laken (1). »

Ziedaar hoe Sinte Chantal sprak tegen hare geestelijke dochters. En aan welke dochters klaagde zij alzoo over hare eigene onachtzaamheid en over die van hare medezusters? 't Was aan nonnen zooals moeder Favre, moeder de Bréhard, moeder de Chatel, moeder de Blonay, moeder de la Roche, allen heilige zielen, die door God niet zelden met buitengewone gaven verrijkt werden. Doch zoo bestaan de heiligen, en het verschil, dat men tusschen hen en de wereldlingen bemerkt, is groot!

(1) *Handschrift van M. de Juigné*, bladz. 75. — *Handschrift van de Visitatie van Dijon*, bladz. 78.

Deze meenen altijd te veel te doen; genen daarentegen bekennen steeds dat zij te weinig verrichten; en toen zij, gelijk moeder de Chantal, oud geworden zijn, en veel goeds gepleegd hebben, roepen zij uit, op hare borst slaande, dat, bijaldien het te herbeginnen was, zij het geheel anders zouden aan boord leggen!

Lichtelijk kan men begrijpen, dat eene non van dusdanig karakter moeilijk zou verdragen dat er eenige misbruiken in hare Orde bestonden. Eerder dan toe te laten dat zulks plaats greep, zou zij alles geleden en geslachtetofferd hebben. « O mijne Zusters, zegde zij, hoe moet gij oppassen om uwen regel wél te onderhouden, om in uwen ijver niet te verslappen, om steeds het goed voorbeeld te geven, gij, die de inwonsters zijt van dees klooster van Annecy, die de geestelijke moeders zijt van de overige nonnen der Visitatie en op wie de oogen uwer medezusters gevestigd zijn. Indien het dan gebeurde dat een onzer huizen iets te wenschen liet, zoudt gij geene moeite mogen sparen om alle zwaarigheden uit den weg te ruimen, om de nonnen tot beternis te brengen. Gij zoudt verplicht zijn aan den bisschop der stad, en is het noodig, aan den apostolischen nuntius, ja aan Zijne Heiligheid zelf van die misbruiken kennis te geven, niet dan de glorie Gods en het welzijn van de Orde der Visitatie vóór oogen hebbende. Ach! om de Visitatie staande te houden, zoudt gij alle mogelijke pogingen moeten aanwenden (1). »

Wat moeder de Chantal zoo welsprekend aan hare geestelijke dochters voorhield, stelde zij op eene wonderbare wijze zelve in 't werk. Zij zag nog naar vermoeinis, noch naar onkosten, noch naar heen- en weerreizen om, ten einde te beletten dat de misbruiken inslopen, ten einde die uit te roeien als zij verschenen waren. Men

(1) *Samenspraken*, bladz. 112.

gedooge dat men hier één of twee voorbeelden geve van die wonderbare waakzaamheid van moeder de Chantal, van haren ijver, van hare zorgvuldigheid en vooral van hare kloekmoedigheid, om de belangen van God en die der Orde der Visitatie allermeeft voor te staan.

Een der schoonste en der wijste regelen van de Visitatie bestaat hierin dat, na een zesjarig meesterschap uitgeoefend te hebben, de oversten der verschillende huizen van alle macht moeten afzien, om op hare beurt te gehoorzamen en onderdanig te zijn. Doch zoo groot was soms de tevredenheid die heerschte in eene of andere dier geestelijke gemeenten, onder het heilig bestier van moeder de Chatel of van moeder de Blonay, dat de oogeblik der ambtsnederlegging voor de overste gekomen zijnde, men het moeilijk kon gedaan krijgen die wet te doen uitvoeren. 't Is hetgeen plaats had gehad te Grenoble, waar moeder de Chatel, na zes jaren overste geweest te zijn, in weerwil van haar schoon spreken en haar gewezen, andermaal met het bestier des kloosters gelast geweest was. Nauwelijks had Sinte Chantal die mare vernomen, of zij schreef aan de Zusters van Grenoble een zielroerenden brief, om haar de inzichten van Sint Franciscus de Sales te herinneren, en haar te verklaren dat de kiezing van geener weerde was en moest herdaan worden. Vruchteloos hielden de moeders der Visitatie, alsdan te Annecy vergaderd, aan, opdat Sinte Chantal voor moeder de Chatel eene uitzondering zou maken, zij zegde dat niets zou bekwaam zijn haar van gedacht te doen veranderen. Zij begreep, in hare schrandereheid van geest, dat, wat men ditmaal aan de deugd zou toestaan, men het later moeilijk zou kunnen weigeren aan de eerezucht; en, willende dat de Visitatie nooit van dergelijk kwaad zou te spreken hebben, eischte zij dat de kiezing in plechtige zitting nietig, ja zelfs strijdig met de regelen der Orde en met de inzichten van Sint Franciscus de Sales,

haren welbeminden geestelijken Vader, verklaard wierde. Daarenboven, zij gebood aan de moeders van Frankrijk, die naar huis keerden, haren weg te verlaten en zich naar Grenoble te begeven, om den bisschop van die stad te verzoeken zoo goed te willen zijn die kiezing te vernietigen. Die poginge haar niet gelukt zijnde, vertrok onze Heilige, die vurig begeerde dat de regelen goed onderhouden wierden, zelve naar Grenoble. Zij vond er de Zusters wat droefgeestig, en bemerkte dat de bloedverwanten der nonnen groote pogingen deden om de kiezing geldig te doen verklaren. Doch, in de heiligen, bestaat er eene aantrekkelijkheid waar niemand kan aan wederstaan. Schaars had moeder de Chantal zich laten zien, of iedereen was van hare handelwijze buitenmate ingenomen. De bisschop zelf, die in den beginne wat tegenstand geboden had, was over de ootmoedigheid en de zedigheid van Sinte Chantal zoo voldaan, dat hij haar, bij hare eerste bemerkinge, toestond wat zij hem vroeg. « Ik ben, zegde hij, nooit van zin geweest de Visitatie tegen te kanten; indien moeder de Chantal geradig vindt die kiezing te verbreken, ben ik de eerste om haar hierin te helpen. » Sinte Chantal antwoordde « dat zij hem geene wetten te stellen had, maar dat zij, als overste van het klooster, hem ten vurigste smeekte te gebieden dat men tot eene nieuwe kiezing zou overgaan, » hetgeen hij aanstonds deed.

Overigens, in die omstandigheid, was de ootmoedigheid van moeder de Chatel niet minder dan de heldhaftigheid van Sinte Chantal te bewonderen. Die overste van het klooster van Grenoble woonde de vergadering, waar hare herkiezing tot moeder vernietigd werd, bij; zij hield meer nog dan de overige Zusters aan, opdat men de regelen der Visitatie naar behooren zou waardeeren en grootachten; zij kwam te zamen met al de andere moeders der Visitatie zich vóór de voeten van den bisschop van Grenoble nederwerpen, en hem met de

tranen in d'oogen verzoeken hare ambtsnederlegging te willen aanveerden en goedkeuren: zoo vurig verlangde zij, om voor eene deugdzame en gehoorzame geestelijke dochter van hare welbeminde moeder de Chantal door te gaan (1).

Een misbruik van een anderen aard, dat te dien tijde ontstond in het klooster van Moulins, werd door moeder de Chantal met evenveel kloekmoedigheid en bijval weggenomen.

Men heeft nog niet vergeten, hoe mevrouw du Tertre de Morville het klooster van Nevers met tien duizend frank begunstigde, hoe zij vervolgens deze terug eischte en weder bekwam uit de handen van moeder de Monthouz. Welnu die mevrouw had korts nadien aanvraag gedaan, om non te worden in de Visitatie van Moulins; zij had er het geestelijk kleed ontvangen, en er zelfs hare beloften uitgesproken, doch zonder zich een goed gedacht te maken van het kloosterleven. Onder een nonnenkleed zeer wereldsch voorkomende, deed zij aan het klooster van Moulins, aan welk zij voor haar uitzet veertig duizend guldens geschonken had, vele moeilijkheden aan. Niet tevreden met de muren en den vloer van hare cel aller-kostelijkst te bekleeden en deze met ijdele voorwerpen te vervullen, niet tevreden met den tijd van den dag in nuttelooze samenspraken door te brengen, had zij nog den bisschop van Autun vele leugens wijs gemaakt, en alzo voor zeven of acht harer vriendinnen den oorlot bekomen om, telkens als zij 't goed vonden, het besloten klooster in te gaan. Wat zou er nu van den vrede, de stilzwijgendheid, de nauwkeurige onderhoudinge der regels, al die troostvolle zaken der geestelijke gemeenten, geworden? Daar moeder de Chastelluz weigerde aan de

(1) *Stichting van het klooster van Grenoble*, bladz. 97. *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 195. *Levens der eerste moeders der Visitatie*, I deel.

vriendinnen van mevrouw de Morville het klooster der Visitatie van Moulins te laten doorwandelen, was bovengemelde mevrouw gram op moeder de Chastelluz, sprak er tegen den bisschop met kleine achtinge van, en laakte derzelver handelwijs vóór al degenen die haar in de vreemdelingskamer een bezoek kwamen afleggen, zoodanig dat het klooster van Moulins, het derde der Orde, weldra in verval geraakte.

Gemakkelijk kan men begrijpen, wat er in het hert van Sinte Chantal omging bij het vernemen van dat pijnlijk nieuws. Dadelijk schreef zij eenen brief aan den bisschop van Autun, die bedrogen geweest was, hem smeevende aan al die verergernissen een einde te willen stellen, en luidop verklarende dat, bijaldien het, om de rust te bekomen in het klooster, van noode was het geschonken geld aan de stichtster van de geestelijke gemeente weder te geven, zij het volgeern doen zou, en eerder zou verkiezen in de uiterste armoede gedompeld te zijn, dan die ongeregelde manier van doen van zuster de Morville langer te verdragen.

Zij zond vervolgens de jonge doch deftige moeder de Chastelluz, die schaars sedert één jaar tot overste van het huis van Moulins gemaakt was, vele brieven toe, ten einde, middenin die moeilijkheden, haar te troosten, te ondersteunen en te bestieren. Zij wekt haar gedurig op, om den moed niet te verliezen, om met groote verdueligheid en buitengewone kloekhertigheid te handelen. « O mijne teergeliefde Medezuster, roept zij uit, wat zijt gij gelukkig ! gij , die om Christus' naam zooveel te lijden hebt. Al stond geheel de wereld tegen u op, nog zoudt gij niet moeten ophouden van te doen, wat gij doet. Vrees niet, beminde Dochter; integendeel, stap maar altijd heldhattig vooruit, uw betrouwen stellende op God, die niemand verlaat en altijd bereid is om eenieder te helpen en te versterken. Wil ook niet vergeten dat na

lijden, verblijden komt, en dat de woedendste tempeesten gemeenlijk van de grootste kalmte gevolgd zijn. » En verder : « Ongetwijfeld, beminde Dochter, zijn wij te goed en te meegaande. Onze heilige bestierder zegde ja, dat wij de zwakheden van den naaste moesten verdragen ; doch nooit heeft hij gezeid dat wij de boosheid, de ergernis en het ten onder brengen van een klooster moesten dulden. O ! wat is zuster de Morville ongelukkig, om reden dat zij haar eigen wil zoekt te voldoen, begeert kostelijk geherbergd te zijn en schoon gekleed te gaan, om reden dat zij de regelen van de Visitatie miskent en weigert de gehoorzaamheid te oefenen. Ware het niet dat door een dergelijk onverstandig gedrag het welzijn van uwe geestelijke gemeente in 't spel lag, nog zou ik, welbeminde Dochter, stilzwijgen ; maar de zaken gaan te verre en de verergernissen zijn te groot, om mijne stem daartegen niet te verheffen. Eilaas ! dat is eene goede les voor ons, om voortaan wat minder toegevend te zijn ! »

En in eenen anderen brief drukt onze Heilige zich in dezer voege uit : « Volgeern, achtbare Medezuster, wil ik u helpen uw kruis dragen, want het weegt zwaar op uwe schouderen. Gebied, dat zuster de Morville naar Annecy afkome, en, wat zij ook zeggen moge om zich te verschoonen, stoor u niet aan hare onbeleefdheden. Ik ben blijde u dien dienst te kunnen bewijzen en u uit die moeilijkheden te kunnen verlossen. O mijn God ! wat voor een lastig mensch is dat ! Heb nog wat geduld, beminde Medezuster, denk dat al die zwaarigheden welhaast uit den weg zullen geruimd worden, en volherd ondertusschen in die wederspannige geestelijke dochter met veel voorzichtigheid te behandelen. Nooit komen de brave christenen beroemder voor, dan wanneer zij door de booze wereld gelasterd worden. »

Terwijl Sinte Chantal alzoo bezorgd was om de

overste van het klooster van Moulins moed in 't herte te spreken, spaarde zij geene moeite om zuster de Morville tot betere gevoelens te krijgen. Daar zij haar tot hiertoe vruchteloos vermaand had, wilde zij, derzelver geestelijk ongeluk in acht genomen, haar nogmaals schrijven, hopende, dat zij toch de oogen zou openen en haar ellendig gedrag beweenen. Men merke den tegelijk gansch zachtmoedigen en treurigen schrijfrant op van deze brieven : « Mijne welbeminde Dochter, daar gij uwe medezusters met uwe onvolmaaktheden en fouten hebt bekend gemaakt, is het mij onmogelijk langer te zwijgen en over uwe ergerende handelwijze in het klooster niet te klagen. Gedoog dan, welbeminde Dochter, dat ik tegen Jesus, mijn goddelijken Zaligmaker, spreke, en Hem vrage, of Hij van zin is voor zijne bruid eene dochter te aanveerden die zich zoo slecht gedraagt? Dat Hij mij sterk berispe, indien Hij oordeelt dat, mijne zonden en onvoorzichtigheden ingezien, ik de schuld ben van uwe weinig stichtende manier van doen. Ja, Heer! spaar mij niet, dewijl ik een ellendig schepsel ben, doch wees zoo goed de kloosters der Visitatie, mijne teergeliefde stichtingen, te sparen, en die met een bestendigen vrede en eene heilige eendracht te begunstigen. Ik ben bereid, mijne Dochter, om in mijn bloed de wonden van uwe ziel en die welke gij aan het klooster van Moulins toebrengt, te wasschen. Dat mijne overvloedige tranen ten minste uw hert raken; want mij is het van noode te weenen met de macht, telkens als ik aan u denke. Door uwe wederspanningheid en uwe hooveerdigheid, en mogelijk ook door onze toegenuevendheid, zijt gij zeer ongelukkig geworden, en verre van aan uwe medezusters tot voorbeeld te dienen, predikt gij haar de ongehoorzaamheid aan. Gelooft mij, ware ik bij u, ik zou u hard behandelen, en u leeren dat geene kloosterzuster een onderdanig en ootmoedig kind behoort te zijn. »

Eenige dagen later schreef Sinte Chantal aan zuster de Morville een anderen brief, zeggende : « Wat zijt gij eigenzinnig, mijne Dochter! hoe groot is uwe trotschheid! hoe beklagenswaardig uwe ijdelheid! Gelijk gij kunt bemerken, ik spreke u eenvoudig weg en openhartiglijk; want ik schrijve u met de gevoelens van eene teedere moeder. Gedoog dan dat ik uwe wereldsche zienswijze lake, dat ik uwe uitgestortheid afkeure, dat ik uwen opstand tegen de overheid schandvlekke. Doch wie weet, of gij niet verlangt om dien lastigen en beslijkten weg te verlaten? Ik durf het verhopē, ten ware gij, eilaas! liever haddet u meer en meer vóór God plichtig te maken, uwe ziel van dag tot dag ellendiger te doen voorkomen, en mijne droefheid van oogenblik tot oogenblik te doen aangroeien. Gij zegt mij daar iets, op het einde van uwen brief, waar ik den geheelen nacht, zonder te kunnen slapen, sterk mede bekommerd geweest ben. Ik moet u in de rechtzinnigheid mijns herten verklaren dat gij mij, door uw berispelijk gedrag, veel verdriet veroorzaakt. Gij schrijft dat gij mij zult gehoorzamen, maar dat gij geenszins van gedacht zijt u aan de bevelen van zuster N. te onderwerpen. Is dat wel eene manier van spreken voor eene non, ik vraag het u, beminde Dochter? Weet gij dan niet dat, bijaldien gij uwen evenmensch weigert lief te hebben, gij God zelven weigert genegenheid toe te dragen? O Heere Jesus! hoe pijnlijk is het voor mij uit den mond van eene mijner geestelijke dochters zulke woorden te moeten hooren! Wat heeft onze zuster N. u misdaan, om haar niet te willen onderdanig zijn? Voorwaar, niemendal. Ik heb, volgens gewoonte, geheel de zake goed onderzocht, en ondervonden dat zij aan niets plichtig is. En in de onderstelling dat zij zou plichtig zijn, is het u onbekend dat gij moet bidden voor degenen die u kwaad willen, voor degenen

die u vervolgen en lasteren? Heb ik u wel ooit iets anders geleerd?.... Meer schrijve ik u niet, om reden dat ik voor den oogenblik met hoofdpijn gekwollen ben. Tracht uit hetgeen ik u kome te zeggen vrucht te rapen, mijne Dochter, en niet te vergeten dat ik als eene teedere moeder, die hare kinderen allermeeft bemint, tot u spreke. Veel heb ik doen bidden voor u, en zelve bid ik veel voor u, want ik heb medelijden met den ongelukigen staat waar gij u in bevindt. Doch ik koestere de zoete hoop, dat gij van uw boosaardig leven zult afstand doen en tot God rechtzinnig zult wederkeeren. Dat het zoo zij. »

Dergelijke vriendelijke doch tevens kloekmoedige brieven, zulke heilige gebeden, moesten ongetwijfeld den besten uitval hebben. Het duurde niet lang of de wederspannige Zuster kwam tot inkeer, en verklaarde ronduit dat zij zich bekeeren wilde. Schoon is het om lezen, hoe moeder de Chantal te werke gaat om haar boetveerdig kind moed in 't herte te spreken, te ondersteunen, te vertroosten en te versterken. Overstelp van droefheid bij het nadenken harer geestelijke blindheid, ging zuster de Morville zich vóór moeder de Chastelluz nederwerpen, haar om vergiffenis harer misdaden smeecken, en in de tegenwoordigheid van al de Zusters bekennen, dat zij te onrecht hare eerbiedwaardige overste gelasterd had. Vervolgens liep zij, over van leedwezen, naar hare cel, om haar 't schoon en 't lang hair te laten snijden, en ook om al de tapijten en de kostelijke voorwerpen, waar hare kamer vol van was, kloekmoedig weg te nemen. Dat gedaan zijnde, vroeg zij met de tranen in d'oogen aan moeder de Chastelluz, om weer haar novitiaat te mogen doen. Inderdaad zij bracht er in de grootste boetveerdigheid en in het stichtendste gedrag twaalf maanden door, waarna zij met luider stem hare beloften vernieuwde in de koor.

Al de voornaamste ingezetenen der stad, door haar tot de plechtigheid genood, hoorden hoe zij God om vergiffenis harer zonden bad, en waren getuige van de heldhaftigheid die zij liet blijken in deze omstandigheid. Immers, met gebroken stem, en met het hert vol zuchten, riep zij al met eens uit dat, daar zij sedert lang om hare ondeugende handelwijze verdiende weggejaagd te worden, zij zich voortaan als de ellendigste der Zusters zou aanzien en ten eeuwigen dage onder haar de leegste en laatste plaats bekleeden. Na hare bekeering leefde zij maar vijftien maanden meer, binst dewelke zij gedurig toenam in godsvrucht, om daarna te sterven in geur van heiligheid (1).

Terwijl moeder de Chantal die boetveerdige Zuster tusschen hare armen ontving en haar den kus van vrede gaf, vernam zij eene mare waar zij sterk van aangedaan was. De overste van een der kloosters van de Visitatie was de omsluiting uitgegaan. Zij was vertrokken naar de wateren van Bourbon, en, bij hare terugreis, eenige dagen gaan doorbrengen op het kasteel van haren broeder. Men vertelde zelfs, zonder nogtans daar overtuigende bewijzen van te kunnen geven, dat, tijdens haar verblijf te Bourbon, zij zoo preutsch en zoo lastig geweest was om zich te doen dienen, dat de herbergiers dikwijls uitriepen: « Van geheel ons leven hebben wij eene zoo moeilijke non niet aangetroffen; zij levert ons meer werk op dan een groote der aarde. » Daar moeder de Chantal alsdan ziek te bed lag, en diensvolgens niet bekwaam was om de plichtige overste in persoon te gaan vinden, schreef zij haar eenen brief om 't fijne van geheel die droevige zake te kennen. « Mijne Dochter, zegt zij, ik laat u vooreerst weten dat niet eene uwer

(1) *Stichting van het klooster van Moulins*, bladz. 69. *Levens van verscheidene oversten. Moeder Helena de Chastelluz*, bladz. 262.

medezusters mij, betrekkelijk uw weinig stichtend gedrag, iets of wat hebben medegedeeld, maar dat ik daarvan verwittigd geweest ben door eenen vreemdeling. Die mensch heeft mij uwe reize naar de wateren van Bourbon, met al hare bijzonderheden, in 't lange en 't breed uiteen gedaan; en, zoo het waarheid is hetgeen hij mij van u gezegd heeft, dan hebt gij niet alleen de geheele Orde, maar ook iedere uwer medezusters groote verergernis gegeven. Want, naar het schijnt, zijt gij, vergezeld van eenen Miniem, van uwen broeder, van eenen geneesheer, van eenige nonnen en van verscheidene wereldlijken, met twee koetsen naar Bourbon gereden. Wat meer is, men zegt dat, aldaar aangekomen zijnde, gij u voor een gansch bijzonder mensch hebt doen doorgaan, en dat, verre van eenvoudig te leven, gelijk het eene non betaamt, gij zoo vermetel geweest zijt van goede cier te maken en vele vrienden te gast te noodigen. Indien de zaken geschied zijn gelijk ik u die verhaale, wees zoo goed, beminde Dochter, er geen doekjes aan te winden en het mij openhartig te zeggen. Dat gij, zooals het in 't woord loopt, op doodzonde verplicht geweest zijt u naar de wateren van Bourbon te begeven, kan ik niet aanveerden, doordien de bisschop uwer stad veel te voorzichtig en te verstandig is, om u dergelijke dingen op zoo groote straf op te leggen. Mijns dunkens hebt gij, volgens de getuigenis uwer medezusters, kleine achting gehad voor Sint Franciscus de Sales en voor mij, om reden dat gij onze inzichten miskend hebt en uwe hooveerdigheid hebt ingevolgd. Eindelijk, indien al hetgeen men mij wegens u verteld heeft waarheid is, dan hebt gij, beminde Dochter, tegen den geest van uwe Orde regelrecht gehandeld. Ik begeere dat gij mij desaangaande een woordeken schrijvet. »

Toen die weinig stichtende overste de verlangens van moeder de Chantal voldeed en haar eenen brief

toestierde, was zij sterk misnoegd tegen hare medezusters, omdat zij gedurig over haar gedrag morden. Sinte Chantal, zulks gewaar wordende, liet dadelijk weten aan de nonnen van dat klooster, dat zij het mis hadden met tegen de wettige overheid op te staan, dat zij geenszins bemachtigd waren om in oproer te leven, dat zij zich steeds als gehoorzame kinderen gedragen moesten, en zich fel behoorden te zwichten van alle wederspanning aan hare kloostermoeder. « Indien, zegde zij, gij meent redenen te hebben om over uwe overste te klagen, doet zulks in alle ootmoedigheid en liefde aan mij die u kan helpen; maar past op van zulks te doen aan vreemdelingen, die u van geen nut kunnen zijn. Nogtans laat ik u toe van te zeggen aan uwe overste, dat zij den regel overtreedt, wel te verstaan, als het inderdaad alzoo is gelijk men mij schrijft. »

Moeder de Chantal zond insgelijks eenen brief aan de plichtige overste, om haar te kennen te geven dat zij wist waar er van kwestie was. « Mijne welbeminde Dochter, zegt zij, ik ben over uwe handelwijze hoogst verwonderd. Zie, gij verklaart aan al degenen die u naderen, dat gij mij bemint, dat gij mij hoogacht, dat gij op mij vertrouwt, en intusschentijd gij gaat op uw eigen te werk, en verricht dingen die ik geenszins kan goedkeuren. Is het niet waar, dat gij u naar de wateren van Bourbon begeven hebt, zonder mij daar een woordeken over te schrijven, bijgevolg uit eigene beweging? Ach! laat mij toe dat ik het u zegge, ik weet hoe gij bestaat, ik ken uwe slimme trekken. Als gij iets van kleine aangelegenheid te verrichten hebt, o! alsdan zijt gij bezorgd om mij in 't breede te raadplegen, mij brieven op brieven te schrijven, maar als er sprake is van iets buitengemeens te doen, dan gebaart gij van niets en handelt volgens uw goeddunken. Toen vergeet gij dat ik uwe geestelijke moeder ben en dat, wildet gij, ik u groote diensten zou

kunnen bewijzen. En vervolgens wat gebeurt er? luister, ik zal het u in alle rechtzinnigheid des herten kenbaar maken : Als gij geheel 't spel verbrod hebt en uw eigen gedacht gedaan hebt, dan komt gij om raad, als ik u niet meer helpen kan... Ziedaar uwe handelwijze, beminde Dochter, is dat schoone van uwen kant, ik vrage het u? Gelijk gij kunt bemerken, ben ik zoo dwaas niet als gij wel meent, ja ik ken u goed en zal mij door u bij den neus niet laten leiden. Ook moogt gij kwaad zijn of niet kwaad zijn, dat trek ik mij niet aan, om reden dat ik verplicht ben zoowel aan u als aan al de overige Zusters der Visitatie de waarheid te zeggen. Ik doe al wat ik vóór God denke te moeten doen, om mijne plichten van moeder te kwijten. Ja, in al hetgeen ik u schrijf, heb ik niet dan het welzijn van onze Orde vóór oogen. »

Daar die ongehoorzame overste niet ophield moeder de Chantal met schoone beloften te paaïen, en verre was van meegaande te zijn, besloot de Stichtster der Visitatie die wederspannige geestelijke dochter kerkwettelijk af te stellen. Doch, eerdat zij dien pijnlijken maatregel nam en zich tot den bisschop der stad, wien het alleen toekwam zulks te doen, wendde, wilde zij aan die ongelukkige overste een laatste wordeken schrijven, ten einde haar, tot het nederleggen van haar ambt, sterk op te wekken. « Ik smeeke u, welbeminde Dochter, zegde zij haar, uw ontslag zelve te vragen; immers tot glorie van God, tot welzijn van uw klooster en tot verheffing van uwe Orde, zijt gij verplicht alzoo te werke te gaan. Luister dan naar mijne raden, en zie gewilliglijk van uw meesterschap af; zoo niet, zal ik mijnen toevlucht nemen tot den Bisschop, en hem bidden u van alle gezag en macht te berooven. »

Inderdaad, geene antwoord gekregen hebbende, schreef moeder de Chantal aan den bisschop, om hem te verzoeken met al die moeilijkheden gedaan te maken, en

dadelijk tot het afzetten dier onverstandige overste toe te treden. De eerste brief bleef zonder uitwerksel; immers de kerkvoogd was voor de plichtige ingenomen. Doch die eerste brief werd welhaast gevolgd van twee andere, waarin Sinte Chantal geheel de zake in 't lang en 't breed uiteen deed, zoodanig dat de bisschop, alles goed nadenkende, eindelijk de oogen opende, en met moeder de Chantal bekende niet te mogen gedoogen, dat dergelijk wederspanning mensch aan het hoofd van een klooster stond. Diensvolgens begaf hij zich naar het gesticht der Visitatie, met 't gedacht van zoo seffens alle zwarigheden uit den weg le ruimen, en met het vast besluit van al die ongemakkelijkheden te doen ophouden. De overste werd, om reden dat zij de regelen merkelyk had overtreden, kerkwettelyk afgesteld, en veroordeeld om nimmermeer in de Orde een ambt, hoedanig ook, te bekleeden. Zij zou verplicht zijn hare dagen in oneere door te brengen, en zelfs het klooster, waar zij aan hare medezusters tot verergernis gediend had, te verlaten, om een ander te gaan bewonen.

Ten slotte, om in zoovele hindernissen ten eeuwigten dage te voorzien, wilde men ook dat de nonnen die, door eene plichtige toegevendheid, den kant van de verwaande overste gehouden hadden, van woonst verwisselden met sommige anderen, die om hare groote deugd gekend waren, en wien het ongetwijfeld zou gegeven zijn in het klooster den vrede en de vurigheid andermaal te doen heerschen. En daar het gesticht vol schulden was, zond onze Heilige aan elk een van de huizen der Orde eenen brief toe, om die met den ellendigen toestand van bovengemeld klooster bekend te maken, en ze te verzoeken hetzelfde krachtdadig ter hulp te willen komen. Dan bemerkte men allermeeft, hoe groot de eendracht was, de liefde, de onbaatzuchtigheid van al die gestichten. In die jaren van pest en hongers-

nood waar wij welhaast de verwoestingen zullen van vertellen, toen iedere geestelijke gemeente, om zoo te zeggen, gebrek had aan mondbehoeften, zoodanig dat Sinte Chantal zelve bijwijlen placht uit te roepen: « Wij bezwijken bijna onder de armoede, » wist elk klooster zich gansch bijzondere lasten op te leggen, aanzienlijke zelfopofferingen te doen, om in staat te zijn van onderstand te bieden waar het zoo sterk van noode was. Op die wijze werd het arme huis uit de ellendige gesteldheid waar het in verkeerde geholpen, en ging het, na eenige jaren, voor een der bloeiendste en der beroemdste van de geheele Orde door.

Overigens gaf de afgezette overste aan al hare medezusters zelve een onsterfelijk voorbeeld van de manier op welke men zijne alom bekende fouten behoort uit te boeten. Gedurende de twee jaren en eenige maanden dat zij nog leefde, viel zij, alhoewel zij sterk vernederd was, veel inwendige dorheden en pijnlijke ziekten te lijden had, niet eens tegen God in klachten uit: de gekruisigde Jesus was al haar troost. Vooral de laatste weken die zij in deze wereld doorbracht, getuigden van hare buitengewone gevoelens van leedwezen en boetvaardigheid. Zij stierf heiliglijk, nauwelijks zes en dertig jaar oud zijnde, na, op het einde van haar leven, tot troost gediend te hebben aan moeder de Chantal en tot stichting aan hare medezusters.

Hoe had de eerbiedwaardige moeder de Chantal al die werken, die afschaffing der misbruiken, die genezing der zielen, die handhaving van de nauwkeurige onderhouding der regels en der vurigheid tewege gebracht? Moet gij het vragen? Niet dan door hare vlijtigkeit, door hare heldhaftigheid, zachtmoedigheid en ootmoedigheid. « Welbeminde Dochters, schreef zij in den laatsten brief welken zij haar, betrekkelijk de droevige zake waar wij hierboven van gesproken hebben, toezond,

u moet ik zeggen dat, als ik u vermane en berispe, ik zulks niet doe met 't gedacht van meester te spelen, maar enkel met 't verlangen van u, wier oudste zuster ik ben en wier volmaaktheid ik beooge en betrachte, allermeeft nuttig te zijn. »

Lichtelijk kan men begrijpen, door die brieven en door de wijze op welke die zaken belegd zijn, wie moeder de Chantal was: hoe zij uitscheen in kloekmoedigheid, in heldhaftigheid, in zachtmoedigheid, in eenvoudigheid en in voorzichtigheid. Gemakkelijk ook kan men verstaan, hoe zij bereid was om alles te verdragen, alles te lijden, alles te slachtofferen, eerder dan te gedoogen dat de kleinste regelen van hare Orde overtreden wierden, eerder dan toe te laten dat het minste misbruik bijval kreeg. Doch, was zij streng om de belangen der Visitatie te verdedigen, zij kwam niet minder goed en barmhertig voor, als er kwestie was van hare verdoolde kinderen, die tot God rechtzinnig wederkeerden, andermaal te aanveerden. Zij mag eigenlijk, zooals Sint Dominicus of Sint Franciscus van Assisi, voor de Stichtster van hare Orde niet doorgaan, noch voor derzelver hervormster aanzien worden; maar zij mag zich vleien dat zij aan de stichting harer Orde heeft medegewerkt, dat zij de inrichting daarvan, na de dood van Sint Franciscus de Sales, op vaste gronden heeft gesteld, dat zij de Visitatie geheel de wereld door heeft doen kennen, ze tegen hare vijanden verdedigd heeft en allermeeft bezorgd is geweest om die te doen groeien en bloeien; en, van dien kant, komt moeder de Chantal ongetwijfeld onder het getal der beroemdste personen wien de Kerk den naam van Stichters van Orden geeft.

Drij-en-twintigste Hoofdstuk

Algemeene uitbreiding van de Orde der Visitatie. — Reis van Sinte Chantal in Lorreenen. — Hoe langer hoe meer doet God de heiligheid van de eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie kennen.

1624-1626

 ANSCH onmogelijk scheen het te zijn dat eene Orde, die zoo goed bestierd was, die het oefenen der deugd zoo sterk aanprees, die de misbruiken zoo krachtadig tegenging, en die, na voor Stichter een heiligen en vriendelijken bisschop gehad te hebben, thans onder het geleide van eene heldhaftige en godvruchtige vrouwe stond, niet alom gekend en haastig verspreid werd. Ook waren de stichtingen groot in getal.

Ziehier hoe men handelde, als er kwestie was van eenige stichtinge te doen. Een oogenblik vóór de afreis knielden de Zusters, die met het inrichten van eene nieuwe geestelijke gemeente gelast waren, te midden van de kapittelkamer, neder, en beloofden plechtiglijk de regelen, constitutiën en gebruiken of costumen der Visitatie groot te achten, en te zorgen dat zij steeds door al de leden van het aanvankelijke klooster allerbest onder-

houden wierden. Men maakte van die belofte gewag op den kapittelboek, en de bovengemelde Zusters verhaastten zich om dezelve te onderteekenen; dat gedaan zijnde, zegden zij aan de andere nonnen vaarwel. Men ging nogtans niet heen, zonder dat men voorafgaandelijk daartoe den oorlof van den bisschop en van de magistraten der plaats, waar men zich vestigen zou, bekomen had (1). Indien de Zusters zich te peerd, gelijk het alsdan in gebruik was, naar hare nieuwe woonst begaven, dan hadden zij eene kap of een klein stamijnen sluier, die vóór de oogen een weinig neerhangde, aan, en droegen onder de kin eenen halsdoek (2). Indien men ze kwam halen met de koets, dan moesten de personen die haar vergezelden een ander rijtuig beklimmen, opdat zij, evenals in het klooster, de gelegenheid zouden hebben om ongestoord hare geestelijke oefeningen te doen. Om dezelfde reden, toen zij te schepe naar hare nieuwe stichting vaarden, waren zij bezorgd om in de schuit afgezonderde plaatsen te bespreken. Bij hare aankomst in de stad waar zij zich zouden vestigen, legden zij haar stamijnen sluier af, gingen naar de kerk, hieven er den *Laudate Dominum* aan, en stelden zich vervolgens processiesgewijze op weg naar het huis dat voor haar bestemd was, en, dat gedaan zijnde, verhaastten zij zich om den bisschop of ten minste de geestelijke overheid van de stad te gaan groeten, luidop verklarende dat zij steeds kinderen van gehoorzaamheid zijn zouden (3). »

De eerste stichting waar men, na de dood van Sint Franciscus de Sales, van te spreken wist, was die van Marseille, welke gelukkiglijk maar weinig moeilijkheden opleverde (11 Mei 1623). Tot het doen van die stichtinge had de heilige bisschop alles gereed gemaakt, ja zelfs de

(1) Costumenboek, artikel II, *Over de Stichtingen*, bladz. 6.

(2) Costumenboek van het klooster van Annecy, bladz. 56.

(3) Costumenboek, artikel II, *Over de Stichtingen*, bladz. 6.

Zusters die met de zorg van dat nieuwe klooster zouden gelast zijn, met naam en toenaam genoemd. Provence, dat welhaast van huizen der Visitatie zou krielen, ont-haalde de kinderen van Sint Franciscus de Sales met blijdschap waar nogtans droefheid onder gemengd was, om reden dat die geestelijke dochters als de levende reliquieën waren van eenen der beroemdste bisschoppen die God ooit aan zijne Kerke gaf (1). De overste heette zuster Francisca-Margareta Favrot. Toen zij vernam dat zij tot overste van het aanvankelijke klooster van Marseille was aangesteld, ging zij, gansch bekreten, zich vóór de voeten van Sinte Chantal nederwerpen, zeggende, dat zij onbekwaam was om een huis te bestieren, en vurig verlangde om geen overste te moeten zijn (2). Die ootmoedige manier van handelen deed deugd aan het herte van Sinte Chantal. « Indien gij wist, schreef zij korts nadien aan moeder de Bréhard, wat voor een heilig mensch de overste is die wij naar Marseille gezonden hebben, ongetwijfeld zoudt gij van vreugde opspringen! Doch ik was van gevoelen dat, om dergelijk een klooster te stichten, ik eene mijner godvruchtigste kinderen geven moest (3) »

De stichtinge van Riom, in Auvergne, die weinige maanden daarna plaats had (8 December 1623), was insgelijks door Sint Franciscus de Sales voorbereid geweest; doch buitengewone zwarigheden hadden den bisschop belet zijne plannen uit te voeren. Na de dood van den vermaarden kerkvoogd, trok moeder de Bréhard zich de zake aan, en thans behooren wij tot eenige bijzonderheden te komen, om te doen zien van den eenen kant, wie moeder de Bréhard was, en van den

(1) Handvesten van Annecy. Zie de *Stichtinge van het klooster van Marseille*.

(2) Levens der eerbiedwaardige weduwen. *Moeder Francisca-Margareta Favrot*, III hoofdstuk.

(3) *Brief aan moeder de Bréhard*, te Riom, Juni 1623.

anderen, hoeveel moeite het soms kostte om een klooster te stichten (1). »

De hinderpaal lag in den kwaden wil des burgemeesters en der gemeenteraadsheeren, die, onder onderwensel dat de stad arm was, en geen nieuwe lasten kon dragen, weigerden hunne goedkeuring te geven. Vruchteloos was mevrouw de Chazeron, dochter van den maarschalk de Saint-Géran, en eeredame van de koningin Maria de Médicis, bereid om, tot het aankopen van een huis en tot onderhoud der Zusters, eene groote som gelds te storten, vruchteloos zegden de bisschop van Clermont, van wien Riom athing, en M. Demeurat, luitenant-generaal der stad, een handje toe te steken, de burgemeester en schepenen bleven doof langs die oore. Het was noodig dat de koningin Maria de Médicis hun schreef, om hare begeerte te doen kennen; doch, alsdan verplicht zijnde hunne toestemming te geven, kwamen de gemeenteraadsheeren met zeer lastige voorwaarden aan den dag, 'k versta, dat de Zusters een goeden borg zouden stellen en gedoogen dat de stad en derzelver inwoners van alle onkosten vrij gingen, hopende alzoo dat de Zusters van hare onderneming zouden afzien. Zij kenden moeder de Bréchart niet. Gehoord hebbende dat de machtiging was toegestaan, vertrok zij, ofschoon weinig voldaan over de handelwijze der magistraten van Riom, dadelijk naar die stad, ging de gemeenteraadsheeren groeten en begon de stad te doorloopen, om zich eene gevoeglijke woonst te bezorgen. De gemeenteraadsheeren, die maar met tegenzin hunne goedkeuring gegeven hadden, en enkel om de koningin te behagen, spraken moeder de Bréchart met onbeleefdheid toe, haar verklarende dat, alvorens een huis aan te koopen, zij gehouden was den geëischten borg te stellen. Moeder de

(1) *Stichting van het vijftiende klooster der Visitatie, in de stad Riom, blad. 177.*

Bréhard had hare maatregelen genomen, en, in 't door-kruisen der stad, had zij vele deftige mevrouwen aangetroffen die zich verheugden voor de kinderen van Sint Franciscus de Sales borge te blijven. Die borg gevonden zijnde, kocht zij een huis dat dichtbij het gerechtshof gelegen was, en reeds begon men met de omheiningsmuren op te richten, toen een deurwaarder haar liet weten dat men zoo seffens de werken staken moest, om reden dat die bouwinge de zalen des gerechtshofs verduisterde. Moeder de Bréhard aarzelt niet een oogenblik; zij verkoopt aanstonds dat huis, en verschaft zich een ander in eene afgezonderde plaats, ten einde aan de gemeenteraadsheeren zelfs de mogelijkheid van eene hairklieverij te betwisten. Zij meende er in gelukt te hebben, toen een onweder schrikkelijker dan ooit al met eens losbarst en haar dwong de stad uit te gaan. Onder de dames die voor de nonnen borge gebleven waren telde men mevrouw Dalet, die, gelijk men weet, weduwe was, en moeder van vier minderjarige kinderen. De vijanden der Zusters zorgden om uit die omstandigheid voordeel te trekken. Op het zeggen van eenen advocaat, doorwandelde men, vergezeld van die vier kleine kinderen, de straten van de stad; daarna bood men die de gemeenteraadsheeren aan, hen smekende de vaders van die verlatene weezen te willen zijn. Dat mevrouw Dalet hare kinderen verlaten had, was volstrektelijk valsch; doch het volk, gelijk het gemeenlijk gaat, werd, zonder juist te weten waarom, woedend, en moeder de Bréhard was genoodzaakt uit de stad af te reizen en zich naar Montferrand te begeven.

Men dacht van de stichtinge van Riom voor goed te moeten afzien; 't was het gevoelen van Sinte Chantal. « Daar God toelaat, schreef zij aan moeder de Bréhard, dat wij van wege de gemeenteraadsheeren van Riom zooveel lastige tegenkantingen ontmoeten, zult gij, mijns

dunkens, wél doen met die stichting voorzichtiglijk en eenvoudig weg op te geven. » En zij raadde moeder de Bréhard aan, de Zusters naar Lyon te geleiden, vanwaar zij gemakkelijk naar de steden, die sedert lang naar nonnen der Visitatie vraagden, zouden gezonden worden (1).

Eerdad zij de verlangens van Sinte Chantal, die niet dan raden en geenszins bevelen waren, voldeed, wilde moeder de Bréhard eene uiterste poging wagen. Zij verliet Montferrand waar, zooals wij gezegd hebben, zij zich voor eenige oogenblikken verstoken had, en keerde, ofschoon men vreesde dat er haar smaad zou aangedaan worden, tegen den avond, heimelijk naar Riom weder. Toen men vernam dat zij teruggekomen was, ontstond er inderdaad eene groote beweging onder het volk. Vruchteloos verklaarde zij dat zij niet dan den vrede beoogde en betrachtte, dat zij nooit tegen de inzichten der gemeenteraadsheeren zou handelen; dat zij enkel uit Montferrand afgereisd was om met de magistraten der stad in gesprekken te treden, men bleef tegen haar verbitterd. De gemeenteraad vergaderde dadelijk, om dat geschil te beslechten. Men zag van alle kanten, zeggen de *Gedenkschriften*, naar het stadhuis personen gaan die op den ondergang van het nieuwe klooster zoodanig uit waren, dat men zou gemeend hebben het geluk van het Land daarvan af te hangen. Eenigen zelfs riepen langs de straten, gelijk weleer de Joden tegen Onzen Lieven Heer: « Weg met die nonnen! weg met die nonnen! » Die booze handelwijze was oorzaak dat sommige brave menschen zegden in de Zusters der Visitatie de bruiden van den gekruisgden Zaligmaker te erkennen. In den gemeenteraad werd er besloten dat de Zusters de stad moesten verlaten, zoo niet dat zij met de hooger macht zouden te doen

(1) Brief van den 17 September 1625.

hebben. Men maakte aanstonds de overste van het klooster met dat besluit bekend. Deze, tegelijk ootmoedig en heldhaftig, antwoordde dat zij op het eerste woord van moeder de Chantal zou aangaan, maar eerder niet.

Die manier van spreken verbitterde het volk. Men liet weten aan moeder de Bréhard dat er, met den aanstaanden nacht, voor het plegen van eenige geweldendarijen zou te vreezen zijn. De Heer de la Lande, die omtrent zeventig jaar oud was, ging, in zijne genegenheid tot de Zusters, eene hellebaard halen, en verklaarde, dat hij zich vóór de poort van het klooster zou nederleggen, en niet gedoogen dat men die, zonder over zijn lichaam te stappen, binnenging; hetgeen aan moeder de Bréhard en aan hare medezusters gelegenheid gaf om eens hertelijk te lachen. Inderdaad eenige vrienden van het klooster brachten den nacht in de spreekkamers door, doch gingen van alle moeilijkheden vrij. Des anderendaags, lieten de gemeenteraadsheeren andermaal weten aan de nonnen, dat zij dadelijk te vertrekken hadden. Slechts stond men haar toe eenige dagen in de stad te verblijven, opdat zij hare zaken in goede orde zouden kunnen stellen. Iemand anders dan moeder de Bréhard zou ongetwijfeld van droefheid overstelpt geweest zijn. Doch zij werkte voor God, en had het geluk menige brieven van Sinte Chantal te ontvangen, die niet weinig hielpen om haar te troosten, te versterken en te bestieren. « Mijne goede Zuster, schreef haar de Stichtster der Visitatie, hoe pijnlijk valt het mij te vernemen dat gij zooveel tegenkantingen ontmoet! Voorzeker zal het die magistraten vroeg of laat berouwen, dat zij zoo leelijk met u gehandeld hebben. De Heer vergeve het hun, en verleene u de gratie en de kracht, om die netelige taak met vele zachtmoedigheid en ootmoedigheid af te doen. Ik bid u, welbeminde Zuster, u te herinneren, hoe onze eerbiedwaardige

Vader gewoon was te werke te gaan in dergelijke omstandigheden..... Hij wilde van geen geweld hooren spreken, noch dat men het onbeleefde volk lastig viel. Daarom meen ik dat gij, achtbare Zuster, u wijselijk zult gedragen, zoo gij zonder veel gerucht te maken, gelijk ik het u reeds geschreven heb, uit Riom afreist (1). »

Onze Heilige hield altijd aan, opdat men van die stichtinge zou afzien. Moeder de Bréhard had besloten die verlangens van Sinte Chantal te voldoen, en reeds had mevrouw de Dalet, alles voorbereid, tot het geleiden der Zusters naar Lyon, toen deze mevrouw groote hoop kreeg dat die stichtinge van Riom eindelijk moeder de Bréhard zou gelukken.

Uit haar klooster verdreven, hadden de Zusters eene schuilplaats gezocht in een huis dat aan mevrouw de Montfan, moeder van dame de Dalet, toebehoorde. Bij geval paalde deze woonst aan die van den advocaat die haar zoo menige teekenen van vijandschap gegeven had, en wiens werkkamer op zulke wijze was ingericht, dat hij gemakkelijk kon zien al wat de Zusters den dag door deden. Haar stilzwijgen, hare ingekeerdheid, haar zang, de regelmatigheid harer geestelijke oefeningen, maakten buitengewonen indruk op dien advocaat, en waren oorzaak dat hij van gedachten en van hert veranderde. Hij werd haar vriend, en, om het kwaad te herstellen welk hij haar had toegebracht, trachtte hij haar de machtiging, haar door de gemeenteraadsheeren ontnomen, andermaal te bezorgen. De koningin Maria de Médicis, van haren kant, schreef, om aan al die zwarigheden een einde te stellen, brieven op brieven aan Mgr den bisschop van Clermont, aan M. Demeurat, luitenant-generaal van Riom, en aan de heeren magistraten zelve. Men

(1) Handvesten van de Visitatie van Annecy. *Brief* van 5 October 1623.

meende dat alles goed tewege was ; doch wat kon men verwachten van menschen die zich door de eigenliefde lieten verblinden ? Al die brieven en al die pogingen dienden tot niets tenzij om moeder de Bréhard en hare medezusters sterker dan ooit te bedroeven en te vernederen. Moeder de Chantal stortte tranen in overvloed, toen zij van dat smertend nieuws kennis kreeg. « Eilaas ! riep zij uit, is het wel mogelijk niet te weenen, als men denkt aan al de pijnlijkheden, tegenkantingen, lasteringen en vervolgingen die mijne goede en welbeminde geestelijke dochter heeft uit te staan ! Ongetwijfeld, achtbare Medezuster, wil God u door het kloekmoedig dragen van al die kruisen, naar den hemel leiden (1). »

En nadat zij moeder de Bréhard wat getroost had, vertrok zij aanstonds naar Riom (2), met 't inzicht van dat geschil te vereffenen of van de Zusters mede te nemen. Zij kwam te Riom den 27 November 1623 aan, en verbleef er enkel drij uren, zich naar Montferrand begevende ; doch, in drij uren tijds, lukte zij er in die netelige zaak, waar de koningin geen weg mede geweten had, allerbest af te doen. De gemeenteraadsheeren, wien onze Heilige een bezoek aflegde, lieten zich gezeggen en keurden, hoogst ingenomen als zij waren van de eenvoudigheid, de ootmoedigheid en de rechtzinnigheid van Sinte Chantal, het nieuwe gesticht goed, zeggende, dat zij haar volgeern toestonden wat zij tot dan toe aan menigeen geweigerd hadden. De plechtige inrichting van het klooster zou plaats hebben op 8 December, ofwel omdat men het mysterie der Onbevleete Ontvangenis bijzondere eere begeerde te bewijzen, ofwel omdat moeder de Chantal, die zich naar Montferrand begeven moest, niet vroeger naar Riom kon wederkeeren. Die dag

(1) *Leven van moeder de Bréhard*. Brief van 24 November 1623.

(2) *Stichting van het klooster van Riom*, bladz. 175.

aangebroken zijnde, werd er, in het kleine huis waar moeder de Bréhard uit verjaagd geweest was, tegenover eenen altaar die kriede van de edelgesteenten der dames van de stad, met de toestemming van eenieder, zelfs van Burgemeester en schepenen, de akte van stichting des kloosters plechtiglijk afgelezen door den Zeer Eerweerden Heer Officiaal des bisdoms, de omheining vastgesteld, de mis gedaan, en den *Te Deum* gezongen, om God voor alle ontvangene weldaden vuriglijk te bedanken (1).

Wat moeder de Chantal opwekte om naar Mont-Ferrand te gaan, was eene kwestie die even zoo moeilijk en zoo belangrijk was om te verhandelen als die der stichting van een klooster te Riom. Korts nadat de gravin de Dalet door Onzen Lieven Heer met een ongemeenen geest van gebed begunstigd geweest was, en begrepen had hoe gelukkig het is non te zijn, werd zij door Hem met eene nog grooter weldaad verrijkt. Op zekeren dag 't was de 2 Juli, feest der Visitatie, wist zij, van de communiebank naar hare plaats keerende, al met eens van eene diepe ingetogenheid te spreken; het docht haar dat zij in eene verrukkinge van zinnen zou geraken. Eensklaps ontwaarde zij een eerbiedwaardigen bisschop, die den stiel van metselaar uitoefende. Hij was aan 't bouwen van een nieuw huis, en bezig met alles in goede orde te stellen. Zij wilde dat huis binnengaan; doch zij vond er de deur niet van, en terwijl zij sterk verlegen voorkwam, hoorde zij eene stem die zegde: « Bid en hoop, gij zult die later vinden. » Toen zij, eenige maanden daarna, voor de eerste maal Sint Franciscus de Sales bejegende, riep zij met verwondering uit: « Ziedaar, ziedaar den bisschop van mijn vizioen! » Te rekenen van dien dag deed zij belofte van zuiverheid, en

(1) *Stichting van het klooster van Riom*, bladz. 177.

maakte het vast voornemen de Visitatie in te gaan zoo-
haast hare vier kleine kinderen hunne opvoeding zouden
ontvangen hebben.

Men was van dien tijd nog veraf, want het oudste
kind begon schaars alleen te loopen, en het jongste was
enkel één maand oud. Ondertusschen begaf zij zich
dikwijls naar het klooster van Montferrand waar zij de
stichtster van was, en spaarde geene moeite om, in de
onmogelijkheid waar zij tegenwoordig in verkeerde van
het nonnenkleed der Visitatie aan te trekken, er den
geest ten minste van aan te nemen. Alles ging wél gedu-
rende eenige jaren; maar later barst het onweder los.

Een der machtigste heeren van het koninkrijk, nog
jong en reeds weduwnaar, slechts éenen zoon en ééne
dochter hebbende, die omtrent even oud waren als de
zoon en de eerstgeboren dochter van mevrouw de Dalet,
tegelijk aangelokt door de eerlijke faam der gravin en
door de hoop van terzelfder tijd drij vermaagschappin-
gen tewege te brengen, kwam op zekeren dag bovenge-
melde mevrouw ten huwelijk verzoeken. De moeder der
gravin was over die vrage hoogst voldaan, en stelde alles
in 't werk om de toestemming van hare dochter te
bekomen. Wijn hare pogingen haar niet lukten, verga-
derde zij eenige beroemde godgeleerden en kloosterlin-
gen, opdat zij over die gewichtige zake hun oordeel
zouden strijken en aan mevrouw de Dalet opentlijk ver-
klaren, dat zij in conscientie verplicht was met dien heer
in den echt te treden. Daar die theologanten, ofschoon
zij haar sterk aanraadden dat huwelijk aan te gaan, haar
daartoe niet pramen wilden, moest men trachten haar op
eene andere manier tot zich te winnen. Wat dan uitge-
peisd? Zie, men gebiedt aan hare vier kinderen, wien
men gezegd had een tooneelstukje te spelen, de kamer
binnen te komen. Nauwelijks waren die kleinen de ver-
gadering ingestapt of, de gegeven les indachtig, vlogen

de eenen hare moeder om den hals, wierpen de anderen zich vóór hare voeten neder, haar smeekende met hen medelijden te hebben en hen niet te verlaten. Mevrouw de Dalet bekende later, dat haar alsdan het herte brak van de groote aandoening.

Korts daarna, toen mevrouw de Dalet, vergezeld van hare moeder en hare vier kinderen Mgr den bisschop van Clermont, die haar nabestaande was, een bezoek aflegde, bemerkte zij al met eens, op den oogenblik dat zij zich daar het minst aan verwachtte, dat hare moeder knielde vóór de voeten van den bisschop, ze met tranen besproeide, en haren bloedverwant luidop verzochte niet te gedoogen dat hare dochter ooit het nonnenkleed der Visitatie zou aantrekken; integendeel, dat hij haar sterk zou willen opwekken, om den huwelijken staat te aanveerden. Daar het vruchteloos gepoogd was, riep mevrouw de Montfan, moeder van dame de Dalet, eenen familieraad bijeen. Allen hielden aan, opdat zij met den jongen weduwnaar in den echt zou treden, haar met hunne verontwaardiging dreigende, zoo zij langer aan hunne vurige smeekingen doof bleef. Mevrouw de Dalet, niet wetende hoe zij die lastige uitnoodigingen behoorde te beantwoorden, en overtuigd dat het hooge tijd was aan al die hertscheurende schouwspelen, die tot nadeel van hare gezondheid verstrekten, een einde te stellen, knielde middenin de vergadering op den grond, en verklaarde dat, te beginnen met den dag waarop heur welbeminde echtgenoot haar door de dood onttrokken geweest was, zij belofte van eeuwige zuiverheid gedaan had, en die naderhand wel honderdmaal vernieuwd had. 't Was alsdan dat mevrouw de Montfan woedende dul werd. Zich zelven niet kunnende bedwingen, ging zij op hare dochter los, overlaadde haar met smaadwoorden, en zelfs met vuistslagen, en, alhoewel men in 't herte van den winter was, verjaagde zij haar uit

het kasteel met hare vier kinderen, dadelijk bevel gevende dat men deszelfs wipbrug zou ophalen, de poort sluiten en den sleutel mede nemen. De jonge gravin de Dalet, aldus uit hare eigen woonst verdreven, was verplicht het jongste harer kinderen in haar opgevouwd kleed neer te leggen, het tweede op haren rug te dragen, terwijl zij aan de anderen, die insgelijks nog zeer klein waren, eene hulpveerdige hand bood; een landsman, over dat pijnlijk tooneel hoogst bewogen, verschaftte hun eene schuilplaats gedurende den nacht die aanbrak. « Ja, achtbare Overste, schreef mevrouw de Dalet te dien tijde aan moeder Favre, ik ben, om mijn welbeminden roep te kunnen volgen, geslagen en gegeeseld geweest; doch, onder al de mishandelingen die mij alsdan ten deele vielen, is die van met mijne kinderen onmenschelijk uit het huis mijner ouders gebannen te zijn, ongetwijfeld de grootste en de lastigste geweest om te lijden. Zoo gij ooit arme vrouwen gezien hebt die kinderen op haren rug en in hare handen dragen, dan kunt gij u inbeelden hoedanig ik gesteld was. Doch, wat is God toch goed en bermhertig! Zie, ofschoon ik in die omstandigheid mijne kleine kinderen niet kon aanschouwen zonder bittere tranen te storten, gevoelde ik mij eventwel inwendig zoo tevreden en zoo blijde dat, ware het voor den oogenblik niet onbetamelijk geweest, ik aan 't zingen zou gegaan zijn. Toen ik door mijne moeder schandelijk uit het kasteel verdreven werd, was een akkerman zoo goed mij met gulhertigheid te herbergen. Dezes vrouw gaf mij twee van hare hoofddoeken te leen, waar ik voor mij en mijne kinderen slaapmutsen van maakte; daarenboven stelde zij haar bed, waar ik mijne vier kleinen in nederlegde, te mijnen dienste; wat mij betrof, ik had zooveel dingen te vragen aan God, dat ik dien nacht weigerde eenige rust te nemen. »

Die geweldenaarijen waren van korten duur. Mevrouw de Montfan herinnerde zich dat zij moeder was, en riep hare dochter uit haar ballingschap terug. Sint Franciscus de Sales werd voor bemiddelaar gekozen, en wist door zijne zachtmoedigheid, gematigheid en gezond oordeel geheel die pijnlijke zake wél af te doen. Er wierd vastgesteld dat mevrouw de Dalet in de wereld nog eenigen tijd zou verblijven, dat zij ondertusschen zou zorgen om hare kinderen eene christelijke opvoeding te geven, en hen tegen de listen der booze wereld te wapenen. Men zegde haar ook, dat zij niet verplicht was een tweede huwelijk aan te gaan, en dat zij, volgens belofte, al de goede werken mocht verrichten waar zij genegenheid toe gevoelde.

Ongelukkiglijk, sedert de dood van Sint Franciscus de Sales, waren de moeilijkheden weder aangevangen, en de stichting van het klooster van Riom hielp niet weinig om die nog te doen aangroeien. Op hare beurt moest Sinte Chantal, als middelares optreden tot het vereffenen van het aloude geschil tusschen moeder en dochter. Voorzichtig en bedaard, doch vol kloekmoedigheid en zielskracht, lukte zij er in beide mevrouwen tot rede te brengen. Aan de moeder, zegde zij, dat het een schelmstuk heette iemand, uit baatzucht, te willen lastig vallen om nogmaals te trouwen, toen het zonneklaar was dat God het anders begeerde. Aan de dochter integendeel gaf zij te verstaan, dat men van de beste zaken kan misbruik maken, en dat, in afwachting dat zij haren roep kon volgen, het hoogst noodzakelijk was voor haar met hare moeder en hare kinderen goed overeen te komen. Mevrouw de Dalet luisterde naar die gewichtige en zalige vermaning. Zij verbleef nog meer dan tien jaar in de wereld, allermeeft om het welzijn harer kinderen, wien zij eene deftige opvoeding verschaftte, bekommerd, doch steeds van de Visitatie ingenomen, reeds middenin hare

bezigheden een kloosterleven leidende, onder haar costuum van gravin een haren kleed dragende, en zich enkel één- of tweemaal 's jaars, 'k versta als er kwestie was van eenige bijzondere bezoeken af te leggen, van koets of van rosbaar bedienende. Eindelijk, na vijftien jaar wachters, des anderendaags van het huwelijk harer laatste dochter, had zij het geluk het nonnenkleed aan te trekken, en, door eene gansch buitengewone uitzondering waar men geen twee voorbeelden in de Orde der Visitatie van aantreft, werd zij, twee dagen na het uitspreken harer kloosterbeloften, door Sinte Chantal tot overste van het klooster van Montferrand aangesteld (1).

Na die zake van belang ten einde gebracht te hebben, vertrok moeder de Chantal naar Chambéry, waar eene stichting, die, sommige netelachtige omstandigheden daargelaten, sedert lang en gedurende het leven zelfs van Sint Franciscus de Sales zou gedaan geweest zijn, op het punt was haar te gelukken. Onze Heilige heeft zelve ons met de troostelijke beginselen van dat klooster, welk in de nabijheid lag van de stad Annecy, bekend gemaakt. Dat alles wél uitviel, kan men gemakkelijk begrijpen als men denkt dat Annecy, de naburige stad van Chambéry, nog weergalmde van de predikingen des heiligen bisschops van Geneve, van de uitstekende bekeering van moeder Favre, en van den wonderbaren roep van moeder de Beaumont.

« Ik, zegt moeder de Chantal, en mijne medezusters Maria-Adriana Fichet, Claudia-Maria Thiollier, Maria-Gasparda Davise, Gasparda-Angelica Brunier, Claudia-Agnes Dalos, Claudia-Cecila de Chatel, en Joanna-Stephanie Guyot reisden af uit Annecy den 14 Januari 1624, en kwamen, in het aangenaam gezelschap van M. Michiel

(1) *Levens der weduwen*. — Anna-Theresia de Préchonnet (in de wereld gravin de Dalet), kloosterzuster en stichtster van de Visitatie van Montferrand.

Favre, onzen biechtvader, en van veel andere geestelijken en wereldlijken der stad Annecy, den 15 van bovengemelde maand, te Chambéry aan. Deszelfs beroemde prins, Mgr Thomas had eene zijner koetsen te onzer beschikking gesteld, hierdoor te kennen gevende hoe blijde hij was in zijne stad een klooster der Visitatie te bezitten. Terekenen van dien oogenblik, hield hij niet op ons met weldaden te begunstigen, ons te helpen overal waar hij het noodig oordeelde. Zijn eerste gedacht was geweest ons processiesgewijze naar ons klooster te doen geleiden; doch, op ons aandringen, had hij toegestaan dat wij, arme nonnen die sterk de eenvoudigheid beminnen, met wat mindere praal in onze nieuwe woning voet zetteden. Ons huis was van zooveel volk omringd, dat, in weerwil van de maatregelen die zijne Hoogheid genomen had, wij groote moeite hadden om onze kapel, waar reeds het H. Sacrament plechtiglijk ter aanbidding der geloovigen was uitgesteld, binnen te gaan (1). De goede en godvruchtige heer Moris, pastoor van Lémenc, bood ons, bij onze intrede in de kapel, wijwater aan en bewierookte ons. Dadelijk ging men aan 't zingen van den *Te Deum* en van andere zielroerende kerkliederen. De zeer eerweerde deken gaf de zegening met het H. Sacrament; en daarna, werden wij, vergezeld door de misdienaars, die ons met brandende toortsen voorafgingen, naar onze koor geleid. Wij hieven den lofzang *Laudate Dominum* aan, traden onze troostelijke bidplaats binnen, en bedankten den heer deken en de kinderen voor bewezen diensten. Het H. Sacrament

(1) Daar de ootmoedige Sinte Chantal aan prins Thomas gevraagd had haar eenvoudig weg te willen onthalen, had die machtige der aarde zich tevreden gehouden met in de kapel der Zusters, tegen hare aankomst, het H. Sacrament te doen uitstellen. « Ongetwijfeld, zegde hij, zal het de brave moeder de Chantal meer aanstaan Onzen Lieven Heer te zien, die haar wacht, dan getuige te zijn van veel uitwendigen luister. » (*Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 192.)

bleef drij dagen lang uitgesteld, om reden dat men, met Sint Antonius'feest, die op den derden dag viel, begeerde de plechtigheid te zien eindigen. Volgens het verlangen van den prins, werd het volk ook nog dien dag in de kapel toegelaten, en des avonds, nadat de Zusters de Completen en de litanie van Onze Lieve Vrouwe gezongen hadden, zegende de zeer eerweerde heer deken eene laatste maal al de aanwezigen met het Hoogwaardige. De plechtigheid werd gesloten met het aanheffen van eenige schoone en welgepaste kerkliederen waar eenieder hoogst van ingenomen was (1). »

Ziedaar eenigerwijze het schriftelijk verslag van de inbezittreding der geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales te Chambéry. 't Is het werk van Sinte Chantal. Spijts hare groote ootmoedigheid, is zij verplicht van de zegepraal dier stichtinge te spreken: van den prins die zijne koets te haren dienste stelt en die vraagt om haar processiesgewijze te mogen afhalen; van het volk dat haar met geheele benden te gemoet loopt en haar belet om zoo te zeggen de kapel in te gaan; van de mevrouwen die drij dagen lang het H. Sacrament bezoeken; en van de geestelijken zelf die haar verwelkomen, haar met wijwater besproeien en haar bewierooken. Onder de priesters bemerkte men de heilige en ootmoedige heer Mauritius Maupéau, die de verwondering van Sint Franciscus de Sales uitmaakte, en die, met de aankomst van de Zusters der Visitatie te Chambéry, eene belangrijke pastorijs vaarwel zegde, om den troost te hebben van haar biechtvader te zijn. Hij stond zijn leven lang te haren dienste, zonder daar wat geld te willen voor aanveerden, met groote ootmoedigheid uitroepende: « dat hij zich gelukkig achtte het arme hondje der geestelijke gemeente te wezen. Welnu, voegt hij er bij, tot loon van

(1) *Handschriftelijke geschiedenis van het klooster van Chambéry*, blad. 208.

zijne getrouwheid, vraagt de hond naar niets anders dan dat zijn meester hem een stuk broods zou geven. Meer wensche ik niet, om reden dat ik nog een appelken tegen den dorst gespaard heb (1). »

Ondertusschen dat, door het toedoen van de eerbiedwaardige moeder de Chantal, een klooster te Chambéry tot stand gebracht wierd, zorgde moeder de Blonay, overste van Lyon, dat er te Avignon ook een uit den grond oprees. In deze stad leefde er eene buitengewoon deugdzame weduwe, met name mevrouw de Capelis. Getrouwd in den ouderdom van twaalf jaren, moeder aan zestien jaar en weduwe aan zeventien, had zij zich met gansch bijzondere kloekmoedigheid den Heere opgedragen, niets zoozeer verlangende dan in versterving de beroemdste heiligen te evenaren. Haar biechtvader die bemerkte dat zij om hare ongemeene lichamelijke hoedanigheden sterk door den duivel bekoord wierd, stond haar toe een streng leven te leiden. Drijmaal daags bracht zij zich geeselslagen toe, en dat met zoo groot geweld, dat zij eene kan met water van noode had, om het bloed dat op den muur van hare kamer gesprongen was, behendig weg te nemen. Niet zelden, ja bijna altijd droeg zij een hairen kleed, eenen boetgordel en een ijzeren riem. Zij vastte gedurende dertig achtereenvolgende jaren, niet dan omtrent ten tweeën van den namiddag een broodje etende. In hare kamer had zij, volgens haren rang, een schoon kostelijk bed waarop zij zich des nachts eenige oogenblikken te slapen legde, opdat niemand, het bed gekreukt zijnde, van hare versterving zou te spreken weten. Doch steeds stond zij na eenige minuten uit dat bed op, belegde den vloer van de kamer met een tapijt, en liet daarop hare vermoeide ledematen rusten, totdat het tijd was om de metten der

(1) *Handschriftelijke geschiedenis van het klooster van Chambéry*, blad. 210.

EE. PP. Augustijnen, wier officie zij altijd aandachtig volgde, te gaan bijwonen. Dagelijks bracht zij zes uren over in het gebed, en besteedde het overige van haren tijd aan 't bezoek der armen wien zij naar ziel en lichaam groote diensten bewees. Zij stierf in den ouderdom van drij en zestig jaar, den 31 Augustus 1612, bij eenieder voor eene heilige doorgaande (1). De eerbiedwaardige Cesar de Bus, stichter der Paters van de Christelijke leering, haar biechtvader, verklaarde nooit godvruchtiger ziel gekend te hebben.

Onder het bestier van die achtbare weduwe hadden eenige jonge dochters, die naar hare raden luisterden en hare voorbeelden volgden, plaats genomen, hopende weldra tot Zusters van eene Orde gemaakt te worden. De dood der stichtster bracht wat verwarring in die kleine geestelijke familie. Eenige dier dochters kregen van die manier van leven eenen afkeer en gingen de wereld wederom in; andere trokken in strenge kloosters het nonnenkleed aan; enkel bleven er negen of tien over, die Blanca Morarde, eene harer, tot overste verkozen, en besloten onder den regel van Sinte Ursula een afgezonderd leven te leiden. Haar ontbraken noch edelmoedigheid noch ijver. Echter kwijnde grootelijks het werk. Degenen die met deszelfs bestier belast waren, kwamen met elkander niet overeen. Die brave dochters stonden in beraad wat zij doen zouden, toen het juist gebeurde dat men haar sprak van de Visitatie, van de zachtheid harer regelen, van de volmaaktheid haars geests, en van het geluk dat haar wachtte, bijaldien zij er in lukten eenige Zusters der Visitatie naar Avignon, waar zij een huis zouden stichten, te doen afkomen. Haar allen behaagde het ontwerp, en men gaf daarvan kennis aan moe-

(1) Zie de *Stichting van het klooster van Avignon*. bladz. 191. Zie ook het *Leven van mevrouw de Capelis*, 1 boek-deel in-12, Avignon, 1684.

der de Blonay. Deze, die alsdan aan 't hoofd was van het klooster van Lyon, waar, sedert de dood van Sint Franciscus de Sales, het getal novicen meer en meer aangroeide, was blijde eene nieuwe stichting te kunnen aangaan, en zond zoo seffens eene heilige non, moeder Maria-Clara de la Balme met zes geprofeste zusters derwaarts. Blanca Morarde ontving ze met opene armen aan de deur van haar huis, behandelde haar deszelfs sleutels en beloofde haar gehoorzaamheid en liefde. Zoo gebeurde het dat, te rekenen van dien dag, Blanca Morarde en hare negen gezellinnen in de Orde der Visitatie als novicen aanveerd wierden.

Desniettegenstaande was de stichting van Avignon nog niet voltrokken. Om reden dat de magistraten weigerden dat klooster te erkennen, vielen gansch bijzondere zwaarigheden de pas aangekomen zusters der Visitatie ten deele. Ongetwijfeld zou moeder de la Balme, die tegelijk een deugdzaam en verstandig mensch was, al die moeilijkheden overwonnen hebben, hadde God niet toegelaten dat de zaken op eene andere manier goed afgedaan wierden. Zij was fel bezig om alles in orde te stellen, en spaarde geene moeite om den burgemeester en schepenen der stad tot zich te winnen, toen zij al met eens gevaarlijk ziek werd, en in de weerdij van eenige dagen het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. Alsdan werd men een buitengewoon schouwspel gewaar. Die godvruchtige en kloekmoedige non, die onbekend te Avignon was aangekomen, die zich dadelijk achter het traliewerk haars kloosters had weggestoken, en die door weinige personen gekend was, ontving op haar doodsbed het bezoek van vele menschen, die luidop verklaarden vóór de overblijfsels eener heilige kloosterzuster te staan, en niet ophielden haar eerbiedwaardig lichaam met pater-nosters en kruiskens te raken. Meer dan tien duizend personen vroegen om haar te aanschouwen, om haar non-

nenkleed te genaken, om hare voeten te kussen. Om de billijke nieuwsgierigheid der geloovigen te voldoen, was men verplicht haar twee dagen en twee nachten ten toon te stellen in de kapel der EE. Paters van de Christelijke leering. Gedurende dien tijd, kwam haar aangezicht frisch, hare wangen en hare lippen bloozend en geheel haar lichaam buigzaam en welriekend voor, en men had de meeste moeite van geheel de wereld om de bezoekers, als het avond geworden was, de kapel te doen verlaten. Twaalfdagen daarna, hoogst verlangend om hare moeder nog eens te zien, openden de Zusters der Visitatie hare kist, en vonden haar zoo schoon, zoo bloozend en zoo welriekend als op den eersten dag haars overlijdens, hetgeen haar niet weinig aanzette om voortgang in de deugd te doen. Konden de magistraten der stad, bij het hooren van al die wonderheden, nog tegenstand bieden? Konden zij langer weigeren dat opkomende klooster onder hunne bescherming te nemen? De goedkeuring, waar moeder de la Balme vruchteloos naar getracht had, werd eindelijk gegeven, en het klooster plechtiglijk opgericht den 8 Maart 1825, in de tegenwoordigheid van Mgr Cosmas de Bardy, onderlegaat, en van de wereldlijke overheids-personen van Avignon (1).

Doch, hoe groot ook de geestdrift was welke te Avignon heerschte, kon zij met die van Aix in Provence, waar de Zusters der Visitatie, vijf maanden later, 20 Augustus 1624, voet in zetteden, niet vergeleken worden. Toen de heer voorzitter van het *parlement* en zijne godvruchtige vrouw vernamen dat de eerbiedwaardige moeder de Chantal hun, zooals zij het gevraagd hadden, toestond Zusters te zenden, en dat dezen voor overste de goede moeder de Chatel hebben zouden, waren zij over van blijdschap en gingen alom dat aangenaam nieuws ken-

(1) *Stichting van het klooster van Avignon*, bladz. 197.

baar maken. Zij omhelsden elkander en zegden : « Wij zullen eenige geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales bezitten ; wij zullen die beroemde dienaressen Gods aanschouwen. »

Den dag van de aankomst der Zusters, die uit Grenoble afreisden, gingen de edelste mevrouwen van Aix haar in koets te gemoet, en hielden haar verscheidene uren gezelschap. De heer proost van het kapittel en zijn plaatsvervanger, ook nog de overige kapittelheeren en de magistraten van de stad, vergezeld van eene schoone muziek, kwamen haar processiesgewijze afhalen. Moeder de Chatel bood hun hare reisbrieven aan en ging, na den zegen van den heer proost ontvangen te hebben, samen met hare medezusters hare nieuwe woning binnen. De toejuichingen van het volk waren zoo geweldig, dat het geluid der muziek er door verdoofd wierd. Onmogelijk was het aan de nonnekens, volgens haar heilig gebruik, den lofzang *Laudate Dominum* aan te heffen, zoo hevig werden zij door de talrijke menschen gedrongen, zoo sterk klonk muziek en vreugdekreten al dooreen (1). Des anderendaags werd de mis plechtiglijk gezongen, het H. Sacrament ter aanbidding der geloovigen uitgesteld, en drij dagen lang mocht eenieder, in het bezoeken van het klooster, zijne nieuwsgierigheid voldoen. Het gedrang was zoo groot, dat men de deur van het huis, ten einde de Zusters wat mondbehoefden te bezorgen, schier niet naderen kon ; en de goede voorzitster, die de geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales naar Aix geroepen had, was verplicht, die buitengewone scharen ingezien, aan de nonnen het eten al door het dak te doen geworden (2).

Doch hoe troostelijk ook die twee stichtingen van Avignon en Aix voor onze Heilige waren, zorgde zij om

(1) *Stichting van het klooster van Aix*, bladz. 216.

(2) *Stichting van het klooster van Aix*, bladz. 217.

eene andere te doen die haar veel meer ter herte ging; 't was die van Autun. Deze stad was haar tweede vaderland; zij had er omtrent acht jaar gewoond; zij had er meer dan ievers de armen bemind en bijgestaan. Zij had er veel pijnen geleden. Hare dochter was er gehuisvest. Hare beste vriendinnen, mevrouwen de Roussillon, de Saffres, de Chastelluz wien zij, toen zij het kloosterleven aannam, vaarwel gezegd had, leefden er als heilige menschen. Zij had er vele beroemde en godvruchtige priesters gekend. Wat al redenen om die landstreek te beminnen, en om er eenige van hare geestelijke kinderen te zenden! Sedert lang was zij om die stichting bekommerd, en reeds zou zij dezelve gedaan hebben, indien zij aan dat nieuwe klooster geen gansch bijzondere overste had willen geven. Die behendige overste was niemand anders dan Helena de Chastelluz, die tegenwoordig met het bestier van het klooster van Moulins gelast was en die, gezien de heiligheid van haar leven, de verwondering van moeder de Chantal uitmaakte. Niet dan met moeite bewam de Stichtster der Visitatie dat moeder Helena de Chastelluz de stad Moulins verliet, en dat, tot spijt van die het beneed, zij het klooster van Autun stilletjes aan begon te bestieren, middenin eene brave bevolking die zich het deugdzaam leven van moeder de Chantal herinnerde, en die deze nooit anders dan met den naam van *goede Mevrouw* groette.

Zoohaast onze Heilige vernam dat de stichting voltrokken was, schreef zij eenige woorden aan moeder de Chastelluz, zeggende: « Mij is het bekend, lieve Medezuster, dat gij u tegenwoordig bevindt te Autun. Ik smeeke u, te maken dat de eendracht en de eenvoudigheid in uw opkomende klooster heerschen, opdat allen die u zien en naderen door uwe deftige handelwijze sterk mogen gesticht zijn. Ik koestere de zoete hope, dat de eerbiedwaardige heer Guyon u tot geestelijken

vader dienen zal ; ik verzoeken hem , mij zijnen kostelijken zegen te verleen en mij voor zijne nederige geestelijke dochter te willen erkennen (1). »

De eerweerde heer Guyon, waar er hier sprake van is, en wiens groote deugden Sinte Chantal zich te binnen bracht toen zij hare kinderen naar Autun zond, was een der heiligste priesters die Frankrijk's bodem bewoonden in de zeventiende eeuw. Hij stierf in geur van heiligheid in 1631, grootvicaris zijnde van Autun en bestierder der Visitatie; doch sedert vele jaren was hij fel vermaard om zijn streng en boetveerdig leven, om zijne buitengewone zedigheid en ongemeene zuiverheid, en vooral om zijne grondige kennissen waar hij door God mede begunstigd was.

Die Heer Guyon werd, telkens als hij zich naar het klooster begaf, van veel menschen, wien hij het goede toewenschte, en wier zieken hij, niet dan met ze aan te raken, de gezondheid terugschonk, omringd. Op zekeren dag, bemerkende dat het volk hem bij geheele benden achterna kwam in de kapel der nonnen, en dat, die talrijke personen in acht genomen, het de priesters teenemaal onmogelijk was de sacristij te verlaten om mis te lezen, sprak hij al met eens met de tranen in d'oogen, en in den schijn een weinig verbitterd, dat groot gedrang aan, zeggende, dat zij kwalijk deden met hem voor eenen mirakeldoener te houden, dat hij niet dan een ellendige zondaar was, die meer dan iemand om bermhertigheid bidden moest; dat zij zich behoorden te wenden naar mannen die heilig van leven waren en diensvolgens hen helpen konden; dat zij moesten vreezen de straffen Gods over zich te trekken, om reden dat zij zooveel achtinge hadden voor een armen zondaar, en van hem wilden bekomen hetgeen hij hun niet kon geven; dat hij

(1) *Handvesten der Visitatie van Annecy*. Brief van den 24 November 1624.

geenerlei wijze wilde deelen in hun uitzinnig gedrag, en daarom, dat hij hen noch zien, noch raken, noch zegenen zou. Wat die achtbare priester ook zegde ofte niet, weigerde het volk aan te gaan, uitroepende, dat het blijven zou om zijne mis te hooren, en om alzoo het geluk te hebben van zijnen zegen, hem thans geweigerd, te ontvangen (1).

Terwijl de Orde der Visitatie aldus aangroeide in het zuiden en het midden van Frankrijk, wist de hooggeëerde moeder de Chantal die in Savooie en in Lorreinen sterk uit te breiden. Nadat zij twee jonge dochters en eene weduwe, die het op zich genomen hadden eene stichting te doen te Evian, gedurende een gansch jaar tot het kloosterleven had voorbereid te Annecy, nadat zij haar het nonnenkleed had gegeven, vertrok zij met haar, vergezeld van moeder Lucinge, die bestemd was om overste te zijn, naar Evian, en kwam er aan den 6 Augustus 1625. Oogenblikkelijk ging zij, volgens haar varig verlangen, tot het plechtig inrichten van het nieuwe klooster over. De pleitzaken der heiligverklaring hebben ons met eene wonderbare gebeurtenis, die te dien tijde plaats greep, bekend gemaakt. « Toen Sinte Chantal uit Evian afreisde, zegt moeder Favre de Charmette, werd zij te la Roche door een zekeren Chatrier, die elf dochters en eenen zoon had, geherbergd. Die brave man smeekte haar zijn huisgezin te willen zegenen, en eenige zijner meisjes in hare Orde te willen aanveerden. Nadat zij ze goed aanschouwd had, verklaarde de dienaars Gods onder haar geene te bemerken die de Visitatie zouden ingaan, doch zij zegde dat Sint Bernardus' Orde er drij van hebben zou, en dat eenige dochters van zijnen zoon, die dan nog ongehuwd was, naderhand tot nonnen der Visitatie zouden aangenomen worden. Het

(1) *Stichting van het klooster van Autun*, bladz. 77.

was zoo ; want drij zijner meisjes trokken het kleed der Bernardijnernonnen aan, en heden, zoo spreekt nog altijd moeder de Charmette (7 Mei 1722), bejegend men, in dat eerste klooster der Visitatie, twee kleindochters van den voornoemden Chatrier (1). »

Nauwelijks uit Evian teruggekeerd, begaf zich moeder de Chantal naar Rumilly, waar eene harer beste vriendinnen, mevrouw de la Fléchère, eene stichting had voorbereid ; zij was vergezeld van eenige jonge Zusters wien zij moeder Maria Adriana Fichet tot overste gaf ; en, daar deze zeer vurig en zeer vlammend van karakter was, liet haar Sinte Chantal deze schoone raden achter : « Weet, welbeminde Dochter, dat het kleine Rumilly mij bijzonder aanstaat, om reden dat wij dichtbij elkander wonen, en diensvolgens niet verre moeten reizen om elkander tot het oefenen der deugd krachtdadig op te wekken. Ik bid u, te maken dat de geest van onzen eerbiedwaardigen Vader, die zachtmoedige en vriendelijke geest, steeds in uw pas ingericht klooster heersche. Tracht u daarop toe te leggen, lieve Medezuster, en u te herinneren dat men meer vliegen vangt met een lepelken zeem dan met eene geheele ton azijn. Ga vlijtig, kloekmoedig en zachtjes te werk ; vergeet niet dat gij uwe brave gezellinnen met vele liefde en voorzichtigheid moet behandelen ; wees zoo goed ze niet lastig te vallen en haar steeds de blijgeestigheid en de gelatenheid in den wille Gods aan te prediken. Zeg haar van mijnen kant dat ik ze grootelijks bemin, ja dat ik haar gansch bijzondere genegenheid toedraag. »

Die stichting geëindigd zijnde, verlangde de heilige moeder de Chantal om eene andere doch langer reis, 'k versta die van Lorreinen, te ondernemen. Zie, mevrouw d'Haraucourt, eene alleszins deftige ziel, bood zich tot

(1) *Pleitzaak van heiligverklaring*. Getuigenis van moeder de Charmette.

stichtster van een klooster te Pont-à-Mousson aan, en de prinsen van Lorreinen hadden dikwijls aan moeder de Chantal gevraagd, zelve te willen afkomen om die stichtinge te doen, en altijd hadden zij daarbij gevoegd, dat het hun hoogst aangenaam zijn zou haar eenigen tijd in hunne staten te bezitten.

Zij vertrok uit Annecy den 27 April 1626, vergezeld van zuster Paula-Hieronyma Favrot, die tot moeder zou aangesteld worden, en van vier geproteste kloosterzusters en van eene novice. Een trek van buitengewone gehoorzaamheid greep te dier gelegenheid plaats. Daar eenige dagen vóór hare afreis zuster Favrot ziek gevallen was, had men haar door zuster Bernarda-Margareta weten te vervangen. Welnu, deze laatste zat reeds te peerd en was bereid om met hare medezusters heen te gaan, toen de zieke zuster Favrot uit het bed opstond om Sinte Chantal, die tewege was af te reizen, een pijnlijk vaarwel te zeggen. Nauwelijks had onze Heilige die kranke en brave Zuster ontwaard, of zij riep haar toe: « Hoe gaat het met u, mijn lieve Kind? — Tamelijk wél, Moeder, was de antwoord. — Als het zoo is, kom bij mij op de rosbaar, zegde moeder de Chantal, en dat zuster Bernarda-Margareta van 't peerd stijge, en haar klooster weder inga. » Dadelijk werden de verlangens van onze Heilige voldaan, en beide Zusters toonden, door hare deftige handelwijze, dat zij evenveel bereid waren om t'huis te blijven of om zich op weg te stellen: hetgeen des te wonderbaarder voorkwam daar zij beiden van die gebeurtenis nimmer gewaagden. Eens dat iemand zegde aan zuster Bernarda-Margareta: « Jammer is het, dat gij belet geweest zijt die schoone en lange reis te doen, » wist zij hem niets anders te antwoorden dan dat het aan de oversten toekwam te gebieden wat zij wilden (1).

(1) *Stichting van het klooster Pont-à-Mousson*, bl. 356.

Van Annecy, ging Sinte Chantal eerst en vooral naar *Saint-Claude*, waar zij grooten troost gevoelde bij het wederzien van die plaatsen die, over vele jaren, van hare eerste vurigheid getuige geweest waren. Verscheidene beroemde mevrouwen legden haar een bezoek af, en de zeer eerweerde heeren kanunniken gaven haar het kostelijk gebeente van Sint Claudius te vereeren.

Uit *Saint-Claude* afreizende, begaf zij zich, langs schrikverwekkende wegen, naar Salins, waar zij gevaar liep van te verongelukken. Zij was een steil pad opgeklommen, toen zij al met eens bemerkte dat zij op den boord van eenen afgrond verkeerde. Zij wilde van haren muil afstijgen; doch de gids verbood het haar, zeggende: « Stap maar moedig aan. » Bij het hooren van die woorden, riep zij uit: « Welnu, laat ons vooruitgaan in den naam des Heeren. » Diensvolgens stak zij haren muil met beide sporen. Jamaar, haastig toespringende, struikelde de beest en was tewege te vallen. De Zusters, dat ziende, lieten, hoogst verschrikt, een vervaarlijken schreeuw hooren. Dadelijk maakte onze Heilige, zonder den moed te verliezen, het teeken des kruises en betrouwde op God. Aanstonds kreeg de muil zijne krachten weder en ontkwam het gevaar. De muilezeldrijver, fel verheugd, verklaarde luidop dat, bijaldien moeder de Chantal door God niet geholpen geweest ware, zij ongetwijfeld het leven zou verloren hebben (1).

Twee dagen later kwam zij te Salins aan, waar mevrouw de Château-Rouleau d'Andelot en vele andere godvruchtige dames haar een bezoek aflegden, en met haar in onderhandelinge traden. Toen deze laatsten heengegaan waren, knielde de brave en bejaarde mevrouw de Château-Rouleau vóór moeder de Chantal neder, haar vriendelijk verzoekende haar te willen

(1) *Stichting van het klooster Pont-à-Mousson*, bladz. 356.

zegenen, hetgeen onze Heilige weigerde te doen, zeggende dat zij door haar behoorde gezegend te worden. Die twee vermaarde dienaressen Gods, ootmoedig als zij waren, verstonden elkander in dat punt niet, en zegden elkander vriendelijk vaarwel, zonder het over haar hert te kunnen krijgen van meester te spelen (1).

Salins verlatende, bejegenden de Zusters, op twee of drij mijlen afstands van voornoemde stad, eene koets die haar door de stichtster, mevrouw d'Haraucourt, was toegezonden, en dat rijtuig beklimmende, kwamen zij, eerder dan zij het gemeend hadden, te Besançon aan. Met welke vriendelijkheid moeder de Chantal in die stad onthaald wierd, kan men moeilijk zeggen. De kanunniken en bijna al de priesters der parochiën kwamen haar te ontmoet. De besloten kloosters zonden tot haar hare zielsbestierders. De grooten der aarde, de magistraten, de edele mevrouwen gingen beurtelings haar vinden. Den dag door, waren er twee ruime zalen proppendvol van menschen, die verlangden om met haar in gesprek te treden. Elk een hunner mocht haar vragen wat hij wilde. Opdat allen de gelegenheid zouden hebben haar te aanschouwen, mocht niemand lang in de zalen verblijven. Toen zij des anderendaags en volgende dagen naar de kerk ging om mis te hooren, werd zij door het volk, dat begeerde haar kleet te raken en er iets of wat van af te snijden, waar zij zich moeilijk tegen verzetten kon, lastig gevallen (2). Overal, zoowel in de straten als in de huizen, sprak men schoone om haren zegen te ontvangen, zoodanig dat, beschaamd over haar zelve, zij tot hare medezusters zegde: « Om de liefde Gods, mijne Kinderen, laat ons spoedig uit deze stad afreizen; want derzelver ingezetenen misgrijpen

(1) *Stichting van het klooster Pont-à-Mousson*, bladz. 357.

(2) *Stichting van het klooster Pont-à-Mousson*, bladz. 357.

zich grootelijks met mij voor eene heilige te aanzien: eilaas! ik ben niet dan een ellendig schepsel (1)! »

Te Besançon aangekomen, had moeder de Chantal het huis van mevrouw de la Tour voor verblijfplaats verkozen. De prins en de prinses de Cantecroix, die meenden het geluk te hebben haar in hun paleis te mogen herbergen, smeekten haar hun niet te weigeren in hunne kapel de mis te hooren. Zij begaf er zich inderdaad, des anderendaags. Men had, tegen hare aankomst, de bidbank der kapel met kostelijke tapijten en schoone kussen bekleed. Doch zij weigerde er zich van te bedienen. « Mevrouw, zegde zij aan de prinses, gebied mij niet, als het u belieft, te knielen op die rijke bank; ik zou er te fel verlegen uit zien. Eene non vindt overal hare knielbank; ja overal treft zij de aarde aan, die het kussen is waar Onze Lieve Heer van gebruik maakte in den hof van Oliiven. » Die woorden gezegd hebbende, knielde zij op den grond, te midden van de acht Zusters die haar vergezelden; en dadelijk ging zij met haar aan 't zingen van 't officie, juist alsof zij in de besloten kapel eens kloosters geweest ware. Prins de Cantecroix was over de handelwijze dier brave nonnen sterk voldaan. « Hem docht het in die negen Zusters de negen koren der engelen te ontwaren. Moeder de Chantal kwam als een ware serafijn voor. Haar aangezicht getuigde van eene gansch bijzondere heiligheid (2). »

De mis voleindigd zijnde, smeekten Mr en Me de Cantecroix moeder de Chantal hun kasteel, dat allerschoonst was, te willen bezichtigen. Doch zij antwoordde geen lust te hebben om zulks te doen, zeggende dat, in gansch hun huis, er niets was waar zij meer dan van hare personen ingenomen was. Echter ging zij het eenige

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 200.

(2) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 200

oogenblikken binnen om eene zieke dienstmeid, die tegen haar begeerde te spreken, te troosten en te helpen. Het volk was verwonderd te bemerken, dat zij toestond aan eene meid wat zij geweigerd had aan eene prinses, en het riep langs straten en wegen dat het eene ware heilige was (1).

Ondertusschen vergaderden de zeer eerweerde heeren kanunniken, en besloten de eerbiedwaardige moeder de Chantal met eene groote weldaad, waar niet dan de koningen aanspraak op hadden, te begunstigen. Die weldaad bestond hierin, dat men haar den heiligen lijkdoek, waarmede Onze Lieve Heer begraven geweest was, toonde. Moeder de Chantal was blijde die kostelijke reliquie te mogen aanschouwen en te vereeren, en hield schier niet op, hoogst godvruchtig als zij was, die te kussen en met hare tranen te besproeien (2).

Te Besançon viel haar nog eene andere vreugd ten deele. Zij bejegende er eene dienstmeid die bij velen voor eene ellendige en uitzinnige dochter doorging, maar wie zij buitengewone genegenheid toedroeg, en van wie God zich zou bedienen om, spijs de *parlementen* en de prinses, een klooster der Visitatie te stichten te Besançon. Dat eenvoudig meisje heette Magdalena Adelaine. Sedert meer dan tien jaren, had God haar met zijn ontwerp bekend gemaakt, en haar drij achtereenvolgende nachten een bebloedend crucifix getoond, om haar te doen verstaan dat zij om zijnen Naam veel zou te lijden hebben. Zij had van dat vizioen iets of wat gezegd aan haren biechtvader, die daar geen geloof aan gaf. « Welhoe! riep hij uit, gij meent verplicht te zijn eene Visitatie te stichten te Besançon, gij, die eene arme en ongeleerde dochter zijt! Weet gij dan niet dat bekwaamer menschen dan gij er niet in gelukt hebben zulks te

(1) *Stichting van het klooster van Besançon*, bladz. 371.

(2) *Stichting van het klooster van Besançon*, bladz. 371.

doen? » Bij het hooren van die woorden, besloot zij, doch vruchteloos van hare plannen af te zien, ging achterevolgens veel heilige en verstandige priesters vinden, deed pogingen om Karmelieternon te worden, bekommerde zich om het welzijn van den arme en van de kleine kinderen, en toch, overtuigd zijnde dat zij op hare plaats niet was, eindigde zij met te gaan vragen aan Sint Franciscus de Sales, om in het klooster van Annecy als non te mogen aanveerd worden. 't Was in 1620. De deftige bisschop van Geneve zegde haar, dat zulks niet zijn kon, dat zij wat geduld hebben moest, dat zij later in het klooster van Besançon het nonnenkleed zou aannemen. « Maar, Monseigneur, hernam zij, dat is gansch onmogelijk, doordien de ingezetenen van Besançon van geene stichting van Zusters der Visitatie willen hooren, en weigeren met mij mede te werken om aldaar een dergelijk klooster tot stand te brengen. » — « Dat de anderen zeggen en doen wat zij willen, mijn lief Kind, stoor u daar niet aan, antwoordde de achtbare bisschop; gij ondertusschen wees bezorgd om in de stad Besançon eene stichting van nonnen der Visitatie te beoogen en te betrachten, en verheug u in den Heer, omdat gij eens daarin zult aanveerd worden. » Zij kwam dan weder naar Besançon, vol zijnde van een nieuwen en grooteren ijver. Doch zij trof veel moeilijkheden aan. De eenen zegden dat God zulks van haar niet vraagde, en dat er gansch bijzondere personen van noode waren om dergelijke gewichtige zaken te ondernemen. De anderen hielden staan dat zij God vergramde, en dat, hare uitzinnige pogingen ingezien, zij ongetwijfeld aan sommige opkomende geestelijke gemeenten veel nadeel zou toebrengen: Eenieder overlaadde haar met verwijtingen. Men aanzag ze als iemand die van zijn verstand beroofd is. Midderlerwijl vernam zij dat Sinte Chantal zich te Dijon bevond ('t was in 1622), en zij kwam haar geheel

hare gevaarten uiteen doen. « O mijne welbeminde Dochter, antwoordde haar onze Heilige, wat hebt gij gedaan voor God, om tot het verrichten van een zoo belangrijk werk verkozen te zijn? O! hoe gelukkig zijt gij! beken ootmoediglijk dat gij een uitzinnig mensch zijt, maar dat uwe uitzinnigheid de uitzinnigheid des kruises weze! Stap moedig vooruit op den weg der moeilijkheden, en aan al degenen die met misachting van ons spreken, antwoord dat wij de nederigste en ellendigste dienaressen Gods zijn; ja, dat wij volgeern toestaan dat anderen ons in alles, de ootmoedigheid en de zelfopoffering alleen uitgezonderd, overtreffen. Indien men u in de ooren blaast dat wij in ons klooster dochters aanveerd hebben die eertijds minder stichtend van leven waren, zeg dat gij daar niets van weet, gelijk het inderdaad de waarheid is; doch voeg er bij dat Onze Lieve Vrouw niet weigerde in onderhandeling te treden met Magdalena, eens dat die booze zondares in eene minnares van het kruis veranderd was; ook nog dat het hoogst betaamt dat de kinderen van Maria het voorbeeld van hare moeder navolgen. Wanneer men u spreken zal van uwen rang, van uw klein vernuft en van uwe machteloosheid, verneder u vóór God en bid Hem, opdat gij steeds zijn aanbiddelijken wil moget volbrengen en ootmoedig voorkomen. Betrouw op den Heer, en gij zult gewaar worden dat Hij u iemand zenden zal, die u in uwe moeilijkheden zal ter hulp komen. »

Die woorden vermeerderden den moed van Magdalena, en, nauwelijks te Besançon teruggekeerd, bood zij de Magistraten der stad een verzoekschrift aan waarin zij hun vroeg te gedoogen, dat er een klooster van de Visitatie te Besançon opgericht wierde, en geene moeite te sparen om haar van den koning opene gezegelde brieven te bekomen.

Het noodweer, dat sedert eenigen tijd broedde, borst alsdan los. Zijn er, zegde men, andere bewijzen van noode, om te beweren dat Magdalena, die zoo hooveerdig voorkomt, krankzinnig geworden is? Men wachtte haar af in de straten om haar, telkens als zij te voorschijn kwam, na te schreeuwen. Men hield haar voor een dwaas, trotsch en vermetel mensch. Men klaagde over haar aan haren biechtvader, die ze sterk berispte, en die, eindelijk, eischte dat zij van haar ontwerp zou afzien, bij aldien zij hem voor raadsman behouden wilde. Zoo was het met haar gelegen, toen Sinte Chantal aankwam, en met al die zwaarigheden oogenblikkelijk gedaan maakte. Magdalena Adelaine ging zich vóór hare voeten nederwerpen, en bood haar van zestig tot tachtig dochters aan, die allen verlangden om het nonnenkleed der Visitatie aan te nemen. Onze Heilige moest hertelijk lachen, toen zij zich van dat kleine leger omringd zag, en wist die deugdzame zielen tot het beminnen van Onzen Lieven Heer allermeeft aan te zetten. Vervolgens gebood zij haar, in half rond te staan, opdat zij gemakkelijk aan elk eene harer in 't bijzonder eenige woorden van opwekking en van vriendelijkheid zou kunnen geven; en, in hare consciëntiën lezende, zegde zij aan vier-en-twintig harer zich gereed te maken om welhaast de Visitatie in te gaan, aan twaalf anderen, de zoete hope te koesteren van naderhand tot hare geestelijke kinderen gemaakt te worden. En, o wonder! niet eene van die uitgelezen dochters wien Sinte Chantal de weldaad van het kloosterleven beloofde, had het ongeluk niet te volherden in haren roep: zoo behendig was zij in het verkiezen der bruiden van Jesus Christus. Van de veertig andere dochters sprak zij niet één woord. Welnu onder deze laatsten was er eene die roemde op hare godsvrucht, opentlijk verklarende, dat zij de inzichten van God over haar voorzeker zou beantwoorden, en dat zij niet dan

hare ouders vreesde die haar mogelijk zouden beletten hare plannen uit te voeren: « Mijne Dochter, vrees ook u zelve, » zegde haar Sinte Chantal. En daar die dochter gedurig op hare standvastigheid stofte, gaf onze Heilige haar te kennen, dat zij gewoon was geen staat te maken op menschen die zoo vol van hun eigen zelve zijn. Het bleek naderhand dat de eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie waarheid sprak; immers die juffer viel af van hare eerste vurigheid, volgde de wereld, en eindigde met zich in den echt te begeven (1).

De zaken gingen goed vooruit, en welhaast zou er te Besançon een klooster der Visitatie gesticht geweest zijn, hadden de vijanden van die geestelijke Orde, met den aartsbisschop te gaan vinden en hem tegen onze Heilige aan te hitsen, daar geen beletsel aan gesteld. Inderdaad, een der hoofden van het aartsbisdom legde Sinte Chantal een bezoek af, en trachtte haar door vele redenen te doen verstaan dat zij wijselijk zou handelen, bij aldien zij van hare plannen wilde afzien en het niet waagde een klooster van hare Orde te Besançon op te richten. Onze Heilige aanhoorde met aandacht zijne woorden, en verzocht hem te willen zeggen aan Monseigneur dat zij hem te sterk achtte en beminde, om zich te Besançon, zonder door hem daartoe gemachtigd te zijn, te komen vestigen. Desniettegenstaande smeekte zij hem, aan den bisschop te kennen te geven, hoe groot het getal jonge dochters was te Besançon, die verlangden om tot non der Visitatie gemaakt te worden, hetgeen ongetwijfeld een klaar bewijs was dat God begeerde een dergelijk gesticht aldaar tot stand te zien komen.

Zij reisde des anderendaags, na alvorens den voornoemden aartsbisschop met de *Brieven van Sint Franciscus de Sales* begunstigd te hebben, uit Besançon af.

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 198.

Haar afscheid van Magdalena Adelaine nemende, zegde zij haar: « Ga, beminde Dochter, uwen weg zachtjes voort; want de zwarigheden die u wachten zijn groot, en ik vrees altijd dat, daarvan moede zijnde, gij eindelijk uwe schoone plannen latet varen. » En daar Magdalena luidop verklaarde, dat zij voor geene tegenkantingen beducht was, voegde onze Heilige er bij: « Ja, mijne Dochter, volgeern beken ik de zoete hoop te koesteren dat God naar deze stad de Zusters der Visitatie welhaast zal roepen. Daarom behoort gij manhaftig te werke te gaan, en u aan de kwaadwilligheid van sommige menschen, die ons vijandig zijn, niet te storen. Stap zonder vreeze aan, overtuigd, dat God u zal zegenen en voor uwe standvastigheid beloonen. » De zaken gingen, gelijk moeder de Chantal het voorspeld had, en, wat de boozen ook deden ofte niet om die stichting te beletten, rees zij, na nog vijf jaren schoon spreken en lijdens, eindelijk uit den grond, tot meerdere eere van God en tot zaligheid der zielen (1).

Van Besançon begaf zich Sinte Chantal eerst en vooral naar Haraucourt, waar mevrouw d'Haraucourt, de stichtster van het klooster van Pont-à-Mousson haar wachtte. Nauwelijks had zij voet gezet in het huis van die mevrouwe, of zij verstond dadelijk dat er de vrede en de liefde niet heerschen, en, vernomen hebbende dat mevrouwe d'Haraucourt met haren schoonzoon, M. de Ville, niet overeenkwam, dat zij zelfs tegen hem in proces was, spaarde zij geene moeite om aan dien twist een einde te stellen, ja bracht de zaken zooverre, dat bovengemelde personen elkander den kus van verzoening gaven, en wederzijds beloofden met allen afkeer van elkander voor altijd gedaan te maken. De jonge M. de Ville was de

(1) *Stichting van het klooster van Besançon*, bladz. 374.

eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie van dan af zoodanig genegen, dat hij luidop verklaarde haar nooit anders dan met den naam van moeder te groeten, en niet eene gelegenheid te laten voorbijgaan zonder haar en hare medezusters dienst te bewijzen. Hij hield zijn woord: immers het was hij die wilde dat Sinte Chantal en hare gezellinnen zijne koetsen beklommen, om den weg naar Nancy en naar Pont-à-Mousson te doen; wat meer is, zijn leven lang wist hij de Zusters der Visitatie met alle slag van weldaden te begunstigen.

Zoohaast moeder de Chantal te Nancy was aangekomen, kwam mevrouw de prinses van Salzburg, zuster van Hare Hoogheid van Lorreinen, haar met blijdschap en eerbied vinden, en korts daarna deden insgelijks mevrouw de hertogin van Lorreinen en mevrouw de prinses Claudia, zich gelukkig achtende eene zoo beroemde dienaars Gods te bejegenen, en haar belovende van op alle manieren de kloosters der Visitatie te bevoordeelen. M. de Lénoncourt, opperkerkvoogd van Lorreinen, zette nog denzelfden dag voet in Nancy, vergezeld zijnde van een groot getal geestelijken. Eindelijk Zijne Hoogheid de hertog van Lorreinen, Karel IV, liet haar weten dat hij ze aanzag en eerbiedigde als zijne moeder. Niet dan van haar was er sprake in de stad en op het hof; « en te recht, zegde Karel IV, dat hij ze voor eene Heilige hield (1). »

Ofschoon Sinte Chantal de eere van de wereld in afschrik had, durfde zij nogtans niet nalaten zich naar het paleis van den hertog en hertogin te begeven. Zij werd er door dien prins met groote achtinge en vriendelijkheid onthaald. Men had er den adel der stad en der provincie vergaderd, en gezorgd dat iedereen die wonderbare mevrouwe kon zien, die, niettegenstaande haar

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 201.

jeugdigen ouderdom en haar buitengewonen rijkdom, alles uit liefde tot God verlaten had, om arme en eenvoudige non der Visitatie te worden. Na tegen den hertog en de hertogin wat gesproken te hebben, was moeder de Chantal tewege aan te gaan, toen zij al met eens onder de eerejuffers eene jonge dochter van twintig jaar of daar omtrent bemerkte. Het engelachtig wezen en de zedigheid van dat onbekende mensch maakten op haar gansch bijzonderen indruk, en, ze naderende, zegde zij haar geheel beleefdelyk: « Mijne Dochter, zoo gij een beteren bruidegom vindt dan Onze Lieve Heer, ik raad u aan, u aan hem te verbinden. » Welnu, te dien tijde, en gedurende meer dan één jaar, stond zij tusschen de begeerte om in de wereld te blijven die haar behaagde, en de genegenheid om het klooster in te gaan, dat haar schrik inboezemde. 't Was voor haar eene openbaring van den wille Gods, en, eenige maanden later, vernam het prinselyk hof dat mejuffer d'Auvaines, eeredame van de hertogin de Vaudemont, het nonnenkleed der Visitatie zou aantrekken. De hertog en de hertogin, met geheel hun hof woonden die zielroerende plechtigheid bij (1).

't Was middenin die zegepraal over het menschelyk hert, dat Sinte Chantal te Pont-à-Mousson de koets afklom, en er, volgens de bestaande gebruiken, een klooster van de Visitatie oprichtte. Zijne Eminentie de kardinaal van Lorreinen zat die schoone feest, waar veel rijke menschen naartoe kwamen, voor.

Een ongemeene troost viel de eerbiedwaardige moeder de Chantal, te Pont-à-Mousson, te beurt; zij maakte er kennis met een heiligen priester, die, in de gewichtigste zaken van zijne eeuw ingewikkeld, de hoogste eereposten zou bekleed hebben, had hij niet liever gehad pastoor te zijn van eene arme

(1) *Levens van eenige oversten. Annecy, 1693, 1 boekd. in-4°, bladz. 405.*

parochie, en diensvolgens ootmoedig, verstorven en onbekend te leven. Sinte Chantal stond over die zoo stichtende handelwijze sterk verbaasd, en riep nu en dan met geestdrift uit: « Zie, enkel behoort men zijne oogen op den deftigen eerweerden heer Fourrier te werpen, om dadelijk overtuigd te zijn dat het een heilige is. » Die twee beroemde zielen legden elkander meermaals een bezoek af, en wisten elkander fel aan te zetten, om dagelijks in de volmaaktheid toe te nemen.

Sinte Chantal verbleef omtrent vier maanden te Pont-à-Mousson; zij gaf bevel opdat men zou aan 't bouwen gaan van het nieuwe klooster, ontving eenige novicen, stelde zuster Paula-Hieronyma Favrot voor overste aan, en verhaastte zich, de belangrijkste zaken geëindigd zijnde, om te vertrekken, begeerende alzoo vrij te gaan van den lof en de eere die men tewege was haar toe te zwaaien. Zij verklaarde later dat zij nooit blijder ure gehad had dan toen zij mocht afreizen uit Pont-à-Mousson, Nancy en Besançon, waar de menschen, om reden dat zij haar niet kenden, zich leelijk bedrogen wegens den staat van hare conscientie, haar als eene heilige aanzierende, daar zij nogtans maar een ellendig schepsel was. »

Zij wist niet wat haar ging te beurt vallen bij hare terugkomst in het midden en het zuiden van Frankrijk. Zij zou er grooter toejuichingen, meerdere eer en achting dan overal elders aantreffen. Gedurende nog eenige jaren, zullen wij moeder de Chantal sterk zien lijden, telkens als men haar eenigen lof zal toezwaaien; wij zullen haar zien weenen telkens als men, uit eerbied voor haren persoon, iets of wat, als 't ware zooveel reliquieën, van hare kleederen zal afsnijden; wij zullen haar de steden zien ontvluchten waar men haar in zegepraal zal willen omvoeren, en haar hooren uitroepen hetgeen zij uitriep te Besançon: « Laat ons hieruit

afreizen, want die menschen misgrijpen zich wegens mijne arme ziel. » Dan, naarmate dat zij toeneemt in jaren, in ootmoedigheid, in heiligheid, in zelfverloochening, zullen wij bemerken dat zij zelfs op al die eerbewijzingen niet meer let, dat zij, zonder den minsten tegenstand te bieden, en zonder ooit te peizen aan haar eigen zelve, hare handen te kussen geeft aan al degenen die zulks verlangen te doen. Eveneens, toen Sint Franciscus van Assisi de steden van Italië doorliep, en, om reden van zijne wondteekenen aan handen en voeten, veel menschen tot zich trok, zag men hem, schaamrood wordende, zijne handen wegsteken; en zoo het gebeurde dat iemand hem een stukje van zijn kleed of van zijne koord ontnam, werd men dadelijk gewaar dat hij aan 't snikken ging, en men hoorde hem zachtjes zeggen: « Die menschen moeten uitzinnig zijn om eenen zondaar alzo in eere te houden, of ik en ken het niet. » Doch naderhand, op het einde van zijn leven, drukte hij zelf zijne doorboorde handen op de lippen der pelgrims; en daar op zekeren dag een jonge kloosterbroeder hem zijne verbaasdheid daarover toonde, antwoordde hij hem, zeggende: Wel Broederken toch, zijt gij nog zoo onnoozel om te denken dat die vreemdelingen mij voor eenen heilige aanzien?

Zoo sprak en deed Sint Franciscus van Assisi, omdat hij vrij ging van alle eigenliefde; zoo sprak en handelde de ootmoedige Sinte Chantal; zoo zeggen en doen al de oprecht nederige menschen.

Dier-en-twintigste Hoofdstuk

Reis van Sinte Chantal naar Orleans en naar Parijs. — Wonderbare deugden waar de opkomende kloosters der Visitatie van blijken gaven.

1626-1630

 NTUSSCHENTIJD was het drijarig bestier van Sinte Chantal als overste van Annecy ten einde geraakt. Gekozen, of liever herkozen den 27 Mei 1623, moest zij, met Onzes Heeren Hemelvaart van het loopende jaar 1626, van haar meesterschap afzien. Daar zij alsdan om het stichten van het klooster van Pont-à-Mousson sterk bekommerd was, en het haar gansch onmogelijk voorkwam, de kiezing te Annecy te gaan bijwonen, diende zij de Zusters hare ambstnederlegging, gedagteekend uit Pont-à-Mousson, in, terzelfder tijd dat zij haar eenen brief schreef, om haar te laten weten dat zij grootelijks van zin was zich naar de regelen der Visitatie teenemaal te schikken, en dat zij niet gedoogen zou dat men haar andermaal tot overste herkoze. De Zusters, die in 1623 van hare kloekmoedigheid getuige geweest waren, verstonden dat het vruchteloos zijn zou aan te houden, en, hare ootmoedigheid bewonderende, aanveerden zij haar

ontslag, haar voor opvolgster moeder de Chatel gevende. Zoohaast als het ter ooren kwam van de Zusters van Orleans dat hare heilige Stichtster haar ontslag van moeder van het klooster van Annecy gegeven had, verhaastten zij zich om haar tot overste van haar klooster te maken, en zij schreven haar eenen brief, om haar te smeeken zich ten spoedigste naar Orleans te willen begeven. Ongelukkiglijk voor haar had Sint Franciscus de Sales vastgesteld dat moeder de Chantal, opdat zij meer in staat zou zijn om de zaken van de Orde te bestieren, nooit elders dan te Annecy, de bron en het toonbeeld van al de kloosters der Visitatie, het meesterschap zou uitoefenen. Dus was het onze Heilige niet toegelaten de verlangens van de Zusters van Orleans te voldoen; doch daar moeder de Chantal begeerde al de oversten der Orde te leeren, hoe zij een voorbeeld moeten zijn van vriendelijkheid, vertrok zij, nadat zij wat gerust had te Annecy en er eenige zaken, waar wij later van spreken zullen, voleindigd had, naar Orleans, drij of vier Zusters, die bestemd waren om het huis van Crémieux te helpen stichten, medenemende.

Op den oogenblik dat zij uit het klooster afreisde, kwam M. de Granieux, jonker van Grenoble, die sedert verscheidene jaren met hoofdpijn gekwollen was, te Annecy aan, om bij het graf van Sint Franciscus de Sales de gezondheid weder te vinden. Sinte Chantal ontwarende, liep hij haar te gemoet om haar te groeten, want sedert lang kende hij haar. Onze Heilige ontving hem geheel beleefdelyk, en daar zij hare hand, terwijl zij hem goedendag wenschte, op zijn hoofd liet rusten, gevoelde hij zich oogenblikkelijk genezen. « Ik was, zegde hij, door de voorspraak van Sint Franciscus de Sales, de herstelling mijner gezondheid komen vragen, en zie, die heb ik, door het toedoen van moeder de Chantal, weder gevonden (1). »

(1) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 217.

Van Annecy, begaf zich de Stichtster der Visitatie onmiddellijk naar Crémieux, vergezeld zijnde van de geestelijke dochter Maria-Adriana Fichet, die tot overste zou gemaakt worden, en van drij andere geproteste kloosterzusters. De stad was klein, arm en krachteloos, en nooit zouden de Zusters der Visitatie er in gelukt hebben zich aldaar te vestigen, hadden twee beroemde en godvruchtige dames van die streek, mevrouw de Saint-Julien en mevrouw de Mépieu, de vriendinnen van Sinte Chantal, het niet op zich genomen haar in die stad een huis te bezorgen. Zij hadden zich uitermate veel moeite gegeven om alles, wat tot eene stichtinge noodig was, voor te bereiden en vast te stellen. De eerbiedwaardige moeder de Chantal bedankte ze voor bewezen diensten. Den avond zelve van de stichting, toen iedereen was heen gegaan en reeds aan 't slapen was, stond eensklaps de woning van de twee bovengemelde mevrouwen in vuur en vlam. Een geweldige wind was oorzaak dat de brand van oogenblik tot oogenblik sterk toenam. Het schrikkelijk geschreeuw der peerden, die in hunnen stal opgesloten waren, maakte geheel het gebuurte wakker. Men liep met zeven haasten naar moeder de Chantal, die dadelijk neerknielde en door hare krachtige gebeden bekwam dat het vuur van zelf uitging, net alsof een hevige stortvlaghe over dat huis gedaald was. De planken vloeren, die begonnen te zakken, bleven half verbrand tusschen hemel en aarde hangen, en de menschen, bij het zien van die wonderbare zake buitenmate aangedaan, riepen zooveel zij roepen konden: *Mirakel! mirakel!* Doch de ootmoedige dienaars Gods zegde, dat dees mirakel aan de voorspraak van Sint Franciscus de Sales, haar heiligen Stichter, toe te schrijven was, en dat men God voor die weldaad allermeeft bedanken moest. Desniettegenstaande was eenieder overtuigd dat moeder de Chantal, door haar

toedoen, die gunst van den Heer bekomen had, en te rekenen van dien tijd, droegen de inwoners van Crémieux haar bijzondere genegenheid toe (1). »

Van Crémieux, waar zij tot overste van het nieuwe klooster moeder Adriana Fichet aanstelde, begaf zich Sinte Chantal, haren weg naar Orleans voortzettende, naar Paray-le-Monial. Dank aan de bescherming van den markgraaf de Ragny, landvoogd van Charolais, was er, in die stad, door de Zusters van Lyon, eene Visitatie gesticht geweest. De ootmoedigheid van onze Heilige kwam aan den dag, op den oogenblik dat zij het klooster binnentrad. Zie mevrouw de Toulangeon, hare dochter, die haar vergezelde, was tewege hare moeder te volgen in het huis, toen Sinte Chantal haar zegde: « Francisca, blijf hier eenen oogenblik stil, totdat ik wete of de overste toestaat dat gij den dorpel overstappet. » En, de jonge moeder Margareta-Elisabeth Souzion tot zich roepende, zegde zij haar: « Mijne achtbare Medezuster, ziehier mijne dochter, die verlangt u een bezoek af te leggen; doch, ik wil niet dat zij zulks doe, zoolang zij van u den oorlof niet bekomen heeft om uw klooster in te gaan. » De personen die daar tegenwoordig waren, konden niet nalaten fel te weenen, omdat de Stichtster der Visitatie zoo nederig en zoo vriendelijk handelde met hare onderhoorigen, en hoogst bewogen over die zielroerende gebeurtenis, verklaarden zij luidop zich in de tegenwoordigheid van eene Heilige te bevinden (2).

Na drij dagen doorgebracht te hebben in het klooster van Paray, en de Zusters, die nog klein in getal, arm, en zeer slecht geherbergd waren, sterk aangemoedigd te hebben, stelde moeder de Chantal zich op weg naar Autun. Hare intrede was eene zegepraal. Den geheelen tijd dat zij in die stad verbleef,

(1) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 218.

(2) *Stichting van het klooster van Paray-le-Monial*, bl. 228.

kon zij in de straten niet te voorschijn komen, zonder door het volk, dat begeerde haar te zien, grootelijks gezocht te worden. De kinderen vooral gingen haar vol ijver achterna, en, toen het gebeurde dat zij, onze Heilige naderende, door haar gestreeld geweest waren, liepen zij blijgeestig al huppelend heen, aan iedereen vertellende dat zij de beroemde moeder de Chantal gezien hadden. Op zekeren dag, onder anderen, kwamen er bij geheele benden kinderen op haar af, en dat enkel om het geluk te hebben van haar te kunnen groeten. Men wilde ze weggagen; doch moeder de Chantal verhaastte zich om te zeggen, dat men zulks niet doen mocht, dat men aan hunne billijke nieuwsgierigheid geen beletsel behoefde te stellen, en die woorden uitsprekende, hefte zij haren sluier op, opdat zij hare wezenstrekken zouden zien, en streelde ze met gansch bijzondere goedheid.

Niet alleen de inwoners van Autun, maar ook al de ingezetenen der steden en dorpen, die zij doortrok, begeerden haar van nabij te aanschouwen. Overal waar moeder de Chantal zal voet zetten, zal zij verplicht zijn haren sluier op te heffen, en haar ootmoedig, vurig en statig aangezicht te laten bewonderen: Zoo groot is de indruk dien de heiligen op de menschen maken! Men aanschouwt ze niet enkel langs den kant van hunne ziel, indien het mij gegeven is alzoo te spreken, maar ook langs den kant van hun uitwendig voorkomen. Jesus Christus, die in hun hert woont, staat ook te lezen op hun aangezicht, en drukt, op hun voorhoofd, iets schoons dat verrukt en tot het oefenen van de deugd aanzet.

Al de kloosterlingen van Autun legden moeder de Chantal verscheidene malen een bezoek af, de eenen, opdat zij zouden mogen zeggen, dat zij eene Heilige gezien hadden, de anderen, opdat zij het geluk zouden hebben haar te raadplegen. De overste der Jesuïeten

kwam, vergezeld van al de leeraars van zijn college, haar ook groeten en bewonderen. Moeder de Chantal was zoo aangedaan van al die eerbewijzingen, dat zij schier niet spreken kon, en zich verhaastte om zich diep te vernederen. Hetzelfde had plaats, toen de gardiaan der Kapucijnen, in de tegenwoordigheid van vele menschen haar grooten lof toezwaaid, en luidop verklaarde dat zij allermeeft had medegewerkt om de Orde der Visitatie te stichten. Zij vergenoegde zich met te zeggen, dat God zich dikwijls van eenvoudige werktuigen bedient om buitengewone zaken te verrichten, en dat aan Hem alleen de glorie van geheel die gewichtige zaak moest toegeschreven worden.

Indien de kloosterlingen van Autun zoo ongemeene achting hadden voor moeder de Chantal, wisten de nonnen der Visitatie haar geen minderen eerbied te toonen. Zij schaarden zich, als 't ware kleine kinderen, rondom haar, en luisterden met gretigheid naar al de woorden die zij sprak. Toen zij voet zette te Autun, was er in het klooster eene novice wie de Zusters, in kapittel vergaderd, gezegd hadden haar niet te kunnen aanveerden, om reden dat zij in vele punten iets of wat te wenschen liet. Hoogst bedroefd over die beslissing, beloofde die novice haar leven te beteren, en al te doen wat zij kon om hare gebreken uit te roeien. De goede gesteltenissen van die jonge dochter, welke kreesch met de macht, bemerkende, ging moeder de Chastelluz, die tewege was zich te laten overhalen, om raad bij Sinte Chantal. « Welhoe! mijne beminde Medezuster, riep de Stichtster der Visitatie met kloekmoedigheid uit, maakt gij maar zooveel werks van de beraadslagingen eens kapittels dat door den H. Geest verlicht is? Nooit moogt gij tegen de besluiten van dergelijk eene vergadering handelen. Zend dan die dochter beleefdelijk weg, want, volgens mij, is dat mensch niet geroepen om non te worden. »

Men sprak haar ook van eene jonge juffer van veertien jaar die vurig verlangde om het novicenkleed aan te trekken, maar wie eenige jaren te kort waren om zulks te mogen doen. Onze Heilige wilde niet dat men die dochter van den gewonen regel zou vrijstellen, zeggende, dat men de voorschriften van de Orde der Visitatie, vooral voor wat den ouderdom betreft, geenszins overtreden mocht, te meer, omdat zij verzekerd was dat die vurigheid van korten duur wezen zou, en eindigen zou met geheel in eenen hoop te vallen. Hetgeen zij voorspeld had, gebeurde; en, ofschoon dat meisje onberispelijk was van gedrag, ging het echter het klooster uit, om naar de wereld weder te keeren.

Tot dan toe hadden de Zusters van Autun niet dan een huurhuis bewoond; zij smeekten dus moeder de Chantal haar eenen grond te bezorgen om een klooster te bouwen, overtuigd dat, met de hulp van onze Heilige in te roepen, zij gansch bijzonderen troost smaken en wonderen bijstand bekomen zouden. Behalve dat de plaats verkozen door moeder de Chantal tot het bouwen van een klooster allerbest geschikt was, wist zij ook van zonderlinge gebeurtenissen te spreken. De muren van het huis waren schaars een man hooge, of reeds hoorde men er eene schoone muziek waar men de spelers niet van kon ontdekken. « Men zou gezegd hebben dat hemelsche muzikanten aldaar bijeen gekomen waren om er Gods lof te zingen, en om van dat nieuwe huis des gebeds de plechtige inwijding te doen. Later toen de Zusters haar klooster voor goed ingegaan waren, hoorde men dikwijls welluidende en onbekende stemmen, die samen met de Zusters het heilig officie zongen. De nonnen waren van die melodij zoodanig ingenomen, dat zij, gansch verrukt, meenden in den hemel te zijn; doch zoohaast zij aan die muziek, ten einde er de aangename tonen van op te merken, aandachtig het oor leenden,

hield zij dadelijk op. 't Was vooral met de hoogdagen, en onder het zingen van de antiphones van O. L. Vrouwe, dat die stemmen dweers door de kapel allerschoonst klonken (1).

Uit Autun afreizende, begaf zich Sinte Chantal naar Orleans, waar zij met eene onzeglijke blijdschap door de Zusters onthaald wierd; doch die vreugde veranderde welhaast in droefheid, te weten dan, als zij uit den mond van onze Heilige gehoord hadden dat zij geenszins hare verlangens kon voldoen, en diensvolgens, de bevelen van Sint Franciscus de Sales ingezien, niet toestaan mocht tot moeder van het klooster van Orleans gemaakt te worden. Echter verbleef zij drij maanden in het klooster, en, gedurende dien tijd, weigerde zij niet het ambt te bekleeden van overste des gestichts, 'k versta de Zusters te vermanen en te berispen als het noodig was, haar de zachtmoedigheid en de ootmoedigheid aan te prediken, en haar tot het onderhouden van den regel sterk aan te zetten. Die maanden verlopen zijnde, wilde zij dat de nonnen, tot het kiezen van eene overste, in kapittel vergaderden, en ging, na, door haar godvruchtig en heilig leven, hare geestelijke kinderen hoogst gesticht te hebben, de stad uit.

Van Orleans, begaf zich Sinte Chantal naar Parijs, ten einde de verlangens van moeder de Bréchart, die haar gevraagd had naar haar klooster af te komen, spoedig te voldoen. Gij moet weten dat de deftige moeder de Bréchart, die het klooster van Parijs zoo wijselijk bestierd had, en die, bijna zonder geldmiddelen, niet dan op God betrouwende, in die stad eene tweede Visitatie gesticht had, alsdan door de boozen fel vervolgd was. In den grond van de zake, was men jaloersch, omdat alles haar zoo goed lukte. De lof welken men

(1) *Stichting van het klooster van Autun*, bl. 236 en volg.

haar toezwaaide, de genegenheid welke twee koninginnen, Maria de Médicis en Anna van Oostenrijk haar toedroegen, waren oorzaak dat men haar lasterde en kleinachtte. Het ging zoo verre dat er, bij oogenblikken, sprake was van het klooster te verdelgen.

Sinte Chantal verhaastte zich om toe te loopen. Een trek, waar de oude *Gedenkschriften* van gewagen, geeft te kennen hoe groot reeds, te dien tijde, het aanzien van onze Heilige was. Zoodra als men vernomen had dat zij was aangekomen, werd er zonder tusschenpoos, om zoo te zeggen, aan de deur van het klooster gebeld, zoodanig dat de portieres, zuster Anna-Maria Verdelot, bijna op hare beenen niet meer konde staan, van d'eeuwige vermoënis, en, na drij dagen, verplicht was te gaan rusten in haar bed.

Men had de hope gekoesterd dat de tegenwoordigheid van de eerbiedwaardige moeder de Chantal zou genoeg geweest zijn, om de gemoederen te stillen. Men bedroog zich leelijk. Bemerkende dan dat het noodweer niet ophield, dacht die beroemde dienaars Gods, die, volgens de omstandigheden, het geweld wist tegen te staan of voor hetzelfde te wijken, dat, om de rust te bekomen, zij wél zou doen met te gebieden dat moeder de Beaumont Parijs zou verlaten, en naar Annecy afreizen. Alsdan toonde moeder de Beaumont wat voor een edelmoedig mensch zij was (1). Dadelijk maakte zij gereedschap om te vertrekken, troostte zelve hare medezusters, die bitterlijk weenden, en bedankte met zoo groote ootmoedigheid en edelaardigheid de koningin Anna van Oostenrijk, die aan hare afreis een beletsel stellen wilde, dat die machtige der aarde, de spreekkamer uitgaande, luidop verklaarde tegen eene Heilige gesproken te hebben. Middenin die schoone blijken van

(1) *Brief* van Sinte Chantal aan moeder Maria-Jacoba Favre, 30 Maart 1628.

manhaftigheid en van gehoorzaamheid, gaf zij, bij het uitgalmen van een woord, te kennen, hoe nauw zij was van conscientie. Zie terwijl zij bezig was met eene harer medezusters wat te troosten, en zij, zonder achterdenken, iets of wat gezegd had dat haar tot eere verstrekte, was zij al met eens daar zoodanig droevig over, dat zij zoo seffens Sint Vincentius a Paulo, haren biechtvader, ontbood, en hem ootmoediglijk hare schuld beleed. Die heilige man, hoorende waar er van kwestie was, zegde haar rechtuit, dat God die fout toegelaten had, opdat zij nimmer op hare standvastigheid, hoe groot ook, roemen zou (1).

De zoo spoedige en zoo krachtige beslissing van moeder de Chantal, de zoo volkomene gehoorzaamheid van moeder de Beaumont, de aankomst van moeder Favre waren oorzaak dat die tegenkantingen een einde namen, en dat, gelijk het dikwijls gaat, de omtrek van het klooster, thans van vriendelijke toejuichingen weergalmde. Sinte Chantal, na in het tweede klooster van Parijs eenige dagen doorgebracht te hebben, ging het eerste, bestierd door moeder Maria-Helena Lhuillier, een bezoek afleggen, en, den geheelen tijd dat zij te Parijs verbleef, kwam zij beurtelings de Zusters van het eene en van het andere vinden, haar opwekkende om steeds godvruchtig voor te komen, en om gestadig de belangen van haar huis fel te behertigen.

De brieven aan Sinte Chantal te Parijs toegezonden, waren allertroostelijkst. Immers verscheidene onlangs gedane stichtingen gingen, in weerwil van vele moeilijkheden, goed vooruit in het wijdvermaarde Frankrijk: 't waren die van Embrun (26 April 1625); die van Blois (4 November 1625); die van Bourg-en-Bresse (19 Maart 1627); die van Dol, in Bretanje (21 October 1627);

(1) *Levens van verscheidene oversten*, bladz. 94.

en eindelijk die van Lyon, op den hoogen en heiligen berg van Fourvières (21 November 1627). Dat tweede klooster van Lyon was het dertigste van de Orde der Visitatie. Sint Franciscus de Sales had, in den tijd van twaalf jaar, de dertien eerste opgericht; in de weerdij van vijf jaar, zag Sinte Chantal de zeventien andere aan den dag komen. Hier nogtans dient opgemerkt te worden dat het klooster van Bourg-en-Bresse, welk thans ook aan 't groeien en 't bloeien was, in den beginne groot gevaar liep van te vergaan, om reden dat de weldoenster daarvan, een alleszins ongestadig mensch, op zekeren dag van moeder Favre de dertig duizend frank, haar tot het koopen van het huis gegeven, met alle geweld weereischte. Gelukkiglijk dat moeder Favre het hoofd niet verloor en, op God betrouwende, zoo seffens bij iemand ging die haar die somme gelds leende, en zij alzoo de verlangens van die kwaadwillige mevrouwe kon voldoen, zoo niet was het voor altijd gedaan met het klooster van Bourg-en-Bresse. Men vindt toch aardige menschen in de wereld!

Doch wat meer nog dan de spoedige uitbreiding van de Orde der Visitatie aan moeder de Chantal troost verschafte, was te bemerken dat al hare geestelijke kinderen wedijverden om van dag tot dag in deugd en heiligheid toe te nemen. Men gedooge, dat wij daar eenige oogenblikken over spreken. Die eerste jaren van eene opkomende Orde zijn de eerste dagen van het novituaat gelijk. Zij hebben er de frischheid van, de vlijtigheid, de aangenaamheid. Na in 't lang en in 't breede van de regelen en den geest der Visitatie gehandeld te hebben, gaan wij thans toonen, hoezeer de nonnen van die Orde bezorgd waren om op de voetstappen van hare heilige Stichters te wandelen.

Men weet dat Sint Franciscus de Sales, van geen buitengewone lijfkastijdingen willende hooren spreken,

zich bijzonderlijk had toegelegd om zijne geestelijke kinderen, die, gelijk alle christen 'mensch, verplicht waren boetveerdigheid te doen, de inwendige versterving te leeren. Hij was goed verstaan geweest. De gehoorzaamheid werd door de medezusters van Sinte Chantal allermeeft geoeffend; men mocht haar gebieden wat men wilde, haar zenden tot de uiterste palen der aarde, haar op alle manieren beproeven en vernederen, altijd waren zij gereed om de bevelen van hare oversten te volbrengen, en dat, zonder ooit de kleinste bemerkinge te maken, zonder ooit in de minste klachten uit te vallen. Tot bewijs van de waarheid mijns gezegde, treed ik hier in eenige bijzonderheden. Zie, op zekeren dag dat de deftige moeder Favre door Sinte Chantal uit Montferrand naar Dijon geroepen was, ontmoette zij vanwege de magistraten en het volk, die haar in ongemeene achting hielden, zoo grooten tegenstand dat, om te gehoorzamen, zij verplicht was des nachts uit haar klooster te vertrekken en den weg, in eene arme vrouwe gekleed, te voet af te doen. Gelukkiglijk dat, bij haar aangaan, zij eene kar tegenkwam waar zij plaats op nemen mocht, en alzoo vrij ging van duizenden moeilijkheden (1). Te Belley, waar sommige edele personen beletten wilden dat moeder Margareta Michel afreisde, antwoordde deze: « Ach! eerder dan te vertoeven tegen den dank van mijne oversten, zou ik, hoe mank ik ook ben, niet aarzelen de muren van de stad met eene ladder te beklimmen (2). » Te Moulins, lag moeder de Bréhard ziek te bed, toen Sinte Chantal haar liet weten dat zij haar vier nonnen moest zenden, en bij voorkeur die waar zij meest dienst en voordeel van had. En zie, zoo seffens voldeed zij de verlangens van de Stichtster der Visitatie. « Indien, zegde zij, mijne overste mij gebod haar eene mijner

(1) *Levens der eerste moeders*, 1 boekd., bladz. 38.

(2) *Levens van eenige oversten*, bladz. 135.

oogen of eenen mijner armen te geven, dadelijk zou ik mijne ooge uitrukken en mijnen arm doen afsnijden, om te toonen dat ik haar wil gehoorzamen (1). » Ofschoon de geneesheeren verklaard hadden dat moeder de Chatel, met uit Grenoble te vertrekken, in groot gevaar was van eene harer oogen, die sterk aan ontsteking leed, te verliezen, ofschoon zij haar gesmeekt hadden hare afreis wat uit te stellen, ging zij niettemin, op het eerste bevel van Sinte Chantal heen, zeggende: « Wat kan mij dat schillen dat ik maar ééne ooge heb, als ik maar gehoorzame (2)! » Zich, op verzoek van Sinte Chantal, naar Crémieux begevende, valt moeder Adriana Fichet van haar peerd, en ligt deerlijk gekwetst twee uren lang te midden van de sneeuw des gebergten. Men wekt haar op om eenige dagen stil te blijven, om wat rust te nemen; doch 't is vruchteloos gepoogd; zij antwoordt: « Mijne overste heeft gesproken, laat ons gaan. » En ten prijze van onzeglijke vermoeynissen, komt zij op gestelden dag te Crémieux bij Sinte Chantal aan (3). Doch al deze woorden zijn niets, vergeleken met die welke moeder de Blonay in zekere omstandigheid sprak. Daar men haar laakte, omdat zij toegelaten had dat men met het lichaam van Sint Franciscus de Sales naar Annecy afreisde, riep zij uit met kracht: « O! niet enkel zou ik, op de stem van mijne eerbiedwaardige overste, toegestaan hebben dat men met het lichaam van mijn heiligen Stichter naar Annecy vertrok, maar ik zou zelfs gedoogd hebben dat men mij het lichaam van mijn goddelijken Zaligmaker, ware het in mijn bezit geweest, ontnam (4). » Zoo wist men in de Visitatie de gehoorzaamheid te oefenen.

(1) *Levens van de eerste moeders*, bladz. 214.

(2) *Stichting van het klooster van Grenoble*.

(3) *Stichting van het klooster van Crémieux*.

(4) *Leven van moeder de Blonay*, bladz. 31.

Ziehier nog eenen trek waar de gehoorzaamheid der Zusters van de Visitatie allermeeft in uitschijnt. Op zekeren dag ('t was in 1647), dat de nonnen van Annecy zich vóór priester Olier, stichter van het seminarie van Sint Sulpitius, in de spreekkamer, achter het traliwerk bevonden, gebod de moeder van het klooster aan zuster Anna-Maria Rosset wat nader te komen en te zingen. En, o wonder! dadelijk voldeed die bejaarde Zuster, die verre was van eene meesteres in de zangkunst te zijn, de verlangens van hare achtbare overste, zoodanig dat de eerweerde heer Olier, die thans zelf over de volkomene gehoorzaamheid der Zusters van de Visitatie oordeelen kon, met verbaasdheid uitriep: « 't Is genoeg, brave Zuster, 't is genoeg, meer moet ik niet weten, om luidop te mogen verklaren dat gij eene deugdzame non zijt (1). »

Sinte Chantal verheugde zich, omdat hare geestelijke kinderen zoo kloekmoediglijk de deugd van gehoorzaamheid oefenden. « God heeft ons, schreef zij, buitengewonen troost verschaft, met ons novicen te zenden die buigzaam zijn van karakter. Zie, wat ik haar gebiede ofte niet, 't mag zoet of bitter zijn, altijd zijn zij gereed om mijne bevelen te volbrengen, en zoo is het ook met al mijne geprofeete medezusters gelegen. Daarom ben ik over van blijdschap, ziende dat ik van zoo brave en zoo ootmoedige kinderen omringd ben; ja volgeern beken ik dat, die kostelijke schatten in acht genomen, ik de gelukkigste mensch ben van de wereld (2). »

Als men zoo weinig aan zijn eigen gedacht houdt, waar zou men kunnen aan houden? Niet te verwonderen dan dat de Zusters der Visitatie teenemaal afgetrokken van de tijdelijke bekommernissen leefden. In den beginne was hare armoede groot; niet zelden hadden zij

(1) *Levens van eenige oversten*, bladz. 31.

(2) *Brief van Sinte Chantal*, uitgave Migne, bladz. 1237.

gebrek aan de noodzakelijkste dingen; doch zij lieten daarom niet van blijgeestig en opgeruimd te zijn. Zij betwisten elkander op de vriendelijkste wijze de versletenste kleeren, het overschot der tafel, ook nog het ongemak van zonder eten slapen te gaan: zoo hevig verlangden zij om de voetstappen van den armen Jesus, haren goddelijken Zaligmaker, te volgen! Doch, mid-denin die gansch bijzondere behoefte, betrouwden zij op Dezen die niemand laat honger lijden, zelfs niet de vogelen van de lucht. Zij hadden uit liefde van Onzen Lieven Heer aan huis, maagschap en vrienden vaarwel gezegd; 't was aan Hem van te zorgen voor haar, van haar kost en kleederen te verschaffen; zoo spraken zij; en waarlijk, God kwam haar niet enkel in hare geestelijke, maar ook in hare lichamelijke noodwendigheden sterk ter hulpe.

Zekeren keer dat de Zuster huisbezorgster van het klooster van Orleans aan moeder de la Roche, hare overste, gezegd had dat zij welhaast zou gebrek hebben aan koorn en aan geld, werd er haar eenvoudiglijk geantwoord: « Mijne lieve Dochter, ga spoedig naar den zolder en zegen het weinige koorn dat overblijft, uw betrouwen op God stellende. » Daar de Zuster zulks niet gedaan had, gevoelde zij des anderendaags knaging van conscientie, en kwam, gansch bekreten, in de tegenwoordigheid van al de nonnen, aan hare overste vergiffenis vragen. « Mijn lief Kind, zegde haar moeder de la Roche, wat gij verzuimd hebt te doen, zullen wij dadelijk samen gaan doen. » En zoo seffens, in 't gezelschap van al hare onderhoorigen, begeeft zij zich naar den zolder, en daar, na vurige gebeden gestort te hebben, gebiedt zij aan de Zusters het weinige koorn eenparig te zegenen. En zie, te rekenen van dien oogenblik, hield het hoopje graan, waar men dagelijks ging uit scheppen, op van te verminderen (1). Eene

(1) *Levens der eerste moeders*, 1 bkd., bladz. 463.

andere overste van de Visitatie, die eene betaling te doen had, kwam eens met zeven haasten naar de geldkas van het klooster gegaan, zich niet herinnerende dat zij schier ledig was. Ongelukkiglijk haalde zij daar maar éenen armen stuiver uit; hetgeen gelegenheid gaf aan de Zusters om eens te grimlachen, en haar te vragen of de engel Raphaël haar niet zou ter hulpe komen. De overste, zonder den moed te verliezen, sloeg, alsof zij de goddelijke Voorzienigheid met hare behoefte hadde willen bekend maken, hare oogen ten hemel, en zie, op denzelfden oogenblik, klopte men aan de deur van het klooster; 't was iemand die eene beurze vol goudstukken, 'k versta honderd gouden louis, aanbracht. « Dochters van klein geloof, zegde alsdan de moeder van het huis, zult gij eindelijk overtuigd zijn dat God niemand ongetroost laat, dat Hij getrouw is in zijne beloften? »

Die aangename tooneelen hadden schier onophoudelijk plaats. Te Crémieux, hadden de nonnen niets te eten. Men belt al met eens aan het klooster. En o wonder! eene brave vrouwe brengt in hare schort een schoon wit brood voor iedere der Zusters (1). Te Nevers, waar de nonnen slecht geherbergd en hoogst begeerig waren een kleinen hof, waar men niet wilde van afzien, te bekomen, stelt men zich, op bevel van de overste, aan 't bidden, en welhaast komt de eigenaar van den hof zeggen dat hij van zin is aan de Zusters den zoo lang gewenschten grond te verkoopen (2). Te Moulins, was op zekeren dag de armoede zoo groot, dat men zijne nooddrift niet kon voldoen. Moeder de Chastelluz, sterk op God betrouwende, gebiedt aan hare medegezellen vuirige gebeden te storten. Schaars hadden zij opgehouden den Heer om hulpe te smeeken, of een onbekende heer zendt haar eene aanzienlijke somme

(1) *Stichting van het klooster van Crémieux.*

(2) *Stichting van het klooster van Nevers.*

gelds, waardoor zij van vele moeilijkheden en van den schrikkelijken honger vrij gingen (1).

Eindelijk, te Annecy, terwijl men aan 't bouwen was van de kapel, kwam op zekeren dag een arme manke werkmán naar moeder de Blonay gegaan, haar zeggende: « Ik heet Esseve; ik heb vernomen dat gij bezig zijt met eene kerke te timmeren waarin het eerbiedwaardig lichaam van Sint Franciscus de Sales die mij, tijdens zijn herderlijk bezoek in het Chablais, gevormd heeft, zal geplaatst worden. Welnu, ik breng u eene kleine aalmoes, hopende dat gij die geringe gift met dankbaarheid zult aanveerden. » En, knielende, gaf hij ons eenige stuivers, met blijdschap uitroepende: « Zie, met de gomme van de boomen te plukken, heb ik dat geld bijeen geraapt, en u behandige ik het, opdat gij er iets of wat zoudet mede koopen voor uwe nieuwe kerk. Ik weet wel dat ik arm ben en dat ik dat geld hoogst van noode heb om te bestaan; desniettegenstaande schenk ik u het volgeern, om reden dat ik steune op de brave menschen die mij geen stuksken brood zullen weigeren, en die, als ik zal ziek of zuchtig zijn, mij ongetwijfeld zullen ter hulpe komen. Wat meer is, ik heb een goeden vriend van wien ik verkrijg al wat ik begeere of vrage. » En daar moeder de Blonay wilde weten wie die vriend was, antwoordde hij met de tranen in d'oogen: « Ach! die goede vriend welke niet ophoudt de menschen te overladen met gunsten en die door velen miskend wordt, is Jesus Christus. Alwie op Hem getrouwt en Dezes vriendschap bezit, zal nooit aan iets gebrek hebben. Hij draagt gedurig zorgé voor de zijnen, toont hun op alle wijzen zijne liefde en staat hun, niet enkel in hunne geestelijke maar zelfs in hunne lichamelijke noodwendigheden bij. En voor die gansch bijzon-

(1) *Levens van eenige oversten*, bladz. 259.

dere genegenheid, eischt Hij niets anders dan hun hert (1). »

In alle omstandigheden wisten de Zusters der Visitatie van de aangename tusschenkomst der goddelijke Voorzienigheid te spreken. Zie, op zekeren dag dat moeder de Chatel tewege was eene vleeschsoep gereed te maken voor eenen zieke, riep zij al met eens uit met kracht: « Eilaas! het zal lang duren eerdat die brave man zijn versterkend voedsel hebben zal; immers het vuur is uitgegaan, en ik weet niet hoe aan boord gelegd om het natte hout te doen branden. » Schaars had zij die woorden gezegd, of het bijgebrachte stoofhout ging van zelf aan 't laaien. Dit bemerkende, knielt moeder de Chatel, allermeeft bewogen, dadelijk neer, en drukt zich in dezer voege uit: « Waarlijk, Heer, mij was het bekend dat Gij hier waart, doch ik dacht niet dat het was om onze keukenknecht te zijn. » En eensklaps meende zij eene stem te hooren die haar antwoordde: « In den Hemel ben ik de vergelder van mijne heiligen; niet te verwonderen dan dat ik op aarde dezen die Mij beminnen ter hulpe kome (2). »

Hoe meer de goddelijke Voorzienigheid voorzag in de armoede der kinderen van Sinte Chantal, hoe meer dezen hare armoede beminden, en hoe meer zij werkten om arm te blijven. De kloosters der Visitatie bezaten schier niets; en het weinige dat zij nog hadden, waren zij bereid te verlaten eerder dan om wat geld iemand in rechten te vervolgen. Het ligt ons nog versch in het geheugen, hoe Sint Franciscus de Sales al de goederen van Mevrouw de Bonivars, wier eigendom door hare erfgenamen aan het klooster van Annecy betwist was, wedergaf (3). « Daar beware ons God voor, zegde

(1) *Leven van moeder de Blonay*, bladz. 204.

(2) *De eerste moeders*, I boekd. bladz. 310.

(3) *Stichting van het klooster van Annecy*.

de deftige bisschop, te zien dat onze duivekens met de spaarzame mieren dezer wereld woorden, geschil of krakeel hebben! » Evenzoo weigerde Sinte Chantal eene erfgift, haar, op voorwaarde dat zij tegen de familie pleiten zou, toegestaan, te aanveerden (1). Desgelijks handelden moeder Favre (2) en moeder de Monthouz, die van aanzienlijke sommen gelds afzagen, eerder dan met iemand in 't recht te liggen. Wilde ik, ik haalde nog een twintigtal gelijkige voorbeelden aan.

De versterving en de zelfopoffering gingen daarenboven met de gehoorzaamheid en de armoede der Zusters van de Visitatie gepaard. In deze Orde oefende men, wel is waar, die schrikverwekkende strengheden niet die de glorie der Karmelieternonnen uitmaakten en thans nog uitmaken. De regelen en het einde waar de Visitatie voor ingesteld is, zouden zulks niet gedoogd hebben; doch men leidde er een boetveerdig leven: « Niets begeeren, naar niets vragen, niets weigeren, » viel de geestelijke kinderen van Sinte Chantal soms lastiger om doen, dan het haar zou gekost hebben de ongemakkelijkste hairen kleederen te dragen. Te Lyon, waar de brave zuster Maria Trunel van den trap gevallen was en zich veel zeer gedaan had, verstond men allerbest hoe fel de nonnen der Visitatie zich wisten te versterven. Immers toen moeder de Chantal aan bovengemelde Zuster vroeg, hoe het kwam dat zij zoo mank ging en zoo groote moeite had om haar werk te doen, antwoordde zij met kloekmoedigheid: « Ik heb, beminde Moeder, den trap beklimmende, eene tuimeling gemaakt, en mij wat zeer gedaan. » Eilaas! toen men de zake goed onderzocht, ondervond men dat drij van hare ribben gebroken waren (3). Vijf jaar lang sliep moeder

(1) *Stichting van het klooster van Moulins.*

(2) *Stichting van het klooster van Bourg-en-Bresse.*

(3) *Leven van zuster Maria Trunel, in 'de wereld mevrouw d'Auxerre; handschrift in-4°, bladz. 18.*

de Martignat, die van edele ouders geboren was, in eene slechte zolderkamer, onder een dak waar de regen de sneeuw en de zon gemakkelijk doorkonden; en, toen de Zusters haar zegden dat zij er ongetwijfeld moest braden in den zomer en er vervriezen in den winter, riep zij al lachende uit: « Ik zou mijn kamerken tegen het paleis van de koningin niet willen verwisselen; voorzeker is zij zoo tevreden niet als ik. » Nooit zou men geweten hebben, hoedanig de verstervingen waren die zij deed in hare cel, hadde de Zuster huisbezorgster, op een winterschen dag voet in dien ellendigen schuilhoek zettende, niet bemerkt dat de regen, tot ijs gemaakt, in lange stukjes, waar zij Sinte Chantal een staal van toonde, boven het bed van moeder de Martignat neerhing (1).

Niets kwam die edelmoedige zielen te lastig voor; en niet eene harer vergat de deugd manhaftiglijk te oefenen. Op zekeren dag dat zuster Gabriëlle Bally bezig was met het schurftige hoofd van een armen mensch te kammen, gevoelde zij al met eens zoo grooten afkeer van dat werk, dat zij meende in onmacht te vallen; doch, zich dadelijk herinnerende dat de volmaaktheid bestaat in zich zelve te overwinnen, riep zij met de tranen in d'oogen uit: « O mijn Jesus, laat niet toe dat ik van dat zieke hoofd nog walg hebbe. » En met de hand het ongedierte bijeen rapende, zegde zij: « Zusterken, tot uwe straf, zult gij die beestjes, als 't ware welriekend anijs, smakelijk opeten. » En waarlijk, wie zou het gelooven? oogenblikkelijk zwelgde zij met kloekmoedigheid dat ongedierte door (2).

Als men menschen aantreft die de zelfopoffering zoo goed verstaan, hoe ware het mogelijk ze niet te zien uitschijnen in gansch bijzondere liefde tot God? Ook

(1) *De eerste moeders*, II boekd. bladz. 185.

(2) *Levens der eerste moeders*, II boekd. bladz. 131.

leefden zij met Hem in wondere en innige betrekkingen. Menigwerf verklaarde Sinte Chantal dat bijna al hare geestelijke kinderen gewoon waren met God in gemeenzame onderhandeling te treden, en dat vele harer van buitengewone verrukkingen en zonderlinge opgetogenheden te spreken wisten. De brave Zuster portieres, Anna-Jacoba Coste, was met de gave van tranen begunstigd. Nooit bevond zij zich vóór het H. Sacrament zonder te schreien met de macht, en de zaken gingen zoo verre dat moeder de Chatel, die zulks niet zelden bemerkte, het moeilijk zien kon zonder daar sterk van aangedaan te zijn (1). De jonge zuster Maria Amata de Rabutin verlangde om, naar het voorbeeld van haar welbeminden Zaligmaker, voor het welzijn van het menschedom te mogen geslachtodferd worden. Dag en nacht wenschte zij, uit liefde van Jesus, te mogen lijden. Op zekeren keer, zich meer dan naar gewoonte verlicht gevoelende, knielde zij en vroeg aan God, om voor de zonden zijner ondankbare kinderen te voldoen, en haar op alle manieren te beproeven en te pijnigen. Doch haar vielen welhaast zoo groote smerten en ongemakken ten deele, dat, zonder tegen de goddelijke Voorzienigheid te morren, zij de jonge Zusters smeekte nooit dergelijke vrage te doen, en zich steeds met de schikkingen des Heeren eenvoudig weg tevreden te houden (2).

Moeder Francisca de la Fléchère was niet minder dan Maria-Amata de Rabutin naar lijden begeerig. Zij dacht aan niets anders dan aan vernedering en kruisen. Zekeren keer dat zij neerstig aan 't bidden en aan 't overwegen was, vroeg zij aan Jesus Christus om te mogen deelen in de pijnen van zijne dood, en door de menschen voor eene uitzinnige gehouden te worden. De

(1) *Levens der eerste moeders*, II boekd. bladz. 369.

(2) *Levens van eenige oversten*, bladz. 321.

edelhoedigheid van die jonge Zuster maakte op Sinte Chantal grooten indruk. « Laat, zegde zij, zuster Francisca maar gewerden, ongetwijfeld brandt zij van liefde tot God; ongetwijfeld is zij Hem allersterkst genegen (1). »

Eens dat Sint Franciscus de Sales vroeg aan moeder Anna-Maria Rosset, of zij Onzen Lieven Heer beminde, was hij van een zielroerend schouwspel getuige. Immers moeder Anna-Maria was van die vrage zoodanig aangedaan, dat zij geen woord spreken kon, en als in eene verrukkinge stond. Dat bemerkende, riep de achtbare bisschop de Zusters, die deze gelukkige zieke zonder taal of teeken vonden, tot zich, zeggende: « Draag ze naar hare cel, en laat ze gerust; alleenlijk let op de woorden die zij spreken zal als zij tot haar zelve zal gekomen zijn. Men gehoorzaamde stiptelijk, en de eerste volzin, welken zij uitgalmde, was deze: « Ach! indien ik God bemin! Is er wel een scheepsel in den hemel en op de aarde die daar kan aan twijfelen? » Te rekenen van dien oogenblik, was haar leven niet dan eene gedurige verheffing haars herten tot haren welbeminden Zaligmaker, niet dan eene aaneenschakeling van verrukkingen, van opgetogenheden en van voorzeggingen waar de diepste ootmoedigheid en de volstrektste gehoorzaamheid onder schuilden (2).

Bijna telkens dat moeder de Bréhard tot de heilige Tafel naderde, viel zij in onmacht, om reden dat zij teenemaal in den Heere verslonden was. Geheel dikwijls, binst de mis, werd zij buiten haar zelve vervoerd. De eerste maal dat zij van die gansch bijzondere gesteldheid te spreken wist, deed zij geweld om op te staan van de plaats waar zij gezeten was, doch het was haar onmogelijk. De Zusters legden haar op een bed, en waren

(1) *Levens van eenige oversten*, bladz. 370.

(2) *Levens van eenige oversten*, bladz. 19.

tewege, meenende dat zij kwalijk wierd, haar een' versterkingsmiddel te geven, toen moeder de Chatel gelukkiglijk afkwam en op het schitterend aangezicht van moeder de Bréhard wees, zeggende: « Ziedaar eene goede ziekte, teergeliefde Medezusters; wacht u wel van die te willen genezen. Moge zij ongeneesbaar zijn! » En haar opleggende de kamer te verlaten, liet zij die brave moeder de Bréhard de vruchten van dat wonderbaar vizioen gerustelijk plukken (1).

Moeder de Chatel was ook met ongemeene weldaden begunstigd. Zij vond al haar behagen met God te spreken. Onophoudelijk trad zij met Hem in gemeenzame onderhandeling, en zoo groot was hare liefde tot Onzen Heer dat, de hevigheid dier verknochtheid ingezien, zij dikwijls verplicht was de venster van hare cel te openen, om aan de vriendelijke en heilige gevoelens van haar hert wat lucht te geven (2). « Mijne welbeminde Medezuster, zegde haar Sinte Chantal, tracht uit de tegenwoordigheid van uw hemelschen Bruidegom vrucht te rapen, want er zal een dag komen dat gij Hem zoeken en niet vinden zult. — Welhoe! antwoordde moeder de Chatel, ik zou naar mijnen God zoeken, en Hem niet vinden! Voorwaar, indien iemand anders dan mijne Overste mij zulks zegde, zou ik er niets van gelooven. » Hetgeen Sinte Chantal voorspeld had, gebeurde. Moeder de Chatel ging welhaast van de blijdschap tot de neerslachtigheid over, van de inwendige tevredenheid tot de duisternissen en de dorheden des geestes. Ja, het duurde niet lang of, vol van treurigheid, riep zij tot Onze lieve Vrouwe, zeggende: « Beste Moeder, zoudt gij gedooogen dat men u uw lieven Zoon ontneme? Zie, gij hebt Hem drij dagen lang gezocht, toen Hij verloren was, en het geluk gehad Hem weder

(1) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 170.

(2) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 400.

te vinden, en ik, ellendig schepsel als ik ben, ik zoeken en blijf Hem zoeken, en vind Hem niet! daarom, wil ik u nogmaals doen gevoelen, hoe pijnlijk het is van Hem gescheiden te zijn. » En, die woorden zeggende, nam zij eene schaar, en ontleende aan de beeltenis van de H. Maagd, waar zij vóór geknield was, het kindeken Jesus dat op de armen van zijne teergeliefde Moeder rustte. Dat gedaan zijnde, sprak zij in dezer voege tot Maria, de troosteres der bedrukten: « O goede Moeder, wil het mij niet ten laste leggen dat ik u uwen Zoon ontnomen heb, gij hebt mij immers sterk gedwongen om zulks te doen, daar gij mij Hem niet geven wilt. » Op denzelfden oogenblik was zij zoo droevig te zien dat het goddelijk Kindeken van zijne heilige Moeder gescheiden was dat, weenende met de macht, zij al met eens uitriep: « O beste Moeder, mij is het gansch onmogelijk u langer van het gezelschap uws welbeminden Zoons te berooven. » En dadelijk maakte zij het afgesneden santje met eene spel aan de beeltenis van Maria vast. Nauwelijks had zij dat werk verricht of de H. Maagd verscheen haar, en gaf haar, evenals aan Sint Antonius van Padua, het goddelijk Kindeken Jesus te vereeren (1).

Moeder Favre wist van die gansch bijzondere vertroostingen niet te spreken. Haar leven was met allerhande smerten en duisternissen bezaaid, en, op haar aangezicht, dat bleek en uitgemergeld was, stond de droefheid in groote letters te lezen. Schier den geheelen dag door, hoorde men haar niets anders uitroepen dan: Mijn God, mijn God, waarom hebt gij Mij verlaten? Doch middenin die pijnlijkheden van lichaam en van geest, kwam zij gansch onderworpen aan den wille Gods voor, en, naar het voorbeeld der visschen die, spijs de hevigste onweders, gerustelijk voortleven in het water,

(1) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 320.

bewandelde zij met betrouwen dit met kruisen bestrooide tranendal. Begeerende te toonen, hoezeer zij met de aanbiddelijke schikkingen des Heeren tevreden was, en hoezeer zij bereid was om alle zwarigheden, hoe aanzienlijk ook, manhaftig te onderstaan, beloofde zij aan God Hem steeds te gedenken, en Hem, zoowel in droefheid als in blijdschap, te loven en te gebenedijden. Wonderbare belofte voorwaar, die eenieders verbaasdheid uitmaakt, en die groote gelijkenis heeft met die van Sinte Theresia en van Sinte Chantal (1).

Hoe gedaan, om den lezer met de buitengewone vereeniging van moeder de la Roche met God bekend te maken? Eens dat zij, binst den uitspanningstijd, aan 't wandelen was in den hof, werd zij, na wat gerust te hebben, plotseling buiten zich zelve vervoerd, niet dan met Onzen Lieven Heer en den hemel bezig zijnde. Haar aangezicht glinsterde van eene engelachtige schoonheid, en was voor de Zusters een voorwerp van aange naamheid en van stichting. Men droeg ze naar hare cel waar de nonnen langen tijd haar bewonderden, zonder schier een woord te kunnen spreken (2). Een anderen keer dat zij aan 't bidden was in hare cel, kwam zij zoo ingetogen voor en zoo verslonden in den Heer, dat de Zuster helpster, die bij geval haar iets te zeggen had, haar niet kon aanschouwen zonder diep in de ziel getroffen te zijn. Haar niet durvende aanspreken, om reden dat zij met God in gemeenzame onderhandelinge getreden was, verliet zij, van dat zicht sterk aangedaan, het kamerken en zegde bij haar eigen dat zij na eenige oogenblikken zou wederkeeren. Na eene halve ure wachters, waagde zij het eene tweede maal de deugd zame moeder de la Roche een bezoek af te leggen, en zie, zij vond haar nog altijd in dezelfde gesteldheid,

(1) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 25.

(2) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 484.

'k versta geknield, bekreten, met de armen kruiswijze over malkanderen en het aangezicht naar den hemel gericht. Over dat schouwspel hoogst verbaasd, ging de Zuster helpster haar uit eerbied de kleederen kussen, en nam dadelijk de pen in de hand om de woorden, die moeder de la Roche sprak, neer te schrijven (1).

Hetgeen vooral dient bemerkt te worden, is dat de ootmoedigheid met de liefde tot God gepaard ging in die eerste moeders der Visitatie. Van hare verrukking opgekomen, verbood moeder de la Roche aan de Zuster helpster er ooit iets van te vertellen, en, de beschreven bladzijden van deze gevonden hebbende, wierp zij die dadelijk in 't vuur, schaamrood wordende (2). Telkens als moeder de Blonay, eene niet minder heilige ziel, uit hare opgetogenheden trad, was zij over van verlegenheid (3), en wist zij zich, voor eenige oogenblikken, aan de oogen harer medezusters behendiglijk te onttrekken. Wat moeder de Bréchart betreft, zij toonde in haren ijver om de ootmoedigheid te oefenen eene gansch bijzondere kloekhartigheid. Twee beeltenissen van haren persoon, waar men buiten hare wete de Zusters der Visitatie mede begunstigd had, ontdekt hebbende, had zij er zoo kleine achting voor, dat zij oogenblikkelijk eene harer met eenen vuistslag aan stukken schuurde en tewege was aan de andere hetzelfde lot te doen ondergaan, indien hare medezusters er niet in gelukt hadden haar die te ontnemen. Doch door zoeken en herzoeken, vond zij eindelijk dat weggestoken portret, en aanstonds ging zij het werpen in de vuilste plaats van het huis, zeggende: dat het nergens beter dan in dien verlaten hoek zijn kon (4). Op zekeren dag dat moeder de Chatel

(1) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 474.

(2) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 475.

(3) *Leven van moeder de Blonay*, door Karel-August de Sales.

(4) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 196.

voór het H. Sacrament was neêrgeknield, kreeg zij het gedacht eene ernstige navorschinge van hare handelwijze te doen, om te weten als zij aan geen ding van de wereld vastgekleefd was; zij meende van alle tijdelijke zaken volkomenlijk onthecht te zijn, toen het haar scheen eene stem te hooren, die haar zegde: « En zoo men u tot overste maakte, zoudt gij in die eere onverschillig zijn? » Haar kwam het in den beginne lastig voor die vrage te beantwoorden, en zij sidderde van angst. Desniettegenstaande, van de schepsels sterk afgetrokken, offerde zij zich, gansch gelaten in den wille Gods, andermaal den Heere op (1). Doch zij deed haar zoo groot geweld aan om die bekoring te overwinnen, dat 't koude zweet haar uitbrak, de tranen uit hare oogen rolden, en de bezwijming op haar haastelijk afkwam (2).

Als men in de eeretitels zoo gansch bijzonderen tegenzin heeft, is het niet moeilijk om te verstaan hoe geern men er van afziet, wanneer de omstandigheden zulks vereischen. Wij hebben bemerkt hoe, op het eerste woord van Sinte Chantal, moeder de Beaumont gereedschap maakte om dadelijk uit Parijs te vertrekken. Te Annecy aangekomen, spreekt zij schoon aan onze Heilige, om opnieuw haar novitiaat te mogen doen (3). Moeder de la Roche vraagt korts nadien hetzelfde; en, alhoewel men alsdan moeilijke tijden beleefde, en men middenin het stichten was van huizen der Visitatie, ja alhoewel de moeders de Beaumont en de la Roche reeds tot oversten gemaakt geweest waren, aarzelde Sinte Chantal geen oogenblik om haar toe te staan wat zij vroegen, overtuigd, dat die vrijwillige vernederingen niet weinig helpen zouden om haar in de liefde tot God meer en meer te versterken.

(1) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 324.

(2) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 324.

(3) *Stichting van het klooster van Montferrand*.

Niet enkel gingen de Zusters der Visitatie voor menschen van groote gehoorzaamheid door, niet enkel schenen zij uit in het oefenen der armoede, der zelfopoffering en der liefde tot God, maar zij kwamen ook allerbest met elkander overeen. « Waarlijk, zegde pater Cotton, biechtvader van Hendrik IV, nievers meer dan in de kloosters der Visitatie treft men de goedhartigheid aan (1). » Te Lyon, was de genegenheid der Zusters voor moeder de Blonay, hare overste, zoo ongemeen groot, dat men ze van overdrevenheid beschuldigde (2). Te Annecy, te Parijs, te Dijon, in één woord, overal vond men zijn welbehagen met over de deugden der afwezige Zusters te spreken (3). Te Orleans, waar eene brave Zuster van eene geweldige buikpijn was aangetast, knielde moeder de la Roche, over van droefheid, in eenen hoek der ziekenkamer neêr, God vurig smeevende dat Hij die Zuster zou verlossen van hare kwale, en zou toestaan dat zij leed in de plaats van hare medegezellin. Onze Lieve Heer verhoorde haar gebed; de kranke non werd dadelijk genezen, en groote pijnen vielen moeder de la Roche op staanden voet ten deele, zonder dat zij het genoegen had die vóór hare dood te zien ophouden (4).

De ijver dien de Zusters der Visitatie hadden om in hare Orde ziekelijke menschen te aanveerden, arme novicen en bejaarde personen, gaf ook klaarlijk te kennen dat zij haren naaste groote genegenheid toedroegen. In al de huizen der Visitatie, trof men ofwel een ziekelijk mensch, ofwel eene arme dochter, ofwel eene oude weduwe aan, en, alsof God hadde willen toonen hoezeer het Hem behaagde te zien dat die personen tot nonnen gemaakt wierden, waren het dikwijls deze die meest van

(1) *Stichting van het klooster van Grenoble.*

(2) *Leven van moeder de Blonay*, bladz. 162.

(3) *Zie de stichtingen van die huizen.*

(4) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 162.

al de deugd oefenden en sterkst de Visitatie tot troost en eere verstrekten. Te Chambéry, onder anderen, zag moeder de Chatel, die toen overste van het klooster was, op zekeren dag hare stokoude mama tot zich naderen, die, in weerwil van haren zeven en negentigjarigen ouderdom, haar smeekte, geknield als zij was op den grond, om tot non der Visitatie te mogen gemaakt worden. Moeder de Chatel twijfelde of, de hooge jaren van hare mama in acht genomen, zij zulks mocht toestaan; doch, na de Zusters en vooral Sinte Chantal desaangaande geraadpleegd te hebben, opende zij met blijdschap de deur van haar klooster aan deze wie zij naast God gansch bijzondere weldaden te danken had. Iedereen bewonderde de ootmoedigheid van die eerbiedwaardige mevrouwe, en wist haar om hare manhaftigheid fel te verheffen. Schoon was het om bemerken, hoe diep zij zich vóór hare medezusters vernederde, hoe zij haar bedankte voor de gunst die zij haar gedaan hadden; doch zielroerender nog was het om zien, hoe zij op hare knieën viel voor hare eigene dochter, haar biddende haar te willen zegenen, en te gedoogen dat zij haar, in alle eenvoudigheid en rechtzinnigheid des herten, den staat harer conscientie vóór oogen legde. Zij stierf korts nadien, na het geluk gehad te hebben op haar doodsbed hare kloosterbeloften uit te spreken (1). Te Grenoble ging mevrouw le Blanc, weduwe van den eersten voorzitter aan het *parlement*, na het klooster der Visitatie gesticht te hebben, hetzelfde insgelijks binnen in den ouderdom van zeventig jaren, daartoe den nacht verkiezende, uit vreeze dat de armen, wien zij buitengewone weldaden bewees, haar zouden belet hebben de verlangens van haar hert te voldoen. De Zusters zegden « dat een kind van twee jaar zoo gewillig en zoo vrien-

(1) *Levens der acht eerbiedwaardige weduwen der Visitatie*, handschrift in-4°.

delijk niet zou geweest zijn als zij; » en verder: « dat het eene godminnende ziele was. » Een weinig voordat zij het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, begon haar lichaam, de hevigheid van hare liefde tot God in acht genomen, allengskens uit te drogen. Het bovenste van hare mouwen werd, na hare dood, zoo hard als leder bevonden, door het geweld van de tranen die zij stortte onder het gebed, en die onophoudelijk uit hare oogen, als 't ware twee beken, rolden. Haar kleed, aan duizenden stukjes geschuurd, bracht wonderen voort (1). Eindelijk te Parijs, had de Visitatie te dien tijde het geluk, in den persoon van mevrouw de Bouthilliers, eene gansch bijzondere novice te aanveerden (2). Mevrouw de Bouthilliers was zeven en zeventig jaar oud; haar man kwam, na iedereen gesticht te hebben door zijne deftige en beroemde daden, in den ouderdom van tachtig jaren uit deze wereld te scheiden. Zij had bij hem acht kinderen gewonnen. De eerstgeborene, was staatsminister van Zijne Majesteit Lodewijk XIII; de tweede zoon, was bisschop van Aire; de derde, bisschop van Boulogne, en naderhand aartsbisschop van Tours; de vierde, had eene aanzienlijke bediening aan het *parlement* van Parijs. Hare vier dochters waren allen den Heere toegewijd. Twee harer hadden het kleed van de geestelijke kinderen van Sint Franciscus van Assisi aangetrokken; de derde dochter, dat van de Karmelieternonnen; de vierde, was abdis van Fontevrault. Hare kleinkinderen sloegen denzelfden weg in, 't is te zeggen, dat eenige hunner in de wereld verbleven, terwijl dat andere hunne familie verlieten om

(1) *Stichting van het klooster van Grenoble.*

(2) Claudia-Francisca Machecop, geboren te Dijon, trouwde in Burgonje, in 1575, Dionysius de Bouthilliers, heer van Fouille-tourte en van Petit-Thouars. Het leven van mevrouw de Bouthilliers staat beschreven in de *Levens der acht eerbiedwaardige weduwen der Visitatie.*

monnik of non te worden. Hare kleindochter Cecilia was non in de Visitatie; eene andere, was Karmelietersse. Mevrouw de Bouthilliers zag welhaast de kleinkinderen van hare kinderen. Fortuin, eere, heiligheid, lang leven, onuitputtelijk nageslacht, zie, dat alles viel haar te beurt, en dat was juist hetgeen waar zij meest om verlegen was, en dat haar opwekte om de wereld te verlaten en non te worden. Zij was maar al te gelukkig. Zij zocht naar het kruis zonder het te kunnen vinden. Hare dochter Karmelietersse zegde haar: « Kom met mij, uwe verlangens zullen voldaan worden bij de Karmelieternonnen. » Hare kleindochter Cecilia integendeel hield aan, opdat zij bij haar zou komen in de Visitatie. Zij gaf de voorkeur aan deze laatste Orde. Zij ontving er, in den ouderdom van drij en tachtig jaar, het geestelijk kleed uit de handen van Mgr den aartsbisschop van Parijs, in de tegenwoordigheid van de koningin Maria de Médicis en van geheel het hof, en had het geluk dat costuum omtrent een jaar met wonderbare ootmoedigheid te dragen. Hare kleindochter Cecilia was raadgeefster en hulpportieres des kloosters. Toen het gebeurde dat hare brave grootmoeder, haren hoogen ouderdom ingezien, bij gebrek aan herinnering eene of andere der voorschriften van de Visitatie had overtreden, wachtte zij niet een oogenblik om haar in de tegenwoordigheid van al de Zusters daarover te berispen, zoodanig dat dezen schier niet wisten wat zij hier meest moesten bewonderen, of de kloekmoedigheid der kleindochter of de ootmoedigheid der grootmoeder. Doch, wat mevrouw de Bouthilliers ook deed ofte niet om met de kruisen en pijnlijkheden des levens kennis te maken, haar werd die weldaad geweigerd, en daarom, een weinig voor dat zij ging sterven, riep zij uit met de tranen in d'oogen: « Eilaas! ik was van gedacht dat, met non te worden, ik veel lijden en droefheid zou ontmoeten, en ik heb er meer blijdschap gesmaakt dan toen ik in de wereld leefde. »

Wat is het kloosterleven toch schoon en aantrekkelijk! Wat is het vruchtbaar in goede en heldhaftige werken! Dáár immers oefent men in den hoogsten graad alle deugden: de ootmoedigheid, de gehoorzaamheid, de zelfopoffering, de armoede, de zuiverheid, de liefde tot God, de liefde tot den evenmensch en andere meer. Dáár treft men gansch bijzondere mannen en vrouwen aan, die niet dan Gods glorie en de zaligheid van hunne ziel behertigen: getuige daarvan een Sint Bernardus, een Sint Dominicus, een Sint Franciscus van Assisi, eene Sinte Theresia, een Sint Vincentius a Paulo, eene Sinte Chantal, een Sint Ignatius, een Sint Franciscus Xaverius, enz. Dáár weet men op eene strenge wijze zijne driften te betengelen, zijn eigen zelve te verloochemen, zijn zwak vleesch 't onderbrengen, in één woord, daar leert men vooral, wat men doen en laten moet om des te beter zijne zaligheid en die van zijnen naaste te bewerken, wat men doen en laten moet om vele verdiensten voor den hemel te vergaderen, om heilig te leven en vol hope en troost uit deze wereld te scheiden. De geschiedenis van Sinte Chantal onder anderen is dáár om te getuigen dat wij waarheid spreken, dat wij ons van geen overdrevenheid te beschuldigen hebben. Ja, wij-twijfelen niet, of het lezen van die wonderbare geschiedenis zal op velen den grootsten indruk maken, om dieswille, dat zij zullen verstaan, hoe stichtend de Zusters der Visitatie steeds geleefd hebben en thans nog leven, en hoe zij het aan boord gelegd hebben om over haar wederspanning vleesch te zegepralen, om de volmaaktheid te oefenen, om de schoonste blijken van christene edelmoedigheid te geven. Aan die eenvoudige Zusters zullen zij les nemen om God uit gansch hun hert, en hunnen evenmensch, gelijk hun eigen zelve, om God te beminnen. Dat het zoo zij !!

Vijf-en-twintigste Hoofdstuk

**Algemeene pest in Frankrijk en in Savooie. —
Staat der kloosters van de Visitatie gedurende de pest.**

1628-1631

ET was vooral gedurende die schrikverwekkende pest, welke, met het eindigen van het jaar 1628, ontstond in Frankrijk, in Savooie, in Piémont, in Italië, in de gansche wereld, en er binst de jaren 1629, 1630 en 1631 talrijke slachtoffers maakte, dat men gewaar wierd hoezeer de Zusters der Visitatie hielden aan hare regelen en constitutiën, hoezeer zij uitschenen in kloekmoedigheid en zelfopoffering.

Moeilijk kan men zich inbeelden, welke te dien tijde de droevige gevolgen waren eener pest. Immers de morsigheid der steden, het gebrek aan geneesheeren, aan orde en aan praktisch verstand, spanden te zamen om alles met schrik en wanhoop te bezaaien, om het getal dooden sterk te doen aangroeien. Tegenover eene ziekte die zich door het aanraken voortzette, die de pestlijder niet dan met zijnen adem te halen verspreidde, durfde men schier tegen niemand spreken noch sommige dingen in handen nemen; zelfs van de levensmiddelen

had men een kwaad vermoeden; alle betrekkingen tusschen de menschen hielden bijna op. Met den oogenblik dat de ramp te voorschijn kwam, verliet men de steden, die vele maanden onbewoond bleven, waar het gras groeide in de straten, en waar geheele benden wolven, aangelokt door den reuk van de verrotte lijken, naartoe snelden. De landbouwers zelven zegden hunne woonst vaarwel, en gingen haastig heen. Een jaar pest was gevolgd van een jaar hongersnood, en omgekeerd: dat was het geval vele jaren lang.

Ondertusschen hoe was het met de kloosters der Visitatie gelegen? Zij bleven alleen bewoond in de steden waar de menschen uit gevlucht waren; zij hadden gebrek aan voedsel, aan medicijn, aan geneesheeren, zelfs aan biechtvaders, toen het gebeurde dat de pest haar die ontnam; soms gingen zij van die schrikverwekkende ramp vrij, dikwijls waren zij er van aangetast, en, in alle omstandigheden, gaven zij de schoonste blijken van ijver en van zelfopoffering.

Een der kloosters die eerst de droevige gevolgen van de pest gewaar wierden, was dat van Autun waar moeder de Chastelluz het hoogste woord voerde. Nauwelijks was de geesel verschenen, of zij riep hare medezusters bijeen en smeekte haar van den oorlof, haar door de kerkvergadering van Trente toegestaan, gebruik te maken, 'k versta het klooster te verlaten en te lande te gaan wonen, in een luchtig kasteel dat mevrouw de Roussillon, hare zuster, ter beschikking van de nonnen gesteld had. Doch schaars had zij haar gedacht gezegd, of dadelijk verzetteden de Zusters zich daartegen, luidop verklarende dat zij de heilige omheining niet wilden miskennen, dat zij niet dan voor de pest der ziel beducht waren; en, zich den kus van vrede gevende, beloofden zij elkander tot de dood toe te helpen en bij te staan. Sinte Chantal, van die kloekmoedige gesteldheid

harer nonnen hoogst aangedaan, schreef haar eenen brief, om haar met hare schoone gevoelens geluk te wenschen (1).

Bijna terzelfdertijd barst de pest los te Moulins, maar met zulke hevigheid dat, in de weerdij van vier of vijf dagen, er in de stad niet dan eenige armen te vinden waren, die de verlaten huizen plunderden en de zieken die in staat niet geweest waren te vluchten, lastig vielen. Een der eerste slachtoffers, was de brave priester de la Coudre, biechtvader van het klooster, die heiliglijk overleed. Zijn laatste zegen en zijne laatste woorden waren voor zijne welbeminde geestelijke kinderen. Eenige oogenblikken vóór zijne dood smeekte hij haar niet te vreezen noch den vrede des herten te verliezen, en, gansch gelaten in den wille Gods, riep hij uit : « Ik weet hoe groot de diensten zijn die gij mij bewezen hebt, en daarom heb ik schoone gesproken aan Onze Lieve Vrouwe, opdat zij u, door hare voorspraak, voor den woedenden geesel zou gelieven te bewaren. » Door die vriendelijke woorden opgewekt, verbleven de nonnen acht maanden lang middenin de dooden en de stervenden, van iedereen verlaten, en zelfs van geestelijken bijstand beroofd. Enkel schreef een deftige kloosterling, die den troost der pestlijders uitmaakte, haar van tijd tot tijd een briefje, om haar te verzoeken voor zijne ellendige zieken te bidden en den moed niet op te geven. « Dagelijks, zegde hij, ben ik u, onder de mis, bijzonderlijk indachtig, en, als ik het H. Sacrament naar de zieken drage, stort ik vurige gebeden opdat gij van de gevolgen der wreede pest zoudt vrijgaan, en, o wonder! telkens als ik den Heer voor u om hulpe en sterkte bid, ben ik eene stem om zoo te spreken gewaar die mij zegt dat gij van den ijselijken geesel niet zult aangetast

(1) *Stichting van het klooster van Autun*, bladz. 239.

worden. Dit zoo zijnde, verheugt u in den Heer, en houdt niet op te bidden voor de pestlijders (1). »

Van Autun en van Moulins ging de pest haastig naar Paray, waar zij insgelijks menige slachtoffers maakte, over. Des anderendaags van de verschijning des geesels, vluchtte men de stad uit; niet dan de Zusters, een veertigtal arme huishoudens, den biechtvader van het klooster en den pastoor der parochie trof men er nog aan. Bijna terzelfdertijd dat de pest losbarst in de stad, kwam zij het klooster binnen. Zuster Claudia-Antonia was de eerste om van die schrikverwekkende kwaal aangetast te worden; op hare knie bemerkte men drij zwarte gezwellen. Dadelijk zegde men haar, op het uiteinde van den hof, in een hutje alleen te gaan wonen; en aangezien al de Zusters vurig verlangden om die kranke medegezellin te mogen bijstaan en haar leven voor heur ten beste te geven, wierp men oogenblikkelijk het lot, en het geschiedde dat zuster Joanna-Catharina Vivian tot ziekenbezorgster uitgeroepen werd. Al hare medezusters omhelsden haar teederlijk, en wenschten haar met hare nieuwe bediening geluk; en zij, over van blijdschap, ging na den zegen van hare overste ontvangen te hebben, hare beminde zieke vinden. De heemeester, die gewoon was ten dienste te staan van het klooster, was te lande gaan wonen. Niet dan met groote moeite en enkel met geweld van smeekingen, had men van hem bekomen dat hij de stad naderen zou en van verre met de overste zou spreken. Ondervraagd wegens de gesteldheid van de kranke Zuster, antwoordde hij dat, tenzij men haar aderliete, zij voorzeker welhaast zou sterven. En, nog eenige raden gegeven hebbende, keerde hij spoedig op zijne stappen naar zijne woning weder, zoozeer vreesde hij te deelen in de verpestende

(1) *Stichting van het klooster van Moulins*, bladz. 79.

lucht der stad. Vruchteloos vroeg men hem om zelf naar het klooster af te komen, hij wilde daar niet van hooren spreken. Gelukkiglijk dat, tegen den avond, er zich iemand aanbood om voor honderd frank de aderlating te doen, zoo niet moest de kranke Zuster ongetwijfeld omkomen. Die onbekende was een geldzuchtig mensch, die in den beginne honderd kronen eischte, om dat liefdewerk te verrichten, maar die eindigde met zoo wat meer menschlievend te zijn en de zieke voor honderd frank van de nakende dood te verlossen. Zijne kunst uitgeoefend zijnde, maakte hij al de Zusters met het aderlaten bekend, wees haar, tot het verdrijven van de slechte lucht zekere reukwerken aan, en leerde haar eenige heelmiddels bereiden. Zoo werden de nonnen in staat gesteld, om veel goed te doen, ja om in die akelige oogenblikken van pest den doktor te spelen (1).

De Zusters van Montferrand, waar de pest terzelfder tijd losbarst, gingen het voorbeeld der Visitatiën van Moulins en van Autun navolgen, 'k versta beloven dat zij elkander tot de dood toe zouden bijstaan en diensvolgens dat zij haar klooster nimmer zouden verlaten, toen de geestelijke overheid van Montferrand, van de droevige gesteldheid van de Zusters van Paray hoogst aangedaan, haar zegde naar Saint-Flour, waar de nonnen der Visitatie haar wachtten, zoo seffens af te reizen. Lichtelijk kan men begrijpen wat voor uitzicht die reize had. Immers het volk, om reden dat te dien tijde al de kloosters besloten waren, had de gelegenheid niet nu en dan nonnen in de straten aan te treffen, en vandaar kwam het dat het over het heengaan van de Zusters der Visitatie van Montferrand, die te peerd wegrede, zoo schrikkelijk verbaasd stond. Iedereen verhaastte zich

(1) *Stichting van het klooster van Paray*, bladz. 283.

om vóór haar, meenende dat zij van de pest waren aangedaan, zijn huis toe te doen; de dorpen richtten tegen hare aankomst verschansingen op. Den tweeden dag van hare afreis, moesten zij met den avond eene schuilplaats middenin de bosschen zoeken, en de woudwachters schoon spreken om aldaar, onder den blooten hemel, niemand van 't onliggende haar willende herbergen, den nacht te mogen doorbrengen. Doch 't was nog een ander paar mouwen toen zij te Saint-Flour aankwamen. De poorten van de stad waren gesloten, en het volk, dat sterk bevreesd was, om reden dat het peisde met pestzieken te doen te hebben, vergaderde op de markt, met 't inzicht van die nonnen kwalijk te onthalen, bijaldien zij geweld deden om binnen te komen. Ik weet niet wat er zou gebeurd zijn, hadden de Zusters het verstand niet gehad van in de voorgeborgten van Saint-Flour stil te staan, had de bisschop zijn lusthuis dat op drij mijlen van de stad lag, te harer beschikking niet gesteld. Zij verbleven er veertig dagen. En enkel na dien tijd werd er haar, om reden dat zij er frisch en gezond uit schenen, toegestaan de stad te naderen en het klooster der Visitatie, waar zij met ongeduld verwacht waren, binnen te trekken. Zij brachten er in het zoet en vriendelijk gezelschap van hare medezusters zeven maanden door (1).

Ondertusschen gaf de pest, die sedert eenige maanden aan 't broeden was in Frankrijk, en die reeds op sommige plaatsen ongemeene verwoesting veroorzaakt had, gansch bijzondere teekens van leven. Eene vroege en hevige warmte, eene buitengewone droogte die maakte dat men overal gebrek aan water had, eene zware en brandende lucht die de menschen veel kwaad deed, zie, dat alles spande te samen om het getal dooden fel te doen aangroeien. Te Lyon, te Valencia, te Grenobel, te

(1) *Stichting van het klooster van Montferrand*, bl. 140.

Aix, te Crest, te Crémieux, barst de wreede en onverbiddelijke pest bijna op een en denzelfden oogenblik los. Hoe groot de schrik was onder het volk, kan moeilijk gezegd worden: iedereen meende dat zijne laatste ure welhaast slaan zou, dat de tijd van uit dit leven te scheiden voor hem gekomen was, te meer omdat, zoo men van dien verraderlijken geesel wierd aangetast, men schier geen hope meer had van te genezen. Te Lyon bestonden er twee kloosters van de Visitatie: het eene was gelegen te Bellecour, aan den benedenkant der stad, tusschen de Rhône en de Saône, en, om zoo te spreken, middenin het water; het andere was gebouwd op den berg van Fourvières, niet verre van het vermaard heiligdom van Maria. De Zusters van het eerstgenoemde klooster gingen vrij van de pest; de nonnen van het tweede werden sterk door den Heere beproefd. « Eilaas! eilaas! schreef de overste der Visitatie van Fourvières aan Sinte Chantal, de hand Gods heeft ons geraakt! Wij waren, gelijk gij weet, achtbare Moeder, met ons twee en twintigen, en zie, reeds hebben zeven Zusters het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. En welke Zusters! 't waren engelkens van deugd. » De Zuster helpster, Maria-Jacoba de l'Etang, was het eerste slachtoffer, en stierf in geur van heiligheid. « Moeilijk, achtbare Moeder, schrijft nog dezelve overste, zou men iemand aantreffen die zoo godvruchtig en zoo verstorven leefde als onze diepbetreurde medezuster. Nooit, in geheel hare ziekte, heeft zij het minste teeken van ongehoorzaamheid gegeven, en zij placht te zeggen dat, bijaldien men haar oplegde een gloeiend ijzer in te zwelgen, zij dadelijk al hare krachten zou verzamelen om zulks te doen. » Het tweede slachtoffer heette zuster Joanna: 't was een hoogst eenvoudig en heilig mensch, die in het klooster het ambt van portieres uitoefende. Haar leven was eene aaneenschakeling van wonderen.

Van arme en ongeleerde ouders geboren, had zij langen tijd, bij gebrek aan christelijk onderwijs, in de grootste onwetendheid geleefd, toen op zekeren dag dat zij hare schapen weidde, zij zich de volgende vraag voorstelde: « Maar, wie mag toch die zoo schoone en vruchtbare aarde gemaakt hebben? Wie heeft de welriekende bloemen geschapen, de boomen, de zon, den nacht, den dag? Ongetwijfeld moet het een gansch bijzonder Wezen zijn. In die gedachten verslonden, knielde zij op den grond, zeggende: « Wie gij ook zijn moget, gij verdient sterk bemind te worden, gij die hemel en aarde geschapen hebt. » Drij jaar lang was zij bezorgd om God, dien zij niet kende, te aanbidden, om zijne verhevene werken aandachtig te bestudeeren. Dat tijdstip verlopen zijnde, hoorde zij bij geval spreken van Onze Lieve Vrouwe, en vernam dat zij de Moeder van God en ook onze Moeder was. Allengskens werd zij in den godsdienst meer en meer onderwezen, zoodanig dat zij welhaast in de gansche christelijke leering t' huis was, en geheel haren catechismus goed kon opzeggen. Dan was het dat, fel bedroefd omdat zij haren God zoo laat gekend had, zij het besluit nam alles uit liefde van Hem te verlaten en het nonnenkleed aan te trekken. Sedert twee jaar bewoonde zij het tweede klooster van Lyon en deed grooten voortgang in de deugd, toen zij al met eens door de pest werd aangetast en uit het leven scheidde. Vijf andere Zusters volgden, in de weerdij van eenige dagen, die twee pas genoemde nonnen in het graf, hetgeen oorzaak was dat de geestelijke kinderen van Sinte Chantal, die alle oogenblikken de dood verwachtten, buitengemeene pogingen aanwendden om vele verdiensten te vergaderen voor den hemel, ten einde met betrouwen voor haren Rechter te verschijnen, en de kroon van glorie, voor de getrouwe bruiden van Jesus Christus weggelegd, te bekomen. Het eerste

klooster van Lyon, dat tot dan toe vrij gegaan was van den geesel, kwam het tweede, dat door de pest fel was geteisterd, krachtdadig ter hulp. Op het aandringen van al de Zusters, schreef de overste van Bellecour aan die van Fourvières, opdat men haar al de nonnen zou zenden die ziek waren, belovende van ze goed op te passen en ze tot de dood toe bij te staan. Die wonderbare voorstel van de hand gewezen zijnde, en de pest zoo sterk toenemende dat men welhaast verplicht was het klooster te verlaten, schreef moeder de Blonay andermaal aan de Zusters van Fourvières om haar vriendelijk te verzoeken naar Bellecour, waar zij met opene armen zouden ontvangen worden, te willen afkomen. De nonnen van het tweede klooster van Lyon stonden nog eenige dagen in beraad, om te weten of zij de verlangens van hare medezusters zouden voldoen; doch, ziende dat het getal dooden in den omtrek van het klooster gedurig aangroeide, en dat de lucht hoe langer hoe meer besmettender werd, bij zoo verre dat zij bijna allen ziekelijk waren en onbekwaam om hare gewone bezigheden te verrichten, besloten zij eindelijk den menschlievenden voorstel van moeder de Bloney te aanveerden. Zij gingen dus, hoogst bewogen, haar klooster uit, de diep beproefde stad met de tranen in d'oogen doorkruisende. Zoo groot was het getal lijken die op de straten lagen, dat de Zusters moeite hadden om zich den weg te banen. Zij werden goed onthaald door de Zusters van Bellecour die, zonder acht te geven op den ellendigen staat waar die uitgewekenen in verkeerden, ze teederlijk omhelsden en ze dadelijk naar de koor leidden waar zij samen God ter eere een danklied aanheften. Overigens werd de liefdadigheid van de Zusters van Bellecour door den Heere rijkelijk beloond; want, gedurende de vier maanden dat zij ten opzichte van hare kranke medezusters de herbergzaamheid uitoefenden, wisten zij, niettegenstaande de pest in de

stad schrikkelijk woedde, van geen overlijdens te spreken (1).

Van Lyon ging de geesel haastig naar Valencia, waar hij veel slachtoffers maakte, over. Gelukkiglijk werd hij in zijnen loop door de deugd van eene eenvoudige Zuster tegengehouden. Zie, reeds was de pest in het klooster losgebarsten, en twaalf of vijftien nonnen waren reeds op het punt van ziek te worden, toen de godvruchtige zuster Maria-Constancia Orlendin zich naar de kapel begaf en aan God vroeg om voor hare medegezellinnen te mogen sterven. Zij werd verhoord, en nog denzelfden dag maakte zij met de wreede pest kennis. Zij stierf korts nadien, in de schoonste gevoelens van godsvrucht, gestadig God bedankende, omdat zij voor hare medezusters haar leven mocht ten beste geven. Te rekenen van die dood, werd men in het klooster geen pest meer gewaar (2).

Iets dergelijks zag men gebeuren te Grenobel, met dat verschil nogtans dat de Zuster, die zich als slachtoffer voor hare gezellinnen aanbood, het tijdelijke met het eeuwige niet verwisselde. Zij heette moeder de Beaumont. Bemerkende dat de gansche stad door de pest verwoest was, en dat het klooster, in acht genomen de besmettende uitwasemingen, de grootste gevaren liep, verhaastte zij zich te vragen aan Onzen Lieven Heer dat Hij haar, in stede van hare onderhoorigen, zou bezoeken en beproeven. « O mijn God! zegde zij, wat zijt gij goed en rechtveerdig! Zend uwen geesel op mij, die zoo boos en zoo ondankbaar ben, af, en wil toch mijne medezusters voor de pest bewaren. Ik alleen verdiene gestraft te worden, en behoore het slachtoffer van uwe billijke gramschap te wezen. Ik offere u mijn leven op, mijn hert, mijn lichaam, mijne ziel, in één woord al wat ik

(1) *Stichting van het klooster van Lyon*, bladz. 33.

(2) *Stichting van het klooster van Valencia*, bladz. 167.

ben en bezit; ja, ik verlange dat al de kloppingen van mijn hert, al de gedachten van mijnen geest, en al de bewegingen van mijn lichaam voor U zijn en te uwen dienste staan, opdat ik U geve wat U toekomt, opdat ik U gestadig en overal verheerlijke. Ik vereenige mijn lijden met uw lijden, o lieve Jesus, om alles verdienstig te maken voor den hemel, en ben bereid om mijn bloed te vergieten tot uwe meerdere eere en glorie en tot zaligheid van al mijne medezusters. » God was met den goeden wil van moeder de Beaumont tevreden, en eischte niet dat zij uit het leven scheidde; doch, tot belooning van hare buitengewone christene menschlievendheid, verbood Hij aan de pest het klooster te naderen (1).

Te Nevers, gaf moeder Francisca-Jacoba de Musy, die den geesel op haar klooster zag afkomen, gansch bijzondere blijken van ijver en van voorzichtigheid. Zich de verordeningen haars regels herinnerende, 'k versta dat de overste de zieke Zusters eigenhandig dienen moet en haar leven voor haar behoort ten beste te geven, besloot zij hare medegezellinnen, die van de pest aangestast waren en op het uiteinde van den hof in kleine hutjes woonden, te gaan vinden en haar dag en nacht bij te staan; doch, de geheele geestelijke gemeente sprak haar schoone, opdat zij van die edelmoedige doch gevaarlijke verlangens zou afzien. Verplicht alzoo verre van het gevaar te blijven, spaarde zij geene moeite om hare onderhoorigen met de blijdschap, den ijver en de heilige begeerte der dood, die de beste behoedmiddels zijn tegen de pest, bekend te maken. Haar lukten hare pogingen. De Zusters, gewaar wordende dat zij op den boord van het grat wandelden, zegden meermaals daags de schoone gebeden der stervenden op, en hielden zich altijd gereed om met betrouwen voor haren Rechter te verschijnen.

(1) *Levens van verscheidene oversten*, bladz. 98.

Dan bemerkte men, hoe groot de eendrachtigheid was die onder al kloosters der Visitatie heerschte. Dagelijks ontvingen de Zusters van Nevers een groot getal brieven waarin de nonnen van de andere huizen haar verklaarden bereid te zijn om haar op alle manieren te troosten en bij te staan. Welhaast waren zij in 't bezit van meer dan tweehonderd brieven, die van de liefde en de vriendelijkheid der geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales jegens malkanderen getuigden, en die ongetwijfeld sterk hielpen om haar moed in 't herte te spreken.

Te Crémieux werd de geesel door schooiers ingebracht, en het duurde niet lang of geheele familiën werden van schrikkelijke ongemakken, waar zij onder bezweken, aangetast. Men aarzelde nog in den beginne om te bekennen dat het de pest was, of liever, gelijk het altijd gaat, men zegde van de pest geen kwestie te zijn, toen op zekeren dag het haastig afsterven van vele menschen te kennen gaf dat de onverbiddelijke kwaal de stad was binnengedrongen. Zekere Zuster portieres der Visitatie was een der eerste slachtoffers van de pest. Zoodra men in haar de pijnlijke voortekens dier besmettelijke ziekte bemerkte, verhaastte men zich om haar van hare medegezellinnen te verwijderen en haar eene eenzame plaats, waar zuster Francisca-Augustina Pelet haar tot troost en hulpe verstrekken zou, te verschaffen. Daar de kranke Zuster jong en struisch was, kwam zij gedurende drij dagen en drij nachten schrikkelijk ijlhoofdig en razend voor, en niet dan toen zij ging sterven, gaf zij blijken van bedaardheid en van gerustheid des gemoeds. Zij was het, die, den avond van hare onpasselijkheid, het eten voor de Zusters had gereed gemaakt, en die mogelijk hierdoor de onvrijwillige oorzaak zou zijn van het ziek worden harer medegezellinnen. Ook, met den oogenblik dat de geneesheer van het klooster zulks vernomen had, verhaastte hij zich te laten weten aan de

nonnen dat haar leven groot gevaar liep, en diensvolgens dat zij voorzichtig zouden handelen met hare zaken in goede orde te stellen. Gelukkiglijk heette de overste van de geestelijke gemeente moeder Maria-Anna Rosset. Zij leidde al hare medezusters naar de kapel, en wist haar krachtdadig aan te zetten, om, middenin den angst waar zij in verkeerden, op God te betrouwen en den moed niet te laten zinken. Desniettegenstaande werd de misdienaar haastig van de pest aangetast, en reeds des anderendaags lag de biechtvader van de geestelijke gemeente op sterven. Tot dan toe had men geweigerd het gesticht te verlaten; doch de smeeking van dien achtbaren priester waren zoo krachtig, dat moeder Anna-Maria Rosset zich liet gezeggen. De Zusters reisden dan uit hare geliefde woning af, en begaven zich twee en twee, met den sluier voor de oogen, te voet naar het huis dat haar op twee mijlen afstands van de stad te leen gegeven was. Bij haar heentrekken, gingen zij de woonst van haren biechtvader, die maar weinige oogenblikken meer te leven had en van wien zij uit de venster eene laatste zegening ontvingen, voorbij, en kwamen eindelijk in de plaats die voor haar bestemd was zonder ongelukken aan (1).

Te Crest, was de biechtvader van het klooster ook een der eerste slachtoffers. Op zekeren dag, toen hij reeds sterk ziek was, kwam hij de Zusters vinden in de spreekkamer, en ze opwekken om des Heeren beproevingen met gelatenheid en kloekmoedigheid te aanveerden. Naar zijn huis teruggekeerd, werd hij eenige uren later op zijn kranke lichaam twee pestgezwollen gewaar, en verhaastte zich om bij zijne ouders te gaan wonen. Het duurde niet lang, of hij scheidde uit het leven, en ging den loon van zijne goede wer-

(1) *Stichting van het klooster van Crémieux.*

ken ontvangen. Hij leefde nog, toen de portieres, die hem de deur van het klooster geopend had, insgelijks van de pest werd aangetast en in groot gevaar van sterven verkeerde. 't Was alsdan dat men van eene gansch bijzondere heldendaad getuige was, en dat men ondervond wat het betrouwen op God kan tewege brengen. Er woonde te Crest eene jonge rijke juffer die uit Provence oorspronkelijk was. Zij heette mejuffer de Bachason. Zij had, voor wat het verstand en de hoedanigheden des lichaams betrof, groote gelijkenis met de juffers de Blonay, de Martignat en de Chatel. 't Was dezelfde ouderdom, dezelfde schoonheid, dezelfde overvloed. Evenals die jonkvrouwen, had zij aan alles vaarwel gezegd om zich den Heere toe te wijden, en, niet dan de glorie Gods vóór oogen hebbende, had zij veel geld gestort om eene Visitatie, waar zij, tot non gemaakt, sedert eenige jaren in buitengemeene vurigheid leefde, op te richten. Toen de besmettende geesel te Crest losbarst en tewege was het klooster te verdelgen, kreeg die brave Zuster eene knaging van conscientie. Zou zij de oorzake niet zijn dat hare medegezellinnen gingen omkomen, zij die geene moeite gespaard had om te Crest de grondslagen eener Visitatie te leggen? Met dat gedacht allermeeft bekommerd, verhaastte zij zich de kapel in te treden, en Jesus ten vurigste te bidden, dat Hij hare medezusters voor pest en andere besmettelijke ziekten zou bewaren, ja dat Hij haar, in stede van hare vriendinnen, zou bezoeken en beproeven. Zij verliet de kapel, overtuigd dat God haar verhoord had, en kwam, vol van blijdschap, zeggen aan de overste dat zij sterven zou, maar dat, behalve haar, niet eene der nonnen het tijdelijke met het eeuwige zou verwisselen. Inderdaad, nog denzelfden avond werd zij doodelijk ziek. Alsdan hield die brave Zuster niet op God vurig te bedanken, omdat Hij hare verlangens voldaan had. O!

zegde zij dikwijls middenin hare groote pijnen, wat is het mij aangenaam te denken dat, bij het scheiden uit dit leven, ik in Onze Lieve Vrouwe en in Sint Franciscus de Sales twee machtige voorstanders zal aantreffen, die mij sterk zullen ter hulp komen! In den beginne meende zij niet te mogen toelaten dat haar biechtvader, die mogelijk de pest in het klooster zou medebrengen, haar bed naderde; doch, vernomen hebbende dat de belangen harer ziel verre het tijdelijk welzijn der nonnen in gewichtigheid overtroffen, riep zij hem tot zich, sprak hare biecht, ontving het heilig Sacrament des Autaars tot reisgeld, ook nog de H. Olie en de generale absolutie, en bleef met den lach op het wezen, in de schoonste gevoelens van godsvrucht en van gelatenheid in Gods wil, de komst van haren Rechter afwachten. Acht uren vóór hare dood, leed zij buitengewone smerten met gansch bijzondere verdueligheid. Jesus en Maria maakten al haren troost uit. Eindelijk, de ure van haar overlijden geslagen zijnde, ontsliep zij, de oogen op het crucifix gevestigd, zachtjes in den Heer, na iedereen gesticht te hebben door hare wonderbare ingekeerdheid en hare ongemeene tevredenheid des herten. Volgens hetgeen zij voorspeld had, was zij de eenigste Zuster die door de pest werd weggesleept (1).

Gemakkelijk kan men verstaan, hoe groot de verlegenheid en de angst waren van moeder de Chantal, bij het vernemen van al die droevige doch ook opbeurende maren. Ongetwijfeld verstrekten haar de kloekmoedigheid, de verdueligheid, de gehoorzaamheid, de liefde en de zelfopoffering van hare geestelijke kinderen tot troost; doch zij stortte bittere tranen als zij dacht aan al de onheilen waar hare beminde onderhoorigen mede bedreigd waren. Eilaas! bijna al de kloosters der Visitatie

(1) *Stichting van het klooster van Crest*, bladz. 535.

wisten te gelijk en van pest en van armoede te spreken. Te Saint-Flour, middenin eene verlatene stad, hadden de nonnen een geheelen dag gebrek aan brood. Te Autun, hadden zij niet dan moeskruiden te eten. Te Crémieux, stonden zij met versleten kleeren aan 't lijf en zonder schoenen aan de voeten. Te Crest, te Moulins, te Montferrand, was de ellende nog grooter. In vele huizen van de Orde liepen de Zusters, die aan den besmettelijken geesel ontsnapten, nakend gevaar van door den schrikkelijken honger om te komen.

In die droevige omstandigheden gaf moeder de Chantal aanzienlijke blijken van geestkracht. Al met eens toont zij, hoe zij met het geestelijk en ook met het tijdelijk welzijn harer nonnen sterk bekommerd is. « Reeds heb ik u, achtbare Medezuster, schrijft zij aan eene overste wier klooster door de pest was aangetast, drij of vier brieven toegezonden, en gij geeft mij geen antwoord. Wat moet ik hieruit besluiten, tenzij dat gij mij den ellendigen staat van uw klooster wilt verduiken, tenzij dat, met de zaken te zeggen gelijk zij zijn, gij vreest van mij te bedroeven en neerslachtig te maken. Spoed u dan mij alles openhartig te openbaren, want ik verlange om de waarheid te kennen, en om te weten of de geesel Gods nog altijd op u en uwe medegezellinnen drukt. » Hoe groot hare werkzaamheid was, haar praktisch verstand, haar ijver om hare zieke geestelijke kinderen ter hulpe te komen, kan men moeilijk zeggen of peizen. Zij denkt op alles, zij voorziet in alles. Zij biedt aan al de gebreklijvende kloosters der Orde eene liefdadige hand, en dag en nacht is zij bezorgd om de Zusters in hare noodwendigheden troost en bijstand te verschaffen. Zij zendt naar Lyon, naar Grenoble, Chambéry en Saint-Flour koorn met de macht; naar Crest, geneesmiddelen; naar Crémieux, kleeren en schoenen; naar Autun, vleesch en brood. Zij roept de vermaardste doktors van Parijs

bijeen, om te weten welke voorzorgen men gebruiken moet om van de aanvallen der pest vrij te gaan. Terzeldertijd ondervraagt zij de beroemdste godgeleerden wegens de belangrijke kwestie der kloosterlijke omheining, of het, in geval van pest, de Zusters niet vrijstaat haar klooster te verlaten, en naar al de huizen der Visitatie, zendt zij brieven om hare nonnen te troosten en moed in 't herte te spreken, ook nog om haar te zeggen dat zij zich tegen de komst van den Brudegom steeds moeten gereed houden.

Middenin dien heiligen ijver, stort zij bittere tranen en verwijt zij zich te weinig te doen voor hare medezusters; zij slaat op hare borst, en verklaart de oorzaak te zijn van al de straffen die op hare teergeliefde Orde wegen. Nu en dan roept zij, over van droefheid, uit: « Eilaas! wat zijn de lichamelijke ellenden mijner geestelijke kinderen toch groot! Zie, volgeern zou ik mijn leven ten beste geven, om ze uit den nood te helpen (1). »

Middelerwijl ontving zij eenen brief die op haar gansch bijzonderen indruk deed. Mgr Joannes-Franciscus de Sales, die vernomen had dat de pest in Frankrijk was losgebarsten, en dat Parijs in buitengewoon gevaar verkeerde van door den geesel aangetast te worden, schreef aan moeder de Chantal dadelijk uit de hoofdstad te willen afreizen en naar Annecy, zonder in een of ander klooster stil te staan, weder te keeren. Hoe pijnlijk ook dat gebod voorkwam aan moeder de Chantal, die de deur van hare geliefde gestichten zou voorbijtrekken zonder hare kranke medezusters te mogen troosten, gehoorzaamde zij en stelde zij zich oogenblikkelijk op weg. Men kan zich een gedacht maken van hare reize met de brieven te lezen die zij, naar Annecy gaande,

(1) *Ongedrukte brieven*, bladz. 131. Migne 1863.

hare geestelijke kinderen toezond. Den 5 Juli 1628, bevindt zij zich te Bourges, zich naar Paray begevende en overal aalmoezen voor hare beproefde Visitatiën vragende. Van den 10 tot den 20 Augustus, trekt zij, hoogst droevig omdat zij hare zieke medezusters niet mag bezoeken, langs Nevers en Moulins haastig heen. Den 23 Augustus, is zij dichtbij Paray, staat stil te Lamotte, klein dorp op twee mijlen afstands van voornoemde stad gelegen, en schrijft dadelijk eenen brief aan mevrouw de Toulongeon, om haar te kennen te geven hoe groot hare smerten waren, en hoezeer zij gebrek had aan geld en andere hulpmiddelen. « Mijne welbeminde Dochter, zoo spreekt zij, wij zijn hier te Lamotte aangekomen, 't is te zeggen in de nabijheid van Paray, om te weten hoe het gaat met onze brave en hoogst beproefde medezusters. Ik heb haren biechtvader, die haar naast God sterk ter hulpe komt, doen halen, en van hem heb ik vernomen dat de vier nonnen, die tegenwoordig van de pest zijn aangetast, in geen gevaar van te sterven verkeerren. De brave zuster Maria-Margareta heeft het tijdelijke met het eeuwige verwisseld; maak, als het u belieft, uwe vrienden met dat droevig nieuws bekend, opdat zij voor haar bidden. Wat de overige Zusters betreft, zij leven met de aalmoezen die haar biechtvader voor haar gaat schooien in de omliggende dorpen, en, indien die priester voor haar geen zorge had gedragen, sedert lang zouden zij allen van honger bezweken zijn. 'T is nu meer dan ooit het geval van die deftige en kloekmoedige bruiden van Jesus Christus te troosten en bij te staan, 't is nu, beminde Dochter, dat wij moeten toonen hoe menschlievend ons hert is, hoe groot onze zelfopoffering, hoe bewonderenswaardig onze liefdadigheid, hoe stichtend onze christelijke handelwijze. Eilaas! behalve dat de Zusters van Paray groot gevaar loopen van door den geesl aangetast te worden,

zijn zij nog zonder hope van de besmettelijke kwaal weldra te zien ophouden. Immers de stad ligt vol onbegraven lijken, die een onverdragelijken stank veroorzaken, en die wijd en breed door hunne vergiftigde uitwasemingen de lucht verpestten. Dat is nu de droevige gesteldheid waar onze welbeminde geestelijke kinderen in verkeerden; zij hebben mij eenen brief toegezonden, om mij te laten weten hoezeer zij door den Heere beproefd zijn, en hoezeer zij hulpe van noode hebben. Er blijft haar maar weinig geld, weinig koorn en weinig wijn meer over. Ik twijfele geenszins, teergeliefde Francisca, of gij zult die arme nonnen krachtdadig troosten en bijstaan (1). »

Om des te beter te bekomen hetgeen waar zij sterk naar trachtte, begaf zich Sinte Chantal van Lamotte naar Alonne, bij mevrouw de Toulangeon. Aldaar afgestapt, schreef zij zoo seffens eenen brief aan moeder de Chastelluz, die alsdan overste was te Autun, om haar vriendelijk te verzoeken oogenblikkelijk het klooster te verlaten en priester Toulangeon, in zijne priorij van Méière, te gaan vinden. « Herinner u, achtbare Medezuster, zoo spreekt zij, hoe wij met uwe tijdelijke en eeuwige belangen bekommerd zijn, en hoe wij bereid zijn om alles te slachtofferen, ten einde u gelukkig en welvarend te mogen uitroepen. Zegdan, de verwoestingen der pest in acht genomen, uw klooster voor eenigen tijd vaarwel, en begeef u ten huize van priester de Toulangeon waar gij met opene armen zult ontvangen worden. Intusschen verhaast u om mij te laten weten, hoe het gaat met u en met al uwe medezusters. Het kost mij uitermate veel de stad Autun, waar het mij zou gegeven zijn met u en met uwe onderhoorigen in gesprek te komen, niet te mogen binnentreden (2). »

(1) *Onuitgegeven brieven*, bladz. 372.

(2) *Onuitgegeven brieven*, bladz. 368.

Moeder de Chastelluz, die wist dat Sinte Chantal haren weg langs Autun zou voortzetten, bekwam, de gelegenheid niet hebbende om Sinte Chantal eenen brief te doen geworden, den oorlof om haar op ééne half ure afstands van de stad, middenin het veld, te gaan afwachten, ten einde met haar eenige gewichtige kwestieën te verhandelen en op te lossen. Toen de Stichtster der Visitatie de goede overste tot zich zag naderen, smeekte zij God om hulpe, en riep, het kruis teeken makende, met kracht uit: « Stappen wij moedig aan, in den naam des Heeren. » En, haastig op moeder de Chastelluz afkomende, omhelsde zij die en gebod haar hare koets te beklimmen. Mevrouw de Toulangeon, die met haar zesjarig dochterken Gabriëlle, hare moeder gezelschap hield, beefde van schrik toen zij bemerkte dat de overste van Autun tewege was plaats te nemen in het rijtuig. « Waarlijk, zegde zij, indien ik niet verzekerd was dat mijne moeder eene heilige is, zou ik moeilijk gedoogen dat eene non, die mogelijk van de pest is aangedaan, nevens mij zitte. » Mevrouw de Roussillon, wier kasteel men ging bezichtigen, was nog meer vervaard en wierp zich voor de voeten van Sinte Chantal neder, zeggende: « Mevrouw, indien het mij sedert lang niet bekend was dat gij een gansch bijzonder mensch zijt, dadelijk zou ik, de droevige gevolgen van de pest in acht genomen, mijn huis ontloopen en het in eigendom geven aan mijne zuster; doch ik heb betrouwen dat er ons geen kwaad zal overkomen; geef mij dan uwen zegen, en wees zoo goed met geheel uw gezelschap alhier een weinig stil te staan. »

Van Roussillon begaf zich de Stichtster der Visitatie naar Dijon, waar zij vernam dat vele kloosters van hare Orde sterk beproefd waren: hetgeen oorzake was dat zij tranen stortte met de macht. « Ware het niet, schreef zij aan de Zusters van Lyon, dat ik mij hoe langer hoe meer

van al wat er in de wereld is aftrekke om niet dan God te beminnen en te zoeken, voorzeker zou ik, bij het hooren van die pijnlijke maren, den moed laten zinken (1). » Zij vertoefde maar korten tijd te Dijon, en stelde zich op weg naar Châlons-sur-Saône, waar haar neef, Jacobus de Neufchêzes onlangs tot bisschop gemaakt was, en waar zij door de gansche bevolking met eere overladen werd. De Karmelieternonnen en de Benedictijnersen verzochten haar vriendelijk, haar te komen vinden; de Ursulinnen noodigden haar te gast, en sneden, ze reeds voor eene heilige houdende, een deeltje af van haren sluier; zij weende bitterlijk toen zij des avonds zulks gewaar wierd, en met den vroegen morgen verhaastte zij zich des anderendaags om Mgr van Châlons kennis te geven van hetgeen gebeurd was, zeggende, dat zij sterk verlangde af te reizen, doordien de nonnen der stad haar te veel lof toezwaaiden en haar niet konden gerust laten. De bisschop wilde niet bekennen dat de nonnen van Châlons kwalijk te haren opzichte handelden, of, in andere woorden, dat zij haar te veel eere bewezen; hij verklaarde dat zij wél deden met haar als eene heilige te aanzien, en verre van toe te staan dat zij uit de stad vertrok, gebod hij haar de verlangens van vele menschen, die haar begeerden te aanschouwen, te voldoen, en diensvolgens op een of anderen dag volgens hare belofte, naar het bisdom te komen om er in eene groote zaal de nieuwsgierigen af te wachten. Zij gehoorzaamde; doch zij hield zich zoo dichtbij den muur, dat het onmogelijk was om zoo te spreken haar eenige stukjes van hare kleederen te ontleenen; doch, spijs dat alles, kon zij niet beletten dat sommige menschen nu en dan behendig de schaar gebruikten om iets of wat van hare kleeding mede te dragen (2).

(1) *Onuitgegeven brieven*, CCXXIV.

(2) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, blad. 222.

Uit Châlons afreizende, begaf zich onze Heilige naar Bourg, en vandaar naar Crémieux, waar mevrouw de gravin de Disimieux, die aan Sinte Chantal een bezoek kwam afleggen, van waterzuchtig als zij was, gawe en gezond werd. Eindelijk, na veel vermoeden, na veel angst en schrik, zette de Stichtster der Visitatie voet in Annecy, den 30 October 1628.

Die lange reis gedaan dweers door zooveel besmettelijke landstreken, de smerten die zij gevoelde bij het afsterven van een groot getal harer geestelijke kinderen, de bekommernissen waar zij steeds mede vervuld was, maakten dat onze Heilige van dag tot dag meer en meer gelaten in den wille Gods voorkwam, en dat zij vurig verlangde om het tijdelijke met het eeuwige te verwisselen. Dat geven al de brieven, die zij alsdan schreef, te kennen. « Wij behooren God toe, roept zij onophoudelijk uit : dat zijn aanbiddelijke wil geschiede ! Niets komt den mensch zoo aangenaam en zoo voordeelig voor, als de volkomene onderwerpinge aan des Heeren wijze schikkingen. »

« Men sterft zoowel te Annecy als te Lyon, schreef zij aan moeder Catharina de Crèmeaux de la Grange, overste van 't klooster van Lyon, den 8 December 1628. Inderdaad, eergisteren hebben wij eene onzer Zusters ten grave vergezelschap. 't Was een allerbraafst en allergodvreezendst nonneken, een engelken van zuiverheid, een voorbeeld van gestichtigheid en heiligheid. Ook aarzel ik niet te zeggen dat, hare deftige handelwijze ingezien, zij reeds den schoonen hemel bezit, of ten minste weldra bezitten zal. O mijne teergeliefde Medezuster, het geeft er weinig aan of wij van zulke of zulke ziekte sterven, als wij maar het geluk hebben in de vriendschap van God uit deze wereld te scheiden ! O heilige Maagd Maria, wanneer zullen wij op uwen schoot en tusschen uwe armen rusten ? Niet dan met dergelijke

verlangens behoorden wij ons bezig te houden, achtbare Medezuster. Doch neen, ik ben mis, wij moeten willen wat God wil, en tevreden zijn met hetgeen Hij wegens ons afsterven heeft vastgesteld. Begeert Hij dat wij nog veel werken tot zijne meerdere eere en glorie, wij moeten dat geern doen; begeert Hij dat wij welhaast dat tranendal verlaten, wij moeten ons nogmaals voegen volgens zijne heilige verlangens, en met overgeving aan zijne aanbiddelijke schikkingen onze medezusters vaarwel zeggen. Ja, bekommeren wij ons met niets anders dan met het volbrengen van zijn goddelijken wil (1). »

Met moeder de Chantal naar Annecy, middenin de frissche lucht van het hooge gebergte weder te roepen, had men de zoete hoop gekoesterd haar van den wreeden geesel verwijderd te houden. Doch de pest, door de koude des winters in haren loop eenen oogenblik tegengekant, kwam met het smelten der sneeuw opnieuw te voorschijn, sloop Belley binnen in Februari 1629, Chambéry, Rumilly in Maart en in April, en barst eindelijk los te Annecy, een weinig na Paschen. De vrijheer Lodewijk de Sales had zich daaraan verwacht om reden dat, de baldadigheden van het volk bemerkende, hij beter dan iemand verstond dat God niet zelden straft als men er het minst aan denkt. Zie, die booze menschen belachten de predikanten, die hen schoone spraken opdat zij van hunne dertele vermaken zouden afzien, opdat zij zouden ophouden van God gedurig te tergen; en daarom voorzag de bovengemelde vrijheer dat God zijne wraaknemende hand zou doen gevoelen, dat Hij die ondeugende inwoners van Annecy straffen zou. « Eilaas, riep hij op zekeren avond uit bij zijne terugkomst van het graf van Sint Franciscus de Sales, ik zou sterk verwonderd zijn, indien ik tusschen hier en eenige

(1) *Brief aan moeder Catharina de Crèmeaux de la Grange.*

dagen niet vernam dat de pest in Annecy is losgebarsten. »

Inderdaad, het was zoo. Eenige dagen later liep de mare dat vele menschen in de stad het tijdelijke met het eeuwige verwisseld hadden, en dat zij de slachtoffers waren van de wreede pest. 't Was in die omstandigheden dat moeder de Chantal tot overste van het klooster van Annecy gekozen werd, den 31 Mei 1629, God het alzoo toelatende, opdat de Orde in die pijnlijke oogenblikken door eene Heilige zou bestierd worden.

Al de Visitatiën van Frankrijk en van Savooie kregen welhaast kennis van de droevige gesteldheid waar Annecy in verkeerde, en konden, dien ellendigen staat van zaken ingezien, haar hertzeer niet verduiken. Moeder de Chantal ontving brieven met de macht, waarin men haar smeekte uit Annecy spoedig af te reizen en zich tegen den geesel te wapenen. Men zond haar ook, alhoewel men zelf gebrek had aan vele zaken, groote sommen geld. De prins en de prinses de Carignan schreven op hunne beurt aan moeder de Chantal om haar ten dringendste te verzoeken de stad te verlaten, en, in hunne pogingen niet gelukt hebbende, gingen zij den hertog van Savooie vinden, opdat hij haar zou gebieden spoedig heen te gaan. Doch 't was al vruchteloos gewerkt. « O! wil het mij niet ten laste leggen, riep zij uit, ik heb den moed niet om mijne schapen, voor wie ik mijn leven moet ten beste geven, te ontvluchten. »

Vrij van te doen wat zij wilde, en sterk van zin haar klooster nooit vaarwel te zeggen, was moeder de Chantal eerst en vooral bekommerd met de Orde waar zij de stichtster van was. Zij schreef haar dan eenen omzendbrief, enkel aan de oversten toegestierd, wie zij hare laatste raden, in geval dat zij zou sterven, deed kennen. Bemerken dat zij van alle kanten door de dood omringd was, had zij, haren hoogen ouderdom en het woeden.

der pest in acht genomen, gedacht aan de middelen die zij gebruiken moest om in de Visitatie steeds de eendracht en de liefde te doen heerschen. Zij gebood vooral de regelen van het huis goed te onderhouden en met 't klooster van Annecy eens te zijn van gedachten en van doeninge. Zij koesterde de hoop dat, zoo men aldus te werke ging, men meer en meer van de zegeningen, die over de Orde gedurig daalden, zou getuige zijn.

Die brief, die, in geval dat zij door de pest zou weggerukt worden, voor haar uitersten wil kon doorgaan, was geschikt om te dien tijde verdoken te blijven, in de handen der oversten (1).

Dat eerste werk voltrokken zijnde, spaarde moeder de Chantal geene moeite om de pestlijders, die in den omtrek van haar klooster door de wreede dood wierden weggemaaid, te troosten en te helpen. Zij gebood dat men hun met onzeglijke goedheid koorn, geld en geneesmiddelen zou uitdeelen. Van de maand September af, had zij al het geld haar door de Visitatiën van Frankrijk geschonken, in geneesmiddelen besteed. Vruchteloos, ten einde het deel der armen te vermeerderen, verminderde zij dat der Zusters; vruchteloos bekwam zij van haar dat zij niet dan zwart brood zouden eten, met het eindigen van de maand, had men buitengewoon gebrek aan koorn. Gelukkiglijk dat God, die rijk is in barmhertigheid, en die niet gedooft dat men Hem in milddadigheid overtreft, zijne dienaressen uit de oog niet verloor en haar sterk ter hulpe kwam. « Moeder de Chantal, zeggen oude *Gedenkschriften*, ziende dat de ellende der armen allermeeft toenam, gebood een deel van het koorn, dat tot voorraad dienen moest, aan de schamele liën te behandigen, zoodanig dat, te rekenen van de maand September, het klooster van Annecy zon-

(1) Brief van den 20 Augustus 1629.

der koorn stond en zonder geld om er nieuw aan te koo-
pen. Doch een der aalmoezeniers bezorgde aan de
behoefte Zusters twaalf zakken koorn die hij deed
malen; en, o wonder! als men de zakken koorn telde,
bemerkte men dat het getal tot zestien gerezen was. God
hield niet op de Zusters ter hulpe te komen, en het koorn
en den wijn te vermenigvuldigen, zoodanig dat men
dagelijks de arme menschen brood met de macht geven
kon zonder dat de voorraad schier verminderde; hetgeen
vooral gadegeslagen wierd door zuster Maria-Anna
Devosery, die alsdan huisbezorgster was, en die placht
te zeggen dat zij nooit zou vergeten, wat dat God in die
droevige omstandigheden voor haar en hare medegezel-
linen gedaan had (1). »

Terwijl dat zij alzoo aan de arme zieken al haar
koorn en al haar geld uitdeelde, trachtte moeder de
Chantal, die uit hoofde van haren regel, haar klooster
niet mocht uittreden, hun bezoekers te verschaffen. Dus
wekte zij Mgr Jan-Frans de Sales en eenige ijverige
priesters krachtdadig op om de schamele liën in hunne
ellendige en slordige woningen te gaan vinden, om hen
gedurende meer dan tien maanden te troosten en te hel-
pen. 't Is ook bij haar, in de spreekkamer der Visitatie,
dat M. Hector de Fessigny, eerste syndicus van de stad
en eenige kloekmoedige burgers, het voornemen maakten
van den geesel niet te vreezen en van zich ten dienste
der stervenden te stellen. « De vlammeende woorden van
die groote Heilige, schreef M. de Fessigny, deden op
mij gansch bijzonderen indruk. Zij gaf mij twaalf dozijn-
nen *Agnus Dei*, mij verzekerende dat alwie ze dragen
zou, van de pest zouden bevrijd zijn. Ik deelde ze uit
aan mijne vrienden die veel onder de pestlijders ver-

(1) *Handschriftelijke annalen van de Visitatie van
Annecy, handschrift in-4°.*

keerden, en ik vertelde hun wat moeder de Chantal mij gezegd had. Wij werden om ons betrouwen beloond: noch ik noch zij smaakten de pijnlijke gevolgen der pest (1). »

« O mijne eerbiedwaardige moeder! zegde insgelijks Mgr Jan-Frans de Sales, gij zijt mijn Mozes en ik ben uw Josué. Terwijl gij uwe handen naar den hemel verheven houdt, ik vechte met mijne helpers tegen de wreede en onverbiddelijke pest. »

Indien moeder de Chantal zooveel vermocht op menschen die van haar maar schaars gekend waren, hoe groot moest dan haar gezag niet zijn bij hare geestelijke kinderen met wie zij dag en nacht leefde? Ook is het schoon om lezen hoe, middenin de pijnlijke aanvallen der pest, de Zusters luisterden naar de verstandige lessen en de zalige vermaningen harer teergelietde kloostermoeder, en zielroerend is het om bemerken, hoe, in weerwil van al hare beproevingen, zij wedijverden om te deelen in de gelatenheid en de tevredenheid harer overste. Niet eenen oogenblik hielden zij op hare gewone oefeningen te doen. Terwijl eene schrikverwekkende stilte over de gansche stad heerschte, klepte de klok van het klooster met dezelfde zachtheid en dezelfde regelmatigheid van vroeger dagen. Hare bidplaats weergalmde van dezelfde aangename en godvruchtige gezangen. « Steeds heb ik ondervonden, schrijft Sinte Chantal, dat de Zusters, die groot gevaar liepen van door den geesel aangetast te worden, gerust van herte waren, op God betrouwen en voor het overige stilletjes en bedaardelijk haar werk voortzetteden. » En verder: « Alhoewel men twee of drij keeren reden had om te vreezen dat de pest in het klooster was losgebarsten, heb ik nooit kunnen bemerken dat de Zusters bang voorkwamen; zij gebruik-

(1) *Pleitzaak van heiligverklaring*. Getuigenis van M. Hector de Fessigny.

ten met kalmte hare medicijn, en maakten gereedschap om met betrouwen voor haren Rechter te verschijnen. Wat het ontvangen der laatste sacramenten betrof, ziehier hoe men handelde om de biechtvader van alle ongemakken te doen vrij gaan. De Zuster, die begeerde te biechten, moest hare biechte spreken van verre; en haar werd Onze Lieve Heer, dien de priester tusschen twee sneden brood op een sterk versierd tafeltje neerlegde, door de ziekenbezorgster te nutten gegeven; alzoo is men gewoon in dat Land de heilige Sacramenten aan de pestlijders te bedienen. »

Zoo groot was de tevredenheid der nonnen binst dat tijdstip, op welk men noch van bezoeken, noch van brieven te spreken wist, dat Sinte Chantal opentlijk bekende, enkel uit meedoogendheid voor het arme volk te wenschen dat de beproeving zou ophouden, verre van tegen God in klachten uit te vallen (1). Doch, daar de schamele liën sterk te lijden hadden, hield onze Heilige niet op te bidden, te weenen, te werken, opdat de pest een einde zou nemen. Behalve dat men in het klooster buitengewone gebeden stortte, waren er Zusters die dagelijks te water en te brood vastten, die middenin den refter zich gansch bijzondere straffe oplegden, en die zich talrijke geeselslagen toebrachten. Schier alle dagen ook gingen de Zusters, blootsvoets en met eene koord om den hals, den omgang in den hof, biddende en weenende over de boosheden van het volk, en zich, onder het zingen van den *Miserere*, eene sterke lijfkastijding gevende. De Zusters, welke van die zielroerende plechtigheden getuige waren, zeggen dat men zich moeilijk kan inbeelden hoedanig

(1) *Brieven van de Zusters der Visitatie van Annecy aan de nonnen van het eerste klooster der Visitatie te Lyon*, 11 Februari 1630. — Zie ook eenen brief aan moeder de Blonay van den 30 Juli 1629.

moeder de Chantal in die oogenblikken voorkwam, hoe groot hare droefheid was, en hoe, kruipende op hare bloote knieën en met de koord om den hals, zij gedurig met de tranen in d'oogen uitriep: « Bermhertigheid, o Heer, bermhertigheid! Wees de ellendige zondaars genadig, straf hen niet! »

De pest, dank aan die zoo vurige gebeden, verminderde allengskens, en ging eindelijk de stad uit, na er, in de weerdij van één jaar, vele slachtoffers gemaakt te hebben. Weldra ook verdween zij uit Savooie, uit Frankrijk, en zelf uit Italië, en op het einde van 1631, woedde zij niet dan in sommige plaatsen meer, en dan nog flauwtjes.

't Was terwijl dat zij bezig was met te bidden, met te schreien, met te werken voor het beproefde arme volk, dat moeder de Chantal meer dan ooit om gewichtige zaken bekommerd scheen. Dat hertzeer bestond hierin, dat zij en hare medezusters haar klooster niet mochten uitgaan, om de pestlijders te troosten en te helpen. Twintig jaren te voren, de wereld waar zij zooveel goed gedaan had, voor eeuwig vaarwel zeggende, had zij het gedacht gekregen eene Orde te stichten, die grootendeels zou bestemd zijn om de arme en zieke menschen te gaan opzoeken, te gaan bezorgen en in hun uiterste te gaan bijstaan. Tegen haren dank verplicht van dat gedacht af te zien, wachtte zij sedert twintig jaar dat iemand haar helpte hare plannen uitvoeren, doch 't was vruchteloos gewacht. Niemand bood zich aan om hare verlangens te voldoen. Men trof, wel is waar, middenin de steden die door de pest aangetast waren, vele priesters aan die eene heldhaftige dood stierven, kloosterlingen die hun leven voor hunnen naaste zonder vaar of vrees ten beste gaven, zelfs deftige mevrouwen die de schamele liën eigenhandig ter hulpe kwamen, doch nergens bejegende men geestelijke dochters, 't is te zeggen nonnen die de

zieken in hunne laatste ure troost en hulpe verschaffen. De kloosterzusters waren verplicht, uit hoofde van haren regel, achter haar traliewerk te verblijven, zij die nogtans zoo verlangden om teenemaal ten dienste te staan van den kranke en den noodlijdende.

In 1619, en vooral in 1628, gedurende het woeden der twee pesten die Frankrijk veel nadeel toebrachten, ik bedoele de twee tijdstippen waar onze Heilige zich meest mede bekommerde, was zij te Parijs bij Sint Vincentius a Paulo. Zij had het geluk met hem bijna dagelijks in onderhandelinge te treden. Ongetwijfeld maak te zij hem dikwijls met hare liefdadige plannen bekend; ongetwijfeld wekte zij hem dikwijls op om eene Orde in te stellen die het welzijn van den arme voor bijzonder oogwit hebben zou. Voorzeker wist zij, vlammend van karakter als zij was, den voorzichtigen Sint Vincentius a Paulo krachtadig aan te zetten, vooral gedurende het woeden der pest, om het nooit genoeg geprezen genootschap der Zusters van Liefde te stichten. Sint Vincentius a Paulo liet zich eindelijk gezeggen, en sloeg hand aan 't werk omtrent het jaar 1634, 'k versta bij het ophouden van den geesel waar wij in 't lange en 't breed over gesproken hebben. Twintig jaren lang had Sinte Chantal om die gewichtige zake bekommerd geweest; het losbersten van twee achtereenvolgende pesten maakte dat zij hare verlangens eindelijk voldaan zag. Toen Sint Vincentius a Paulo dat schoon genootschap der Zusters van Liefde instelde, was men eens om te getuigen dat hij den grootsten lof verdiende en te recht voor een wonderbaar en hoogst liefdadig mensch mocht doorgaan. Doch, een ootmoedige priester zijnde, hield hij niet op te zeggen, dat hij daar het eerste gedacht niet van gehad had, dat hij het aan de Stichtster der Visitatie verschuldigd was, en telkens als hij met zijne geestelijke kinderen over zijne opkomende Orde sprak, verhaastte hij zich uit te roepen,

dat Sinte Chantal hem tot het uitvoeren zijner plannen sterk geholpen had (1).

Dus, in haren ouderdom, had Sinte Chantal het geluk den boom te zien groeien welken zij tijdens hare jonge jaren gemeend had zelve te planten. Zij leefde nog lang genoeg, om getuige te wezen van zijn spoedigen wasdom en zijne buitengewone vruchtbaarheid. En als het soms gebeurde dat zij zich de heilige handen herinnerde van hem welke dien boom geplant had, dan kwam zij, nederig als zij was, dubbel getroost en tevreden voor.

(1) *Sint Vincentius a Paulo, zijn leven, zijne eeuw, zijne werken, enz.*, door priester Maynard, 4 boekd. in-8°. Parijs, 1860.

Zes-en-twintigste Hoofdstuk

**De eerbiedwaardige moeder de Chantal spaart
geene moeite om de heiligverklaring van
Sint Franciscus de Sales te bekomen. —
Algemeene bekendmaking zijner schriften.
— Opening van zijn graf.**

1630-1632

AT Sinte Chantal hierboven zegde, staat ons nog diep in 't geheugen geprent; zij verklaarde dat, hadde zij niet bemerkt hoezeer het volk door de onverbiddelijke pest geteisterd was, zij nooit zou verlangd hebben om dien wreeden geesel te zien ophouden, doordien zij, wat haren persoon betrof, gansch gelaten in den wille Gods voorkwam, en bijgevolg hoogst gelukkig was. Die minnares van de eenzaamheid en van het stilzwijgen, welke huis en maagschap verlaten had om de bruid van Jesus Christus te worden, en welke, tot verspreiding van hare geliefde Orde sedert lang verplicht was wijd en breed te reizen, veel brieven te wisselen en zaken met de macht te verhandelen, had eindelijk het genoegen wat rust te genieten. De bezoeken, de samenspraken hadden geene plaats meer tijdens het woeden der pest; de brieven bleven achter; het stichten van nieuwe kloosters en het heen en

weer reizen waren dingen die men voor den oogenblik niet kon gedaan krijgen. Tusschen de werken die Sinte Chantal verrichtte gedurende de eerste jaren van haar kloosterleven, en tusschen die welke zij zou plegen op het einde harer dagen, was er eene rustuur ingeslopen. 't Is de eenigste waar onze onvermoeibare Werkster, binst haar langen levensloop, zal van te spreken weten.

Iemand anders dan zij zou dat verblijf in eene stad die door de pest fel was geteisterd, geenszins als een rusttijd aanzien hebben. Doch in het hert der heilige menschen komt de liefde sterker dan de dood voor. Zij deelt hun, terwijl zij hen opwekt om zich voor het welzijn van den evennaaste te slachtofferen, de scherpzinnigheid van geest, de vrijheid van handelwijze, de tevredenheid des gemoeds en de gerustheid van ziele mede. Moeder de Chantal gebruikte dien tijd, om de voordeelen der eenzaamheid meer en meer na te denken, om zich beter dan ooit in het stilzwijgen en in de ingekeerdheid te oefenen. Vervolgens wist zij dien tijd te benuttigen met aan zekere werken, waar zij tot dan toe uitermate om bekommerd geweest was, eene laatste hand te slaan. Alsdan was het dat zij den schoonen boek, *de Antwoorden*, een uitersten keer wijselijk overzag en verbeterde. Alsdan ook trachtte zij een einde te stellen aan het werk waar zij zich sedert tien jaar angstig mede bezig hield, en waar wij thans een verstandigen oogslag moeten op geven.

Dat werk was de heiligverklaring van Sint Franciscus de Sales.

De pest was oorzaak geweest dat het christene volk bijzonderen eerbied had voor den deftigen bisschop van Geneve, dat het geweldig veel op hem betrouwde en veel van hem verwachtte. Overal waar de geesel woedt, verhaasten zich de ingezetenen om te loopen, niet naar zijne autaren, die nog niet bestonden, maar naar zijn graf,

naar zijne reliquieën, naar zijne beeltenissen. Te Grenoble, maakt moeder de Beaumont, die vernomen had dat de pest in de stad was losgebarsten, aan de deur van het klooster het portret van Sint Franciscus de Sales met groot betrouwen vast. Te Crémieux weet moeder Anna-Maria Rosset ook haren toevlucht tot haren heiligen Stichter te nemen, en doet belofte van naar zijn graf een zilveren huisje te zenden. Te Nevers, gaan al de Zusters de bladzijden van eenen brevier, waar Sint Franciscus de Sales zich van bediend had, met eerbied kussen, overtuigd dat, met zulks te doen, zij van alle besmettelijke ziekten zouden bevrijd worden. Te Lyon, te Moulins, te Crest, te Valencia, aanschouwt men insgelijks Sint Franciscus de Sales als een machtige beschermer; overal gaan het aanroepen van den naam des eerbiedwaardigen bisschops, het dragen van zijne beeltenis, voor bijzondere behoedmiddelen tegen de pest door.

Niet enkel dachten alzoo de Zusters der Visitatie, maar iedereen was eens om den lof van den machtigen Sint Franciscus de Sales uit te spreken, en om op hem te betrouwen. Te Lyon, vielen de menschen de Zusters lastig, om een deeltje te hebben van de doeken waar zijn achtbaar lichaam in gewonden geweest was. Te Orleans, kwam het volk met geheele benden naar het klooster geloopt, om te mogen putten in dat water waar moeder de la Roche eene reliquie van den deftigen bisschop had ingedompeld, en de menigte was zoo schrikkelijk groot dat, binst den geheelen tijd der pest, men er meer dan eene ton daags uitdeelde. Te Crest, te Crémieux, gingen de burgemeester en de schepenen de kapel der Visitatie binnen, om, namens de stad, te beloven aan Sint Franciscus de Sales dat zij naar zijn graf in bedevaart zouden trekken, kwame hij, door zijne voorspraak, hen met het ophouden des geesels te begunstigen. Dikwijls ook, middenin den schrik waar het naderen van de pest

gelegenheid aan gaf, stelden de inwoners van steden vast eene Visitatie te stichten, en niet zelden verhaastten zij zich de geestelijke dochters van Sint Franciscus de Sales in 't omliggende te gaan vinden, en haar te bewilligen om met hen naar hunne stad spoedig af te reizen, overtuigd dat, uit hoofde van het betrouwen welke zij hadden op haren Stichter, zij, tegen de aanvallen der pest, een sterk behoedmiddel zijn zouden. Te Arles, onder anderen, begeerde men ze te bezitten om er een klooster van Clarissen, dat veel te wenschen liet, te hervormen; doch, verscheidene moeielijkheden ontstaan zijnde, hadden zij het geluk niet er voet in te zetten, en, in beraad wezende of zij te Arles verblijven zouden of naar Aix, waar zij uit afgereisd waren, zouden wederkeeren, waren zij verplicht geweest een huurhuis te zoeken dichtbij de poorten van de stad. Aangezien de pest al met eens losgebarsten was en spijs de voorzorgen der gemeenteraadsheeren reeds vele slachtoffers gemaakt had, hield een persoon niet op te roepen: « Achtbare Heeren van Arles, die voor uwe ingezetenen zoo goed zorg draagt, en overal de beste orde doet heerschen, gebiedt dat het klooster der Clarissen, tot eene heilige plaats gemaakt worde. » Die woorden werden zoo seffens door bijna al de inwoners der stad, die vurig verlangden om van de aanvallen der wreede pest vrij te gaan, onophoudelijk herhaald. De aartsbisschop van Arles, de gemeenteraadsheeren en vooral het volk gingen de geestelijke dochters van Sint Franciscus de Sales vinden, haar smekende naar het klooster der Clarissen dadelijk te willen afkomen, en, zoo groot was hun aandrigen dat, eerdat de zon was ondergegaan, zij reeds het genoegen hadden de Zusters met hare nieuwe woning te mogen geluk wenschen. Daar korts nadien de pest ophield, kwam het volk met geheele benden naar het nieuwe gesticht geloopt, zeggende, dat men klaarlijk ondervond, hoezeer God den eerbiedwaardigen bisschop

van Geneve en dezès geestelijke kinderen in achtginge hield (1).

Overigens had Sint Franciscus de Sales die ure niet afgewacht om te toonen aan de wereld hoe groot zijn vermogen was bij God, en hoezeer hij de Zusters der Visitatie genegen was in den hemel. Die bekendmakingen, die sedert tien jaar duurden, en die op duizenden plaatsen gedurig geschiedden, waren met den dag zelven zijner dood begonnen.

Men heeft nog niet vergeten, hoe te Grenoble in het gebed verslonden zijnde, Sinte Chantal tijdens het afsterven van Sint Franciscus de Sales, eene stem gehoord had die haar zegde: « Hij is niet meer. » Te Annecy, zag de brave zuster Anna-Jacoba Coste, die aan 't bidden was, zich op denzelfden oogenblik van eene schitterende klaarheid, welke op haar eenen grooten indruk deed, eensklaps omringd. Zij meende dat hare woning de prooi der vlammen geworden was. Doch welhaast kwam zij tot bedaardheid en hoorde duidelijk deze woorden: « Wij nemen de ziel van uwen kloostervader mede; loof God. » Onmiddellijk verdween de klaarheid, en, bij de schemering van dat licht welk verzwinde, had zij den tijd om in hem die deze woorden had uitgesproken, dienzelfden engel te herkennen die Sint Franciscus de Sales ten dienste stond toen zij het geluk had uit dezès hand te communiceeren, te Geneve (2).

Nog altijd denzelfden dag, in het klooster van Sint Stephanus, geraakte zuster Maria-Antonia Copier, die zich naar de spreekkamer begaf, al met eens in verrukkinge, en bemerkte Sint Franciscus de Sales die zegevierend den hemel binnenging. Zij was bezig met hem sterk te bewonderen, toen hij de armen uitstrekte over het klooster van Sint Stephanus, het zegende en gansch

(1) *Stichting van het klooster van Arles*, bladz. 355.

(2) *Levens der eerste moeders*, II, bladz. 360.

tevreden uitriep : « O ! wat zal het tusschen hier en drij jaar goed maken in dees huis ! » Gij moet weten dat , te dien tijde , het klooster van Sint Stephanus slechts twee of drij novicen telde ; drij jaar later , was haar getal zoo groot , dat het herbouwde en vermeerderde gesticht schier te klein was om ze te bevatten (1).

Te Nevers , waren de Zusters in 't bezit van een ouden brevier waar Sint Franciscus de Sales zich langen tijd van bediend had , en welken hij , ziende dat de Zusters hem gedurig lastig vielen om dien versleten boek , als 't ware eene reliquie , te mogen bewaren , tegen een nieuwen verwisseld had. O wonder ! den dag zelfen van de dood des eerbiedwaardigen bisschops , ging die boek van zijn eigen open , en verspreidde alom den aangenaamsten reuk. Die hemelsche welriekendheid bleef twee jaar lang duren ; doch zij vermeerderde op de feestdagen , en van tijd tot tijd werden de kamers van het klooster , dien liefelijken reuk ingezien , als in een fraaien bloemhof herschapen (2).

Moulins wist van dezelfde weldaden , doch enkel een jaar na de dood van den dettigen Kerkvoogd , te spreken. Den 28 December 1623 , feest der HH. Onnoozele kinderen en verjaardag des overlijdens van Sint Franciscus de Sales , waren de Zusters bezig met zich wat te verzetten en handelden van diens deugden , toen de kamer waar zij vergaderd waren , plotseling met een zoo aangename en zoo krachtigen reuk vervuld werd , dat iedereen daar hoogst van ingenomen was. In de cellen , in de keuken , in de spreekkamers , met één woord , in al de plaatsen van het klooster werd men die voldoende lucht gewaar , en niet dan mevrouw de Morville , een trotsche geest , waar wij hierboven van gesproken

(1) *Stichting van het klooster van Sint Stephanus*, bladz. 547.

(2) *Stichting van het klooster van Nevers*, bladz. 148.

hebben, had het hertzeer dien behaaglijken reuk te moeten derven (1). Verwittigd van hetgeen gebeurd was, kwam zij haastig naar de kapittelzaal gegaan, opdat zij in dien zoeten balsem zou deelen, doch, 't was vruchteloos gepoogd; naarmate dat zij de vergaderplaats naderde, verhaastte zich die aangename reuk om te verdwijnen en voor haar te vluchten. Verscheidene maanden lang werd het klooster met die weldaden begunstigd, en niet dan na hare rechtzinnige bekeering tot God, had bovengemelde mevrouw het geluk iets of wat van die wonderbare geurigheden in te ademen (2).

Te Lyon hadden de Zusters die verplicht geweest waren het lichaam van Sint Franciscus de Sales naar Annecy te laten vertrekken, zijn hert in geschenke gekregen. Zij hadden het onder eenen troonhemel geplaatst, in eene kostelijke gouden reliquieënkas, haar door Lodewijk XIII, die door het aanraken van dat hert teenemaal genezen geweest was, geschonken, en dagelijks zagen zij de koningen, de prinsen, de bisschoppen en het volk naar dien eerbiedwaardigen schat afkomen, ten einde er Gode, door de voorspraak van den Heilige, buitengewone gratiën te vragen. Gedurig vloede er uit dat hert een zacht vocht, dat met welriekende olie kon vergeleken worden. De scharen, die over dat mirakel verbaasd stonden, hadden den naam der nonnen van de Visitatie van Lyon in dien van *Dochters van het Hert* veranderd.

Desniettenstaande, nergens meer dan te Annecy, gaf Sint Franciscus de Sales blijken van zijne machtige bescherming. Een liefelijke reuk verspreidde zich door het gansche klooster. Vruchteloos gebod Sinte Chantal aan de Zusters, en vooral aan die welke met de zorg van de sacristij gelast was, geene geurigheden, hoe aan-

(1) Zie XXII hoofdstuk.

(2) *Stichting van het klooster van Moulins*, bladz. 88.

genaam ook, te gebruiken: de behaaglijke balsem sloop overal binnen en maakte van den pandhof, van de gangen, de koor, de bidplaats een gansch bijzonder verblijf. Die welriekendheid hielp de Zusters niet weinig om zich van de wereld meer en meer af te trekken en zich Gode teenemaal op te dragen (1).

Andere daadzaken verkondigden ook te Annecy de heiligheid van Sint Franciscus de Sales. Sedert tien jaar bestond er in de kapel des kloosters waar zijn eerbiedwaardig lichaam onder eene bloote zerk berustende was, groote toeloop van volk. De rijke menschen offerden kostelijke schilderstukken, vergulde zilveren lampen, gouden hoofden, voeten en herten. De schamele liën kwamen af met wat lijnwaad, met wat gehekelden hennep, met eenige grepen koor, ja zelfs met eenige hinnetjes: hetgeen zoo troostelijk was om zien, dat de aanwezigen meermaals tranen van aandoening stortten (2). Uit alle kanten van Savooie, van Frankrijk, en zelfs van Italië, reisden ook priesters af, om op het graf van den deftigen kerkvoogd van Geneve de mis te mogen opdragen, en zij waren zoo groot in getal dat men verplicht was verscheidene autaren in de kapel op te richten, en hen vriendelijk te verzoeken hunne beurt van mis te lezen met geduld te willen afwachten.

Sinte Chantal was uitermate blijde te zien dat men haren achtbaren geestelijken Vader zooveel eere bewees; ook besloot zij al te doen wat zij kon om zijne heiligverklaring te bekomen. Dus, niet tevreden met onder de bedevaartgangers eenige afdruksels van de *Inleiding tot het godvruchtig leven* uit te strooien en van er eenige naar Frankrijk, naar Italië, en zelfs naar Duitschland en den Canada te zenden; niet tevreden met zijn *Traktaat over de*

(1) *Getuigenis van Sinte Chantal tijdens de pleitzaak der heiligverklaring van Sint Franciscus de Sales*, art. 54.

(2) *Stichting van het klooster van Annecy*, bladz. 55.

Liefde Gods te doen herdrukken en in de kloosters te doen verspreiden, trachtte zij zijne brieven te ontdekken, zijne sermoenen, zijne schriftjes, om die tot eenige boeken, die van zijn vernuft en van zijne deugden zouden getuigen, te maken.

Een tot nog toe ongedrukte brief toont met welken eerbied voor haren heiligen zielsbestuurder, met welke ootmoedigheid, met welke manhaftigheid zij hierin te werke ging, en wat dat zij beoogde toen zij aanhoudend vroeg dat men al de Schriften van Sint Franciscus de Sales zou uitgeven. Die brief is aan den commandeur de Sillery, die het op zich genomen had die zake te doen vooruitgaan, toegestierd.

« Weledele Heer, ik zend u nog eenen hoop brieven en sermoenen die door Sint Franciscus de Sales geschreven of gepredikt zijn geweest, en die daarom ongetwijfeld bij u zullen welkom zijn. Gij zult er vele dingen in vinden die u tot troost zullen verstrekken, en die u zullen aanzetten om dien man naar Gods herte meer en meer te beminnen en te bewonderen. Vooreerst, zult gij vier en dertig brieven aantreffen, die, met de vijf welke wij u reeds gezonden hebben, het getal van negen en dertig uitmaken. 't Zijn belangrijke brieven die u zullen te kennen geven hoe groot de godsvrucht was van den kerkvoogd van Geneve, hoezeer hij in kloekmoedigheid en in wijsheid uitscheen, en wat hij al deed middenin de vervolgingen die hij van sommige hooggeplaatste personen te lijden had. Gij moogt, zoo gij het geradig oordeelt, die zoo nuttige schriften ter pers laten gaan. Ongetwijfeld zullen zij, met er eenige woorden aan te veranderen, die voor den oogenblik niet te pas komen, met voordeel gedrukt worden. Gij zult ook, onder de papieren die ik u toestiere, achttien schoone en geheele sermoenen vinden, alsook vele aantekeningen die den kanselredenaar van groot nut zijn kunnen. Alles is door Sint Franciscus de Sales

eigenhandig geschreven. Mijns dunkens zullen die verschillende stukken, in druk gegeven, veel belangrijke bladzijden beslaan. »

Waarom moet eene bittere spijt het aangename van die herinneringen komen wegnemen? Zie, met die papieren te doorsnuffelen, legde Sinte Chantal eensklaps hare hand op een pak brieven die zij bekende de hare te zijn en welke zij wist den Heilige nu en dan toegestierd te hebben. 't Was toen dat de zaken scheef stonden, vooral als zij gewaar wierd dat Sint Franciscus de Sales, op den rand van sommige dier brieven, haar wat veel lof had toegezwaaid. Ook verhaastte zij zich om dien kostelijken schat in het vuur te werpen, hopende alzoo van alle eerbewijzingen vrij te gaan. Vervolgens herlas zij met groote aandachtigheid al de brieven des Heiligen, hoogst bezorgd zijnde om al wat haar in de oogen der menschen verhefte ombermhertig uit te schrabben. Zij kon nogtans niet beletten dat sommige volzinnen de christelijke genegenheid des bisschops voor haar te kennen gaven. Doch alsdan kwam tegelijk hare droefheid en hare ootmoedigheid aan den dag. « Weledele Heer, schrijft zij aan den commandeur de Sillery, het doet mij pijn te bemerken dat Sint Franciscus de Sales in eenige zijner brieven met achting van mij spreekt, te meer, omdat ik een zeer ellendig schepsel ben en geen lof hoegenaamd verdiene. Mij zijn de gebeden van alle menschen, en wel bijzonderlijk de uwe, deftige Heer, sterk van noode. Ik smeeke u dus, uit liefde tot God, mijner te willen gedenken, alsook te vragen aan den algemeensten overste van het Oratorium en aan priester Vincentius, veel voor mij te bidden (1). »

Moeder de Chantal was ook fel bedroefd, toen zij zag dat men, in de eerste uitgave der Brieven van Sint

(1) Uitgave van Barthélemy, *Ongedrukte brieven*, bladz. 23.

Franciscus de Sales, tewege was van de groote en heilige verknochtheid, die de Bisschop van Geneve voor haar had, gewag te maken.

« O mijn God, schrijft zij dadelijk aan moeder de Blonay, nooit zal ik, voor wat de schriften van mijn welbeminden geestelijken Vader betreft, op iemand nog steunen; gij moogt zeker zijn dat zij in 't licht niet zullen komen, vooraleer ik ze zelve goed onderzocht heb; want, het spijt mij schrikkelijk dat men mij daar zooveel lof toezwaait. De wereld is in staat niet die heilige vriendschap te begrijpen, en daarom, ga ik uitschrabben al wat er met de ellendige zienswijze der aardsgezinden strijdt (1). »

Gelukkiglijk dat de personen, bij wie moeder de Chantal te rade ging, haar verboden aan de Schriften van Sint Franciscus de Sales iets of wat te veranderen, iets of wat achter te laten; zoo niet, waren wij van belangrijke en hoogst aangename bladzijden beroofd geweest. « Gisteren, schrijft Sinte Chantal aan moeder de Blonay, sprak ik van de Brieven van Sint Franciscus de Sales aan Annecy's voorzitter, die een man van gezond oordeel is; en hij antwoordde mij dat ik eene slechte zake zou doen met aan die brieven eenige veranderingen toe te brengen, om reden dat ik tegen den geest van den bisschop van Geneve, die niet dan met zuivere inzichten bezielde was, zou handelen. Andere deftige mannen spreken in denzelfden zin. 't Is het geval van te zeggen dat men niet altijd zijn eigen gedacht mag doen (2). »

Terzelfder tijd dat zij alles gereed maakte om de Werken van Sint Franciscus de Sales eene eerste maal te kunnen uitgeven, trachtte zij iemand te vinden die het op zich zou nemen zijn Leven te schrijven. Te dien einde smeekte zij al de moeders der Visitatie, vooral moeder

(1) Uitgave Migne, bladz. 1198.

(2) Uitgave Migne, bladz. 1225.

de Blonay, die met Sint Franciscus de Sales zeer vertrouwelijk had omgegaan, haar te zeggen wat zij van hem wisten, opdat zij al die gewichtige aantekeningen zou kunnen behandigen aan Mgr Karel-August de Sales, neef van den Heilige, en aan pater de la Rivière, Miniem, twee verstandige en godvruchtige mannen, die het zouden wagen de Geschiedenis van den eerbiedwaardigen bisschop van Geneve te geven. Terwijl zij schreven, ondersteunde zij hen door hare raden, vertelde hun in 't lange en in 't breed al de wonderbare trekken waar zij getuige van geweest was, en herlas met hen in de spreekkamer de verscheidene hoofdstukken die zij op het papier gesteld hadden, en, niet tevreden met voor hen te bidden, stierde zij aan al de huizen der Orde eenen brief toe, om te vragen dat derzelver ingezetenen voor de verveerdigers van het Leven haars geestelijken Vaders te communie zouden gaan. Zoo sterk was zij overtuigd dat het schrijven der Levens van Heiligen eene moeilijke zaak is, en dat dezen die zulks willen doen, de hulpe van Onzen Lieven Heer allermeeft van noode hebben! « O! zegde zij, zoo God hen niet verlicht, zullen zij nooit in staat zijn naar behooren van dien deftigen Bisschop te spreken (1). »

Voor moeder de Chantal was het niet genoeg te weten dat men al de Schriften van Sint Franciscus de Sales zou in 't licht geven, dat men zijn Leven zou beschrijven; zij wilde iets meer, zij begeerde te mogen zeggen dat hij heilig verklaard was en voor een toonbeeld van godsvrucht moest doorgaan. Zij spaarde geene moeite om tot haar oogwit te geraken, en had de voldoening te zien dat de mirakelen die op zijn graf geschieden te zijnen voordeele getuigden. Achttien jaar lang had zij de schoonheid van zijne ziel bewonderd en de edele gevoe-

(1) Uitgave Migne, bladz. 1223.

lens zijns herten gade geslagen. Thans was zij van gedacht dat, alhoewel hij niet dan sedert drij jaar het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, men fel werken moest om hem onder het getal der gelukzaligen te doen stellen. Zij sprak daarvan verscheidene keeren met Mgr Jan-Frans de Sales, broeder van den Heilige en deszelfs opvolger op den zetel van Geneve. Zij schreef daarover aan de voornaamste leden van het kapittel van Annecy; aan de raadgevers en de syndicussen der stad, ja zelfs aan den hertog van Savooie; en het duurde niet lang of er werd, vanwege den Paus, eene commissie van hooggeleerde en voorzichtige mannen genoemd, die de deugden en de mirakelen van Sint Franciscus de Sales rechterlijk moesten onderzoeken. De drij apostolische gevolmachtigden waren Mgr Andreas Frémyot, aartsbischop van Bourges, Mgr Pieter Camus, bisschop van Belley, en M. Joris Ramus, doctor en kanunnik van Leuven. Zij vergaderden te Annecy zelf, in de spreekkamer der Visitatie, en namen, gedurende den loop van 't jaar 1627, talrijke getuigenissen op. De gewichtigste dezer getuigenissen was ongetwijfeld die van moeder de Chantal. Zij begon den 27 Juli, en duurde bijna zonder tusschenpoos tot den 3 van Augustus. Alle dagen even goed, behalve den zondag, gebruikte zij drij uren des morgens en drij uren des namiddags om aan de bevoegde rechters het stichtend leven van haren geestelijken Vader uit te leggen.

Het schriftelijk verslag van die getuigenis vangt in dezer voege aan :

« In den Naam des Heeren. Amen.

» 't Jaar 1627, den 27 Juli, ten achten 's morgens, het vierde jaar van het pausschap van Zijne Heiligheid Urbanus VIII, is vóór ons, Andreas Frémyot, aartsbischop van Bourges, Jan-Pieter Camus, bisschop van Belley en den Zeer Eerweerden Heer Joris Ramus, doc-

tor en kanunnik van Leuven, gevolmachtigden van de congregatie der Ritussen voor wat het rechterlijk onderzoek der deugden en mirakelen van den dienaar Gods Franciscus de Sales, bisschop van Geneve, aangaat, in de spreekkamer der Visitatie van Annecy, verschenen Joanna-Francisca Frémyot, eerste non en Stichtster van de Orde der Visitatie, die, door ons verwittigd wegens de schrikkelijkheid van den valschen eed, luidop verklaard heeft die gruweldaad, met de gratie Gods, nooit te bedrijven, en de waarheid, niet dan de waarheid en geheel de waarheid te zeggen, zonder zich noch door winst of voordeel, noch door haat of nijd, of door andere menschelijke beweegredenen, te laten omkooopen. Haren eed met de grootste ingekeerdheid afgelegd hebbende, heeft zij zoo als volgt op onze vragen geantwoord.

Toen wij haar verzochten ons met haren naam, met hare geboortestad, met haar beroep en met haren ouderdom te willen bekend maken, zegde zij:

« Ik heet Joanna-Francisca Frémyot, gemeenlijk genaamd de Chantal; ik ben oorspronkelijk uit Dijon, hoofdstad van het hertogdom van Burgonje, ben vijf en vijftig jaar oud, en dochter van heer Benignus Frémyot, tweeden voorzitter aan het *parlement* van Dijon, en van mevrouw Margareta de Berbisey. Ik ga voor de eerste non en voor de eerste algemeene overste van de Orde der Visitatie, en bijgevolg voor de eerste geestelijke dochter van den eerbiedwaardigen Franciscus de Sales, onzen Stichter, door. »

Toen wij haar vroegen of zij te Paschen of op andere tijden gebiecht en gecommuniceerd had, antwoordde zij:

« Ik ben gewoon tweemaal per week te biechten. Volgens mijnen kloosterregel ben ik verplicht alle zondagen en alle feestdagen en den donderdag van elke

week het Lichaam des Heeren te nutten; doch, uit hoofde van eenen raad en een gebod mij door Sint Franciscus de Sales gegeven, ga ik dagelijks te communie. »

Ondervraagd of zij uit geen menschelijke beweegredenen te werk ging, riep zij met genoegen uit:

« Neen ik; dat ken ik niet. Enkel uit liefde van de waarheid en om God in zijne heiligen te verheerlijken, sta ik hier vóór u. »

Eindelijk ondervraagd, of zij wist wat afgrijpselijke zonde de meened is, zegde zij:

« Ja, ik weet het, en zou voor geen goud van de wereld dergelijk kwaad willen bedrijven. »

Dat voorloopig onderzoek gedaan zijnde, stelde men aan moeder de Chantal vijf en vijftig kwestien, die het leven, de deugden, de schriften, de mirakelen van Sint Franciscus de Sales raakten, voor. Zij gebruikte twee en veertig uren om die op eene nette, voorzichtige en klare wijze te beantwoorden. Die *getuigenissen* zijn onlangs van de pers gekomen, en hebben op de godvruchtige menschen en op de beste beoordeelaars grooten indruk gemaakt. « Nooit, schreef kortelings Mgr Rey, bisschop van Annecy, zal ik kunnen zeggen hoezeer ik van die zielroerende lezing ben aangedaan geweest. Mijn hert smelt weg van tevredenheid, bij het nadenken van die troostelijke verklaringen. Niet zelden sta ik, bij het overwegen van die overschoone getuigenissen, met de oogen vol tranen; en te midden van mijne lastige bezigheden, weet ik waar gegaan om licht en sterkte te vinden. Duizenden keeren zal ik het herhalen, en 't zal de waarheid zijn, dat men de getuigenissen van Sinte Chantal moet lezen, om met verstand over de levenswijze van Sint Franciscus de Sales te kunnen oordeelen (1). »

(1) *Brief van Mgr Rey aan priester de Beaudry*, 27 Januari 1837.

Nadat men Rome met de beraadslagingen van dat eerste rechterlijk onderzoek had bekend gemaakt, gingen de rechters uiteen op den oogenblik zelve dat de pest, waar wij in het vorige hoofdstuk van gesproken hebben, losbarst. Willens of onwillens, moest men thans gedurende drij of vier jaren van alle getuigenverhoor afzien. Doch, te rekenen van 1631, 't is te zeggen met den oogenblik dat er hope was dat de geesel ging een einde nemen, schreef moeder de Chantal, welke verlangde die belangrijke zake goed af te doen, eenen brief aan de apostolische gevolmachtigden, om hen te smeeken zoo-haast mogelijk te willen bijeenkomen. Slechts in 1632, konden zij vergaderen. Mgr Andreas Frémyot, die sterk begeerde dat de plechtige heiligverklaring van den dienaar Gods Franciscus de Sales welhaast zou plaats grijpen, was, in weerwil van zijne onpasselijkheid, een van de eersten om zich naar Annecy te begeven. De andere gevolmachtigden kwamen ook af, te zamen met veel deftige personen, waaronder men vooral den prins en de prinses de Carignan bemerkte. Welnu, den 4 Augustus 1632, om drij ure van den namiddag, bevonden zich de apostolische rechters in de kapel der Visitatie, ten einde tot het openen van het graf van den eerbiedwaardigen Franciscus de Sales, gewezen bisschop van Geneve, over te gaan. De deur van de kapel was gesloten, doch eene groote menigte volks bleef op de straat met ongeduld wachten, om den uitval van geheel die gewichtige zake te kennen. Slechts eenige gansch bijzondere personen waren in de kapel aanveerd geweest. De Zusters, in het bijzijn van moeder de Chantal, stonden, vol van heilige blijdschap en van welgepaste nieuwsgierigheid, achter haar traliewerk, overeind.

Mijnheer Ducrest, apostolische notaris, las vooreerst met luider stemme, het rescript of schriftelijke antwoord van de Congregatie der Ritussen af, gedagteekend van

den 27 Februari 1627, waardoor Mgr Andreas Frémyot, aartsbisschop van Bourges, Pieter Camus, bisschop van Belley en priester Joris Ramus, doctor van Leuven, van wege Zijne Heiligheid den Paus wettig aangesteld waren om 't leven en de mirakelen van den dienaar Gods Franciscus de Sales rechterlijk te onderzoeken. Die lezing gedaan zijnde, naderden de gevolmachtigden de tralie waarachter de Zusters verstoken waren, en geboden haar openhertig te antwoorden op al de vragen die zij haar namens het zienlijk Opperhoofd der Kerk zouden voorstellen. De eerbiedwaardige moeder de Chantal beloofde hun, niet dan de waarheid, ja niet dan geheel de waarheid te zeggen.

Vooreerst wilde men weten waar men het lichaam van den achtbaren Franciscus de Sales, bisschop van Geneve begraven had. Sinte Chantal antwoordde dat, op 10 Juni 1623, het gebeente van den Kerkvoogd geplaatst geweest was in het graf welk zij zagen al den kant van den epistel; dat het een mishemd, eene stoel en eene witte kazuifel aanhad en op het hoofd een witten mijter droeg waarop den naam van den overledene, den dag van zijn overlijden en den dag van zijne begraafing te lezen stond. De apostolische rechters, het graf naderende, bemerkten er een groot getal lampen, gouden en zilveren armen, hoofden en herten, ook nog vele schilderijen en opschriften. Desaangaande ondervraagd, zegde hun Sinte Chantal dat het giften waren van dankbare bedevaarders die bij het graf van den deftigen bisschop van Geneve troost gevonden hadden in hunne kwellingen, licht in hunne duisternissen, sterkte in hunne zwakheden, in één woord, de gezondheid naar het lichaam of de bekeering naar de ziel.

Alsdan, op verzoek van den eerweerden pater Justus Guérin, zaakbezorger, waren de rechters tewege de talrijke offerbeelden te tellen die om het graf van Fran-

ciscus de Sales hingen, toen zij al met eens verschrikt stonden bij het zien van de kostelijke voorwerpen die men den achtbaren bisschop van Geneve uit dankbaarheid had opgedragen, ook nog bij het zien van al de krukken en de stokken die daar van de machtige voorspraak des Kerkvoogds getuigden. De steden zelf waren er vertegenwoordigd, en menige harer bekenden dat zij aan Franciscus de Sales hare bevrijding van pest of van ketterij te danken hadden. Wat kon men meer begeeren? Eenieder verlangde om de aangename wezenstrekken van den beroemden overledene eindelijk te mogen aanschouwen. Echter gaf men eenen oogwenk op het graf zelf waar de trappen reeds versleten van waren door al de eerbewijzingen die de menschen aan hetzelfde hadden toegebracht, en waarvan het marmer, ten gevolge van kleine godvruchtige insnijdingen, een weinig geschonden was. De werklieden stapten alsdan vooruit, wentelden den bezegelden steen af van het graf en ontwaarden dadelijk de kist, die zij opnamen en op de eerste trede van den autaar plaatsten. De houten kist was in stukken gevallen, de looden integendeel was ongeschonden en wel gesloten. Zoohaast als men die laatste geopend had, waren al de aanwezigen over van aandoeninge, en riepen met kracht: « Daar is hij, daar is hij, de deftige Franciscus de Sales! » Inderdaad, 't was wel de bisschop van Geneve. Hij rustte in zijne kist als 't ware op een bed; zijne kleederen waren ongekreukt en zindelijk; zijn lichaam was frisch en onaangeraakt; zijn aangezicht was blozend van kleur; zijn baard en zijn hair waren vast gelijk die van iemand die leeft. Men gaf acht op zijne handen, en men bemerkte dat zij goed in staat en van al de nagelen voorzien waren. Het vleesch van den rechten arm was slap en beweegbaar, zoodanig dat iedereen daar over verbaasd stond. Zijn engelachtig wezen vooral getuigde van eene gansch bijzondere frischheid en heiligheid

waar de toeschouwers sterk van getroffen waren. Een aangename reuk steeg gedurig uit die kostelijke overblijfsels op, en was oorzaak dat al de aanwezigen God vurig bedankten voor het mirakel waar zij getuige van waren.

Terwijl al die deftige en beroemde personen wedijverden om dat achtbaar lichaam te aanschouwen en te vereeren, hield het nieuwsgierig en godvruchtig volk niet op te kloppen en te schreeuwen aan de deur van de kapel opdat er hem zou open gedaan worden, en opdat het ook de gelegenheid zou hebben van zijn welbeminden herder te zien. Men hoorde roepen op de straat: « Wij gaan van hier niet, zonder onzen teergeleefden bisschop van nabij bekeken te hebben. » De eenen, uit billijke nieuwsgierigheid, beklommen met eene ladder de vensters der kapel; de anderen deden geweld om derzelver poort in te stooten: zoozeer verlangde men zich dichtbij de eerbiedwaardige overblijfsels van den dienaar Gods Franciscus de Sales te bevinden. Toen het volk er in gelukt had de poort der kapel omver te werpen, drong het, in weerwil van al het zeggen der bewakers en der bisschoppen, met haast het heiligdom binnen, naderde de geopende kist, bewees zijnen eerbied aan het achtbare lichaam van zijn gewezen herder, en nam de gelegenheid waar om hetzelve met paternosters, kruisbeelden, neusdoeken en armringsen aan te raken. Met 't aanbreken van den nacht, gebood Mgr van Bourges aan de nieuwsgierige menigte de kapel te verlaten, zoo niet, dat zij in den kerkelijken ban zou geslagen worden. Het volk liet zich gezeggen, en ging gewillig heen.

Ondertusschen, wat deed Sinte Chantal? Zij was geknield dichtbij de tralie van hare koor, de oogen gevestigd houdende op het eerbiedwaardig gebeente van haren gewezen geestelijken Vader, en hem duizenden

teekenen van christene genegenheid gevende. Zij zag noch wist wat er rondom haar omging, zij was gansch in den Heere verslonden. Ook toen de Zusters de tralie harer koor naderden, om des te beter de wezenstrekken van den dienaar Gods Franciscus de Sales te bemerken, bleef zij, in verrukkinge geraakt zijnde, roerloos op de kist kijken.

Des avonds, om zeven of acht ure, als iedereen heen gegaan was, kwam moeder de Chantal met al hare medezusters knielen en bidden vóór de kostelijke overblijfsels van Sint Franciscus de Sales. 't Was alsdan dat God haar, om hare gehoorzaamheid, met een mirakel beloonde. Gij moet weten dat de apostolische gevolmachtigden verboden hadden aan het volk, het lichaam van den overledene te kussen of met de hand aan te raken. Welnu, meenende dat dees gebod haar ook aanging, had moeder de Chantal voor den oogenblik de hand van den bisschop niet durven kussen. Doch des anderendaags daartoe oorlof bekomen hebbende, naderde zij de kist, en was tewege hare lippen op de hand van Sint Franciscus de Sales met grooten eerbied te drukken, toen de achtbare kerkvoogd zijnen arm uitstak, en, als 't ware een levend schepsel, zijne vingers liet rusten op haar hoofd. Onze Heilige gevoelde duidelijk dat de gewezen bisschop van Geneve haar het hoofd vastnam, en de Zusters zagen de beweging van zijnen arm en van zijne vingers. Nog hedendaags bewaart men als eene reliquie den sluier dien Sinte Chantal alsdan aanhad (1).

Nadat de schriftelijke verslagen betreffende het openen van het graf opgemaakt en onderteekend waren,

(1) « Moeder Vosery en andere nonnen hebben mij verklaard, zegt P. Fichet, dat zij van dat mirakel ooggetuige geweest waren. » (*Leven van Sinte Chantal*, door P. Fichet. — Zie ook de *Getuigenissen* van zuster Maria-Amata de Sonnaz, van zuster Maria-Francisca de Gruel en van zuster Carolina-Lucia de Bertrand de Villarroisset.)

herplaatste men het hooggeëerd gebeente in eene looden kist, en deze in eene eiken kist. Men deed den overledene een ander mishemd, eene andere kazuifel en een anderen mijter aan, en men maakte op de borst van den bisschop een opschrift vast dat dienen zou om hem te doen kennen, in geval dat, uit hoofde van droevige tijdsomstandigheden, men zijnen zerksteen niet meer bezitten zou.

Vervolgens, gingen de apostolische gevolmachtigden tot het getuigenverhoor over, en het getal personen, die, wegens het heilig gedrag en de deugden van den dettigen bisschop Franciscus de Sales, iets of wat begeerden te zeggen, was zoo schrikkelijk groot dat, na de getuigenissen van driehonderd menschen gehoord te hebben, zij van verdere onderzoekingen atzagen, en den eerweerden pater Justus Guérin belastten die verklaringen naar Rome mede te nemen.

Sinte Chantal had het geluk niet die lange pleitzaak te zien eindigen. Reeds had zij sedert twintig jaar het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, toen de bisschop van Geneve plechtiglijk onder het getal der heiligen gesteld wierd. Vóór haar afsterven, had zij ten minste den troost te bemerken, dat iedereen naar zijne heiligverklaring verlangde en trachtte, en mocht de zoete hoop koesteren dat de Paus welhaast die vurige wenschen der katholieken zou voldoen.

Talrijke lofredenen van den Kerkvoogd van Geneve zijn, hetzij vóór, hetzij na zijne heiligverklaring, door het toedoen van moeder de Chantal en hare medezusters in 't licht gegeven geweest. De beroemdste redenaars, Bossuet, Bourdaloue, Fléchier, hebben beurtelings het schoon karakter van dien deftigen bisschop afgeschilderd. « Er is nogtans iemand, zegt een vermaarde schrijver, die van Sint Franciscus de Sales beter nog dan Bossuet gesproken heeft, en die hem getoond heeft gelijk hij

was: 't is Sinte Chantal, de geestelijke dochter van Sint Franciscus de Sales, en de grootmoeder van mevrouw de Sévigné. Om zich daarvan te overtuigen, men gelieve den honderd en een en twintigsten brief van Sinte Chantal, die beter dan iemand den vriendelijken en heiligen bisschop van Geneve gekend heeft, te lezen. Daarin zult gij gewaar worden, hoezeer die deftige man gedurig God vóór oogen had, hoezeer hij zijnen evenmensch en vooral zijne geestelijke kinderen genegen was, en wat hij al deed om de zondaars, en vooral de ketters te bekeeren en gelukkig te maken. Daarin ook zult gij zien, dat hij zich aan de wereld en hare rijkdommen weinig gelegen liet, en dat hij enkel de eeuwige schatten des hemels beoogde en betrachtte, dat hij onophoudelijk zijne laatste ure indachtig was, en zich altijd gereed hield om eene zalige dood te sterven. Welke les voor ons allen (1)! »

(1) M. Sainte-Beuve, *Samenspraak van den maandag. Sint Franciscus de Sales*.

Zeven-en-twintigste Hoofdstuk

Nieuwe en talrijker stichtingen in Frankrijk.
— De Visitatie wordt gekend in Italië en in
Zwitserland. — Dood van den eerweerden
heer Michiel Favre, eersten biechtvader
van de nonnen der Visitatie.

1631-1632

NOGTANS de geestelijke Orden, waar de pest gedurende twee en half jaren veel nadeel had aan toegebracht, begonnen wederom te herleven. Toen die afgrijselijke geesel die meer bekeeringen deed in één jaar dan honderd kanselredenaars in ééne eeuw bekwaam zijn te doen, een einde nam, gevoelden de menschen van Italië, van Savooie en van Frankrijk zich meer dan ooit opgewekt om een boetveerdig en heilig leven te leiden. Van 1630 tot 1640 zegden vele personen de wereld vaarwel, om monnik of non te worden. De bestaande Visitatiën werden met talrijke novicen bevolkt, en overal vroeg men dat er nieuwe huizen van die Orde zouden gesticht worden. Thans zullen wij van eenige dier stichtingen, 'k versta die welke om hare deugden en haar lijden meest vermaard gebleven zijn, spreken.

Onder al de landen die fel aan de uitbreiding van

de Orde der Visitatie werkten, zou Savooie, waar derzelver bakermat te vinden is, de eerste plaats moeten bekleeden. Doch, door de onverbiddelijke pest wreedelijk geteisterd, was die arme provincie in staat niet nieuwe stichtingen te doen. Aan hare vier kloosters, Annecy, Chambéry, Thonon en Rumilly waren eenige jaren rust van noode, om naar Italië en naar Zwitserland, eenige hunner leden te kunnen zenden.

Treden wij dus Burgonje, na Savooie de tweede wieg en bakermat van de Visitatie, binnen. Dat oud landschap, welk in de middeleeuwen van zooveel machtige abdijen te spreken wist, welk te allen tijde de geestelijke gemeenten bijzondere genegenheid toedroeg, en waar Sinte Chantal uit oorspronkelijk was, bleef de beroemde Stichtster der Visitatie getrouw. Jaarlijks rees er uit zijnen grond eene nieuwe Visitatie op, 'k versta die van Dijon in 1622, die van Autun in 1625, die van Paray in 1626, die van Bourg in 1627, die van Beaune en Maçon in 1632, van Semur in 1633, van Châlons-sur-Saône en van Charolles in 1636. Elk jaar ook kwam het, ten einde die nieuwe kloosters te bevolken, met deftige en brave personen, waar wij reeds van gesproken hebben of later zullen van spreken, af. De familiën de Bréchart, de Chaugy, de Rabutin, de Berbissey, de Bouhier, allen uit Burgonje afkomstig, waren blijde een of ander harer verstandige en godvruchtige kinderen den Heere toe te wijden.

De Visitatie in de steden van Burgonje zooveel bijval hebbende, was het moeilijk dat zij in het Vrije Graafschap onbekend bleef. Men is nog de reis indachtig die Sinte Chantal deed naar Besançon in 1626, men heeft nog niet vergeten hoezeer zij aldaar welkom was, hoe zij er door het brave volk zegepralend werd ingehaald, hoe zij er door zestig jonge dochters, die verlangden tot non gemaakt te worden, werd aangesproken. Het komt ons

ook te binnen, hoe de aartsbisschop aan de plannen van Sinte Chantal tegenstand bood, en hoe hij haar beval de stad te verlaten, zonder de minste stichtinge van kloosters gedaan te hebben. Die tegenkantinge hield omtrent dees tijdstip op, hetzij dat Mgr vreesde voor de pest, hetzij, 't geen meer waarschijnlijk is, dat de aanhoudende smeekingen van Magdalena Adelaine, die ootmoedige dienstmeid, wie Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal gezegd hadden te volherden in het vragen om te bekomen hetgeen zij begeerde, hetzij, zeg ik, dat die aanhoudende smeekingen op het hert van Zijne Hoogwaardigheid bijzonderen indruk gemaakt hadden. Altijd is het zeker dat vier steden, 'k versta Besançon, Gray, Champlitte en Salins verlangden om de Zusters der Visitatie tusschen hare muren te ontvangen. Besançon had welhaast het geluk moeder Maria-Margareta Michel, die uit Dijon afgereisd was (1630), om er eene stichtinge te doen, te zien afkomen. In dat nieuwe klooster werden vervolgens al de dochters aanveerd wien Sinte Chantal op hare reize gezegd had de zoete hope te koesteren van eens tot nonnen der Visitatie gemaakt te worden. Champlitte en Gray werden korts nadien (1633-1634) ook met eene Visitatie begunstigd. Wat de stad Salins betreft, zij moest nog wat wachten, eerdat die weldaad haar ten deele viel.

Die bijzonderlijk veel werkte om al die stichtingen tot stand te brengen, was eene jonge doch edele dochter, welke op de voetstappen van de brave en kloekmoedige dienstmeid Magdalena Adelaine wandelde. Zij heette Clara de Cusanges, en was uit de beroemde familie der graven van Bergues, van Champlitte en van Gray oorspronkelijk. In den ouderdom van negen jaar als kostgangster in het klooster van Besançon aanveerd, ging zij, toen zij aan achttien jaren uit dit leven scheidde, voor eene der deftigste jonkvrouwen van haren tijd door.

Gezien hare wonderbare zuiverheid, was zij in groote achtinge bij alle welpeizende menschen; daarenboven hare ootmoedigheid, hare gehoorzaamheid, hare zelfopoffering, hare godvruchtigheid, hare schranderheid van geest, hare voorzichtigheid spraken hooger dan men zeggen kan. Slechts dertien jaar oud zijnde, woonde zij als stichtster te Champlitte en te Gray het oprichten van twee kloosters bij, ontving de gelukwenschingen van den burgemeester en de schepenen dier steden, werd door het volk verwelkomt, en gaf, tijdens het woeden der pest, de schoonste blijken van zedigheit en van manhaftigheid. Wat men ook deed om haar eenen afkeer van de pestlijders in te boezemen, ging zij voort met hen te troosten en bij te staan, met te zorgen voor hun lichaam en nog meer voor hunne ziel. Schaars zestien jaar oud zijnde, werd zij al met eens zoo beu van de wereld die haar zocht in hare netten te vangen, zoo begeerig om hare driften, hoe klein ook, te bedwingen, zoo genegen om de zelfopoffering te oefenen, dat men zulks niet zien kon zonder daarvan in de ziel diep getroffen te zijn. Zij was tewege zich teenemaal aan God op te dragen en de bruid van Jesus Christus te worden toen, rijp voor den hemel, zij, na eenige maanden ziek geweest te zijn, met den lach op het wezen, in den ouderdom van achttien jaar zachtjes in den Heer ontsliep, den heiligen Franciscus de Sales aanroepende, en hare lippen op eenen brief, dien zij van Sinte Chantal ontvangen had, drukkende. Hoe aangenaam is het te sterven als men wél geleefd heeft (1)!

Omtrent te zelfden tijde zag de provincie van Lorreinen, die in 1626 door Sinte Chantal met een klooster der Visitatie te Pont-à-Mousson begunstigd geweest was, twee andere uit haren schoot oprijzen, en dat in

(1) *De Levens van negen nonnen der Visitatie*, door moeder de Chaugy, 1 boekd, in-4°, bladz. 1 en volg. Annecy, 1659.

weerwil van al de moeielijkheden waar dat landschap alsdan van te spreken wist. Dat van Nancy, gesticht in 1632, werd bevolkt met eenige Zusters van Pont-à-Mousson; het klooster van Metz, opgericht in 1633, ontving voor inwonsters eenige Zusters van Riom. Schoon is het om lezen, hoe de Zusters van Riom het aan boord legden om die laatstgenoemde stichtinge te doen. Zij gebruikten vooreerst drij maanden om te Metz aan te komen. Vertrokken uit Riom den 16 November 1632, staan zij stil te Moulins, waar zij vriendelijk verzocht zijn eenige dagen in het klooster te willen doorbrengen, en waar zij voor hare nieuwe kapel vele giffen, 'k versta mishemden, kazuifels, ampulletjes en eenen kelk, te weten dien waar Sint Franciscus de Sales mede mis gelezen had, ontvangen. Vervolgens reizen zij af naar het klooster van Nevers, waar zij door de Zusters insgelijks goed aanveerd en geherbergd worden, en het geluk hebben in derzelver voorraad van koorn te mogen deelen. Van daar begeven zij zich naar Orleans, waar eene godvruchtige mevrouwe haar eene koets bezorgt om naar Parijs te rijden, en haar veel lijnwaad, eenige witte dwalen voor den autaar en andere voorwerpen in geschenke geeft. Te Parijs aangekomen, zijn zij, de stuurheid van het weder en de groote koude ingezien, verplicht er zeventien dagen te verblijven. Doch zij verliezen er haren tijd niet. Zij trachtten de brave menschen te gaan vinden en hun vóór oogen te stellen hoezeer zij gebrek hadden aan vele dingen, en diensvolgens hoe menschlievend het zijn zou haar te troosten en te helpen. Mijnheer de Renty, en mevrouw de Ville-neuve wedijverden, om haar dagelijks met een of ander voorwerp te begunstigen. Nu eens zonden zij haar een tabernakel en kandelaars voor den autaar, dan eene groote hoeveelheid lijnwaad voor de sacristij, een anderen keer kostelijke kleederen om de mis te doen, ook

nog eene beurze met goudstukken, en, wat nog beter is, eenige jonge dochters die vroegen om non te worden. Toen de meeste koude voorbij was, zetten de Zusters van Riom haren weg voort naar Metz, overal de barmhertige herten opwekkende om haar eenige almoezen te geven. Te Pont-à-Mousson, onder anderen, krijgen zij de noodige voorwerpen om acht cellen te bemeubelen. Eindelijk komen zij te Metz aan, den 14 Februari 1633, voorzien van levensmiddelen, van huisraad, van kerkgewaad, in één woord van al wat de nieuwe geestelijke gemeente kon dienstig zijn. 't Was voorzichtig gehandeld in een Land waar Sint Vincentius a Paulo zou welhaast verplicht zijn gedurende tien achtereenvolgende jaren veel geld naartoe te zenden, koorn, zaaizaad, ploegen, vee, ja zelfs kleederen voor twintig duizend menschen uit alle standen (1).

De provincie Champagne maakte ook te dien tijde kennis met de Visitatie, doch niet zonder moeite; want de burgerlijke overheid kantte in den beginne die Orde sterk tegen. De bisschop van Troyes had moeder Favre tot zich geroepen, opdat zij in zijne bisschoppelijke stad een klooster van den regel van Sint Augustinus zou hervormen. Moeder Favre reisde dan af uit Parijs, vergezeld van eenige nonnen, en was tewege de stad Troyes binnen te gaan, toen derzelver burgemeester en schepenen al met eens afkwamen en hare koets tegenhielden, haar zeggende dat zij dadelijk naar Parijs moesten wederkeeren, om reden dat de inwoners der stad van haar niet wilden, en zij diensvolgens nooit den oorlof zouden bekomen om de stad in te trekken. Fel verwonderd over die onverwachte tegenkantinge, gebiedt moeder Favre aan den peerdenknecht dichtbij de poorten van Troyes stil te staan, doch weigert te vertrekken, en

(1) *Stichting van het klooster van Nancy en van Metz*, bladz. 537-539.

beroept zich op den bisschop, die haar gesmeekt had die reize te ondernemen. De kerkvoogd, van die zwarigheid verwittigd, snelt met zeven haasten toe, en treedt zoo seffens met de gemeenteraadsheeren in hevige onderhandelinge. Op den oogenblik dat men meest aan 't twisten was, keerde de burgemeester zich schielijk naar moeder Favre, zeggende: « Zoudt gij mogelijk aan de stad willen geweld doen? — Aan de hemelsche stad, ja, antwoordde moeder Favre al grimlachende, doch geenszins aan de steden dezer wereld. » De burgemeester, die woorden hoorende, kwam een weinig tot bedaardheid, doch wilde niet toestaan dat de Zusters der Visitatie de stad binnen gingen. Van haren kant, weigerde moeder Favre achteruit te deinzen, en de koets afklimmende, vestigde zich met hare medegezellinnen dichtbij de poorten van de stad, in een klein huis des voorgeborgten. Ondertusschen beraadslaagden de burgemeester en de schepenen over die zake. Zij bekenden dat zij met een behendig en slim mensch te doen hadden. Zij stellen dus vast dat, bijaldien het haar lukte Troyes door listigheid in te gaan, zij haar er schandelijk zouden uitjagen. Zes weken verliepen aldus, moeder Favre weigerende te vertrekken, en de gemeenteraadsheeren luidop verklarende, dat zij nooit voet in de stad zetten zou. Vol ijver als zij was, en te Parijs belangrijke zaken te verrichten hebbende, begint moeder Favre den moed te verliezen en de moeilijkheden wat te ontzien. Verwittigd van die kleine neerslachtigheid, trekt de eerbiedwaardige moeder de Chantal zich de zaken aan. Zij komt hare geestelijke dochter door schoone brieven ter hulpe, wekt haar op om te volherden in hare eerste kloekhertigheid, zegt haar dat de tijd, dien men voor God besteedt, een nuttige tijd is, dat de vervolgingen en de zwarigheden de geestelijke gemeenten bijna altijd ten deele vallen, en dat de belooning dezen wacht die om het waar geloof

veel zullen verdragen hebben (1). Door die woorden sterk opgebeurd, schept moeder Favre nieuwen moed, en, daar de verduldigheid voor de koningin der wereld gehouden wordt, verminderen de zwarigheden allengskens, nemen de rede en het geloof over de eigenliefde de overhand, en trekken de Zusters, met toelating van burgemeester en schepenen, die haar zooveel verdriet hadden aangedaan, op 6 Juli 1631 zegepralend de stad Troyes binnen (2).

Terwijl dat die dingen plaats hadden in Champagne, Lorreinen, 't Vrije Graafschap en in Burgonje, waren de noordelijke provinciën op hare beurt tewege met de opkomende Orde der Visitatie kennis te maken; doch niet dan na veel moeite gedaan te hebben, lukten zij er in de Zusters der Visitatie allengskens te zien afkomen. Immers op den oogenblik waar wij van gewagen, hadden Vlaanderen noch het Artois den naam van de Visitatie hooren noemen. Picardië was omtrent in dezelfde gesteltenis. Normandië bezat wel is waar een klooster, te weten dat van Caen, doch wist maar oppervlakkig van de Visitatie te spreken. Toen mejuffer de Boisguillaume, dochter van eenen raadsheer des *parlements* van Rowaan, begeerde de wereld, waar alles haar toelachte, te verlaten om non te worden, trachtte zij wegens de Zusters der Visitatie eenige inlichtingen te hebben, en groot was hare verwondering, toen zij vernam dat, volgens het klappen ten minste van het volk, zij sterk te beklagen waren. De eenen zegden, dat het arme nonnen waren die stierven van honger. De anderen voegden er bij, dat die nieuwe Orde gesticht geweest was door een goedertieren bisschop om de zieken ter hulpe te komen, en dat, om er in aanveerd te worden, men aan eenige lichamelijke of geeste-

(1) Uitgave Migne, bladz. 1644.

(2) *Stichting van het klooster van Troyes*, bladz. 429. — *Levens der eerste kloosterzusters*, 1 boekd. bladz. 51.

lijke krankheid moest onderworpen zijn. Men vond er ook die beweerden, dat het duister maakte in de kloosters der Visitatie, en dat men er schier geen hand vóór zijne oogen zag. Wat aan 't uitstrooien van dat laatste gezegde gelegenheid gaf, was dat iemand, die bij geval de kapel der Visitatie was ingegaan, bemerkte had dat de Zusters onder het sermoen in het donker stonden, de gordijnen der vensters neerhangende, waardoor men belet was het aangezicht der nonnen, wier sluier was opgevest, onderscheidtlijk te zien. Zoo groot was de moedeloosheid waar, bij het hooren van dat uitzinnig geklap, jufvrouw de Boisguillaume in verkeerde, dat Ons Lieve Heer haar troosten en versterken moest. Op zekeren nacht dat zij aan 't slapen was, meende zij al met eens geknielt te zijn vóór het H. Sacrament, in eene kapelle van de Visitatie, waar, omringd van veel nonnen, die haar hare wereldsche kleederen uitdeden, zij eene stem hoorde die haar zegde: « Aanschouw..... zij leven gelijk engelen. » Van het geklank dezès volzins gansch aangedaan, stelde zij zich dadelijk op weg naar Parijs, en ging zelve onderzoeken of men haar, betrekkelijk de Visitatie, de waarheid gezegd had. Het duurde niet lang of, te Parijs in het klooster der Visitatie aangekomen, werd zij gewaar dat men haar veel leugens had wijs gemaakt, en dat de Zusters geheel anders waren dan men haar ze had afgeschilderd. Ook aarzelde zij geen oogenblik, om alles uit liefde tot Jesus Christus vaarwel te zeggen, om de wereld met al hare ijdelheden onder de voeten te trappelen, en, spijs haren jeugdigen ouderdom, haren rijkdom en hare ongemeene lichamelijke hoedanigheden, vroeg zij, met de tranen in d'oogen, om den sluier van de bruiden van Jesus Christus te mogen aannemen. Hare verlangens werden voldaan. Hare ouders, die in de plechtigheid tegenwoordig waren, keerden naar Rowaan weder, met geestdriфт vertellende wat zij gehoord en gezien hadden.

Alzoo kreeg men allengskens het gedacht van eene Visitatie te stichten te Rowaan; en, daar de geldmidde-len niet ontbraken, werd er van dat ontwerp aan den aartsbisschop der stad gesproken. Deze, die zeer voor-zichtig was, wilde, eerdat hij zijne toestemming gaf, zien, of de constitutiën der Visitatie hem goed aanstonden, en daar de beschouwing niet zelden verschilt met de oefening, vertrok hij naar Parijs en begaf zich dadelijk naar de spreekkamer der Visitatie, om te weten of, hare heilige regelen indachtig, de Zusters inderdaad toonbeelden waren van zachtmoedigheid, van ootmoedigheid en van christene eenvoudigheid. De eerste non wie hij het woord toestierde, was moeder Maria-Jacoba Favre. Hij stelde haar eerst, om haar te beproeven, eenige vragen voor: « Mijne Dochter, zegde hij haar, wat is er beter, ofwel met God spreken, ofwel naar God, die spreekt, luisteren? » Zij antwoordde hem eenvoudiglijk, dat zij niet bekwaam was dergelijk eene vrage op te lossen. « Mogelijk zijt gij, hernam de aartsbisschop, beschaamd te antwoorden, om reden dat gij vóór mij met opgevesten sluier staat; maak dan dat deze neerhange. » Zoo seffens liet zij dien neder, doch ging voort met eenvoudig weg te zeggen, dat zij in staat niet was zijne vrage op te lossen. De aartsbisschop was over hare openhertige handelwijze zeer voldaan, bekende niet te begeeren, dat de nonnen den doctor in godgeleerdheid speelden, en beloofde geene moeite te sparen, om de stichtinge van Rowaan te doen gelukken. De heeren van het *parlement* van pas genoemde stede waren zoo vriendelijk niet, en boden in den beginne aan de Zusters der Visitatie wat tegenstand. Zij lieten zich nogtans allengskens gezeggen, dank aan de schrandereheid van geest en aan de fijne trekken van eenige goede kennissen der familie de Boisguillaume, en den 27 October 1630, vertrokken eenige Zusters uit het klooster van Parijs, ten einde eene

stichtinge van hare Orde te doen te Rowaan. Toen zij, tegen den avond, met het vallen van den dag, de kloktorens van de stad Rowaan ontwaarden, gevoelden zij, te beginnen met de overste, die moeder Anna-Margareta Guérin heette, eene gansch bijzondere godsvrucht tot Sint Joseph in haar hert ontstaan, en, over van blijdschap, smeekten zij dien grooten Heilige te maken dat al de personen, die zij tot novicen zouden aanveerden, buitengewone teekens gaven van ootmoedigheid en van eenvoudigheid (1).

Otschoon verder afgelegen van Parijs dan het Normandië, kende het katholieke Bretonje beter te dien tijde de Visitatie, en opende haar, ééne voor ééne, al zijne steden: Rennes, waar de eerbiedwaardige moeder de la Roche, tegen haren dank, van hare deugden veel had doen spreken, en waar zij in persoon kwam om de stichting van de geestelijke gemeente te doen; Nantes, waar het klooster tot overste de vermaarde moeder de Bressand had, eene alleszins deftige ziel, waar wij tot nog toe niet van gewaagd hebben, want, hoe gedaan om tegelijk van al die beroemde menschen te handelen? Die moeder de Bressand was novice te Grenoble in 1618, en maakte er de verwondering uit van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal, die plachten te zeggen, dat het eene van de bekwaamste en van de heiligste nonnen der Visitatie was. Moeder de Bressand was om hare deugden zoo vermaard, dat de bisschop van Nantes, Philip de Cospéan, een uitermate geleerd man, luidop gezegd had nooit toe te stemmen dat de Zusters der Visitatie zijne bisschoppelijke stad binnentraden, zoo zij van moeder de Bressand niet vergezeld waren; Vannes, waar de Zusters der Visitatie insgelijks veel goed deden; en eindelijk nogmaals Rennes, waar een tweede klooster

(1) *Stichting van het klooster van Rowaan*, bladz. 386.

welhaast zou opgericht worden, de drij genoemde kloosters niet toereikend zijnde om al de jonge novicen van Bretagne te bevatten (1).

Het Anjou en het la Touraine volgden de voorbeelden van het katholieke Bretagne na, en twee belangrijke Visitatiën werden er in eenige jaren tijds opgericht, 'k versta die van Angers waar een heilige priester, de vriend van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal, de stichter van was, en die van Tours welke men aan den ijver van eene arme dienstmeid te danken had. Wij zullen van deze laatstgenoemde stichting eenige woorden in 't bijzonder zeggen.

Tours, met zijn graf van Sint Martinus, was eene der bijzonderste steden van Frankrijk, een der vier groote bedevaarten van de wereld. Men had, dichtbij het graf van Sint Martinus, van eeuw tot eeuw, zooveel kerken gebouwd, zooveel abdijen, zooveel kloosters, dat het onmogelijk scheen er nog nieuwe op te richten. Ziehier hoe die eenvoudige jonge dochter, wier naam zelfs ons onbekend is, het aan boord legde om hare plannen uit te voeren. In 1619 had zij aan Sint Franciscus de Sales, die, in eene plechtige omstandigheid, de stad Tours doorreisde, hare biecht gesproken, en hem met hare begeerte van non te worden bekend gemaakt. « Ja, mijne Dochter, had haar de heilige bisschop geantwoord, gij zijt bestemd om non te worden, doch u is nog wat geduld van noode. Gij moogt verzekerd zijn dat God u eens de inzichten die Hij heeft over u zal te kennen geven. » Meer dan tien jaar later, zegde haar een kloosterling bij wien zij te biechte ging: « Mijn Kind, nu behoort gij u de woorden, die de eerbiedwaardige Franciscus de Sales u heeft toegestierd, te herinneren. » En haar opgewekt hebbende om zich teenemaal den

(1) Zie de verschillende *stichtingen* van die kloosters.

Heere op te dragen, gebod hij haar het Lichaam des Heeren te nutten, en, hem na de mis te komen verklaren, wat God van haar wilde.

Inderdaad, nadat zij de heilige Communie ontvangen had, kwam zij hem vinden, en, er werd besloten, dat die ootmoedige dochter al hare krachten zou inspannen, om eene Visitatie te stichten te Tours. Doch welhaast ontmoette zij zooveel hinderpalen, zooveel zwaarigheden, dat, twijfelende of zij die zou meester zijn, zij haren biechtvader smeekte, haar in een reeds bestaande klooster eene intrede te bezorgen. « Gij hebt geheel den nacht om de zake goed na te denken, zegde haar op een droevigen toon de kloosterling, en, indien gij het volstrektelijk wil, dan zal ik morgen voor u ten beste spreken. » Lichtelijk kan men begrijpen, dat die dochter gedurende den nacht sterk met haar ontwerp bezig was, en geen ooge kon toedoen. Ook, met 't kriecken van den dag, ging zij haren biechtvader vinden, en hem hare verlegenheid te kennen geven. « Het verwondert mij niet, zegde haar de brave Pater, u hier zoo vroeg te zien; ik heb mij daaraan verwacht. Ga dan, Dochter van klein geloof, waar God u roept, en wees verzekerd dat Hij u krachtdadig helpen zal. » Te rekenen van dien tijd, besloot zij kloekmoedig te werke te gaan, en voor geen moeilijkheden, hoedanig ook, nog achteruit te deinzen. Te Tours, leefde er een rijk en invloedhebbend man, die deel maakte van den gemeenteraad en er veel te zeggen had. Zij legde hem een bezoek af. « Mijnheer, zoo sprak zij eenvoudiglijk, ik ben van zin u den hemel te doen winnen. » Die goede overheidspersoon antwoordde haar, met den lach op het wezen, dat, zoo zulks geschiedde, hij nooit grooter winst zou gedaan hebben, en dat hij vurig verlangde te weten wat er hem te verrichten stond, om die plaats van eeuwige genuchten te bekomen. Bemerken- kende dat zij wél onthaald was, maakte zij den magistraat

met hare plannen bekend, en zegde hem, dat zij tewege was eene Visitatie te stichten te Tours. Bij het uitspreken van die woorden, veranderde de deugdzame heer Boutos van gelaat, en verklaarde haar dat, het groot getal kloosters waar de stad van kriede in acht genomen, zij geenszins de hope koesteren mocht, in hare onderneming te gelukken. Doch zij hield zoo sterk aan, dat hij beloofde de zake te onderzoeken, en geene moeite te sparen om hare verlangens te voldoen. Zij ging insgelijks de vier en twintig schepenen vinden, den aartsbisshop, den luitenant-generaal; en men weet waarlijk niet, wie men hier meest bewonderen moet, of die eenvoudige dienstmeid, welke den moed heeft die hooggeplaatste personen te naderen, of die magistraten, welke haar met eerbied onthalen, met haar spreken, en haar helpen werkstellig maken wat zij zoo vurig verlangde te zien gebeuren. Des avonds van de aankomst der Zusters van de Visitatie, die uit Orléans afgereisd waren, verhaastte zich die brave dochter om zich vóór derzelve voeten neer te werpen, en haar ootmoediglich den sluier der bruiden van Jesus Christus te vragen. Zij was dien sluier alleszins weerdig (1)!

Het Poitou, welk wij langs den anderen kant van de Loire aantreffen, tegenover het Bretagne en het Anjou, komt op zijne beurt in beweging. 't Was eene protestantsche landstreek, waar men de kerken in brande gestoken had, de kloosters geplunderd, de gewijde omheiningen verbrijzeld en de nonnen had verjaagd en gelasterd, en waar men te dien tijde moeilijk voet zou in gezet hebben, ware het Poitou voor Sinte Chantal geen tweede vaderland geweest. 't Is te Poitiers dat zij hare jonkheid had doorgebracht, en dat hare zuster Margareta, haar schoonbroeder, M. de Neufchêzes, en hare

(1) *Stichting van het klooster van Tours*, bladz 464.

twee neven gewoond hadden. De bisschop van Châlons trad in onderhandeling met eene zuster van den bisschop van Poitiers, mejuffer Chateignier de la Roche-Posay, die, onlangs tot het waar geloof bekeerd, verlangde om de misslagen van hare jonge jaren door het stichten van eene Visitatie uit te boeten, en die, met Sinte Chantal lastig te vallen, eindelijk bekwam dat eenige Zusters uit Bourges afreisden, om zich, onder het geleide van moeder de Lage, te Poitiers te gaan vestigen. De abt van Saint-Cyran predikte ter gelegenheid van die plechtige inbezitting; hetgeen een klaar bewijs is, dat hij ten jare 1634 nog voor geen ketter aanzien was, en te dien tijde aan de opkomende Visitatie van Poitiers geen nadeel kon toebrengen (1).

Doch, indien de Visitatie te dien tijde het genoeg had een huis van hare Orde te zien openen te Poitiers, werd zij in die landstreek voor den oogenblik met geen andere stichtingen begunstigd. Noch het Saintonge, noch het Angoumois, noch het Limousin, nog het Guienne, noch het Gasconje openden vóór haar hare poorten; vijf of zes jaren zijn er nog noodig, eerdad de geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales aldaar zullen aanveerd worden. Keeren wij dan weder tot de streek die de bakermat der Visitatie is, en na haastig weg het zuiden van Frankrijk, waar zij zich sterk uitbreidt, doorreisde te hebben, maken wij gereedschap om nog eens de boorden van de Rhône en van de Saône, alsmede de hellingen der Alpen, waar die Orde meer en meer zal welkom zijn, te betrappen.

(1) Bérault-Belcastel zegt, dat moeder de Lage deelde in de dolingen van den abt van Saint-Cyran; doch dat heeft, gelijk blijkt uit al de gelijktijdige gedenkstukken, geen schijn van waarheid; wat meer is, dat zeggen strijdt met de heiligheid van haar leven en den eerbied dien men haar tegenwoordig in het klooster van Poitiers, waar zij meermaals tot overste gekozen werd, nog toedraagt.

Men heeft ongetwijfeld nog niet vergeten, hoe men te werke ging om stichtingen te doen. Ieder klooster zwermde. Als het gebeurde dat er in eene geestelijke gemeente meer dan drij en dertig nonnen waren — getal dat door den regel was vastgesteld en dat niet mocht vermeerderd worden — dan reisde er eene kleine kolonie uit, die, gemeenlijk op weinig afstands van het moederhuis, in eene naburige stad een nieuw klooster, dat op zijne beurt zou zwermen, ging oprichten. Op die wijze werd het zuiden van Frankrijk allengskens met veel Visitatiën verrijkt.

De kloosters van Parijs, van Bourges, van Moulins zwermen met de macht. In de voornaamste steden van Frankrijk treft men de Zusters der Visitatie aan, die bijna allen uit de drij bovengemelde kloosters zijn afge-reisd. Niet enkel bejegend men die te Orleans, te Nevers, te Montferrand, te Riom, te Blois; maar ook nog te Montargis, te Meaux, te Mamers, te le Mans, te Melun. Het Auvergne voor zijn deel, bezit reeds vier kloosters: Montferrand, Riom, Saint-Flour, en le Puy. Het Dauphiné, eene nog meer bevoordeelige landstreek, heeft er zeven: Grenoble, Valencia, Embrun, Crémieux, Crest, Condrieu en Romans. In de stad Lyon ontwaart men drij kloosters van de Visitatie, die bezorgd zijn om eenige hunner leden te zenden naar Saint-Etienne, naar Villefranche en naar Avignon.

In Languedoc, en vooral in Provence, gaan de zaken nog beter vooruit. Dáár vindt men geen stad, hoe klein en hoe arm ook, die zich niet gelukkig acht eene Visitatie te hebben. Dáár, gelijk in Burgonje, ziet men jaarlijks een klooster van die Orde nit den grond rijzen: Marseille in 1623, Aix in 1624, Arles in 1629, Digne in 1630, Montpellier, Sisteron, Apt en Forcalquier in 1631, Draguignan, in 1632, Pont-Saint-Esprit in 1632, Toulon en Grasse in 1634.

En wat nog troostelijker dan die spoedige uitbreiding voortkomt, is te bemerken, dat de Zusters der Visitatie overal met gansch bijzondere geestdrift onthaald worden. Reeds hebben wij daar iets of van wat gezegd. Toen de nonnen voet te Aix zetteden, was het gedrang van het volk zoo groot, dat zij de meeste moeite van de wereld hadden om hare nieuwe woning te vinden, en, in haar klooster aangekomen, was het haar gedurende drij dagen volstrekt onmogelijk eenige mondbehoeften bij te halen, zoodanig dat zij allen van den honger zouden gestorven zijn, hadde de overste geen middel gevonden om de eetwaren al langs de daken der huizen te doen aanbrengen. Te Grasse, waren al de winkels gesloten, toen de Zusters de stad binnengingen, en eenieder, in zijne zondagskleeren uitgedost, kwam haar met den lach op het wezen te gemoet geloopen. De lucht weergalmde onophoudelijk van deze woorden: « Ziedaar, ziedaar, de geestelijke kinderen van den beroemden Franciscus de Sales! » Te Montpellier, waren de Zusters, die zich naar hare nieuwe woning begaven, van zooveel menschen vergezelschap, dat zij bij duizenden keeren gevaar liepen van elkander te verliezen, en verplicht waren te vragen, dat men toch wat meer orde zou houden. Des anderendaags ontvingen zij het bezoek van al de overheidspersonen, en moeder Ludovica-Dorothea de Maurigny, bloedverwante van Sint Franciscus de Sales, had negen of tien aanspraken te beantwoorden. De eerste aanspraak was die van de gemeenteraadsheeren, die de Zusters welkom wenschten en haar zegden dat zij in alle omstandigheden, hoe moeilijk ook, op hen mochten rekenen. De tweede aanspraak was die van de kanunniken van de hoofdkerk Sint Pieter, welke, namens de gansche geestelijkheid, luidop verklaarden, dat hare aankomst eene groote weldaad was voor de stad en de provincie, en die haar eene ciborie in geschenke

gaven. Dan volgden de aanspraken van den vrederechter, van de edellieden en van de oversten der verschillende geestelijke Orden, die de Zusters veel lof toezwaaiden en haar eene hulpveerdige hand boden.

Het klooster uitgaande, gingen zij allen Mgr Pieter Fenouillet, bisschop van Montpellier vinden, om hem te bedanken voor al hetgeen hij voor de Zusters gedaan had. 't Was een oude en goede kennis van Sint Franciscus de Sales, die, evenals deze, door zijne zielroerende en welgepaste sermoenen vele bekeeringen tewege bracht. Die deftige kerkvoogd kreesch van blijdschap, toen hij dergelijk eene eendracht gewaar wierd. « Ik heb, zegde hij later aan de Zusters, in deze stad een klooster van Kapucijnen en van Jesuïeten gesticht; ik heb er veel gepredikt en niet opgehouden de christelijke leering uit te leggen; niettemin hebben de gemeenteraadsheeren mij daar nooit dank voor geweten. En nu, dat gij alhier zijt aangekomen, ontvang ik gelukwenschingen en bedankingen met de macht. »

Het volk toonde geen mindere geestdrift. Behalve dat het de Zusters, bij hare aankomst, goed onthaalde, bestormde het om zoo te zeggen het klooster, luidop zijne vreugde te kennen gevende. Daar het nooit het geluk gehad had nonnen te ontmoeten, want, sedert de eerste godsdienstige oorlogen, waren er in die stad geen te vinden geweest, keek het naar die vriendelijke en deftige Zusters der Visitatie bijna zijne oogen uit. Elke dag, kwamen er, uit het naburige gebergte, en zelfs uit de verafgelegenste dorpen, geheele benden boeren en boerinnen af, die zich verbaastten om het traliwerk, waar de geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales achter verstoken waren, te kussen, en om haar hertelijk te groeten, weigerende heen te gaan zoo lang zij een of anderen engel van het huis niet gezien hadden; want met

dergelijk eenen naam waren zij gewoon de Zusters aan te spreken (1).

In het zuiden van Frankrijk bieden bijna al de opgerichte Visitatiën hetzelfde schouwspel aan. Schier overal hejagent men geheel hoopen menschen die de Zusters te gemoet loopen; schier overal weergalmt de lucht van welgemeende gelukwenschingen, schier overal worden er vriendelijke aanspraken gedaan. Wat meer is, gedurende verscheidene dagen, zendt men haar eene zoo groote hoeveelheid spijzen van alle slag, dat zij dikwijls geen weg weten met al de mondbehoefden die zij ontvangen. Weldra nogtans vermindert de geestdrift onder het volk, en de nonnen achten zich gelukkig, de voordeelen van de eenzaamheid en de pijnlijkheden van de armoede te mogen genieten.

Ondertusschen was het bestier van Sinte Chantal, die sedert drij jaar aan 't hoofd was van het klooster van Annecy, op het punt van te eindigen. Den 22 Mei 1632, de voorschriften van den regel der Visitatie indachtig, knielde onze Heilige te midden van de koor waar de Zusters vergaderd waren, vroeg haar vergiffenis van al de fouten die zij mogelijk bedreven had, en ging, na haar ambt van overste neergelegd te hebben, zitten op de laatste plaats, waar zij de schoonste blijken van ootmoedigheid en van zelfopoffering gaf. Zij was alsdan zestig jaar oud, en, overtuigd dat hare reis op aarde verre gezet was, smeekte zij hare geestelijke dochters, haar tot overste niet meer te herkiesen, niet zoozeer wenshende dan al haren tijd te besteden om zich tot de dood allerbest te bereiden. In weerwil van haar dringend verzoek, werd zij herkozen den 27 Mei. « Zie, mijne Dochter, zegde zij aan eene harer nonnen, ik ben beu van alle eere en grootheid, en ware het niet dat ik

(1) *Stichting van het klooster van Montpellier*, bladz. 401.

vreeze tegen den wil van God te handelen, oogenblikkelijk zou ik weigeren tot overste van het klooster van Annecy andermaal op te treden. Eilaas! ik ben oud van jaren en gansch versleten, en behoore te peizen op mijne nakende dood! »

Nauwelijks was zij herkozen, of zij bekommerde zich meer dan ooit om het groote werk van den oogenblik, 'k versta de stichtinge van nieuwe Visitatiën, behendig voort te zetten.

Niet zelden stond moeder de Chantal verbaasd over die spoedige en wonderbare uitbreiding van hare Orde; niet zelden sprak zij daarvan met verlegenheid. « Mijn God! zegde zij op zekeren dag, in 1633, het getal Visitatiën beloopt reeds tot negen en vijftig! Waarlijk, ik schud en beve, als ik denk aan de tijdelijke en geestelijke noodwendigheden van al die huizen! » En eenige jaren later: « Wie zou het gelooven; reeds bezitten wij meer dan tachtig kloosters. » Zij zou gewild hebben, dat die uitbreiding zoo wat trager ging. Zij schreef aan al de oversten der verschillende huizen der Visitatie, zich niet te verhaasten, en te wachten van nieuwe stichtingen te doen, totdat de jonge Zusters goed onderwezen waren. « Want, zegde zij met haar gezond verstand en hare groote ondervinding, gij zoudt u niet kunnen inbeelden, hoe moeilijk het is voor eene jonge en onervaren non geene misslagen te doen! » Gestadig herhaalde zij deze zielroerende woorden: « Mijn God! hoezeer verlang ik te vernemen, dat al de Zusters der Visitatie van dag tot dag in alle slag van deugden vorderen! »

Te rekenen van dien tijd, waren het niet enkel de provinciën, de steden, ja zelfs de dorpen van Frankrijk die schoone spraken om eene Visitatie te hebben; 't was ook Zwitserland, Duitschland, Polen, Piémont, Italië, Sicilië, ja zelfs de Fransche Canada, die vurig verlang-

den om de geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales te mogen herbergen.

Moeder de Chantal begon met de verlangens van eene kleine Italiaansche stad, die sedert lang naar een klooster der Visitatie trachtte, te voldoen, en gebod diensvolgens aan moeder Gasparda Favier, met eenige geproefste Zusters van Chambéry derwaarts af te reizen, ten einde er eene Visitatie te stichten. Die stad heette het dal van Aoste.

Niets is zoo schoon om lezen als de oorsprong van dat arme Italiaansche klooster, dat welhaast tot spiegel van godsvrucht en van gelatenheid zou dienen aan de andere Visitatiën, die in Italië zouden gesticht worden. Men had eene oude verlaten herberg ijlings tot klooster gemaakt, den peerdenstal in eene kapel veranderd en aan het huis vele verbeteringen gedaan. Doch de kapel, ofschoon een weinig versierd, zag er zoo armtierig uit, dat de bisschop van Aoste weigerde erin Onzen Lieven Heer te laten rusten. Uit de armoede van deze kapel kon men besluiten, hoe groot die van de geestelijke gemeente was. Niet zelden hadden de Zusters gebrek zelfs aan brood. De overste, eene alleszins deftige non, wakkerde alsdan hare medegezellinnen aan, om voordeel te trekken uit die pijnlijke omstandigheid, en om de buitengewone armoede van Jesus Christus gedurig indachtig te zijn. Eene goede ziel, waar die nonnen in haren nood door geholpen wierden, gaf haar, hetgeen haar hoogst aangenaam was, zes schapen in geschenke. Den geheelen dag door om zoo te zeggen liepen, bij mangel aan stallinge, die zachtaardige beesten de Zusters achterna, hetzij dat zij naar de koor gingen om het Officie te lezen, hetzij dat zij zich naar de spreekkamer begaven om de verlangens der bezoekers te voldoen. Ook hadden de nonnen zeer dikwijls groote moeite om hun den ingang van de kapel of van de spreekkamer te beletten; en zoo

geschiedde het, dat de Zusters tegen haren dank allen oogenblik voor schaapherderinnen mochten doorgaan. Doch menige godvruchtige gedachten, die bij het zien van die aangename dieren in haren geest ontstonden, vergoedden haar die ongemakkelijkheid. 't Is alzoo, bij voorbeeld, dat het gedacht van den goeden Herder, die zijn leven ten beste gaf voor zijne schapen, of het gedacht van het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt, haar gedurig te binnen kwam (1).

Wat het geestelijk welzijn betreft, was de ellende nog veel grooter. Zij hadden geen biechtvader. De Kapucijnen wel is waar, en de Jesuïeten waren zoo goed nu en dan hare biecht te hooren; doch dat gedurig veranderen van geestelijken bestierder kwam haar lastig voor, en was haar niet voordeelig. Zij besloten dus haren toevlucht tot Onze Lieve Vrouw te nemen, opdat zij haar eenen priester naar Gods hert, die bestendig voor hare ziel zou zorgen, zou verschaffen. Te dien einde lazen zij, een jaar lang, alle dagen eenparig den lofzang *Ave maris stella*, in de koor. Zij werden verhoord, en ziehier op welke wijze. Op zekeren winterschen dag bemerkte Mgr van Aoste dat twee jongelingen, wier voorkomen hem aanstond, zijn bisschoppelijk paleis voorbijtrokken; hij riep ze tot zich, vroeg hun, hoe zij heetten en wat zij tewege waren te doen. Zij zegden hem, dat zij uit Mâcon in Burgonje oorspronkelijk waren, en dat, hunne theologische studiën voltrokken zijnde, zij op speelreis gingen naar Rome, naar Loretten en andere steden van Italië. De goede kerkvoogd gaf hun te verstaan, dat men in 't herte van den winter was, dat het later veel aangeneramer weder zou maken om de schoonheden van de natuur te bewonderen, en diensvolgens, dat zij wél zouden doen met te Aoste wat te vertoeven, en met intusschentijd het ambt

(1) *Stichting des kloosters van het dal van Aoste*, bdz. 450.

van leeraar in eene zijner kostscholen te willen uitoefenen. De voorstel werd gretig aanveerd.

De beroemdste dier twee reizigers heette M. Besançon. Hij had de geestelijke kruin ontvangen, en was Onze Lieve Vrouwe allermeeft genegen. Vernomen hebbende dat er te Aoste een klooster der Visitatie was, ging hij dagelijks deszelfs kapel meermaals binnen, om er vurige gebeden te storten en om er alle morgen de mis te dienen. Dáár was het dat de Zusters gewaar wierden, hoe zedig hij was. Toen hij op zekeren dag in de spreekkamer kwam en met de Zusters in gesprekke trad, werd zijne godgeleerdheid nog meer dan zijne zedigheid bewonderd, zoodanig dat de nonnen luidop verklaarden in hem, ware hij priester, den persoon te vinden die haar tot biechtvader dienen zou. Ondertusschen ontving deze heer uit de handen van Mgr van Aoste, van wien hij bijzondere genegenheid getoond was, de wijdingen van subdiaken, diaken en priester, en, dewijl het leeraarschap in de godgeleerdheid aldaar open stond, leidde de bisschop zelf hem naar de hoofdkerk, alwaar hij hem tot leeraar in de godgeleerdheid maakte. Die onverwachte benoeming werd fel tegengesproken. De nieuwe titularis was jong van jaren en uit 't vreemde afkomstig; daarbij had hij den eeretitel van doctor nog niet behaald; dat was meer dan genoeg om eene algemeene verontwaardiging te verwekken. Om aan al die moeilijkheden een einde te stellen, vroeg men aan den eerwaarden heer Besançon zich inderhaast naar Turin te willen begeven, ten einde er tot doctor in de godgeleerdheid uitgeroepen te worden. In die stad aangekomen, gevoelde de jonge priester, toen hij de onderzoekzaal binnentrad zich geheel ontroerd, en meende de vragen die men hem zou doen niet te kunnen beantwoorden. Hij nam alsdan zijnen toevlucht tot Onze Lieve Vrouwe, en beloofde dat, zoo zij hem bijstond, hij zijn geheel leven

lang alle zaterdagen van het jaar te harer eer te water en te brood zou vasten. Op staanden voet bekwam hij zooveel licht in den geest, zoo groot gemak om te antwoorden, dat hij met geestdrift tot doctor in de godgeleerdheid gemaakt wierd. Te rekenen van dien oogenblik hield men op, hem in het uitoefenen van zijn ambt lastig te vallen, en hij mocht gerustelijk ten dienste staan van de Zusters der Visitatie, die hem voor haren biechtvader verkozen (1).

Ziedaar den oorsprong des kloosters van Aoste, van de eerste Visitatie van Italië. Welhaast zou de stad Freiburg, in Zwitserland, ook zijne Visitatie hebben, en ziehier te welker gelegenheid. Men had in het klooster van Besançon eene jonge dochter van achttien jaar oud tot novice aanveerd, 'k versta eene rijke en edele juffer, met name de Vienne de Beaufremont. Zie, toen zij bijna tewege was met haar vollen neef, den markgraaf de Coligny, het huwelijk aan te gaan, kreeg zij al met eens andere gedachten en droeg zich den Heere op. Gij kunt oordeelen; of de bloedverwanten van juffer de Vienne de Beaufremont tegelijk verwonderd en verbitterd waren! Sommigen hunner, 'k bedoele een zeer klein getal, hingen de jonge dochter aan en spraken met lof van hare kloekmoedigheid; doch de meeste hoop was gram genoeg om te sterven, doordien zij meenden dat bovengemelde juffer niet vrij was te doen wat zij wilde, en verplicht was het kloosterleven tegen haren dank aan te nemen. Toen zij zich op weg stelde naar Besançon, was zij meer dan van vijftig muskettiers en van evenveel bukschieters vergezeld, die moesten beletten dat er haar leed gedaan wierde. Te Besançon aangekomen, bereidde zij zich om het klooster in te gaan, toen, aan deszelfs ingang,

(1) *Stichting des kloosters van het dal van Aoste*, bladz. 446.

zij eenen deurwaarder van het *parlement* bejegende, die kwam zeggen aan de overste haar geenszins te aanveerden, zoo niet dat hij de geestelijke gemeente in eene geldboete zou slaan. Van zijnen kant eischte de aartsbisschop dat zij naar de kerk zou komen, om er in de tegenwoordigheid van de heeren kanunniken en van het volk betrekkelijk de vrijheid en de rechtzinnigheid van haren roep ondervraagd te worden. Zij ging er aanstonds naartoe, en wist de vragen haar gedaan zoo goed te beantwoorden, dat al de aanwezigen eenparig uitriepen: « Gij zijt bestemd om in de Visitatie als non uwe dagen door te brengen. » Dadelijk werd zij tot novice gemaakt, en, ofschoon zij, geheel haren proeftijd, sterk lastig gevallen wierd door de familiën de Vienne en de Beau-fremont, die haar smeekten naar de wereld weder te keeren, ofschoon zij gepraamd werd door de familie de Coligny haar woord te houden, volherdde zij niettemin, hare conscientie goed in regel zijnde, in haar heilig besluit van non te worden. Toen haar novitiat ten einde was, moest zij andermaal voor den aartsbischoppelijken raad verschijnen en een onderzoek, plechtiger nog dan het eerste, onderstaan. Zij meende dat alles goed tewege was, toen zij met verwondering vernam dat, als bloed-verwant, de bisschop van Mâcon haar verbood hare kloosterbeloften uit te spreken. Lichtelijk kan men begrijpen, hoe droevig juffer de Vienne was bij het hooren van dat gezegde, nu vooral, dat zij op het punt stond van geprofest te worden.

In weerwil van het verbod van den bisschop van Mâcon, deed juffer de Vienne hare kloosterbeloften, in de tegenwoordigheid van den adel des Lands, en zich op den Paus, den beschermer der kloosterlijke vrijheid, beroepende. De zake werd alzoo vóór de pauselijke rechtbank overgebracht, doch zonder dat de *parlementen* ophielden er zich mede te bemoeien. Integendeel, van

des anderendaags af, verklaarde het *parlement* van Besançon dat de gedane beloften van geener weerde waren, en eenige dagen na hare professie, werd mejuffer de Vienne ingeroepen om vóór het *parlement* van Parijs te verschijnen. Ongetwijfeld was het *parlement* van Besançon, met toe te laten dat juffer de Vienne voor dat van Parijs, waar zij niet van afhing, gedaagd wierd, zijne rechten te buiten gegaan, en daarom liet men weten aan bovengemelde jonkvrouw dat, bijaldien zij vóór het *parlement* van Parijs verscheen, men al de goederen van het klooster zou aanslaan. Zoo was het met geheel die kwestie gelegen, toen de oorlog al met eens losbarst in Lorreinen, en men moeder overste waarschuwde dat, onder begunstiging van de onlusten, zuster de Vienne zou geroofd worden. Wat gedaan in die moeilijke omstandigheden? Moeder Maria-Margareta Michel verliest den moed niet. Willende een zoo groot ongeluk en zoo buitengewone schande voor de familie en het klooster voorkomen, verliet zij bij nachte de stad Besançon, vergezeld van zuster de Vienne en van zeven of acht andere geprofeste nonnen, en begaf zich met haast naar het stedecken Freiburg, in Zwitserland, waar zij de herbergzaamheid kwam vragen en zich onder de machtige bescherming van Mgr den bisschop stellen. 't Was dáár de oorsprong van het klooster van Freiburg en het begin van de uitbreiding der Visitatie in Zwitserland en in Deutschland (1).

Terwijl moeder de Chantal met voldoening zag dat de Visitatie reeds talrijke stichtingen telde, werd zij al met eens van eene droevige gebeurtenis, 'k versta de dood van den achtbaren priester Michiel Favre fel aangedaan. Niet enkel het klooster van Annecy, maar de gansche Orde betreurde zijn afsterven. Kon het anders

(1) *Stichting van het klooster van Besançon*, bladz. 371.

zijn? Hij was de biechtvader geweest van Sint Franciscus de Sales, van Sinte Chantal, van moeder Favre, van moeder de Bréhard, van moeder de Blonay, met één woord, van al de nonnen van Annecy. Hij had ze in het stichten van veel huizen der Orde door zijne raden krachtdadig geholpen, en nog meer in het groot werk harer ziele zaligheid. Van hem placht Sinte Chantal te zeggen, dat zij door Onzen Lieven Heer sterk moesten bemind zijn, om zoo deugdzamen en zoo voorzichtigen priester tot biechtvader te hebben.

Overall heb ik de beeltenis van dien heiligen priester gezocht. Die niet gevonden hebbende, wil ik u ten minste met zijne schoone en eenvoudige ziel bekend maken.

Hij was in Savooie geboren. Van kindsgebeente af tot de eenzaamheid genegen, ging hij in den ouderdom van zeventien jaar de Paters Kapucijnen schoone spreken, om in hunne Orde aanveerd te worden. Zijne verlangens werden voldaan. Doch na eenige maanden het kleed der novicen gedragen te hebben, werd hij, uit hoofde van zijne flauwe gezondheid, verplicht het klooster uit te gaan en den toog van het seminarie aan te nemen. Hij had het geluk uit de handen van Sint Franciscus de Sales de heilige wijdingen te ontvangen. Korts nadien, naar Annecy gekomen zijnde om den kerkzang te leeren, bevond hij zich in de kerk op den oogenblik dat de achtbare bisschop mis ging doen. Men verzocht hem een koorhemd aan te trekken en den Kerkvoogd te willen helpen aan den altaar, hetgeen waarvoor Sint Franciscus de Sales hem hoogst dankbaar was, en wat hij hem met eenen maaltijd vriendelijk betaalde. De eerweerde heer Michiel Favre was over die handelwijze van den bisschop zoo voldaan, dat hij niet wist hoe het aan boord gelegd om hem zijne dankbaarheid te betoonen, en meende verplicht te zijn hem nog eenige

dagen gezelschap te houden. Van zijnen kant was Sint Franciscus de Sales zeer tevreden hem te zijnen huize te bezitten, om reden dat hij een toonbeeld van ingekeerdheid en van godsvrucht was. Hem dus goed gade geslagen hebbende, en van zijne eenvoudigheid allereerst ingenomen zijnde, zegde hij hem: « Mijnheer Michiel, zoudt gij het op u durven nemen de biechtvader te zijn van eenen bisschop! » De jonge priester peisde een weinig, om te weten hoe hij behoorde te antwoorden, dan zegde hij met groote ootmoedigheid en wijsheid: « Ja, Monseigneur, van eenen bisschop gelijk gij, maar van geen andere bisschoppen. » Te rekenen van dien tijd, ging Sint Franciscus de Sales alle weke bij hem te biechte. De eerwerde heer Michiel Favre was nog geen vijf en twintig jaar oud.

't Was in 1610; de Visitatie kwam op. Sint Franciscus de Sales meende haar geen beteren bestierder dan dien jongen en godvruchtigen geestelijke te kunnen bezorgen, en hij noemde hem biechtvader van de Orde, opdat niet enkel de Stichter maar ook deszelfs kinderen in hem een heiligen en geleerden leidsman zouden aantreffen.

Van dan af was hij de Visitatie zoo genegen, dat men moeilijk kan zeggen, hoeveel goede diensten hij haar bewees. Daar er, als eene Orde aan 't groeien en 't bloeien is, gemeenlijk veel te schrijven staat, weigerde die liefdadige priester niet meermaals dezelfde dingen, 'k versta de regelen, de constitutiën, den costumenboek op het papier te stellen; en, wat meer is, daar men arm was en geen geld genoeg had om voor elke Zuster in 't bijzonder eenen brevier te koopen, verveerdigde de brave dienaar Gods voor iedere Zuster eenen handboek waar zij allerschoonst geheel haar dagelijksch officie vond in neergeschreven, net alsof het van de pers gekomen was.

Toen de stichtingen van dag tot dag talrijker wierden, vergezelde hij bijna altijd de Zusters die derwaarts gingen, haar op alle manieren bijstaande en haar door zijne lietde, zijne ingekeerdheid en zijne nauwgezetheid van geweten tot het oefenen der deugd sterk aanmoedigende. Met den vroegen morgen, deed hij één ure lang overweginge, en des avonds, na vespers en complete gelezen te hebben, stelde hij zich andermaal gedurende één half uur aan 't nadenken. Hij liet geen dag voorbijgaan zonder zijnen rozenkrans te bidden, zonder zijn hert bij honderden keeren tot God te verheffen, zonder de schoonste blijken van gegronde heiligheid te geven. Hij was een toonbeeld van rechtzinnige godsvrucht voor al de nonnen der Visitatie, en wist haar van al de ijdelheden der wereld eene groote walg in te boezemen.

De onderwijzingen die hij gaf in den biechtstoel waren zoo zielroerend en zoo welgepast, dat de Zusters, die Sint Franciscus de Sales voor biechtvader gehad hadden, luidop verklaarden geen verschil te vinden tusschen hem en den deftigen bisschop van Geneve: zoozeer was hij bezorgd om op de voetstappen van dien beroemden kerkvoogd en vriend te wandelen! Op de feestdagen wist hij als biechtvader eenige korte doch bijzondere woorden te spreken, die aan 't hert van zijnen biechtelingen groote deugd deden. Hij las de heilige mis met buitengewonen eerbied en ongemeene aandacht, daartoe, naar het voorbeeld van Sint Franciscus de Sales, die in alle dingen de middelmaat hield, nog te veel noch te weinig tijd gebruikende. Kortom, het was een eerbiedwaardige priester, een geleerd en voorzichtig man, die al de hoedanigheden van een deftigen geestelijken leidsman in den hoogsten graad bezat.

Gedurende drij en twintig jaar was hij de biechtvader van het klooster van Annecy; vervolgens legde hij zich te bed, en zegde dat hij zou sterven. Eenige dagen

vóór zijne dood, kwam hij nog in de spreekkamer der Visitatie van Annecy waar zuster Maria-Antonia de Vosery, die hem iets te vragen had, aan 't wachten was. Beweeglijk was het om zien hoe, uit eerbied voor die Zuster, hij, met den hoed in de hand, stond te luisteren naar al de kwestien die hem gedaan wierden. Vruchteloos smeekte hem de Zuster zijn hoofd te dekken, hij bleef doof aan haar verzoek, zeggende: « Wel Zusterken toch! weet gij dan niet dat wij ons best moeten doen om op de voetstappen van den ootmoedigen Sint Franciscus de Sales te wandelen? »

Nauwelijks was de eerweerde heer Michiel Favre ziek naar bed gegaan, of men oordeelde dat hij van zijne onpasselijkheid niet zou opkomen. Toen men onze Heilige waarschuwde dat hij mogelijk van die ziekte sterven zou, riep zij gansch droefgeestig uit: « Welhoe! zou ik ook die beproevinge moeten onderstaan? » En, dadelijk hare handen samenvouwende, zegde zij met de oogen toe en geheel gelaten in den wille Gods: « Uw aanbiddelijke wil geschiede, o Heer! uw aanbiddelijke wil geschiede! » En tegen den avond, tot hare medezusters sprekende, drukte zij zich uit als volgt: « Ziehier, lieve Gezellinnen, eene nieuwe reden om op God te betrouwen; onze heilige biechtvader zal ons welhaast verlaten en den hemel binnentreden. Wat mij betreft, ik beken dat ik hem met de kleinste dingen van mijn geweten volgeern bekend maakte, dat ik bij hem veel troost en sterkte vond; doch, vermits God wil dat hij sterve, onderwerpe ik mij aan zijne ondoorgrondelijke schikkingen. »

Zoo seffens stelde zich moeder de Chantal aan 't bidden, en wilde dat hare geestelijke kinderen insgelijks deden, indachtig, hoe, in weerwil van zijn stichtend leven, de eerweerde heer Michiel Favre voor het oordeel allermeest vreesde. Nooit had hij kunnen denken op de

dood, zonder met angst bevangen te zijn. Ook schreef zij hem een briefken om hem tot betrouwen op te wekken, om hem te zeggen dat hij veel op de goedheid des Heeren steunen moest, en voor de oordeelen Gods niet behoorde bang te wezen. Hij was van die vriendelijkheid zoo diep getroffen, en daarover zoo voldaan, dat hij haar aanstonds liet weten zich om hem niet te bekommeren, doordien hij tegenwoordig van alle benauwdheid vrij ging, en de volle rust des herten genoot. Hij sprak zijne biechte aan den eerwaarden pater Justus Guérin, en vroeg de Zusters vergiffenis van al de fouten die hij in zijn bestier mogelijk bedreven had.

Gewaar wordende dat hij welhaast uit dit leven zou scheiden, meende hij, tot glorie van God en van zijne heiligen, verplicht te zijn luidop te verklaren, wat er hem docht van Sinte Chantal wier biechtvader hij gedurende drij en twintig jaar geweest was. « Niemand beter dan de stervende mensch, riep hij uit, is bekwaam de waarheid te zeggen! Welnu, mijn gedacht is, dat moeder de Chantal voor eene der bijzonderste dienaressen Gods mag aanzien worden. Sedert drij en twintig jaar bewondere ik hare conscientie, die zuiverder, klaarder en netter dan het kristal voorkomt. Steeds ben ik van zin geweest over haar iets of wat te schrijven, doch mijne onwaardigheid ingezien, heb ik zulks niet durven doen, te meer, omdat Sint Franciscus de Sales getuigd had niet heilig genoeg te zijn om van dergelijk eene vrouwe te spreken. »

Op witten Donderdagavond, zegde hij eensklaps aan dezen die bij zijn bed stonden: « Vaartwel! » en, zijne armen kruiswijze leggende, viel hij in bezwijming. Men meende dat hij den geest gegeven had, en men maakte met zeven haasten het klooster daarmede bekend; doch 't was eene onmacht eerder dan eene dood. Immers na eenige oogenblikken stilzwijgen, hoorde men hem zachtjes zeggen: « Vergiffenis, o mijn God, vergiffenis! »

Men verhaastte zich om hem de laatste HH. Sacramenten toe te dienen, en om hem de onderwerping aan den wille Gods sterk aan te prediken. Te rekenen van die ure, riep hij, over van blijdschap, van tijd tot tijd uit: « O hemel! o schoone hemel! wanneer zal het mij gegeven zijn u binnen te treden? »

Mgr Joannes-Franciscus de Sales, hem een bezoek afleggende, vond hem zoo gerust van herte en zoo welgezind, dat hij hem smeekte zijner te willen herinneren bij Sint Franciscus de Sales in den hemel. Waarop de stervende eenvoudig antwoordde: « Eilaas! Monseigneur, ik verdien niet dat hij mij erkenne voor eenen zijner kinderen, om reden dat ik uit zijne voorbeelden en lessen maar weinig voordeel getrokken heb. » Hij ontving met groote blijdschap den zegen van zijn bisschop, en verzocht hem te vragen aan de eerbiedwaardige moeder de Chantal en hare medezusters voor hem te willen bidden.

De ziekte nam meer en meer toe, doch wierp hem in geene neerslachtigheid. Zijne laatste woorden waren voor Onze Lieve Vrouwe. Men hoorde hem gedurig uitroepen: *Maria, Moeder van barmhertigheid, bid voor mij!* Daar een geestelijke hem vraagde of hij hoopte door Maria bijgestaan te worden in de ure van zijne dood, antwoordde hij zoo seffens met kracht: « 'k Geloove het wel! » geheel verwonderd dat men aan de gansch bijzondere goedheid van de heilige Maagd twijfelen kon. Eindelijk, versterkt met de sacramenten, vol van geloof, hoop en liefde, en daarbij nog rijk aan veel andere deugden, overleed hij zachtjes in den Heer, tusschen den nacht van Witten Donderdag en van Goeden Vrijdag, in den ouderdom van acht en veertig jaren. Ongetwijfeld werd hij door Onzen Lieven Heer, die uit liefde voor hem op Goeden Vrijdag gestorven was, in genade ontvangen.

Des avonds van den Goeden Vrijdag werd hij, naar zijn verlangen, begraven in de kapel der Visitatie van

Annecy: 't was de 25 Maart 1634. Toen, de plechtige begrafenis voltrokken zijnde, Sinte Chantal naar hare gewone bezigheden terugkeerde, sprak zij deze troostelijke woorden: « De eerweerde heer Michiel Favre, onze welbeminde biechtvader, rust midden onder de heiligen (1). »

Hetgeen die godvruchtige priester vurig wenschte op het einde van zijn leven, was een tweede klooster van de Visitatie tot stand te zien komen te Annecy. Twee dagen na zijne dood, op Paschen 1634, werd Sinte Chantal naar de spreekkamer geroepen, en trof er vele jonge dochters aan, die vóór haar knielden, en tot haar de schoonste woorden van de wereld spraken om tot novice aanveerd te worden. In den beginne hoogst verwonderd, dan overtuigd dat haar heilige biechtvader het welzijn van de Visitatie bleef behertigen in den hemel, wekte zij die brave dochters op, om in hare voornemens te volherden, en, te rekenen van dien dag, was de stichting van een tweede klooster te Annecy vastgesteld. Korts daarna, zich met twee Zusters in de bidplaats bevinde, naderde onze Heilige de venster, en het klein huis, *la Galerie*, waar zij het nonnenkleed uit de handen van Sint Franciscus de Sales ontvangen had, ontwarende, kreeg zij het gedacht het tot 't tweede klooster van Annecy te doen dienen.

Ongelukkiglijk was dat huis verkocht geweest, en weigerde de eigenaar er zich van te ontmaken. Men moest dan zich tevreden houden met een huis dat dicht nabij was, en welk later met *la Galerie* zou gevoegd worden, aan te koopen. De plannen der nieuwe bouwinge vastgesteld zijnde, vroeg Sinte Chantal aan de

(1) Al die bijzonderheden zijn ontleend aan de twee volgende handschriften: de *Stichting van het eerste klooster van Annecy*, door moeder de Chaugy, en de *Gedenkschriften van moeder Ludovica-Dorothea de Marigny*.

gemeenteraadsheeren den oorlof, om haar tweede klooster van Annecy te timmeren. Doch, wie zou het gelooven? Zoohaast er sprake was van in dat stedeken, waar Sint Franciscus de Sales veel jaren had gewoond, en waar dezès eerbiedwaardig lichaam berustende was, een tweede klooster der Visitatie op te richten, heerschte er eene algemeene verontweerdiging. Ja, zoohaast de inzichten van moeder de Chantal in Annecy, de bakermat van eene geestelijke Orde, waar onze Heilige met hare gezellinnen zooveel goed deed, gekend waren, rezen van menigeen de hairen te berge. Sterk werd de Stichtster der Visitatie gelasterd en wreedelijk vervolgd. Men sprak van haar en hare geestelijke kinderen den grootsten achterklap, en men vreesde niet naar het hof van Savooie, betreffende de Orde der Visitatie, de leelijkste dingen over te schrijven. Zoo hevig was het tempeest, dat moeder de Chantal, die doorgaans zoo bedaard en zoo kloekmoedig voorkwam, daar fel door ontroerd was, en zich gansch bijzonder geweld moest aandoen om den moed niet te verliezen. Dus, in weerwil van al die tegenkantingen, gebod zij aan de metsers de werken te beginnen, en zich om het zeggen van vele wereldsche menschen niet te bekommeren, noch ook acht te geven op al de lasteringen die sommige dwaas-hoofden tegen haar spraken. Immers Sinte Chantal wist dat de christene ondernemingen, om bestendig te zijn, behooren sterk beproefd te worden.

Na lijden komt verblijden. Zie, degenen die Sinte Chantal in den beginne meest belachen hadden, die met haar, toen zij den eersten steen van het klooster legde, den spot hadden gehouden, woonden nu, over van blijdschap, de plechtige inzegening van het nieuwe gebouw bij (1). De Zusters gingen hetzelfde, op heilige

(1) *Stichting van het tweede klooster van Annecy.*

Drijvuldigheidzondag 11 Juni 1634, binnen. 't Was juist de dag op welken vier en twintig jaar te voren, Sinte Chantal, vergezeld van moeder Favre en van moeder de Brécharde, hare Orde, bijna in hetzelfde huis, gesticht had. Vier en twintig jaren waren schaars verlopen, toen de geestelijke kinderen van Sinte Chantal op het vijf en zestigste huis van hare Orde mochten roemen!

Acht-en-twintigste Hoofdstuk

Diensten bewezen door de Visitatie aan de zielen en de maatschappij. — Roep van moeder de Chaugy.

ANWAAR kwam die zoo algemeene en zoo spoedige uitbreiding van de opkomende Visitatie? Ongetwijfeld van de heldhaftige deugden die Sinte Chantal en hare geestelijke kinderen wisten te oefenen; want de christene volkeren wederstaan aan de bekoorlijkheid van het godvruchtig leven niet. Doch die rasche voortzetting had nog eene andere oorzaak: zij was toe te schrijven aan de talrijke weldaden die de Visitatie rondom zich uitstrooide. Zeer dikwijls is men nieuwsgierig, om te weten waartoe de besloten kloosters dienen. Hier is het de plaats zulks te openbaren; men moet toonen hoe groot de diensten zijn die zij aan de zielen en aan de maatschappij bewijzen. In stede dat, zooals men het verkeerdelijk meent in de wereld, zij voor bezegelde graven, waar niets uit opstijgt, moeten gehouden worden, zijn zij bronnen van leven, van licht en van kracht. 't Zijn toegemaakte tuinen, ik wille wel, maar tuinen die de lucht met de welriekendste uitwasemingen vervullen.

En vooreerst, wat gezegd van al de schoone voorbeelden die de jonge dochters, wier roep hierboven

door mij beschreven is geweest, gaven aan de maatschappij? Zie, zij waren bevallig, rijk, schrander van geest, zeer geschikt om te behagen en om van haar te doen spreken in de wereld, en desniettemin staande, trappelen zij al die aardsche grootheid onder de voeten, en gaan kloppen aan de deur van een eenvoudig klooster, om tot bruiden van Jesus Christus gemaakt te worden. Meent gij dat dergelijke stichtende voorbeelden niets vermochten bij de menschen van de zeventiende eeuw, die, wel is waar, het hoofd vol hadden van ijdele en wereldsche vermaken, maar toch niet ongodsdienstig voorkwamen? Meent gij dat, bij het overwegen van die ongemeene zelfopoffering, zij nimmer in hun eigen zelve gingen, en weigerden te bekennen dat geld en goed, eere en glorie, plezier en wellusten maar nietigheid zijn? Voorwaar, niemand naderde die edelmoedige dienaressen van Jesus Christus, zonder diep in de ziele bewogen te zijn, zonder de beste voornemens te maken van zijn leven te beteren. Niemand, zelfs hedendaags, treedt de kapel van een klooster binnen, luistert naar die aangename en zielroerende gezangen der nonnen, zonder zich teenemaal van het aardsche beu te gevoelen, zonder te denken aan het geluk des hemels. O zotte vermaken dezer wereld! vermaken die van zoo korten duur zijn, en de menschen toch zoo aanstaan! Hoe kunt gij in vergelijking komen bij de zoete en zuivere vreugden die men in een klooster, hoe arm en hoe nederig ook, aantreft?

Bij dezen eersten dienst, bij deze aanhoudende en welsprekende prediking over de ijdelheid der vergan-
kelijke dingen, voegden de geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales een tweeden ongetwijfeld nog aanzienlijker dienst, dien van het gebed. Wilt gij weten wat het gebed is op de lippen der kloosterzusters? Luister, ik zal het u leeren, door het voorbeeld aan te halen van mejuffer de Martigny, die, gelijk wij gezien

hebben, het hof van de koningin Maria de Médicis vaarwel zegde, om tot non van de Visitatie gemaakt te worden.

Te rekenen van hare intrede in het klooster, was haar leven niet dan een gedurig gebed. Bijna den geheelen dag door, was zij verslonden in den Heere, en steeds klaagde zij dat zij te weinig tijd had om te bidden. Niet zelden vond men zijn genoegen, in haar niet te vermanen, als de oogenblik van zijne nooddrift te nemen gekomen was. Alsdan, zonder het schier gewaar te worden, stortte zij, geknield vóór het H. Sacrament, tot één uur van den namiddag, voortdurend haar hert uit. Des avonds was zij de laatste om de kapel te verlaten, en hadde de Zuster, die de keersen uitdeed en de koor toemaakte, haar geen teeken gedaan, ongetwijfeld zou zij van geen slapen geweten hebben. In den ouderdom van vijf en zeventig jaar, knielde zij meer dan zeven uren daags.

En waarmede hield zij zich gedurende dien langen tijd bezig? Moet gij het vragen? met God vuriglijk te bidden. Alle morgen las zij het gebed *Veni sancte Spiritus* voor den Paus, de trappsalmen voor de krijgslieden, en de zeven psalmen van boetveerdigheid voor de ketters en de slechte christenen.

Vervolgens zegde zij, en dat alle dagen, de litaniën van het H. Sacrament op, om te groeien in de liefde tot Jesus; ook nog de litaniën van de HH. Engelen voor dezen die zich op zee begaven; de litaniën van Sinte Anna, voor de getrouwde vrouwen; de litaniën van de passie Christi, voor de rechters; de litaniën van den zoeten Naam Jesus, voor de studenten; de litaniën van den heiligen Antonius van Padua, voor dezen die voor 't recht geroepen waren; de litaniën van Onze Lieve Vrouwe, voor de dochters die stonden om eenen staat te aanveerden.

Zij voegde er een groot getal gebeden bij voor al de openbare noodwendigheden, en voor de zielen die dagelijks hare hulp afsmeekten. Met gedurig te bidden, was zij schier uitgeput van krachten, en droog van mond geworden. En toen men haar zegde: « Welbeminde zuster Maria-Dionysia, waarom stort gij zooveel gebeden? — antwoordde zij: Ach! God heeft mij te kennen gegeven, dat er mij niets anders te doen staat. »

Doch degenen voor wie zij meest den bijstand van God inriep, waren de vorsten. Van jongs af bij het hof opgevoed, wist zij bij ondervinding, hoe uitzinnig de machtigen der aarde te werke gaan, hoezeer zij genegen zijn om geld en goed, eere en glorie, plezier en wel lusten na te jagen, en daarom, hield zij niet op voor hen vurige gebeden te storten. Niet zelden vond men haar, met de armen kruiswijze over malkanderen, met de oogen vol tranen, op den grond geknield, en toen men haar vroegde wat zij deed in die houdinge, antwoordde zij: « Ach! ik bid voor mijne arme prinsen. » Vernomen hebbende dat Lodewijk XIII uit dit leven gescheiden was, riep zij over van droefheid uit: « Eilaas! ik heb dien koning weten ter wereld komen, ik heb hem zien doopen, zien kronen, het huwelijk zien aangaan, zien heerschen, en reeds is hij onder het getal dergenen die het tijdelijke met het eeuwige verwisseld hebben! » Eene non haar gevraagd hebbende, of zij voor hem bidden zou: « Twijfel daar niet aan, antwoordde zij; want niemand meer dan de koningen, die de eeuwigheid zonder den scepter in de hand binnengaan, behoort men te helpen. » Zij smeekte al degenen die iets of wat bij de vorsten vermochten, niet te vergeten dat zij buitengemeene plichten te kwijten hebben; zij sprak hen vooral schoone, opdat zij die machtigen der wereld toch fel zouden aanzetten tot het doen van goede werken. « Ach! riep zij uit, wat zijn die arme prinsen te

beklagen ! zij zijn door iedereen geveleid , en zij denken niet eens dat zij langs een gouden trap in de hel nederdalen ! »

Behalve dat zij de grooten der aarde sterk ter hulpe kwam , wist zij gansch bijzondere gebeden te storten voor de verlatene zielen des vagevuurs. Onophoudelijk was zij die in hare smeekingen indachtig. Alle dagen las zij voor haar de getijden der overledenen. Des zondags bad zij voor de zielen der pausen , bisschoppen en priesters van de heilige Kerk ;

's Maandags , voor de vorsten en de vorstinnen ;

's Dinsdags , voor hare bloedverwanten en vrienden ;

's Woensdags , voor de Zusters der Visitatie en derzelver weldoeners ;

's Donderdags , voor de zielen die , om hare oneerbiedigheden jegens het H. Sacrament , in het vagevuur branden ;

's Vrijdags , voor al de christene krijgslieden die in de oorlogen tegen de vijanden der Roomsche Kerk het leven verloren hadden ;

's Zaterdag , voor de zielen die van iedereen verlaten zijn , die niemand hebben , om voor haar te bidden.

Bij hare gebeden , voegde zij talrijke oefeningen van godsvrucht en van boeteveerdigheid die zij , nog in de wereld zijnde , van eene heilige schooister , gekend onder den naam van moeder Antée , geleerd had. Die moeder Antée was eene rijke mevrouw van Turin , die , na al haar geld en goed aan de armen uitgedeeld te hebben , vastgesteld had haar brood , uit liefde van Jesus , te gaan bedelen. Dagelijks trof men ze aan in de straten en op de markten van Turin waar , haar ellendig voorkomen en hare gelapte kleederen ingezien , zij aan velen tot verwondering diende. Schoon was het om hooren , hoe zij van den eenen kant de zondaars , vooral de godslasteraars , tot boeteveerdigheid opwekte ; doch , van den

anderen kant. pijnlijk was het om zien, hoe zij door sommige verwaande menschen gelasterd en vervolgd werd, en dat, in weerwil van al de goede diensten die zij hun bewees. Desniettegenstaande was zij tevreden met haar lot, en bleef de vriend van het volk en van den hertog van Savooie, die haar tegen de geweldenarijen van eenige heethoofden steeds wist te verdedigen. Die brave vorst was moeder Antée zoo genegen, dat hij op zekeren dag aan eenen zijner bewakers, welke die heilige vrouw verwijtingen had toegebracht, eene groote straf oplegde. Doch moeder Antée was daarover zoo misnoegd, dat zij liet weten aan den prins voor hem geen gebeden meer te storten, zoo hij nog zulke dingen deed, en, om te toonen dat zij zijne handelwijze afkeurde, weigerde zij gedurende eenige weken hem te gaan vinden in zijn paleis. En toen de hertog haar smeekte naar zijn hof te komen zooals voren, zegde zij van ja, op voorwaarde nogtans dat hij zoo haastig niet meer zijn zou om te straffen, en dat hij zou toelaten dat men haar laakte, lasterde en vervolgde.

Welnu die moeder Antée had, om zoo te spreken, maar ééne godvruchtigheid, te weten: die der verlatene zielen des vagevuurs. Zij dacht onophoudelijk aan haar; zij zorgde dat men voor haar missen las. Wat meer is, daar zij veel aalmoezen ontving, bouwde zij, opdat men voor die lijdende zielen dag en nacht zou bidden, kapellen, die zij met een jaarlijksch inkomen begiftigde. Met te gaan bedelen bij het hof, bejegende zij juffer de Martignat. De jonge wereldsgezinde en de oude schooister stonden elkander goed aan, en hielden, te rekenen van dien dag, met elkander kennis. 't Was moeder Antée die jonkvrouw de Martigny leerde de arme zielen des vagevuurs beminnen. Toen deze tot non gemaakt was, vergat zij hare les niet, en groeide dagelijks in de liefde tot die zoo deerlijk gekerkerden. Niet enkel hield zij zich tevreden

met te bidden voor haar, zij offerde zich daarenboven Gode op, om in hare plaats te mogen lijden. Haar gebed werd verhoord. Ook bracht zij dikwijls verscheidene maanden in de grootste pijnen door, zich sterk verheugende, omdat zij tot laafnis der zielen van het vagevuur weerdig gevonden was van beproefd te worden. Niet zelden had zij de verschijninge van eene of andere ziel wie zij door hare gebeden en goede werken den hemel geopend had, en van wie zij thans voor bewezen diensten buitengewone bedanking ontving. Als het gebeurde dat zij eene stem hoorde die haar zegde: « Welbeminde Zuster, sta mij bij, ik ben in het vagevuur, » dan verdubbelde zij hare verstervingen, en hield niet op te bidden totdat die ziel uit den droevigen kerker des vagevuurs verlost was.

Op zekeren keer, onder anderen, behandelde zij zich zoo hard, dat het been van hare rechter heup met groot gerucht uit de note sprong, en de Zusters in haar gebed kwam storen. Toen zij poogde eenige stappen te doen, ondervond zij dat zij mank ging, en had het droevig vooruitzicht dat zij gedurende geheel haar leven mank blijven zou. « Het is noodig, riep zij alsdan uit, dat ik voor de verlaten zielen des vagevuurs eenige beproevingen uitsta, dat ik, ten einde hare pijnen te verkorten, voor haar iets of wat lijde. »

Doch de reden waarom zij gansch bijzondere gebeden stortte, waarom zij bijna onophoudelijk weende en buitengewone boeteveerdigheid deed, was de dood van den hertog van Nemours, Karel-Amedeus, dien zij goed gekend had op het hof van den hertog van Savooie. Hij had met zijnen schoonbroeder, den hertog van Beaufort, lijf om lijf gevochten, en hij was mors dood gesteken geweest. Doch op den oogenblik dat de degen hem kwetste, had hij zijn hert tot God gekeerd en van dezen Vader van alle barmhertigheid vergiffenis bekomen.

Zuster de Martignat werd van 's Heeren wege met die ongemeene gunst bekend gemaakt, en sprak schoone, opdat hare overste haar zou toelaten tot laafnis van die arme ziel vele en groote verstervingen te doen. « O mijne Moeder, riep zij uit, ik ben gewaarschuwd geweest, dat die ziel diep en voor langen tijd in het vagevuur te branden ligt. Mogelijk zal zij er niet uit verlost worden, vóór den laatsten dag des oordeels. » En daar de overste weigerde te gelooven dat die ziel zalig was, antwoordde haar zuster de Martignat: « Ik beken het, Moeder, miljoenen zielen zouden, in dergelijke eene droevige omstandigheid, verloren zijn gegaan. Hem bleef er maar een oogenblik over, om zich met God te verzoenen, en hij heeft dien oogenblik van gratie waargenomen. Het is misschien nog nooit gebeurd, dat de duivel in zijne verwachtinge zoo deerlijk bedrogen is geweest. »

Met de toestemminge van de overste, offerde zich die achtbare Zuster Gode op, om te mogen voldoen voor de schulden van den in het vagevuur, brandenden hertog. Dat God hare bede verhoord had, bleek welhaast alleraardigst. Immers meer dan ooit had zij te lijden; hare gewoonlijke opgeruimdheid verdween; zij werd mager gelijk een geraamte, hare oogen waren gedurig met tranen vervuld, hare ziel kwam neerslachtig voor. Bijwijlen vluchtte zij, sterk ontsteld, uit hare cel, zich in de gebeden der Zusters bevelende. Meestendeels ging zij, geleund op haren stok, waar, hare ongemakken ingezien, zij allermeeft gebruik van maakte, voor een roerloos schepsel door. En, als het gebeurde dat zij hare medezusters aansprak, was het bijna altijd om te vragen dat zij tot zielelaafnis van den hertog zouden bidden. Het duurde niet lang, of hare gezondheid was voor altijd gekrenkt. Zij werd zoo fel op de borst gepakt, dat zij allen oogenblik in gevaar was van te versmachten. Hare longen brandden van de hitte, en hare beenen, zoo koud

als marmer, zwollen op met de macht en waren onbekwaam haar te dragen. Op zekeren dag dat de overste, door medelijden getroffen, zich om de ellendige gesteldheid van zuster de Martignat allermeeft bekommerde, kreeg zij voor antwoord: « Achtbare Moeder, wees met mij niet bezig, die marmeren beenen zijn mij van noode, om mijn gefolterden hertog in de vlammen des vagevuurs na te loopen. » Desnietteenstaande, ofschoon hare beenen van dag tot dag zwaarder wierder, en zij groote moeite had om de oefeningen van de geestelijke gemeente bij te wonen, was zij in al die oefeningen tegenwoordig. 't Is gelijk op welke uur van den dag men naar de kapel ging, bijna altijd trof men er zuster de Martigny aan, die, geknield of op haren stok geleund, bezig was met bidden voor de verlaten zielen des vagevuurs, alsook voor al degenen die haar gebeden gevraagd hadden. In één woord, men mag zeggen dat zij een mensch van gebed en van gansch bijzondere versterving was, dat zij bad bij dage en bij nachte, ja dat zij al biddende stierf (1).

Zoo leefde zuster Maria-Dionysia de Martignat; zoo leven al de nonnen. Zij bidden schier zonder ophouden. Als men hare kapellen voorbijgaat, is men van een aangenaam, ootmoedig, zielroerend en hemelsch gezang om zoo te spreken getuige. En wat vragen zij alzoo aan God? Zij smeeken Hem hare fouten te willen vergeven, de boosheden der menschen te willen kwijschelden, de bedroefden te vertroosten, de kranken te versterken, de zondaars te bekeeren, de rechtveerdigen op hunne wegen te bewaren.

't En is nog niet al. De nonnen houden, zooals wij gezegd hebben, zich niet tevreden met te bidden, zij boeten. Niet enkel smeeken zij God dat Hij de schelm-

(1) *Levens der eerste moeders*, II boekd. blad. 150.

stukken vergeve, zij nemen ze op zich. Zij brengen zich menige geeselslagen toe, om te voldoen voor dezen die gezondigd hebben. En 't is om des te beter verhoord te worden, dat zij zoo ootmoedig, zoo zuiver en zoo godvruchtig leven. Met de zonde te bedrijven, zouden zij vreezen een voorwerp van afkeer te zijn vóór den Heer, die ongetwijfeld hare verstervingen en hare gebeden niet gunstig zou aannemen.

Ziedaar hoe men leeft, ziedaar wat men doet in die kloosters waar de goddelooze met verachting van spreekt, en waar vele onbezonnen en onverstandige christenen van zeggen: Waartoe dient dat? Hierin den bliksemafleider gelijk, die bovenop de torens en de kerken geplaatst wordt om ze tegen noodweer te beschutten, prikken die geestelijke gemeenten midden in onze steden en onze dorpen met veilige en indrukmakende gebouwen. Dáár worden de bedroefden vertroost, de zwakken versterkt, de plichtigen tot boeteveerdigheid opgewekt. En niet dan in den laatsten dag des oordeels zal men weten, hoeveel onweders, hoeveel straffen door die kloosters zijn tegenhouden geweest.

Doch de geestelijke dochters van Sinte Chantal bekommerden zich nog om andere dingen. Niet alleen stortten zij vurige gebeden, en trachtten zij door hare zelfopoffering de misdaden der menschen te boeten, maar zij zorgden ook voor de armen, leerden de onwetenden, troostten de treurigen, bekeerden de zondaars en hielden niet op schoone te spreken, opdat eenieder haar voorbeeld zou navolgen.

Men zag haar, wel is waar, gelijk op de eerste dagen van de stichting van Annecy, de straten der steden niet meer doorkruisen, brood, kleederen en heelplaasters dragende; doch indien het haar niet meer toegelaten was de armen te gaan vinden, was het haar eventwel niet verboden in haar klooster de schamele

liên te ontvangen. Onophoudelijk trof men er, vóór het traliewerk der spreekkamers, bij geheele benden aan. Anna-Jacoba Coste ontving ze, zegde hun geen laweit te maken, en deelde aan ieder van hen brood, vleesch en geneesmiddelen zeer vriendelijk uit. Zij was uitermate behendig om te schooien voor de arme menschen. Als het gebeurde dat hare bede van de hand gewezen werd, dan kwam zij gansch neerslachtig naar Sinte Chantal geloopt, die haar altijd aanhoorde. Niet zelden, om de verlangens van Anna-Jacoba Coste te voldoen, ging onze Heilige de zuster huisbezorgster vinden, en haar smeeken iets of wat voor den arme te willen geven. « Mijne welbeminde Medezuster, zegde zij alsdan, wees zoo goed mij, uit liefde van Onzen Heer, 't een en 't ander te behandigen voor den gebreklijvende. » En dadelijk deed zij zuster Anna-Jacoba de bekomen weldaden geworden, met blijdschap uitroepende: dat zij beter dan zij kon schooien, aangezien men haar dit en dat voor den arme geschonken had.

Moeder de Chantal wilde niet dat men ooit de schamele liên ongetroost wegzond. « Ja zeker, mijne Dochter, antwoordde zij toen men haar den oorlof vraagde om den noodlijvende te helpen, gij moogt dat doen, en gij moet dat doen, maar dat het zij uit liefde van Onzen Lieven Heer. » Als de huisbezorgster de bemerkinge maakte dat de kas bijna ledig was, zegde zij met betrouwen: « Geef maar, altijd geven, gij zult ondervinden dat, op het einde van het jaar, wij van overvloed zullen te spreken hebben. » Zij had aan de toezichtster over het linnen geboden de versleten hemden, die voor den arme bestemd waren, aan eene zijde te leggen, opdat zij die eigenhandig zou kunnen herstellen. Indien men haar had laten geworden, zou zij volgeern zelve de oude schoenen der arme menschen gelapt en getapt hebben.

Zeker jaar dat de levensmiddelen zeer duur waren, riep zij de Zusters bijeen en vroeg haar of zij er iets tegen hadden dat, ten einde de ellendigen te kunnen bijstaan, men den vasten bleef onderhouden na Paschen? Een anderen keer, 't was tijdens het woeden der pest, verzocht zij de nonnen zwart brood te willen eten, ten einde de zieken des te beter te kunnen helpen.

Van Annecy, ging die geest van liefdadigheid tot al de kloosters van de Orde over. Te Rowaan, hadden de novicen al hare edelgesteenten, kleinooden, zakuurwerken samen gebracht, om, tot onderstand van de behoeftigen, en de zieke menschen te doen dienen. « O! riep Sinte Chantal over van blijdschap uit, wat al dankbaarheid ben ik die brave dochters niet verschuldigd! » Te le Puy, waren de Zusters overeen gekomen dat zij zich in vele dingen zouden versterven, ten einde de nooddriftigen ter hulpe te komen. Dat besluit vernemende, kustte Sinte Chantal meermaals den brief die daarvan gewaagde. « Ziedaar, zegde zij, iets dat uit het hert van eene ware Zuster der Visitatie komt. » Gedurende verscheidene dagen maakte zij dien brief aan haren gordel vast, onophoudelijk den Heere smeevende die edelmoedige geestelijke kinderen te willen zegenen.

In hare liefde tot den arme gingen de Zusters der Visitatie niet enkel manhaftig, maar ook verstandig te werk. Niet alleen voorzagen zij in de lichamelijke noodwendigheden der behoeftigen, maar eerst en vooral in hunne geestelijke noodwendigheden. Zij begrepen allerbest, dat de ziel van een groot getal arme menschen veel ellendiger dan hun lichaam voorkwam, en daarom spaarden zij geene moeite om de wonden van die kwijnende ziel te genezen. « Vele schamele liën, zegde Anna-Jacoba Coste, die ze goed kende, gaan, onder voorwendsel van te schooien, voor oprechte landloopers door, om reden dat zij van niemand willen afhangen. Zij

hebben noch pastoor noch parochie; zij gehoorzamen aan niemand. Zij staan aan de deur der kerk, en treden die nooit binnen. » Anna-Jacoba klaagde daar grootelijks over bij Sint Franciscus de Sales. « Monseigneur, zegde zij hem, ik bemerke dat gij in al uwe sermoenen de aalmoes sterk aanbeveelt; welnu, ik zou wenschen dat gij op den predikstoel verkondiget, hoe men die ontvangen moet, hoe men God voor de geschonken weldaad behoort dankbaar te zijn. » 't Was om de verlangens van de brave zuster Anna-Jacoba te voldoen, dat Sint Franciscus de Sales het op zich nam de armen in de christelijke leering dagelijks te onderwijzen. Zuster Anna-Jacoba woonde die onderwijzingen bij, en zorgde dat diens toehoorders aandachtig voorkwamen. Na de dood van Sint Franciscus de Sales, riep zij de armen alle zondagen bijeen in de spreekkamers der Visitatie, leerde hen den catechismus, en gaf hun vervolgens eene kleine aalmoes. Men deed insgelijks te Lyon, te le Puy, te Clermont, te Montferrand, te Turin, en in al de overige kloosters der Visitatie (1).

Naar het voorbeeld der Zusters huisbezorgsters, die den onwetenden arme leerden, wisten ook de koorzusters den aan vele gevaren blootgestelden rijke den weg der deugd te wijzen. Immers men was overtuigd dat de welhebbenden niet zelden zeer nalatig zijn in den dienst van God, dat zij dikwijls hunne eeuwige belangen uit de oog verliezen, dat zij zich soms door de bedriegelijke wereld laten medeslepen en daarom wilde men doen voor hen wat men deed voor de behoeftigen, 'k versta hen tot het neerstig kwijten van al hunne plichten allermeeest opwekken. Alle zondage dan was er, volgens de begeerte van Sinte Chantal, in de spreekkamers der Visitatie, vergadering van edele dames en van rijke juffers, die verlangden

(1) Zie die verschillende *Handschriftelijke stichtingen*. Ook nog het *Leven van Anna-Jacoba Coste*.

over de godvruchtigheid te hooren spreken, die wenschten voortgang in de deugd te doen. In al de kloosters der Visitatie, woonde men die vergaderingen met gretigheid bij; overal had men de voldoening te zien dat zij veel goeds tewege brachten. Te Annecy, zat Sinte Chantal die godvruchtige bijeenkomsten voor, en, van tien uren verre, kwam men nieuwsgierigheidshalve er naartoe geloopen (1). Te Troyes, te Montferrand, waren de spreekkamers te klein, om al de beroemde personen te bevatten, die vroegen om met moeder Favre in onderhandelinge te treden. De dames zegden, dat men haar tot dan toe de deugd en den weg die er naartoe leidt op eene zoo strenge wijze had afgeschilderd, dat het niet te verwonderen was dat zij zoo weinig godvruchtig voorkwamen (2). Te Riom, had moeder de Bréhard geen minderen bijval. De edele mevrouwen, wien zij het nemen van eene geestelijke afzondering aanraade, werden, bij het eindigen van die zalige oefeningen, in zich zoo groote veranderinge gewaar, dat zij haar zelve om zoo te zeggen niet meer kenden. Niet enkel bij de dames en de jonkvrouwen, maar ook bij de mannen was moeder de Bréhard, hare schranderheid van geest en hare taalkennis in acht genomen, in gansch bijzonder aanzien. Van achter het traliewerk der spreekkamer, begroette zij in eene schoone redevoering de voornaamste gemeenteraadsheeren der stad over den voorspoed huns bestiers, bekeerde de ketters en bracht eenige kloosterlingen, die van den rechten weg waren afgedwaald, tot betere gevoelens weder (3). Te Dijon, stilde moeder Margareta Michel de gemoederen, en lukte er in alle oneenigheid te doen ophouden (4). Te Grenoble en te Chambéry, wist de aan-

(1) *Stichting van het klooster van Annecy. Gedenkschriften van moeder de Chaugy.*

(2) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 36.

(3) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 212.

(4) *Levens van eenige oversten*, bladz. 157.

gename moeder de Chatel vele edele dames en deftige juffers tot zich te trekken, en haar den weg der deugd te leeren (1). Eindelijk te Tours, hield moeder Ludovica de la Mardelière niet op de zondaars vriendelijk te vermanen, hun de groote waarheden van het Roomsche-Katholiek geloof vóór oogen te leggen, en had den troost vele verdoolde schapen tot den echten schapenstal weder te leiden. 't Was tot haar, om maar van een voorbeeld te gewagen, dat Rancé, de beroemde hervormer van la Trappe, zich wendde, toen bekeerd zijnde, hij begeerde te weten wie hij voor biechtvader verkiezen zou (2).

De koningen, de koninginnen, de vorsten en de vorstinnen begaven zich ook naar de spreekkamers der kloosters van de Visitatie. De twee koninginnen Maria de Médicis en Anna van Oostenrijk legden van tijd tot tijd aan moeder de Bréhard, Sint Antoniusvoorgeborgte, een bezoek af, haar de zaken van het Rijk aanbevelende, en zeer dikwijls bekenden zij dat de Koning Lodewijk XIII aan de gebeden van die heilige dochter de sterkte van zijn leger en deszelfs voorspoed verschuldigd was (3). De hertog Karel van Lorreinen, die alsdan te Besançon verbleef, verklaarde dat nooit iemand hem schooner de waarheid gezegd had dan moeder Margareta Michel, en kwam, den geheelen tijd dat hij in die stad woonachtig was, haar gezettelijk alle acht dagen bezoeken (4). Te Moulins, trok moeder de Montmorency al de edelste en de beroemdste personen tot zich, en inzonderheid de hertogin van Longueville, de koningin Christiana van Zweden, dochter van Gustaaf-Adolf, en Lodewijk XIV zelve, die zich aldaar begaf met zijne moeder Anna van Oostenrijk en met geheel zijn hof (5).

(1) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 341.

(2) *Leven van Rancé*, door M. de Chateaubriand.

(3) *Levens van eenige oversten*, bladz. 91.

(4) *Levens van eenige oversten*, bladz. 162.

(5) *Leven van mevrouw de Montmorency*, bl. 249-275.

Doch deze die meest van al de koningen en koninginnen, de vorsten en de vorstinnen aanstond, was eene jonge novice van zeventien jaar oud, die scheen bestemd te zijn om de grooten der aarde te troosten, evenals mejuffer de Martignat bestemd was om voor hen te lijden. Die jonge novice heette in het klooster zuster Ludovica-Angelica; in de wereld en bij het hof, waar zij veel van haar had doen spreken, droeg zij den naam van jonkvrouw de la Fayette. Iedereen wist dat zij den koning beminde en door hem bemind was. Gedurende twee geheele jaren wekte zij, ondanks den kardinaal Richelieu, die bij het hof veel te zeggen had, Lodewijk XIII krachtdadig op, om na de kwade tongen niet te luisteren, en om zich met de deugdzame koningin te verzoenen. 't Was eene allerbraafste, allerverstandigste en allervoorzichtigste mejuffer, die kloekmoedig van karakter en deftig van manieren voorkwam, die niet dan Gods glorie en het welzijn van haren naaste beoogde en betrachtte, die zich om het geluk van den koning en de koningin sterk bekommerde, die, tot welzijn van het Rijk, volgeern haar leven zou ten beste gegeven hebben; 't was een mensch van groot geloof, van gansch bijzondere zuiverheid, van ongemeene zelfopoffering, van buitengewone verdueligheid, van overgrootte behendigheid en schranderheid van geest, die de verkeerde inzichten van Richelieu, den machtigen en doortrapten staatsminister van Lodewijk XIII ontdekte, en die daarom in de neuze zat van dien hooggeplaatsten man en niet zelden zijne gramschap inliep; 't was eene teerhertige jonkvrouw die den koning, middenin zijne beproevingen en zijne neerslachtigheid, tot troost diende, die hem goeden raad gaf, die hem sterk aanzette om een godvruchtig en ingekeerd leven te leiden, en die geene moeite spaarde om hem van veel onheilen te doen vrijgaan; eindelijk 't was eene jonge

dochter die, beu van de ellendige wereld en van derzelver ijdele grootheden, vurig verlangde om het hof te verlaten en om zich den Heere toe te wijden, te meer, omdat zij den ongelukkigen koning zoo wat veel beminde en vreesde, ofschoon zij alleszins zeer zedig was, van tot zonde bekoord te worden. Wie ontwaart hier den vinger Gods niet? Zij, die men meende in de wereld, waar alles haar toelachte, te zien verblijven, zegt al met eens vaarwel aan bloedverwanten en vrienden, om tot nederige bruid van Jesus Christus, 'k versta tot Zuster der Visitatie gemaakt te worden! De waarheid van het aloude spreekwoord: « *de mensch wikt, maar God schikt*, » wordt hier bewezen.

Zoohaast men op het koninklijk hof met het edelmoedig besluit van mejuffer de la Fayette bekend was, weergalmde de lucht van droevige kreten. Men kon niet gelooven dat eene jonge dochter van zeventien jaar oud, wie de koning groote genegenheid toedroeg, het nonnenkleed zou aantrekken en tusschen vier muren zou gaan leven en sterven. Het was nogtans zoo. Lodewijk XIII vooral was van die manhaftige handelwijze allermeeft aangedaan. Toen men hem van wege jonkvrouw de la Fayette kwam zeggen dat zij hem den oorlof vroeg om heen te gaan, verzuchtte hij bitterlijk en liet zich, over van verdriet, op zijn bed nedervallen. « Ach! ongetwijfeld, riep hij uit, sta ik toe, indien God haar roept, dat zij vertrekke naar het klooster; haar, hoezeer ik haar ook bemin, wil ik niet tegenhouden. » En, daar men aanhield opdat hij haar zoo seffens uit het hof zou laten afreizen, antwoordde hij gansch bekreten: « Waarom die haaste? Dat zij nog eenige maanden alhier verblijve; ik zal weldra naar het leger gaan, en zoo zal mij die scheidinge minder lastig voorkomen; haar spoedig heengaan ware genoeg om mij de dood aan te doen. »

« Inderdaad ik bemerkte, zegt pater Caussin,

biechtvader van den koning, dat deze van die onverwachte mare diep in de ziel geschokt was en fel aan 't krijschen ging. Doch welhaast nam de deugd over die neerslachtigheid de overhand; en het duurde niet lang of Lodewijk XIII, die, ofschoon flauw van karakter, zeer godvruchtig was, gebod mij te gaan zeggen aan mejuffer de la Fayette, dat zij dadelijk mocht vertrekken naar het klooster. » Hier, moeten wij andermaal de schikkingen des Heeren bewonderen en grootachten. Zie, zij die gepeisd had van den kant des konings vele tegenkantinge te ontmoeten, mag nu gerustelijk de vurige verlangens haars herten voldoen. « Voor geen goud van de wereld, roept Lodewijk XIII uit, zou ik, met haar tegenstand te bieden, willen oorzake zijn dat zij haren roep verlieze. Ongetwijfeld valt het mij hard haar te zien heengaan; doch de wille Gods moet volbracht worden. »

Nauwelijks had jufvrouw de la Fayette dien zoo vurig gewenschten oorlof ontvangen, of zoo seffens maakte zij gereedschap om het hof te verlaten en zich te begeven waar God haar riep. Zij ging de koningin vinden, zegde haar dat, na de eere gehad te hebben van hare staatsjuffer te zijn, zij het geluk zou hebben van in de Visitatie aanveerd te worden; dat, zonder van den roem harer voorvaderen af te wijken, zij een minderen dienst dan dien van Hare Majesteit niet verkiezen mocht, en bijgevolg dat zij haar insgelijks vraagde uit het hof te mogen afreizen, om ten dienste van Maria, de Koningin van hemel en aarde te staan. Zij was nog bezig met spreken, toen de koning, gansch bekreten, de kamer binnentrad. De koningin had ook de tranen in d'oogen. Juffer de la Fayette was kloekmoedig genoeg om niet te krijschen, en toonde, door haar ingekcerd voorkomen, dat zij verlangde om de begeerte van haar herte te voldoen.

Het was dan vastgesteld dat jonkvrouw de la Fayette, huis, bloedverwanten en vrienden vaarwel zou zeggen, om de bruid van Jesus Christus te worden. Welnu, zoohaast zij de kamer der koningin verlaten had, vertrok Lodewijk XIII, over van droefheid, naar Versailles, zonder eten of drinken. Hij was van het heengaan van dat heilig mensch zoo getroffen, dat hij in gansch bijzondere neerslachtigheid verviel, en weigerde zich te verzetten. Juffer de la Fayette, zij ook, gevoelde haar hert wegsmelten van bedruktheid, toen zij dacht aan den ongelukkigen koning wien zij zoo buitengemeene diensten bewezen had, en van wien zij welhaast zou verplicht zijn haar afscheid te nemen. Doch, meester van zich zelve, trappelde zij al die menschelijke beweegredenen onder de voeten, en ging, sterk begeerig naar het eenzaam leven, met haast de Visitatie, om er tot novice gemaakt te worden, binnen.

Ondertusschen liepen de inwoners van Parijs in groot getal naar het klooster der Visitatie, Sint Antoniusstraat, om er juffer de la Fayette te zien. Nooit had men van een geestelijken roep zooveel gesproken als van dezen. Van des anderendaags af, kwam de koningin hare gewezen staatsjuffer, thans novice der Visitatie geworden, bezoeken, en, gedurende verscheidene dagen, was de toeloop van personen, die vroegen om met de jonge novice te spreken, zoo groot, dat men gedwongen was een middel te zoeken, om haar van die menigvuldige en lastige eischen te doen vrij gaan. Enkel liet men toe aan sommige prinsen en prinsessen, en onder anderen aan koning Lodewijk XIII, met haar in onderhandeling te treden. Op zekeren dag dat deze haar een bezoek aflegde, smaakte hij gedurende drij uren een gansch bijzonderen troost, om reden dat, verre van de jonge novice lastig te vallen om naar het hof weder te keeren,

hij haar met haar edelmoedig besluit geluk wenschte, en haar aanzette om naar de stem van God meer en meer te luisteren. Toen hij heenging, zegde hij aan degenen die hem vergezelden, dat, gedurende die heilige samenspraak met juffer de la Fayette, hij veel geleerd had, en blijde geweest was te zien, dat zij zoo goed de inzichten des Heeren beantwoordde. Onder het uitspreken van die woorden, stortte hij tranen met de macht, en besloot, gansch van de wereld afgetrokken, in het oefenen der deugd grooten voortgang te doen.

Vervolgens kwam Lodewijk XIII haar dikwijls vinden. Hij was over van blijdschap, telkens als hij het geluk had met haar van de zaken van God te handelen. Dat troostte en versterkte hem. Van haren kant spaarde zuster Ludovica-Angelica geene moeite om hem tot de verdueligheid op te wekken, om hem te helpen in het dragen van zijn kruis, en om hem de liefde tot zijne wettige vrouw, met wie hij zich verzoenen moest, gedurig aan te prediken. Zij eindigde met de goede overeenkomst tusschen koning en koningin te wege te brengen, en iedereen weet dat de geboorte van Lodewijk XIV het troostelijk gevolg was van hare vriendelijke bemiddeling.

Tot non gemaakt, scheen Ludovica-Angelica bestemd te zijn om de vorsten en de vorstinnen te troosten. Terwijl eenige harer medezusters het zich tot plicht rekenden de kleinen en de armen te onderwijzen; terwijl anderen de edele en rijke menschen leerden en bekeerden, was het zonneklaar dat zij geroepen was om de tranen der koningen en der koninginnen af te drogen. Haar naderden, in de spreekkamer der Visitatie, de volgende gekroonde hoofden: Lodewijk XIII; Lodewijk XIV; Karel II, koning van Engeland; Jacobus II, dezes ongelukkige opvolger; Anna van Oostenrijk; Maria-Theresia; Hendrika van Engeland, hertogin van Orleans;

prinses *Benedicta*, meer gekend onder den naam van hertogin van Brunswick; mejuffer d'Aumalle, die later koningin van Portugaal werd uitgeroepen, en voor wie zij groote genegenheid had; prinses *Ludovica*, dochter van den koning van Bohemen en kleindochter van den koning van Engeland *Jacobus I.*, en een groot getal andere beroemde personen, die allen verlangden om met haar te spreken, om reden dat zij sterk van noode hadden getroost te worden (1).

Wilde ik, dan zou ik een geheelen boek kunnen schrijven over het bezoek dat koningen en koninginnen, prinsen en prinsessen aan de liefdadige zuster *Ludovica-Angelica* aflegden. Doch, het ware iets overbodigs. Alleenlijk begeer ik te doen bemerken dat niet enkel in de spreekkamers der *Visitatie*, maar zelfs in de binnenplaatsen der kloosters van die Orde vele edele bezoeksters, die de belangen harer ziel behertigden, aanveerd wierden, ik zeg niet éénmaal, maar verscheidene keeren gedurende het jaar, te weten dan als zij van zin waren ofwel van eene geestelijke afzonderinge te nemen, ofwel van de gewichtige zake haars roeps aandachtig na te denken. Wat de weldoensters der kloosters betrof, zij werden, bij toelating van den regel, aanzien om zoo te zeggen als nonnen der geestelijke gemeente, en mochten er verblijven zoo lang als zij wilden, vooral als zij de eenzaamheid zochten om belangrijke kwestien te beslissen, om de dood van eenen of anderen harer bloedverwanten te betreuren, of ook om hare eigene zonden te beweenen (2).

De wreede dood van haar welbeminden man, *Karel I.*, was oorzaak dat de ongelukkige koningin van Engeland,

(1) *Handschriftelijke Annalen van de Visitatie van Chaillot.*

(2) *Costumenboek van de Visitatie*, art. III. *Antwoorden van Sinte Chantal*, bladz. 468.

ook naar een klooster der Visitatie afkwam. Vruchteloos stelde men gansch bijzondere kamers te haren gebruike op de Louvre; zij verkoos de Visitatie van Chaillot, om te schreien en te lijden. Zij bleef er twaalf jaren wonen, in het gezelschap van de moeders Lhuillier en de la Fayette, wien zij den naam van goede vriendinnen toekende. Iedereen weet, hoe Bossuet in de lijkrede die hij deed van de koningin van Engeland, al met eens de twee pas genoemde moeders zielroerend aanspreekt. « Heilige geestelijke Dochters van Sint Franciscus de Sales, want zoo was zij gewoon u te noemen, roept hij uit, gij die haar zoo dikwijls hebt zien weenen vóór den altaar van haren eenigen Beschermmer, en die, als het den Heere liefde haar te troosten, in hare blijdschap deeldet, maakt ons met de edele gevoelens van haar herte bekend, en leert ons hoe zij God voor twee gratiën, 'k versta de gratie van haren roep tot het waar geloof en de gratie van voor Hem te mogen lijden, wist te bedanken. Ach! hoe vurig wensche ik dat mijne stem door geheel de wereld gehoord worde, nu dat ik iets te zeggen heb waar weinige menschen genoegzaam van overtuigd zijn. Ja, iedereen mag en moet weten dat de koningin van Engeland, wier afsterven wij sterk betreuren, eene manhaftige mevrouwe is geweest, zij, die zich niet alleen verheugde omdat zij christen mensch was, maar die blijde was, uit liefde van den gekruisten Jesus, beproevingen op beproevingen te onderstaan. Zij heeft dat eenvoudig klooster meer dan haar paleis bemind, omdat zij alhier beter dan ievers begreep, hoe ijdel al de aardse grootheden zijn, en hoe men enkel behoort bezorgd te wezen om den hemel te winnen (1). »

Bossuet had nauwelijks die zoo troostelijke en zoo zielroerende woorden gesproken, of eene andere konin-

(1) *Lijkrede van de koningin van Engeland*, II deel.

gin van Engeland, eene niet minder ongelukkige weduwe, de weduwe van Jacobus II, vroeg om in diezelfde Visitatie hare dagen door te brengen, om, te midden van hare smerten, in die eenzame plaats haren troost te mogen zoeken (1). 't Is nog in de Visitatie van Chaillot, dat de koningin Anna van Oostenrijk zich van tijd tot tijd verbergde, om er de ruste van hare ziele te vinden (2). De jonge koningin Maria-Theresia begaf zich welhaast ook naar dat klooster der Visitatie, om er de onverschilligheid, en, eilaas! de trouwloosheid van Lodewijk XIV te beschreien (3). 't Is nog aldaar dat de hertogin van Nemours, Elisabeth van Vendôme, zich verstak, wanneer men haar met de dood van haren man, Karel-August van Savooie, hertog van Nemours, die met zijnen schoonbroeder lijf om lijf gevochten had, bekend had gemaakt (4). Zij kwam, over van droefheid, aan de deur van dat eenvoudige klooster kloppen, om er aan hare neerslachtigheid volle lucht te geven. Zij was vergezeld van hare twee dochters, die langen tijd bij de Zusters verbleven en het klooster maar verlieten, toen zij, de eene tot hertogin van Savooie, en de andere tot koningin van Portugaal gemaakt werden (5). En die edele en deftige mevrouw de Hautefort, welke aan de koningin Anna van Oostenrijk, de verlaten echtgenoot van Lodewijk XIII, tot troost diende, en daarom de ongunst van derzelve ministers op den hals haalde, zoodanig dat zij door Mazarin schandelijk werd weggejaagd, waar ging zij de droefheid van haar hert uitstorten? tenzij in een klooster der Visitatie, 'k versta in eene plaats die van al die wisselvalligheden niet te spreken weet. Ja, zij, die gezegd had aan Anna

(1) *Stichting van de Visitatie van Chaillot.*

(2) *Ibid.*

(3) *Ibid.*

(4) *De eerste moeders der Visitatie: Meijuffer de Martignat* II deel, bladz. 219.

(5) *Stichting van de Visitatie van Chaillot.*

van Oostenrijk, toen zij haar verliet: « Ik verzekere u, achtbare Koningin, dat, bijaldien ik zooveel voor God gedaan had als ik voor u heb gedaan, ik eene groote heilige zijn zou, » ondervond nu door haar eigen zelve, hoe weinig men op de menschen betrouwen mag, en hoe men den waren troost bij God alleen behoort te zoeken (1). Nog wat geduld, en die beroemde hertogin de Montmorency, welke door den onverzoenbaren Riche-lieu, in den ouderdom van zes en twintig jaar, tot weduwe gemaakt werd, zal ook eene schuilplaats vinden in de Visitatie waar zij in den beginne tranen zal storten met de macht, om vervolgens, gansch gelaten in den wille Gods, manhaftig en sterk afgetrokken van de verganke-lijke wereld voor te komen (2). Duizenden dergelijke voorbeelden zou ik kunnen aanhalen. Die heilige huizen, waar vele menschen zoo weinig mede bekend zijn, dienen tot troost van de godvruchtige zielen, tot rechtveerdig-making der zondaars en der zondaressen, en tot stichting van de gansche samenleving. Dáár oefent men de schoon-ste en de heldhaftigste deugden; dáár werkt men aller-meest aan de belangrijke zake zijner ziele zaligheid.

Niet enkel verspreidden de geestelijke dochters van Sinte Chantal de godsvrucht en de liefde tot God onder de wereldlingen, maar zij trachtten ook dat de oude talrijke abdijen der zeventiende eeuw in vurigheid toenamen. De vermaarde abdij van Sinte Catharina van de Orde van Citeaux, waar Sint Franciscus de Sales vruchteloos veel voor gedaan had om ze te hervormen, was, na zijne dood, aan de pogingen der nonnen der Visitatie hare verbetering verschuldigd (3). In Burgonje had de abdij van Onze Vrouwe van Tart,

(1) *Mevrouw de Hautefort*, door M. Cousin.

(2) *Leven van mevrouw de Montmorency*. Parijs, 1864, 1 boekd. in-8.

(3) *Leven van moeder de Ballon*.

die tot groote verslapping was overgegaan, het geluk uit hare vadsigheid te geraken, dank aan de zorge van moeder Favre, die zich er met twee of drij Zusters van hare Orde kwam neerzetten (1). Te Troyes, vroeg men naar de geestelijke kinderen van Sinte Chantal, om eenige nonnen, op wier gedrag er iets of wat op te zeggen viel, in vuriger kloosterzusters te herschappen. De uitval ging de verwachting te boven (2). Zoo ging het ook te Arles, te Blois, te Cusset, in Auvergne, te Orleans en te Parijs (3). Het was genoeg dat de Zusters der Visitatie te voorschijn kwamen, om alle lafhertigheid te doen staken, om de regels van het klooster te doen onderhouden. In 1644, toen de eerbiedweerdige pater Eudes, stichter der zendelingen van Jesus en van Maria, in de stad Caen een huis voor dochters, die een slecht leven geleid hadden, opende, tot wie nam hij zijnen toevlucht om de nonnen te vormen die dat huis zouden bestieren? tenzij tot de deugdzame en schrandere Zusters der Visitatie. Vijf harer vertrokken naar Caen, stelden er eenige regels op, die groote gelijkenis hadden met die van de Visitatie, vormden er goede religieuzen, en keerden niet eerder naar haar klooster weder, dan toen zij zagen dat de aanvankelijke geestelijke gemeente wel voorwaarts wilde, en veel beloofde voor de toekomst. En twintig jaar later, toen Lodewijk XIV de vermaarde abdij van Port-Royal van het Jansenismus begeerde te zuiveren, aan wie vertrouwde hij die moeilijke zending, waar Bossuet geen weg mede geweten had, toe? Nogmaals aan de geestelijke dochters van Sint Franciscus de Sales en van Sinte

(1) *De eerste moeders der Visitatie*, I boekd. bladz. 40.

(2) *De eerste moeders der Visitatie*, I boekd. bladz. 57.

(3) Zie de verschillende *Stichtingen dier huizen*. Zie insgelijks de *Levens van de weduwen der Visitatie*, bladz. 166, en de *Levens der eerste oversten*, bladz. 68.

Chantal. En, indien de uitval beneden derzelver verwachtinge bleef, ten minste hadden zij het geluk te vernemen dat de nonnen van Port-Royal vastgesteld hadden tot hare overste niet dan een bekwaam mensch, die in de dolingen harer medezusters niet deelde, te verkiezen. Een weinig later, toen Lodewijk XIV, op verzoek van mevrouw de Maintenon, het koninklijk huis van Saint-Cyr had gesticht, en de dames van *Saint-Louis* met deszelfs bestier belast had, was het wederom tot de Zusters der Visitatie dat hij zijnen toevlucht nam, om die edele mevrouwen de deugden van haren staat te leeren.

Ziedaar eenige van de diensten die de Visitatie bewees aan de zielen en aan de maatschappij, diensten, welke zij tot den dag van heden niet ophoudt te bewijzen. In het algemeen gesproken, heeft men maar een verkeerd gedacht van de nonnen die in een besloten klooster wonen. Men begrijpt niet, hoe het mogelijk is dat zij met de wereldlingen in onderhandelinge treden. En nogtans, hoe talrijk zijn de personen niet die zij, in de spreekkamers harer huizen, weten te troosten, te verlichten en te versterken? Indien men aan mijn gezegde twijfelde, dan zou men op de brieven der Visitatie eenen oogslag behooren te geven, en wel bijzonderlijk op die van Sinte Chantal. Dáár treft men den wonderbaren en kostelijken invloed der heiligen op de wereldsche menschen aan. Zie, die deftige moeder de Chantal, welke alles uit liefde tot God vaarwel had gezegd, welke men sterk gelaakt had, omdat, volgens het babbelen van velen, zij haar verstand en hare deugden tusschen vier muren zou begraven, wordt nu de raadgeefster en de leidster van een groot getal beroemde mannen, ja, van prinsen en van prinsessen! De bisschoppen gingen haar vinden, om te weten hoe zij hun bisdom moesten bestieren; eenige priesters maakten haar met den staat

hunner conscientie bekend, eenige schrijvers vraagden haar hunne boekwerken te willen nazien. Bij honderden beproefde zielen smeeken haar voor haar te willen bidden, haar middenin hare geestelijke noodwendigheden, eene hulpveerdige hand te bieden. Evenals de zon die, in een bosch, al door de takken van de boomen hare stralen schiet, zoo aangenaam kwam moeder de Chantal achter het traliwerk van de spreekkamer voor; met de zon in dees punt nogtans verschillende dat, hare geweldige bezigheden en hare overgrootte briefwisseling in acht genomen, zij allengskens hare krachten verloor. Omtrent het jaar 1631, was Sinte Chantal zoo vermoeid en afgemat van werken, dat zij zich onbekwaam oordeelde om dien last, die altijd maar vermeerderde, langer te dragen, en dat zij besloot eene Zuster van de Visitatie tot hare geheimschrijfster te maken.

God, die de aanvankelijke Visitatie reeds met zoovele gratiën begunstigd had, was tewege haar eene nieuwe te verleen. Hij zou haar eene bekwame en aangename geschiedenisverhaalster, die ongetwijfeld hare Orde gansch bijzondere diensten bewijzen zou, geven. Die Zuster heette in de wereld mejuffer de Chaugy, en heeft te belangrijke rol gespeeld in de Visitatie, om hier in het donker gelaten te worden.

Zij was uit eene edele familie van Burgonje oorspronkelijk. Sint Franciscus de Sales, die op zekeren dag met haar genoennaald had bij M. den maarschalk van Sint-Géran, had geraden wie zij was, en hoe zij bestond. Toen het nagerecht was opgezet, nam hij eenen appel uit het tafelbord en behandigde dien aan jonkvrouw de Chaugy, met den lach op het wezen zeggende: « Ik weet dat de jonge dochters liefhebsters van de zoetigheden zijn. » Dan voegde hij erbij: « Een tijd zal komen, dat gij het nonnenkleed der Visitatie zult aantrekken. » Voorzegging die vele jaren lang schéén niet

te zullen volbracht worden. Begaafd met veel verstand, vriendelijk van manieren, blijmoedig van karakter, behendig in 't spreken en in 't schrijven, en daarbij bevallig van gelaat, was mejuffer de Chaugy de wereld, die haar veel beloofde, sterk genegen. Zij was nog maar zestien jaar oud, toen zij in het vaderlijk huis eenen edelen en bekwamen jongeling, die, evenals zij, in de poëzij en de muziek al zijn verzet vond, bemerkte. Zij beminde hem; haar vader keurde die verknochtheid goed. Nog éenen stap, en 't was gedaan met de voorzegging van Sint Franciscus de Sales. Doch God waakte, en niet dan om mejuffer de Chaugy des te beter tot zich te trekken, had Hij toegelaten dat zij groote genegenheid voor de wereld opvatte.

De moeder van jonkvrouw de Chaugy weigerde toe te stemmen, dat hare dochter met dien rijken jongeling het huwelijk aanging. Deze vertrok naar het leger en werd er om het leven gebracht. M. de Chaugy verwisselde het tijdelijke met het eeuwige. Dus in de weerddij van eenige dagen, kwam mejuffer de Chaugy niet dan hertzeer en pijn tegen. Om wat troost te smaken te midden van hare neerslachtigheid, en ook om hare moeder, met wie zij niet goed kon overeenkomen, te ontvluchten, ging zij eenigen tijd wonen in het klooster van Paray, bij de eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie, hare moei. Onze Heilige verstond zoo seffens waarom die jonge juffer zoo buitenmate ontroostbaar voorkwam; zij wist dat niet enkel de dood van haren vader, maar ook de dood van den jongeling dien zij bemind had, haar veel droefheid veroorzaakte, en daarom stelde zij haar voor, ten einde haar wat verzet te verschaffen, met haar naar Annecy af te reizen. Het verlangen om van landstreek te veranderen, de begeerte om hare moeder te ontvluchten, die haar, tegen haren dank, dwingen wilde te trouwen met iemand voor wien zij geene genegenheid

had, de blijdschap van in 't gezelschap van eene zoo eerbiedwaardige moei, eene reis te mogen doen in Savooie, zie, dat alles wekte haar op om den voorstel gretig te aanveerden. Nogtans in den grond van de zake, was zij van de kloosters afkeerig, en wel van zin nooit het nonnenkleed aan te trekken.

Zij zelve heeft verteld, wat al moeite zij doen moest om den dorpel van het klooster van Annecy over te stappen. Zij riep Sint Joseph aan, opdat niemand zou bemerkt hebben, hoe verlegen zij was, en, in haar hert, maakte zij het voornemen in het klooster niet lang te verblijven. Doch, nauwelijks hadden de Zusters haar gezien, of, hoogst voor haar ingenomen, stortten zij vurige gebeden, opdat het den Heere zou beliefd hebben haar dat deftig mensch tot medezuster te geven. Moeder de Chatel was eene van dezen die meest verlangden zulks te zien gebeuren. « O! zegde zij, indien die jonge juffer zich teenemaal den Heere opdraagt, zal zij veel tot Gods glorie werken. » En toen het gebeurde dat zij in het klooster jonkvrouw de Chaugy bejegende, zegde zij haar zeer vriendelijk: « Wanneer zult gij dan luisteren naar de stem der gratie? » Mejuffer de Chaugy verhaastte zich niet. Zij maakte verzen, stelde schoone lofzangen op, schreef neer de sermoenen die op haar bijzonderen indruk deden, en diende, de schranderheid van haren geest in acht genomen, de Zusters tot verzet. Doch, te midden van hare vroolijkheid, docht het haar nu en dan eene stem te hooren, die haar zegde: Wie van beiden is beter, de wereld of het klooster? Lastige vraag die niet zelden in hare ooren klonk en waar zij niet begeerde op te antwoorden. De zaken stonden alzoo, toen een predikant de lofrede van Sint Pieter en van Sint Pauwel kwam doen, in het klooster. Met hunne gehoorzaamheid te prijzen, verhefte hij allermeeft zijne stem tegen de zielen die gedurig wederstaan aan de gratie, en die niet vreezen de wereld bij God te vergelijken.

't Was de lichtstraal. Mejuffer de Chaugy, diep in de ziele geschokt, in tranen smeltend, ging zich vóór de voeten van Sinte Chantal nederwerpen, en verklaarde haar dat de worsteling gedaan was, en dat zij 't gewonnen gaf. Onze Heilige toonde meer blijdschap dan verwondering. God had haar met die gesteltenis van jonkvrouw de Chaugy bekend gemaakt. Doch zij zegde, dat zij haar had laten geworden, eerder, dan haar, tegen haren dank, te dwingen.

Mejuffer de Chaugy trok het nonnenkleed aan in de maand Mei 1629, zeven jaar na de dood van Sint Franciscus de Sales, en ontving de namen van Francisca-Magdalena. Het volgende jaar deed zij hare kloosterbeloften, en 't was korts nadien dat Sinte Chantal haar tot hare geheimschrijfster verkoos. Te rekenen van dien tijd, verliet deze de Stichtster der Visitatie niet meer. Zij vergezelde haar op hare reizen; zij schreef onder haar toezicht. Hare twee cellen waren dichtbij elkander. Alzoo met onze Heilige in de innigste onderhandelinge getreden; leerlinge van moeder de Chatel, die haar, binst haren proeftijd, tot novicemeesteres gediend had; volgeling van moeder de Blonay, die later hare overste werd en hare vriendinne; onderhoorige van al de eerste moeders der Visitatie, met wie zij naderhand gansch bijzondere gemeenschap had; gekomen op den oogenblik dat de Orde aan 't groeien en aan 't bloeien was; wonderbaar geschikt om alles goed na te zien en wijselijk te oordeelen, verstond de jonge geheimschrijfster wat God van haar wilde, en hoe zij bestemd was om al de aangename en heldhaftige daden der Zusters van de Visitatie te boeken. Het wilde wel lukken, of liever de goddelijke Voorzienigheid liet toe, dat die jonge non uit de familie van de beroemdste schrijvers oorspronkelijk was. Zij had eene ongemeene behendigheid om de zaken te verhalen, eene buitengewone schranderheid van geest om

alles goed te vatten en op te stellen. Indien zij bij het hof van Lodewijk XIV geleefd had, zou zij, in het geven van verslagen, mevrouw de Sévigné, hare nicht, geëvenaard hebben. In het gebergte verstoken, in een klooster verblijvend, zonder met de goede schrijvers en de vermaarde tijdgenooten in gesprekke te komen, overlast van bezigheden, en niet dan het welzijn van de geestelijke gemeente vóór oogen hebbend, is het niet te verwonderen dat haar schrijftrant iets of wat te wenschen laat, dat zij wat lang van stijl is, dat zij in hare uitdrukkingen wat zinnebeeldig en spitsvinnig voorkomt. « Desniet-tegenstaande mag zij, voor wat de schranderheid van geest betreft bij mevrouw de Sévigné vergeleken worden. Evenals deze bezit zij eene levendige verbeeldingskracht, weet zij gezond te oordeelen, de gebeurtenissen onpartijdig neer te schrijven en allermooist te vertellen. Zij heeft wel is waar die aangename schertserij niet van de markgravin, maar zij gaat haar in de godvruchtige wijze van de dingen mede te deelen te boven (1). »

Zuster de Chaugy had nauwelijks eenige woorden op het papier geschreven, of Sinte Chantal begreep zoo seffens, hoe groot de gave was die God aan hare Orde deed. Overtuigd dat zij maar weinig tijds meer te leven had, verzamelde de eerbiedwaardige Stichtster met de grootste zorgvuldigheid al wat met den oorsprong der Visitatie betrek had. Zij wilde dat zuster de Chaugy in haar werk deelen zou. Nu eens dicteerde zij verscheidene uren lang wat zij te schrijven had; een anderen keer vertelde zij haar vele dingen, en gebood haar die op te stellen. In al de kloosters die zij bezocht, beval zij haar aantekeningen te doen, iets of wat wegens den oorsprong van ieder klooster in 't bijzonder te boeken. Te Annecy, had zij haar opgelegd al de schoone daden

(1) *De eerste moeders der Visitatie*. Voorrede van M. Lodewijk Veuillot.

van moeder de Chatel, van moeder de Blonay en van veel andere nonnen, heimelijk neer te schrijven. Wanneer zuster de Chaugy een verslag van 't een of 't ander gedaan had, ging zij het dragen naar Sinte Chantal, die het overlas en verbeterde als het noodig was. Dat had, voor wat de nauwkeurigheid betrof, zijn voordeel; doch, van een anderen kant, het had zijn nadeel. Immers onze Heilige wilde niet dat men van haar sprak. Zij schrabde onbermhartig uit al wat tot hare eere verstrekke. Niet zelden ook gebod zij aan zuster de Chaugy te knielen, zeggende: « Dat is voor uwe straffe, want het betaamt niet alzoo te spreken van eene zondares, en wacht u wel van mij nog in het vervolg den minsten lof toe te zwaaien. » Gelukkig dat dergelijke bevelen niet verplichtend zijn. Hoe meer moeder de Chantal begeerde onbekend te blijven, hoe meer zuster de Chaugy wedijverde om de woorden en de werken van onze Heilige neer te schrijven. Alleenlijk was zij bezorgd om zich te verbergen, en niet zelden bracht zij, om door de Zusters niet gade geslagen te worden, geheele nachten over in 't opmaken van hare aantekeningen. Dat kostte haar bijna het verlies van hare oogen. Moeder de Chantal, om die gesteltenis van zuster de Chaugy hoogst bekommerd, ging een beroemden geneesheer te rade, die effen weg zegde dat, bijaldien voornoemde Zuster niet ophield te werken, zij nooit zou genezen en stekeblind zou worden. Onze Heilige kon hare geheimschrijfster niet missen. « Mijne Dochter, zegde zij haar op zekeren avond, ik ondervinde dat de dokter juist oordeelt, maar hoe gedaan, om uwen dienst niet meer van noode te hebben? Het is den Heere bekend. In alle geval, laat ons te zamen bidden, opdat God ons, middenin de moeilijkheden, ter hulpe kome. » En dit zeggende maakte Sinte Chantal een kruisteecken op de zieke oogen van zuster de Chaugy, en gebod haar te gaan slapen. Nauwelijks was zij inge-

sluimerd, of de heilige Franciscus de Sales, uitgedost in zijn bisschoppelijk gewaad en schitterend van glorie, verscheen haar, zeggende: « Mijne Dochter, ik ben van God gezonden om u te genezen, om dieswille dat gij onze Orde groote diensten bewijst, en Hij van u nog meerdere verwacht. » Die woorden uitgesproken hebbende, verdween hij dadelijk; en, o wonder! de Zuster was volkomenlijk genezen. Oogenblikkelijk gingen al de nonnen, Sinte Chantal aan 't hoofd, naar de kapel, om God voor die uitstekende weldaad te bedanken (1).

Zuster de Chaugy nam wederom de pen in de hand. Doch in haar ging de ootmoedigheid met het vernuft gepaard: nooit wilde zij toelaten dat hare schriften in 't licht kwamen (2). Enkel één dezer werd uitgegeven toen zij nog leefde. Buiten hare wete naar Rome gezonden, werd dit handschrift gelezen door de Kardinalen die, hoogst verwonderd over de groote geleerdheid van die eenvoudige non, haar, namens den Paus Alexander VII, oplegden, het ter pers te laten gaan. De overige zijn verdoken gebleven in de kloosters, waar onze tegenwoordige eeuw, die zoovele dingen aan den dag brengt, schijnt ze te willen uittrekken.

Ziedaar zuster de Chaugy. Ziedaar de aangename, geleerde, doch ootmoedige schrijfster van de Visitatie.

(1) *Leven van moeder de Chaugy*, 2 boekd. in-12. Oranje, 1859.

(2) Vele van hare werken zijn nogtans biast haar leven gedrukt geweest, maar enkel voor de nonnen der Visitatie.

Neg-en-en-twintigste Hoofdstuk

De kostscholen der Visitatie.

IEHIER nog eenen dienst welken de Visitatie zou bewijzen aan de zielen en aan de maatschappij, en waardoor zij veel lof en eere op zich zou trekken.

In de kloosters van die Orde vergaderden te dien tijde een groot getal rijke kinderen, die, onder het bestier van de geestelijke dochters van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal, er haren geest kwamen vormen, haar hert en haar geweten.

De oorsprong van die kostscholen komt tamelijk vreemd voor. 't Waren de tijdsomstandigheden, veelmeer dan de wil der heilige Stichters, die ze tot wezen brachten. Noch de achtbare bisschop van Geneve, noch dezès eerbiedwaardige medewerkster, hadden ooit gedacht, om kostscholen in de Visitatie op te richten; zij weigerden zelfs langen tijd zulks te doen: de stroom sleepte hen mede. Men sprak toen niet dan van opvoeding. Na den eersten oogenblik van verslagenheid, veroorzaakt door het getal en de grootheid der geloofsverzakingen waar de opstand van Luther gelegenheid aan gaf, veroorzaakt vooral door de gemakkelijkheid voor gansche volkeren van verleid te worden, was er boven de katholieke wereld een lichtstraal opgerezen. Bij de

schemering van het onweder, begreep men dat de onwetendheid in de dingen van God de eenigste oorzaak van al die onheilen was, en dat de goede opvoeding het eenigste hulpmiddel scheen te zijn daartegen. Iedereen verstond, hoe noodig het was de jongelingen tot zich te roepen, hen den weg der deugd te leeren, hen tegen de dreigende zwarte wolken te beschutten. Van alle kanten sloeg men hand aan 't werk om de verderfelijke plannen der boozen te verijdelen. Men gaat aan 't stichten van groote en van kleine seminariën. De Jesuïeten openen scholen voor de welhebbende kinderen; de Priesters van het Oratorium, voor de jongens der burgerklas; de Paters van het Christene Onderwijs, voor de kleinen des armen volks. 't Is een algemeene geestdrift. Indien het tegenwoordige op het spel gezet is, wil men ten minste het toekomstige redden. De heiligen trekken zich de zake der opvoeding fel ter herte. Sint Carolus Borromeus, Sint Vincentius a Paulo, Sint Josephus Calas Sanctus, M. Olier, de eerbiedwaardige Cesar de Bus, wedijveren om seminariën, colleges en scholen voor de jonkheden te openen.

't Is dezelfde vurigheid voor de opvoeding der jonge dochters. Men ziet te gelijk, en tot een en hetzelfde einde, de volgende geestelijke gemeenten te voorschijn komen: de Zusters van Onze Lieve Vrouwe, die den gelukzaligen Pieter Fourrier voor stichter hebben; de Zusters van het Kruis, de Zusters van Sinte Genoveva, de Zusters van Sint Joseph, de Zusters van de Presentatie, de Zusters der Christene Scholen, die zich te lande verspreiden en er voor de arme kinderen kosteloze scholen openen. De Ursulinnen herleven in de steden, en, met te herleven, maken zij de Predikheerinnen en de Bernardinen, die sedert lang de opvoeding der rijke kinderen bezorgden, wakker. De oude abdijen zelf, waar de jongste dochters der beroemdste huisgezinnen hare geleerdheid ontvingen, weten ook van nieuwe vurigheid te spreken.

Men begrijpt lichtelijk dat, middenin eene dergelijke geestdrift, alle oogen gevestigd waren op de Visitatie, en dat vele moeders verlangden om de opvoeding harer kinderen aan de geestelijke dochters van Sint Franciscus de Sales, die wonderwel de plichten van eene jonkvrouw in de wereld had verstaan en uitgelegd, toe te vertrouwen. De vurige bewondering van de *Inleiding tot het godvruchtig leven*, bewondering die van dag tot dag sterk aangroeide, die maakte dat men dien boek in alle talen overzette, en dat men hem schier tusschen alle handen vond, ziedaar wat, tegen den dank van den bisschop van Geneve zelven, gelegenheid gaf aan het stichten der kostscholen van de Visitatie. De liefde die men Sinte Chantal en hare ootmoedige doch verstandige medezusters toedroeg, hielp ook niet weinig om die belangrijke kostscholen te doen oprichten. O schoone zaak! de *Inleiding tot het godvruchtig leven* zou tot programma van opvoeding, en de moeders de Chatel, de la Fayette, de Chaugy en de Blonay, allen uit edele en rijke familiën afkomstig, tot leermeesteressen dienen. Is het dan te verwonderen, dat de menschen der zeventiende eeuw dat slag van onderwijs sterk genegen waren?

Ook, nauwelijks had Sint Franciscus de Sales de eerste huizen van de Visitatie gesticht, of uit alle gewesten schreef men hem, om hem te smeeken er kostgangsters te willen in aanveerden. De heilige Kerkvoogd wees in den beginne die vragen van de hand. Hij had reeds aan zijn plan veranderinge toegebracht: moest hij het eene tweede maal veranderen? Van eene werkende Orde, bestemd tot het oppassen der zieken, had hij eene besloten en beschouwende Orde gemaakt: moest hij deze nu in eene onderwijzende Orde herscheppen? De deftige bisschop van Geneve was van dat gevoelen niet. « God wil niet, schreef hij aan eene overste, dat wij ons met het onderwijs der dochtertjes bezig houden, maar dat

wij aan de volmaaktheid der mevrouwen en der mejuffers werken (1). » Sinte Chantal antwoordde in denzelfden zin aan eenen bisschop: « Monseigneur, naar het schijnt, verlangt gij dat de nonnen der Visitatie het onderwijs der kleine kinderen op zich nemen; dat zouden wij volgeern doen, Monseigneur, ware het niet dat de regelen van onze Orde daarmede streden. Nogtans wij zullen de zake eens goed onderzoeken, en geene moeite sparen om, als het mogelijk is, u niet tegen te spreken (2). »

Doch, indien de eerbiedwaardige bisschop van Geneve geweigerd had de deur van zijne kloosters voor al de kostgangsters, die vroegen om er in aanveerd te worden, te openen, had hij ze eventwel niet ganschelijk toegesloten. Hij had toegestaan dat men er eenige jonge dochters, die van kindsgebeente af genegenheid gevoelden om non te worden, in ontving, en dat men ze bleef herbergen, totdat zij oud genoeg waren om te weten wat er haar te doen stond. Ongetwijfeld voorzag hij dat hij een grooten last op zich trok. « Maar, zegde hij met zijne gewone schrandereheid van geest, beter is het eenige rozen te hebben die prikkelen dan geene rozen hoegenaamd (3). »

Dus, begeerende dat zijn geestelijke hof met rozen zou voorzien zijn, nam Sint Franciscus de Sales eenige maatregelen, opdat zij er een goeden geur zouden verspreiden, en geenszins in des bloemkweekers' weg zouden staan. Te dien einde besloot hij in de kloosters der Visitatie niet dan eenige brave juffertjes, en bij voorkeur dezen die tot het kloosterleven trek gevoelden en hoogst godvruchtig voorkwamen, te aanveerden.

Inderdaad, te beginnen met den oorsprong van die geestelijke gemeenten, bejegent men er kleine kinderen.

(1) *Brieven van Sint Franciscus de Sales*, 356 brief.

(2) *Brieven van Sinte Chantal*, 50 brief.

(3) *Brieven van Sinte Chantal*, 468 brief.

In 1610, bij het stichten van het klooster van Annecy, vergezelt de jonge Francisca mevrouw de Chantal, hare moeder. Mevrouw Colin, die uit Lyon afreist met mevrouw de Gouffier, neemt ook hare kleine tienjarige Anna mede; eene nicht van Sint Franciscus de Sales, de vijftienjarige Joanna-Maria de la Croix komt die juffers vinden aldaar; anderen, die het klooster van Annecy niet bewonen, zooals Claudia-Agnes de la Roche, gaan het, naar beliefte, in en uit; en moeilijk zou men een handschrift van de Visitatie aantreffen, waar er niet te gelijk gewag gemaakt wordt en van de deugdzaame en ingekeerde Zusters, en van derzelver vriendelijke jonge gezellinnen.

Op zekeren dag, bij voorbeeld, dat Sint Franciscus de Sales vroeg om te spreken met moeder de Chantal, kwam deze dicht bij het traliewerk van de kamer der vreemdelingen staan, hare kleine welbeminde gezellin Anna Colin met de hand houdende; want, toen de Stichtster der Visitatie het geluk had met den achtbaren bisschop van Geneve in onderhandelinge te treden, had zij steeds iemand bij zich. Ons beider Heiligen waren sterk aan 't praten, en de jonge Anna speelde op den grond, toen al met eens de deur van de kamer openging, en men Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal met de komst van den aartsbisschop van Lyon bekend maakte. Dadelijk stond de Kerkvoogd van de plaats waar hij gezeten was op, en ging het Opperhoofd van de Kerke van Lyon met gansch bijzondere vriendelijkheid te gemoet. Terwijl de twee deftige bisschoppen elkander groote eere bewezen, doet Sinte Chantal teeken aan de kleine Anna, en toont haar, ze tegen de tralie verheven houdende, een staaltje van de buitengemeene ootmoedigheid van Sint Franciscus de Sales.

Een anderen keer dat het moeder de Blonay te beurt viel met den kerkvoogd van Geneve te klappen in

de spreekkamer, was zij insgelijks vergezeld van het jonge kind Anna. Na eenen oogenblik koutens, bemerkte moeder de Blonay dat er twee deuren wijd open stonden, en, vreezende dat de bisschop mogelijk daar ongemak zou van hebben, gaf zij hem desaangaande hare verlegenheid te kennen. Sint Franciscus de Sales verhaastte zich om eene der deuren toe te doen, doch kwam op zijne stappen weder, zonder iets verricht te hebben, zeggende: « Welbeminde Dochter, ik ontware daar bij geheel hoopen juffertjes die mij zoo vriendelijk aanschouwen, dat ik den moed niet heb de deur vóór haren neus te sluiten. » Van die overgroote goedheid fel getroffen, gebood moeder de Blonay aan de kleine Anna de deur langs den anderen kant toe te maken (1).

Men treft dan kinderen aan in de Visitatie het jaar zelf van hare stichting. Ten einde aan die juffertjes al hare vrijheid te laten, wilde Sint Franciscus de Sales niet dat zij het nonnenkleed droegen; doch, opdat zij zich zouden herinneren dat zij mogelijk tot kloosterzusters zouden gemaakt worden, sneed hij zelf haar een kleed, dat half wereldsch en half kloosterlijk voorkwam. « Mijns dunkens, schreef hij aan moeder de Chatel, zult gij wél doen met uwe kostgangsters een eenvoudig kleed, doch geenszins het nonnenkleed te bezorgen; daarbij zult gij oppassen, dat dit kleed zwart of bruin zij en van geene versiering te spreken wete; het betaamt immers dat wij het voorbeeld navolgen van de nonnen van Saint Pauwel van Milaan, die willen dat hare kostgangsters eene kleeding, sterk met de hare verschillend, dragen. Nogtans ik sta toe dat uwe kleinen op het hoofd met een sluiertje te voorschijn komen,

(1) *Levens van verscheidene eerbiedwaardige moeders van de Orde der Visitatie*, 1 boekd. in-12. Avignon, 1634, bladz. 58.

waardoor zij, voor wat het costuum aangaat, gedeeltelijk de Zusters van het huis zullen gelijken (1). »

Dat klein costuum werd aan de kinderen, die het verdiend hadden, plechtiglijk gegeven. Te rekenen van dien oogenblik gedoogde men, dat zij eenige oefeningen van de geestelijke gemeente volgden. Zij verzetteden zich met de Zusters; zij psalmodiëerden de vespers en de completen; zij onderhielden de groote stilzwijgendheid in zekere plaatsen van het huis; zij wachtten zich van wijd en zijd te kijken in de koor en in den refter, en zij gingen voor jonge nonnen door. Men bracht aan hare doop- en familienamen nog geene veranderingen toe; maar men noemde ze reeds *de Zusters van het klein habijt*.

Gelijk men ziet, is er nog geene kwestie van kostscholen; doch men hebbe wat geduld. Welhaast zullen de kostgangsters in groot getal naar de kloosters der Visitatie afkomen. 't Zijn die juffertjes, of, in andere woorden, *die Zusters van het klein habijt* welke haar de deur zullen openen.

Overigens zou men mis zijn te gelooven dat, behalve de nonnen, er in den beginne in de kloosters der Visitatie niet dan *Zusters van het klein habijt* te vinden waren. Francisca de Chantal nam dat kleed nooit aan, en mag alzoo als de eerste en oudste kostgangster der Visitatie aanzien worden. Anna Colin integendeel droeg het zeer vroegtijdiglijk. « Moeder de Chantal, zegt een geschiedschrijver, was die brave juffer allermeeft toegedaan; zij gaf haar het klein habijt, en maakte haar met de verbin-tenissen van haar voorbereidend kloosterleven bekend. De jonge Anna, die voor de eerste Zuster van het klein habijt doorgaat, was een voorbeeld van eenvoudigheid en van godvruchtigheid (2). »

(1) *Brieven van Sint Franciscus de Sales*, 454 brief. — Sinte Chantal weet die kleeding vollediger te beschrijven, *Costumenboek*, bladz. 28 en 337.

(2) *Levens van de moeders van Avignon*, bladz. 58.

Indien Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal weigerden in den beginne kostgangsters te aanveerden in de Visitatie, was het uitsluitelijk omdat zij voor moeilijkheden vreesden, omdat zij daarin voor de Zusters eene oorzaak van groote verstrooidheden zagen (1). Doch die vreeze hield allengskens op, en weldra was men overtuigd dat, zoo er in het openen van kostscholen te Annecy en elders eenig bezwaar bestond, er toch ook voor de Orde veel voordeel daarvan te verwachten was. Inderdaad, eens dat het lastig werk der stichtingen zou voltrokken zijn, zouden de jonge Zusters alzoo eene goede gelegenheid aantreffen om haren geest en haar hert te vormen, om blijken van gansch bijzonderen ijver en buitengewone zelfopoffering te geven; en verre dat, door 't geweld van de bezigheden, zij belet zouden zijn den weg der volmaaktheid te bewandelen, zouden zij integendeel, door 't zien van die brave juffertjes, sterk opgewekt zijn om dagelijks meer en meer voortgang in de deugd te doen. Ook aarzelt de eerbiedwaardige moeder de Chantal, die vroeger van de kostscholen niet weten moest, eindelijk niet meer. Zij schrijft aan den aartsbisschop van Tarantaise, zeggende: « Monseigneur, wat de jonge dochters betreft, van wie gij mij gesproken hebt, ik ben bereid ze als kostgangsters in de kloosters der Visitatie te aanveerden en uwe verlangens alzoo teenemaal te voldoen. Alleenlijk verzoek ik u, achtbare Kerkvoogd, te zorgen dat de juffers die naar de Visitatie gezonden worden niet al te jong van jaren zijn, doordien wij ons met de geheel kleine kinderen niet kunnen bezig houden. In alle geval, wij zullen ons voegen naar uwe maniere van zien, en naar uwe vaderlijke raden (2). » Zij wekt omtrent denzelfden tijd moeder de Beaumont

(1) *Brieven van moeder de Chaugy*. Brieven 14 en 15.

(2) *Brieven van Sint Franciscus de Sales*. Uitgave Migne, VI boekd. bladz. 849.

op, opdat zij eene kostschool te Pignerol zou stichten (1); en eindelijk zegt zij aan moeder de Chaugy, te laten weten aan al de oversten van de huizen der Visitatie, dat zij gerustelijk al de kostgangsters, die zich aanbieden, mochten aanveerden (2). Ook in 1635, treft men er in al de kloosters der Orde aan. En toen het volgende jaar moeder de Chantal Frankrijk doorkruist, ontwaart zij in de geestelijke gemeenten van Parijs, van Lyon, Autun, Montferrand, Montpellier, Avignon, in één woord, overal waar zij stil staat, jonge juffers die haar te gemoet loopen, en die haar vragen om eenige verzen te mogen aflezen, en om eenige liedjes te zingen. Overal streelt zij die, zegent ze, en geeft haar eenige goede raden en eenige kleine belooningen.

En het getal mejuffers, die in de Visitatie opgevoed worden, groeit niet alleenlijk aan, maar de aangename geest van Sint Franciscus de Sales en de kloekmoedige handelwijze van Sinte Chantal staan om zoo te zeggen op de aangezichten dier talrijke kinderen te lezen. Zij toonen door hare manier van doen, hoezeer zij de deugd beminnen, hoezeer zij zich gelukkig achten in de kloosters der Visitatie een eenvoudig en verborgen leven te leiden. Te Pont-à-Mousson, onder anderen, verneemt eene twaalfjarige edele juffer, Anna-Hendrika d'Harau-court, niet dan met tegenzin dat hare moeder tewege is haar naar huis te roepen, om haar, in stede van hare zieke moei, tot abdis van Sint Pieter te maken. Wat doet die jonge en vriendelijke dochter? Zij snijdt zich het hair van 't hoofd af, en loopt in die gesteltenis naar hare moeder, zeggende: « Dat is eene schoone abdis, he! voor geen goud van de wereld zou ik willen non zijn

(1) *Omzendbrief van de Zusters van Pignerol*, 14 April 1857.

(2) *Brieven van moeder de Chaugy*, 14 en 15 brief.

in een klooster waar men, naar het schijnt, van zijn hair veel werk maakt (1).

Te Montt errand, wordt de twaalfjarige Maria-Serafina de Chanflours, die gewoon was zich voor eenen niet in gramschap te stellen, een engel van zachtmoedigheid, niet dan met het leven van Sint Franciscus de Sales aandachtig te overleggen. Als zij op het punt was van kwaad te worden, deed zij geweld om hare drift in te toomen, en sprak niet één woord. « Het mag zoet of bitter zijn, zegde zij, wat men mij toebrengt, steeds zal ik mij de handelwijze van Sint Franciscus de Sales, die alles uit de hand des Heeren met liefde aanveerde, herinneren, en nooit vergeten dat ik God, zoowel in den voor- als in den tegenspoed, behoore te loven en te danken (2). » Te Chambéry, op zekeren dag dat een hevige wind veel fruit en bijzonderlijk veel schoone pruimen op den grond geworpen had, zwichtten zich de kleine kostgangsters, die in den hof aan 't wandelen waren, er op te trappelen, verre van die op te eten of ze te zakken. Sinte Chantal, die alsdan in het klooster van Chambéry verbleef, was zoo voldaan over het deftige gedrag dier ingekeerde en verstorven kinderen, dat, tot belooning harer wijsheid, zij haar dadelijk de lekkerste en beste pruimen van den gaard deed behandigen (3). Te Besançon, gaf jonkvrouw Maria-Clara de Cusanges, van wie wij reeds gesproken hebben, bijzondere blijken van ootmoedigheid en van zelfopoffering. Zie, op zekeren keer dat, t'huis komende van eene reis naar Gray en Champlitte, er haar, vanwege de Zusters die haar vergezelschapten, gevraagd wierd wat er haar docht van al de eere die men haar bewezen had, antwoordde zij geheel verstandiglijk: « Wat ik daarvan denke, is

(1) *Stichting van het klooster van Pont-à-Mousson*, bl. 261.

(2) *Stichting van het klooster van Montferrand*, bl. 144.

(3) *Stichting van het klooster van Chambéry*.

gemakkelijk om te verstaan: 't is nietigheid en groote nietigheid. Want, waarom zwaait men mij zoo gansch bijzonderen lof toe? Is het niet enkel, omdat, mijne aanzienlijke fortuin in acht genomen, ik twee kloosters heb helpen stichten te Gray en te Champlitte? Ware ik van schaapherders' afkomste, men zou van mij zooveel niet spreken en zich weinig om mij bekommeren. » En een anderen dag dat haar broeder en eenige jonkers, hare neven, haar een bezoek hadden afgelegd, en haar met geestdrift vertelden wat al plezier zij in de wereldsche feesten genoten, stond zij, moede van al dien praat te hooren, al met eens overeind, vergaderde in hare schort wat zand en wat vaagsel, en kwam dat vóór hunne voeten uitschudden, zeggende: « Ik weet wat er van is van uwe vermaken. Ziehier hetgeen zij weerd zijn! »

Men zou van geen eindigen weten, wilde men al de aangename woorden bijeenrapen welke uit den mond van die jonge kostgangsters der Visitatie vloeiden, wilde men al de eenvoudige gezegden, al de schoone trekken van zedigheid, van gehoorzaamheid en van heilige kloekmoedigheid, waar die twaalfjarige kinderen zoo buitengemeene blijken van gaven, neerschrijven. 't Zijn dáár de eerste vruchten der Visitatie.

Overigens vormde men er niet alleen het hert, men vormde er ook den geest, en nergens, laat het ons bekennen, kon eene jonge dochter beter zijn, ik zeg niet, om eene groote geleerdheid te bekomen, — daarvan wisten de vrouwen van dien tijd niet te spreken — maar om te deelen in die scherpzinnigheid van verstand, in die aangename manier van praten, in die behendigheid van opstellen, in die liefhebberij voor de vernuftige zaken, waar men alsdan zooveel van hield, en die, na de deugd, wonder helpen om de vrouwe gelukkig te maken. Ja, dit alles trof men in de Visitatie meer dan

ievers aan. Getuige daarvan al wat de Zusters van die Orde gezegd en geschreven hebben. « Daar er bij het stichten van kloosters, dat zijn de woorden van moeder de Chantal, veel op het papier te stellen staat, was er onder de eerste Zusters der Visitatie, schier niet ééne, die niet verplicht was meermaals in den dag de pen in de hand te nemen. De eenen raapten de schriften van Sint Franciscus de Sales bijeen, en zagen ze na. Daarin muntte moeder de la Roche uit. De anderen, zooals moeder de Bréhard, moeder de Marigny, moeder de Clermont-Mont-Saint-Jean, en vooral moeder de Chaugy, die hare medezusters in verstand verre overtrof, gaven de geschiedenis van de stichtinge der kloosters, of de godvruchtige levensbeschrijvingen van de Zusters die het tijdelijke met het eeuwige verwisselden. Men vond er die zich met het opmaken van de annalen der Orde bezig hielden, annalen die zeer weinig gekend zijn, en die, waren zij onderzocht, veel zouden bijdragen om de geschiedenis van eene stad en van de beroemde familiën eener provincie aan den dag te brengen. Eindelijk, allen, doch vooral de oversten, schreven een aanzienlijk getal brieven, die nog bewaard worden, en die, te zamen met al de schriften waar wij van gesproken hebben, (geschiedenis der stichtingen, levensbeschrijvingen der Zusters, annalen der kloosters, omzendbrieven der Orde), kostelijke boekwerken, waaraan ieder de grootste achting voor heeft, uitmaken, en welke men nooit doorloopt zonder diep in de ziel getroffen te zijn, en zonder sterk opgewekt te zijn om buitengewonen voortgang in de deugd te doen.

Wat zal ik hier nog bijvoegen? Zelfs de poëzij wist men in de Visitatie te beminnen en aan te kweeken. Ik versta de gewijde poëzij, die der lofzangen en der gedichten ter eere van God. Hierin muntte moeder de Chatel onder al hare medezusters uit. Zij die, nog jong

zijnde, groote liefhebster geweest was van de rijmkunst, ging, eens dat zij het nonnenkleed had aangetrokken, meer dan ooit voor eene ervaren verzenmaakster door. Zij had nogtans eene mededingster, 't was moeder Anna-Maria Rosset, de bespiegelandste, men weet het, onder al de nonnen der Visitatie, en van wie men zeggen mocht dat zij, door hare aangename godsvrucht, tot verzet van het geheele klooster diende. Moeder de la Roche, die allermeeft in den Heere verslonden was, gevoelde ook in zekere oogenblikken, hoezeer zij van noode had haar hert met zielroerende kerkliederen te verkwikken. Moeder de Bréhard en moeder Favre wisten ingelijks nu en dan, vooral op de feestdagen, de geheele geestelijke gemeente met eenige schoone gedichten te begunstigen.

De tweede nakomelingschap der nonnen van Sinte Chantal moest onder dat betrek voor de eerste niet onderdoen. Vele harer, en inzonderheid moeder de Chaugy waren gansch bijzondere verzenmaaksters; hierin muntten ook moeder de Rabutin en zuster Emmanuel-Philiberta de Monthouz uit. 't Was aangenaam om hooren, hoe zij hare medezusters met de zoete rijmkunst bekend maakten.

Sinte Chantal stond die liefhebberij van poëet te spelen sterk voor, verre van ze tegen te spreken. Men heeft ongetwijfeld nog niet vergeten hoe, nog in de wereld zijnde, zij steeds de psalmen van David, door Philip Desportes in verzen gesteld, op zich droeg, en hoe, toen zij op reize ging, zij die aan haar zadelkleed, ten einde in staat te zijn ze op weg te zingen, vasthechtte. Tot non aanveerd, bleef zij de dichtkunst hoogst genegen. Hare stem was schoon en kloek; zij zong gelijk eene liëster. Toen zij van iets fel aangedaan was, vraagde zij aan eene harer medezusters de gevoelens van haar hert in verzen te geven. Zij bekommerde zich weinig om den rijmklank,

en verlangde niets anders dan dat haar gedacht goed en deftig uitgedrukt zou wezen. Zelfs waagde zij het soms, doch zelden, zegt moeder de Chaugy, eenige verzen te maken, en alzoo van tijd tot tijd, namentlijk op de feestdagen, hare geestelijke kinderen veel verzet te verschaffen.

Toen de heiligheid met zooveel verdiensten gepaard ging, de schranderheid van geest met de goedheid des herten, het gezond verstand met de edelheid der ziel, is het voorzeker niet te verwonderen dat menige familiën schoone spraken, opdat hare dochters in de Visitatie ter school zouden mogen gaan, en niemand zal verbaasd zijn te hooren dat, reeds vóór de dood van Sinte Chantal, men schier in al de kloosters der Visitatie kostscholen aantrof.

Inderdaad in het meeste gedeelte der kloosters van die Orde ontvingen alsdan niet enkel één of twee dochterkens hare opvoeding, maar veel juffertjes wierden daarmede begunstigd. Te Annecy, onder anderen, te rekenen van 1655, was het klooster reeds door twaalf kostgangsters bewoond. Dat blijkt uit een handschrift waar wij hier eenige volzinnen zullen van neerschrijven.

Wat ik vertellen zal, gebeurde in 't jaar 1655, gedurende het conclaaf welk eindigde met de kiezing van paus Alexander VII, dezen die de pleitzaak der heiligverklaring van Sint Franciscus de Sales, sedert dertig jaren onderbroken, weerom in handen nam, en veel werkte tot verheffing en tot glorie van dien eerbiedwaardigen bisschop. Zie, de Zusters van Annecy onderhielden eene novene om eenen Paus te bekomen, die haren hoogst achtbaren Vader onder het getal der heiligen zou stellen. Zij vastten te water en te brood; zij gingen stilzwijgend hare wegen; zij droegen een boetkleed; zij brachten zich vele geeselslagen toe; zij oefenden eene gansch bijzondere versterving in den refter; zij

woonden dagelijks verscheidene missen bij, en gingen alle dage te communie; zij waren den dag door, om zoo te zeggen, bezig met bidden, en spraken onophoudelijk haren deftigen Stichter schoone, opdat hij haar, door zijne voorbede, zou verkrijgen wat zij ten vurigste verlangden te zien gebeuren. Lichtelijk kan men verstaan, dat dergelijk eene vurigheid door God met buitengemeene gunsten beloond werd, en dat de Zusters der Visitatie de zoete hoop mochten koesteren — het bleek later — van het conclaaf te zien eindigen met de benoeming van eenen Paus, die den bisschop van Geneve heilig verklaren zou. « Welnu, het geschiedde op zekeren nacht dat eene Zuster die, tusschen 't slapen en 't waken was, al met eens aan het voeteneinde van haar bed eene groote klaarte bemerkte, net alsof er iets aan 't branden zou geweest zijn. Gij moet weten dat die Zuster den oorlof bekomen had om, toen zij zich ter ruste begaf, voor hare oogen een schilderijtje, dat den eerbiedwaardigen bisschop van Geneve verbeeldde te mogen plaatsen, opdat, bij haar ontwaken, niet dan met de beeltenis van haar geestelijken Vader te aanschouwen, zij zich diens voorbeelden en deugden zou herinneren. En 't was dat schilderijtje, thans met glans omgeven, waar de Zuster met verwondering op keek.

In diezelfde kamer stonden ook de bedden van *twaalf kleine kostgangsters*, welke bij die groote klaarte wakker schoten, en welke, naar het voorbeeld harer meesteres, zich verhaastten om uit het bed op te staan. Zelfs de jonge nicht van Sint Franciscus de Sales, die maar vier jaar oud was, liet hooren dat zij geen vaak meer had, en kwam naar hare medegezellinnen, die allen voor dat wonderbaar schilderijtje geknield waren, haastig gelooopen. Terwijl dat de Zuster, insgelijks vóór het portret van Sint Franciscus de Sales geknield, het met de tranen in d'oogen aanschouwde, naderde

het vierjarig kind hare meesteres, zeggende : « Lieve Zuster, ik weet waar er van kwestie is; 't is mijn brave oom die uit den hemel ons komt verklaren, dat hij welhaast onder het getal der heiligen zal gesteld worden; houd dan op van te krijchen, wij zullen moeder overste met die blijde mare bekend maken. » En dadelijk kustte dat jonge meisje de beeltenis van haar achtbaren oom. Er ontstond eene zoo groote klaarte in de kamer dat het dochterken er eenen rozenkrans, waar hare meesteres vruchteloos naar gezocht had, opraapte, met vreugde uitroepende: « Ziehier, lieve Meesteresse, den paternoster welken gij verloren hadt; 't is mijn beminde oom die u denzelfen terugschenkt. » Alsdan nam de Zuster de nicht van Sint Franciscus de Sales bij de hand en legde die, uit vreeze dat zij eene vallinge zou betrapen, weerom te slapen in haar beddeken. Toen verdween allengskens die klaarte, net gelijk een vuur dat stilletjes uitgaat (1).

Welk aangenaam schouwspel! Zou men niet denken aldaar tegenwoordig te zijn? 't Is eene slaapzaal waar twaalf kleine kostgangsters haar beddeken hebben. Eene Zuster is gelast haar te bewaken en te beschermen. De juffertjes groeten haar met den naam van lieve Meesteresse, van welbeminde Zuster. Deze weet, als het nood doet, streng te zijn, doch bewaart steeds voor hare leerlingen een moederlijk hert. Ofschoon zij van dat mirakel sterk aangedaan is, en gansch bekreten voorkomt, vergeet zij niet te zorgen voor hare kleinen. Zij ziet toe dat zij geene verkoudheid opdoen, en, legt ze, na haar een kruiken met wijwater op het voorhoofd gemaakt te hebben, andermaal in een warm beddeken te slapen.

(1) *Verzameling van de mirakelen van onzen heiligen Stichter*, handschrift van 41 bladzijden, aan de Visitatie van Dijon toebehoorend.

Uit de pas aangehaalde oorkonde vernemen wij, dat het getal kostgangsters, die ten jare 1655 de Visitatie van Annecy bewoonden, beliep tot twaalf. Andere handschriften zijn eens om te zeggen, dat, te rekenen van dien tijd, vele jonge juffers naar de kloosters der Visitatie afkwamen, om er hare opvoeding te ontvangen. « Het meeste gedeelte onzer huizen aanveerden kostgangsters, schrijft in 1664 moeder de Chaugy. In de kloosters van Rumilly en Chambéry, zijn er gemeenlijk van twaalf tot vijftien; in dat van Turin, zijn er gemeenlijk van twintig tot vijf en twintig (1). Hoe meer de jaren voorbijvliegen, hoe meer het getal toeneemt, en, vóór het einde der zeventiende eeuw, zijn de kostscholen der Visitatie overal volop aan 't groeien en aan 't bloeien. Men stelt voor de juffers kostgangsters der Visitatie kerkboeken op (2); men schrijft treurspelen voor haar (3). Welhaast treft men in de wereld, en tot in de rijkste familiën, vele gewezen leerlingen van de Visitatie aan. In de achttiende eeuw wedijveren de edellieden, om hunne dochters naar de Visitatie te zenden. Vruchteloos belacht men de kloosters; vruchteloos spotten Voltaire, Rousseau, Diderot, d'Alembert met eene opvoeding waar Fénelon, mevrouw de Maintenon, mevrouw de Sévigné den grootsten lof van spraken, het getal juffers, die naar de Visitatie ter school gaan, groeit van dag tot dag meer en meer aan. Enkel verlaten zij die aangename gestichten, wanneer zij, te zamen met de Zusters, er in 1792, door de gevolmachtigden der Fransche dwingelandij, uit gejaagd worden; doch, na dat vreeselijk tijdstip, treden

(1) *Brieven van moeder de Chaugy*, 14 en 15 brieven.

(2) *Geestelijke oefeningen volgens den geest van Sint Franciscus de Sales voor de kostgangsters der Visitatie*. Dijon, bij Desaint. Derde uitgave, 1756. De tweede was van 1693. De eerste is het werk van de eerste moeders dier Orde.

(3) Bij voorbeeld: *het Treurspel van de afreis van Sinte Chantal*.

zij, in 't gezelschap der nonnen, talrijker dan ooit, andermaal die door God gezegende huizen binnen.

Vanwaar die geestdrift voor de kostscholen der Visitatie? Dat is omdat, de huiselijke opvoeding daar-gelaten, die, als zij kan gegeven worden, voor de beste doorgaat, er voor eene jonge dochter geene opvoeding zoo eenvoudig, zoo aangenaam en zoo grondig voorkomt als die der kloosters. Dáár, door een gelukkigen samen-loop van omstandigheden, vindt het kind al wat het van noode heeft om de vermogens zijner ziel te vol-maken, 'k versta de middelen om zijnen geest en zijn hert te vormen, de middelen om zijne onschuld te bewaren, om verstandig te oordeelen, om vriendelijk en wijselijk te handelen. Wat een priester is voor den jongeling, die het zuiver kleed van zijn heilig doopsel onbezoodeld gedragen heeft, dat is eene non voor de welopgevoede jonge dochter. Door hare indrukmakende kleeding, wekt zij die op om haar eerbied toe te dragen; door haren zielenijver, zet zij die aan om haar te beminnen; door hare ootmoedige, verstorven en gehoor-zame levenswijze, tracht zij haar te doen verstaan, hoezeer het behoort dat niet alleen de priesters en de nonnen, maar ook alle christenmenschen, in die schoone deugden uitschijnen. Doch, behalve dat de klooster-zusters wonder geschikt zijn om de kinderen te onder-wijzen, zijn hare vreedzame woningen, hare beeltenissen van heiligen, hare lustige gaarden, hare zielroerende en aangename zangen, ook zeer bekwaam om de herten der kostgangsters tot God te keeren. Waar de jonge dochter zich ook wendt, wordt zij niet dan zedigheid, dan ingekeerdheid, dan vrede gewaar. Het spreekt van zelf dat men dergelijk een schouwspel niet bespeurt, zonder diep in de ziel, vooral als men zoo bitter jong is, getroffen te zijn. Allengskens wordt het kind aan dien vrede gewoon, aan die weldoende

stilzwijgendheid, aan die zoete en zuivere vermaken. Dáár treft de jonge dochter de verergerende beeltenissen, die haren geest zouden besmetten, niet aan, noch de slechte boeken, die haar hert zouden bederven, noch de ondeugende voorbeelden, die haar in het ongeluk zouden helpen. Het klooster is voor haar een huis waar alles samenspanst om haar van de wereld af te trekken, om haar de geboden van God en de heilige Kerk te doen beminnen, en om haar veel verdiensten voor den hemel te doen vergaderen.

In de kostscholen der nonnen bekomt de jonkvrouw niet alleen hare geleerdheid, bewaart niet enkel hare onschuld, maar zij weet er ook van eene blijdschap des herten, die de wereld niet geven kan, te spreken. Van al die kloosters en van de kinderen die dezelve bewonen mag men zeggen, hetgeen Bossuet schreef van de prinses van Clèves en van het nooit genoeg volprezen gesticht waar zij hare opvoeding kreeg. « In de eenzame woning van *Sainte-Fare*, waar men de wereldsche vreugde niet kende, waar men de schoonste deugden oefende, waar men steeds met God en zijne zielezaligheid bezig was, waar men de voordeelen van het wijs bestier der abdis genoot, bracht de prinses Anna van Gonzaga, in volle blijdschap, hare jonkheid over (1). »

De wereld weet, dat de onschuld en het waar geluk in de kloosters te vinden zijn. Ook, hoe meer de tijden somber en slecht worden, hoe meer de boosheid aangroeit, hoe meer de goddeloosheid en de zedeloosheid toenemen, hoe meer ook de jonkvrouwen naar de kostscholen der Visitatie afkomen, hoe meer de familiën, zelfs de onchristelijkste, bezorgd zijn om hare kinderen naar die gestichten te zenden, overtuigd, dat zij daar in veiligheid zullen zijn tegen al de verergerissen en de driften waar

(1) *Lijkrede* van de prinses Anna van Gonzaga, 1ste deel.

onze ellendige eeuw ongelukkiglijk schier vol van is. Ziedaar de reden waarom de opvoeding, die men in de kloosters geeft, zoo gezocht wordt, waarom men aan de kostscholen der nonnen zooveel prijs hecht (1).

Ziedaar, hoe het in 't algemeen met de opvoeding der mejuffers in de kloosters, en vooral in die der Visitatie, gelegen is. In 't bijzonder heeft elke leerende Orde iets wat haar eigen is, en waardoor zij den geest en het hert harer kleinen tracht te vormen en te regelen. Wat men bij de geestelijke kinderen van Sint Franciscus de Sales allermeeft aantreft, is de eenvoudigheid en de vriendelijkheid. Inderdaad, men heeft maar naar het vijfde artikel van den Costumenboek, bladzijde 27, te luisteren, om zoo seffens daarvan overtuigd te zijn. « Men zal, voor wat de opvoeding belangt, met de kostgangsters geheel eenvoudig te werke gaan, en men zal opletten om haar steeds vriendelijk en beleefd voor te komen (2). » Dat is het eenigste woord welk door Sinte Chantal over de opvoeding der mejuffers in de kloosters der Visitatie geschreven is geweest. Schoone woorden voorwaar! die toonen wat een zachtmoedig, aangenaam en verstandig mensch moeder de Chantal was. Wilt gij nu met den geest der kostscholen der Visitatie volkomenlijk bekend gemaakt zijn, dan behoort gij nog te weten,

(1) De genegenheid van het volk voor de kostscholen der Visitatie is zoo groot, en de kinderen die er naartoe komen zijn zoo aanzienlijk in getal, dat uit vreeze van tegen de inzichten van Sint Franciscus de Sales te handelen, men geradig geoordeeld heeft Zijne Heiligheid Pius IX daarvan kennis te geven. Welnu, verre van het onderwijs der Zusters van de Visitatie af te keuren, verlangt de Paus dat hare kostscholen meer en meer groeien en bloeien, om reden dat het welzijn der Kerk zulks vereischt, en dat zulks geenszins strijdt met de plannen van den deftigen bisschop van Geneve, die, ware hij nog in 't leven, er ongetwijfeld vele zou oprichten tot glorie van God en tot zaligheid der zielen.

(Omzendbrief van de Zusters van Pignerol, 14 April 1857.)

(2) *Costumenboek*, artikel V, bladz. 27.

wat men de kostgangsters dier Orde gedurig vóór oogen stelde. Ziehier die twee gansch bijzondere regelen :

« Eerst en vooral, zullen zij Onzen Lieven Heer uit geheel haar hert beminnen, en alles doen uit liefde van Hem ;

» Hare plichten zullen zij getrouwiglijk, blijgeestig, en met een goed hert volbrengen (1). »

Ziedaar den geest der kostscholen van de Visitatie in al zijne aangenaamheid, in al zijne vriendelijkheid. 't Is, zooals men kan bemerken, de ware geest van Sint Franciscus de Sales. Immers, in de Visitatie, vormt men het verstand en het hert der jonge dochters op eene wijze die niets te wenschen laat, op eene wijze, die noch van te groote strengheid noch van te groote uitgestortheid te spreken weet, hetgeen ongetwijfeld de deftige manier van doen van den beroemden bisschop van Geneve was.

Men zou daar een voorbeeld moeten van geven, eerdat wij dit hoofdstuk eindigen ; doch, dat zou ons te verre buiten ons plan brengen. Wij zullen u dan in het donker laten, achtbare Juffers, die, na de kostscholen der Visitatie bewoond te hebben, naderhand het geluk uitmaaktet van uwe ouders en van uwe bloedverwanten, en die, met de handen vol verdiensten, vroegtijdig uit dit leven gescheiden zijt. En gij, die ter school gingt bij de Zusters der Visitatie, en die er vervolgens tot non gemaakt werdt, gij, zeg ik, die iedereen stichttet door uw heilig gedrag en die, bij uw zalig afsterven, alle oogen op u trokt, blijft gij ook in het donker : wij zouden te veel over u moeten schrijven. Moeder de Chantal vraagt dat wij op haar al onze aandacht vestigen, en wij stellen niet dan hare geschiedenis op.

Overigens, wilde men niettemin een voorbeeld van

(1) *Costumenboek*, bladz. 336.

die schoone en grondige opvoeding, waar de kostgangsters der Visitatie mede begunstigd zijn, ontdekken, dan zou men maar de oogen moeten werpen op de kinderen van Sinte Chantal zelve. Is moeder de Chantal hunne eerste leermeesteres niet geweest? Heeft zij hun niet eerst met den geest, dien wij tegenwoordig nog in de kostscholen der Visitatie aantreffen, bekend gemaakt? Niet enkel is men haar hare kleine Charlotta, dat lieve en engelachtige kind, verschuldigd, maar ook eene nog beminnelijker dochter, Maria-Amata, die, hare zedigheid, hare liefde tot haren man en hare heilige dood in acht genomen, steeds voor een allerschoonste toonbeeld van godsvrucht zal doorgaan. Eindelijk is het zij niet, die Francisca en Celsus-Benignus heeft opgekweekt en opgevoed? Zie, van eene wereldsche en hooveerdige dochter, maakt zij eene van de christelijkste en de beroemdste mevrouwen der zeventiende eeuw; van een waagachtigen, grammoedigen en onervaren jongeling, maakt zij een zachtmoedigen christen, een deftigen man, een verstandigen jonker. Hoe wonderbaar ook de levens en de voorbeelden van de bovengemelde kostgangsters der Visitatie voorkomen, zullen wij ons vergenoegen, met alleen de geschiedenis van de opvoeding der kinderen en der kleinkinderen van moeder de Chantal te voleindigen.

Dertigste Hoofdstuk

De eerbiedwaardige moeder de Chantal houdt zich, tot haar laatsten snik, met het welzijn harer kinderen en kleinkinderen bezig.

MET de schriften van Sinte Chantal te doorloopen, heeft men een briefken ontdekt, dat door onze Heilige, ten jare 1631, geschreven geweest was aan de gravin de Dalet. Gij moet weten dat deze, beu zijnde van de wereld, het nonnenkleed had aangetrokken in de Visitatie, en dat, korts nadat zij hare kloosterbeloften had uitgesproken, zij de dood vernam van hare moeder wie zij de zorge van hare kinderen had toevertrouwd. 't Was om haar te troosten, dat moeder de Chantal haar met de volgende woorden bekend maakte. Ziehier dat briefken:

« Mijne welbeminde Medezuster, ik kom de dood van uwe moeder te vernemen. Van dat droevig nieuws ben ik sterk aangedaan geweest, en voorzeker doet dat overlijden grooten indruk op uw christelijk hert, en niet dan het gedacht dat het daar de wil van God is, zal bekwaam zijn u te vertroosten. Waarlijk, teergeliefde Medezuster, de Heer behandelt u gelijk Hij mij behandelt heeft. Zie, schaars had ik mijne kloosterbeloften uitgesproken, of de dood maaide mijns achtbaren vaders'

leven af, en maakte mij sterk verlegen, doordien ik dezen missen moet die gezegd had voor mijnen zoon en mijne dochters zorge te dragen. Daarom, het geluk gehad hebbende van, in onzen eerbiedwaardigen Stichter, een oprechten vader, een waren trooster en deftigen leidsman van mijne ziel aan te treffen, oordeele ik, dat gij wél zult doen, met de raden te volgen die hij mij te dien tijde gegeven heeft. Gij zult u dan, eerweerde Medezuster, niet te veel om de zaken van uwe kinderen bekommeren, maar God laten geworden, die u de noodige gratiën zal verleen, om uwe kleinen wijselijk en bedaardelijk te bestieren (1). »

Niet enkel zou de gravin de Dalet wél doen met op de raden van Sint Franciscus de Sales acht te geven, zij mocht ook gerustelijk die van onze Heilige zelve volgen. Inderdaad, was er wel ooit iemand die beter dan Sinte Chantal den last van dat dubbel moederschap droeg? Was er wel ooit iemand die de twee familiën, haar door God toevertrouwd, heiliger en teederlijk bestierde? Overlast van werk in het klooster, vergeet zij niettemin hare kinderen en kleinkinderen niet. Zij blijft steeds de beste, de vriendelijkste, de waakzaamste en de verkleefdste der moeders. Voorwaar mocht zij zeggen aan de gravin de Dalet: « Doe, naar hetgeen gij in mij gezien of van mij gehoord hebt. »

Houden wij ons dan eene laatste maal met de belangen der kinderen en kleinkinderen van Sinte Chantal bezig, en bemerken wij hoe onze Heilige, tot den laatsten dag van haar leven, het geluk en de zaligheid harer teergeliefden behertigde.

Eilaas! hare kinderen waren zeer verminderd in getal. Van de zes vruchten die zij in haren schoot gedragen had, en die, hadde het den Heere liefd, haar tot

(1) *Brieven van Sinte Chantal*. Uitgave Migne, bl. 1628.

troost zouden gediend hebben in haren ouden dag, bleven er enkel twee over: Celsus-Benignus en Francisca. Hare twee oudste kinderen waren gestorven in de wiege. Charlotta was uit dit leven gescheiden in den ouderdom van tien jaren; Maria-Amata had, schaars negentien oud, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. Nog eenige oogenblikken, en moeder de Chantal zal maar één kind meer hebben op aarde. Zoo gaat het in de wereld: de droefheid en het hertzeer vallen den mensch dikwijls vroeger, dan hij het gemeend had, ten deele.

Francisca, zooals wij hierboven gezegd hebben, had in 1620 M. de Toulangeon getrouwd. Zij beminde hem, en was er door bemind. Haar echtgenoot was een rijk man, een edele jonker, een mensch van groot aanzien. 't Was al wat men begeeren kon. Doch, hoe dikwijls gaan onze billijkste vreugden met pijn en smert niet gepaard op de wereld! Reeds had Francisca bij haren man twee kinderen gewonnen, die beiden, vóór tijd geboren, vroegtijdig gestorven waren. Zij was tewege een derde te baren, toen, hare voorgaande pijnen indachtig, zij al met eens meer dan ooit verlegen en vreesachtig voorkwam.

De eerbiedwaardige moeder de Chantal had sedert lang in al de zielsaandoeningen harer dochter gedeeld. Telkens als deze een kindje ter wereld bracht, liet onze Heilige hare blijdschap uitschijnen; telkens als Francisca de vrucht haars lichaams zag sterven, verhaastte zich de Stichtster der Visitatie aan hare welbeminde dochter eenige woorden van troost en van onderwerping aan den wille Gods te zenden. Ditmaal heviger dan ooit om den gevaarlijken staat van Francisca bekommerd, liet zij haar weten dat, hoogst begeerig om met haar te spreken, zij, bij hare terugreis uit Parijs naar Annecy, langs Alonne, waar M. de Toulangeon zijn kasteel had, zou afkomen, ten einde haar en haren man een goedendag

te zeggen (1). Gij kunt oordeelen, of Francisca blijde was bij het vernemen van dat aangename nieuws, en of zij gereedschap maakte, om hare teergeliefde moeder met opene armen te ontvangen! Toen Francisca, die ziek te bed lag, kennis kreeg dat hare moeder naderde, kleedde zij zich spoedig aan en kroop, ofschoon zij sedert acht maanden bevrucht was, haar op hare knieën, zonder dat men haar beletten kon zulks te doen, te gemoet. Men vreesde voor ongelukken, en men wilde haar tegenhouden; doch 't was vruchteloos gepoogd. Francisca, die reeds van dan af overtuigd was dat hare moeder voor een heilig mensch mocht gehouden worden, weigerde anders dan geknield haar te verwelkomen, te meer, omdat zij wist, hoezeer de gebeden van Sinte Chantal haar, in de moeilijke omstandigheid waar zij zich in bevond, helpen zouden. Onze Heilige, van die handelwijze hoogst aangedaan, hefte haar op van den grond, en bekwam van God dat Francisca ditmaal het geluk had eene frissche dochter, wie men in het doopsel den naam gaf van Gabriëlle, korts daarna ter wereld te brengen (2).

De eerbiedwaardige moeder de Chantal had sedert ééne maand het kasteel van Alonne verlaten, toen, bezig zijnde met een klooster te stichten te Dijon, zij die blijde mare vernam. Zij dankte God voor die weldaad, en wenschte oogenblikkelijk hare dochter met dien zegen des Heeren geluk. Doch hare vreugde was nog veel grooter, toen, achttien maanden later, zij eenen brief ontving waarin er geschreven stond dat Francisca, God zij geloofd! van een kloeken zoon gelegen was. « Dank zij duizendmaal den Heere, schreef moeder de Chantal zoo seffens aan hare dochter, omdat, volgens het zeggen

(1) Alonne, gelegen op het grondgebied van la Chapelle-sous-Uchons, op twee mijlen afstands van Montcenis, op drij van Autun. Alonne is, ten jare 1631, tot graafschap gemaakt geweest.

(2) Zij was het, die met Bussy-Rabutin het huwelijk aanging.

van uwen neef, gij, zonder veel moeite, een struischen zoon gebaard hebt. Ik moet u niet schrijven, hoe blijde ik was zulks te vernemen: gij kent mijn moederlijk hert. Ik koestere de hope u een bezoek welhaast te kunnen afleggen, en met u over die gunst des Allerhoogsten mondelinge te kunnen spreken. Intusschentijd dat de milde zegening van God steeds over u blijve, en over uw kind! Doch, opdat zulks geschiede, moet gij, Francisca, bezorgd zijn om van dag tot dag voortgang in de deugd te doen. Ja, gij moogt niet vergeten dat gij den Almachtige groote dankbaarheid, voor al de weldaden die Hij u doet, verschuldigd zijt. Ik verwacht van u een briefken: 't is immers al lang geleden, dat gij mij geschreven hebt (1). »

Wat Francisca betrof, zij was over van tevredenheid. Alles lachte haar toe: de eere, de fortuin, het aanzien, de jonge jaren. God, na haar eene vriendelijke dochter gegund te hebben, schonk haar thans eenen sterken zoon, die den schoonen naam van haren man zou voortzetten. Al de smerten van vroeger tijden waren in de vergetenis geraakt. De toekomst zag er haar uitermate voldoende uit. Meer dan ooit was zij de wereld, voor wie zij altijd bijzondere genegenheid had gehad, toegedaan. Gevaarlijk oogenblik waarop er te vreezen is dat het hoofd ons draaie, en dat de wereld met al hare ijdelheid ons overmeestere. Ook is het zielroerend om hooren, hoe Sinte Chantal het tijdelijk, doch vooral het geestelijk welzijn van hare dochter wijselijk gadeslaat. Allermeeest om de zaligheid van Francisca bekommerd, smeekt zij onophoudelijk hare medezusters voor haar teergeliefde dochter te willen bidden. Zij zelve bidt gedurig den Heer, opdat Hij Francisca voor alle onge-

(1) Migne, *Nieuwe brieven*, bladz. 1567. — Die brief is geschreven in 1627, want er is kwestie daarin van een beleg waar M. de Toulangeon en Celsus-Benignus deel in namen, en dat beleg moet ongetwijfeld het beleg van la Rochelle zijn.

lukken naar ziel en lichaam zou believen te bewaren. Al de brieven van onze Heilige eindigen met een *post-scriptum*. Aan Moeder de Chatel, bij voorbeeld, schrijft zij het volgende: « P. S. Bid en doe bidden voor mijne wereldsgezinde dochter, zij heeft vele gebeden van noode. Haar echtgenoot en zij bevinden zich voor den oogenblik alhier. » Aan moeder de Mouxy: « P. S. Ik smeeke u, bid en doe bidden voor Francisca, hare geestelijke noodwendigheden zijn tamelijk groot. » Aan moeder de Brécharde: « P. S. O! wat heeft onze dochter sterk van noode dat men voor haar bidde! God overlaadt haar met allerlei weldaden. Dus, gedenk harer in uwe gebeden (1). »

En terzelfdertijd dat zij alzoo schoone sprak, opdat eenieder zou bidden voor hare welbeminde dochter, die in de wereld aan vele gevaren blootgesteld was, hield zij niet op haar brieven op brieven te schrijven, ten einde haar te verlichten, te versterken, en haar de gansch bijzondere plichten van haren staat vóór oogen te stellen. « Ik twijfel geenszins, teergeliefde Francisca, schrijft zij haar, of gij zijt God voor al zijne weldaden hoogst dankbaar, of gij zijt overtuigd, dat de Heer u zooveel voorspoed geeft, niet dan om tot zijne glorie en uwer ziele zaligheid te werken. Zeg mij, dierbaar Kind, en dat in de rechtzinnigheid van uw hert, of ik mij jegens uwe gesteltenis mogelijk niet vergisse, en of gij waarlijk het geluk des hemels gedurig Beijvert en betracht? Want ik ben nog altijd een weinigske benauwd dat, uwen rijkdom en uwe eeretitels ingezien, gij het hoofd in de lucht steket, om weinig of niet aan Hem, die u dit alles geschonken heeft, te denken (2). »

Nauwelijks had Francisca dien brief ontvangen, of, middenin hare vreugd, toonde zij, door hare onver-

(1) Uitgave Migne, *Nieuwe brieven*, bladz. 1121, 1122.

(2) Uitgave Migne, *Nieuwe brieven*, bladz. 417.

standige manier van oordeelen, dat hare moeder wél deed met zich om haar allermeeft te bekommen. Zie, Francisca had reeds vier kinderen gebaard, en was voor de vijfde maal bevrucht, toen het gedacht van nog veel kinderen te hebben, wien zij mogelijk geen bestaan volgens hunnen rang zou kunnen verschaffen, haar sterk kwam kwellen. Van den eenen kant was zij door dat gedurig zwanger zijn belet met de wereld, waar zij groote genegenheid voor had, om te gaan, en, van den anderen kant, de oogen op de toekomst slaande, was zij bevreesd hare kinderen, zoo zij talrijker wierden, niet voordeelig te kunnen uittrouwen. Doch, waarom moest Francisca zoo vreezen, zij, die maar twee kinderen meer in 't leven had, en die, kwame de Heer er haar nog vele te verleen, ongetwijfeld in staat zou zijn hun eene schoone fortuin achter te laten? Die bekoring vond dan meest hare oorzaak in het wereldsch herte van Francisca, die niet geern t'huis bleef en altijd maar vroeg om zich te verzetten, wel te verstaan als het verzet eerlijk was en tegen God niet streed. Zielroerend is het om hooren, hoe moeder de Chantal haar kind tegen dergelijke zotte gedachten weet te wapenen, en hoe zij het opwekt om te doen wat eene christene moeder betaamt; treffend is het om te vernemen, hoe onze Heilige hare dochter in den wille Gods leert gelaten te zijn, en hoe zij haar vermaant in alle omstandigheden van haar leven op den Heere, den Gever van alle goed, fel te betrouwen. « Welbeminde Francisca, schrijft zij haar, uwe gepeizen staan te veel op geld en eere; daar houdt gij u te veel mede bezig. Waarom zijt gij bang? zeg het mij rechtuit. Ach! gij vreest, zoo uwe familie gedurig aangroeit, van uwe kinderen geen bestaan volgens hunnen rang te kunnen verschaffen. Wat onnoozele praat is dat! Alzoo moogt gij niet spreken, mijne Dochter; want gij zoudt u vóór God, die over uw huwelijk zijn milden zegen zendt,

plichtig maken. Laat Hem maar gewerden; Hij is machtig en rijk genoeg, om te zorgen voor de kinderen die Hij u geeft. 't Eenigste welk gij betrachten moet is uwe kinderen den weg der deugd te leeren, en, verre dat gij om de toekomst behoort bekommerd te zijn, moet gij vastelijk gelooven dat gij niet dan uw dagelijks brood van noode hebt. Ja, zoekt eerst en vooral het rijk Gods en zijne gerechtigheid, en het overige zal u toegeworpen worden.

» Welnu, beminde Francisca, ontvang met dankbaarheid en met liefde uit de hand Gods al de kinderen die Hij u verleenen zal; draag er groote zorg voor; bemint ze teederlijk en brengt ze op in de vreeze des Heeren, en gij zult, alzoo doende, ondervinden, dat gij aan niets zult te kort hebben, ja, dat God, zoo gij uwe kinderen christelijk opvoedt, de tijdelijke belangen van u en uwe kinderen sterk zal gadeslaan en behertigen.

» Geloof mij, dierbare Dochter, gij hebt veel te verwachten van God, als gij Hem wél dient, als gij zijne geboden goed onderhoudt, als gij u van de wereld en hare ijdelheden aftrekt, als gij met uwen man vreedzaam leeft, als gij uwe kinderen van jongs af naar behooren onderwijst en vermaant, als gij de wegen van uw huis zorgvuldig naziet, in één woord, als gij leeft voor den hemel. Doe dat, en gij zult gelukkig wezen (1). »

Die zoo wijze en zoo krachtige raden van moeder de Chantal waren hare eenige en welbeminde dochter des te noodzakelijker, daar deze door God met alle slag van weldaden overladen werd, en zij meer en meer gevaar liep van door de bekoorlijke vreugden der wereld betooverd te worden. Zie, zij, die haren man zoo sterk beminde, was over van blijdschap, telkens als zij hoorde dat men hem bijzondere eere zou aandoen. Welnu, toen

(1) Uitgave Migne, *Nieuwe brieven*, blad. 1254.

zij vernam dat de graaf de Toulangeon, haar echtgenoot, tot belooning van bewezen diensten aan het vaderland, tot gouverneur van Pignerol, ja zelfs tot maarschalk van Frankrijk zou gemaakt worden, bezat zij bijna zich zelve niet meer van danige tevredenheid. Nauwelijks had moeder de Chantal van die blijde mare kennis gekregen, of zij verhaastte zich om hare dochter met de eeretitels van haren gemaal geluk te wenschen; doch, vreezende dat Francisca zich met die wereldsche grootheden mogelijk zoo wat veel zou ophouden, en hierdoor zou opgewekt zijn om hare plichten van christenmensch allengskens te verzuimen, laat zij haar weten dat zij zich meer met de belangen van hare ziel dan met die van dat vergankelijke leven moet bekommeren.

« Mij is er ter kennis gebracht geweest, teergeliefde Dochter, schrijft zij haar, dat gij hoogst gelukkig zijt, dat gij den voorspoed drinkt met groote teugen, dat gij roemt op de eeretitels van uwen echtgenoot, in één woord, dat gij het toppunt der aardsche glorie meent bereikt te hebben. Dat dergelijk een nieuws aangenaam is om hooren, vooral aan eene moeder, moet ik u niet zeggen; maar hetgeen ik u begeere te zeggen is dat, middenin uw geluk, gij u steeds behoort te herinneren dat alle voorspoed van God komt, en diensvolgens dat gij Hem fel bedanken moet voor al de weldaden die Hij u gedurig verleent. U maak ik ook indachtig, hoezeer gij verplicht zijt u te zwichten van den hoogmoed, hoezeer gij de deugd van ootmoedigheid moet hoogschatten en Dezen, wien gij alles verschuldigd zijt, voornamentlijk behoort te beminnen. Wil insgelijks nooit vergeten, dierbare Francisca, hoe vergankelijk al het geld en het goed van de wereld is, hoe onbeduidend hare eere is, hoe verachtelijk hare zotte vreugden zijn, en daarom, hecht u aan God alleen, die uw welvaren voor den tijd en voor de eeuwigheid moet uitmaken. Het is u bekend,

beminde Dochter, hoe ik u van jongs af de deugd heb leeren waardeeren, hoe bezorgd ik geweest ben om u de vreeze des Heeren vroegtijdig in te planten, en hoe, te beginnen van uw jeugdigen ouderdom, ik alles heb aangewend, om u de geboden van God stiptelijk te doen onderhouden. Zeg mij nu, lieve Francisca, hoe het met uwe conscientie gelegen is, of gij u moeite geeft, om van dag tot dag voortgang in de deugd te doen. »

En na eenige woorden gesproken te hebben over de liefde, den eerbied en de gehoorzaamheid die zij aan haren man verschuldigd is, voegt moeder de Chantal er bij: « Pas op, mijne Dochter, dat de ijdele goederen der wereld en de luister der eeretitels u niet verblinden. Men heeft mij laten weten, dat gij niet zelden met de handelwijze van sommige menschen lacht en spot. Ach! wil u aan dergelijk eene uitzinnige manier van u te gedragen niet gewennen; integendeel, wees bezorgd om door uwe christene zedigheid en aangename gesprekken eenieder tot u te winnen. Het schertsen betaamt eene mevrouwe van uwen rang en uwen ouderdom niet. Tracht door uwe beleefdheid en gediensdigheid vele verdiensten voor den hemel te vergaderen, en zwicht u altijd van u boven de anderen te willen verheffen. Ziedaar de raden die uwe moeder, omdat zij u bemint en vurig verlangt u gelukkig te zien, u geeft. »

Al die schoone en welgemeende woorden, geven, naar ons oordeel, eene ware moeder te kennen. Hier stort Sinte Chantal geheel haar hert uit, en, in weerwil van al den lof welken men hare dochter toezwaait, houdt zij niet op haar tegen de gevaren van de bedorvene wereld te wapenen, haar te zeggen dat zij niet dan Gods glorie en de zaligheid van hare ziel moet beoogen en betrachten. Dat heet christene moeder zijn. Ja, zoek mij iemand die meer dan Sinte Chantal begrepen heeft, dat men zijne kinderen enkel om God behoort lief te hebben, dat men

ze alleenlijk voor den hemel verplicht is op te kweeken en op te voeden. Ongetwijfeld treft men maar zelden zulke deftige mevrouwen aan.

Hoezeer moeder de Chantal hare kinderen en kleinkinderen om God beminde, hoezeer zij hun geestelijk welzijn, doch ook hun lichamelijk welvaren behertigde, blijkt zonneklaar uit de mirakelen die zij, door de macht Gods, deed ten voordeele van hare teergeliefden. Zie, in 1622, zooals wij reeds hierboven gezegd hebben, kruipt de zwangere en zieke Francisca op hare knieën hare eerbiedwaardige moeder te gemoet, en bekomt van haar de verzekering dat, spijs hare twee ongelukkige misvallen, zij ditmaal haar kind gave en gezond zou ter wereld brengen. Nauwelijks was er ééne maand verlopen sedert dat moeder de Chantal den zegen van God over hare dochter en haar kind gevraagd had, of Francisca baarde een meisje wie zij in het doopsel den naam van Gabriëlle deed geven. Later, toen Francisca om de flauwe gezondheid van haren zoon fel bekommerd was, gebood zij dikwijls hem naar moeder de Chantal te dragen. « opdat deze, zegde zij, die mij van den Heere eene dochter bekomen heeft, mij ook het leven van mijnen zoon zou gelieven te bewaren (1). » En naderhand, toen in 1636, die welbeminde zoon op 't sterven lag, en maar eenige uren meer scheen te zullen leven, wat deed de hoogst beproefde Francisca? Zij rijdt met de koets recht naar Autun, waar de achtbare Stichtster der Visitatie alsdan verblijvende was, en schaars heeft zij hare moeder ontwaard, of zij smeekt haar, met de tranen in d'oogen, dadelijk naar Alonne te willen afkomen, en haren zoon, die in doodsgevaar was, te willen genezen. Moet ik u zeggen, beminde Lezer, dat het moederlijk hert van Sinte Chantal brak, bij het ver-

(1) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 179.

nemen van die pijnlijke mare? Zult gij verwonderd zijn te hooren, dat zij zoo seffens de verlangens van hare bekreten dochter voldeed? Neen, voorwaar. En, als ik u zal verklaren dat moeder de Chantal, niet dan met op het voorhoofd van haren kleinzoon het kruisteecken te maken, dezès volkomene genezing tewege bracht, zult gij u daar meer over verbaasd toonen? Ook al niet. Gij begrijpt immers dat God zijn behagen vindt, met zijne heiligen te verheerlijken, dat Hij ook aan sommige brave menschen, reeds van op de aarde, nu en dan toestaat in zijnen aanbiddelijken Naam groote en ongemeene dingen te verrichten.

Terwijl de eerbiedwaardige moeder de Chantal geene moeite spaarde, om Francisca tot het oefenen der deugd allermeeft aan te zetten, vergat zij Celsus-Benignus niet. Zij had het geluk gehad hem eene brave echtgenoot te bezorgen. Behalve dat zij van grooten huize was en welgemanierd voorkwam, scheen Maria de Coulanges uit in diepe godsvrucht, in buitengewone zachtmoedigheid en in gansch bijzondere vriendelijkheid, hetgeen niet weinig hielp om van haar eene volmaakte huisvrouw te maken. Ook droeg de deftige moeder de Chantal Maria de Coulanges veel genegenheid toe, en hield niet op God tel te bedanken, omdat Hij die tot gemalin aan haren zoon gegeven had (1). Schier zonder tusschenpoos, laat zij voor hare schoondochter de teederste en christelijkste liefde blijken. « Ik verlange sterk, schrijft zij aan de moeder van Maria de Coulanges, om te weten hoe het gaat met mijne vriendelijke en welbeminde schoondochter. Wees wél verzekerd, achtbare Mevrouw, dat ik haar hoogst genegen ben, en dat ik den Heere vurig bid, opdat, zwanger als zij is, zij het kind, welk zij in haren schoot draagt, zonder ongelukken zou mogen ter wereld

(1) *Brieven aan Mgr Frémyot.*

brengen. » En, wanneer men haar kenbaar maakt dat hare kleindochter, na hare geboorte, slechts eenige oogenblikken geleefd heeft, weet zij de jonge moeder met de zielroerendste woorden te troosten en op te beuren. « Dierbare Maria, schrijft zij haar, loof en dank God, omdat Hij uwe kleine tot Zich geroepen heeft en haar den hemel, waar zij in der eeuwigheid voor hare ouders bidden zal, heeft gegeven. Denk, dat het grootste geluk uw dochterken ten deele is gevallen, en troost u met het gedacht dat de Heere, in zijne goedheid, u wel een ander kindje gunnen zal. Steeds moogt gij op mij, die altijd bereid ben om u te helpen, rekenen. Ik weet dat gij voor den oogenblik zeer droefgeestig zijt, en dat kan ik gemakkelijk verstaan; doch, droog stilletjes uwe tranen af, en onderwerp u aan den wille des Heeren die u beproeft, om dieswille dat Hij u bemint. Zorg voor uwe gezondheid, en koester de zoete hoop van welhaast, als het God beliest, een ander kindje te baren (1). »

En toen dat andere kindje stond om het licht te zien, neemt onze Heilige andermaal de pen in de hand, om de moeder van hare schoondochter met die zoete verwachtinge geluk te wenschen. « Gedurig smeek ik den Heer, schrijft zij haar, dat het Hem believen zou uwe dochter voor alle ongelukken te bewaren, en haar met een voldoende kinderbed te begunstigen. U zeggen, achtbare Mevrouw, hoezeer ik de gemalin van mijnen zoon genegen ben, kan ik niet. Immers ik bemin haar op eene gansch bijzondere manier, en verlange vuriglijk haar om God nog meer en meer te beminnen. Ik groete u vriendelijk in den Heer, deftige Mevrouw, en verzoek u mijner te gedenken in uwe gebeden (2). »

Gij moet al de brieven lezen die Sinte Chantal

(1) *Brieven van moeder de Chantal*, CIII brief.

(2) *Brieven van moeder de Chantal*, CIV brief.

schreef aan Mijnheer en Mevrouw de Coulanges, zoo gij u een gedacht wilt maken van de christene liefde waar onze Heilige mede bezielde was. Steeds geeft zij hun te kennen, hoezeer zij het lichamelijk, doch vooral het geestelijk welzijn van hunne dochter beoogt en betracht, en schier zonder tusschenpoos bedankt zij hen voor de diensten die zij aan Celsus-Benignus, hunnen schoon-zoon, bewijzen.

Echter maakte Celsus-Benignus, op wiens gedrag er veel te zeggen viel, de verlegenheid van geheel zijne familie, en vooral van zijne deftige moeder uit. Hij was, wel is waar, een getrouwe echtgenoot, een dankbare en eerbiedige schoonzoon, een alleszins vernuftige jonker, maar hij had vele fouten waar hij ongelukkiglijk geen acht op sloeg. Zijne spotzucht, zijne ruwheid, zijn waagziek karakter, zijne gevaarlijke vriendschappen, waren oorzaak dat hij dikwijls lijf om lijf vocht, dat hij meermaals, ten nadeele van zijne ziel, het leed hem aangedaan, in het bloed van zijnen tegenstrever zocht te wreken. Ongelukkige drift, die veel tranen kostte aan zijne achtbare moeder, en die hem niet zelden aan groote straffen, vooral onder het bestier van den machtigen minister de Richelieu, blootstelde.

Een van die tweestrijden maakte dat men veel van hem sprak. Zie, Celsus-Benignus had, te zamen met zijne jonge vrouw en de geheele familie de Coulanges, op Paaschdag juist gecommuniceerd in zijne parochiekerk, toen een volgdienaar den tempel Gods binnentrad, en hem kwam zeggen dat Boutteville de Montmorency, zijn vriend, hem wachtte aan Sint Antonius' poort, en zijne hulp tegen Pont-Gibaud, van het huis Lude, inriep. Met die mare bekommerd, verlaat Celsus-Benignus na eenige stonden biddens de kerk, en loopt, ofschoon hij niet dan fluweelen schoenen aanhad, recht naar de aangewezen plaats, en dáár gekomen zijnde, vecht hij gelijk

een leeuw tegen den tegenkanter van zijnen vriend. Lichtelijk kan men begrijpen, dat zulke handelwijze door iedereen sterk gelaakt werd, en dat Celsus-Benignus voor eenen verergernisgever doorging. De kanselredenaars spraken met verontwaardiging van die euveldaad in hunne sermoenen; de koning was over die manier van doen van Celsus-Benignus buitenmate verbitterd, en dezen bleef niets anders over dan haastig uit Parijs naar Burgonje, alwaar hij op het kasteel van Alonne, bij zijnen schoonbroeder, M. de Toulangeon geherbergd werd, te vluchten. Korts daarna, keerde hij weder naar Parijs, en welhaast ook naar het hof, waar de koning scheen nog niet vergeten te hebben, dat men zijne wetten zoo stoutelijk had overtreden. Gelukkiglijk dat hij den koning wist tot zich te winnen en hem veel schoone beloften deed, zoo niet zou hij groot gevaar geloopt hebben van sterk gestraft te worden.

Lukte hij erin tot zijn gevoelen den koning te overhalen, hij vond in den minister de Richelieu een strengen rechter. Deze bemerkende dat des Rijks' wetten onder de voeten getrappeld waren, en dat het edelste en kostelijkste bloed des Lands zonder voordeel voor Frankrijk in rampzalige tweegevechten gestort werd, besloot met die buitensporigheden gedaan te maken en aan eenige stoute mannen 't hoofd af te houwen. Diensvolgens gebod hij Boutteville de Montmorency in hechtenis te nemen, en hem met de dood te straffen. Al de vrienden van den vrijheer de Chantal vreesden dadelijk hem insgelijks ongelukkig te zien varen. « De kardinaal de Richelieu, zegt Bussy, die bevolen had Boutteville de Montmorency te onthalzen, en wien Celsus-Benignus, om reden dat hij zich aan eene gelijke misdaad had plichtig gemaakt, hatelijk voorkwam, had aan den koning te kennen gegeven dat M. de Chantal de groote vriend van Boutteville de Montmorency was. Doch, daar hij gewaar wierd

dat de koning tot bedaarheid gekomen was, en dat, het schelmstuk van voornoemden vrijheer uit de oog verliezende, hij hem zelfs eenige genegenheid toedroeg, zegde hij hem dat M. de Chantal een oproerige mensch was, dat hij alleman belachtte en bespote. De koning schoot andermaal in gramschap, en stelde vast alle vriendelijke betrekkingen met Celsus-Benignus te staken, ja, hem te haten en te straffen (1). »

Gemakkelijk kan men verstaan, hoe groot de verlegenheid van Sinte Chantal was in dergelijke pijnlijke omstandigheden. Doch hare kloekmoedigheid was nog grooter dan hare droefheid. « Toen men haar liet weten, zegt moeder de Marigny, dat M. Boutteville de Montmorency en M. de la Chapelle, om reden dat zij lijf om lijf gevochten hadden, op bevel van den koning, onthoofd geweest waren, maakte onze Heilige gereedschap om naar Frankrijk af te reizen, overtuigd dat, bijaldien haar zoon om zijn vechten insgelijks ter dood veroordeeld werd, men haar zou toestaan hem te troosten en tot leedwezen over zijne fouten krachtdadig op te wekken. Ofschoon zij wist dat haar moederlijk hert zou breken bij het vervullen van dien harden plicht, was zij nogtans van zin haren zoon tot zijn laatsten snik bij te blijven, en hem het betrouwen op God, die den berouwhebbenden zondaar niet verstoot, gedurig aan te prediken. Gelukkiglijk dat de zaken een beteren uitval hadden, en dat zij zich niet genoodzaakt vond die droevige maatregels te nemen (2). »

Want zie, tegen alle verwachtinge, werd er welhaast van de euveldaad van Celsus-Benignus niet meer gesproken. Immers men hoorde al met eens zeggen dat

(1) Bussy, *Handschriftelijke geslachtsrekening*.

(2) Tweede handschrift van moeder Ludovica-Dorothea de Marigny. Pleitzaak van zaligverklaring, II boekd. bladz. 978. Zie ook het handschrift van moeder de la Croix, id., bladz. 516.

de Engelschen, ten einde de protestanten van la Rochelle ter hulpe te komen, tewege waren voet aan de kusten van Frankrijk te zetten, en dat, om zulks niet te laten gebeuren, dezès krijgsvolk onder het geleide van den markgraaf de Toiras derwaarts zou vertrekken. Celsus-Benignus, die bemerkte dat de koning hem sedert eenigen tijd maar met eene slechte ooge aanzag, nam die gelegenheid waar om den vorst andermaal tot zich te winnen, om zijne gekrenkte eere eenigszins te herstellen. Diensvolgens trad hij, met eenige andere jonkers op wier gedrag er insgelijks veel te zeggen viel, als vrijwilliger in dienste bij het Fransche leger.

Nauwelijks had Sinte Chantal vernomen wat haar zoon tewege was te doen, of zoo seffens schrijft zij hem een zielroerenden brief. De raden die zij hem geeft zijn van gansch bijzondere gewichtigheid. Duizenden keeren meer bekommerd om de gevaren van zijne ziel dan om die van zijn lichaam, sterk verlegen dat hij in den oorlog zou omkomen, spreekt zij hem met nadruk van de eeuwigheid. Zij smeekt hem te zorgen dat zijne consciëntie goed in regel zij, zich te herinneren dat hij groot gevaar loopt van te sterven in den slag, en diensvolgens al zijne krachten te willen inspannen om, indien de dood hem treft, met betrouwen vóór God te kunnen verschijnen. Zij toont hem klaarlijk dat de eere en de glorie van de wereld, vergeleken bij die van een gerust geweten, maar ijdelheid is, en zij eindigt haren brief met hem te verzoeken steeds Gods geboden stiptelijk te onderhouden, opdat, na zijn overlijden, zijne ziel weerdig zij om zaliglijk tot den Heer over te gaan (1).

Zij schrijft terzelfder tijd aan de jonge vrijvrouw om haar, middenin de moeilijkheden waarin zij zich bevond, moed in 't herte te spreken. « O! mijne welbeminde

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, LXXX brief.

Schoondochter, zegt zij haar, ik ben overtuigd dat gij u om den aanstaanden oorlog, waar uw teergeliefde man naartoe trekt, fel bekommerd. Ik zelve ben zonder verlegenheid niet. Wees verzekerd dat ik meer dan ooit voor hem bidde, en dat ik niet ophoude den Heere te smeecken, opdat Hij hem voor alle ongelukken zou gelieven te bewaren. Ik koestere de zoete hoop dat, wat er hem ook overkome, hij door God in genade zal ontvangen worden (1). » En niet enkel stort zij gebeden, maar overal doet zij bidden voor hem. Zij schrijft aan moeder Favre, aan moeder de Brécharde, aan Mgr Frémyot, aan Mr en Mre de Coulanges. Zij klaagt omdat men haar geen tijding van Celsus-Benignus geeft, en zij zendt brieven op brieven om te bekomen dat men haar dagelijks zegge, hoe het met hem gaat.

Ondertusschen was de oorlog aangevangen, en, te midden van deszelfs gevaren, was Celsus-Benignus, wien zijne moeder en zijne jonge echtgenooten gedurig goeden raad gaven, en voor wien er vele gebeden gestort wierden, zoo wat meer een man van geloof geworden. Zonder zijne stoutmoedigheid en zijne Fransche vroolijkheid daar te laten, hield hij zich, zooals het eenen christen, die de dood vóór zijne oogen ziet, betaamt, op zijne hoede, en kwam ernstiger dan ooit voor. Dewijl op 22 Juli 1627, de Engelschen bij de kusten van Rhé ingescheept waren, en hierdoor verklaarden dat zij verlangden om handgemeen te worden, ging Celsus-Benignus met eene buitengewone godvruchtigheid te biechte en te communie, en, in vriendschap van den kant van God, dacht hij aan niets anders meer dan om te vechten als een leeuw.

De slag was bloedig en duurde zes uren lang. Celsus-Benignus deed wonderen van dapperheid. Drij

(1) *Nieuwe brieven*. Uitgave Migne, bladz. 1367.

peerden werden onder hem gedood. Hij ontving zeven en twintig spiessteken. De laatste pieksteek werd hem door Cromwell toegebracht, en eindigde met hem af te maken. « De handen samenvouwende, smeekte hij God om barmhertigheid, en, na de rechten van Kerk en van koning verdedigd te hebben, stierf hij op eene heilige en glorieus wijze (1). Hij was slechts dertig jaren oud. « Hadde hij langer geleefd, zegt Bussy, hij zou, zijne afkomst, zijne schranderheid van geest en zijne manhaftigheid ingezien, het vaderland, tijdens de oorlogen die onder het bestier van Lodewijk XIII losbarstten, van groot nut geweest zijn, en zeer waarschijnlijk zou men hem alle bedenkelijke eere betoond hebben. Ik zeg zeer waarschijnlijk; want daar heb ik geen volstrekte zekerheid van. Immers niet zelden treft men onder de menschen groote ondankbaarheid aan (2). »

Alleman betreurde sterk de dood van Celsus-Benignus (3). De aartsbisschop van Bourges, zijn oom, was ontroostbaar, en, den moed niet hebbende, om aan moeder de Chantal dat pijnlijk nieuws te laten weten, sprak hij den bisschop van Geneve, Mgr Jan-Frans de Sales schoone, opdat hij zelf haar den kelk van droefheid zou te drinken geven. Dus, op zekeren dag dat moeder de Chantal, volgens hare heilige gewoonte, tot de Tafel des Heeren genaderd was, kwam men haar na de mis zeggen, dat de bisschop van Geneve haar wachtte in de spreekkamer. Gelijk gij gemakkelijk kunt oordeelen, had men tegen

(1) Bussy, *Handschriftelijke geslachtsrekening*.

(2) Bussy, *Handschriftelijke geslachtsrekening*. De onge-meene en vroegtijdige overlijdens van Christoffel en van Celsus-Benignus de Rabutin toonen klaarlijk, dat de voorspoed de brave menschen hier op aarde niet altijd ten deele valt, dewijl Sinte Chantal, hoe heilig zij ook was, niet beletten kon dat de hardste beproevingen op haar afkwamen. Altijd is het waar geweest, dat God kastijdt wie Hij bemint.

(3) *Korte levensschets van Sinte Chantal*.

het kwalijk worden van Sinte Chantal eenige maatregelen genomen. Mgr van Geneve had aan moeder de Chatel gezegd dichtbij de deur van de spreekkamer te staan, opdat, in geval van nood, zij onze Heilige eene hulpveerdige hand zou bieden. Men had nog niet vergeten, wat er bij het afsterven van Maria-Amata gebeurd was. Welnu, nauwelijks had Mgr Jan-Frans de Sales aan Sinte Chantal zijnen zegen gegeven, of hij maakte haar met de droevige mare voorzichtiglijk bekend. « Mijne Moeder, zoo sprak hij, ik heb wegens den oorlog eenig nieuws ontvangen; er is in het eiland Rhé een harde slag geleverd geweest; de vrijheer de Chantal, vooraleer er deel in te nemen, heeft de heilige mis gehoord, gebiecht en gecommuniceerd. — Ik versta u, Monseigneur, hernam de Stichtster der Visitatie al bevende, mijn zoon is dood, mijn zoon is dood! » De goede kerkvoogd ging aan 't weenen, zonder één woord te kunnen spreken. Van haren kant was moeder de Chantal over van droefheid. Zij was geknield vóór den bisschop, hield hare handen te zamen en kreesch gelijk een kind. « Onmogelijk is het te zeggen, schrijft Bussy-Rabutin, hoe groot de neerslachtigheid van moeder de Chantal was. Zij wist met zich zelve geen weg, en men vreesde haar onder hare beproevingen te zien bezwijken (1). » Na langen tijd hare oogen op den bisschop stilzwijgend gevestigd te hebben, riep zij al met eens met gelatenheid in den wille Gods uit! « Mijn Heer en mijn God, gedoog dat ik mijnen mond opene, om bij U wat troost te zoeken. Ik bedanke U, omdat Gij mijnen zoon tot U geroepen hebt op den oogenblik dat hij de rechten der Roomsche Kerke voorstond. » Dan een kruisbeeld in handen nemende, en de twee armen er van kussende, zegde zij: « Mijn welbeminde Zaligmaker, ontvang dat lieve kind in den

(1) *Korte levensschets van Sinte Chantal.*

schoot uwer bermhertigheid. » En weenende met de macht, voegde zij er bij: « Mijn brave Zoon, wat zijt gij gelukkig op de voetstappen van uwe voorvaderen, die steeds de Roomsche Kerke getrouw gebleven zijn, gewandeld te hebben! Dat maakt de vreugde van uwe toegenegen moeder uit. »

Zij stond op van de plaats waar zij geknield was, en, met onderwerping aan des Heeren wil, tranen stortende, zegde zij aan Mgr van Geneve: « Ik mag u verzekeren, Monseigneur, dat ik sedert achttien maanden schier niet anders doe dan God vurig bidden, opdat Hij mijnen zoon de gratie van in zijne vriendschap te sterven zou verleenen, en niet zou toestaan dat hij in die ellendige tweegevechten, waar zijne vrienden hem gedurig toe opwekten, het leven verloor. » Zij was nog bezig met spreken, toen Mgr van Bourges, haar broeder, gansch bekreten en diep in de ziele bewogen, de spreekkamer binnentrad. Hij haalde met welbehagen de goede hoedanigheden, de verdiensten, en de dappere heldendaden van zijnen neef aan, en vertelde, hopende dat Celsus-Benignus eene zalige dood gestorven was, al wat hij hem vroeger gezegd en geschreven had. Nadat Sinte Chantal gedurende eenige oogenblikken hare tranen met die van haren broeder gemengd had, ging onze Heilige stilzwijgend heen, zonder dat er iemand onder de aanwezigen in de spreekkamer, waar men vele priesters en kloosterlingen aantrof, den moed had haar een enkel woord toe te stieren. De droefheid en de verwondering maakten dat zij tegenwoordig stom voorkwamen.

Vele dagen lang, was Sinte Chantal treurig en diepdenkend, en men vreesde dat die harde beproeving haar het leven zou kosten. Binst den uitspanningstijd, hield zij hare oogen gesloten, en spon, gansch in den Heere verslonden, zijde of wolle, zonder één woord te spreken. Desniettegenstaande vertroostte zij zich nu en

dan met eenige verkwikkende gedachten. Zie, sedert omtrent tien jaar was zij om de zaligheid van Celsus-Benignus sterk bekommerd geweest! Niet zelden had zij gebeeft bij het gepeis dat hij mogelijk in eenen tweestrijd zou omkomen, en nu dat hij glorieus in het verdedigen der rechten van den koning en de Kerk uit dit leven gescheiden was, roemde zij, als christene moeder, op zijn heldhaftig en heilig afsterven. « Eilaas! riep zij van tijd tot tijd uit, hoe dikwijls heeft het niet gebeurd dat, op het aandringen van zijne waagzieke vrienden, hij lijf om lijf vocht en diensvolgens in groot gevaar was van zijne ziele te verliezen! en nu, dat, volgens alle waarschijnlijkheid, hij in de vriendschap van God gestorven is, nu, dat hij voor het geloof zijn bloed vergoten heeft, heb ik meer reden om mij te verheugen dan om mij te bedroeven. »

Nauwelijks had Sinte Chantal vernomen dat Celsus-Benignus het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, of zij verhaastte zich, hoe neerslachtig zij ook was, hare beproefde schoondochter eenen brief te doen geworden, waarin zij haar zegde goeden moed te hebben en hare tranen, zooveel mogelijk, te willen afdrogen. Maria de Coulanges was eene christene mevrouwe, en, evenals de eerbiedweerde moeder de Chantal, had zij dikwijls gevreesd haren echtgenoot in een van die ellendige tweegevechten, waar de ziel niet minder dan het lichaam groot gevaar loopt, te zien omkomen. Niet dan het gedacht dat Celsus-Benignus, met de wapenen in de hand, voor de belangen van Kerk en Staat manhaftig en glorieus gestorven was, kon hare treurigheid een weinigje verdrijven, en 't was hetgeen moeder de Chantal zich indachtig maakte, toen zij het op zich nam de jonge weduwe van haren zoon te troosten en op te beuren. « Welnu, mijne brave en welbeminde Maria, zoo schrijft zij, gij zijt, 't mag zoet of bitter zijn

wat de Heer u overzendt, verplicht u aan de aanbiddelijke schikkingen van Gods voorzienigheid ten volle te onderwerpen. Ja, lieve Maria, gij zijt daartoe verplicht, en gij behoort zulks met vlijtigheid en met liefde te doen, en, alhoewel de wonde groot zij, en de pijn allergevoeligst, toch moet gij die beminnen uit genegenheid van Hem die u ze heeft toegebracht. Eilaas! uw goede man is vroegtijdig gestorven, en wij ook, wij zullen sterven, en misschien eerder dan wij denken. Troost u bij het gedacht dat God hem voor eene rampzalige dood bewaard heeft, dat Hij hem niet laten sterven heeft in eenen schandelijken tweestrijd, die voor hem mogelijk de oorzaak van zijne eeuwige verdoemenis zou geweest zijn. Hij is met zoo christene gevoelens uit dit leven gescheiden dat, zijn levendig geloof in acht genomen, men de zoete hope mag koesteren hem in den schoonen hemel eens weder te zien. Troost u dan, achtbare Schoondochter, bij het gepeis dat gij maar voor korten tijd van uw welbeminden echtgenoot gescheiden zijt, en dat gij hem later weder zult vinden in eene plaats van onuitsprekelijke en eeuwige genuchten. Nooit heb ik aan God voor u beiden iets anders gevraagd, dan dat gij hier op aarde een heilig leven zoudet leiden, eene zalige dood sterven en den hemel bekomen. Nog heden wensche ik u niets anders. Schep dus moed, mijn deugdzame Kind, onderwerp u aan des Heeren schikkingen, en draag zorg voor den kostbaren pand u toevertrouwd.... (1). Ik verzekere u dat ik u om God sterk bemin, en dat ik u door mijne raden meer dan ooit wil helpen en bijstaan; want, te rekenen van den oogenblik dat gij mijne schoondochter geworden zijt, hebt gij een gansch bijzonder recht op mijne liefde verworven. Ik smeeke God u zijnen weldoenden zegen te verleen,

(1) Maria de Chantal, later markgravin de Sévigné.

u te troosten in de pijnlijkheden waarin gij u bevindt, en voor u op eene buitengewone manier zorg te dragen. Ik groete u vriendelijk in den Heer, en blijve steeds uwe teedere en verkleefde moeder (1). »

Niet tevreden met aan hare schoondochter dien zielroerenden brief toe te stieren, wilde Sinte Chantal welke, uit hoofde van hare bezigheden, naar Orléans was afgereisd, dat die jonge weduwe haar aldaar kwam vinden. Zoo seffens stelde zich Maria de Coulanges op weg naar voornoemde stad, en welhaast had zij het geluk hare welbeminde schoonmoeder, die haar met opene armen ontving en hare tranen, die altijd maar vloeiden, afdroogde, den kus van vrede te geven.

Eilaas! Maria de Coulanges zou Celsus-Benignus niet langer overleven dan Maria-Amata zelve den vrijheer de Thorens had overleefd. In 1632, vernam moeder de Chantal al met eens dat hare jonge schoondochter doodelijk ziek was en dat zij groot gevaar liep van te sterven. « Mijn welbeminde en achtbare Broeder, schreef zij dadelijk aan den aartsbisschop van Bourges, die haar daarvan kennis gegeven had, u zeggen hoezeer ik van uw pijnlijk nieuws ben aangedaan geweest, kan ik niet. Welhoe! zou God toelaten dat ook de brave Maria de Coulanges haastig uit dit leven scheide? Indien het zijn wil is, ik heb er niets tegen. Want steeds en in alle dingen begeere ik gansch gelaten in de aanbiddelijke schikkingen des Heeren voor te komen. In afwachtinge dat God met die deugdzame en edelmoedige schoondochter handele volgens zijn welbehagen, begrijpe ik, hoe groot het verlies voor ons allen zijn zou, kwame zij welhaast het tijdelijke met het eeuwige te verwisselen; doch, ik versta beter dan iemand, dat de dood van mevrouw de Chantal voor haar jonge kind (2) een gansch

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, XCI brief.

(2) Maria de Chantal.

bijzonder verlies wezen zou. Wat er ook gebeure, ben ik bereid om de hand Gods, die ons beproeft, te kussen en te danken, want Hij weet wat er ons voordeelig is en gaat altijd uit liefde tot de menschen te werk. Ik moet u niet zeggen, teergeliefde Broeder, dat ik veel bid voor de kranke moeder en haar dochterken, dat spreekt van zelf. Wees zoo goed mij nu en dan met de gesteldheid van mijne zieke schoondochter bekend te maken. Ik groet u vriendelijk in den Heer (1). »

Sinte Chantal moest niet lang wachten, om nieuws te hebben. En welk nieuws! Onze Heilige stond paf geslagen bij het vernemen van de dood der jonge vrijvrouw. Echter sprak zij maar één woord: « God had ze ons gegeven, God heeft ze ons teruggevraagd, dat zijn hoogerwerde Naam gebenedijd zij! » En gedurende verscheidene dagen verviel zij, gelijk het gemeenlijk gaat in dergelijke omstandigheden, tot eene buitengewone treurigheid. Dat moet ons niet verwonderen; immers zij was gevoelig van herte, en had de gewoonte fel te weenen over de bloedverwanten en kennissen die haar door de onverbiddelijke dood onttrokken wierden.

« Ik bevond mij in hare kamer, schrijft moeder de Marigny, een half uur nadat zij de pijnlijke mare des overlijdens van mevrouw de Chantal ontvangen had; zij sprak mij in dezer voege aan: « Mij was het onbekend, dat ik zoo weinig manhaftigheid bezat; want, hadde ik overeind gestaan, toen ik den brief van Mgr van Bourges overlas, ongetwijfeld zou ik, mijne ongemeene verschiëting in acht genomen, op den grond gevallen zijn. O! wat is die brave schoondochter gelukkig! zij is van de ellenden dezès tranendals verlost; desniettegenstaande ben ik van hare dood sterk getroffen, en haar afsterven gaat, mijns dunkens, mij nog meer dan dat van mijn

welbeminden zoon ter herte. O mijn God! wie zou er ooit gepeisd hebben dat zij enkel zoo korte dagen meer te leven had! nooit zag ik eene vrouw die beter van gezondheid was: ziedaar hoe de schijn in dwaling brengt. » Die zielroerende woorden uitgesproken hebbende, zweeg onze Heilige eenige oogenblikken stil, doch voegde er welhaast het volgende bij: « Wat de kleine Maria de Chantal betreft, zij zal Onze Lieve Vrouwe voor moeder hebben! » En dit zeggende, kreesch zij gelijk een kind (1). »

« Eilaas! schreef zij eenige dagen later aan Mgr de Neufchèse, haren neef, u make ik de groote droefheid, die mij bij het vernemen van de dood mijner teergeliefde en deugdzame schoondochter ten deele viel, kenbaar. Ziedaar hoe God ons weet te beproeven, hoe Hij ons van de liefde tot bloedverwanten en vrienden langzamerhand aftrekt, hoe Hij ons leert meer op Hem, die alleen ons bijblijft, dan op de schepselen, die ons onttrokken worden, te steunen (2). »

Zij liet insgelijks weten aan hare dochter Francisca, hoezeer zij van het haastig overlijden van hare schoondochter Maria de Coulanges aangedaan was, en hoezeer zij eventwel verlangde in den wille Gods teenemaal gelaten te zijn. Diensvolgens smeekte zij haar die dood zachtjes te betreuren, en, naar haar voorbeeld, over de jonge vrijvrouw de Chantal eenige tranen te storten, om vervolgens manhaftig en gansch onderworpen aan des Heeren aanbiddelijke schikkingen voor te komen. Een andere smert wachtte Francisca en hare moeder. Zie, M. de Toulangeon, de teedere echtgenoot van Francisca, verwisselde korts daarna het tijdelijke met het eeuwige, en Francisca bleef weduwe met twee kleine kinderen. Onze

(1) *Gedenkschriften* van moeder Dorothea de Marigny. *Pleitsaak van Zaligverklaring*, II boekd. bladz. 951.

(2) Brief van Juli 1632.

Heilige was bezig met spreken tegen een hooggeplaatsten persoon, toen men haar ter kennis bracht dat haar schoonzoon uit dit leven gescheiden was. Zij veranderde dadelijk van kleur, en riep hoogst treurig uit: « Ziedaar een nieuwen doode, of liever een nieuwen pelgrim, die zich verhaast om in zijn vaderland te geraken. » En de handen samenvouwende, zegde zij: « O mijn God! ontvang al die afgestorvenen tusschen de armen uwer barmhertigheid. » En na een kort gebed gedaan te hebben, ging zij aan 't krijschen met de macht, op M. de Toulougeon, wien zij groote genegenheid toedroeg, en op Francisca, die weduwe bleef met twee kleine kinderen, denkende.

Van haren kant, door een zoo onverwachten en zoo wreeden slag diep in de ziele geschokt, had Francisca maar één plan, 't was te loopen naar hare moeder, overtuigd, dat zij in haar een medelijdend hert vinden zou, 'k versta iemand die bekwaam zou zijn haar te troosten en op te beuren. Dus begaf zij zich zoo seffens naar Annecy, en 't was dáár, in dat klooster waar zij hare jonge jaren in blijdschap had doorgebracht, en waar zij thans over van verdriet terugkeerde, dat, samen met de grootste blijken van christene genegenheid, zij uit den mond van hare moeder, die verheven gedachten van het geloof en die grondige vertroosting van den godsdienst vernam, die alleen in staat zijn den sterk beproefde moed in 't herte te spreken: 't Was dáár dat zij besloot een ingekeerd, zedig en eenzaam leven meer dan ooit te leiden, en zich niet dan met de opvoeding harer kleine kinderen bezig te houden, hetgeen zij met kloekmoedigheid deed. Toen, na verscheidene maanden te Annecy doorgebracht te hebben, zij met de tranen in d'oogen heenging, om naar Alonne weder te keeren, wilde zij dat hare moeder haar eenen levensregel voorschreef, en dien bekomen hebbende, bewaarde zij dien met eerbied, onder-

hield dien met vurigheid en standvastigheid, en had het ongetwijfeld aan dien levensregel te danken dat, in weerwil van hare jonkheid en hare aanzienlijke fortuin, zij voor eene der deftigste, der beroemdste en der christelijkste mevrouwen van de zeventiende eeuw doorging.

Hier zouden wij mogen een einde stellen aan de geschiedenis der betrekkingen, die bestonden tusschen Sinte Chantal en hare zes kinderen. Doch er is nog een meisje, eene wees, 'k versta het kind van Celsus-Benignus en van Maria de Coulanges waar wij nog behooren een woordeken van te zeggen. Waar is die dochter, welke later den naam van mevrouw de Sévigné zou dragen, t'huis? Wie bekommert zich om haar? Wat is er van haar geworden sedert de dood van hare ouders? Wat kon de eerbiedwaardige moeder de Chantal voor haar doen, en wat heeft zij gedaan? Nog één woord over die belangrijke kwestieën, eerdad wij dees hoofdstuk volmaken.

Ons is het bekend, dat Celsus-Benignus en Maria, zijne vrouw, gemeenlijk bij Mr en M^{we} de Coulanges gehuisvest waren. Na de dood van haren man, ging de jonge vrijvrouw vergezeld van haar dochterken er voor goed wonen; en 't is dáár dat zij stierf, hare moeder met de zorg van de kleine juffer belastende. Maria de Chantal was dus bij hare grootmoeder, mevrouw de Coulanges, woonachtig. Niets was zoo natuurlijk, en, daar zij bij hare twee grootmoeders tegelijk niet verblijven kon, scheen het gemakkelijker te zijn voor haar te gaan wonen bij hare grootmoeder de Coulanges, die in de wereld leefde, dan, in den ouderdom van vijf en half jaren, zich in een klooster bij hare grootmoeder de Chantal te gaan neerzetten. Deze aanveerde die zoo natuurlijke schikkinge, bedankte grootelijks Mr en M^{we} de Coulanges, omdat zij alzoo voor de kleine wees en hare goederen wilden zorg dragen, en wist zich volkomen gerust te

stellen bij het gedacht dat het jonge meisje in brave handen was, en deftig zou opgevoed worden. Desniet-tegenstaande was zij, bijaldien men van het eerste plan atzag, bereid om de jeugdige Maria te ontvangen in het klooster van Annecy, en zelve haar te leeren en te onderwijzen.

Om te weten, hoezeer onze Heilige hare kleindochter Maria de Chantal beminde, moeten wij maar hare brieven openen. Dáár zien wij hoe groot en hoe standvastig de christene liefde was, die zij haar toedroeg. Zelfs vóór de dood van mevrouw de Chantal, toen de kleine Maria nog in de wiege lag, vergeet zij deze niet. Steeds heeft zij een vriendelijk wordeken « voor dat lieve kind, voor dataangename meisje, voor dien kostelijken pand die den troost van Celsus-Benignus en Maria de Coulanges uitmaakt (1). » Doch, na de dood van de vrijvrouw, als de kleine Maria teenemaal wees geworden is, spreekt onze Heilige er nog meer van, en nog met grooter teederheid. Al hare brieven geven hare genegenheid en hare bezorgdheid voor haar te kennen. « Ik schrijve aan M^r en M^{we} de Coulanges, zegt zij aan den aartsbisschop van Bourges, om hun wat moed in 't herte te spreken. Ongetwijfeld zijn zij van het vroegtijdig afsterven hunner dochter fel aangedaan geweest. Ik twijfel geenszins of zij zullen voor onze welbeminde wees voortdurend zorg dragen. O mijn God! als ik denke aan de beproeving die op ons is afgekomen, weet ik bijna geen weg met mij zelve (2). » En aan M^{we} de Coulanges, die haar had laten weten dat zij Maria onder hare bescherming zou nemen, en dat zij haar eene christene opvoeding zou verschaffen, schrijft zij in dezer voege: « Wat onze jonge wees betreft, achtbare Mevrouw, ik acht ze gelukkig, zoolang zij bij u en uwen echtgenoot verblijven kan,

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, XCI brief.

(2) *Brieven van Sinte Chantal*, LXXVIII.

want, mij is het stellig bekend, dat gij haar voor waren vaderen ware moeder dient, en dat uwe kinderen haar sterk beminnen. Ik ben buitenmate neerslachtig, als ik peize op den tijd waarop zij u zal moeten missen (1). »

Toen mevrouw de Coulanges ziek geworden was, wist moeder de Chantal zich om de toekomst van hare kleindochter nog meer dan ooit te bekommeren: « Ik ben zeer droefgeestig, schrijft zij aan mevrouw de Toulangeon, omdat, volgens het zeggen van uwen oom, het met mevrouw de Coulanges in 't geheel niet wél gaat: het schijnt dat zij van eene wreede ziekte is aangetast. Het believe den Heer haar de gezondheid welhaast terug te schenken! Zij heeft, met te zorgen voor de kleine Maria, en met haar tot leermeesteres te dienen, mij grooten dienst bewezen (2). »

Drij jaar later, in 1634, mevrouw de Coulanges nog altijd ziek zijnde, schrijft moeder de Chantal aan Mr de Coulanges een zielroerenden brief om hem, van den eenen kant, middenin de pijnlijkheden waar hij zich in bevindt, wat moed in 't herte te spreken, en hem, van den anderen kant, met zijne kleindochter, die welhaast hare eerste communie zou doen, geluk te wenschen. Ziehier dien brief: « Ach! Mijnheer, wat ben ik aangedaan geweest van hetgeen gij mij onlangs geschreven hebt! De tranen sprongen uit mijne oogen, toen ik las dat uwe welbeminde vrouwe nog altijd lijdend en ziekelijk is. Doch, wat mij, middenin mijne neerslachtigheid, een weinigje troostte, was te vernemen dat onze wees welhaast het geluk zou hebben van hare eerste communie te doen. Dat was een balsem voor mijn bedroefd hert. God geve, edele Heer, dat uwe deftige vrouw spoedig gezond worde, opdat zij zich met de christene opvoeding van de kleine Maria zooals te voren zou kunnen bezig

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, CIV brief.

(2) *Brieven van Sinte Chantal*. Uitgave Migne, bladz. 596.

houden ! Ik beken het, ik drage dat kind gansch bijzondere genegenheid toe, en wensche niets zoozeer dan het in jaren en deugden te zien opgroeien. Ik verheuge mij, omdat die brave juffer met Paschen aanstaande voor de eerste maal van haar leven Onzen Lieven Heer zal mogen ontvangen. Gij moogt verzekerd zijn, dat ik harer zal gedenken in mijne gebeden, en dat, te rekenen van dien schoonen dag, ik niet eene ure om zoo te spreken zal laten voorbijgaan, zonder te vragen aan Jesus, dat Hij steeds zou heerschen in dat jonge hert door zijne gratie. Ik bedanke u, edele Heer, alsook uwe achtbare Echtgenooten, voor al wat gij doet voor de kleine Maria. »

Die brief is de laatste van al de brieven die onze Heilige schreef aan M^r en M^{we} de Coulanges, die beiden korts daarna uit dit leven scheidden. In 1636 werd er een familieraad, die in de noodwendigheden der jonge wees voorzien zou, gehouden. Men stond in beraad of men Maria aan hare grootmoeder de Chantal, die voor haar zorgen zou gelijk zij voor Francisca gezorgd had, zou toevertrouwen, ofwel of men haar zenden zou naar haren oom Christoffel de Coulanges, abt van Livry, die vroeg om haar te hebben. Men besloot dit laatste te doen. Van den eenen kant was moeder de Chantal alsdan vier en zestig jaar oud, en men vreesde haar niet lang meer te zien leven. Van den anderen kant lag de abdij van Livry dichtbij Parijs, en bood voor de opvoeding der kleine wees duizenden middelen aan waar men in het gebergte van Savooie niet op rekenen mocht. De omstandigheden toonden dat de familieraad wijselijk geoordeeld had. Maria de Chantal had nauwelijks den ouderdom van vijftien jaar bereikt, toen hare heilige grootmoeder, de Stichtster der Visitatie, het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. Aan de zorgen van dien braven en deftigen abt van Livry toevertrouwd, opgevoed in die schoone abdij van Livry,

omringd van grondige boeken en van beroemde leermeesters, kon zij in hare jonkheid die wonderbare begaafdheden, waar de Heer haar mede begunstigd had, sterk beoefenen. hetgeen ongetwijfeld het geval niet zou geweest zijn, hadde zij gewoond in het klooster van Annecy waar de Fransche taal te dien tijde maar zeer onvolmaaktelijk gesproken was.

Ziedaar welke de betrekkingen waren die bestonden tusschen Sinte Chantal en hare kinderen en kleinkinderen. Men wordt gewaar hoe zij hare plichten van moeder grootachtte, en hoe vurig zij hare kleinen beminde. Evenals al de merkwaardige personen, had zij een gevoelig hert, dat, naar het zeggen van Sint Franciscus de Sales, den evenmensch fel genegen was. Zij heeft in een ongeoeffenden, zoo gij wilt, doch natuurlijken en krachtigen schrijftant, al de verscheidenheden der verkleefdheid uitgedrukt: de teederheid, de blijdschap, de bekommering, de droefheid, de zelfopoffering, en enkel moet men hare brieven openen, om te verstaan hoe groot hare christene liefde was. Ook God, die beter dan wij deze ziel kende, en die, om haar tot eene gansch bijzondere heiligheid te verheffen, haar die marteling der liefde, waar zij zoo schoon over gesproken heeft, wilde opleggen, stelde vast, na haar veel schrikkelijke ziekten overgezonden te hebben, na haren geest bezocht te hebben met duisternis en twijfel, ook haar hert, het gevoeligste deel des lichaams, allermeeft te beproeven. Nog zeer jong zijnde, verliest zij hare twee eerste kindjes; haar man sterft onder hare oogen, hare kleine Charlotta geeft den geest tusschen hare armen. Ziedaar de eerste smerten. En, toen onze Heilige, gansch afgetrokken van de wereld, bekwaam is om nog meerdere pijnen uit te staan, weet God haar andermaal te vinden. Zij verliest achtervolgens haren vader, haren schoonvader, haren schoonzoon, hare dochter, haren kleinzoon; en, na eenige

oogenblikken ruste, wordt zij met het overlijden van haren zoon, met dat van hare schoondochter en met dat van haren anderen schoonzoon bekend gemaakt. In de weerdij van eenige jaren, maait de wreede dood 't leven af van twaalf leden harer familie. Haar naam sterft uit, en van dat beroemde geslacht waar zij zooveel van verwachtte, blijft er niet dan eene weduwe en drij weezen over. Schrikkelijke beproevingen, die niet enkel het levendig geloof van Sinte Chantal en hare gelatenheid in den wille Gods aan den dag brachten, maar die ook hare vurige moederlijke liefde te kennen gaven.

Gen-en-dertigste Hoofdstuk

**Sinte Chantal stelt zich op reis naar Parijs. —
Zij bezoekt bijna al de kloosters van Frank-
rijk. — Algemeene toestand van de Orde.**

1635-1636

VIJF en twintig jaren waren verloopen sedert dat de Orde der Visitatie gesticht geweest was, en reeds hadden vijf en zestig huizen in Frankrijk, in Zwitserland, in Savooie, in Piémont, in het spaansche Lorreinen het licht gezien. Daarbij waren er een tiental die stonden om aan den dag te komen. Die rasche en steeds aangroeiende voortzetting was, ofschoon zij de bewondering verwekte, toch ook oorzaak van veel vreeze en verlegenheid. Ongetwijfeld behoorde men niet bevreesd te zijn, zoolang moeder de Chantal leefde; want zij was de band van de Orde, haar middelpunt, hare kracht; want haar titel van Stichtster en van geestelijke dochter van Sint Franciscus de Sales maakte dat, hare ongemeene deugd en hare kloekmoedige werkzaamheid in acht genomen, zij hare teergeliefde medezusters wijselijk bestierde. Doch wie zou voor de toekomst verantwoordelijk zijn? Wat zou er, na hare dood, van die kloosters, die van elkander niet afhingen, die van algemeene oversten, noch van bezoekers,

noch van jaarlijksche vergaderingen en kapittels wisten te spreken, geworden? Hoe was het afgelopen met zooveel abdijen die, op denzelfden voet ingericht zijnde, in den beginne gansch bijzondere vurigheid toonden? Waren zij niet allengskens tot verval geraakt? En indien, in de zeventiende eeuw, de Kerk den troost had te zien dat zij uit hare vadsigheid opstonden, waar had men zulks aan te danken? Was het niet aan de manier waarop zij toen het kloosterleven inrichtten? Was het niet aan de verstandige bestiering van een algemeene overste wien zij gehoorzaamden? Is het op die wijze niet dat de hervormingen plaats hadden bij de Benedictijnen, de Feuillantten, de Franciscanermonniken, de Ursulinen, en dat de godsvrucht begon in een groot getal kloosters nieuwen scheut te schieten?

Te dien tijde hielden de brave menschen zich met die gedachten bezig. Sint Vincentius a Paulo bekommerde zich daarom schier onophoudelijk. Vele bisschoppen, die de Visitatie allermeeft genegen waren, gaven desaangaande hunne beangstheid te kennen. Vermits er in 1635, te Parijs eene algemeene vergadering der geestelijkheid zou plaats hebben, vond men geradig die kwestie eens goed te doen onderzoeken door de bisschoppen die zich aldaar zouden bevinden. Mgr Jan-Frans de Sales, wien men van geheel die zake kennis gaf, kon niets anders zeggen dan dat hij dergelijk een besluit ten uiterste prees, en, oordeelende dat de tegenwoordigheid van moeder de Chantal te Parijs hoogst noodzakelijk was in zulke gewichtige omstandigheden, stelde hij vast haar naar Frankrijk te zenden.

Echter wilde hij, eerdar hij haar gebod die reis te ondernemen, haar alvorens raadplegen, en haar verzocht hebbende dat zij hem zou komen vinden in de spreekkamer, vroeg hij haar, wat haar hert van die reize zegde? waarop zij met ootmoedigheid antwoordde: « Ach!

Monseigneur, sedert lang heb ik de gewoonte, voor wat mijne zaken betreft, mijn hert niet meer te rade te gaan; doch, zoo genomen dat ik het zou raadplegen, zou het mij niets anders kunnen zeggen, dan dat ik moet gehoorzamen. » De reis werd dan onveranderlijk vastgesteld; doch, daar moeder de Chantal op het einde was van haar zesjarig bestier van overste des kloosters van Annecy, wachtte men haar te laten vertrekken totdat, volgens de regelen der Orde, zij eene van hare medezusters zou hebben, om haar in het bestier van het klooster op te volgen.

Den 19 Mei, al de Zusters in de koor zijnde, knielde moeder de Chantal, en legde haar meesterschap af met eene ootmoedigheid en eene blijdschap die tot op haar aangezicht te lezen stonden. Vervolgens beleed zij hare schuld in dezer voege: « Monseigneur, ik beken zeer ootmoediglijk dat, binst het stilzwijgen mijner medezusters, ik nu en dan gesproken heb zonder noodzakelijkheid; dat ik soms om kleine redenen van de vergaderingen der geestelijke gemeente afwezig geweest ben; ook nog dat ik voor mijne onderhoorigen de vereischte vriendelijkheid niet altijd gehad heb. Ik vrage haar en u, Monseigneur, daarvan uit den grond van mijn hert vergiffenis. »

De bisschop antwoordde dat, dank God, hij in haar nooit iets berispelijks bemerkt had; doch dat, om van de goede gewoonten der Orde niet af te zien, zij drij Onze Vader en drij Wees Gegroet voor hare penitentie bidden zou; dit gezegd hebbende, stond hij toe dat zij op de laatste plaats ging zitten (1). Den 24 Mei, werd moeder de Chatel gekozen, om onze Heilige in haar ambt van overste van het eerste klooster van Annecy te vervangen.

(1) *Ongedrukte gedenkschriften van moeder de Mont-Saint-Jean.*

Nauwelijks afgestemd, maakte moeder de Chantal gereedschap om heen te gaan, toen men haar ter kennis bracht dat Mgr Jan-Frans de Sales haastig ziek geworden was, en het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had. Dat verlies, waar zij buitenmate was van aangedaan, was oorzaak dat zij nog eenigen tijd te Annecy verblijven moest. Moeder Favre, die ook in een huis van de Orde overste geweest was en eveneens haar meesterschap had neergelegd, bevond zich insgelijks aldaar, en 't was schoon om zien, hoe de heilige Stichtster der Visitatie moeder Favre soms bij de hand nam, zeggende: « Beminde Medezuster, verhaasten wij ons om, in de tegenwoordigheid van onze gezellinnen, onze schuld te belijden; het past ons, die zoolang oversten geweest zijn, ons diep te vernederen, en vóór haar te verklaren dat wij de ellendigste menschen van het geheele klooster zijn. »

Nogtans langer mocht moeder de Chantal niet wachten van naar Parijs te vertrekken. Zij reisde dan af uit Annecy op het einde van Juni, en, na wat gerust te hebben te Moulins, kwam zij te Parijs den 25 Juli aan. Reeds van des anderendaags, vergaderden in de spreekkamer van het klooster van Parijs eenige bisschoppen die de Visitatie meest genegen waren, en met hen Sint Vincentius a Paulo, de ridder de Sillery en de voornaamste weldoeners van de Orde. Vele uren besprak men de kwestie. Allen waren eens om te zeggen, dat het noodig was tusschen al die kloosters eenen band van vereeniging, waardoor zij van elkander zouden afhangen, te doen ontstaan. Geheel de zake was van dat gedacht werkstellig te maken en dien band van vereeniging te ontdekken. De eenen wilden dat moeder de Chantal tot algemeene overste van de Orde uitgeroepen werd, en dat zij dien eeretitel aan hare opvolgster zou overzetten. De anderen, meenende dat, na de dood van onze Heilige, eene eenvoudige non, de eerste de beste, niet bekwaam

zou zijn om dat wijdverspreid genootschap te bestieren, begeerden het onder het bestier van een mannensch te stellen. Moeder de Chantal hoorde, hoogst ingekeerd, zonder één woord te spreken, alles af. Als men de kwestie sterk verhandeld had, waagde zij het, haar gedacht te zeggen. Zij deed vooreerst bemerken dat de kwestie, die op het tapijt lag, geen nieuwe kwestie was; dat zij zelfs binst het leven van Sint Franciscus de Sales in 't lange en 't breede was onderzocht geweest; dat, in de laatste samenspraak die zij met hem gedurende meer dan twee uren gehad had, er schier van niets anders sprake was geweest; dat de eerbiedwaardige bisschop haar alsdan gezegd had Gods wil te zijn, dat de Visitatie zonder algemeene overste, zonder geestelijke bezoekers, en zonder jaarlijksche kapittels voortleefde. Alsdan den boek der Verordeningen openende, liet zij zien aan de bisschoppen, hoe Sint Franciscus de Sales gezorgd had dat een en dezelfde geest in zijne Orde steeds zou heerschen. Zij bekende dat, om de eendracht te handhaven, hij zijnen toevlucht tot de macht niet genomen had, maar dat hij in dezer plaats de liefde, die nog iets beters is, gesteld had, en dat, zoo er op alle handelwijzen iets of wat te zeggen viel, er mogelijk op die van den achtbaren bisschop van Geneve maar weinige ernstige bemerkingsen te doen stonden. Zij wist de manier van peizen van Sint Franciscus de Sales, volgens hare gewoonte, zoo netjes en zoo vuriglijk voor te dragen, dat de bisschoppen en de andere heeren der vergadering van gedacht veranderden. « Wat wilt gij meer hebben? zegden zij, 't is de Stichter die spreekt en die eenen aangenamen en sterken middel van eendracht voorschrijft. Hij wil dat zijne geestelijke kinderen met den band der liefde eerder dan met dien van de macht vereenigd zijn. Laat hem dan maar gewerden. »

Alzoo werd er aan die vergadering, waar de gansch bijzondere deugden van Sinte Chantal en vooral hare overgrootte ootmoedigheid aan den dag kwamen, een einde gesteld. Onze Heilige nam de gelegenheid waar, om de bisschoppen wegens eenige duistere punten van den Costumenboek en der kerkgebruiken te raadplegen, en vroeg hun, te willen toelaten dat het *Klein Officie van Onze Lieve Vrouwe*, opnieuw in het licht gegeven, ten gebruike zou staan van de nonnen der Visitatie (1).

Ondertusschen was de mare van de aankomst van Sinte Chantal te Parijs, in de geheele Orde haastig verspreid geweest. Er waren alsdan in de talrijke kloosters die gesticht wierden vele nonnen, die de heilige Stichtster nooit gezien hadden. Lichtelijk kan men begrijpen, dat zij verlangden om met hare Moeder, die op het einde van haar leven was, in gesprekke te komen. Gemakkelijk kan men verstaan, dat Sinte Chantal van haren kant vurig begeerde met al hare geestelijke kinderen kennis te maken. Kon zij, eerdat zij uit dit leven scheidde, weigeren al de huizen van hare Orde een bezoek af te leggen? Mocht zij gerustelijk het tijdelijke met het eeuwige verwisselen, zonder zich alvorens verzekerd te hebben dat de geest van Sint Franciscus de Sales, haren eerbiedwaardigen Vader, in al hare geestelijke gemeenten volop aan 't bloeien was, zonder onderzocht te hebben of de regels en de gebruiken der Visitatie er goed onderhouden waren?

Evenveel door haar goed hert als door de aandringingen der talrijke kloosters van de Visitatie opgewekt, besloot zij, eerdat zij naar Savooie zou terugkeeren, al de huizen van hare Orde te gaan bezoeken (2).

(1) Al die bijzonderheden zijn ontleend aan eenen brief dien moeder de Chantal aan de geheele Orde der Visitatie toestierde, om haar te laten weten wat er in de vergadering der bisschoppen te Parijs was vastgesteld geweest. (Handvesten van Annecy.)

(2) Moeder de Chaugy en al de geschiedschrijvers reppen

Na aan de moeder van Annecy den oorlof gevraagd te hebben om die lange reis te mogen doen, begaf zij zich, zulks haar toegestaan zijnde, in de maand September van 1635, eerst en vooral naar het pas gesticht klooster van Melun, en bleef vervolgens stilstaan in de huizen van Mantargis, van Blois, van Orléans en van Tours, hoogst tevreden zijnde bij het zien dat de geest van ootmoedigheid, van armoede en van gehoorzaamheid er sterk heerschten (1). Zij was tewege ook de kloosters van Nantes en van Rennes een bezoek af te leggen, toen zij al met eens ziek werd en gedwongen was haar plan te veranderen. Dus keerde zij met Allerheiligen naar Parijs weder, en verbleef er den geheelen winter.

Hetzij dat zij nog onder den invloed was van hetgeen gezegd was geweest in de vergadering der bisschoppen, hetzij dat zij vreesde dat de rijkdommen, waar de twee kloosters van Parijs van te spreken wisten, een beletsel zouden zijn aan den welstand van die huizen, hield moeder de Chantal den ganschen winter niet op de goede overeenkomst met het arme en nederige klooster van Annecy aan te prijzen. « Hoogst noodzakelijk is het, zegde zij, dat wij met het klooster van Annecy in vriendelijke en ootmoedige betrekkingen leven. Dáár is het dat wij het licht gezien hebben, en dáár is het ook dat wij troost en sterkte zullen vinden. » Allen oogenblik riep zij uit dat, om de eendracht onder al de huizen der Orde te doen heerschen, zij volgeern, ware het noodig, haar bloed zou vergieten. « Herinnert u, welbeminde Medezusters, herhaalde zij dikwijls, dat onze teergeliefde Visitatie een klein rijk van liefde is, en dat,

maar één woord over die lange en belangrijke reis. Wij zullen trachten die reis in haar geheel te geven, en alles neerschrijven wat wij desaangaande in de kloosters, die zij bezocht heeft, ontdekt hebben.

(1) *Ongedrukte brieven van Sinte Chantal*, CCXLIX brief.

zoo de christene genegenheid er niet groeit en bloeit, het welhaast tot verval zal geraken en diensvolgens verwoest worden. »

De nonnen van het eerste klooster van Parijs besloten, om reden dat zij eene groote gunst begeerden te bekomen, uit die schoone gevoelens van moeder de Chantal voordeel te trekken. Onder voorwendsel dat de eendracht tusschen de Zusters van Parijs en die van Annecy des te beter zou onderhouden worden, vroegen zij aan moeder de Chantal te willen toestaan dat, na hare dood, haar lichaam zou rusten te Annecy en haar hert te Parijs. Toen de eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie hoorde spreken van aan haar lichaam heur hert te onttrekken en het te laten rusten te Parijs, was zij over van aandoening en riep met verwondering uit: « Ach! mijne welbeminde Kinderen, wat zegt gij? Verre dat mijn hert zou verdienen bewaard te worden, behoorde men het, zijne ongetrouwheid ingezien, in eene vuilnisplaats te werpen! — O mijne Moeder, hernam de schrandere overste van Parijs, die wist hoe zij het moest aan boord leggen om Sinte Chantal tot zich te winnen, wij vragen u dat hert niet, enkel om het te bewaren, maar opdat het zicht daarvan ons zou opwekken om met elkander in vrede te leven. — Als het zoo is, zegde alsdan ernstiglijk moeder de Chantal, sta ik toe dat het u geschonken worde; want, om de eendracht te handhaven, zou ik duizenden herten geven, en gedoo-gen dat het mijne aan honderden en honderden stukjes gesneden worde. » En, de nonnen van Parijs haar beloofd hebbende dat zij steeds met hare medezusters van Annecy en van de overige huizen goed zouden overeenkomen, stelde zij eene schriftelijke getuigenis op waarbij zij bekende te begeeren dat, na hare dood, haar hert aan het klooster van Parijs zou behandigd worden, op voorwaarde nogtans dat, zonder behulp van den

heelmeester, eene harer medezusters haar het hert met de allergrootste zedigheid langs de zijde en geenszins langs eenen anderen kant zou uithalen (1). »

Dat lang verblijf te Parijs liet de ootmoedigheid van moeder de Chantal niet minder dan hare liefde voor de eendracht en den vrede blijken. Daar zij geen overste meer was, weigerde zij niet alleen nog te gebieden, maar zij ging zitten op de laatste plaats, knielde om den zegen van de kloostermoeder te vragen, en zegde luidop dat zij gekomen was niet om de Zusters de deugd te leeren maar om door haar daarin onderwezen te worden.

Middelerwijl naderde de lente, en moeder de Chantal spoedde zich om dat algemeen bezoek der kloosters, waar de ziekte en de winter haar hadden doen van afzien, en waar zij meer en meer de belangrijkheid van begreep, neerstig voort te zetten. Zij vertrok dan uit Parijs, in het begin van April 1636, vergezeld van M. Marchez, haren biechtvader, van moeder Favre en van zuster de Chaugy, en begon met de provincie Champagne te doorreizen. Te dien tijde was er in deze landstreek nog maar één klooster der Visitatie, te weten dat van Troyes, welk niet dan met groote moeite door moeder Favre was gesticht geweest. De eerbiedwaardige moeder de Chantal kwam er den 12 April aan, en werd er, onder het geluid der klokken, met blijdschap ontvangen door al de Zusters, die processiesgewijze, met het kruis voorop, haar stonden af te wachten, en die, zoohaast zij haar ontwaarden, den *Benedictus* aanhieven. Wat moeder de Chantal ook zegde om dien zang te doen staken, zongen de Zusters, over van tevredenheid, altijd maar zingen. Al de nonnen waren zoo blijde die beroemde Stichtster der Visitatie, die van vele harer niet

(1) Het oorspronkelijke schrift waar M. de Maupas, bladz. 240. kopie van gegeven heeft, is tegenwoordig in handen van M. den graaf d'Hauterive, te Parijs.

gekend was, te zien, dat zij het bovengemelde kerklied met geestdrift herhaalden, en van geen uitscheiden wisten. Het overige van den dag schaarden zij zich, vol eerbied, rondom haar, zegden haar hoedanig het met den staat harer conscientie gelegen was, maakten haar het verdriet van haar hert kenbaar, en vroegen haar zoo goed te zijn haar den weg der volmaaktheid, waar alle brave non begeerig naar is, te leeren. Moeder de Chantal bezocht vervolgens het huis met groote nauwkeurigheid, om te weten of de regels der Visitatie, zelfs de kleinste, aldaar wél onderhouden waren. Een ding deed haar pijn. Men was alsdan bezig met het klooster te bouwen, en de bouwmeester, gelijk het dikwijls gaat, sterk in zijne kunst verslonden, had er wat te veel versiering aan toegebracht. Het schilde weinig of de achtbare moeder, om aan hare Orde eene bijblijvende les van ootmoedigheid en van armoede te geven, deed al die versiersels afkappen. Ten minste eischte zij dat het overige van het klooster nederiger werd aangelegd, zooals, zegde zij, het de bruiden van Dezen, die niets had om zijn hoofd te laten rusten, betaamt (1).

Na een ganschen dag bij hare geestelijke dochters doorgebracht te hebben, ging zij des anderendaags de Karmelieternonnen, die de Visitatie van Troyes groote diensten bewezen hadden, een bezoek afleggen. Zij bedankte allermeeft die brave Zusters voor hare christene genegenheid. Zij zegde dat de goede overeenkomst tusschen de kloosterlijke Orden het teeken is van eene gansch bijzondere vereeniging met God, en de stempel der geliefde kinderen van eenen en denzelfden hemelschen Vader. Zoo sterk wist moeder de Chantal de Karmelieternonnen aan te staan dat, terwijl zij dezer klooster bezocht, zij een stukje van haar kleed afsneden.

(1) *Stichting van het klooster van Troyes*, bladz. 429.

Dáár was het, in het klooster der Karmelietersen, dat onze Heilige het geluk had eene blijdschap, waar zij sedert lang naar trachtte, te smaken. Zij zag er de deugdzame moeder Maria van de H. Drijvuldigheid weder, die zij over dertig jaar zoo goed gekend had te Dijon, wie zij, nog in de wereld zijnde, hare genegenheid om Karmelieternon te worden had medegedeeld, en uit welker mond zij deze profetische woorden had hooren vloeien: « Neen, neen, gij zult tot dochter van Sinte Theresia niet gemaakt worden, gij zult hare zuster zijn, en zooals zij, zult gij den troost hebben eene geestelijke Orde te stichten. » Te rekenen van dien tijd, had moeder Maria der H. Drijvuldigheid een klooster van Karmelieternonnen opgericht te Rowaan, ook nog een te Caen, een te Châtillon en twee te Troyes, waar zij, in 1636, in zoo grooten geur van heiligheid leefde, dat de kloosters van dan af wedijverden, om te weten wie hunner haar deftig hert later bezitten zou. Sinte Chantal verlangde vuriglijk om haar weder te zien. « O mijne Moeder, schreef zij haar op zekeren dag, hoezeer begeere ik met u in onderhandelinge te treden, hoezeer wensche ik met u van de liefde van Onzen Heer Jesus Christus te mogen handelen. » En nu dat dit geluk haar ten deele viel, was het mondgesprek hoogst wonderbaar. « De Zusters, zeggen de jaarboeken van de Karmelietenorde, meenden dat zij in den hemel waren, toen zij den christenen en vriendelijken omgang van die twee heilige zielen bemerkten. Ook, de oogen op haar gevestigd, luisterden zij met gretigheid naar de aangename woorden welke die twee brave menschen tot stichting van elkander en van het geheele klooster spraken. Toen de nacht aanbrak en de tijd van heengaan voor moeder de Chantal gekomen was, eindigde de samenspraak met duizenden zalige gelukwenschingen. De eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie gaf, tot teeken van hare gansch bijzondere genegenheid,

aan de deftige priorin een zielroerend voorwerp in geschenke. 't Was eene fijne schildering in waterverf van eene roos, die in haar midden de beeltenis van het kindeken Jesus bevatte, en die aan moeder de Chantal, op haren feestdag, door Sint Franciscus de Sales was toegezonden geweest. Op de keerzijde van die schildering had Sinte Chantal deze woorden, haar te dier gelegenheid door Sint Franciscus de Sales toegestierd, geplakt:

MIJNE MOEDER, IN DEZE ROOS

LIGT ONS LEVEN BESLOTEN.

« Zij gaf dus die aangename roos aan moeder Maria der H. Drijvuldigheid, haar zeggende: « Ik schenke u, als aan mijne beste vriendinne in Jesus Christus, hetgeen waar ik meest aan houde. » Vervolgens smeekte zij haar met eene buitengewone ootmoedigheid steeds het klooster van Troyes te willen beschermen, en te maken dat er tusschen de Karmelieternonnen en de Zusters der Visitatie altijd goede overeenkomst zou bestaan. Dan, na iedereen gesticht te hebben door haar voorbeeld en hare deugden, verliet moeder de Chantal het klooster der Karmelietersen (1). »

Van de provincie Champagne, ging Sinte Chantal naar die van Burgonje over en stond eenigen tijd stil te Dijon, waar de Zusters, diep getroffen van Moeders' heiligheid, zich verhaastten om al wat te haren gebruike geweest was, 'k versta een van hare kleederen, eenen sluier, wat linnengoed, en haar zilveren kruis, als 't ware zooveel reliquieën, te verzamelen en te verbergen. Zij schreven ook met eene kinderlijke zorg al de raden neër die zij van haar betrekkelijk de ootmoedigheid, de armoede, de gehoorzaamheid, de zelfopoffering en de liefde tot

(1) *Jaarboeken der Karmelietenorde*. Troyes, 1856, III boekd. bladz. 465.

het lijden ontvangen hadden, overtuigd dat, met zulks te doen, zij den wil Gods volbrachten en sterk aan hare zielezaligheid werkten (1).

Een groote troost wachtte haar te Autun, waar zij slechts een enkelen dag verbleef. Er heerschte in dat klooster zooveel vrede, zooveel liefde onder de nonnen, zooveel eenvoudigheid, rechtzinnigheid en ootmoedigheid, dat de Zusters niets bijzonders te zeggen hadden aan moeder de Chantal, en dat deze in minder dan drij uren aan elk eene harer — en zij waren negen en dertig in getal — kon gehoor geven. Zij verheugde zich allermest daarover. « Welhoe! mijne Dochter, herhaalde zij meermaals aan mevrouw de Toulangeon, wie kan begrijpen dat er mij niet dan drij uren noodig geweest zijn, om aan elk eene dier Zusters te spreken? Dat is voor mij een teeken dat de overste en hare onderhoorigen menschen zijn van groote deugd. » Inderdaad de ondervinding leert dat de nonnen die gedurig vragen om aan iemand anders dan aan hare gewone overste haar hert te openen, juist deze zijn met wie men in de kloosters meest van al moeite heeft. Ook hield moeder de Chantal bij al de oversten der kloosters van de Visitatie aan, opdat zij de grillen van sommige Zusters, die altijd naar nieuwigheden, haar dikwijls hoogst nadeelig, trachten, niet zouden involgen. « Laat ons van ons eigen brood leven, zegde zij dikwijls, 't is het beste. »

Dus, bemerkende dat hare tegenwoordigheid niet vereischt was in een huis dat zoo schoone blijken van grondige godsvrucht gaf, maakte zij, spijs al de aandringingen der Zusters, die haar wilden tegenhouden, gereedschap om heen te gaan. Op den oogenblik harer afreis, zegde zij aan de negen en dertig nonnen die haar tot aan de deur van het klooster vergezeld hadden:

(1) *Annalen van de Visitatie van Dijon*, bladz. 60.

« Vaartwel, mijne teergeliefde Dochters; ik ben overtuigd dat gij allen leeft volgens de voorschriften van uw heiligen roep. » En toen de overste haar de bemerkinge deed dat de ingekeerdheid wat te wenschen liet in het klooster, en dat zij daar de oorzake van was, zegde Sinte Chantal met nadruk: « O! zoo spreekt gij ongetwijfeld uit ootmoedigheid, lieve Medezuster, want indien gij en uwe onderhoorigen daar gebrek aan haddet, dan zou uw klooster geen huis van vrede zijn, gelijk het is, maar eene plaats van wanorde. »

Zij was juist tewege het klooster uit te gaan, toen een der bijzonderste ingezetenen der stad haar vurig kwam smeeken naar zijne bloedverwante, die sedert vele jaren van eene zware ziekte was aangetast, met de reliquieën van den gelukzaligen Franciscus de Sales ten spoedigste te willen afkomen. Vol van geloof, twijfelde hij geenszins of de vereeringe van die kostelijke overblijfsels zou tot het herstellen van hare gezondheid wonderveel bijdragen. De eerbiedwaardige moeder de Chantal, die om hare liefde tot de zieken en de armen alom gekend was, was op het punt de verlangens van dien heer te voldoen, toen zij vernam dat, de aanbiddelijke schikkingen van God ingezien, zij de zieke niet helpen mocht. Dus wist zij zich op eenige bijzondere redenen te ontschuldigen, hierdoor te kennen gevende, hoezeer zij bezorgd was om de bevelen Gods, hoe klein ook, te vervullen (1).

Van Autun begaf zij zich naar Mâcon, waar zij veel menschen bejegende die haar wachtten op den steenweg; want gij moet weten dat zij nooit den voet gezet had in die stad, en dat hare aankomst aldaar voor iets gansch bijzonders doorging. Al de mevrouwen der stad kwamen haar verwelkomen, en onder derzelver getal

(1) *Stichting van het klooster van Autun*, bladz. 250.

bemerkte men de voorzitter de Framaye, die haar tweejarig dochterken op de armen droeg. Sinte Chantal naderde haar, en, het kind zachtjes streelende, zegde zij: « Ziedaar eene kleine die voor ons zal zijn. » Eenige jaren later, wilde die dochter kost wat kost het nonnenkleed aantrekken, en ging de Visitatie, waar zij welhaast aan hare medezusters tot voorbeeld dienen kon, met kloekmoedigheid binnen. Ongelukkiglijk scheidde zij vroegtijdig uit dit leven.

Moeder de Chantal verbleef maar twee dagen te Mâcon. Den tweeden dag, gebod de overste van het klooster aan hare medezusters, ten einde aan onze Heilige, wie de zaken van godsvrucht sterk aanstonden, wat verzet te verschaffen, een *Stabat* te zingen in vier partijen. De muziek was allerschoonst, en de nonnen zongen gelijk lijsters.

Moeder de Chantal luisterde naar dat gezang met groote ingekeerdheid, en, toen het ten einde ging, zegde zij op een ernstigen en statigen toon: « Wat is dat aangenaam om hooren, welbeminde Kinderen! doch ik begeere dat gij nimmermeer dergelijk eene muziek zoudet spelen, en u zoudet herinneren dat zulks met de eenvoudigheid van onze Orde strijdt. » Vervolgens bekeef zij een weinigje de overste van het huis, die knielde en met buitengewone ootmoedigheid de berisping aanveerdde (1).

Te Lyon, waar moeder de Chantal naartoe gegaan was, vertoefde zij vijftien dagen, 'k versta eenige dagen in het klooster van Bellecour en eenige andere in dat van Antiquaille. Dat laatste klooster, waar men jegens de verjaagde Zusters van Villefranche de herbergzaamheid oefende, bevatte om die reden negentig nonnen. De Stichtster der Visitatie was over van blijdschap, toen zij de ingekeerdheid en de vriendelijk-

(1) *Stichting van het klooster van Mâcon.* (Handvesten van dat klooster.)

heid van dat aanzienlijk getal kloosterzusters bemerkte, en volgeern bekende zij van haar niets beters te kunnen vragen. Zij bewonderde vooral de goede overeenkomst die bestond tusschen de onlangs gekozen overste en die welke kortelings was afgestemd geweest, en luidop verklaarde zij dat dit schouwspel haar tot ongemeenen troost verstrekke (1).

Lyon uitgaande, stond zij stil te Valencia, en stierde er de Zusters eenige zielroerende woorden, die dadelijk met de grootste zorg geboekt wierden, toe. Bij hare afreize uit het klooster, bood eene eenvoudige non haar een doosje met *Agnus Dei* in geschenke aan, zich op hare kleine gift verschoonende. Onze Heilige luisterde met vriendelijkheid naar het gezegde van de Zuster, bedankte haar voor hare goedhertigheid, doch nam de gelegenheid waar om hare geestelijke dochters de armoede meer en meer te doen beminnen: « O lieve Medezuster, riep zij uit, ik ben over u voldaan, doch meer nog zou ik van u tevreden zijn, waret gij zoo arm dat gij mij niets te geven hadt (2). »

Te scheep gegaan zijnde op de Rhône, vaarde moeder de Chantal naar Pont-Saint-Esprit, waar zij den 23 Juni aankwam, en waar zij het klooster in groote armoede vond. Zij zette de Zusters aan om verduuldig te zijn, bezocht de stad om er eenen grond, die tot het bouwen van een klooster dienen kon, aan te treffen, kocht dien, en zegde aan moeder overste op God, voor wat de betaling aanging, te betrouwen, haar verzeerende, dat Hij haar welhaast krachtdadig zou ter hulpe komen. Die voorzegging werd korts daarna op eene wonderbare wijze waargemaakt (3).

(1) *Stichting van het tweede klooster van Lyon*, bldz. 325.

(2) *Stichting van het klooster van Valencia*, bladz. 165.

(3) *Stichting van het klooster van Pont-Saint-Esprit*, bladz. 482.

Toen zij uit Pont-Saint-Esprit afreisde, en tewege was op de Rhône in te schepen, wierd het zeer donker weêr, en deed de zwaar bewolkte lucht vreezen voor een schrikkelijk tempeest. Men wilde Sinte Chantal, die verlangde om het klooster van Avignon te gaan bezoeken, tegenhouden, en haar beletten ter rivier te varen. Zij luisterde naar die raden, en zegde met hare gewone voorzichtigheid: « Indien mijne reis eenigszins zou gevaarlijk zijn, ben ik bereid, om reden dat ik God niet tergen wil, die wat uit te stellen; doch ik begeere de schippers daarover te hooren spreken. » Dezen, de lucht en de wolken aandachtig aanschouwd hebbende, verklaarden dat de donderbui zoo gauw niet zou losbersten, en diensvolgens dat men gerust mocht te schepe gaan: « Dat is genoeg gezegd, hernam Sinte Chantal; immers onze eerbiedwaardige Vader zou, op het enkele woord der schippers, de woede der baren getrotseerd hebben; want God heeft het verstand van die menschen, voor wat het schoon of slecht weder aangaat, met bijzondere kennissen begunstigd. » Zij kwam te Avignon op Sinksenavond aan, en werd er, gelijk het de gewoonte was bijna overal, processiesgewijze, en onder het geluid der klokken, plechtiglijk verwelkomt. Moeder de Villars, overste van het klooster, bood haar de slentels aan van het huis, en hare helpster, eenen kwast met wijwater, om er de Zusters mede te besproeien. Doch zij weigerde met nadruk dat meesterschap over haar te voeren. De koorzangsters hieven den *Benedictus* aan, en wat moeder de Chantal ook zegde of te niet, zongen zij, over van blijdschap, altijd maar zingen, en voegden zelfs, terwijl onze Heilige aan 't aanbidden was van het H. Sacrament, er nog den *Laudate Dominum* bij. Toen men de koor uitging, lazen de dochterkens van het klein habijt, in engeltjes gekleed, haar eenige verzen voor, haar alzo te kennen

gevende, hoe gelukkig zij waren haar te zien en met haar te mogen spreken. De eerbiedwaardige moeder verbleef vijf dagen in het klooster, met iedere Zuster in 't bijzonder in onderhandelinge tredende, al de oefeningen bijwonende, al de vragen beantwoordende, en onophoudelijk met de Zusters, over de liefde Gods en de nederige Orde der Visitatie redeneerende. « Wilt niet vergeten, welbeminde Zusters, zegde zij haar, al heengaan, dat ik u allen om God sterk beminne. Ik smeeke u mijner insgelijks te willen gedenken, en veel voor mij te bidden, opdat ik het overige van mijn leven heiliglijk zou mogen doorbrengen, en in der eeuwigheid des Heeren barmhertigheid zou mogen zingen (1). »

Het landschap Provence had op zijne beurt het geluk die beroemde Stichtster der Visitatie in zijne steden te ontvangen. Men bemerkte dat, bij haar aankomen in dat gewest, het weder al met eens veranderde en verzachtte. De groote hitte, waar men sedert lang van te spreken wist, hield oogenblikkelijk op, en een weldoende regen bevochtigde den uitgedroogden grond. De ingezetenen van dat oord waren daar fel over verwonderd, en riepen dat er een mirakel gebeurd was. Inderdaad, te rekenen van dien gewenschten oogenblik, regende het regelmatig twee of driemaal per week, groeiden de vruchten der aarde met de macht, hetgeen ongetwijfeld aan de gebeden van Sinte Chantal toe te schrijven was (2).

Te Arles, kwam het volk in groot getal haar te gemoet geloopt, en vergezelde haar, al schreeuwende, tot aan het klooster. Zij vernachtte er; en des anderen-daags, toen zij tewege was uit de stad af te reizen, ontving zij het bezoek van eene onbekende mevrouwe,

(1) *Stichting van het klooster van Avignon*, bladz. 191.

(2) *Getuigenissen van moeder de Sonnaz en van moeder de Monthouz*.

die haar ten middagmaal noodigde. Onze Heilige ging, waar er een klooster van hare Orde bestond, nooit eten bij de burgers of de edellieden. Doch, in deze omstandigheid, overweegde moeder de Chantal een weinig de zake, sloeg hare oogen naar den hemel, en zegde aan die mevrouwe: « Mijne Dochter, ik wil uwe verlangens geheel geern voldoen, en diensvolgens zal ik mij te uwen huize om twaalf ure laten bevinden. » Die godvruchtige dame, in plaats van met moeder de Chantal aan tafel te gaan zitten, vroeg om haar de spijzen eigenhandig te mogen voorzetten. Tot groote verwondering van de Zuster die haar vergezelde, stond Sinte Chantal, die de gewoonte niet had alzoo te handelen, de vrage van de achtbare mevrouwe toe. Het maal geëindigd zijnde, maakte de Stichtster der Visitatie gereedschap om te vertrekken, toen die dame, ten hoogste in de ziele bewogen en fel bekommerd om moeder de Chantal voor hare gewilligheid te bedanken, zich al met eens vóór hare voeten nederwerpt en haar zegt: « Welbeminde Moeder, sedert drij jaar was ik aan eene zware en schier aanhoudende koorts onderhevig; en nu, dat gij de goedheid gehad hebt voet in mijn huis te zetten, ben ik volkomenlijk genezen (1). »

Arles uitgaande, stelde onze Heilige zich op weg naar Aix, waar zij met nog grootere geestdrift onthaald werd. Op meer dan eenen dag reizens van de stad, ontwaarde men reeds een groot getal rijtuigen op de baan waar de edelste mevrouwen van de streek plaats in genomen hadden, ten einde de eerbiedwaardige moeder te verwelkomen, en haar tot aan het klooster te vergezelschappen. Naarmate dat Sinte Chantal haren weg voortzette, liep het volk bij geheel hoopen haar meer en meer te ontmoet, keelgaten uitroepende: « Ziedaar de

(1) *Stichting van het klooster van Arles*, bladz. 355. — *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*.

Heilige! ziedaar de Heilige! » Nauwelijks was deze het klooster ingestapt, of de heeren van de raadsvergadering en van de rekenkamer kwamen haar gezamentlijk begroeten, ook nog korts daarna Mgr de aartsbisschop van Aix, die, na eenigen tijd met moeder de Chantal gesproken te hebben, luidop bekende met haar in onderhandelinge niet te kunnen treden zonder van hare deftige manier van doen diep getroffen te zijn. Mgr Pieter de Cornulier, bisschop van Rennes, die bij geval in de stad aanwezig was, had, toen hij die eerbiedwaardige Stichtster zag, de meeste moeite van geheel de wereld om niet te weenen, en het duurde niet lang, of hij knielde neder en vroeg haar hem te willen zegenen. Doch die eenvoudige moeder ging, bij het hooren van die woorden, aan 't beven, kreesch gelijk een kind van danige aandoening, en stond dáár gelijk een standbeeld zonder één woord te kunnen spreken. De achtbare bisschop was lijk paf geslegen, als hij zulks bemerkte, en meer was er hem niet noodig om zoo seffens vast te stellen dat, ten einde de gelegenheid te hebben om met onze Heilige dikwijls in gesprekke te komen, hij de reis naar Savooie doen zou (1).

Uit Aix vertrekkende, begaf zij zich naar Marseille, waar zij met niet mindere blijken van vreugde en van eerbied ontvangen werd. De Zusters, gansch verheugd, omdat zij het geluk hadden hare hoogerweerde Stichtster gedurende eenige dagen te mogen herbergen, verwisselden haren sluier, haar linnengoed, haar kleed, en bewaarden die alsof het reliquieën zouden geweest zijn. Van haren kant, kon moeder de Chantal niet nalaten de ingekeerdheid en de godsvrucht der nonnen te bewonderen en te prijzen. « O! indien gij dat huis gezien hadt, schreef zij aan eene harer geestelijke kinderen, gij zoudt

(1) *Stichting van het klooster van Aix*, bladz. 216.

er verwonderd over geweest zijn. Nergens, mijns dunkens, heb ik meer ijver voor het gebed, meer vriendelijkheid, meer nauwkeurigheid in het onderhouden van den heiligen regel en meer eenvoudigheid aange troffen (1). »

De andere kloosters van Provence waren te verre van elkander verwijderd, opdat moeder de Chantal in persoon die zou kunnen bezoeken. Er werd dus vastgesteld dat de oversten van Sisteron, van Digne, Toulon, Draguignan, Grasse, Forcalquier naar Aix zouden afkomen, om er met de Stichtster der Visitatie over den staat harer huizen te handelen. Lichtelijk kan men begrijpen, hoe blijde zij waren toen zij zich in de tegenwoordigheid van Sinte Chantal bevonden. Verscheidene harer schreven aan hare geestelijke gemeenten dat zij zich hoogst gelukkig achtten, om dieswille dat het haar ten deele gevallen was met hare eerbiedwaardige moeder in 't lange te spreken. De veertien dagen, die zij samen doorbrachten, werden gebruikt om een groot getal praktische kwestieën te onderzoeken en op te lossen. Daar de zeden en de manier van doen in 't Zuiden zeer verschillen van die van 't Noorden, waren er vele dingen die aan alle kloosters tegelijk niet konden toegepast worden, en die daarom eene aandachtige nadenkinge vroegen. Al de oversten der hierboven gemelde huizen waren eens om de vriendelijkheid en de voorzichtige handelwijze van moeder de Chantal te verheffen, en wedijverden om haar gansch bijzondere teekenen van genegenheid, van eerbied en van vertrouwen te geven. Zij vreesden den dag te zien naderen op welken zij zouden afreizen, en diensvolgens verplicht zijn haar een laatste vaarwel te zeggen. Wat zij meest bewonderden in de eerbiedwaardige moeder de Chantal, was niet

(1) *Stichting van het klooster van Marseille.*

zoozeer hare hooge jaren als wel eene buitengewone volmaaktheid, die, wanneer zij de brave menschen ten deele valt, meestendeels een teeken is dat zij op het punt zijn van het tijdelijke met het eeuwige te verwisselen. Ook, overtuigd dat zij haar welhaast niet meer zien zouden, konden zij niet nalaten haar gedurig te aanschouwen en op geheel hare stichtende manier van handelen acht te slaan. Vooral waren zij van de laatste woorden die de Stichtster der Visitatie haar toestierde hoogst getroffen. Immers Sinte Chantal zette die oversten sterk aan, opdat zij in hare kloosters den regel harer Orde goed zouden doen onderhouden, opdat zij hare onderhoorigen meer en meer de zelfopoffering zouden leeren oefenen, en opdat zij haar deze zielroerende woorden van den goddelijken Zaligmaker: « Wie na Mij wil komen, verloochene zich zelven, neme zijn kruis op en volge Mij, » steeds zouden indachtig maken. Daarenboven sprak zij haar schoone, opdat zij hare medezusters nu en dan zouden voor oogen leggen, hoezeer zij verplicht zijn haren God, haren naaste en haar eigen zelven op eene heilige wijze te beminnen, haar verzekerende dat, zoo zij zulks konden gedaan krijgen, zij aan hare gezellinnen een grooten dienst zouden bewijzen en haar den weg, die naar den hemel leidt, banen. Die woorden zeggende, zegende zij de oversten, omhelsde ze en bevoel haar aan hare medezusters de christene genegenheid, die zij haar toedroeg, te kennen te geven. De oversten, van die aangename onderhandeling diep aangedaan, gingen, fel gesticht door al hetgeen zij gezien en gehoord hadden, kloekmoedig heen, en haar meeste geluk, toen zij t'huis kwamen, was die deftige opwekkingen en schoone voorbeelden van Sinte Chantal schier gestadig te vermonden (1).

(1) *Stichting van het klooster van Aix*, blad. 216.

Al die zaken geëindigd zijnde, wilde moeder de Chantal, eerdat zij uit het Zuiden afreisde, nog het klooster van Montpellier gaan bezoeken. Toen in 1631 moeder de Marigny afkwam om er de stichtinge van te beginnen, had zij, men weet het, genoodzaakt geweest vele welgepaste aanspraken, die de gouverneurs, de magistraten en de geestelijken haar deden, te aanhooren: wat zal er thans gebeuren, nu dat moeder de Chantal in persoon afkomt? Zie, nauwelijks had men vernomen dat de Stichtster der Visitatie voet gezet had in de stad, of iedereen verhaastte zich om haar plechtiglijk te onthalen. De geestelijken, de edellieden, de rechtsbeambten gingen haar beurtelings den grootsten lof toezwaaien, bij zooverre dat zij niet meer wist waar kijken van danige beschaamdheid, van danige verlegenheid. Ook, toen die heeren vertrokken waren, verklaarde zij luidop, dat, zoo zij den geest van Sint Franciscus de Sales betrekkelijk de beleefdheid niet ware indachtig geweest, zij zich in een diepen kelder, ten einde al die vleierende woorden niet te moeten hooren, zou gaan verduiken zijn (1).

Onder de verdienstelijke mannen die haar kwamen groeten en raadplegen, bemerkte men eenen rechtsvorderaar des konings, eenen mensch van buitengewone deugd, met name M. Ramasce. Deze, beu van de wereld, verlangde sedert lang om zich aan den dienst van God teenemaal toe te wijden, doch, uit vreeze van onvoorzichtig te handelen, wilde hij eerdat hij met Sinte Chantal gesproken had, zijn plan niet uitvoeren: « O! achtbare Heer, riep onze Heilige uit, geef aan uw besluit geen gevolg; immers wat zou er van de wereld geworden, indien al de brave menschen het kloosterleven aannamen? » En zoo seffens toonde zij hem welsprekend en met kracht, hoeveel goeds hij in zijnen staat kon doen,

(1) *Stichting van het klooster van Montpellier*, bladz. 401.

hoeveel menschen hij door zijn voorbeeld naar den hemel kon leiden. Te rekenen van dien tijd, leefde deze heer in rust en vrede, zich bezig houdende met goede werken te doen, en overtuigd, dat God hem door deze eerbiedwaardige kloostermoeder zijnen wil had kenbaar gemaakt.

Om zich naar Avignon te kunnen begeven, vertrok moeder de Chantal uit Montpellier naar Nîmes, waar zij verplicht was te vernachten. Daar al de voornaamste afspanningen door protestanten bewoond waren, weigerde zij er te gaan slapen, en had liever in eene kleine en arme herberg den nacht door te brengen. Toen zij zich aldaar aanbood, zegden haar de brave menschen van het huis: « Mevrouw, wij zijn arme lieden; doch wij zijn goede katholieken. — O! antwoordde hun onze Heilige, gij zijt geen arme maar rijke lieden, om dienswille dat gij den kostelijken schat des geloofs bezit! » En dadelijk wekte zij hen op, om dat levendig geloof steeds te bewaren. Men trof in die nederige woning niet dan een slecht en vuil bed aan. Zij wist het wat op te schudden, en zegde, toen zij des anderendaags heenging, dat zij zich niet herinnerde ooit van geheel haar leven zoo goed geslapen te hebben.

De maand Augustus was op het punt van te eindigen, toen moeder de Chantal te Avignon aankwam; doch, daar de groote hitte haar, om reden van hare bloedrijke lichaamsgesteldheid, veel kwaad gedaan had, en hare reis sedert meer dan vijf maanden duurde, scheen zij van den gedanen weg sterk vermoeid te zijn en vele krachten verloren te hebben. Niettemin weigerde zij zich te kloosteren, zoodanig dat men fel eene kloostermoeder bewonderde die, bijna zeventig jaar oud zijnde, van zooveel kracht en werkzaamheid nog te spreken wist. Geheel dikwijls stond zij om twee ure van den nacht op, om vroeg te been te zijn en de

mis voor hare afreis te kunnen bijwonen. « In den ouderdom welken zij bereikt had, zegt moeder de Chaugy, diende zij tot wekker aan al degenen die haar vergezelschappen. » Soms ook gebeurde het dat, met 't krieken van den dag opstaande, zij niet dan met den tweeën of den drijën van den achternoen hare nooddrift kon krijgen, en verplicht was zich met wat melk, wat zwart brood en wat slechte kaas tevreden te houden; doch, te midden van de grootste ontberingen en de zwaarste vermoeinissen die haar ten deele vielen, kwam zij steeds opgeruimd en vroolijk voor, maakte zij standvastig de vreugde uit van iedereen.

Hare deugd scheen nog meer uit dan hare werkzaamheid en hare geestkracht. Elk een van de stappen die zij deed op hare reize was door eene oefening van ootmoedigheid, of van armoede, of van versterving, of van liefde tot God gekenmerkt. Op zekeren dag dat mevrouw de Toulangeon haar zegde, haar zwaar en versleten kleed tegen eene lichte zijden stoffe te verwisselen, antwoordde zij: « Ach! mijne welbeminde Dochter, het dragen van dergelijk een kleed past mij niet; geloof mij, het ware genoeg van te denken dat ik op de schouderen iets kostelijks drage, om het zoo seffens verre van mij te werpen. Men zou mij maar een zoo gemakkelijk en schoon kleed moeten bezorgen, om mij al mijne ruste te benemen. » En toen mevrouw de Toulangeon haar smeekte te gedoogen ten minste dat zij haar op hare reize naar de kloosters van Burgonje zou vergezelschappen, wilde zij haar zulks geenszins toestaan, zeggende dat, al dat beslag van peerden en koetsen ingezien, zulk een doortocht te veel in de oogen van de menschen zou springen, en diensvolgens te veel opspraak zou lijden. Zij liet dus weten aan hare dochter dat, ofschoon het haar zeer aangenaam zou zijn met haar op reis te gaan, zij voor den oogenblik liever had

niet dan in het gezelschap van haren biechtvader en van eenige harer medezusters die bezoeken te doen. « Ik bemin de eenvoudigheid, riep zij uit, en wil toonen overal dat ik van geen wereldsche grootheid en make. »

Bij hare aankomst in de steden die zij doortrok, trachtte zij aan alle plechtige onthaling te ontsnappen en ging zelfs, den nacht aanbreekende, bij gebrek aan kloosters van hare Orde, niet dan met tegenzin in christelijke doch rijke huizen, waar alles even schoon en kostelijk was, slapen. Als men haar zegde, op het bed wijzende waar de koning zijne vermoeide ledematen had laten op rusten: « Zie, Mevrouw, hier zult gij van dezen nacht goede dagen hebben, » kwam zij, ootmoedig als zij was, schrikkelijk beschaamd voor, en verhaastte zich, toen zij het schoon had, om, te zamen met hare medegezellin, de fijne zijden deksels waar het bed van voorzien was toe te vouwen, en van kant te stellen, zeggende, dat de kleederen die zij aanhadden haar tot dekkinge zouden dienen. Nooit was zij gelukkiger dan toen zij, bijna zonder eten, in arme herbergen moest gaan slapen op stroo of op bladeren, dan toen zij mocht uitroepen dat zij aan alles mangel had, en zoo arm was als de heilige man Job.

Zij gaf dezelfde blijken van ootmoedigheid en van versterving, toen zij in een of ander harer kloosters aankwam. Zij weigerde op den stoel der overste te gaan zitten, de zegening vóór of de dankzegginge na het eten plechtiglijk te doen, ook nog in de vergadering der nonnen 't hoogste woord te voeren, luidop verklarende dat zij op de rechten der kloostermoeder geen aanspraak begeerde te maken. Eens dat, uit eerbied voor haren persoon, men de plaats, waar zij zou aanzitten, met groene saaien stoffe bedekt had, verhaastte zij zich die weg te nemen, zeggende: « Zijn wij dan edellieden, om te gedooogen dat er ons zooveel eere geschiede? »

Insgelijks weigerde zij, onder voorwendsel dat zulks met den geest van armoede streed, te knielen op een kussen in de koor.

Ofschoon zij, om hare kloosters te bezoeken, veel tijd aan 't reizen besteden moest, liet zij eventwel hare godvruchtige oefeningen niet achter, en steeds bewaarde zij hare ingekeerdheid en hare gestichtigheid. Zoo het gebeurde dat zij schoone landschappen tegenkwam, dan sloeg zij er eens hare oogen op, om die vervolgens naar den hemel te verheffen, alsof zij had willen verklaren dat die sierlijkheden der natuur bij de aangenaamheden des Paradijs niet kunnen vergeleken worden. Bevond zij zich op moeilijke en gevaarlijke wegen, dan had zij haar vermaak met de bangheid van degenen die haar vergezelschapten te bemerken, en, zonder de minste vreeze te toonen, gaf zij acht op hare gewone bezigheden. Op hare reizen, wist zij nu en dan zielroerende kerkliederen te zingen, dikwijls van God te spreken en, door haar vriendelijk en deftig gelaat, iedereen tot betrouwen steeds aan te zetten.

Doch 't was vooral in de kloosters van hare Orde dat het goed maakte haar, in de tegenwoordigheid van hare geestelijke kinderen, het woord te hooren voeren. Hare gemeenzame gesprekken waren kort, vlammend en met zeer beweeglijke woorden bezaaid. Nu eens bevoel zij het oefenen der ootmoedigheid, der ingekeerdheid, der zelfopoffering en der rechtzinnigheid aan; dan handelde zij eenvoudig weg van de eendracht, de vriendelijkheid en de christene liefde, niet zoozeer verlangende dan door hare moederlijke raden en opwekkingen hare dochters in Jesus Christus ter hulpe te komen. Ook moest zij maar haren mond opendoen, om zoo seffens de nieuwsgierigheid en de aandacht van eene geheele geestelijke gemeente te verwekken (1).

(1) *Deugden die Sinte Chantal oefende op hare reizen, door moeder Favrot.*

Wie begeert eenige dier troostelijke en opbeurende woorden te vernemen, luistere: « Mijn God, zegde zij op zekeren dag, sterk vreeze ik dat, bij gebrek aan alleszins deugdelijke oversten, onze kloosters die dagelijks in getal aangroeien, aan 't kwijnen gaan! O! hier behoort men eens goed aan te denken! zoo niet zal men veel duivenkoten, waar onze duivekens zoo wel voor het geestelijke als voor het tijdelijke van honger zullen omkomen, opslaan. »

Om dat ongeluk te vermijden, sprak moeder de Chantal de oversten der kloosters van hare Orde schoon, opdat zij den roep der novicen strengelijk zouden onderzoeken. « Weest bekommerd, zegde zij, meer om te weten of de novicen met den geest Gods bezielde zijn dan om te weten of zij veel geld en goed bezitten. Wie niet dan op geld uit is, voegde zij erbij, zal zich in zijne verwachtinge dikwijls bedrogen vinden. » Daarenboven hield zij niet op de oversten te vermanen, opdat zij alle eigenliefde uit het hert harer onderhoorigen zouden bannen. « Wiste ik, zegde zij, dat de hoogmoed in een of ander onzer kloosters is binnengedrongen, dan zou ik genegen zijn om God te bidden dat Hij dat klooster door het vuur des hemels zou verdelgen. Mogelijk zal ik van overdrevenheid beschuldigd worden, doch ik twijfele geenszins dat men mij gelijk geve, als men eens wil overwegen wat al kwaad de trotschheid in eene geestelijke gemeente doet. En, onder het uitspreken van die woorden, veel tranen stortende, riep zij uit met nog meerdere kracht: « Ja, beminde Medezusters, wilt gij mijn leven verkorten en mij welhaast in 't graf helpen, dan moet gij maar onder elkander verdeeld zijn en hooftveerdig voorkomen. Wat mij belangt, ik zou volgeern toestaan dat men mij de tong met een gloeiend ijzer doorboorde, om nooit te moeten hooren dat iemand van u zich aan zonden tegen de liefde heeft plichtig

gemaakt! » Gedurig handelde moeder de Chantal van de ootmoedigheid, die den vrede onderhoudt en de trotschheid verjaagt. Zij wist niet hoe gedaan, om die schoone deugd sterk genoeg te verheffen. « 't Is de overste van onze Orde, zegde zij, en zoo eenieder tracht die overste gehoorzaam te zijn, dan zal men nooit onder ons de minste oneenigheid aantreffen. »

Zij wilde dat de ootmoedigheid met de gehoorzaamheid gepaard ging: en met welke gehoorzaamheid? met eene spoedige, blijgeestige, heldhaftige en blinde gehoorzaamheid. « O! riep zij uit, hoezeer moet ik de handelwijze van sommige nonnen laken die in het verkiezen van hare oversten niet dan op de bekwaamheid en de groote ondervindinge van den mensch acht slaan! 't Zijn al die bekwaamheden en eeretitels welke niet zelden oorzaak zijn dat men, met te gehoorzamen, minder verdiensten vergadert voor den hemel; want het is niet moeilijk te gehoorzamen aan iemand die gansch bijzondere hoedanigheden heeft. Wat mij aangaat, voegde zij er bij, ik zou, gawe men mij de jongste en nederigste mijner medezusters voor overste, haar sterk beminnen en aan haar stiptelijk gehoorzamen. »

Doch, ten einde hare geestelijke dochters met elkander goed te doen overeenkomen, wist moeder de Chantal de christene liefde meer nog dan de gehoorzaamheid en de ootmoedigheid te waardeeren en aan te prijzen. Zij sprak bijna van niets anders. « Daar ik maar weinige jaren meer te leven heb, zegde zij, wil ik, omdat de laatste woorden van eene moeder best door hare kinderen onthouden worden, u gedurig herhalen dat gij ten opzichte van elkander steeds gedienschtig en vol liefde behoort te zijn. Nu, dat ik op het punt ben van het tijdelijke met het eeuwige te verwisselen, vermane ik u allen deze mijne uiterste les nooit te vergeten: « Bemint mal-kanderen. » En daar zij schier gestadig hetzelfde zegde,

fluisterde zuster de Chaugy haar zachtjes in de oore : « Mijne Moeder , overal zal ik laten weten dat , hooge jaren bereikt hebbende , gij , naar het voorbeeld van Sint Jan , niet dan van liefde en eendracht spreekt . — Mijne Dochter , hernam onze Heilige op een vriendelijken toon , vergelijk mij bij Sint Jan niet , eene zondares bij een uitmuntenden dienaar Gods ; doch weet dat , zoo ik niet vreesde mijne medezusters lastig te vallen , ik haar onveranderlijk deze gewichtige woorden zou laten hooren : « Bemint malkanderen . »

Terzelfder tijd dat moeder de Chantal de kloosters die zij bezocht met zoo zielroerende lessen begunstigde , was zij met het welzijn van de overige Visitatiën die zij , om reden van eene al te groote vermoeidheid , niet bezoeken kon , allermeeft bekommerd . Onophoudelijk sloeg zij , als moeder en stichtster , de tachtig huizen van hare Orde gade . Zij wisselde met al de oversten , ja zelfs met de Zusters brieven met demacht . Zeer dikwijls was zij , om al de vragen , haar toegestierd , te kunnen beantwoorden , op hare reize verplicht verscheidene dagen stil te staan . Die briefwisseling van de bejaarde moeder de Chantal geeft meer en meer hare groote behendigheid , hare buitengewone ondervinding , hare aangroeiende heilighed te kennen . Gij zoudt zeggen dat er iets aan haar doordringend onderzoek ontsnapt , maar niets ! Zie , in hare brieven spreekt zij van het bestier der huizen , van de plichten der oversten en der Zusters , van de keus der novicen , van het nauwkeurig onderhouden des regels , van de liefde tot elkander en van veel andere middelen om tot de volmaaktheid te geraken , in één woord , van alles wat tot voordeel van hare geestelijke kinderen strekken kan . In al wat zij schrijft , komt zij tegelijk streng en vriendelijk voor . Hoe ouder zij wordt , hoe meer zij genegen is om nieuws van hare teergeliefde kinderen te ontvangen . Haar is het onmogelijk te leven ,

zonder te weten hoe hare geestelijke dochters het stellen; zij smeekt ze, zij praamt ze haar nu en dan een letterken toe te stieren. Ja zelfs zij berispt ze als zij de gunstige gelegenheid om haar een briefken te zenden laten voorbijgaan. Doch welke berispinge! het is eene berispinge die uit het hert komt en tot het herte spreekt. « Ik ben niet tevreden van u, welbeminde Dochter, schrijft zij aan moeder de Blonay, omdat gij verwaarloosd hebt mij wat nieuws te doen geworden: ongetwijfeld ware ik bij u, ik zou, om te beletten dat gij nog in die kleine tout vallet, u gansch bijzondere blijken van genegenheid geven. O! volgeern schelde ik u die tout kwijt, op voorwaarde nogtans dat gij die niet meer bedrijft; want het is u bekend, hoezeer ik u bemin en hoezeer ik begeere een briefken van uwe hand nu en dan te ontvangen (1). »

Ondertusschen naderde de winter, en, daar moeder de Chantal van zin was de kloosters van 't Vrije Graafschap, van Lorreinen, van Picardië en van Normandië te gaan bezoeken, verhaastte zij zich om uit het Zuiden af te reizen. Zij begaf zich van Avignon naar Grenoble, toen men haar eenen brief van den bisschop van Geneve, die haar naar Annecy terugriep, behandigde. Vernomen hebbende dat zij van dat gedurig heen en weër gaan sterk vermoeid was, en vreezende dat, hare hooge jaren ingezien, zij hare gezondheid zou te kort doen, gebood hij haar, hare reis te onderbreken en dadelijk naar bovengemelde stad weder te keeren. Zij gehoorzaamde, hopende, daar zij t'enden alle krachten was, wat ruste te mogen genieten. Zij was mis: niet dan in het graf zou zij inslapen en rusten.

(1) Men treft in de werken van M. Migne en van M. Ed. de Barthélemy, vele van die brieven aan.

Twee-en-dertigste Hoofdstuk

**Laatste beproevingen van moeder de Chantal.
— Hare inwendige dorheden. — Dood van
moeder de Chatel, van moeder Favre en
van moeder de Bréhard. — Stichting van
de Visitatie van Turin.**

1637-1640

MIDDELERWIJL was Sinte Chantal aan het einde van haar leven geraakt, en aan de verwezenlijking harer zending. Zij zou het zes en zeventigste huis van hare Orde stichten, en de inrichting van vier of vijf andere gereed maken, hetgeen het getal kloosters der Visitatie op tachtig brengen zou. Zij had achtereenvolgens Lorreinen, Frankrijk, Savooie en Zwitserland doorloopen, en overal had zij als eene heilige aanzien en de grootste eere bewezen geweest. Om haar in een zoo buitengewoon werk te doen gelukken, had God de twee beroemdste mannen van haren tijd, Sint Franciscus de Sales en Sint Vincentius a Paulo te haren dienste gesteld. Daarenboven had zij het geluk gehad eenige heldhaftige vrouwen te bejegenen, die hare wonderbare plannen hielpen uitvoeren. Nu dat zij met zooveel glorierijke kronen was begunstigd geweest, ging er haar eene

gansch bijzondere, die des tegenspoeds, ten deele vallen, waardoor zij nog deftiger en edelmoediger dan ooit zou voorkomen.

Doch tot dan toe had God niet gewacht om aan moeder de Chantal den kostelijken kelk des lijdens te behandigen. Ongetwijfeld wordt men geen acht en zestig jaar oud, zonder fel geleden te hebben, en, wanneer eene ziel zich met eene edelmoedigheid, die van onze Heilige gelijk, den Heere opdraagt, dan weet Jesus Christus haar vroegtijdig te beproeven, en haar bijtijds in zijne smerten te doen deelen. « En ik, mijne welbeminde Medezuster, zegde de eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie aan eene jonge non die voor den eersten keer met de kruisen kennis maakte, ben sedert meer dan veertig jaar aan alle slag van bekoringen blootgesteld. Is dat eene reden voor mij om den moed te verliezen? In het geheele niet. Ik wil op God hopen, 't mag zoet of bitter zijn wat Hij mij verzendt. » En zij voegde er deze christelijke en beweeglijke woorden bij: « Mijne ziel was evenals een ijzer zoo verroest door de zonde, dat zij sterk van noode had door het vuur van Gods rechtvaardigheid gezuiverd te worden (1). »

Niettemin waren die inwendige dorheden, die zij sedert meer dan veertig jaar leed, bij die welke haar op het einde van haar leven ten deele vielen, geenszins te vergelijken. In 1632 of daar omtrent, drukte God op haar hoofd heviger dan ooit die doornenkroon, waar zij sedert zoo langen tijd van te spreken wist, en wekte haar krachtdadig op om zich, door eene zieltoging die negen jaar duurde, tot de dood te bereiden.

Op zekeren keer dat zij buiten zich zelve vervoerd was, begreep zij hoe lang het marteldom dat haar wachtte duren zou, alsook welke er de beteekenis en het voordeel van waren.

(1) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 460.

't Was de 14 Juni, dag op welken men de feest van Sint Basilius vierde. Zie, zij was bezig met zich een weinig te verzetten, toen zij al met eens in verrukking geraakte en, zonder één woord te kunnen spreken, gansch verslonden in den Heere voorkwam. Hare oogen waren gesloten, haar aangezicht bleusde van roodheid, en alles gaf te kennen, ofschoon zij het niet wilde geweten hebben, dat zij in innige onderhandeling met God was getreden. Opdat men op de gunsten die Jesus haar deed geen acht zou geven, stelde zij zich wel is waar aan 't spinnen, doch meermaals was zij verplicht haar werk te onderbreken: zoo groot was de opgetogenheid die haar ten deele viel. Toen zij bemerkte dat zij er niet in gelukt had Gods bezoeking te verduiken, gebod zij, nog altijd willende verbergen wat er in haar omging, aan hare geestelijke kinderen eenige deuntjes van zeker lied, waar moeder de Bréhard de maakster van was, te zingen. Dat deed haar groote deugd, en gewaar wordende dat hare opgetogenheid ten einde was, drukte zij zich met kracht in dezer voege uit: « Mijne welbeminde Dochters, gelijk het u bekend is, zijn het meeste getal van onze H. Vaders, en onder anderen Sint Basilius niet gemarteld geweest: zoudt gij mij daar de reden van kunnen zeggen? »

Nadat elk eene harer geantwoord had, zegde zij: « Wat mij betreft, ik denke dat het is omdat, behalve het wezentlijke marteldom, er ook een marteldom van liefde bestaat, waarin God, zijne dienaren in 't leven latende, hen tegelijk martelaars en belijders maakt. En ziedaar, voegde zij er bij, de marteldood waar de Zusters der Visitatie behooren naar te verlangen. » En een eenvoudig nonneken gevraagd hebbende waarin die marteldood bestond, gaf zij voor antwoord: « Welbeminde Zuster, bemin God, en gij zult ondervinden waarin die marteldood bestaat. Als men stiptelijk des

Heeren wil volbrengt, dan wordt men gewaar hoe dikwijls men zijne kwade neigingen moet bedwingen, hoe dikwijls men tegen zijne eigenzinnigheid den oorlog moet voeren. Welnu, zoo men dat doet uit zuivere genegenheid voor Jesus, dan ondergaat men het marteldom van liefde. Ik ken eene ziel, zegde zij, die zoo afgetrokken van de wereld leeft, die zoo bezorgd is om haren Schepper te behagen, dat zij alles zou slachtofferen, alles zou lijden eerder dan Hem onaangenaam voor te komen.

— En hoe lang duurt dat slag van marteldood, vroeg eene andere Zuster?

— Dat duurt van den oogenblik dat de ziel zich aan God heeft opgedragen tot de ure der dood. Doch dat moet verstaan worden van de manhaftige herten, die, zonder ooit den moed te verliezen, getrouw zijn aan de liefde; want de Heer houdt zich niet bezig met de machteloze personen te martelen; hij laat hen stilletjes hunne wegen gaan, uit vreeze dat zij Hem ontsnappen, zoo Hij ze te veel pramen zou.

— Kan dat marteldom van liefde, hernam eene andere non, bij het lichamelijk marteldom vergeleken worden?

— Ja, zeker, het eene moet voor het andere niet onderdoen, want de liefde is sterk als de dood, en de martelaars van liefde, al bewaren zij nog hun leven, lijden meer met steeds den wil Gods te volbrengen, dan zij lijden zouden met duizenden levens tot bewijs van hun geloof, van hunne liefde en hunne getrouwheid ten beste te geven. »

Des anderendaags van den oogenblik waarop God Sinte Chantal met de volmaaktheid des marteldoms van liefde had bekend gemaakt, begon voor haar de zielsbenauwdheid die slechts ééne maand vóór hare dood eindigde. Zij werd door zoovele en zoo wreede inwendige

dorheden bestormd, dat zij met zich zelve bijna geen weg wist. Zij durfde op hare conscientie hare oogen niet slaan, noch ze tot God opheffen. Het docht haar dat hare ziel met zonden besmeurd was, en diensvolgens dat zij bij God afkeer en haat verwekte. Hoe meer zij zich oefende in de deugd, hoe meer zij bij de menschen voor eene heilige kloosterzuster doorging, hoe meer ook zij sterk bekoord en groote verlatenheid in haren geest gewaar wierd. Behalve dat zij nooit tegen de gepeizen van onzuiverheid te worstelen had, waren er geen inbeeldingen, hoe slecht ook, die haar niet ten deele vielen, geen werken, hoe boosaardig ook, die zij niet meende bedreven te hebben. De twijfels wegens de aanbiddelijkste mysteriën, de lasteringen tegen de oneindige volmaaktheden van God, de schandelijkste oordeelen nopens den evenmensch, kwamen haar beurtelings kwellen en bedroeven. Zij zegde dat haar geest een groot bosch gelijk was, waar de afgrijselijkste kruipdieren vrij heen en weër gingen, zonder dat het haar gegeven was die te vernielen of te verjagen. Ook, toen zij sprak van hare inwendige dorheden, rolden dikke tranen langs hare wangen af. Des nachts, hoorde men haar zuchten, gelijk iemand die op sterven ligt. Bij dage, vergat zij te eten en te drinken. En wat haar, middenin hare bekoringen, het pijnlijkste van al voorkwam, was te denken dat God haar verlaten had, dat Hij zich om haar niet meer bekommerde. Zij stak tot Hem hare armen uit, doch zonder den minsten troost te ontvangen. Wat meer is, zij meende dat Onze Lieve Heer op haar verbitterd was, dat Hij haar voor een vijandelijk mensch aanzag. Vruchteloos trachtte zij, om de rust van hare ziele te bekomen, zich die schoone namen van herder, of van bruidegom of van vriend, Hem zoo dikwijls gegeven, te herinneren; zij ontwaarde in Hem, zoohaast als zij aan Hem dacht, niet dan een vergramden rechter, niet dan een misprezen

meester, die zich wreken wilde. Allengskens kreeg zij van al de oefeningen, waar er gewag van God gemaakt wordt, eenen afkeer. Zij beefde gelijk een riet, als er kwestie was van te bidden of van te communiceren, overtuigd zijnde dat, de heiligheid van God en hare boosheden ingezien, zij daarvan gansch onweerdig was. Wie zou het gelooven? zelfs de geestelijke lezing, waar zij eertijds zooveel trek voor gevoeld had, kwam haar, om dieswille dat men daarin van God sprak, lastig en verdrietig voor. Zij zegde aan eene harer medezusters dat zij aan die lezing geene aandachtige oor leenen kon in den refter, zonder te peizen dat men haar het hert met schichten doorboorde.

Tot dan toe, zelfs middenin hare hevigste inwendige dorheden, had zij, tot het bestier van de anderen, al hare behendigheid en haar vernuft behouden. Thans veranderden de zaken, en dat meesterschap werd voor haar eene bron van schrikkelijke bekoringen. Men mocht haar van geene zwaarigheid meer spreken, zonder dat de tranen in hare oogen perelden, noch van eene of andere zonde gewag maken, zonder dat zij meende die bedreven te hebben. Op zekeren dag dat moeder de Blonay haar van eenige inwendige smerten sprak, zegde zij haar over van verdriet: « O mijne Dochter, houd op van klagen, want ik zou onder die bekoring, welke op het punt is mij ook aan te vallen, bezwijken. » En aan eene andere non: « Wistet gij, teergeliefde Medezuster, hoe ellendig mijne ziel gesteld is, gij zoudt u wachten mij de droefheid uws herten te kennen te geven! Het is genoeg dat gij mij zegt: ik ben door den duivel lastig gevallen, om insgelijks zoo seffens bekoord te worden. God verschaft mij de middelen om de anderen te troosten, doch verhaast zich niet om mijne eigene neerslachtigheid weg te nemen. Moet ik dan niet vurig verlangen om, te midden van mijne geestelijke duisternissen, door eene brave

overste, die mij alle moeilijkheden helpe overwinnen, bestierd te worden? »

O wonderbare zake! Zie, die manhaftige en behendige mevrouwe, die velen den weg der volmaaktheid geleerd heeft, die zelve dien weg kloekmoedig bewandeld en er allerschoonst van geschreven heeft, ligt nu t'enden alle krachten geveld op dienzelfden weg, en is, zonder eene hand vóór hare oogen te zien, verplicht al tastende naar haar doelwit te stappen. 't Is alzoo dat God haar beproeft en verootmoedigt. Op dezelfde wijze weet God al de heilige menschen met inwendig verdriet en kruisen te bezoeken, en zij mogen de dooden verwekken of er geene verwekken, in de toekomst lezen of er niet in lezen, toch allen moeten zij deelen in het bitter lijden van hun goddelijken Zaligmaker. Terwijl men hun den grootsten lof toezwaait en hun de voeten kust, is God, ten einde hen van de eere der wereld afkeerig te maken, bezorgd om hen sterk te vernederen en hen diep op de toets te zetten.

Allerhevigst waren de bekoringen die de eerbiedwaardige moeder de Chantal op het einde harer dagen ten deele vielen. « Mijne welbeminde Kinderen, zegde zij, ik ben tegenwoordig zoo ellendig en zoo beproefd, dat er niets in de wereld tenzij de dood aan mijne smerten eenige verzachtinge kan toebrengen. Ik zoek en herzoek, om te weten hoe lang mijn vader en mijn grootvader geleefd hebben, de zoete hope koesterende van niet langer dan zij te leven. »

En in eene andere omstandigheid: « Ik wil mij niet meer bezig houden, met te onderzoeken wanneer ik sterven zal; het heeft mij fel gespeten zooveel tijd in beuzelarijen verloren te hebben: immers wat baat het mij den ouderdom van mijnen vader, die drij en zeventig jaar geleefd heeft, te kennen? Is 't daarvoor gezegd, dat ik niet langer dan hij leven zal? » Te rekenen van dien

tijd, placht zij dikwijls uit te roepen: « O mijn God! ik begeere te leven zoolang het U believen zal. »

Middenin die schrikkelijke bekoringen, gaf zij blijken van gansch bijzondere deugd. Sterk gepijnigd in hare ziel, kwam zij niettemin vriendelijk en blijgeestig van aangezicht voor, zoodanig dat niet eene harer medezusters, hadden zij er niet van verwittigd geweest, ooit den droevigen staat haars gemoeds zouden geraden hebben. « Vruchteloos dreef de hagelbui die roos van liefde heen en weêr, zegt moeder de Chaugy, zij bewaarde steeds hare frischheid en hare welriekendheid (1). »

Wat meer is, God verliet zijn welbemind kind niet. Hij zond zijne engelen uit om haar bedroefd hert te troosten en te versterken. Op zekeren keer dat zij over was van verdriet, hoorde zij eensklaps eene stem die haar zegde: « Lees den achtsten boek van Sint Augustinus' *Belijdenissen*. » Een anderen dag dat zij veel benauwdheid in hare ziel leed en tranen stortte met de macht, werd zij diezelfde stem gewaar die haar toeriep: « Lees het zeven en dertigste hoofdstuk van den derden boek der *Navolginge Christi*. »

Eens dat zij met zich zelve bijna geen weg wist van de danige neerslachtigheid, verscheen haar Sint Franciscus de Sales, in zijn bisschoppelijk gewaad uitgedost, gezeten op eenen troon, en vol van glans en heerlijkheid. Dadelijk wierp zij zich op de knieën, zeggende: « Achtbare geestelijke Vader, wat wilt gij dat ik doe? »

— Mijne welbeminde Dochter, antwoordde de Heilige, God begeert dat gij met kloekmoedigheid en liefde den weg, dien Hij u heeft aangetoond, bewandelt. »

Doch wat moeder de Chantal, meer nog dan al die

(1) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 450.

verschijningen, tot troost en sterkte diende, was de gehoorzaamheid. Van haar ambt, zooals wij hierboven gezien hebben te dien tijde afgezet, had zij moeder de Chatel, overste van Annecy, gesmeekt haar te willen bestieren, haar de gehoorzaamheid sterk te doen oefenen. Van haren kant, volgde moeder de Chatel, die een wijs en behendig mensch was, ten opzichte der Stichtster van de Visitatie, met standvastigheid diezelfde regelen van bestier waar Sint Franciscus de Sales vroeger gebruik van gemaakt had, om onze beproefde Heilige te troosten en op te beuren, alsook om de vurige zielen Favre en de Bréhard, en zelfs moeder Angelica Arnauld den weg der christene voorzichtigheid te wijzen.

Moeder de Chatel had maar één woord, — het groote woord van het waar en grondig bestier, — om al de klachten van onze Heilige, al hare vreeze van te zondigen, al hare pijnlijke verlegenheid wegens het verledene en het tegenwoordige te doen ophouden. En welk was dat woord? Luister: « *Maak nooit iemand met uwe geestelijke dorheden bekend, en wacht u van u daarover te onderzoeken. Als gij er wilt van spreken, spreek er aan uwen biechtvader van, maar aan niemand anders. Geef geen acht op uwe zwaarigheden, handel alsof gij van geene bekoringen waret aangetast. Stel al uw betrouwen op God, en neem, middenin uwen angst en uw verdriet, gestadig tot Hem uwen toevlucht (1).* »

Dat heet wijs en verstandig spreken! Dat is de middel om alle bekoringen te overwinnen; want het gaat met de bekoringen gelijk met de voorwerpen die men door een vergrootglas ziet; hoe meer men ze aanschouwt, hoe grooter zij worden, en zoo men er wil van vrij gaan, kan men niet beter doen dan er zijne oogen van af te keeren.

Sinte Chantal bevond zich zoowel met die raden te

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, bladz. 407.

volgen, dat zij besloot te beloven van nooit aan hare bekoringen gehoor te geven, noch van er zich ooit vrijwillig mede bezig te houden. Moeder de Chatel liet toe dat onze Heilige die belofte deed, op voorwaarde nogtans dat zij niet dan voor éénen dag die belofte zou doen, en ze alle morgen zou vernieuwen (1), hetgeen haar wonder hielp om de ruste van hare ziel te bekomen.

Die dorheden van den geest gingen welhaast met nieuwe en groote zwarigheden des herten gepaard. Reeds meermaals had moeder de Chantal door God sterk beproefd geweest in hare genegenheid voor hare familie. Zij had haren vader, hare kinderen, hare kleinkinderen, hare schoonzonen, hare schoondochters achtervolgens zien sterven. Van hare zes kinderen, bleef er haar maar ééne dochter meer over, en nog was zij weduwe; van al hare kleinkinderen, waren er maar drij meer in 't leven, en zij waren weezen. Nadat zij al die verliezen met kloekmoedigheid onderstaan had, wachtten haar andere pijnlijkheden. Sint Franciscus de Sales was den voorzitter Frémyot in 't graf opgevolgd. Moeder Favre, moeder de Chatel en moeder de Bréchart zouden er welhaast Maria-Amata en Celsus-Benignus gaan vinden.

Moeder Favre was de eerste die door de dood werd weggerukt; 't was billijk, niemand stond Sinte Chantal zoo sterk aan. Sedert vijf en twintig jaar droeg zij met onze Heilige den last van de opkomende Orde. Beurtelings overste te Parijs, te Lyon, te Dijon, te Chambéry; stichtster der Visitatiën van Troyes, van Montferrand, van Bourg-en-Bresse; rijk in deugden, van eene armoede en eene zuiverheid zonder weerga, gehoorzaam als een kind, dapper gelijk een leeuw, onbekwaam om den moed te verliezen, had zij hare Orde ongemeene diensten bewezen

(1) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 463. — Maupas, bladz. 247.

en de achting en de genegenheid van Sinte Chantal ten hoogste verworven. 't Was hare *grootte dochter*, gelijk zij, naar het voorbeeld van Sint Franciscus de Sales, placht te zeggen.

Wat Onze Heilige fel had aangezet om haar die buitengewone liefde toe te dragen, was dat moeder Favre, zooals zij, denzelfden lijdensweg bewandelde. Die gemeenschap van smerten was oorzaak geweest dat die twee vurige doch zoo beproefde zielen elkander om God veel beminden.

Opdat er aan hare droefheid niets zou te kort zijn, had Sinte Chantal den troost niet aan moeder Favre de oogen te sluiten. Haar werd er al met eens ter kennis gebracht, dat moeder Favre uit dit leven gescheiden was, nauwelijks acht en veertig jaar oud zijnde, toen zij nog in staat was aan God en hare Orde gansch bijzondere teekenen van liefde te geven. Dewijl zij sedert lang van eene leverziekte was aangetast en schrikkelijke buikpijn had te onderstaan, hadden de geneesheeren haar geboden de wateren te gebruiken; doch, daar zij, om zulks met voordeel te doen, zou verplicht zijn haar klooster voor eenigen tijd uit te gaan, had zij liever te sterven dan de voorschriften der doktoren waar te nemen. Zij werd door eene darmkramp, heviger nog dan de voorgaande, verwittigd dat hare dood nakende was. Zoo buitengewoon groot waren hare pijnen, dat zij deed wat zij tot dan toe nog niet gedaan had: zij smeekte Onze Lieve Vrouwe haar in haar lijden wat verzachtinge te verschaffen; zij vreesde dat zij haar verstand zou verliezen; haar schreeuwen was wreed om hooren: men zou gemeend hebben dat, gekerkerd zijnde, er kwestie was van haar het hoofd af te houwen. Een weinig vóór hare dood, hielden hare inwendige dorheden op, en zoo smaakte zij op den boord van het graf eenen vrede waar zij zoo weinig mede bekend geweest was in haar

sterfelijk leven, en waar zij thans zou van vervuld zijn in de eeuwigheid. Haar aangezicht schitterde van vreugd en blonk gelijk dat van eenen engel. Zij stierf zoo gerust, dat niemand juist kon zeggen op welken oogenblik zij het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had (1).

Sinte Chantal vertrok zoo seffens naar Chambéry, om de begravinge van hare teergeliefde geestelijke dochter bij te wonen, en dáár was zij getuige van de groote genegenheid die de Zusters der Visitatie moeder Favre toedroegen, en van de overvloedige tranen die zij op haar graf stortten. Men was eens om te zeggen dat zij voor eene heilige mocht doorgaan, en sterk verhaastte men zich, om eenige stukjes van haar kleed, als 't ware zooveel reliquieën, af te snijden.

Toen Sinte Chantal, van die rasche doch gelukkige dood sterk aangedaan, naar Annecy wederkeerde, vond zij er moeder de Chatel, die insgelijks gereedschap maakte om uit dit leven te scheiden. Zij was een en vijftig jaar oud, kloek van gezondheid, en kon aan hare Orde nog veel diensten bewijzen; doch, als men haar hoorde spreken, was men verplicht te twifelen of zij welhaast niet sterven zou. Ten andere zegde zij niet zelden in klare woorden aan alwie haar naderde, dat de oogenblik om naar de andere wereld te verhuizen voor haar gekomen was. Zij stelde een einde aan haar begonnen werk, en ondernam er geen nieuw meer. « Verhaasten wij ons, fluisterde zij in de oore van moeder de Chaugy, wie zij gedenkschriften over den oorsprong der Visitatie dicteerde, verhaasten wij ons ons werk af te doen, want ik heb maar weinige dagen meer te leven. » En haar nog meer opwekkende om het Leven en de deugden van Sinte Chantal op het papier

(1) 15 Juni 1637. *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 112.

te stellen, zegde zij: « Wees zoo goed, beminde Medezuster, mij, opdat ik niets vergeete, wegens de heilige handelwijze van onze achtbare Moeder de Chantal te ondervragen, want binnen korten tijd zal ik onbekwaam zijn mijnen mond te openen. »

Al hare zaken geëindigd zijnde, legde zij zich te bed met de rust van eenen reiziger die de uur van vertrekken afwacht. Op zekeren morgen dat zij in bezwijminge viel, verscheen haar al met eens moeder Favre, met den lach op het wezen, en tot haar hare armen uitstekende. Zij verstond dat hare dood nakende was, want zij waren met elkander overeen gekomen, dat de eerste die zou God zien Hem den oorlof vragen zou, om de andere te gaan halen.

Binst hare ziekte, was de non de Chatel hetgeen zij altijd geweest was, over van blijdschap en gansch gelaten in des Heeren wil. « Mijne Moeder, zegde zij aan Sinte Chantal, nooit heb ik iets anders beoogd en betracht dan Jesus, Maria en Joseph te behagen, dan onzen achtbaren Stichter, U, en onze eenvoudige medezusters aan te staan. » In eene koortsige slaapzucht, waar de geneesheeren haar door pijnlijke hulpmiddelen vruchteloos wilden uit trekken, geraakt zijnde, sprak ze maar één woord: « Mijne Moeder, mijne goede Moeder. » Men vroeg haar wat die manier van roepen bediedde: « Ik heb, antwoordde zij, twee goede moeders, vooreerst Onze Lieve Vrouwe, mijne allerbeste Moeder, die in den hemel is en die altijd genegen is om mij te helpen, en mijne eerbiedwaardige moeder de Chantal, die voor mij zorg draagt in dit tranendal. » Zij bekende dat zij kwalijk gedaan had met Sinte Chantal te willen overleven, alsof zij de eenigste Zuster zou geweest zijn die bekwaam was de Stichtster der Visitatie in haren ouderdom te troosten en op te beuren. « Ach! mijne welbeminde Medezusters, riep zij uit,

met die verlangens te hebben, heb ik klaarlijk getoond dat ik een hooveerdig mensch ben, want beter dan ik zijt gij in staat onze deftige moeder te dienen en haar eene hulpveerdige hand toe te reiken. »

Het ging aan 't herte van Sinte Chantal al die ootmoedige woorden te hooren, en te zien dat deze op wie zij, middenin hare pijnlijkheden, een gansch bijzonder betrouwen stelde, haar welhaast zou onttrokken worden. Moeder de Chatel aan Sinte Chantal ontnemen, was zooveel als den stok in de handen van den blinde verbreken. Doch zij had gezegd: « Al gebeurde het dat God mij doodde, nog zou ik Hem uit geheel mijn hert beminnen. » Dichtbij het bed van de zieke staande, meer lijdend in haar hert dan gene leed in haar lichaam, bleef zij, met de tranen in d'oogen, het traag aangroeien der kwaal die het leven van moeder de Chatel, hare groote troosteres, zou afmaaien, beschouwen en bewonderen.

De dood van moeder de Chatel is die van al de heiligen gelijk; doch het behaagt eenieder de omstandigheden van het afsterven dier hoogst beroemde menschen in 't breede te hooren vertellen. « **Mijne Moeder**, zegde zij nu en dan, wat is God toch goed! **IJdelheid** der ijdelheden, en alles is maar ijdelheid, behalve God te beminnen en Hem alleen te dienen! Wat is al de blijdschap en het lijden dezer wereld, vergeleken bij de geestelijke vertroostingen? Ik ben christene, en als christene wil ik sterven. » Zoo zij wat ophield van spreken, dan fluisterde Sinte Chantal haar eenige liefdekreten in de oore. « **Leve Jesus!** zegde onze Heilige. — En mijne ziel zal in Hem leven, antwoordde de kranke. — **Jesus en Maria!** staat mij bij, hernam de eene. — En ook de groote **H. Joseph!** » mompelde de andere.

Geheel de nacht ging alzoo voorbij. Om 6 ure van

den morgen, het hoofd recht, het aangezicht blinkend, de oogen open en naar den hemel gericht, sloeg zij met de hand op het deksel van haar bed om te kennen te geven, gelijk men overeen gekomen was, dat, zoo hare tong zich niet meer bewegen kon, haar hert den Heere steeds getrouw bleef. Haar biechtvader wist haar met eene laatste heilige absolutie te begunstigen.

Dan buigde zich moeder de Chantal, gansch bekreten, over de zieke, haar zeggende: « Ga heen, mijne welbeminde Dochter, ga heen in vrede, Onze Lieve Heer roept u. Gedenk onzer, mijn teergeliefd Kind, en neem onze herten mede in den hemel. » Dadelijk, alsof zij dien oorlof van noode hadde gehad om te vertrekken, bezag zij vriendelijk moeder de Chantal, deed haar teeken haar te willen zegenen, en scheidde zachtjes uit dit leven. Op den zelfden oogenblik schitterde haar wezen van eene gansch bijzondere klaarheid. Verre dat zij, gelijk het somtijds gaat, schrik inboezemde, kwam zij zoo aangenaam voor, dat de Zusters niet konden nalaten haar gedurig te aanschouwen en bij haar te blijven. Wat meer is, toen men haar lichaam in de doodkist nederlegde, verhaastten zij zich om haar den kus van vrede te geven (1).

Drij weken later, den 18 November 1637, verwisselde moeder de Bréhard op hare beurt het tijdelijke met het eeuwige te Riom. 't Was eene van de eerste dochters die het kleed der Visitatie aannamen, de bloedverwante van onze Heilige, de meter van een harer kinderen, de stichtster van verscheidene kloosters, een zoo deugdelijk mensch, dat de pleitzaak harer heiligverklaring begonnen werd met die van Sinte Chantal, en dat haar lichaam, acht jaren na hare dood, frisch, buigzaam en welriekend werd bevonden. Zij stierf, met dezelfde

(1) *Levens der eerste moeders*, 1 boekd. bladz. 427. — *Brief van Sinte Chantal aan moeder Angelica*, bladz. 407.

vurigheid die zij steeds in al hare werken had laten blijken. Toen hare overste haar bedektelijk wilde te kennen geven dat zij maar weinige oogenblikken meer te leven had, riep zij uit: « Ik versta u, mijne Moeder, gij wilt zeggen dat de tijd van uit dit leven te scheiden voor mij gekomen is. O! hoe gelukkig ben ik dit ellendig tranendal te mogen verlaten! » En hare overste omhelzende, bedankte zij haar voor het goede nieuws welk zij haar aanbracht. Dan, zich tot hare medezusters keerende, sprak zij tot haar in dezer voege: « Welnu, teergeliefde Medegezellinnen, wat zegt gij van onze brave moeder, die mij ter kennis brengt dat ik welhaast naar den schoonen hemel vertrekken zal! Wat aangename, wat troostelijke woorden zijn dat! » Bij het naderen der dood glinsterden hare oogen van klaarheid, en op haar voorhoofd bemerkte men eene helderheid bijna zonder weerga. Een dergelijk voldoende schouwspel levert de dood der rechtveerdigen dikwijls op. Alzoo stierf moeder de Bréhard, in den ouderdom van zeven en vijftig jaar, de handen vol hebbende van verdiensten, en te recht de zoete hope koesterende van eeuwig gelukkig te zijn.

Ongetwijfeld verstrekten dergelijke heilige overlijdens tot troost aan moeder de Chantal; doch, van een anderen kant kwamen zij haar zeer pijnlijk voor, om reden dat, te midden van hare gedurig aangroeiende smerten, zij zich meer en meer alleen bevond. Zij schreef aan eene overste « dat haar zwakke ouderdom sterk beproefd was; dat hare eerste welbeminde medegezellinnen naar den hemel gegaan waren, terwijl zij verplicht was nog eenigen tijd op deze ellendige wereld te verblijven; dat zij rijpe vruchten waren die op de tafel van den Koning der koningen zouden voorgezet worden, maar dat zij, eene onrijpe of mogelijk rotte vrucht gelijk, tot niets dienen kon (1). » En die woorden op het papier stellende, stortte zij tranen in overvloed.

(1) *Levens der eerste moeders*, I boekd. bladz. 205.

Daar moeder de Chatel uit dit leven gescheiden was, moest men zorgen om het klooster van Annecy met eene nieuwe overste te begunstigen.

Dadelijk sloeg eenieder de oogen op Sinte Chantal, die, in weerwil van al haar schoonspreken en haar vurig smeeken om geen meesterschap meer te moeten aanveerden, tot overste van het klooster van Annecy werd uitgeroepen. Zij kreesch dat het pijnlijk was om zien, toen men haar met die mare bekend maakte; doch zich welhaast wat geweld aandoende, en overtuigd dat het haar laatste drijjarig bestier zijn zou, besloot zij de belangen van hare Orde tel te handhaven. « Dat drijjarig bestier, zegde zij, zal mij tot middel dienen om den hemel te winnen, wel te verstaan als ik oppasse om voor mijne medezusters een voorbeeld van alle deugden te zijn. »

's Zaterdags na hare benoeming tot overste van het klooster van Annecy, riep zij al de nonnen bijeen, en stierde haar eenige vriendelijke doch kloekmoedige woorden toe. « Daar God, zegde zij haar, gewild heeft dat ik over u het bevel andermaal voere, zal ik, met zijne gratie, al doen wat ik kan om u door mijn voorbeeld den weg naar den hemel te toonen, om u de volmaaktheid te leeren oefenen. Ja, 't is God die mij die taak heeft opgeleid; want dezer dagen heb ik uitermate veel gebeden om zijnen wil te kennen; en Hij weet beter dan iemand dat het enkel is om Hem te behagen, dat ik toesta u wederom te bestieren. Doch, mijne welbeminde Medezusters, u zal ik het niet verduiken, u zal ik het rechtuit zeggen, dat drijjarig bestier zal voor mij het laatste zijn, en daarom, zal ik geene moeite sparen om u naar ziel en lichaam te troosten en te helpen, en, hoe ellendig en hoe oud van jaren ik ook ben, zal ik alle mogelijke pogingen aanwenden om u tot teedere en zorgvuldige moeder te dienen. Ik heb nooit gedacht, en velen met mij, dat ik zoolang zou geleefd hebben, dat

ik nogmaals zou verplicht zijn u in den weg der deugd te geleiden; doch, daar Onze Lieve Heer het alzoo begeert, zal ik aan zijn geestelijken wijngaard, opdat hij veel vruchten van zaligheid voortbrengende, eene niterste doch werkzame hand slaan. Het is mij onbekend, achtbare en teergeliefde Medegezellinnen, of God mij zal toestaan dat ik het einde van dat drijjarig bestier zie, want, eens dat men tot zoo hoogen ouderdom geraakt is, dan mag men zich niet vleien nog lang te zullen leven. In alle geval, ik ben tevreden met den wil van God, hetzij dat Hij mij u enkel één jaar, hetzij dat Hij mij u twee of drij jaar late bestieren. Hij doe, wat Hij geradig vindt. Niettemin koestere ik de zoete hope van, na mijn drijjarig meesterschap, nog eenigen tijd te leven, om mij in de stilte tot de dood te bereiden. Want, gedoog dat ik het u zegge, eerweerde Medezusters, sedert zeven en twintig jaar ben ik om uw tijdelijk en geestelijk welzijn zoo bekommerd, dat ik bijna geen oogenblik aan mij hebbe om aan mijne eigen volmaaktheid te werken. Doch, ik herhale het, dat God handele met mij naar zijne liefste! steeds wil ik, door mijne onderwerpinge aan zijne aanbiddelijke schikkingen, toonen dat ik zijn gehoorzaam kind ben. Wat u betreft, lieve Zusters, tracht meer dan ooit uw best te doen om God wél te dienen, om uwen regel goed te onderhouden, en om elkander gansch bijzondere blijken van christelijke genegenheid te geven: zoo zult gij mij helpen den last dragen dien God op mijne schouderen gelegd heeft, en mij groote redenen van blijdschap verschaffen. Ja, gij moogt het wel weten, ik zal tegelijk vriendelijk en streng voorkomen: vriendelijk, met alwie goed van wille is; streng, met alwie iets of wat te wenschen laat (1). »

(1) *Aanspraken van Sinte Chantal*, handschrift in-4° toebehoorende aan de Visitatie van Dijon.

Die ernstige en kloekmoedige woorden, oogenblikkelijk door de Zusters van Annecy neergeschreven, werden aan al de nonnen der Orde medegedeeld. Te gelijk vreesde men en was men vol vurigheid. Men vreesde, omdat men meende dat de tijd van sterven voor de eerbiedwaardige moeder de Chantal nakende was; men was vol ijver, omdat men uit de laatste raden en voorbeelden van Sinte Chantal begeerde voordeel te trekken.

Nauwelijks was de Stichtster der Visitatie tot overste van Annecy herkozen, of zij werd door de koningin Anna van Oostenrijk gewaarschuwd dat, bevrucht zijnde, zij hare gebeden en die van hare medezusters afsmeekte, opdat zij eenen zoon, die Ludovicus XIII zou opvolgen, gelukkiglijk zou ter wereld brengen. Onze Heilige, die haar vaderland sterk genegen was, verhaastte zich om de verlangens van Anna van Oostenrijk te voldoen; doch, in weerwil van al de pogingen van haren broeder, den aartsbisschop van Bourges, en spijs de aandringingen harer geestelijke dochters, weigerde zij te schrijven aan de koningin. « He! wie ben ik, zegde zij, om aan eene zoo machtige vorstin eenen brief te durven zenden? Wij moeten zoo eenvoudig en zoo nederig voorkomen, voegde zij erbij, dat niets bekwaam zij ons te bekoren om met de grooten der aarde om te gaan (1). »

Ondertusschen ging de Visitatie schier overal meer en meer aan 't groeien en aan 't bloeien. De provinciën die alreë met kloosters van die Orde begunstigd waren, vroegen om er nog andere van dezelfde soort te hebben; die er nog geene en hadden, bekwamen dat er eenige in hare streek gesticht wierden. In Picardië werd het huis van Amiens geopend, in la Guienne dat van Bordeaux, in les Landes dat van Bayonne, in het Albigenzenland

(1) *Brieven van Sinte Chantal*, bladz. 39.

dat van Alby. In Italië rezen er twee nieuwe stichtingen uit den grond op: die van Pignerol en die van Nissa. Eene derde, die van Turin, zou welhaast het licht zien.

Sedert lang was er van dat laatste klooster kwestie geweest. Te beginnen met 1618, had de hertogin van Mantua er aan Sint Franciscus de Sales, die dat plan goedkeurde, van gesproken, en te recht mocht men peizen dat het huis van Turin een van de eerste zoude zijn van al degene die zouden gesticht worden. Doch het was zoo niet. In 1620 werd die kwestie weerom op het tapijt gebracht, en de zaken gingen zoo goed vooruit dat moeder Favre, op het gedurig aandringen van Sint Franciscus de Sales, tewege was die stichtinge te gaan doen. Doch de dood van den bisschop van Geneve, de oorlogen en de pest, ook nog het overlijden van moeder Favre zelve, en dat van moeder de Chatel die deze vervangen moest, en daarbij veel vijven en zessen waar de aartsbisschop en de pauselijke nuntius gehoor aan gaven, waren oorzaak dat er meer dan twintig jaren verliepen, vooraleer men er in lukte die geestelijke gemeente op te richten.

Desniettegenstaande verlangde men altijd sterk te Turin die stichtinge te zien gebeuren. De zusters van den koning Victor-Amedeus, de prins Thomas van Savooie, mevrouw Mathilda, dochter van Philibert-Emmanuel, hertog van Savooie, de markgraaf de Pianesse, dezes zoon, hielden niet op te schrijven en te doen schrijven aan onze Heilige, opdat zij zou zorgen dat de oprichting van het klooster welhaast zou plaats hebben. Zij spraken vooral schoone, opdat moeder de Chantal, ten einde de verlangens van den koning Victor-Amedeus te voldoen, die vurig begeerde met haar in onderhandeling te treden, in persoon zou afkomen.

Doch, spijs al die aandringingen, wilde de bisschop van Geneve niet noch ook de geestelijke gemeente

van Annecy, dat de eerbiedwaardige moeder de Chantal, die zes en zestig jaar oud was, die zoo lange, zoo lastige en zoo gevaarlijke reis zou ondernemen. Om die reden, bleef de zake nogmaals slepen. Doch eindelijk, de pauselijke brieven te Rome bekomen geweest zijnde, en de smeking van het hof van Turin gedurig aangroeiende, moest men van den nood eene deugd maken, en moeder de Chantal vertrok uit Annecy den 14 September 1638.

Zij begaf zich vooreerst naar Rumilly, alwaar zij met groote blijdschap ontvangen werd, en vandaar naar Chambéry, alwaar zij verscheidene dagen stilstond, en alwaar zij al de Zusters en zelfs de novicen, gansch bijzondere blijken van genegenheid gaf. Toen eene harer, die er zeer bleek en zeer zwak uit scheen, haar naderde om haar den kus van vrede te geven, zegde zij: « Ziedaar eene die eene lange reize te doen heeft. » Al de Zusters toonden hare verwondering bij het hooren van die woorden; want hare medegezellin was door de geneesheeren verlaten geweest. Niettemin bereikte zij den ouderdom van twee en zeventig jaar, en was langen tijd overste van verscheidene kloosters (1).

De leekezusters kwamen op hare beurt de Stichtster der Visitatie omhelzen; en eene harer, die groote kloven aan de handen droeg, en die daarom maar moeilijk werken kon, werd van haar ongemak, niet dan met hare handen tusschen die van onze Heilige te steken, dadelijk genezen. Te Chambéry weet men nog te spreken van eenen trek, die bij het eerste opzicht maar weinig belangrijk schijnt te zijn, maar die klaarlijk toont, hoeveel prijs moeder de Chantal aan de gehoorzaamheid hechtte. Op zekeren woensdag dat de Zusters bezig waren met zich, volgens haren regel, eenige geeselslagen

(1) *Pleitsaak van Sinte Chantal's heiligverklaring.*

toe te brengen, was eene harer medegezellinnen, die het teeken van uit te scheiden, door Sinte Chantal gedaan, waarschijnlijk niet gehoord had, altijd maar voortgegaan met zich van de zwepe te geven. Des anderendaags, binst den uitspanningstijd, wilde de eerbiedwaardige Moeder weten wie de Zuster was die haar gebod overtreden had. « Mijne Dochter, zegde zij haar op een ernstigen toon, met uw lichaam meer te kastijden dan het noodig was, hebt gij den duivel groote vreugde verschaft. »

Chambéry uitgaande, stelde zij zich op weg naar la Tarantaise, en daar het gerucht liep dat zij die reize deed, vond zij de baan bezet met een groot getal boeren, die, om haar te aanschouwen, met verhaaste schreden op haar waren atgekomen. Zoohaast zij de rosbaar waar zij op gezeten was ontwaarden, knielden zij op den grond, om het geluk te hebben van haren zegen te ontvangen. Benedictus-Theophiel de Chevron, aartsbisschop van Tarantaise, ging haar, op drij mijlen afstands van Moutiers, met zijnen grootvicaris, die Karel-August de Sales heette, verwelkomen. Overal, zegt deze laatste, werd zij als eene heilige aanzien. Ik kan zulks getuigen voor wat de volkeren van la Tarantaise betreft, die haar grooten lof toezwaaiden. De aartsbisschop wilde niet dat zij elders dan in zijn paleis den nacht doorbracht. Hij ontving haar als iemand die door God met eene ongemeene boodschap belast was. Hij sprak langen tijd met haar, en des anderendaags deed hij haar uitgeleide naar den kleinen Sint Bernardus' berg. Hij zegde ons over van blijdschap: « Laat ons eene heilige vergezelschappen. » En toen wij van ons uitstapje terug waren, riep hij uit: « Dank God! wij hebben een verdienstelijken dag gehad, want wij hebben, naar ons vermogen, aan eene heilige eenige goede diensten bewezen (1). »

(1) *Lijkrede van Sinte Chantal*, door Karel-August de Sales.

Ofschoon deze weg naar den kleinen Sint Bernardus' berg lastiger was om doen dan deze die leidt naar den berg Cenis, had Sinte Chantal dien niettemin verkozen, omdat zij het klooster van het dal Aoste begeerde te bezoeken. Moeilijk kan men zeggen met welke buitengewone geestdrift zij in die stad ontvangen werd. De markgraaf de Pianesse ging, vergezeld van een groot getal heeren, haar te gemoet. Het volk wachtte haar af op de baan; men luidde de klokken van al de kerken, die allerschoonst versierd waren. Nadat Sinte Chantal de tentoongestelde reliquieën vereerd had, trok zij den 21 September 1638 het klooster der Visitatie binnen.

« Haar gelaat kwam ons wat streng voor, schreven de Zusters kortst daarna, doch zoo ootmoedig, zoo ingekeerd, zoo hemelsch, dat, in gevalle zelfs dat zij onze eerbiedwaardige Stichtster niet zou geweest zijn, wij niet hadden kunnen nalaten ons vóór hare voeten te werpen om, naar het voorbeeld van vele wereldlijken, en van een godvruchtigen kanunnik der hoofdkerk, den tempel van den H. Geest te vereeren. Men sneed van haren sluier eenige stukjes, die men als reliquieën bewaren zou, af (1). »

Toen moeder de Chantal het dal Aoste verliet, gebeurde er iets dat voor uitermate wonderbaar kan aanzien worden. De luitenant der provincie, M. Derriard, had het op zich genomen eenige mannen te vinden, die de rosbaar, waar Moeder de Chantal op gezeten was, zouden dragen, en hij had daartoe, onder anderen, een vreemdeling, die te recht roemde op zijne sterkte, verkozen. Welnu, nauwelijks hadden de dragers eenige stappen gedaan, of die mensch die voor eenen Hercules doorging, begon te waggelen en zoodanig te beven dat,

(1) *Handschriftelijk verhaal des verblijfs van Sinte Chantal in het klooster van het dal Aoste.* Dat verhaal, onderteeekend door vier Zusters, wordt bewaard in de handvesten van het klooster van Annecy.

in weerwil van al de pogingen die hij aanwendde om voort te gaan, hij verplicht was eenige oogenblikken te rusten. De luitenant der provincie begreep niet hoe men, na zoo korten weg afgelegd te hebben, kon vermoeid zijn, en daarom, hem wat van zijn roedje gevende, zegde hij hem: « Sa! vriend, hier niet te parlesanten, 'tis kwestie van uwen weg voort te zetten. » Doch wat die kloeke kerel deed ofte niet om de bevelen van den luitenant te volbrengen, moest hij eindelijk, over van zwakheid, den moed laten vallen, luidop verklarende dat hij onbekwaam was verder te stappen. Die ongemeene gebeurtenis verwekte wat verwondering bij den luitenant, die er de oorzaak wilde van kennen; daarom gebod hij aan dezen drager, die beschaamd was men kan niet meer, te proeven, of het in zijne macht niet zou zijn een grooten steen, dien hij hem toonde, te bewegen. Wonder ding! ofschoon die steen van eene schrikkelijke dikte was en niet dan door het toedoen van drij of vier mannen kon verschoven worden, lukte hij er in dien op zijn eeuwig gemak heen en weer te stooten. Lichtelijk kan men verstaan, hoe verwonderd de toeschouwers waren bij het zien van die reuzenkracht; doch zich welhaast herinnerende al wat zij betrekkelijk het ergerend gedrag van dien ongelukkige hadden hooren vertellen, begrepen zij allerbest hoe weinig het betaamde dat een slave van Satan ten dienste van eene Heilige stond, en diensvolgens hoe, met dien booswicht diep te vernederen, God zeer wijselijk gehandeld had (1).

Naar het schijnt werd die mensch, om zijne misdaden, korts daarna uit zijn Land gebannen, en vervolgens, er ten dievelinge wedergekeerd zijnde, vastgehouden en tot de dood veroordeeld.

Zeggen, hoeveel eere men moeder de Chantal,

(1) *Brief van Pieter-Frans de Sales, bisschop van Aoste, aan paus Benedictus XIV.*

aandeed, op den weg van Aoste naar Turin, kunnen wij niet. Overal zwaaide men haar den grootsten lof toe. Men schoot met het kanon op haren doortocht; de bisschoppen kwamen haar verwelkomen; de prinsen en de prinsessen gingen haar achterna; het volk knielde, en sprak schoone om haren zegen te ontvangen.

Op den oogenblik dat zij Turin binnentrad, kwam er haar iemand vragen zich naar het kasteel van hare koninklijke Hoogheid, wier oudste zoon op sterven lag, dadelijk te willen begeven. Sinte Chantal, die zoo seffens de verlangens van bovengemelde koningin voldeed, werd er met groote eere onthaald door de bedrukte moeder, die haar tot dichtbij het bed van den zieke bracht. Hare koninklijke Hoogheid verklaarde luidop dat een enkel gebed van Sinte Chantal zou genoeg zijn, om aan haren zoon de gezondheid weder te geven. Doch onze Heilige was schaars geknield, toen zij zich sterk genegen gevoelde om voor de welvaart van Karel-Emmanuel, tweeden zoon van hare koninklijke Hoogheid, te bidden, en geenszins voor de herstellinge van den zieke. Dus stond zij van den grond op, overtuigd, dat God den tweeden zoon van den koning tot dezès opvolger verkozen had, en diensvolgens dat Hij hare koninklijke Hoogheid niet zou toestaan wat zij zoo vurig begeerde. Welhaast bleek het, hoe juist Sinte Chantal geoordeeld had.

Moeder de Chantal stelde voet in Turin den 30 September 1638, en in deze stad had plaats wat men reeds in verscheidene andere bewonderd had. Tegenover de ootmoedigheid van onze Heilige verdwenen al de zwaarigheden. Monseigneur de nuntius kwam haar vinden, en na eenige uren spreken met haar, bekende hij dat hij van de Visitatie een kwalijk gedacht had opgevat, maar dat hij thans goed verstond hoezeer hij zich misgrepen had. Insgelijks getuigden twee beroemde

personen die, van vijandelijk als zij waren, de Visitatie naderhand groote genegenheid toedroegen.

Echter waren er zeven maanden van noode, om de stichtinge van Turin te doen gelukken, en, ware moeder de Chantal geen behendig en heilig mensch geweest, veel meer tijd zou zij gebruikt hebben om dat klooster tot stand te brengen. Behalve dat zij de belangen van hare opkomende Orde allermeeft gadesloeg, wist zij een deel van haren tijd te besteden om de kerken, die zeer rijk zijn aan reliquieën, te bezoeken, ook nog om de kloosters, namentlijk dat der Zusters Annuntiaten en dat der Karmelieternonnen te gaan bezichtigen, en om de Piemonteese mevrouwen, die met de macht naar de spreekkamers van de Visitatie van Turin afkwamen, tot de deugd aan te zetten.

Daar er kwestie was dat de oorlog in Piémont zou losbersten, schreef Mgr dom Justus Guérin, bisschop van Geneve, aan moeder de Chantal, om haar te zeggen dat zij dadelijk naar Annecy zou wederkeeren. Dus riep zij eene laatste maal al de Zusters bijeen, wekte haar krachtdadig op om al de grondige deugden, de ootmoedigheid, de nauwkeurigheid in het onderhouden van den regel, de liefde tot elkander, den eerbied voor het klooster van Annecy, de bakermat harer Orde, te oefenen. Zij gaf aan elk eene harer den kus van vrede, behandigde aan iedere van haar een santje waar zij eenige woorden tot derzelver troost en voortgang in de volmaaktheid had op geschreven, en zegende haar, al tranen stortende. 't Was aan den voet van een grooten boom, binst den uitspanningstijd, dat die eerbiedweerdige moeder haar dit teeder en laatste vaarwel zegde. Zeer dikwijls, op diezelfde plaats, had zij hare geliefde medegezellinnen met de vurige gevoelens waar haar hert van brandde bekend gemaakt. Op zekeren keer was zij zoo sterk in den Heere verslonden, dat haar aangezicht

schitterde als eene ster aan het firmament. Te rekenen van dien tijd, werd die boom geheeten de boom van de eerbiedwaardige Moeder, en zoolang als hij meëging, heeft hij dien naam blijven dragen. Later heeft men eene kapel gebouwd op de plek waar eertijds de gemelde boom gestaan had, en heden treft men er eene beweeglijke schilderij. Sinte Chantal verbeeldende die uit de handen van Sint Franciscus de Sales de regels van hare Orde ontvangt, aan.

Van Turin, waar zij den 19 April 1639 uit afreisde, begaf zij zich vooreerst naar Pignerol; doch, de aandringingen ingezien om haar uit Piémont te doen vertrekken, verbleef zij in die stad maar korten tijd, en verhaastte zich om, langs Embrun (1), naar Annecy weder te keeren.

Onder den weg was zij om hare kloosters van Piémont, waar de oorlog zou losbersten, sterk bekommerd. De dood van Victor-Amedeus gaf gelegenheid aan allerhande zwarigheden. Daar deze niet dan een jong kind had achtergelaten, maakte men van twee kanten aanspraak op het regentschap. De eenen riepen de hulp in van Spanje, de anderen van Frankrijk. Het Spaansche en het Fransche leger zouden dus handgemeen worden, en Piémont zou tot slagveld dienen. Lichtelijk kan men begrijpen hoe verlegen moeder de Chantal voorkwam, te meer, omdat alle briefwisseling onderbroken zijnde, zij maanden op maanden zou zijn zonder eenig nieuws te ontvangen. Onze Heilige bracht alzoo het einde van het jaar 1639 door, nu en dan biddende, bij wijlen weenende en somtijds sterk vreezende.

Dat is verstaanbaar, als men denkt hoe groot gevaar het klooster van Turin liep. De Franschen hadden de stad met krijgsvolk omringd, en dreven de belegering

(1) *Stichting van het klooster van Embrun.*

sterk aan. De Zusters, geplaatst tusschen het Spaansche en het Fransche geschut, hoorden de kanonsbals dwers door de muren van haar klooster vliegen, en zagen die vervolgens in den refter of in de koor nedervallen. De goede M. Truitard, biechtvader der nonnen, deed al wat hij kon om het klooster tegen de vijandelijke legers te verdedigen, en ging des nachts, toen de Zusters, op den Heer betrouwende, in volle rust het H. Sacrament aanbaden, heen en weer in het klooster, om te zien of er niets slechts op handen was (1). Doch hij was alleen niet om blijken van edelmoedigheid te geven. Inderdaad op zekeren dag kwam eene eenvoudige leekzuster, die den hof oppaste, hare overste vinden, zeggende: « Welbeminde Moeder, hoeveel kanonschoten moet ik wel hooren, eerdat ik den hof, waar ik gewoon ben het noodige groensel tot het middagmaal bijeen te rapen, mag verlaten? — Drij, » antwoordde de overste. Joanna-Benigna Gojos, zoo heette die leekzuster, verstond dat bevel letterlijk, en wist het stipt uit te voeren. Telkens als zij, in den hof zijnde, het kanon voor de derde maal hoorde bulderen, verhaastte zij zich om heen te gaan; doch, den hof verlatende, gebeurde het dikwijls dat, vooraleer te zijn waar hare bezigheden haar wachtten, zij een twintigtal andere kanonschoten gehoord had: zoo hevig was de belegering. Desnietteenstaande stapte zij, geladen met fruit en groensel, bedaard en traagzaam voort, zonder zich ooit om het dringend gevaar te bekommeren. Zekeren keer werd de helft van eenen boom, waar zij onder rustte, door eenen kanonsbal weggenomen, zonder dat zij van kwetsuren te spreken wist. Op een anderen dag werd de korf die zij droeg aan stukken geschoten, zonder dat zij iets van hare gerustheid van geest verloor (2). Eindelijk werd de stad stormenderhand be-

(1) *Stichting van het klooster van Turin.*

(2) *Leven van zuster Joanna-Benigna Gojos.* Turin, 1846, bladz. 34.

machtingd, doch de Zusters werden gespaard; niemand onder de soldaten was zoo stout het klooster in te gaan, of de Zusters moeilijkheden aan te doen.

De nonnen van Pignerol, ofschoon gansch gelaten in den wille Gods, waren evenals die van Turin zonder vreeze niet: doch die bangheid duurde maar eenen oogenblik. De graaf d'Harcourt, die 't bevel had op de Fransche troepen, bemerkende dat hij met een leger dat sterker was dan het zijne te doen had, schreef aan moeder Anna-Catharina de Beaumont, overste van Pignerol, voor hem en zijn krijgsvolk te willen bidden, en zond haar, wetende dat het klooster arm was, vijf honderd gulden. Eenige dagen later, vernam men dat de graaf d'Harcourt de Spanjaards verslagen had (1). Die veldoverste bekende opentlijk dat hij die zegepraal aan de gebeden der nonnen van Pignerol verschuldigd was, en daarom stierde hij haar nieuwe giften toe. Eenige andere bevelhebbers van zijn leger volgden zijn voorbeeld na, en wedijverden om het arme klooster met wat geld te begunstigen. Kortom, de oorlog was nog niet ten einde, als de Zusters, die tot dan toe aan alles hadden gebrek gehad, in staat waren een ruim en schoon huis aan te koopen. Zoo strekt alles tot voordeel van dezen die God beminnen.

Die aangename mare kwam ter kennis van moeder de Chantal met de eerste maanden van 't jaar 1640, en was oorzake dat zij God voor de ontvangen weldaden fel bedankte. Zij stelde juist de laatste hand aan een werk waar zij veel goeds van verwachtte: 't was de stichting van een klooster van Lazaristen te Annecy. « Ik ben over van blijdschap, riep zij uit, als ik denk aan de voordeelen die de komst van de EE. PP. Lazaristen te Annecy zal tewege brengen. » Ongelukkiglijk

(1) *Levens van eenige oversten*, in-4°, bladz. 109.

ging die vreugde met eene gansch bijzondere droetheid gepaard. Haar broeder, Mgr de aartsbisschop van Bourges was uit dit leven gescheiden te Parijs, bijgestaan door zijnen neef, Mgr van Châlons, en door zijne nicht, mevrouwe de Toulangeon. 't Was een heilige kerkvoogd die, na, onder het geleide van moeder de Chantal, veel deugden geoefend te hebben, de dood der rechtveerdigen stierf. Sinte Chantal betreurde sterk diens overlijden, en schreef overal om gebeden te vragen voor de ziele van haar teergeliefden broeder, en om te bekomen dat men ook voor haar zou bidden.

't Was middenin die becommernissen en die smerten, dat de drij jaren van haar meesterschap verliepen, en dat de dag waarop zij haar ambt zou nederleggen aanbrak. Zij zag dien dag komen met de blijdschap van eenen gevangene wien men de ijzeren boeien breekt. Eenige weken te voren, viel zij Mgr van Geneve zoo buitenmate lastig, dat deze haar toestond geen moeder-overste meer te moeten zijn, en dat hij verbood aan de Zusters haar met dusdanige waardigheid nog te bekleeden. Des Zaterdag's vóór Ons Heer Hemelvaart, 11 Mei 1641, riep zij diensvolgens al hare nonnen bijeen, legde voor altijd alle meesterschap neder, en vroeg aan de Zusters vergiffenis van al de fouten die zij tijdens haar bestier bedreven had. 't Was eene Heilige die sprak. Vervolgens gaf zij aan iedere der Zusters den kus van vrede, haar, in hoedanigheid van overste, een laatst vaarwel zeggende, en haar belovende dat, het voorbeeld der bejarige grootmoeders jegens hare kleinkinderen indachtig, zij nooit zou ophouden haar groote liefde toe te dragen.

Moeder de Chantal afgezet zijnde, moest men denken om haar te vervangen. Men wierp de oogen op moeder de Blonay, een alleszins deftig mensch, die in ongemeen aanzien was bij de Stichtster der Visitatie, en

van wie Sint Franciscus de Sales dikwijls gezegd had dat zij *het beste* van de Orde was. Sedert de dood der moeders Favre, de Bréhard en de Chatel had zij, hare deugden in acht genomen, veel van haar doen spreken. De bisschop van Annecy eischte haar van den kardinaal van Lyon, die diens verlangens volgeern voldeed. Bij het vernemen van dat nieuws, bezit moeder de Chantal bijna haar zelve niet van danige tevredenheid. Zij schrijft aan moeder de Blonay: « Alleluia, mijne welbeminde Dochter, alleluia! Eindelijk, dank God, zijn de zaken goed afgelopen! Onze achtbare bisschop heeft van Zijne Eminentie den kardinaal van Lyon een voldoende antwoord ontvangen. Welhaast zult gij onze overste zijn. Eilaas! u is het bekend, sedert hoeveel jaren ik verlange om van alle meesterschap af te zien. » En eenige dagen later, haar schrijvende hoe groot de blijdschap der nonnen was, die vernomen hadden dat zij moeder de Blonay voor overste zouden hebben, voegde zij erbij: « Doch geene vreugde kan bij de mijne vergeleken worden, om reden dat ik iemand zal wederzien met wie ik volgeern mijne laatste dagen zou doorbrengen, om reden dat ik iemand zal wederzien die mij tegelijk tot teedere Moeder en tot achtbare Zuster dienen zal. Ik gevoele mij gepraamd om mijne blijdschap wijd en breed kenbaar te maken (1). »

Niet enkel was moeder de Chantal verheugd, omdat zij eene welbeminde medezuster, voor wie zij steeds de grootste achting had gehad, zou wederzien; zij was ook blijde omdat zij haar zou mogen gehoorzamen, omdat zij aan haar heur hert zou mogen openen, overtuigd, dat zij hierdoor den vrede welken zij onder het bestier van moeder de Chatel gesmaakt had, gedeeltelijk zou wedervinden. Zij sprak schier van niets anders dan van

(1) *Leven van moeder de Blonay*, door Karel-August de Sales, bladz. 174.

de aanstaande komst der nieuwe overste, de Zusters fel aanzettende om die te beminnen en aan haar stiptelijk te gehoorzamen. Toen het gebeurde dat zij eene of andere Zuster in de gangen van het klooster bejegende riep zij, sterk in den Heere verslonden, haar toe: « Mijne lieve Zuster! liefde! liefde! liefde! »

Moeder de Blonay kwam den avond vóór H. Sacramentsdag 1641 aan. Toen Sinte Chantal vernam dat moeder de Blonay dichtbij de deur van het klooster was, begaf zij er zich dadelijk, over zijnde van blijdschap en vergezeld van al de nonnen. Nauwelijks had de Stichtster der Visitatie moeder de Blonay ontwaard, of zij knielde vóór haar neder, gaf haar den kus van vrede en zegde: « Ziehier nu mijne moeder, mijne dochter, mijne zuster, mijne ziel en mijn eigen hert. » Moeder de Blonay, die insgelijks gekniel was, kwam, de ootmoedigheid van Sinte Chantal ingezien, zoo beschaamd voor, dat zij niet wist wat gezeid of gedaan (1).

Toen Sinte Chantal van den grond waar zij knielde was opgestaan, wilde zij dat de nonnen Onzen Lieven Heer voor die gelukkige aankomst zouden bedanken, en dat zij van den oogenblik af moeder de Blonay als de overste van het klooster van Annecy zouden aanzien.

Reeds des anderendaags, begaf zich Sinte Chantal in de kamer van moeder de Blonay, om haar den goeden-dag te wenschen, en om haar te vragen of zij goed geslapen had. Zij opende haar alsdan heur hert, en smeekte haar te maken dat zij sterk de gehoorzaamheid kon oefenen, want, naar haar zeggen, was zij daarin wat ten achteren. Vervolgens deed zij haar gansch hare manier van doen uiteen, om te weten of zij mocht voortgaan in dien weg, en of zij niets verbeteren moest. Daarbij toonde zij haar geheel haren rijkdom: een stuk

(1) *Leven van moeder de Blonay*, door Karel-August de Sales, bladz. 178.

papier waar hare beloften op geschreven waren, een santje waar Jesus, Maria en Joseph op afgebeeld stonden, en eene tafpleister tot genezing van hare oogen, haar den oorlof vragende om die dingen te mogen behouden (1).

Dan zag men tusschen moeder de Blonay en Sinte Chantal eene van die heilige worstelingen ontstaan waar de wereld niet van te spreken weet. Moeder de Blonay kon niet verdragen dat de eerbiedwaardige en bejaarde Stichtster der Visitatie steeds de laatste plaats verkoos, en wilde haar, gelijk het betaamde, eene plaats van eere geven.

Doch Sinte Chantal weigerde dien voorstel te aanveerden. Men zou gezegd hebben dat er haar, in haren ouden dag, niets anders dan vernederingen van noode waren. In de koor, in den refter, ja overal ging zij op de laatste plaats zitten. In de keuken vond zij al haar vermaak in de kommen af te wasschen en den vloer te vagen. In de kapittelkamer beleed zij, op het minste teeken der overste, ootmoediglijk hare schuld. Moeder de Blonay kon zulks niet zien, zonder sterk daarvan aangedaan te zijn, en zeer dikwijls wilde zij haar, haren ouderdom en hare groote heiligheid in acht genomen, beletten te knielen; doch alles was vruchteloos: Sinte Chantal hield er aan, hare fouten geknield kenbaar te maken, en sprak schoone aan hare overste opdat zij haar zou laten geworden. « Eilaas! mijne Moeder, riep zij alsdan uit, waarom zoudt gij, met te beletten dat ik mij vernedere, de vreugde van mijn hert willen wegnemen? » Als moeder de Blonay zag dat Sinte Chantal steeds de laatste plaats verkoos, nam zij haar niet zelden bij de hand, en gaf haar eene eervoller plaats; doch 't was goed voor éenen keer: de Stichtster der Visitatie wist zich welhaast andermaal te vernederen en voor de ellendigste

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 386.

der geestelijke gemeente te doen doorgaan. Men peisde van alles uit, om haar de gelegenheid te onttrekken van op hare beurt de tellooren en de schotels af te spoelen; doch zij was zoo behendig dat zij altijd die slimme trekken gewaar wierd, en steeds bekwam die nederige werken te mogen verrichten. Men was nog meer bezorgd om haar te beletten dat zij in het kapittel hare schuld beleed. Moeder de Blonay zegde haar dikwijls, op de ure dat de Zusters vergaderden, 't een of 't ander te doen, of liet haar roepen om naar de spreekkamer te gaan, haar alzo van de kapittelkamer willende verwijderen; doch zij wist de inzichten van hare overste te geraden, en verhaastte zich om bijtijds die heilzame en boetveerdige oefeningen van het klooster bij te wonen. Op zekeren dag dat moeder de Blonay begeerde kapittel te houden buiten de wete van Sinte Chantal, en daarom hetzelfde, op het einde van den uitspanningstijd, zonder te bellen, begonnen had, twijfelde onze Heilige of men haar bij den neus niet leiden wilde, en kwam zoo rasch als zij kon naar de kapittelkamer gegaan. Toen moeder de Blonay haar zag aankomen, zegde zij haar, om reden dat het kapittel begonnen was, naar hare gewone bezigheden weder te keeren, en niet dan den volgenden zaterdag zich aldaar te laten bevinden. Sinte Chantal gehoorzaamde zoo seffens en ging heen, doch al tranen stortende met de macht. Zij begaf zich naar de ziekenkamer bij eene kranke Zuster, en smeeke deze voor haar te willen bidden, haar zeggende dat men haar, gezien hare onwaardigheid, te recht de vergaderinge harer medezusters ontzeid had: en zij kreesch en snikte zoo hevig bij het uitspreken van die woorden, dat de zieke en derzelver oppasster niet konden nalaten samen met haar te weenen.

Dagelijks trof men hetzelfde schouwspel aan, en de zaken gingen zoo verre, dat de bisschop er moest orde

aan stellen. Doch onze Heilige trachtte zich zoo goed te verschoonen en zoo gegronde redenen aan den dag te brengen, dat Mgr de Geneve haar gelijk gaf; en, in weerwil van al de liefdevolle bemerkingen van moeder de Blonay, gebod de kerkvoogd, het voorbeeld van Onzen Lieven Heer indachtig, die Zich diep vernederd en de voeten van zijne Apostelen gekust had, aan Sinte Chantal alle gelegenheid te geven om zich sterk te verootmoedigen. Mgr Guérin was over van aandoening, toen hij de heilige gesteldheid van de Stichtster der Visitatie aandachtig beschouwde. « Gave God, riep hij uit, dat er nooit van anderen twist tusschen de gekozen en de afgestelde oversten der Visitatie te spreken ware (1). »

« Te dien tijde, zegt moeder de Chaugy, kwam Sinte Chantal zoo ingekeerd, zoo vriendelijk en zoo verslonden in den Heere voor, dat men grootelijks vreesde het oogenblik, waarop zij uit dit leven scheiden zou, nabij te zijn (2). »

(1) *Leven van moeder de Blonay*, bladz. 181.

(2) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 270.

Drij-en-dertigste Hoofdstuk

Beeltenis van Sinte Chantal.

DE ure nadert op welke de eerbiedwaardige moeder de Chantal uit dit leven scheiden zal. Staan wij dan eenen oogenblik stil, en beschouwen wij eene laatste maal in 't breede de gansch bijzondere wezenstrekken van onze Heilige.

In het tweede klooster der Visitatie van Parijs treft men eene schilderij aan die den datum van 1636 draagt, en waarop men omhoog het volgende leest: « Beeltenis van onze achtbare Moeder Joanna Frémyot, Stichtster der Orde van de Visitatie, gemaakt toen zij vijf en zestig jaar oud was. » Die schilderij, welke goed verveerdigd is, geeft te kennen hoedanig moeder Chantal was, in haren ouderdom. 't Is wel Joanna Frémyot, gelijk zij was in hare jonkheid, met dat verschil dat hare wezenstrekken, de jaren van Sinte Chantal in acht genomen, er wat ouder uit zien en nog van meerdere heiligheid getuigen. De natuurlijke fierheid van haar jong gelaat is hier niet meer te vinden. Hare oogen zijn minder door-dringend geworden. Om hare lippen zweeft eene grootere goedheid. Haar kin komt wat ronder dan eertijds voor; met één woord geheel haar aangezicht is in dat van een heilig mensch veranderd. Doch hier wordt men nog altijd hetzelfde verheven en wijd voorhoofd gewaar,

dezelfde sterk geteekende slapen, dezelfde vooruitstekende oogbeenen, dezelfde gevulde, roode en bloedrijke wangen, denzelfden scherpen en gebogen neus, denzelfden vriendelijken mond, ja, hetzelfde deftig voorkomen waar meer nog dan vroeger de ootmoedigheid en de zachtmoedigheid op te lezen staan.

Het ware eene schoone zake eens de beeltenis van Sinte Chantal bij die van de heilige Theresia te vergelijken, en te zien, waarin die twee eerbiedwaardige personen met elkanderen verschillen. Welnu ofschoon beide heiligen voor zeer kloekmoedige en ijverige menschen doorgaan, verschillen zij nogtans met malanderen in vernuft en in verbeeldingskracht. Sinte Theresia houdt zich meestendeels met verhevene en grootsche gedachten bezig, en vindt al haar vermaak daarin; Sinte Chantal integendeel is een praktische geest, die op eene lagere baan wandelt, en meer acht geeft op de gewone dingen. De eene is buitenmate verstandig, de andere is buitenmate gezond van oordeel. Ja, na de dood van moeder de Chantal, verklaarden de doktoren die gekomen waren om haar lichaam te balsemen, dat zij nooit een zoo welgemaakt hoofd ontmoet hadden, en dat het niemand moest verwonderen, indien zij zoo wijs van oordeel was geweest en zoo gezond van verstand (1).

Uit de verscheidenheid van geest spruit de verscheidenheid van woorden. De welsprekendheid van Sinte Theresia is vermaard gebleven. Zij moest niet dan haren mond openen, niet dan de pen in hare handen nemen, om zoo seffens met de macht de gepastste beeltenissen te geven, en de wonderbaarste gelijkenissen te doen. Sinte Chantal integendeel was zoo welsprekend niet. « Ondervraag mij, was zij gewoon te zeggen aan hare geestelijke dochters, want ik ben geen groote

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 292.

predikant; ik kan maar spreken, als men mij eenige kwestieën voorstelt. » Sprak zij weinig, zij schreef nog minder. Gedurende dertig jaren aan 't hoofd van eene nieuwe Orde geplaatst, sterk geoeffend in het gebed, en diep in den Heere verslonden, heeft zij desnietteenstaande maar een klein getal schriften achtergelaten. Het weinige dat wij van haar bezitten, is buiten hare wete uit hare samenspraken, uit hare moederlijke vermaningen en uit hare brieven bijeengeraapt geweest. Deze zijn slechts na hare dood verzameld geweest. Zij schreef ze haastig weg. Niet zelden dicteerde zij die aan drij of vier geheimsschrijfsters te gelijk (1), en altijd was zij kort van schrijfrant, enkel op eene vriendelijke wijze zeggende, wat zij meende te moeten zeggen, zonder meer. Ofschoon hare brieven van eene kleine verwarring getuigen, geven zij niettemin een gansch bijzonder verstand te kennen. In korte woorden, treft men er dikwijls de schoonste gedachten en de grondigste oordeelen aan, en daarom mag men zeggen dat zij onder de vernuftigste menschen van haren tijd mag gerekend worden.

Zij was wel is waar zoo verstandig niet als Sinte Theresia, wij steken het niet weg, maar zij had iets wat haar eigen was: een buitengewoon kloekmoedig karakter. Zij bezat in den hoogsten graad de zeldzaamste en in den schijn de meest met elkander strijdende hoedanigheden: de vurigheid en de verdueligheid, de haastigheid en de standvastigheid, de strengheid en de goedheid. Men zou gezegd hebben dat zij geschapen was om te gebieden: zoo gemakkelijk voerde zij het hoogste woord. Zij had het voorkomen van eene koningin; zij had de oog, de stem en de doeninge van iemand die met de zorg van anderen belast is; en ongetwijfeld zou zij, hadde zij op haar zelve niet gelet, wat trotsche manieren aangenomen

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 492.

hebben. Gelukkiglijk dat, met de gratie Gods mede-werkende, zij naar de goede raden van Sint Franciscus de Sales luisterde, en alzoo van allen hoogmoed, hoe klein ook, vrij ging.

Niet enkel was onze Heilige eene manhaftige ziele, 't was ook een goed hert. Wie zou, na deze geschiedenis gelezen te hebben, er kunnen aan twijfelen? Geheel haar leven is niet dan eene aaneenschakeling van heilige gevoelens, van christelijke inzichten, van oprechte vriendelijkheid geweest. Mogelijk kan men een teederder hert aantreffen, doch nergens zal men eene getrouwer en rechtschapener ziel vinden. Zij beminde haren evenmensch om God, en dat op eene gansch bijzondere manier, zegt Sint Franciscus de Sales, en ziedaar wat hare beroemdheid gedeeltelijk uitmaakte.

Zoo schoone gaven waren ongetwijfeld in Sinte Chantal niet dan middelen om tot een groot doelwit te geraken. Wat zou zij er mede gedaan hebben, hadde zij haar geheel leven op haar kasteel van Bourbilly doorgebracht? Zij zou er hare kinderen bemind hebben, ik wille wel: zou zij ze sterker bemind hebben? Zij zou ze uitgetrouwd hebben: zou zij beter gelukt hebben? Zij zou hen in hun overlijden bijgestaan hebben, want, met hen wonende, zou zij onbekwaam geweest zijn om hen te beletten van te sterven, en in haar kasteel verstoken, zou zij er die wonderbare talenten, tot het ondernemen van groote zaken zoo noodig, begraven hebben. Mogelijk zou zij er hare kleindochter, Maria de Chantal, eens dat zij weeze geworden was, opgekweekt hebben; zij zou haar eenen jonker van de omstreken van Bourbilly of van Monthelon doen trouwen hebben, en zoo handelende, zou men noch van de Stichtster der Visitatie noch van mevrouwe de Sévigné te spreken gehad hebben. Zij deed beter voor ons en voor haar met haren roep te volgen, en hier gelijk overal elders moeten wij de schikkingen des Heeren bewonderen en grootachten.

Met die buitengemeene hoedanigheden des geestes en des herten, gingen van kindsgebeente af de verhevenste deugden gepaard. Onder het schrijven van die geschiedenis heeft men gesproken van het levendig geloof der jonge Joanna Frémyot, van hare kloekmoedigheid om, hoe klein zij ook was, de vijanden der Kerk te bevechten en beschaamd te maken. Welnu dat sterk geloof, waar zooveel voordeelen aan vast zijn, bleef zij behouden alle de dagen van haar leven. Zij had met haar bloed de beroemde geloofsbelijdenis van de Kerkvergadering van Trente geschreven, en dag en nacht droeg zij die op haar hert. Toen zij zich in de kerke bevond, was zij over van vreugde bij het hooren zingen van den *Credo*. Zij zegde dat die vereeniging van stemmen en van herten om eene openbare belijdenis van zijn geloof te doen, iets schoons en zielroerends was. Zij had eene bijzondere achting voor den heiligen aartsvader Abraham, die in het H. Schrift de vader der geloovigen genoemd wordt, en wanneer zij, zooals hij, om aan God te gehoorzamen, Hem haren zoon had opgedragen, werd hare achting voor hem nog grooter. Zij vierde ook op eene gansch bijzondere wijze den feestdag der HH. Martelaars, om reden dat zij hun bloed voor het geloof vergoten hebben, en den feestdag der Kerkvaders, om reden dat zij het door hunne schriften tegen de boozen verdedigd hebben. Ofschoon zij buitengewoon eerbied had voor al de boeken van het H. Schrift, stond er haar geen een zoo zeer aan als de boek der *Handelingen der Apostels*. Die heldhaftige bladzijden waar men schier alle oogenblikken met het geloof van Sint Pieter, met de vierigheid van Sint Pauwel en met de zegepralen van de opkomende Kerk bekend gemaakt wordt, deden op haar hert grooten indruk. Zij sprak daarvan met geestdrift. Toen zij iets of wat uit die *Handelingen der Apostelen* gelezen had,

zegde zij, den boek toedoeude en denzelven uit eerbied kussende, den *Credo* en den *Confiteor* op. Onder al de mysteriën van den godsdienst, wist zij eerst en vooral het mysterie van het H. Sacrament des Autaars te waardeeren en groot te achten, omdat de Kerk zelve er den naam van mysterie des geloofs aan geeft. Zij had het verheven kerklied van Sint Thomas van Aquinen: *Adoro te devote*, van buiten geleerd; en de strophes daarvan die zij liefst van al zong waren die waarin de beroemde doctor eene geloofsbelijdenis doet. Zij haakte naar de marteldood. « O God! zegde zij aan hare nonnen, hoezeer behooren wij ons te verootmoedigen, daar wij niet waardig bevonden geweest zijn van ons geloof te belijden vóór de dwingelanden dezer aarde! »

Was het geloof van Sinte Chantal zoo sterk, zoo levendig, dat kwam omdat zij op het woord van God allermeest steunde. Naar het voorbeeld van Sint Lodewijk, bekommerde zij zich niet om de redenen te hooren die de waarheid der leerstukken vaststellen, noch ook om het verhaal der mirakelen te vernemen die God gedaan heeft om die waarheid te bevestigen, en gemeenlijk gebood zij die verhalen over te slaan, als men in den refter de Levens der Heiligen leesde. « Ons zijn die bewijzen niet van noode om te gelooven, zegde zij, wij hebben het woord van God, en dat moet ons genoeg zijn. » En een anderen keer: « Ik ben zoo overtuigd, riep zij uit, van de waarheid van al de artikelen des geloofs, dat ik er geenszins aan twijfele, want gelijk ik zeker ben, dat ik twee oogen heb, zoo zeker en zekerder ben ik dat God niet kan liegen, noch bedriegen, noch bedrogen kan worden. »

Op dat zoo vast geloof, wist zij al hare ondernemingen te doen rusten. Op zekeren dag dat zij tewege was een klooster van hare Orde te stichten, zegde zij met groot betrouwen: « Mij is het niet van noode op de

menschen te steunen . maar op God die altijd zijn woord houdt . » En een anderen keer dat zij zich in zeer moeilijke omstandigheden bevond , zegde zij : « Hemel en aarde kunnen vergaan , maar het woord Gods blijft in der eeuwigheid staan . God heeft verklaard dat , zoo wij eerst en vooral zijn rijk zoeken , Hij ons al het overige zal toegeven ; ik betrouwe mij teenemaal op die beloften . » Zoo genomen dat zij van al de schepsels zou verlaten geweest zijn , nog zou zij in haar geloof niet gewankeld hebben . Integendeel , dat zou haar gediend hebben , om nog meer op God te betrouwen . De zwarigheden mochten groot en menigvuldig zijn zooveel gij maar wilt , toch verliet zij zich sterk op God , verre van den moed verloren te geven of van neerslachtig voor te komen . Dikwijls hoorde men haar , als zij ten hoogste beproefd was , met groot betrouwen uitroepen : « God houdt zijne beloften ! God houdt zijne beloften ! » en soms : « Indien God mij verpletterde , nog zou ik op Hem hopen . » Vandaar die rust middenin het gevaar , die blijdschap en die tevredenheid te midden van de grootste ontberingen , die aangename vriendelijkheid te midden van de schrikkelijkste dorheden , die buitengewone standvastigheid te midden van de aanzienlijkste moeilijkheden . In haar zijn deze schoone woorden van het H. Schrift waargemaakt geweest : « Hetgeen ons over alles doet zegepralen , is ons geloof . »

Met dat levendig geloof , met die vaste hope , ging de sterkste en de edelmoedigste liefde tot God gepaard . Zij had liever alles geslachtofferd , dan Onzen Lieven Heer niet te beminnen , dan Hem vrijwillig te vergrammen , en zoo groot was hare genegenheid tot Hem , dat zij alle gelegenheden waarnam om van Hem te spreken , en om te mogen deelen in de smerten zijner heilige passie . Nooit scheen zij zoo gelukkig te zijn dan toen zij , naar het voorbeeld van haren goddelijken Meester ,

gelasterd en vervolgd was. Steeds, zelfs middenin de hevigste bekoringen, verliet zij zich op Hem, en wist zich aan zijne aanbiddelijke schikkingen te onderwerpen. De beroemdste personen van de zeventiende eeuw spraken niet dan met geestdrift van de grootheid dezer liefde. « Ik twijfele, zegde een kloosterling, of het vuur der goddelijke liefde ooit meer gebrand heeft in eene ziel, en of er velen zijn die God meer dan zij bemind hebben. » Dus, zonder te moeten vreezen van zich te misgrijpen, mag men luidop verklaren dat Sinte Chantal eene van de zielen was die Jesus meest genegenheid toedroegen.

Die vurige liefde tot God was zoo zuiver en zoo verheven in Sinte Chantal, dat zij zich noch om het genot, noch om den troost, noch zelfs om de belooning der liefde bekommerde. « Op niets anders dan op het proeven van de zoetigheden der liefde uit zijn, dat is, zegde zij, geen sterke liefde; maar bereid zijn om zich te verootmoedigen, om te lijden, om te sterven aan zich zelve, om te willen wat God wil, dat heet ware en vurige liefde. » En in eene andere omstandigheid, riep zij met overtuiging uit: « Indien de glorie en de vreugden des hemels van God konden gescheiden zijn, ik zou geen stap doen om die te bekomen, om reden dat ik niet dan God alleen vóór oogen heb. » Zij voegde er bij: « Ik heb, te midden van mijne groote dorheden, dikwijls gezegd aan Onzen Lieven Heer dat, zoo zulks Hem kon aangenáam wezen en ik Hem niet vergramde, ik volgeerne uit liefde tot Hem de pijnen der hel zou lijden. »

Dus moet het ons niet verwonderen dat haar grootste vermaak was aan God te denken en voor God te werken. « God alleen! God alleen! » zegde zij schier zonder tusschenpoos. « Houdt niet op God te beminnen, » herhaalde zij gedurig aan hare geestelijke kinderen. En daar op zekeren dag er haar gezegd wierd dat het gestadig

denken aan God iets moeilijks was om doen, antwoordde zij gansch in den Heere verslonden en de oogen naar den Hemel gericht: « O! kendet gij de zoetheid der liefde Gods, gij zoudt alzoo niet spreken! »

Tijdens de pleitzaak der heiligverklaring van Sinte Chantal, heeft er iemand getuigd, dat, hare gansch bijzondere liefde tot God ingezien, zij soms in verrukkinge geraakte. En zij zelve heeft, toen zij nog op de wereld was, verklaard, bijwijlen in haar hert zoo buitengewone genegenheid tot God gevoeld te hebben, dat zij meende in den hemel te zijn.

Doch hoe vurig ook de liefde was van Sinte Chantal, wist zij nooit spitsvindig te handelen. Zij had te veel verstand om die klip der ware godsvrucht te prijzen en voor te staan. Zich op zekeren dag in eene der grootste steden van Frankrijk bevindende, kwam er eene hoogst deugdelijke non tot haar gegaan, om met haar in onderhandeling te treden. Binst dat zij aan 't spreken waren, zegde haar de kloosterzuster sedert eenigen tijd zoo sterk bekoord te zijn en zoo ongemeene dorheden te gevoelen, dat zij God met den naam van *mijn God* niet meer durfde noemen. « O! wat dat punt betreft, antwoordde Sinte Chantal ernstiglijk, ik ben van uw gedacht niet, en nooit zal ik de zaken zooverre brengen. Hoe neerslachtig ik ook ben, houd ik niet op te zeggen: « Mijn God! gij zijt mijn God, en de God van mijn hert. » Die kloosterzuster de bemerkinge doende dat met te zeggen *mijn God*, men niet genoegzaam gelaten in den wille des Heeren voorkwam, hernam zij met kracht: « Welhoe! was er wel ooit iemand die meer dan onze goddelijke Zaligmaker aan den wil van zijnen Vader onderworpen was? En nogtans, te midden van al zijne onbeschrijfelijke smerten, roept hij uit: « Mijn God, mijn God, waarom hebt gij Mij verlaten? »

Die zoo vurige en zoo bestendige liefde tot God

scheen vooral uit in hare teedere en eenvoudige godsvrucht. 't Was schoon om zien, hoe zij zelve op Kerstdag, het Kindeken Jesus in doekjes wond, om het vervolgens in de krib, die zij doen verveerdigen had, neder te leggen; ook nog hoe blijde zij was bij het zingen of hooren zingen van lofzangen dat goddelijk Kindeken ter eere. Met dezelfde stichtende en eenvoudige godsvrucht vierde zij Driekoningenfeest; zij had zuster Maria-Peronna de Chatel belast met de geheele reis der Wijzen van het Oosten in verzen te stellen.

Gedurende den Vasten gaf zij geen minder blijken van ingekeerdheid en van godsdienstigheid. Zij sprak niet dan van het lijden van Jesus, haren goddelijken Zaligmaker. Zij zegde dat haar hert over was van droefheid en van liefde, telkens als zij zich de vernederingen en de smerten van den Godmensch herinnerde. De woorden die zij liefst van al herhaalde, waren deze: *Wij hebben Hem gezien, en wij hebben Hem niet erkend. Hij kwam als een melaatsche voor. 't Was een man van weedommen.* Zij gebod die woorden in verzen te stellen, en vond al haar vermaak in die binst den uitspanningstijd te zingen. Op Witten Donderdag, waschte en kustte zij de voeten van hare geestelijke kinderen met eene ootmoedigheid zonder weerga. Den Goeden Vrijdag en den Zaterdag vóór Paschen, bereidde en versierde zij zelve eenen kruisberg en een klein graf, en bracht dáár al tranen stortende uren en uren over in het gebed. Te Paschen, bezocht zij, vergezeld van al hare nonnen, ter eere van de zeven verschijningen van den Zaligmaker, zevenmaal de kapel van haar klooster. Op Onzes Heeren Hemelvaart, was zij bezorgd om eenige oogenblikken vóór den middag in de koor te zijn, ten einde het mysterie van den dag te vereeren, en Jesus te vragen dat Hij haar, na hare dood, den schoonen hemel zou geven. Op Pinksterfeest, wilde zij dat men de gaven van den H. Geest uitlotte, en trachtte

de gave, die haar ten deele gevallen was, wel te verstaan en goed te oefenen.

Bijna altijd, daags vóór die feesten, pleegde zij, in de tegenwoordigheid van de Zusters, een werk van boetveerdigheid, in den refter. Gemeenlijk bad zij alsdan met luider stemme, en met de armen kruiswijze, den Heer vurig smeevende haar en hare medegezellinnen den geest van het mysterie welk men des anderendaags vieren zou, te willen verleen. Hare godsvrucht was toen zoo groot, dat haar gansche aangezicht niet zelden schitterde van eene hemelsche klaarheid.

Op al die feestdagen, zat zij zelve de kerkelijke getijden voor, en, tot den ouderdom van zeventig jaar, kweet zij, telkens als zij tot overste van het klooster van Annecy was aangesteld, zorgvuldiglijk dien plicht. Hare stem was schoon en kloek, en zette de aanwezigen tot het oefenen der deugd aan. De kleinste plechtigheden van den godsdienst, en vooral de zang van het Officie waren Sinte Chantal hoogst aangenaam. Zij kon niet verdragen dat men onder het zingen der psalmen de minste fout beging, en overal, zoowel te Annecy als in de andere kloosters van hare Orde, trachtte zij dat het heilig Officie met statigheid, met godsvrucht en met groote ingekeerdheid gezongen werd.

Doch 't is vooral jegens het H. Sacrament des Autaars dat zij hoogst godvruchtig voorkwam. Onder de papieren die zij altijd op haar hert droeg bevond zich eene dankzegginge aan Onzen Lieven Heer, die haar toegestaan had dagelijks te communiceeren. Gedurende een en dertig jaar had zij het geluk alle morgen tot de H. Tafel te naderen, en nooit verflauwde zij in haren ijver om Jesus te ontvangen. Die goddelijke maaltijd was voor haar steeds iets nieuws, iets aantrekkelijks, doch ook iets ontzaglijks. Had men haar willen gelooven, dagelijks zou zij hare biecht gesproken hebben: zoo groot

was haar verlangen om het Lichaam van haren Zalig-maker met de heiligste gesteltenissen te nutten. Zij zorgde dat er in den hof schoone bloemen waren, om die vóór het H. Sacrament te stellen. Alle zon- en feestdagen boden de Zusters haar eenen bloemtuil aan, overtuigd, dat zij zich verhaasten zou om dien aan den voet van den autaar te leggen. Als die bloemtuil verslensd was, plaatste zij dien op hare cel, vóór haar kruisbeeld. Daar eene Zuster haar gevraagd had waarom zij zoo sterk oppaste om altijd eenen bloemtuil, aan den voet van den autaar waar het H. Sacrament rustte, te stellen, antwoordde zij: « Dat zou ik u niet geern zeggen. » En de Zuster haar vurig smeevende zulks kenbaar te maken, riep zij al met eens uit: « Gij moet weten, mijne welbeminde Dochter, dat de kleur en de geur het leven zijn van die bloemen; ik leg deze vóór den autaar van het H. Sacrament neder, waar zij allengskens verslensen en sterven. Welnu, naar het voorbeeld van die bloemen, begeere ik mijne gezondheid en al mijne krachten te gebruiken om Jesus in zijn aanbiddelijk Sacrament te vereeren, te loven en te danken. » Een anderen keer dat diezelfde Zuster groote geestelijke dorheden te lijden had, gaf haar moeder de Chantal de helft van eenen bloemtuil die, met eenigen tijd vóór het H. Sacrament te staan, geheel en al verslensd was, zeggende: « Mijn lief Kind, houd dien bloemtuil, uit eerbied voor het H. Sacrament, eenige dagen op uw hert; niet zelden ben ik in mijne smerten daardoor getroost en geholpen geweest. »

Al wat dienen moest tot het versieren van den autaar der kapel, boezemde haar een gansch bijzonderen eerbied in. Waar zij zich volgeern mede bezig hield, was met het verveerdigen van dekkleeden voor kelken, met het maken van autardwalen en vooral met het opschikken van kleëren, die de priester moet aanhebben om mis te lezen. In geheel het omliggende van Annecy,

was er noch parochie noch klooster om zoo te zeggen die van hare milddadigheid en haren ijver voor het huis Gods niet te spreken wist. Zelfs in de verafgelegenste gewesten van Frankrijk, ja tot in Italië toe kende men die schoone godsvrucht van Sinte Chantal. Zielroerend was het om zien, hoezeer zij de priesters, die dagelijks het heilig sacrifice der mis aan God den hemelschen Vader opdragen, eerbiedigde en achtte. Zij vroeg hun harer te gedenken aan den autaar, en toen een hunner haar beloofde zulks te doen, was zij over van blijdschap en riep uit dat zij haar geluk tegen dat der koningen en der prinsen der aarde niet zou willen verwisselen. In weerwil van den grooten eerbied dien men de dienaars des Heeren verschuldigd is, vielen de menschen, zelfs in de tegenwoordigheid der priesters, haar niet zelden lastig, opdat zij hun haren zegen zou geven; doch zij wilde zulks nooit toestaan, tenzij als de priester haar gebood zich te laten gezeggen. En in dat geval smeekte zij den geestelijke het gezelschap eenen oogenblik te verlaten, zeggende dat, in de tegenwoordigheid van eenen priester, het niemand toekomt te zegenen.

Die teedere godsvrucht jegens Jesus in het H. Sacrament, ging, gelijk het altijd gebeurt, met eene buitengewone liefde tot zijne heilige Moeder gepaard. Nog geheel jong zijnde, had zij zich onder hare bescherming gesteld; later, voordat zij het nonnenkleed aantrok, doch toen zij reeds de hope koesterde van het kloosterleven te aanveerden, had zij haar voor hare abdis verkozen, en, tot teeken van ongemeene verknochtheid, had zij de belofte gedaan van dagelijks den paternoster te lezen. Toen de feestdagen van Onzen Lieve Vrouwe naderden, bereidde zij zich er toe door eene vermeerdering van ijver, zingende en doende zingen den *Magnificat*, den *Ave maris stella*, of eenige andere van die wonderbare lofzangen die de godvruchtige christenen

gewoon zijn, ter eere van hunne heilige Moeder, op te zeggen. Onder al deze feesten stond die van de Onbevleete Ontvangenis haar het meest aan. Niet bekomen hebbende van Mgr van Geneve dat hij die in zijn bisdom zou doen vieren gelijk de zondagen, trachtte zij ten minste die plechtiglijk te doen vieren in de kerk van Onze Lieve Vrouwe van Annecy. « Onze goede heer Deken heeft mij ongemeene blijdschap verschaft, zegde zij aan hare nonnen, om reden dat hij mijne verlangens zal werkstellig maken; immers hij heeft mij beloofd op de feest van Onze Lieve Vrouw Onbevleete, de groote klok van de kerk te doen luiden gelijk op de hoogdagen. Zij schreef aan de kloosters van hare Orde die feest met gansch bijzondere plechtigheid te vieren, opdat het volk hierdoor zou opgewekt zijn om dat buitengewoon voorrecht van Maria te vereeren. « Ik zou mij gelukkig achten, zegde zij, mijn leven tot het verdedigen van dat schoon voorrecht ten beste te geven. » Zij hield schier niet op het gebed van Sint Bernardus, *Gedenk, o genadigste Maagd*, te lezen, en, in vele omstandigheden, zegde zij aan de zwakke, bekoorde, of ontmoedigde zielen hoogst godsvruchtig tot Maria te zijn. Op zekeren keer dat drij Zusters haar gingen oorlof vragen om een werk te verrichten, vonden zij haar, met de armen kruiswijze over malkander, vóór een beeld van Maria geknielt, bezig zijnde met de litaniën van hare goede Moeder te lezen. Nauwelijks had zij die drij nonnen ontwaard, of zij riep haar toe: « Mijne Lieve Zusters, wilt nooit vergeten dat wij in Onze Lieve Vrouwe al vinden wat wij van noode hebben. Zijn wij kinderen, zij is moeder; zijn wij zwak, zij is machtig; hebben wij eene gratie te verzoeken, zij is de moeder der goddelijke gratie; hebben wij gebrek aan wetenschap, zij is de stoel der wijsheid; zijn wij droevig van herte, zij is de oorzaak onzer blijdschap. » En zoo ging zij voort met de gansche litaniën te overzien

en met die aan de noodwendigheden van eenieder toe te passen. Vervolgens zegde zij aan de Zusters heen te gaan, haar vurig smeevende voor haar Onze Lieve Vrouwe te willen bidden. Eene van de Zusters haar gevraagd hebbende, welk gebed zij best doen zou, antwoordde zij: « Mijne brave Dochter, het gebed welk de heilige Maagd meest van al aanstaat, is dat waarin men God bedankt, omdat Hij haar met zooveel gratiën verrijkt heeft, en haar verkozen heeft om zijne Moeder te zijn. »

Terzelfder tijd dat zij uitscheen in liefde tot Jesus en tot Maria, wist Sinte Chantal de H. Kerke grootelijks genegen te zijn. Zooals Sinte Theresia, en naar de raden van Sint Franciscus de Sales, verheugde zij zich onophoudelijk, omdat God haar van christene ouders had laten geboren worden. Zij toonde zich zeer gevoelig over de beproevingen die de H. Kerk ten deele vielen, deelde in hare smerten, stortte tranen met de macht als zij van sommige ontaarde kinderen dier goede Moeder hoorde spreken, en spaarde geene moeite om de belangen der H. Kerk sterk voor te staan. Onzeglijk veel heeft zij, tot welzijn der zielen, gewerkt en geslaafd. In den ouderdom van zeventig jaren doorliep zij nog Savooie, Frankrijk en Italië. Wij zullen haar, nadat zij meer dan tachtig kloosters opgericht had, nadat zij vele abdijen hervormd en menige zielen getroost en versterkt had, zien sterven op reis, weerdig einde voorwaar van eenen apostel en van eene Stichtster van Orde.

Men verricht geen zulke werken, men sticht vooral geen tachtig huizen van gebed, in een tijdstip zooals dat der zeventiende eeuw, zonder tegelijk groote verontwaardigheid en buitengewone geestdrift te verwekken. Velen wisten haar te prijzen, anderen haar te lasteren. Men dreef met haar den spot in liedjes en in vlugschriften, zelfs spaarde men geene moeite om haar met leelijke dingen te betichten. Dat moet ons, de boosheid van

sommige menschen ingezien, niet verwonderen. Doch, gelijk het gemeenlijk gaat, dienden al die beschimpingen niet dan om de gansch bijzondere ootmoedigheid van onze Heilige meer en meer te doen uitschijnen. Schoon was het om te bemerken, hoe deftig Sinte Chantal zich gedroeg in die moeilijke omstandigheden. Op zekeren dag dat iemand, in het bijzijn der nonnen, haar van onrechtveerdigheid en schijnheiligheid beschuldigde, luisterde zij, zonder zich te ontstellen, naar al dat uitzinnig gebabbel, en toen hij aan zijn lasteren een einde gesteld had, bezag zij hem vriendelijk, zeggende: « Dat God u zegene, mijn goede Vriend! » En zich tot de Zusters keerende, riep zij met gelatenheid in den wille Gods uit: « Welbeminde Kinderen, sterk moeten wij dezen braven mensch, die op mij vertoornd is, beminnen. Spoeden wij ons, om te zijner intentie te gaan bidden. » Niet zelden gebod zij de liedjes, waarin men haar lasterde, te lezen binst den uitspanningstijd, en na die met groote zachtmoedigheid aanhoord te hebben, nam zij die gelegenheid waar om zich diep te vernederen. Op zekeren dag dat zij uit de spreekkamer kwam, bekende zij zoo goed gesteld te zijn ten opzichte van sommige personen die haar beschimpt hadden, dat, hadde zij niet gevreesd hen te verbitteren, zij zich, met de handen te zamen, vóór hunne voeten zou geworpen hebben, om hen te bedanken.

Die buitengewone ootmoedigheid scheen nog meer uit, wanneer men haar eenigen lof toezwaaide. Zij wierd alsdan rood van schaamte juist gelijk eene jonge dochter die eene vernedering te onderstaan heeft. « Verhaasten wij ons om te vertrekken, zegde zij toen aan hare medezusters, want die menschen misgrijpen zich in hunne woorden, zij en weten niet, hoe ellendig ik ben. » Dikwijls, vooral in de laatste jaren van haar leven, was zij beschaamd en verlegen men kan niet meer, te weten

dan als de grooten der aarde haar vroegen voor hen te bidden, of als de bisschoppen haar smeekten hen te willen zegenen. Gaf men haar den naam van Heilige, dan riep zij gansch mistroostig uit: « Eilaas! eilaas! » en dat zeggende, stortte zij tranen met de macht. Insgelijks gedoogde zij niet dat men haar de Stichtster van de Visitatie heette. Overal waar zij dezen naam aantrof, wist zij dien zonder genade uit te schrabben. 't Was, zegde zij, die bloeiende Orde oneere aandoen, met haar voor Stichtster daarvan te willen erkennen. » Zij durfde bijna hare gezellinnen met den naam van medezusters niet groeten: zoozeer was zij overtuigd dat zij de ellendigste van al de nonnen was, en niet dan voor de dienstmeid van het klooster moest gehouden worden. « Ik ben, zegde zij, eene van die lompe arbeidsters gelijk, die de boeren tijdens het inzamelen van den oogst ten dienste staan, en wien er gezegd wordt: komt hier, gaat dáár, begeeft u naar dat veld, keert naar dien akker weder. Als die arme dienstmeiden oud van jaren geworden zijn, deugen zij tot niets meer, tenzij om wolte te spinnen en om gedurig te zeggen aan de kinderen van hunnen meester: Uw vader wilde dat men dit deed, en dat men zich wachte van het andere te doen. Alzoo zegde mij in den beginne onze eerbiedwaardige Vader, als aan de dienstmaagd van de Visitatie: Ga stichten te Lyon, ga naar Grenoble; keer weder om u naar Bourges te begeven; reis uit Bourges af om u op weg te stellen naar Parijs; verlaat Parijs en kom naar Dijon terug. Gedurende verscheidene jaren heb ik schier niets anders verricht dan gaan en keeren in den geestelijken akker van dien welbeminden Vader; en nu dat ik den ouderdom van vijf en zestig jaar bereikt heb, ben ik tot niets meer goed, tenzij om den wil van den Stichter onzer Orde te doen kennen. » En in eene andere omstandigheid schreef zij deze schoone woorden aan moeder de la Roche: « Thans, mijn hoogen ouderdom

ingezien, gedoog ik met minder moeite dan eertijds dat mijne medegezellinnen mij den naam van moeder geven, om reden dat zij geen Vader meer hebben, en ik de eerste non der Visitatie ben; doch, in de rechtzinnigheid mijns herten, verklare ik niet weerdig te zijn dien naam te dragen. Ach! hoe vurig wensche ik enkel voor de dienstmeid der Zusters door te gaan! Immers als men eens wil overwegen hoe weinig goeds ik in de Visitatie verricht heb, zal men allermeeft overtuigd zijn dat mijne verlangens redelijk, ja billijk zijn. »

Deze zoo ootmoedige gedachten welke zij had van haar zelve, had zij ook van de Orde die zij gesticht had. Krachtens eene zeldzame schranderheid van geest en eene ongemeene teederheid van conscientie, was zij hare Orde meer dan al andere Orden genegen, doch, in hare achtinge, wist zij de andere Orden boven de hare te stellen. Noch de buitengewone deugden harer geestelijke kinderen, noch de rasche uitbreiding der Visitatie, noch de groote heiligheid van Sint Franciscus de Sales, noch hare medewerkinge in het stichten van hare Orde, waren bekwaam haar desaangaande anders te doen oordeelen. « Ongetwijfeld, zegde zij, mogen wij onze Orde boven de andere niet verheffen, maar wij moeten eenvoudig bekennen dat, vermits zij enkel in deze laatste tijden te voorschijn kwam in de Kerk, zij niet dan een viooltje van Maart gelijk is, dat weinig of geen kleur heeft. » En aan eene Zuster die eenige bemerkingen deed, antwoordde zij met behendigheid: « Mijne welbeminde Dochter, ik zeg u niet uwe Orde te misprijzen, verre zij van daar; integendeel gij moet ze grootachten, omdat zij van God komt, omdat zij God toebehoort, omdat zij goed en heilig is. Doch hetgeen ik u voorhoud, is van uwe Orde boven de andere Orden nooit te willen verheffen, hetgeen gij voorzeker niet zoudt doen, leefdet gij nog in de wereld; want mij is het bekend, hoezeer gij alsdan de

beroemde en deftige Orden van Sint Benedictus, van Sint Franciscus van Assisi, van Sint Dominicus, enz., boven die der Visitatie wist te stellen. Welnu, met alzoo te werke te gaan, toont gij klaarlijk dat gij wat eigenzinnig zijt, en, laat het ons rechtuit zeggen, dat gij, eilaas! buiten uwe wete, wat hooveerdig zijt (1). » Zoo wapende Sinte Chantal hare geestelijke kinderen tegen een slag van eigenliefde, die zeer natuurlijk is, en waar de brave menschen zich moeilijk van beschuldigen.

Was Sinte Chantal een schoon voorbeeld van ootmoedigheid, zij mocht ook voor eene non, die tel de verstervinge beminde, doorgaan. Zij had, wel is waar, uit gehoorzaamheid aan haren regel, van dat streng vasten, van dat lastig nachtwaken, van die pijnlijke lijfkastijdingen, met één woord, van al die groote boeteveerdigheid van vroegere jaren afgezien; doch, omdat zij dat buitengewoon hard leven van eertijds niet meer leidde, volgt daaruit niet dat zij minder verstorven voorkwam. Toen men de stichting van het klooster van Turin deed, zegde de markgraaf de Lullin aan hare koninklijke Hoogheid, die aldaar tegenwoordig was, eens te bemerken, hoe ellendig Sinte Chantal uitgedost was. Al hare kleederen waren gelapt en versleten, hare schoenen waren bij stukken en brokken aaneen genaaid dat het deerlijk was om zien; desniettegenstaande achtte zij zich gelukkig, omdat al wat zij aanhad net en zindelijk was. Op zekeren keer smeekte zij de Zuster, die met het toezicht over het linnen gelast was, te gedoogen dat zij nog eenigen tijd haren sluier waar er reeds veertien of vijftien lappen op stonden, zou dragen. Zij versleet hare kleederen tot op den draad. « Sedert acht jaar, schreef zij aan eene harer nonnen, gebruike ik het winterkleed, welk ik van de Zusters van Dijon ontvangen heb, en ik mag u verzekeren

(1) *Antwoorden van Sinte Chantal*, bladz. 488.

dat het nog altijd veel warmte geeft; ook koestere ik de zoete hope dat, zoo God mij 't leven laat, het nog twee of drij jaar zal meêgaan. Het steekt mij tegen als ik eene kloosterzuster, die beloofd heeft de armoede te oefenen, zoo wat veel van hare kleedinge hoore spreken. » Toen zij tewege was haar laatste reis naar Frankrijk te doen, wilde zij niet toestaan dat men haar nieuwe kleederen gaf, en daags vóór haar vertrekken, vroeg zij eenige stukken stoffe, om haar kleed, dat geheel slecht was, te vermaken. Tot den ouderdom van zeventig jaar, bracht zij, op de zaal waar al de Zusters sliepen, den nacht door, en toen, te rekenen van dien tijd, moeder de Chatel haar gebod in eene kamer te gaan slapen, maakte zij er zoo weinig vuur in den winter, dat zij er bijna versteef van de koude. Toen zij verplicht was eene lamp te gebruiken in hare kamer, verzocht zij die slechts van twee of drij draadjes katoen te voorzien. Zij placht te zeggen: « Ik vinde al mijne voldoening met dat flauwe licht te aanschouwen; het geeft zoo goed onzen geest van armoede te kennen! » Zij begeerde niets meer te hebben dan de andere Zusters, en dikwijls kwam zij met de tranen in d'oogen, en met samengevouwde handen zich vóór de voeten van hare medegezellinnen nederwerpen, haar vurig smeevende te gedoogen dat zij zich in de armoede en in de versterving zou oefenen.

Diezelfde geest van versterving scheen nog uit in de strenge manier waarop zij de regelen van hare Orde onderhield, alsmede in de nauwkeurigheid die zij toonde om stil te zwijgen als het te zwijgen was, en allermeeft in den ijver dien zij liet blijken om zich alle voldoening, hoe klein ook, te weigeren. « Alles voor God, zegde zij onophoudelijk, en niets voor mij zelve. » Op zekeren dag van den zomer dat het schrikkelijk heet was, zette zij zich, den hof uitgaande, op een steenen trap waar er een frisch en aangenaam windje blaasde, neder. Doch

nauwelijks was zij gezeten, of zij stond haastig op, zeggende: « 't Is hier al te gemakkelijk. » En in eene andere omstandigheid, dat zij van geheel den nacht geen oogge togedaan had, rechte zij zich, gewaar wordende dat zij binst het inwendig gebed wat slaperig voorkwam, al met eens op, en voltrok alzoo de meditatie met zoovele vurigheid en zoo groote godsvrucht dat het niet zeglijk en is. Bijna gedurig wist zij dergelijke blijken van eene gansch bijzondere versterving te geven.

Het is de heiligen eigen de deugden, die met elkander meest schijnen te strijden, te oefenen. Die zoo strenge mevrouwe was uitermate goed van herte, vriendelijk en vroolijk. In den ouderdom van twintig jaar werd zij de volmaakte dame genoemd, en men placht te zeggen te Bourbilly dat, waar mevrouwe de Chantal niet tegenwoordig was, er geene vreugde zijn kon. Vijftig jaar later, maakte de eerbiedwaardige Stichtster, bijna zeventig jaar oud zijnde, nog het verzet der kloosters uit waar zij zich bevond. « Binst den uitspanningstijd, was het schier onmogelijk zich te verheugen, zegt moeder de Chaugy, als Sinte Chantal bij ons niet was. Wij moesten maar een' oogslag op haar vriendelijk aangezicht geven, om zoo seffens over van blijdschap te zijn (1). » Zij was liefhebster van de verzen, en men stelde er veel op in de Visitatie. Moeder Favre, moeder de Brécard en moeder de Chatel verveerdigden dikwijls eenige zielroerende gezangen, die onze Heilige gebod te zingen op de feestdagen. Niet zelden ging zij zelve aan 't zingen, en, om hare geestelijke dochters wat plezier te verschaffen, maakte zij ook nu en dan eenige verzen of vertelde eenige aangename kluchtjes.

Doch hoe wonderbaar ook in eene en dezelfde ziel de vereeniging van zooveel verschillende en in den schijn

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 431.

met elkander zoo strijdende deugden voorkwam, trof men nogtans in haar iets aan dat nog opmerkensweerdiger is, 't was de moeite die zij zich gegeven had om van kindsgebeente af de volmaaktheid te oefenen. Onder dat betrek, verschillen de heiligen sterk met elkander in handelwijze. Er zijn er, onder anderen Sint Augustinus, die zich maar laten bekeeren, nadat zij hunne jonge jaren in de ijdelheden en de driften hebben doorgebracht. Sommigen, gelijk Sinte Theresia, dragen zich Gode vroegtijdig op, maar verflauwen vervolgens eenige oogenblikken in hunne godsvrucht, om naderhand met meer ijver dan ooit aan hunne ziele zaligheid te werken. Eindelijk eenigen oefenen de deugd van jongs af, en nemen, zonder tusschenpoos, van dag tot dag, meer en meer in de volmaaktheid en in de heiligheid toe. Sinte Chantal was van dat getal. Hare kinderjaren en hare jeugd zijn daar, om te getuigen hoe zedig en hoe ingekeerd zij was van in den beginne van haar leven. En wat gezegd van haar gevorderden ouderdom? Was het niet schoon om zien, hoezeer zij geweld deed om de voetstappen der heiligen te bewandelen, om hunne deugden na te volgen, om in hunne zelfopoffering en verstervingen te deelen? Hieruit kunt gij reeds oordeelen, hoezeer zij verlangde, eens dat zij het nonnenkleed had aangetrokken, om de verhevenste trappen der volmaaktheid te beklimmen. Elk jaar van haar kloosterleven is met een nieuwen voortgang in de deugd gekenmerkt, en, tot in haar hoogen ouderdom, houdt zij niet op naar steeds aangroeiende verbetering van handelwijze te haken en te trachten. « Hoe ouder zij wierd, zegt moeder de Chaugy, hoe nauwkeuriger zij was om de regelen van hare Orde te onderhouden, en voor geen ding in de wereld, zou zij het gewaagd hebben het een of het ander voorschrift der Visitatie vrijwillig te overtreden (1). » En elders: « Men

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 425.

mag zeggen dat, met ouder te worden, zij beter dan ooit begreep, hoe noodig het is kloekmoedig van karakter te zijn, goed van herte en zachtmoedig van manieren, zoodanig dat zij bereid was om alles te slachtofferen, en alles te lijden, om hieraan niet te kort te blijven (1). » En op eene andere plaats: « Hoe meer zij vorderde in jaren, hoe meer ook zij blijken gaf van eene gansch bijzondere zachtmoedigheid. In de laatste jaren van haar leven, kwam zij zoo zachtmoedig voor, dat zij tot verwondering diende van alwie haar naderde (2). » Doch niet enkel in de zachtmoedigheid, maar in alle deugden, deed zij van dag tot dag meer en meer voortgang. « Telkens als wij haar, bij hare terugkomst van eene of andere reis, ontwaarden, zegt moeder de Chaugy, bemerkten wij zoo seffens dat zij nog volmaakter dan te voren was (3). »

Dat alles en vooral een hemelsch licht welk zich, te rekenen van haren zeventigjarigen ouderdom, op haar steeds zoo ingekeerd en zoo vriendelijk aangezicht vertoonde, gaf te veronderstellen dat zij welhaast uit dit leven scheiden zou. Immers 't was hetgeen men bemerkt had in Sint Franciscus de Sales en in veel andere heiligen, die, eenige oogenblikken vóór hunne dood, met dezelfde weldaad begunstigd geweest waren.

Moeilijk zouden wij aan dees hoofdstuk een einde stellen, wilden wij al den lof, haar door hare tijdgenooten toegezwaid, op het papier zetten. Enkel zullen wij ons tevreden houden met de getuigenissen van twee hoogst verdienstelijke, verstandige en heilige mannen, die Sinte Chantal allerbest gekend hebben, aan te halen. Men verstaat reeds van wie wij spreken willen: 't is van Sint Franciscus de Sales en van Sint Vincentius a Paulo. De eerste kende mevrouw de Chantal in hare jeugd; hij

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 355.

(2) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 247.

(3) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 417.

bejegende haar te Dijon, toen zij jonge weduwe was met vier kleine kinderen, en over eene aanzienlijke fortuin macht en bewind had; en van toen af achtte hij zich niet weerdig met haar in onderhandelinge te treden. Hij ontving met eerbied de brieven die zij hem toestierde, las ze met groote aandacht en legde ze zorgvuldig weg, om er zich, tot het schrijven van haar leven, later van te bedienen. Ofschoon hij stierf langen tijd vóór Sinte Chantal, en de beschouwer niet geweest is van de twintig laatste schoone jaren van haar leven, hield hij nogtans niet op haar buitengewone eere aan te doen. Zij ging in zijne oogen voor de kloekmoedige vrouw van het Evangelie, voor eene andere Sinte Paula, eene Sinte Angela, eene Sinte Catharina van Genua door. « Ik mag rechtzinnig zeggen, schreef hij, dat eene ziel moeilijk tot eene hooger volmaaktheid klimmen kan. Nooit trof ik in iemand zooveel zuiverheid van inzicht aan, zooveel onderwerping, zooveel gehoorzaamheid, zooveel zelfopoffering, zooveel onthechtinge van de wereld, zooveel gelatenheid in den wille Gods, zooveel ijver in het gebed als in Sinte Chantal. » En op eene andere plaats: « Niet dan met eerbied spreke ik van die heilige ziel; men kan geen schrandere en tegelijk ootmoediger mevrouwe uitpeizen; zij is eenvoudig en openhertig gelijk een kind; zij heeft een gezond en juist oordeel, een manhaftig karakter, eenen moed zonder weerga om de moeilijkste zaken aan te vangen; met één woord, nooit kan ik de beschrijvinge van de volmaakte vrouwe, die Salomon ons doet, lezen, zonder aan moeder de Chantal te denken. »

Ongetwijfeld zouden zulke schoone loftuigingen genoeg geweest zijn om de eerbiedweerdige moeder de Chantal door iedereen te doen grootachten; maar God die aan de jeugd van zijne dienaressen eenen waardeerder, haar alleszins weerdig, had weten te verschaffen, wilde

niet dat haar ouderdom van dergelijk eene eere beroofd wierd. Op den oogenblik dat Sinte Chantal Sint Franciscus de Sales uit dit leven ziet scheiden, bejegt zij Sint Vincentius a Paulo. De eerste bestiert haar gedurende achttien jaar; de andere gedurende twintig. Sint Franciscus de Sales aanschouwt, om zoo te spreken, het opgaan van die schoone zon, en hij staat daar verbaasd over; Sint Vincentius a Paulo woont derzelver dalen bij, en, niet minder verwonderd, geeft hij er ons eene zielroerende beeltenis van. Ziehier nu dat portret; men zal het stellen nevens de beeltenis die Sint Franciscus de Sales van Sinte Chantal ons heeft achtergelaten, en ik twijfele geenszins of men zal verplicht zijn uit te roepen: Wie door zulke heilige mannen geprezen wordt, moet voorzeker een gansch bijzonder mensch zijn. Weest aandachtig:

« Wij, Vincentius a Paulo, algemeene doch zeer onweerdige overste der priesters van de Zendinge, verklaren dat wij over twintig jaar of daar omtrent met de eerbiedwaardige moeder de Chantal, Stichtster der Visitatie, in onderhandelinge getreden zijn, en dat wij haar gedurende twintig jaar bestierd hebben. Welnu, wij moeten hier opentlijk bekennen, schier nooit heiliger mensch ontmoet te hebben: zoo sterk scheen zij uit in het oefenen van alle slag van deugden. Niet enkel had zij een levendig geloof dat alle bekoringen wist te overwinnen; maar zij kwam ook uitermate ootmoedig, eenvoudig, onderdanig, verstorven, voorzichtig en kloekmoedig voor. Daarbij was zij hare Orde allermest genegen, gansch gelaten in den wille Gods en vol van liefde tot Jesus en van ijver voor de zaligheid der zielen. Dat getuigen wij, en verklaren daarenboven nooit of zeer zelden ten minste iets onvolmaakts in haar bemerkt te hebben: zoo groot was de heiligheid van hare handelwijze, zoo aanzienlijk de ingekeerdheid van haren geest. Dat

belette nogtans niet dat zij hevig bekoord werd door den duivel en vele en lastige dorheden te onderstaan had; doch, naar het voorbeeld van al de godvruchtige zielen, wist zij, middenin hare zwaarigheden, die soms zoo groot waren dat zij met haar zelve bijna geen weg wist, op God, den Vader van alle vertroosting, fel te betrouwen, en voor geen ding van de wereld zou zij, hoe beproefd ook, nagelaten hebben hare geestelijke oefeningen stip-telijk te volbrengen en de belangen van hare welbeminde Orde gade te slaan. Dat zoo zijnde, oordeele ik dat zij een der deftigste menschen was die ik ooit op aarde gekend heb, en dat zij thans het geluk des hemels geniet! Ook twijfele ik geenszins, of zij zal eens onder het getal der heiligen gesteld worden. »

Vier-en-dertigste Hoofdstuk

Dood van Sinte Chantal. — Mevrouw de Montmorency helpt haar het tijdelijke met het eeuwige verwisselen.

1641

RANKRIJK, dat het geboorteland van Sinte Chantal was, zou ook de streke van de wereld zijn waar zij haar laatsten snik zou geven, en, om dezen te ontvangen, had God eene gansch bijzondere mevrouw verwekt wie Hij zou de eere doen, eerste belooning van eene weergalooze deugd, aan onze Heilige de oogen te sluiten.

Mevrouw de hertogin de Montmorency was uit de beroemde romeinsche familie der Ursins oorspronkelijk. Nicht van den paus Sixtus V, nanicht en doopkind van de koningin Maria de Médicis, bevallig van lichaam en nog schooner van ziel, was zij in den ouderdom van veertien jaar het beroemde en aloude huis de Montmorency, wiens krijgsgeroep was : « God kome den eersten vrijheer des christendoms te hulp ! » binnengegaan. Haar man, de jonge Hendrik II de Montmorency, gaf vroegtijdig te kennen dat hij een der deftigste krijgslieden van zijnen tijd zijn zou. Toen hij slechts zeventien jaar oud was, werd hij tot groot-admiraal van Frankrijk

en tot gouverneur van Languedoc uitgeroepen. Aan vijf en twintig jaar versloeg hij de Calvinisten te water en te lande, verdreef ze uit het eiland Rhé, worp, met de toejuichingen van den Paus en van de gansche christenheid, hunne voornaamste sterkten neêr, en werd, nauwelijks den ouderdom van drij en dertig jaar bereikt hebbende, door Lodewijk XIII tot maarschalk van Frankrijk gemaakt. Stel nevens hem zijne jonge echtgenoot, die een mensch van groote zedigheid was, van ongemeene dapperheid, van buitengewone liefdadigheid, van onzeglijk mededoogen, en gij zult u kunnen inbeelden, met welke onbeschrijfelijke geestdrift die deftige personen door het volk onthaald wierden in den Languedoc. Men houdt staan dat die voorspoed diende om het hoofd van den jongen hertog de Montmorency te verdraaien: men houdt ook staan, en dat is beter gepeisd, dat, in tijden van oproer, het moeilijker is zijnen plicht te kennen dan zijnen plicht te kwijten. De hertog meende den koning en Frankrijk dienst te bewijzen, met zich tegen de steeds aangroeiende macht van de Richelieu te stellen, en, den vermoedelijken erfgenaam der koninklijke kroon tot zich roepende, waagde hij het de plannen van den vreeselijken minister tegen te kanten. Het kostte hem de dood. Gevangen genomen in het gevecht van Castelnaudary, naar het *parlement* van Toulouse, bedekt met achttien wonden, gedragen, en ter dood veroordeeld, stapte hij, zijne kwetsuren wat verbonden zijnde, onder het geween der getuigen, der soldaten en der rechters zelve, moedig naar het schavot. De krijgslieden, die zijne lijfstraf bijwoonden, dronken iets of wat van zijn bloed en staken er de punt hunner degens in, alsof dat bloed bekwaam zou geweest zijn hun de kracht van het hert, waar het uit vloeyde, mede te deelen.

Nadat het hoofd van den hertog de Montmorency

onder de schrikkelijke bijl van den beul gevallen was, beefde eenieder vóór den vergramden minister de Richelieu. De jonge hertogin, over van droefheid, zag, tot overmaat van smerten, dat zij van alleman verlaten was. De eenen sloten de deuren en de vensters van hunne huizen toe op haren doortocht, uit vreeze dat men hen van verraderij zou verdacht houden. De anderen, 't waren dezen die haar vroeger meest van al genegenheid toonden, beschuldigden haar valschelijk bij den minister, om des te beter te doen verstaan dat zij met haar geen het minste gemeens hadden. Men legde de tranen die zij stortte, in een slechten zin uit. Eindelijk werd er bevolen haar vast te zetten en haar, onder het geleide van eenige krijgsbenden, naar de sterkte van Moulins over te brengen. Middenin die zware beproevingen, als zij zeer van noode had getroost te worden, kwam er haar in het gedacht dat, zoo de zachtmoedige bisschop van Geneve nog leefde, hij haar niet zou verlaten hebben, en, vernemende dat moeder de Chantal zich te Lyon bevond, begeerde zij, bij het doorreizen van deze stad, haar te zien, overtuigd, dat zij in de geestelijke dochter den troost vinden zou dien haar de vader niet zou geweigerd hebben. Doch de onverbiddelijke de Richelieu stond haar die gunst niet toe. Haar werd enkel den oorlof gegeven van Sinte Chantal van verre te groeten. Zij liet weten aan de Stichtster der Visitatie dat zij zich onwaardig achtte met eene heilige in onderhandelinge te treden, alsook dat zij niet verdiende van eenige verzachtinge in haar lijden te ontvangen, maar dat zij haar vurig smeekte harer te gedenken in hare gebeden. Moeder de Chantal stierde haar aanstonds een vriendelijken brief toe, haar fel opwekkende om gansch gelaten in den wille Gods voor te komen, en haar verzekerende, dat hare pijnlijkheden haar tot trappen dienen zouden om tot eene hooge volmaaktheid te geraken.

Die voorzegging werd waargemaakt. In hare gevangenis niet dan met God en met de gedachtenis van haren man bezig, enkel bezocht door de leekzusters der Visitatie, die haar hielpen veel goede werken doen, vond mevrouw de Montmorency al haren troost in het storten van tranen. Toen men haar de deuren van den kerker opende, wilde zij dien niet meer uitgaan. « Waartoe dat alles? zegde zij, ik leve alleenlijk voor God. » Desniet-tegenstaande verliet zij eindelijk hare gevangenis, om zich naar eene nog somberder en strengerder woning te begeven. Op haar kasteel bestond er eene donkere kamer waar het licht van den dag nooit binnenkwam, en die voor alle versiersel slechts een reusachtig kruisbeeld had en eene kleine beeltenis van den hertog de Montmorency. Dáár verbergde zij zich volgeern, om uren en dagen lang te bidden, te weenen en te vergeven. De hertog van Orleans die haren man had aangezet om tegen den minister de Richelieu op te staan, legde haar een bezoek af, en stond tegelijk over hare bleeke kleur en over hare deugd verbaasd: « 't Is eene Heilige, » herhaalde hij onophoudelijk.

Eindelijk in 1634, in weerwil van al de aandringen des konings, der koningin, des hertogs van Orleans, die haar vurig smeekten naar Parijs te komen, en spijs het schoone spreken van den hertog van Bracciano, haren broeder, die begeerde haar te mogen onthalen te Rome, trad zij de Visitatie van Moulins binnen, niet om er het nonnenkleed aan te trekken, zij dacht daar nog niet aan, maar om er tegen de verleidingen der booze wereld eene schuilplaats te zoeken, en om er zich uitsluitelijk met de belangen harer ziel en met de gedachtenis haars teergeliefden mans bezig te houden. In het klooster van Moulins wist zij alle slag van deugden te oefenen: de ootmoedigheid, de eenvoudigheid, de nauwkeurigheid in het vervullen harer plichten, de

zelfopoffering, de versterving en vooral de liefdadigheid tot den arme. Moeder de Bréhard stelde haar als novice-meesteres aan; moeder de Chastelluz vroeg om door haar bestierd te worden. En Sinte Chantal zelve zal welhaast luidop verklaren dat mevrouw de Montmorency eene ware heilige is, en dat God op haar gansch bijzondere inzichten heeft.

Zij hield niet op, de dood van haren man te beschreien; zij beweende die haar leven lang. Meer dan tien jaar na het overlijden des hertogs, kwam zij nog altijd even treurig voor. In 1642, toen Lodewijk XIII, vergezeld van geheel zijn hof, de stad Moulins doorkruiste, was hij eerst en vooral bekommerd om mevrouw de Montmorency in zijnen naam te doen groeten. De hertogin, hoorende dat de koning het aandenken van eene zoo ongelukkige mevrouwe gelijk zij was bewaard had, toonde desaangaande eene groote verwondering en zegde aan des konings afzending: « Mijnheer, maak uwen vorst met hetgeen gij hier ziet bekend. » En, den sluier, die vóór hare oogen neerhing, opheffende, gaf zij hem een uitgemergeld en bekreten aangezicht te bewonderen. De Kardinaal de Richelieu liet haar ook van zijnentwege groeten. « Mijnheer, zegde zij aan diens afgezant, wil niet nalaten aan uwen meester te kennen te geven dat ik hem, voor de eere die hij mij aandoet, zeer verplicht ben; doch vergeet ook niet hem te verklaren, dat mijne tranen nog altijd vloeien. »

Veel jaren later, kwam Lodewijk XIV, vergezeld van zijne moeder, Anna van Oostenrijk, de hertogin vinden; en, de arme cel die zij bewoonde binnengegaan zijnde, verlieten zij die, over van verbaasdheid en van eerbied. « Waarlijk, zegde haar Anna van Oostenrijk, gij toont ons door uwe strenge manier van leven, wat wij doen moeten om den hemel te bekomen. » En, op den dorpel van het klooster, op Lodewijk XIV, die nog zeer

jong was, wijzende, voegde zij er bij: « U behoore ik niet te vragen, dat gij voor mijnen zoon zoudt bidden; gij zijt immers met hem te nauw vereenigd door de banden van het bloedverwantschap, opdat gij zijner niet zoudt gedenken. »

Hetgeen in de hertogin de Montmorency meest van al te bewonderen voorkwam, was hare diepe ootmoedigheid. De koningin Christina van Zweden, die haar een bezoek had afgelegd, kon niet nalaten luidop te zeggen, dat zij in de nederige handelwijze van mevrouw de Montmorency grootelijks gesticht was. Wat meer is, de novicen van het klooster wedijverden, om dat heilig mensch in eenvoudigheid eenigszins te evenaren (1).

Dat was nu de mevrouwe wie God toestond de oogen van Sinte Chantal te sluiten. Behalve een haastigen keer in 1635, hadden die twee beroemde personen elkander nooit gezien; niet dan bij briefwisseling kenden zij elkander. Mevrouw de Montmorency, die alsdan een en veertig jaar oud was, en die, na negen jaar weduwe geweest te zijn, vastgesteld had het nonnenkleed aan te trekken, verlangde haar hert uit om den sluier der bruiden van Jesus Christus uit de handen der Stichtster van de Visitatie te ontvangen, en diensvolgens schreef zij haar brieven op brieven, opdat zij naar Moulins spoedig zou afkomen. De zake scheen onmogelijk te zijn. Van den eenen kant, smeekten de Zusters van Annecy moeder de Blonay hare toestemming niet te geven, en deze was niet meer dan Mgr van Geneve genegen om Sinte Chantal te laten afreizen. Van den anderen kant vreesden de voornaamste ingezetenen der stad dat de eerbiedwaardige en bejaarde Stichtster der Visitatie buiten Savooie zou

(1) *Gedenkschriften der stichtinge van het klooster van Moulins.* — *Leven van Hendrik II, den hertog de Montmorency*, door Simon Ducros. Parijs, 1643, in 4°. — *Leven van mevrouwe de hertogin de Montmorency*, door Cotelendi. Parijs, 1684, in 12°.

sterven, en spraken daarom den hertog van Savooie schoone, opdat hij aan moeder de Chantal zou verbieden zijne Staten uit te gaan. Doch God had vastgesteld dat onze Heilige uit dit leven zou scheiden in Frankrijk, en, in weerwil van al de tegenkantingen, werd er, toen men zich er het minste aan verwachtte, aan Sinte Chantal bevel gegeven van dadelijk naar Moulins te vertrekken.

Het vaarwel zeggen kwam pijnlijk voor. Men is in het bezit van de laatste woorden die zij sprak aan de Zusters. Ziehier die korte doch zielroerende volzinnen.

« Mijne welbeminde Dochters, ik bid u in de liefde tot Jesus, onzen goddelijken Zaligmaker, meer en meer te groeien, en nooit te vergeten dat gij verplicht zijt elkander groote genegenheid toe te dragen. Eert elkander gelijk den tempel van den H. Geest; en zoo gij dat doet, dan zal uwe verknochtheid iets bijzonders zijn. Gij zult God beminnen in uwe medegezellinnen, en uwe medegezellinnen in God. Tracht allen maar één hert en ééne ziel uit te maken. Gedenkt mijner, achtbare Kinderen, in uwe gebeden; u allen bemin ik; u allen ken ik. Ik koestere de zoete hoop dat gij in de vriendschap van God leeft, en dat gij uw best zult doen om die steeds te bewaren. Ik verzoeken ootmoediglijk God u te willen zegenen. Weest bezorgd om uwen regel goed te onderhouden. Tot wederziens, teergeliefde Vriendinnen, tot wederziens. Mij is het onbekend, of wij elkanderen nog zullen bejegenen in dit leven; ik onderwerpe mij aan Gods aanbiddelijke schikkingen. In alle geval, ik ben overtuigd dat, zoo wij volherden in het oefenen der deugd, wij elkander zullen ontmoeten in den hemel. Ik zal intusschen dikwijls aan u denken en veel voor u bidden, want ik ken u allen zeer goed (1). »

Gedaan hebbende met spreken, omhelsde zij al de

(1) *Kapittels gehouden door Sinte Chantal*, in-4°, blz. 106. Handschrift van de Visitatie van Dijon.

Zusters, in de oore van elk eene in het bijzonder iets of wat dat de volmaaktheid raakte fluisterende. Men bemerkte dat zij ditmaal niet kreesch, zij die gewoon was zulks te doen telkens als zij eene reis ondernam. Eene non haar gezegd hebbende: « Mijne welbeminde Moeder, wij zullen u niet meer zien. — 't Is mogelijk, mijn Kind, antwoordde zij al grimlachende. — Maar, hernam de Zuster, vraag aan Onzen Lieven Heer dat wij uwe gelukkige wederkomst in ons klooster mogen vieren. — Ik zal mij daarvan wachten, brave Dochter, zegde zij, immers Gods wil moet geschieden. Wij zullen ons in dit of in het andere leven wederzien. » Tot eene andere Zuster, die vreesde met haar nooit meer in onderhandeling te kunnen treden, sprak zij in dezer voege: « Wees verzekerd, lieve Medegezellin, dat ik alhier of levend of dood zal wederkeeren. » En aan M. Piotton, die zich over hare blijgeestigheid verwonderde, zegde zij: « Mijn lieve Vriend, ik wete het wel dat er mij eene lange en gevaarlijke reis te doen staat, maar dat geeft er niet aan. Ik verlate mij op God en ben enkel bekommerd om zijne bevelen te volbrengen; dus moet het u niet vreemd schijnen dat ik zoo opgeruimd en zoo vroolijk ben. Ik zeg u daarenboven: ware 't dat God mij gebod in het meer te springen, zoo seffens zou ik het doen: zoozeer begeere ik zijn aanbiddelijken wil te vervullen. »

De blijdschap van in het afreizen naar Frankrijk Gods wil te volbrengen, ging in de ziele van moeder de Chantal met eene andere groote vreugde gepaard; zij zou Sint Vincentius a Paulo wien zij een gansch bijzondere genegenheid toedroeg bejegenen te Parijs, hem eene laatste maal haar hert openen, en van hem leeren, hoe zij zich tot de dood bereiden moest.

Zij vertrok uit het klooster den 28 Juli 1641, door de rangen van eene talrijke schaar, die haar wachtte op den steenweg, heendringende. Zij deed alsdan iets welk zij nooit

gedaan had : zij stak links en rechts aan de nieuwsgierige menigte de handen uit. Iedereen begeerde haar vaarwel te zeggen , de zieken zelven keken uit de venster om haar eene laatste maal te groeten. « Eilaas ! zegt moeder de Chaugy , wij dachten geenszins , dat wij ze niet meer zouden zien ! Die eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie belootde , hare kloeke gezondheid in acht genomen , nog vijftien jaren voor het minste te leven (1). »

Zij kwam te Moulins aan den 9 Augustus 1641. Op weg zijnde , had zij de Visitatiën van Rumilly , van Belay , van Montluel en van Lyon bezocht , overal buitengemeene blijken van heiligheid gevende. Mevrouw de Montmorency onthaalde ze met verwondering en met blijdschap , en , te rekenen van dien oogenblik , ontstond er tusschen deze mevrouwe en Sinte Chantal eene allergrootste christene vriendschap.

De tijd gekomen zijnde om het nonnenkleed aan te trekken , besloot de hertogin de Montmorency een deel van hare goederen te gebruiken om eene Visitatie te stichten te Toulouse . ten einde aan de dochters van degenen die haren man gedood hadden eene schuilplaats te bezorgen : het andere deel van hare have zou bestemd zijn om aan de Visitatie van Moulins gegeven te worden. Doch moeder de Chantal , die dichtbij hare dood was , vreesde hare kinderen te rijk te maken , en daarom de plannen van de hertogin afkeurende , zegde zij haar al hare goederen aan hare familie achter te laten. Bij die eerste versterving , moest er eene tweede gevoegd worden. Op zekeren dag dat Sinte Chantal de hertogin de Montmorency , die het treurig afsterven van haren man niet kon vergeten , gansch bekreten vond , zegde zij haar een enkel wordeken van onderwerping aan den wil des Heeren ; maar dat wordeken was zoo krachtig dat het

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy* , blad. 274.

eene buitengewone zelfopofferinge in het hert der hertogin tewege bracht. Dus, zich in hare kamer opsluitende, nam zij de beeltenis van haren man tusschen hare handen, die beeltenis waar zij sedert tien jaar zooveel tranen vóór had gestort, en, na die gedurende eenige oogenblikken aandachtig bekeken te hebben, wierp zij die al met eens kloekmoediglijk in het vuur. Sinte Chantal, die heldhaftige daad vernomen hebbende, stond daar verbaasd over, te meer, omdat zij haar niet opgelegd had zulks te doen, en het niet dan de vrucht van eene groote onthechting van de dingen der wereld zijn kon. Dan was het dat Sinte Chantal met ongemeene overtuiging uitriep: « Niet noodig is het zich moeite te geven om de hertogin de Montmorency te bestieren; 't is eene ware heilige, en God toont klaarlijk dat Hij zelve ze wil bestieren. » 't Was dan ook dat, om de edelmoedigheid van de hertogin te beloonen, Sinte Chantal haar een klein portret van Sint Franciscus de Sales in geschenke gaf. Op de keerzijde van de beeltenis schreef zij deze woorden: « Heilige Bisschop en teergeliefde Vader, bekom aan mevrouw de Montmorency de gratie om God bovenal te beminnen, en om vroolijk te zijn middenin de pijnlijkste beproevingen. Dat het zoo zij, dat het zoo zij! » De hertogin ontving dat geschenk met groote blijdschap, en bewaarde het haar leven lang als eene dubbele reliquie (1).

Ondertusschen verlangde de koningin Anna van Oostenrijk, die vernomen had dat de eerbiedwaardige moeder de Chantal te Moulins was aangekomen, om haar te zien en om met haar in onderhandeling te treden. Diensvolgens liet zij haar weten dat zij naar Parijs zou willen afreizen. Terzelfder tijd zond zij haar eenen draag-

(1) *Gedenkschriften betreffende het leven van N. V. M. Maria-Felicia des Ursins, weduwe de Montmorency.* (Handschrift van de Visitatie van Annecy.)

zetel, en toen men haar zegde dat moeder de Chantal naderde, reed zij met hare twee kinderen, den kroonprins, die later Lodewijk XIV heette, en den hertog van Anjou, haar in koets te gemoet. Zij wist haar met bijzondere eere te onthalen, en riep, over van blijdschap uit : « Achtbare Moeder, ik begeere tot mijnen troost met u in 't lange en in 't breede te spreken. » Dadelijk gebod haar de koningin te zitten, haar smeevende hare vragen te willen beantwoorden. Als de samenspraak geëindigd was, wees de koningin op hare zonen, zeggende : « Ziedaar, welbeminde Moeder, de kinderen die God mij verleend heeft; wees zoo goed God veel voor hen te bidden en ze te zegenen. » Sinte Chantal voldeed de verlangens van Anna van Oostenrijk (1).

Die onthalinge greep plaats te *Saint-Germain*, vanwaar onze Heilige zich begaf naar Parijs. Zij werd er met geestdrift verwelkomt. Zoo groot was het getal van menschen die met haar begeerden te spreken, dat zij verplicht was om drij ure van den nacht op te staan, en nog kon zij den tijd niet vinden om toe te laten dat iedereen haar zijn hert zou openen. De Zusters konden het volk, dat de kleederen van Sinte Chantal met paternosters begeerde aan te raken, schier geen meester : zoo talrijk waren de personen die vraagden om de eersten bediend te zijn. Eenieder bekende, dat wat men eertijds in Sinte Chantal bewonderd had niet te vergelijken was bij hetgeen men tegenwoordig zag. Hoe groot ook de lof was welken men haar toezwaaid, bleef zij altijd dezelfde, 'k versta even zedig, even eenvoudig, even vriendelijk, even vurig : die eerbetuigingen maakten op haar geen indruk. Op haar aangezicht stond te lezen wat al pogingen zij gedaan had om zich in eene gansch bijzondere ootmoedigheid en buitengewone godsvrucht te oefenen.

(1) *Getuigenis* van de overste van het klooster van Moulins en van eene harer nonnen.

« Wat mij betreft, zegt eene non, ik was zoo verheugd telkens als ik overweegde hoe moeder de Chantal wist te handelen met alle slag van personen, en hoe behendig zij was om met hen te spreken, dat ik gedurende één jaar volgeern alle dagen te water en te brood zou gevestigd hebben, ja zelfs mij dagelijks eenige geeselslagen zou toegebracht hebben, eerder dan de gelegenheid van bij haar te zijn te laten voorbijgaan. Ook mag ik in alle rechtzinnigheid des herten zeggen dat ik haar nooit naderde, zonder mij meer opgewekt te gevoelen tot het oefenen der deugd, zonder sterk aangezet te zijn om de edelmoedigste werken te verrichten. Niet zelden stortte ik tranen met de macht, als ik hoorde hoe wonderschoon zij van de volmaaktheid, waar de nonnen naar trachten moeten, handelde (1). » Die getuigenis geeft te kennen hoezeer moeder de Chantal hare medegezellinnen aanstond, en wat grooten indruk hare zielroerende woorden op hare onderhoorigen maakten.

Te Parijs viel er Sinte Chantal eene ongemeene vreugde, waar zij sedert lang naar verlangde, ten deele. Zij trof er Sint Vincentius a Paulo aan. Zij opende hem eene laatste maal haar hert. Hoe aangenaam moest de samenspraak van die twee heilige zielen niet zijn! Sint Vincentius a Paulo was bijna vijf en zestig jaar oud; Sinte Chantal had den ouderdom van negen en zestig jaar of daar omtrent bereikt. Beiden waren dan op het einde hunner dagen. Hunne werken deden veel van hen spreken, en dienden tot troost aan onze Moeder de H. Kerk. Terwijl dat Sinte Chantal haren tijd gebruikte om kloosters te stichten, om in hare geestelijke gemeenten den regel van hare Orde goed te doen onderhouden, wist Sint Vincentius a Paulo gasthuizen op te richten, de Zusters van Liefde in te stellen, eenige priesters, die zich

(1) *Gedenkschriften van moeder Francisca-Hieronyma Favrot.* (Handvesten van Annecy.)

met de zendingen van het volk des planten lands zouden gelasten, tot zich te roepen, de seminariën te openen en de geestelijkheid te hervormen. Doch dat alles was weinig, vergeleken bij hetgeen zij voorafgaandelijk gedaan hadden en nog deden om hunne eigene ziel te heiligen. Sedert meer dan vijftig jaar hadden zij beiden groote boetveerdigheid gepleegd, en daarbij blijken van buitengewone ootmoedigheid en van liefde tot God en den evenmensch gegeven. Zij konden elkander niet bezien, zonder van elkanders deugd sterk ingenomen te zijn. O gelukkige oogenblik, op welken het aan twee brave menschen gegeven is elkander te ontmoeten op het einde van hun leven! Wie zal ooit bekwaam zijn die schoone en grondige samenspraak te beschrijven? Wie zal ooit kunnen uiteen doen, hoezeer zij elkander stichtten door hun sterk geloof, door hunne vaste hoop, door hunne brandende liefde? Hier eindigden al de geestelijke dorheden van Sinte Chantal; hier eindigde hare zielsbenauwdheid, die sedert negen jaar duurde. God wilde dat zij bij Sint Vincentius a Paulo en bij een achtbaren aartsbisschop, Mgr de Bellegarde, wien zij den staat harer conscientie kenbaar maakte, troost en volle rust des gemoeds zou vinden. Te rekenen van dien dag, dat is, gedurende de drij laatste maanden van haar leven, was zij over van blijdschap, en had reeds van op de aarde de voorsmaak van de onbeschrijfelijke en eeuwige vreugden des hemels.

Eerdat zij Parijs verliet, ging Sinte Chantal twee dagen te Port-Royal doorbrengen, bij moeder Angelica Arnauld, die, eilaas! medegesleept door den heftigen en hardnekkigen M. de Saint-Cyran, welhaast in dezes bejammerlijke dolingen zou deelen. Doch te dien tijde dacht zij niet zoo groot gevaar naar de ziel te loopen, en diensvolgens wist zij aan Sinte Chantal, die den afgrond niet kende waar Port-Royal zou instorten, zonder

achterdenken vele dingen te vertellen die meer of min jansenistisch voorkwamen.

Moeder de Chantal bezocht ook de Karmelieternonnen van Parijs, en zij vernam er door den mond van eene beroemde dienaars Gods, dat hare dood nakende was. « Wat zegt gij daar, welbeminde Zuster! riep Sinte Chantal over van blijdschap uit; welhoe ik zal binnen korten tijd het geluk hebben van mijnen God te aanschouwen in den hemel! Ziedaar een nieuws dat voor mij zeer aangenaam is om hooren! » En den ganschen dag door, hield zij zich met het nadenken van die voldoende mare bezig.

Zij vertrok uit Parijs den 11 November. De Visitatie van die stad vaarwel zeggende, sprak zij geen andere woorden dan: « Tot wederziens; mijne welbeminde Medegezellinnen, tot wederziens: ik hope dat wij elkander zullen ontmoeten in den schoonen hemel. »

Zij stond eerst te Melun stil. Dáár, smeekte haar eene jonge novice te gedoogen dat de overste van het klooster, die reeds sedert zes jaar aan 't hoofd van de geestelijke gemeente was, in haar meesterschap zou behouden worden. Nauwelijks had zij die woorden uitgesproken, of Sinte Chantal, die er altijd zoo vriendelijk uitzag, nam een streng wezen aan, en zegde voor alle antwoord, op eene beeltenis van Sint Franciscus de Sales wijzende: « Mijne Dochter, hoeveel ik ook make van dezen Heilige, houd ik nog meer aan den regel van onze Orde (1). »

Te Montargis, bejegende zij voor de tweede maal den aartsbisschop van Sens, Mgr de Bellegarde, die haar wachtte, en wien zij wederom den staat van hare conscientie te kennen gaf. « Onmogelijk is het te zeggen, schreef de achtbare kerkvoogd, hoezeer die heilige ziel

(1) *Stichting van het klooster van Melun*, bladz. 512.

uitscheen in zachtmoedigheid, in gerustheid des herten, in liefde tot God en in onderwerping aan zijn aanbidde-lijken wil! » Op den oogenblik dat de Stichtster der Visitatie van hem haar afscheid nam, riep zij uit: « O mijn geestelijke Vader, herhaal mij opnieuw wat ik doen moet om wél te sterven; want ik begeere het nooit te vergeten. »

Te Nevers werd zij al met eens onpasselijk; doch zij bekommerde er zich niet om. « Mijne lieve Kinderen, zegde zij aan de Zusters die haar wilden beletten om vijf ure van den morgen op te staan, men moet altijd willen wat God wil, en bereid zijn om te sterven op den dag dat het Hem behaagt. » En ziende dat de nonnen zich verhaastten om haar te dienen en haar, in haar lijden, eenige verzachtingen te verschaffen, zegde zij: « Al dat beslag niet, als het u belieft, welbeminde Dochters. Armoede, ootmoedigheid, eenvoudigheid, ziedaar onze regelen. » En daar men te dien tijde aan 't bouwen van de kerke des kloosters was, en men den voorgevel daarvan allerschoonst had uitgewerkt, zegde zij met eene kleine verontwaardiging: « Dat alles is strijdig met den geest van armoede, en doet mij groote pijn. » Volgeern zou zij gewild hebben, ware het mogelijk geweest, dat men dat prachtig portaal afbrak. « Indien er iemand gevonden ware die hetzelfde wil aan-koopen, riep zij met overtuiging uit, zou men zich moeten spoeden hem bij zijn woord te nemen. » Zij eischte ten minste dat de Zusters aan de geheele Orde schreven dat, met zulks te laten gebeuren, zij eenen misslag bedreven hadden, en dat men zich wachten moest haar slecht voorbeeld na te volgen. Het klooster uitgaande, zegde haar deszelfs overste: « Welhoe! mijne Moeder, zou het waar zijn, dat ik u in deze wereld mogelijk niet meer zien zal? » Sinte Chantal berispte haar ernstiglijk, zeggende dat zij behoorde meer gelaten

te zijn in Gods wil, en zich zwichten moest van Hem wetten te stellen.

Met te reizen van Nevers naar Moulins, kwam zij meer en meer afgemat en ziekelijk voor. De Zusters vonden dat zij sterk veranderd was van gelaat en bijna geen krachten meer had. Onze Heilige was zelve gewaar, dat de tijd van te sterven voor haar gekomen was, en dat God haar welhaast tot Zich zou roepen (1).

Den Zaterdag 7 December, den avond vóór de feest der Onbevleete Ontvangenis, ging zij, ofschoon zeer onpasselijk, naar den refter, knielde binst het licht ontbijt der Zusters, en herhaalde, de armen kruiswijze over malkanderen leggende, tweemaal deze woorden: *O Mater Dei, memento mei!* Dan voegde zij er bij in 't Fransch: « O heilige Moeder Gods, ik smeeke u, door uwe Onbevleete Ontvangenis, mij altijd en vooral in de ure mijner dood ter hulpe te komen. » Des anderendaags stond zij, gelijk hare medezusters, om vijf ure uit het bed op; doch nauwelijks was zij de koor binnengetreden, of eene felle koorts kwam op haar af. Men verzocht haar naar het bed weder te keeren. « Neen, neen, zegde zij, ik begeere te communiceeren met de geheele geestelijke gemeente. Dezen dag houde ik in bijzondere achting; want het is heden een en dertig jaar dat ik, hoe onwaardig ook, van den eerbiedwaardigen bisschop van Geneve, mijn achtbaren Vader in Jesus Christus, den oorlof bekomen heb om dagelijks het heilig Lichaam des Heeren te nutten. » De mis gedaan zijnde, was men verplicht haar uit de koor naar het bed te dragen. Dadelijk ontbood men den geneesheer,

(1) Om het verhaal van de dood van Sinte Chantal goed op te stellen, hebben wij de volgende werken doorlezen: 1° *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy; 2° *Omzendbrief* van moeder de Musy, overste van het klooster van Moulins; 3° *Gedenkschriften en Leven van mevrouw de Montmorency*.

die den staat der zieke maar zeer gemeen vond. Men stelde het H. Sacrament ter aanbidding uit in de kapel; men onderhield eene godvruchtige oefeninge negen dagen lang; men deed veel missen lezen; al de kloosters der stad gingen aan 't bidden; mevrouw de Montmorency en vele nonnen waren bereid haar leven ten beste te geven om dat van Sinte Chantal te verlengen. « Doch God liet toe dat al de pogingen, die men aanwendde om de gezondheid van onze teergeliefde Moeder te bekomen, vruchteloos waren, en dat zij ons eindelijk door de dood ontnomen werd (1). »

Die oogenblik der dood waar de zondaar voor schrikt boezemt den rechtveerdige niet dan troost en betrouwen in. Hij, die zijn best gedaan heeft om God te dienen, die zijne geboden goed onderhouden heeft, moet vreezen noch voor duivel noch voor hel.

Dat begreep Sinte Chantal. En ofschoon zij, bij 't naderen der dood, in de afwezigheid van haren gewonen biechtvader, begeerde met pater de Lingendes, van het gezelschap van Jesus, te spreken, was het enkel om des te beter den overgang van den tijd naar de eeuwigheid te doen.

Inderdaad, den 11, opende zij aan dezen heiligen man nogmaals haar hert, en na hare biecht gesproken te hebben, smeekte zij hem aan al de kloosters van hare Orde te willen schrijven, dat de Zusters zouden oppassen om steeds de regelen van de Visitatie goed waar te nemen. « Dat zijn, voegde zij er bij, mijne laatste en vurigste wenschen. »

Den 12, in den morgen, ontving zij Onzen Lieven Heer tot reisgeld met gansch bijzondere godsvrucht. Toen zij den priester met haren Welbeminde zag naderen, rechte zij zich op, en, wat geweld doende riep zij,

(1) *Gedenkschriften van moeder de Chaugy*, bladz. 282.

in weerwil van hare belemmering op de borst, met klare stem uit: « Ik geloove vastelijk dat mijn Zaligmaker Jesus Christus in het heilig Sacrament des Altaars tegenwoordig is, ik heb dat altijd geloofd en beleden; ik aanbid er Hem en erken Hem voor mijnen God, mijnen Schepper, mijnen Zaligmaker en mijnen Verlosser, die mij door zijn dierbaar bloed heeft vrijgekocht. Volgeern zou ik mijn leven ten beste geven om die waarheid te bevestigen; doch ik ben niet waardig zulks te doen. Ik verklare nogtans, in de rechtzinnigheid mijns herten, dat, steunende op Gods goedheid en barmhertigheid, ik hope den schoonen hemel te bekomen. »

Nadat zij Onzen Lieven Heer ontvangen had, zegde zij aan den priester, in de tegenwoordigheid van al hare medezusters: « Eerweerde Heer, ik smeeke u uit gansch herte, nu dat ik nog geheel mijn verstand heb, niet te lang te wachten van mij de H. Olie te bedienen. »

Binst dien dag van hare berechtinge, ging het maar zeer slecht. En daar men vreesde haar in den nacht te zien sterven, oordeelde men geradig hare zintuigen te zalven; doch zij fluisterde in de oore van de ziekenopasser dat zij nog niet zou sterven, en bijgevolg dat de priester zijn liefdewerk maar des anderendaags zou verrichten.

Om twee uren van den namiddag, zat zij op haar bed neder, en gaf, met den lach op het wezen, aan hare teergeliefde kinderen in Jesus Christus hare laatste lessen en vermaningen. Zij wekte ze op om de inzichten van Sint Franciscus de Sales steeds te eerbiedigen, ook nog om met elkander goed overeen te komen, om den regel der Visitatie wél te onderhouden, en vooral om de openhertigheid, de eenvoudigheid, de armoede van geest en de verdraagzaamheid allermeeest te oefenen. « Ziedaar, voegde zij er bij, al wat ik, mijn groot lijden ingezien, u zeggen kan. » Vervolgens smeeke zij al hare mede-

zusters een gansch bijzonderen eerbied te hebben voor mevrouw de Montmorency en op haar sterk te betrouwen, om reden dat het eene heilige ziel was wie God buitengemeene gratiën verleende en wie de geheele Orde veel verschuldigd was. « Zij is, zegde zij, nog eenvoudiger, ootmoediger en godvruchtiger dan de eerste boerin de beste. Ik ben van de genegenheid die zij mij toont hoogst aangedaan. Zij vreest dat gij haar mijne dood zult ten laste leggen. Doch, het is u bekend, welbeminde Dochters, dat de goddelijke Voorzienigheid heeft vastgesteld hoe lang wij zullen leven, en dat het ons, tegen haren dank, niet gegeven is onze dagen van een kwartier uurs te verlengen. Die reis welke ik op het schoon spreken van mevrouw de Montmorency ondernomen heb, is van groot nut geweest voor ons en voor de gansche Orde. » Zij eindigde met te vragen dat de Zusters harer zouden gedenken in hare gebeden, haar belovende dat zij op hare beurt Sint Franciscus de Sales zou bidden, opdat hij haar van God den geest van ootmoedigheid, alle menschen en vooral alle nonnen hoogst noodig, zou bekomen.

Daarna legde zij zich in haar bed wederom neêr, en verklaarde luidop dat hare conscientie goed in regel was, en dat zij niets meer te zeggen had.

Met den avond won de beklemdheid in hevigheid, en de ziekte scheen moeder de Chantal te willen nederdrukken; doch zij behield haar volle verstand. De Zusters, die haar oppasten, wisten al de woorden die zij uit den mond van hare stervende Moeder vernamen, zorgvuldig te boeken. « Wat is eene non, riep zij uit, die haren regel niet onderhoudt? » « De non die wél bidt is gelukkig. » « O! wat schoone dag zal de dag van morgen zijn! » Soms opende zij hare oogen om de ontroostbare mevrouw de Montmorency en de nonnen die kreeschen met de macht, vriendelijk te bezien, en om haar alzoo wat moed in 't herte te spreken.

Van geheel den nacht, die de laatste van haar leven was, geen ooge kunnende toedoen, gebood zij aan hare medezusters haar het verhaal van de dood van Sinte Paula, waar zij met groote aandacht naar luisterde, voor te lezen. Van tijd tot tijd riep zij uit: « Wat zijn wij ellendige menschen, vergeleken bij die roemruchtige en heilige non! » Zij smeekte ook hare medegezellinnen haar met het hoofdstuk, dat handelt van het overlijden van Sint Franciscus de Sales, opnieuw bekend te maken, opdat zij hem zoowel voor de dood als voor het leven eenigszins zou gelijk zijn. Men gaf haar daarenboven lezing van een hoofdstuk uit den negenden boek des traktaats *de Liefde Gods*, en toen men gekomen was aan dezen volzin: « Ik of mijne moeder mogen ziek zijn of niet ziek zijn, steeds behoore ik mij aan des Heeren aanbiddelijke schikkingen te onderwerpen, » bekeek zij zachtjes de bedrukte mevrouw de Montmorency en zegde haar: « Mevrouw, dat is iets voor u. » En korts daarna, toen men haar in Sint Augustinus' *Belijdenissen* het verhaal van het afsterven van Sinte Monica voorlas, waar er onder anderen gezegd wordt dat het haar niet lastig voorkwam, verre buiten haar Land, uit dit leven te scheiden, riep zij, al grimlachende, uit: « Dat is iets voor mij. »

Naarmate dat de dood naderde, gaf zij aan hare welbeminde medezusters gansch bijzondere blijken van christene genegenheid, en hield niet op haar met schoone en zielroerende woorden te begunstigen.

De dag brak allengskens aan, en begeerende eenige oogenblikken alleen te zijn met mevrouw de Montmorency, deed zij teeken aan de nonnen, die haar oppasten, uit de kamer te gaan. Dan sprak zij met die mevrouw in 't lange en in 't breed over het kloosterleven, haar biddende, zoo zij volherdde in haren roep, hare goederen aan de Visitatie niet te geven, maar te

doen wederkeeren aan hare familie: zoozeer was zij bezorgd om den geest van armoede onder hare geestelijke kinderen te doen groeien en bloeien. Daarna, gevoelende dat zij t'enden alle krachten was, zegde zij: « Vaarwel, Mevrouw, de tijd van scheiden is gekomen. Gedenk mijner in uwe gebeden, en tracht u teenemaal den Heere toe te wijden. »

Om negen ure 's morgens of daar omtrent ontving zij het H. Oliesel met volle kennis en met groote ingekeerdheid, zelve al de gebeden beantwoordende. Nadat die zielroerende plechtigheid van onzen heiligen godsdienst voltrokken was, vroeg haar pater de Lingendes zoo goed te zijn al de nonnen van het klooster, die rond haar bed geknield waren, te willen zegenen. In den beginne weigerde zij uit ootmoedigheid zulks te doen, doch, na eenige stonden, voldeed zij uit gehoorzaamheid de verlangens van haren deftigen biechtvader. Diensvolgens, de handen t'zamen vouwende, en, de oogen naar den hemel gericht, zegde zij gansch gelaten in den wille Gods: « Mijne brave Kinderen, daar Onze Lieve Heer het alzoo heeft vastgesteld, ga ik voor de laatste maal van mijn leven tegen u spreken. Ik verzoeken u dan uwe oversten steeds te eerbiedigen en hun stipt te gehoorzamen, indachtig, dat zij voor u de plaats van God bekleeden. Weest sterk bekommerd, om met elkan- der altijd goed overeen te komen en wacht u van alle geveinsdheid, ja, ik herhale het, wacht u van alle geveinsdheid. Leeft in eene groote eenvoudigheid, en zijt bezorgd om den regel van uwe Orde geheel en al te onderhouden: zoo doende, zult gij den zegen van God over u trekken. Hopende dat gij mijne raden zult volgen, zegene ik u, in den naam des Vaders, en des Zoons en des heiligen Geestes. Amen. » En na hare welbeminde geestelijke dochters gezegend te hebben, voegde zij er bij: « Mijne lieve Kinderen, hecht u aan

de dingen der wereld niet, die spoedig voorbijgaan; denkt dikwijls dat gij u eens in denzelfden staat, waarin ik mij thans bevinde, zult bevinden. »

Die woorden hoorende kreeschen al de Zusters dat zij snikten. Pater de Lingendes, die bemerkte dat moeder de Chantal van dat geweldig weenen der nonnen hoogst aangedaan was, en dat dergelijk treurig schouwspel niet dan nadeelig aan de stervende zijn kon, gebood aan de Zusters de kamer te verlaten. « Welhoe! riep alsdan de Stichtster der Visitatie uit, de tijd van te scheiden van elkander, de tijd van elkander vaarwel te zeggen, is gekomen! » Dan naderden haar al de Zusters eene vóór eene, kustten haar de hand en luisterden met gretigheid naar de opwekkende woorden die zij, al grimlachende, in de oore van elk eene harer fluisterde.

Te rekenen van dien oogenblik sprak de stervende Heilige niet dan van Onzen Lieven Heer. Gedurig sloeg zij hare oogen op de beeltenissen van den gekruisten Zaligmaker en van zijne teergeliefde Moeder Maria. Men las haar in 't Fransch het verhaal van het lijden Christi voor, alsmede de geloofsbelijdenis waar het concilie van Trente van gewag maakt, en luidop verklaarde zij vastelijk te gelooven al wat God veropenbaard heeft en door de H. Kerk voorhoudt; wat meer is, zij zegde dat zij haar leven zou ten beste geven, om haar geloof tegen de boozen te verdedigen. Uit haren mond vloeiden niet zelden deze troostelijke woorden: *Maria, Mater gratiæ, Mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege, et hora mortis suscipe. Amen.* Terwijl men de gebeden der stervenden las, riep zij van tijd tot tijd uit: « O God! wat zijn die smeekingen toch schoon en zielroerend! » Zij verlangde alsdan een weinig alleen te zijn; doch welhaast ontbood zij haren biechtvader, en zegde hem: « O mijn Vader, hoe schrikkelijk zijn Gods oordeelen! » Pater de Lingendes vroeg haar of zij met vrees bevangen was. « Neen ik,

antwoordde zij; maar ik mag u verzekeren dat de oordeelen Gods ontzaglijk zijn. » En zij zweeg dadelijk stil.

Ten vijven van den avond, kwamen de Zusters op nieuw haar vinden in hare kamer, om haar te helpen en te troosten. Moeder de Chantal was sterk uitgeput van krachten en de geneesheer bekende dat zij maar eenige uren meer te leven had. Eene harer geestelijke kinderen naderde haar en vroeg of zij veel leed: O! zeker lijd ik veel, brave Medezuster, antwoordde zij; doch wat is dat te vergelijken bij hetgeen Jesus uit liefde voor mij geleden heeft? » Pater de Lingendes zegde haar: « Mijne Moeder, mogelijk hebt gij nog niet genoegzaam aan de goedheid Gods gedacht? Zie, Hij is het die, in zijne liefde, ons het leven gegeven heeft, en Hij is het ook die het ons tegenwoordig terug vraagt. » « O! wat troostelijke woorden zijn dat! » fezelde zij.

Men stelde haar alsdan in de linker hand eene brandende gewijde keers; zij nam in hare rechtere het kruisbeeld en het zakje welk zij gedurig aan haren hals droeg, en waar hare geloofsbelijdenis, hare beloften en de laatste raden van Sint Franciscus de Sales in besloten waren; en, alzoo opgeschikt, luisterde zij, gezeten op haar bed, naar de gebeden der stervenden die de Zusters andermaal lazen. Toen zij geëindigd waren, verzuchtte zij een weinig. « Mijne Moeder, zegde haar pater de Lingendes, het groot lijden dat u thans ten deele valt, geeft u te kennen dat gij welhaast uit dit leven scheiden zult. Verlangt gij om naar den hemel te gaan? — Ja zeker, achtbare Pater, bovendien ga ik er zoo seffens naartoe. » Die woorden uitsprekende, zegde zij nog driemaal: « Jesus, Jesus, Jesus, » en gaf den geest. De wijzers van het uurwerk stonden op half zeven van den avond. 't Was den 13 December 1641, een vrijdag.

Binst dat moeder de Chantal aan 't sterven was, had iemand haar gevraagd: « Meent gij dat, na uwe dood,

Sint Franciscus de Sales u zal te gemoet komen? — Ja, zeker, had zij geantwoord, ik koestere die zoete hope, want hij heeft het mij beloofd. »

Zij vergiste zich niet. Toen zij het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, ging Sint Franciscus de Sales haar te gemoet. Hij was de engel dien God zond om die schoone ziel naar den hemel te geleiden. Sint Vincentius a Paulo, die beide Heiligen goed gekend had, zag die wonderbare bejegening. Luisteren wij naar zijne woorden.

« Ik twijfele geenszins, schrijft Sint Vincentius a Paulo, of God zal eens de heiligheid van moeder de Chantal doen kennen; wat zeg ik, reeds aan vele menschen en onder anderen aan mij heeft Hij te verstaan gegeven, dat die deugdelijke ziel met het geluk des hemels begunstigd is.

» Toen ik de dood van moeder de Chantal vernam, stelde ik mij zoo seffens aan 't bidden tot hare zielelaafnis, en zie, oogenblikkelijk werd ik in de lucht een kleinen vuurbol die zich bij een nog grooteren en schitterender ging vervoegen gewaar. Ik verstond dadelijk, met Gods gratie, dat die kleine vuurbol de ziel was van de eerbiedwaardige moeder de Chantal, en die grootere de ziel van Sint Franciscus de Sales, wien God geboden had de Stichtster der Visitatie bij haar overlijden tegen te gaan en naar den hemel te geleiden.

» Wat meer is, toen ik, vreezende dat zij mogelijk aan Gods rechtveerdigheid, nog iets of wat zou te betalen hebben, voor haar, onmiddelijk na haar afsterven, de mis las, had ik andermaal hetzelfde vizioen, en zag dezelfde vuurbollen, die ik vroeger gezien had, elkander te gemoet gaan: hetgeen mij deed besluiten dat moeder de Chantal reeds in den hemel was, en geene gebeden van noode had. Dat geloove ik vastelijk, om reden dat ik nooit met eenige andere vizioenen begunstigd geweest ben, en niet kan begrijpen dat er hier bedrog zou onder

zijn. Tot bevestiging van dien, heb ik dees stuk onder-teekend en er mijnen zegel op gedrukt (1). »

Sint Franciscus de Sales die moeder de Chantal te gemoet gaat, en Sint Vincentius a Paulo, die, aan den altaar staande, van die bejegening kennis krijgt, welk schoon en zielroerend schouwspel !!

Zoohaast onze Heilige den geest gegeven had, verhaastte zich mevrouw de Montmorency om haar de oogen te sluiten, en om hare voeten, die zij met hare tranen besproeide, te kussen. Zij drukte ook met eerbied hare lippen op den aanbiddelijken naam Jesus, dien moeder de Chantal boven haar hert gesneden had. Al de Zusters deden insgelijks. Men opende het zakje welk de Stichtster der Visitatie steeds aan haren hals droeg, en men las luidop, in het bijzijn harer eerbiedweerdige overblijfsels, de gebeden en de dankzeggingen die onze Heilige geschreven en met haar bloed onder-teekend had, de eenen te Dijon, op den altaar van Onze Vrouwe van Etang, de anderen te Saint Claude, te Annecy, te Parijs en te Lyon. Mevrouw de Montmorency gebood dat achtbaar lichaam te balsemen, en het gedurende twee dagen in de kapel, dichtbij de tralie van de koor, ten toon te stellen. Vele menschen kwamen het bezichtigen, en wedijverden om hetzelfde met paternosters en doeken aan te raken. Daarna beval de hertogin dien kostelijken schat dadelijk en heimelijk naar Annecy, waar moeder de Chantal begeerde nevens het lichaam van haren geestelijken Vader begraven te worden, te vervoeren.

Doch, tot haren troost, en tot troost van de nonnen van Moulins, hield zij het hert van moeder de Chantal achter, en deed het in eene rijke zilveren reliquieënkas, door engelen vastgehouden, zetten. Dat hert werd

(1) Pleitzaak der heiligverklaring van Sinte Chantal. — *Brief van Sint Vincentius a Paulo aan de Zusters der Visitatie.*

geplaatst op eenen autaar, in de kamer waar de Stichtster der Visitatie gestorven was, en dichtbij het bed waar zij het tijdelijke met het eeuwige op verwisseld had. De hertogin de Montmorency bracht daar uren en uren over in het gebed, en kustte met ingekeerdheid de arme koets waar dat heilig mensch den geest op gegeven had.

Dat bed bestaat nog. Het is in het klooster van Moulins, door de boozen onteerd, niet meer te vinden, noch ook in de kamer waar onze Heilige stierf, die geen kapel meer is. Het wordt bewaard te Nevers, waar de nonnen van Moulins, aldaar afgekomen, er groote zorg voor dragen; en het is onmogelijk hetzelfde te aanschouwen, 'k versta dien harden stroozak, die slechte matras, die grove deksels, zonder daarvan in de ziel diep aangedaan te zijn.

Alle doodbed spreekt aan 't herte van den toeschouwer. Doch het bed waar een heilig mensch op gestorven is, het bed dat getuige geweest is van zijn levendig geloof, van zijne vaste hope, van zijne brandende liefde, van zijne buitengewone ootmoedigheid, van zijne onge-meene zelfopoffering, dat bed, zeg ik, gaat voor iets stichtends door. Men nadert hetzelfde niet dan met eerbied, men verlaat het niet dan met de tranen in d'oogen; en mogelijk treft men nergens iets aan dat zoo schoon leert, hoe men leven en hoe men sterven moet.

Dijf-en-dertigste Hoofdstuk

Heiligverklaring van Sinte Chantal.

HET lichaam van Sinte Chantal kwam te Annecy aan den 30 December 1641. Van Moulins naar Lyon had men, op bevel van mevrouwe de Montmorency, heimelijk en haastig gereisd. Te Lyon was men bij nachte dwers door de stad getrokken, zonder dat de Zusters der Visitatie van dien doortocht kennis kregen. Doch, bij het uitgaan van Lyon, als men wat weg naar Savooie toe had afgelegd, oordeelden de afgeveerdigden van mevrouw de Montmorency dat zij zoo wakker niet meer moesten aanstappen, en dat zij zonder vaar of vreeze hun geheim mochten kenbaar maken. Dadelijk werd de reis in eene zegevierende intrede veranderd. Te Montluel, kwam het volk in groot getal naar de kapel der Visitatie, waar men die kostelijke overblijfsels had neergezet en waar men den nacht in 't gebed zou doorbrengen, geloopt. Te Belley, ging Mgr Camus, in zijn bisschoppelijk gewaad uitgedost, en vergezeld van vele geestelijken, het achtbaar gebeente van de eerbiedwaardige Stichtster der Visitatie te gemoet. Te Saint-Rambert, te Seissel en te Rumilly werd het gedrang nog grooter. Overal luidde men met de klokken, en werd de koor der kerken in 't zwart gekleed; bij geheel hoopen menschen verlieten de steden en de

dorpen, om de deftige moeder de Chantal eene laatste maal te groeten.

Doch nergens was er meer volk op de been dan te Annecy. Het lichaam werd plechtiglijk in de kerk van het eerste klooster der Visitatie gedragen, en de doodkist geopend, om de nieuwsgierigheid en de godvruchtige verlangens van de inwoners te voldoen. Een mirakel gaf dienzelfden dag te kennen, hoe heilig moeder de Chantal was. Zie, onder de menschen die naderden om de voeten van de Stichtster der Visitatie te kussen, sloop er een jonge vrijgeest in, die verre was van een stichtend leven te leiden. Welnu, op den oogenblik dat hij tewege was op die eerbiedwaardige overblijfsels zijne lippen te drukken, trok moeder de Chantal al met eens hare beenen in. Vele menschen waren van dat wonderwerk getuige, en verheugden zich grootelijks (1).

Nadat men aan het volk eenige dagen gegeven had om het heilig lichaam van moeder de Chantal met pater-nosters en andere voorwerpen aan te raken, werd dat achtbaar gebeente, welk in de kerk der Visitatie niet kon begraven worden, om reden dat men er verbeteringen aan deed, geplaatst in de sacristij, waar het omtrent één gansche jaar berustte (2). « Welnu, schrijft moeder de Chaugy, zoohaast het klooster van Annecy met dien kostelijken schat begunstigd was, hielden zoo seffens al de Zusters op van weenen, overtuigd dat, met het lichaam te bezitten van hare Moeder die de dood der rechtveerdigen gestorven was, zij eene gansch bijzondere voorspreekster bekomen hadden (3). »

Het beroemd vizioen van Sint Vincentius a Paulo,

(1) *Pleitzaak van heiligverklaring*, II boekdeel, bl. 309.

(2) Afschrift van de registers der griffie des bisdoms van Geneve. Begrafenis en teraardebestelling van de eerbiedwaardige moeder Joanna-Francisca Frémyot, gezegd de Chantal, eerste non en Stichtster van de Orde der Visitatie.

(3) *Gedenkschriften* van moeder de Chaugy, bladz. 294.

waar wij hierboven van gesproken hebben, werd welhaast gekend in al de kloosters der Orde, en hielp niet weinig om de tranen der nonnen af te drogen. Een ander vizioen waar, na de dood van moeder de Chantal, eene godvruchtige ziel mede begunstigd was, droeg ook veel bij om onder de geestelijke kinderen van de Stichtster der Visitatie alle neerslachtigheid weg te nemen.

Ook, toen moeder de Blonay, op het einde van het jaar, een plechtigen dienst deed zingen tot zielelaafnis van Sinte Chantal, gebod zij de kerk in 't wit en niet in 't zwart te kleeden, ook nog die met bloemen te versieren, willende te kennen geven dat, de heilige dood van de Stichtster der Visitatie ingezien, men eerder reden had om zich te verheugen dan om zich te bedroeven. Daarenboven sprak zij schoone aan Mgr Karel-August de Sales, opdat hij te dier gelegenheid een sermoen zou doen over de deugden van Sinte Chantal; hetgeen hij deed met groote behendigheid en buitengewonen ijver (1). Ondertusschen stelde men eene laatste hand aan de verbeteringen van de kerk, men bereidde het graf, en eindelijk, na zeven jaren wachters, kon de plechtige verplaatsing van de heilige overblijfsels van moeder de Chantal gebeuren. Den 11 December 1648, ging Mgr Karel-August de Sales, onlangs tot bisschop van Annecy gezalfd, het klooster der Visitatie binnen, en gebod dadelijk het achtbaar gebeente van Sinte Chantal, dat altijd in de sacristij berustende was, plechtiglijk rondom de kerk des kloosters te dragen en het vervolgens in de kapel van Sinte Lucia neer te zetten. Het graf, in marmeer, waar zij zou in gelegd worden, was zeer eenvoudig en droeg geen opschrift. Enkel had men het met eenig snijwerk, Sinte Chantal op haar doodbed verbeeldende, versierd (2).

(1) Leven van moeder de Blonay, XV hoofdstuk.

(2) *Omzendbrief* van moeder Favre de Charmette.

Vele personen meenden dat, na de dood van moeder de Chantal, de Visitatie, die haren bloei aan dat heilig mensch vooral verschuldigd was, aan 't kwijnen zou gaan. Doch zij hadden het mis, en welhaast werd het zonneklaar dat de Zusters der Visitatie op de voetstappen van hare deftige Moeder zouden blijven wandelen. Inderdaad, nauwelijks had Sinte Chantal het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, of al de kloosters der Orde lieten weten aan de geestelijke gemeente van Annecy, de bakermat waar zij uit gesproten waren, dat zij steeds met haar in goede betrekkingen zouden leven, en altijd den grootsten eerbied zouden hebben voor eene plaats waar de lichamen harer eerbiedwaardige Stichters berustende waren. Plechtige belofte die sedert drij eeuwen bestaat, en nog nooit gebroken is geweest.

En terzelfder tijd dat de inwendige geest der Orde aan 't groeien was, nam dezer uitwendige voortzetting meer en meer toe. Sinte Chantal had zes en tachtig kloosters achtergelaten : ieder jaar was van nieuwe stichtingen getuige. Op het einde der zeventiende eeuw, was het getal kloosters der Visitatie van zes en tachtig tot honderd en zes en veertig geklommen. Niet enkel waren er Visitatiën in Frankrijk, in Savooie, in Zwitserland, in Piémont, in Lorreinen, in Italië, maar ook nog in Sicilië, in Nederland, in Beieren, in Oostenrijk en in Polen. Vruchteloos wilde de achttiende eeuw dien bloei van de Visitatie tegenkanten, vruchteloos deed zij deze veel moeilijkheid aan, zij breidde zich van dag tot dag meer en meer uit, en ging zelfs zich nederzetten in Spanje, in Portugaal, in Engeland, in Rusland, in Azia en in Amerika.

De roem van Sinte Chantal ging met de uitbreiding van hare Orde gepaard. Ieder jaar sprak men van mirakelen die door de gebeden van onze Heilige bekomen geweest waren. Wonderbare genezingen hadden door

hare voorbedding plaats gehad te Rumilly, te Thonon, te Mamers, te Annecy, te Saumur, te Nevers, te Pignerol, te Saint-Amour, te Orléans, te la Roche en te Rome (1). Ongelukkiglijk was men niet bezorgd geweest om die schoone daden te boeken; ongelukkiglijk had men al de menschen laten sterven die Sinte Chantal goed gekend hadden, en die bijgevolg bekwaam zouden geweest zijn om van hare deugden getuigenis te geven. Zij, die zooveel gewerkt had om de heiligverklaring van den deftigen bisschop van Geneve te bekomen, vond niemand om de pleitzaak van hare zaligverklaring ter hand te nemen. De zeventiende eeuw was bijna ten einde, en men zou gezegd hebben dat de Visitatiën, zonder hare heilige Stichtster vergeten te hebben, weinig bekommerd waren om haar onder het getal der heiligen gesteld te zien.

Nogtans het was geheel anders. Niet alleen in de Visitatiën waar men haar den naam van Heilige gaf en heimelijk groote eere bewees; niet alleen te Annecy, waar talrijke pelgrims naar haar graf afkwamen; maar overal, in Frankrijk, in Italië, in Savooie, verlangde men naar den dag op welken hare kostelijke overblijfsels op de autaren zouden geplaatst worden. Wat was er dan oorzaak dat de pleitzaak van zaligverklaring der eerbiedwaardige moeder de Chantal gedurig verschoven werd?

Eene zonderlinge misgreep, die bij de theologanten en de kerkrechtsgeleerden grooten bijval kreeg, was de eenigste oorzaak van die schijnbare onverschilligheid. In 1634, zeven jaar vóór de dood van moeder de Chantal, had paus Urbanus VIII betrekkelijk de zaligverklaring van godminnende zielen een besluit, dat slecht verstaan geweest was, afgekondigd. Die wijze en voorzichtige Paus had van den eenen kant verboden een

(1) *Geschiedenis van Sinte Chantal*, door P. Beaufils.

openbaren eeredienst te geven aan menschen die door de Kerk nog niet zalig verklaard waren, en van den anderen kant had hij opgelegd aan de congregatie der Ritussen zich met de pleitzaak der zaligverklaring van personen die in geur van heiligheid gestorven waren niet meer bezig te houden, zoolang als er sedert hunne dood nog geen vijftig jaar verlopen was. Men was van gedacht dat dit besluit ook de bisschoppen raakte, en dat er hun insgelijks verboden was, eerder dan na vijftig jaar, de deugden en schoone daden van sommige personen rechterlijk te onderzoeken. Het was eene misgreep; want lichtelijk kan men begrijpen dat, met zoolang te wachten, er bijna geen getuigenverhoor meer mogelijk zoude geweest zijn, doordien dat de menschen die over het stichtend leven en de kostelijke dood van sommige christene helden of heldinnen moesten spreken, reeds uit deze wereld zouden gescheiden zijn. Ongelukkiglijk verstond men dat niet te dien tijde, en zoo kwam het dat de pleitzaak der zaligverklaring van vele dienaars en dienaressen Gods overal werd uitgesteld.

Ziedaar de reden waarom men zoolang wachtte om aan de zaligverklaring van moeder de Chantal te werken; ook, nauwelijks waren de vijftig jaren verlopen, of al de Visitatiën schreven brieven op brieven en deden pogingen met de macht, opdat hare eerbiedwaardige Stichtster onder het getal der Heiligen zou geplaatst worden. Niettemin was het enkel in 1715 dat, onder het toezicht van den bisschop van Geneve, men het rechterlijk onderzoek wegens de deugden en de mirakelen van Sinte Chantal, begon te Annecy. De gevolmachtigden begaven zich naar Dijon, naar Autun, naar Bourbilly; en, na de provincie Burgonje doorloopen te hebben, stelden zij zich op weg naar Moulins, Bourges en Parijs, om al wat het stichtend leven van moeder de Chantal aanging bijeen te rapen en na te zien. Terzelfder

tijd spaarden de beroemdste mannen van de christene wereld geene moeite, om te bekomen dat de Paus de heiligverklaring van de achtbare Stichtster der Visitatie zou doen. Onder de brieven welke te dien einde aan het zienlijk Opperhoofd der H. Kerk toegezonden wierden, treft men er vele aan die geschreven zijn door de machtigste vorsten van Europa, en een groot getal die opgesteld zijn door de kardinalen, de bisschoppen, de abten, de hoogeschoolen, de parlementen en de stadsbesturen van Frankrijk (1). Niet alleen de inboorlingen van Frankrijk en van Savooie, maar ook die van Italië, van Duitschland, van Zwitserland, van Polen, en van het eiland Malte wedijverden, om den lof van de eerbiedweerdige moeder de Chantal uit te spreken, en om te verkrijgen dat men, haar ter eere, autaren zou oprichten.

Het rechterlijk onderzoek gedaan door de bisschoppen eindigde in 1718, en het verslag daarvan werd naar Rome gedragen met het begin van 't jaar 1719. Doch schaars hadden de pleiters der zake dat verslag aan de congregatie der Ritussen behandigd, of men ondervond dadelijk dat die kwestie zonder zwaarigheid niet was. Men placht gemeenlijk te Rome niet dan op de verklaringen van ooggetuigen, die alles gezien hadden, tot de zaligverklaring van dettige personen over te gaan. Welnu, ten gevolge van de misgreep waar wij hierboven van gesproken hebben, waren er hier geen ooggetuigen meer. De apostolische gevolmachtigden, al hadden zij Savooie, Burgonje, Frankrijk en Italië sterk doorgekruist, moesten bekennen, ter uitzondering van drij of vier ouderlingen, niet dan de kinderen van dezen die moeder de Chantal gekend hadden ontmoet te hebben, en derhalve tot het invoeren der pleitzaak eener zaligverklaring geen genoegzame basis te hebben.

(1) Zie te Annecy de verzameling der a'schriften van al die brieven.

Die zwaarigheden waren oorzaak dat de kwestie der zaligverklaring van moeder de Chantal langen tijd onderbleef. Het was omtrent honderd jaar geleden dat zij het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, en de oogenblik op welken zij zou zalig verklaard worden, was nog altijd te komen. Men mocht spreken van hare heldhaftige deugden of er niet van spreken, hare wonderbare daden aanhalen of ze niet aanhalen, de zaken gingen niet vooruit.

Te midden van die moeilijkheden, waren de nonnen van Annecy en van de overige kloosters der Orde evenwel zonder troost niet. Zie, er wierd al met eens vereischt dat het graf van moeder de Chantal zou geopend worden, en dat men van haar eerbiedwaardig gebeente eene schriftelijke bekentenis zou doen. Diensvolgens, den 4ten December 1722, begaf zich Mgr de Rossillon de Bernex, bisschop van Geneve, vergezeld van de apostolische gevolmachtigden, naar de kapel van het eerste klooster der Visitatie van Annecy, en dáár, in de tegenwoordigheid van Hare dóorluchtigste Hoogheid Mevrouw de prinses Leonora-Philippina de Hesse-Rhinfelds-Rotembourg, zuster van Hare Koninklijke Hoogheid Mevrouw de prinses van Piémont, gebod hij, al de nonnen overeind staande achter het traliewerk der koor, den steen van het graf af te werpen (1). De looden kas waarin de kostelijke overblijfsels van moeder de Chantal berustende waren, was overdekt met eene kist van notelaren hout waar het volgende opschrift op te lezen stond :

(1) De volgende bijzonderheden zijn ontleend aan eenen omzendbrief toegestierd aan al de kloosters der Orde, den 2 Januari 1729, door moeder Francisca-Magdalena Favre de Charmette, overste van de Visitatie van Annecy.

ICI GIST LE CORPS

DE NOSTRE TRÈS-HONORÉE SOEUR JEANNE-FRANÇOISE FRÉMYOT,
FONDATRICE DES FILLES DE LA VISITATION SAINTE-MARIE,
ET PREMIÈRE RELIGIEUSE D'ICELUY ;
LAQUELLE EST DÉCÉDÉE AU MONASTÈRE DE MOULINS
LE TREIZIÈME DÉCEMBRE MIL SIX CENT QUARANTE ET UN,
A SEPT HEURES DU SOIR, JOUR DE SAINTE LUCIE.

HIER LIGT BEGRAVEN HET LICHAAM

VAN ONZE HOOGGEËERDE ZUSTER JOANNA-FRANCISCA FRÉMYOT,
STICHTSTER DER ZUSTERS VAN DE VISITATIE SINTE-MARIA,
EN EERSTE NON VAN DIE ORDE ;
DEWELKE OVERLEDEN IS IN HET KLOOSTER VAN MOULINS
DEN DERTIENDEN DECEMBER 'T JAAR ONZES HEEREN
DUIZEND ZES HONDERD EN EEN EN VEERTIG,
OM ZEVEN URE 'S AVONDS, WEZENDE DE FEESTDAG VAN
SINTE LUCIA.

Hoe zwaar ook deze kist weegde, wilden de nonnen niet dat eenige vreemdelingen die zouden dragen, en, enkel geholpen door haren biechtvader, stelden zij dezelve op hare schouders, en kwamen er naar de kapittelzaal mede af.

Dáár, zegde Mgr van Geneve aan eenen dienaar de looden kist te openen; en alsdan, schrijft moeder Favre de Charmette, « ontwaarden wij onze eerbiedwaardige Stichtster, die met ons heilig habijt bekleed was, eenen paternoster aan de zijde liggen had en een kruisbeeld op haar hert droeg. Haar nonnenkleed, waar eenige plekken, door de natheid des grafs veroorzaakt, op te bespeuren stonden, was ongehinderd. Het hoofd van onze achtbare Moeder prijkte met eene kroon die hare frischheid nog behouden had. In geheel haren persoon

kwam er niets verward voor. Men kon haar gemakkelijk herkennen. Haar deftig en heilig wezen boezemde ons eerbied en achtinge in, en wij dankten God, omdat Hij ons met dien kostelijken schat begunstigd had. Beneden de handen van de eerweerde dienseresse Gods, zagen wij een doosje, dat op twee verschillende plaatsen met den zegel van de Visitatie toegemaakt was, hangen. Men opende dat doosje, en men trof er eenige schriften aan, die ongetwijfeld deze waren waar er in het Leven van dat achtbaar mensch van gesproken is, en waarvan men gezegd heeft dat zij gevraagd had om met die papieren begraven te worden. Die bladen waren zoo versleten, dat het ons onmogelijk was die te lezen.

Toen de nonnen langen tijd hare heilige Stichtster grooten eerbied bewezen hadden, legde de bisschop haar op heen te gaan, en, vergezeld van de apostolische gevolmachtigden en van eenige andere beroemde mannen, ging hij tot de kerkwettige herkenning van het eerbiedwaardig gebeente over, en deed alles gereed maken om, in afwachtinge dat de Paus het op de autaren zou stellen, hetzelfde wederom te begraven. Eene nieuwe looden kas, met wit armozijn bezet, waar men eene kist van notelaren hout op timmerde, werd verveerdigd, en men stond toe aan de Zusters der Visitatie hare welbeminde Moeder in versche nonnenkleederen uit te dossen. De stoffe daarvan hadden zij zelve gesponnen en geverfd, en geheel het costuum van hare geestelijke Moeder hadden zij eigenhandig gemaakt, behalve nogtans den sluier, die door Hare doorluchtigste Hoogheid Mevrouw de prinses genaaid werd.

Aldus opgeschikt, werd onze Heilige, met haar zilveren kruis aan den hals, met een crucifix tusschen de handen, met eene kroon op het hoofd, nog eenige oogenblikken ten toon gesteld. Geene pen kan beschrijven, hoe groot de ingekeerdheid, de zedigheid en de

blijdschap waren van de nonnen die dichtbij de kostelijke overblijfsels van hare teergeliefde Moeder knielden, en die haar gedurig smeekten om in hare kloekmoedigheid, in haar vast geloof, in hare vurige liefde en in hare onderwerping aan den wille Gods te mogen deelen. Enkel was men droevig, omdat al de geestelijke kinderen van moeder de Chantal daar niet tegenwoordig waren, en omdat de tijd nog niet gekomen was om die achtbare reliquieën zegepralend op den altaar te dragen. Ofschoon zij hoopten hare verlangens welhaast voldaan te zien, zou de zaligverklaring van moeder de Chantal maar verscheidene jaren later geschieden, en weinigen harer zouden leven als de gelukkige dag, waar zij zoo sterk naar trachtten, zou aanbreken.

De pleitzaak der zaligverklaring ging niet vooruit. De jaren verliepen, de zwarigheden vermeerderden, de hope van te gelukken in zijne pogingen verminderde. De honderdste verjaardag van de dood van Sinte Chantal (13 December 1741) naderde, zonder dat de Zusters der Visitatie hare welbeminde Moeder onder het getal der Heiligen gesteld zagen, zonder dat de geloovigen haar de gevoelens van eerbied, van betrouwen en van liefde, waar zij te haren opzichte mede vervuld waren, in 't openbaar mochten te kennen geven, zoodanig dat men vreesde de zake der zaligverklaring van moeder de Chantal te zien onderblijven.

Niettemin God had vastgesteld de verheerlijking van zijne deftige dienaars niet langer te doen afwachten. In 1740, was een hoogst behendig en vernuftig man op den troon van Sint Pieter geklommen, een man die bezig was met een grondig werk in vijf boekdeelen betrekkelijk de zalig- en de heiligverklaring der eerbiedweerdige dienaars en dienaressen Gods te schrijven, en die alom om de gewichtige ambten die hij bij het hof van Rome had uitgeoefend bekend was. Die man heette

de kardinaal Lambertini en werd onder den naam van Benedictus XIV tot Paus uitgeroepen. Welnu, nauwelijks is hij gelast de gansche H. Kerk te bestieren, of hij drijft de pleitzaak der zaligverklaring van Sinte Chantal sterk aan, weet alles goed te onderzoeken en na te zien, en kondigt eindelijk, in 1751, een besluit af, waardoor hij aan de gansche katholieke wereld laat weten, dat de achtbare moeder de Chantal plechtiglijk onder het getal der gelukzaligen gesteld is (1).

De plechtigheid van de zaligverklaring van Sinte Chantal had plaats op Sint-Pieters te Rome, den 21 November 1751, met grooten luister en buitengewone praal. De beeltenis van de Stichtster der Visitatie was gesteld geweest te midden van den schoonen straalkrans waar de predikstoel door bekroond is, in het welsel der kerk. Twee aanzienlijke schilderijen verbeeldende, de eene Sint Franciscus de Sales, de andere Sint Vincentius a Paulo, stonden aan den rechter en den linker kant van die beeltenis te prijken, en waren oorzaak dat iedereen den lof uitsprak van die twee beroemde Heiligen, welke binst hun sterfelijk leven tot bestierders van de gelukzalige gediend hadden, en wien zij grootendeels de eere van hare zegepraal verschuldigd was. Boven de voornaamste ingangsdeur der domkerk, had men een der bijzonderste mirakelen van Sinte Chantal, ik wil zeggen de genezing van Clara de Rossi, die te Rome zelf, eenige jaren te voren geschied was, geschilderd. Met den vroegen morgen van den dag op welken de plechtigheid der zaligverklaring zou plaats

(1) Het besluit draagt het volgende opschrift: *Sanctissimi Domini nostri Benedicti Papæ XIV Decretum in causâ Gebennen, Beatificationis ven. servæ Dei J. Franciscæ Frémyot de Chantal, ordinis monialium a Visitatione sanctæ Mariæ nuncupatarum fundatricis. Editum die XXI Augusti MDCCLI, Romæ MDCCLI. Ex typographia reverendæ cameræ apostolicæ.*

hebben, kwamen de menschen met geheele benden naar de kerke geloopt, overtuigd dat, met die feest bij te wonen, zij sterk zouden opgewekt zijn om ongemeenen voortgang in de deugd te doen. De koning van Engeland, Jacob III, de afgezanten van al de katholieke volkeren, vele prinsen, en daarbij de kardinalen, de prelaten en de abten van Rome woonden die plechtigheid bij. Na de mis, ging Benedictus XIV, op zijne beurt, vóór de beeltenis der nieuwe gelukzalige, wie hij eene gansch bijzondere genegenheid toedroeg, knielen en bidden (1).

In al de gewesten der katholieke wereld waar er kloosters van de Visitatie bestonden, 'k versta in Frankrijk, in Savooie, in Italië, in Duitschland, in Polen, in Spanje, in Amerika, stelde men ter eere van de gelukzalige moeder de Chantal schoone feesten in. Om ons daar een gedacht van te maken, behooren wij enkel de *Omzendbrieven* van 't jaar 1752 te lezen. Dáár treft men aan, wat de geestelijke kinderen der Stichtster van de Visitatie al deden om hare welbeminde Moeder te verheerlijken.

De geestelijkheid van Frankrijk hield korts daarna eene algemeene zitting, en besloot eenpariglijk den Paus eenen brief toe te zenden, om hem te bedanken en ook om hem te smeeken, dat hij tot de heiligverklaring van de gelukzalige moeder de Chantal zou willen overgaan.

« Mogelijk zal men ons beschuldigen van in onze verlangens wat haastigheid te toonen, zegden de bisschoppen aan Benedictus XIV; doch als men de zaken goed overlegd, zal men moeten bekennen dat onze wenschen bescheiden en billijk zijn. Onze smeeking is te wel gemeend, om van de hand gewezen te wor-

(1) Verhaal van de plechtigheid der zaligverklaring van de eerbiedwaardige dienaarsshe Gods Joanna-Francisca Frémyot de Chantal, Stichtster van de Orde der Visitatie Sinte Maria, gevierd te Rome in de domkerk des Vatikaans, den 21 November 1751.

den. » « Zoo groot, voegden zij er bij, was de heldhaftigheid van die beroemde mevrouwe, zoo aanzienlijk de luister van hare voorbeelden en deugden, dat de Franschen sedert omtrent eene eeuw niet opgehouden hebben hare verheerlijking te vragen. Aan U, H. Vader, zijn wij thans naast God die verheerlijking verschuldigd, en al wat wij begeeren is, dat het U believen zou het werk door U begonnen voort te zetten, en ons welhaast met de heiligverklaring van de gelukzalige moeder de Chantal te begunstigen. Indien het waar is dat de tegenwoordige feesten, de Stichtster der Visitatie ter eere, met gansch bijzondere geestdrift gevierd zijn geweest, wat zal het dan niet zijn als die gelukzalige Moeder met den naam van Heilige zal gegroet worden? »

De bisschoppen van Frankrijk eindigden hunnen brief met die schoone woorden: « Wij twijfelen geenszins, H. Vader, of de gansche christene wereld deelt in onze manier van peizen, of de geheele christene wereld verlangt om de heiligverklaring van de Stichtster der Visitatie ten spoedigste te zien gebeuren. Doch 't zijn bijzonderlijk de Franschen, in wier Land de gelukzalige moeder de Chantal geboren is, en, als ik zeg de Franschen, 'k versta vooral hare medeburgers, hare bloedverwanten en hare vrienden die vurig begeeren den dag te zien aanbreken op welken er uit uwen mond zal gehoord worden dat de Stichtster der Visitatie onder het getal der Heiligen gesteld is (1). »

Doch, hoe groot ook de verlangens waren van den paus Benedictus XIV, hoe groot ook zijne werkzaamheid en zijn ijver voorkwamen, zou het hem niet gegeven zijn die heiligverklaring te doen. Hij had het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, als de gerechtelijke onder-

(1) *Brief* der geestelijkheid van Frankrijk aan den paus Benedictus XIV, om hem te vragen dat hij de gelukzalige moeder de Chantal zou willen heilig verklaren.

zoeken betrekkelijk de heiligverklaring van Sinte Chantal eindigden. 't Was zijn opvolger, Clemens XIII, die in 1767 het geluk had de katholieke wereld met de gansch bijzondere verheerlijking van de gelukzalige moeder de Chantal bekend te maken. Thans was de blijdschap der christene herten nog grooter dan in 1751, de geestdrift en de lofbetuigingen nog meerder. Een jaar lang wedijverden al de nonnen der Visitatie, om, hare heilige Moeder ter eere, de luisterrijkste en de zielroerendste feesten op te richten.

Eilaas! 't waren de laatste dagen van vreugd voor de Kerke van Frankrijk. Reeds begon men in de verte de voortekenen van een tempeest te ontwaren dat, over het katholiek Europa zwevende, na eenige jaren op de Kerke van Frankrijk zou losbersten en er veel onheilen veroorzaken. Het rustige Savooie was te dichtbij Frankrijk om in dezès wanorde niet te deelen. Nog had men den drij en twintigsten verjaardag der heiligverklaring van moeder de Chantal niet gevierd, toen reeds de nonnen van het eerste en het tweede klooster van Annecy verjaagd waren door het republikeinsche leger van 1793, de katholieke geestelijkheid verbannen of gekerkerd was, en schismatische priesters aangesteld waren in de kerken en diensvolgens belast met de bewaking der heilige lichamen van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal. Wat zou er van die kostelijke panden geworden, in een tijdstip waarop men de kerken van Frankrijk plunderde, en het heilig gebeente van onze apostels, van onze martelaars, van onze maagden in vuilnisplaatsen wierp? Vier godvruchtige inwoners van Annecy, welker namen verdienen gekend te worden, MM. Burquier, Amblet, Rochette en Belleydier, besloten die heilige reliquieën aan de onteering, die haar wachtte, te onttrekken. Diensvolgens haalden zij uit de begraafterkelder der nonnen van Sinte Clara twee lichamen, en

stelden ze in de plaats van die van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal, met zoo groote behendigheid, dat de schismatische geestelijkheid niet in staat was het bedrog te ontdekken (1). Op die wijze gingen de lichamen van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal van alle heiligschending vrij, en hadden het geluk binst die woelige tijden onder een schoon vloerwerk van het huis van M. Amblet te berusten.

Hun beider hert werd niet minder tegen de aanvallen der boozen beschut. Het hert van Sint Franciscus de Sales was te Lyon; dat van Sinte Chantal te Moulins. Toen Sint Franciscus de Sales uit dit leven scheidde, was men, om de verlangens der inwoners van Lyon te voldoen, verplicht geweest hun het hert van den deftigen bisschop van Geneve af te staan, zoo niet zouden zij nooit gedoogd hebben dat men met zijn eerbiedwaardig lichaam naar Annecy afreisde. Soortgelijke zake was gebeurd te Moulins, toen de achtbare Stichtster der Visitatie er den geest gaf; men was genoodzaakt geweest het hert van Sinte Chantal aan de Zusters der Visitatie van Parijs te behandigen, om reden dat moeder de Chantal het haar beloofd had. Welnu, toen de Omwenteling losbarst, begaven zich de nonnen van Lyon naar Venetië, alwaar zij met opene armen ontvangen wierden, en alwaar zij het geluk hadden een nieuw klooster en kapel te bouwen; 't was in die kapel dat zij onder eenen troonhemel in eene kristallijnen met gesteenten bezette reliquieënkas het hert van Sint Franciscus de Sales insloten en ter vereering van de katholieken stelden. Op hare beurt waren de Zusters van Moulins, te midden van dat schrikkelijk noodweer, verplicht geweest hare stad te verlaten, en enkel, als de tijden wat rustiger waren, kwamen zij

(1) *Verhaal van de overvoering der reliquieën van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal. Annecy, Burdet, 1826.*

wederom bijeen eerst te Charité-sur-Loire, en later te Nevers, vergezeld zijnde van het hert harer welbeminde Moeder, dat insgelijks in eene kristallijnen met goud bezette reliquieënkas berustte.

Dáár is het, te Venetië en te Nevers, dat men hedendaags die twee kostelijke panden aantreft. Na verloop van eenige jaren zijn de lichamen van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal aan 't uitdrogen gegaan; doch men zou zeggen dat hunne herten nog altijd even levendig zijn. Sedert twee eeuwen schijnen zij van hunne gevoeligheid nog niets verloren te hebben. Er leekt uit dat van Sint Franciscus de Sales, uit dat zoo zachtmoedig, zoo goed, zoo medelijdend hert, eene welriekende olie die wonder geschikt is, als men er een goed gebruik van maakt, om alle pijnen, en vooral die der ziele, te verzachten. Wat het hert van Sinte Chantal aangaat, God heeft het verheerlijkt op eene andere wijze; zie, dat hert, welk zoo sterk bemind en geleden heeft, zwelt somtijds op evenals een hert dat mistroostig is, en niet zelden, te weten dan als de H. Kerk groote vervolgingen heeft uit te staan, wordt het een hert dat staat om in tranen weg te smelten gelijk (1). Heilige en onsterfelijke reliquieën! verblijft steeds in de geestelijke gemeenten die op uwe kostelijkheid roemen, en stort over Frankrijk en over Italië, over de wereld en over de Kerk, de welriekendheid uit en het licht waar gij mede vervuld geweest zijt.

Nogtans de godvruchtige geloovigen waren droevig, omdat de lichamen van de twee heilige Stichters, van elkander verwijderd, in twee verschillende kerken berustende waren. In 1804, den 29 September, had Mgr de Méroville, oud-bisschop van Dijon, en thans

(1) Niet enkel bezit het klooster van Nevers het hert van Sinte Chantal, maar het houdt ook de twee oogen van de Stichtster der Visitatie in bewaring.

bisschop van Chambéry en van Geneve, ze voor de echte overblijfsels van voornoemde personen erkend, en, eenige jaren later, had Mgr de Sales, diens opvolger, die zich op 26 Mei 1816 opnieuw van de echtheid dier lichamen verzekerd had, toegelaten dat zij ter vereering der geloovigen gesteld wierden, het lichaam van Sint Franciscus de Sales in de hoofdkerk van Annecy, en dat van Sinte Chantal in de kerk van Sint Mauritius. 't Was iets troostelijks; doch daarmede wilde men zich niet vergenoegen. Ook, toen in 1824 het eerste klooster der Visitatie, door het toedoen van Mgr de Thiollaz, bisschop van Annecy, herbouwd werd, en deszelfs kapel in 1826, door de mildheid van de koningin van Sardinië, Maria-Christina, heropgericht was, eischte men dat de lichamen der twee deftige Stichters aan hunne geestelijke kinderen terug geschonken wierden. Dus werden zij in het bijzijn van den koning, van de koningin, van negen aartsbisschoppen, van vele bisschoppen, van meer dan vijf honderd priesters en van eene groote menigte volks, plechtiglijk naar de kapel der Visitatie gedragen. Het lichaam van Sint Franciscus de Sales is boven den hoogen altaar berustende, en dat van Sinte Chantal in de eerste kapel aan de rechterhand, dichtbij de koor der nonnen.

Dáár is het dat de eerbiedwaardige lichamen van die twee beroemde personen den troost van vele bedrukte menschen uitmaken, in afwachting dat zij den dag der algemeene verrijzenis zien aanbreken. Mogen zij steeds bij elkanderen verblijven, in de nederige kapel der Visitatie van Annecy! Mogen de boozen er nimmer eene heiligschendige hand op slaan! Moge de geest van Sint Franciscus de Sales en van Sinte Chantal ons altijd bezielen! Mogen wij tot den laatsten oogenblik van ons leven op de voetstappen van die twee vermaarde Heiligen wandelen, en nooit vergeten dat, naar hun

voorbeeld, wij gedurig de glorie Gods en de zaligheid van onze ziel behooren te betrachten en vóór oogen te hebben!!

EINDE VAN HET TWEEDE EN LAATSTE BOEKDEEL

INHOUDSTAFEL

Negentiende Hoofdstuk

	<i>blad.</i>
MET MOEDER VOLGENS DE GRATIE TE WORDEN, HOUDT SINTE CHANTAL NIET OP MOEDER TE ZIJN VOLGENS DE NATUUR. — HARE KINDEREN EN HARE KLEINKINDEREN.	5
1617. Hoe het met de kinderen van Mevrouw de Chantal, bij hare afreis naar het klooster, gelegen is	6
Hunne groote fortuin, die onder het behendig toezicht van Sinte Chantal, nog gedurig aangroeit	7
27 Mei. Dood van den vrijheer van Thorens	9
Droefheid van zijne jonge echtgenoot, Maria- Amata. — Hare pogingen om die te overmeesteren	10
7 September. Zij komt vóór den tijd in de kraam. — Hare heilige dood	13
Sinte Chantal bezwijkt bijna onder dien zwaren slag.	15
Hare aanhoudende doch wonderbare treu- righeid.	20

1618. Zij wordt ziek, van 't groot geweld dat zij zich aandoet om haar hertzeer te verduiken	21
1 Februari. Zij ontvangt Onzen Lieven Heer en de H. Olie. — Zij is wonderwerkelijk genezen	21
Sinte Chantal is hare tweede dochter, Francisca, niet minder genegen . . .	23
Zij zorgt voor derzelve opvoeding . . .	23
Beeltenis van die jonge dochter	24
Francisca blijft bij hare moeder wonen in het klooster, en vergezelt ze overal, zelfs op hare reizen	25
1619. Sint Franciscus de Sales en Sinte Chantal zijn er op uit, om die juffer in den echt te doen treden	27
Eerste gedacht van huwelijk met M. de Foras.	28
1620. Mevrouw de Chantal geeft de voorkeur aan den graaf de Toulangeon. — Schoone en verstandige brief van onze Heilige . .	30
Sinte Chantal maakt hare dochter, die tewege is den huwelijken staat aan te gaan, met wijze en zielroerende raden bekend.	33
Sint Franciscus de Sales zegent het huwelijk.	36
Juni. Terwijl dat Sinte Chantal pogingen doet om hare dochter een braven echtgenoot te bezorgen, spaart zij geene moeite om haren zoon eene deugdzame huisvrouw te verschaffen	36
Hoedanigheden en gebreken van Celsus- Benignus	37
1624. Sinte Chantal doet hem in den echt treden met Maria de Coulanges. — Merkweer- dige woorden van Celsus-Benignus te dier gelegenheid	40
Sinte Chantal patrones der moeders en der weezen	41

Twintigste Hoofdstuk

DE VISITATIE IS TOT EENE GEESTELIJKE ORDE ONDER DEN REGEL VAN SINT AUGUSTINUS GEMAAKT. — STICHTING VAN DE KLOOSTERS VAN MOULINS, VAN GRENOBEL, VAN BOURGES EN VAN PARIJS. — MOEDER ANGELICA ARNAULD VAN PORT-ROYAL VRAAGT OM IN DE VISITATIE AANVEERD TE WORDEN .	43
1617. Geschiedenis der moeilijke stichting van de Visitatie van Moulins door moeder de Bréhard	44
1618. Stichting van het klooster van Grenoble .	49
16 October. Sint Franciscus de Sales maakt de Visitatie tot geestelijke Orde, onder den regel van Sint Augustinus	51
17 October. Sinte Chantal reist naar Bourges af, en richt er een klooster op	52
1619. Van Bourges begeeft zij zich naar Parijs .	55
De kloosterlingen en de wereldlijke priesters vallen tegen de Orde der Visitatie uit. — Waarom zij alzoo handelen?	56
1 Mei. Stichting van het klooster van Parijs, die fel tegengekant wordt	57
10 Augustus. Sinte Chantal doet eene <i>retraite</i> , binst dewelke zij zich sterk opgewekt gevoelt om meer dan ooit zich zelve te verloochenen, enzich aan God alleen vast te kleven	61
Roep van jufvrouw Helena-Angelica Lhuillier	63
Met het uitzet van jufvrouw Lhuillier, koopt Sinte Chantal een huis. — Schoone en welgepaste woorden van Sint Franciscus de Sales	65
1619. De aankomst van de twee heilige Stichters te Parijs verwekt de grootste geestdrift onder de godvruchtige lieden	66
De geestelijke Orden der stad begeeren ook met hen in onderhandeling te treden.	

— Moeder Angelica Arnauld maakt kennis met Sinte Chantal	68
1619. Beeltenis van die beroemde abdis	68
Zij doet, onder het bestier van Sint Franciscus de Sales, gansch bijzonderen voortgang in de deugd	69
Zij is Moeder de Chantal uitermate genegen.	70
Zij verlangt om in de Visitatie aanveerd te worden	71
Sint Franciscus de Sales twijfelt, of hij hare verlangens mag voldoen	71
Sinte Chantal houdt aan, opdat men haar aanveerdé	72
1619. De bede van moeder Angelica Arnauld wordt niet verhoord; waarom?	74
Wie van beiden had het mis, ofwel Sint Franciscus de Sales, die dacht dat moeder Angelica Arnauld van Port-Royal niet bestemd was om non te worden in de Visitatie, ofwel Sinte Chantal, die van gevoelen was dat de abdis wél zou doen met haar klooster te verlaten om de Visitatie in te gaan?	75

Een-en-twintigste Hoofdstuk

NIEUWE STICHTINGEN. — SINTE CHANTAL VERLAAT PARIJS OM ZICH NAAR LYON TE BEGEVEN. — OP WEG, RICHT ZIJ HET KLOOSTER OP VAN DIJON. — LAATSTE SAMENKOMST VAN SINT FRANCISCUS DE SALES EN VAN SINTE CHANTAL	77
7 Juni 1620. Stichtinge van de Visitatie van Montferrand	79
21 Juli. Stichtinge van de Visitatie van Nevers	80
Heldhaftigheid van moeder de Monthoux	83
19 September. Stichtinge van het klooster van Orléans	84

1621. Stichting van het klooster van Valencia .	87
Sint Franciscus de Sales verzoekt Moeder de	
Chantal Parijs te verlaten	88
Sinte Chantal zegt hare medezusters vaarwel.	90
1622. Parijs uitgaande, legt zij moeder Angelica te	
Maubuisson een bezoek af	92
Zij begeeft zich ook in bedevaart naar het	
graf van de gelukzalige Maria der	
Menschwording, te Pontoise	93
3 Maart. Zij komt te Orléans aan.	93
Zij stelt zich op weg naar Bourges. — Won-	
derbare ootmoedigheid van zuster Anna-	
Maria Rosset.	94
Zij gaat naar Nevers	96
Vandaar reist zij af naar Moulins	97
Zij komt te Alonne aan. — Verrukkinge	
van zuster Rosset.	97
Zij begeeft zich naar Dijon. — Stichting	
van de Visitatie dier stad	98
9 November. Op zijne beurt, verlaat Sint Franciscus	
de Sales Annecy voor de laatste maal .	104
Te Belley, voorzegt hem eene Zuster zijne	
dood	106
Hij bezoekt te Valencia de beroemde zuster	
Maria de Valence	108
Hij komt naar Lyon weder. — Laatste samen-	
spraak met Sinte Chantal	109
Binst de laatste dagen van zijn leven, toont	
Sint Franciscus de Sales meer dan ooit,	
hoezeer hij de Orde der Visitatie	
genegen is	112
27 Dec. 1622. Zijne dood	114
Sinte Chantal is er op eene wonderbare	
wijze van verwittigd. — Hare droefheid.	114
1622. Zij geeft zich groote moeite, om te bekomen	
dat het lichaam van haren geestelijken	
Vader naar Annecy zou worden over-	
gebracht	117

Twee-en-twintigste Hoofdstuk

DE EERBIEDWEERDIGE MOEDER DE CHANTAL, ZICH AAN 'T HOOFD VAN DE ORDE ALLEEN BEVINDENDE, LAAT ZIEN DAT ZIJ HARER VERHEVENE ZENDING WEERDIG IS. — VOLLEDIGE EN BESTENDIGE INRICHTING DER VISITATIE	119
1623. Dadelijk na de dood van haar heiligen bestierder, stelt Sinte Chantal hare plannen met behendigheid en kloek- moedigheid vast	119
23 Mei. Zij legt, in overeenstemming met de regelen van hare Orde, haar ambt van overste neer	123
1 Juni. Zij wordt voor altijd tot overste herkozen. Zij weigert, langer dan drij jaar, het meester- schap over hare medezusters te voeren	124
Zij spaart geene moeite om hare Orde te doen groeien en bloeien. — Algemeene verga- dering der eerste moeders	126
Het opstellen van den <i>Costumenboek</i>	129
Verklaring van de regelen der Visitatie, gekend onder den naam van <i>Antwoorden</i> van Sinte Chantal. — Hoe men er in lukte dien boek bijeen te rapen. — Van welk nut hij is	131
Sinte Chantal weigert hare <i>Antwoorden</i> ter pers te laten gaan. — Hare wonderbare ootmoedigheid	134
<i>Samenspraken</i> van Sinte Chantal met hare medezusters, in kapittel vergaderd. — Eigenaardigheid van die <i>Samenspraken</i> ; hoe zij met die van Sint Franciscus de Sales in hoedanigheid verschillen	137
Waakzaamheid en standvastigheid van Sinte Chantal, om de misbruiken tegen te gaan.	138

1623. Twee of drij nuttige voorbeelden. — De herkiezing van moeder de Chatel, als overste van het klooster van Grenoble, wordt als strijdend met de regelen der Visitatie aanzien, en als dusdanig verbroken	138
Strafbare handelwijze van eene weldoenster te Moulins. — Brieven van Sinte Chantal, om die onverstandige mevrouwe te bekeeren	148
Afzetting van eene overste, die de regelen van de Visitatie niet onderhield	158
Moeder de Chantal mag te recht als Stichtster van eene Orde aanzien worden	160

Drij-en-twintigste Hoofdstuk

ALGEMEENE UITBREIDING VAN DE ORDE DER VISITATIE. — REIS VAN SINTE CHANTAL IN LORREINEN. — HOE LANGER HOE MEER DOET GOD DE HEILIGHEID VAN DE EERBIEDWEERDIGE STICHTSTER DER VISITATIE KENNEN	161
---	-----

1623. Hoe men het aan boord legde, om stichtingen te doen.	161
11 Mei. Stichtinge van het klooster van Marseille	162
8 Dec. 1623. Stichtinge van het klooster van Riom, in Auvergne.	163
Moeder de Bréchart komt, van wege den burgemeester en de gemeenteraadsheeren, veel moeilijkheden tegen	164
8 Dec. 1623. Roep van de gravin de Dalet	172
14 Jan. 1624. Stichtinge van het klooster van Chambéry	175
8 Maart. Stichtinge van het klooster van Avignon.	178
20 Augustus. Stichtinge van het klooster van Aix	181
8 November. Stichtinge van het klooster van Autun.	183

5 Aug. 1625. Stichtinge van het klooster van Evian	185
Stichtinge van het klooster van Rumilly .	186
1626. Moeder de Chantal reist af naar Lorreinen. —	
Bemerkenswaardige trek van gehoorzaamheid	186
Zij is met geestdrift onthaald te Besançon .	189
Zij vindt er Magdalena Adelaine weder. —	
Geschiedenis van die eenvoudige en heilige dochter	191
De aartsbisschop van Besançon verbiedt aan Moeder de Chantal een klooster der	
Visitatie op te richten, in zijne stad .	195
Aankomst van onze Heilige te Nancy . . .	197
Zij begeeft zich naar het hof. — Hoe zij er mejufvrouw d'Auvaine weet op te wekken, om het kloosterleven te aanveerden.	197
6 Mei. Stichtinge van het klooster van Pont-à-Mousson	198
Moeder de Chantal en de gelukzalige Pieter Fourrier	199
Ootmoedigheid van Sinte Chantal, middenin de eere die men haar in Lorreinen toezwaait	199

Vier-en-twintigste Hoofdstuk

REIS VAN SINTE CHANTAL NAAR ORLÉANS EN NAAR PARIJS.	
— WONDERBARE DEUGDEN WAAR DE OPKOMENDE KLOOSTERS DER VISITATIE BLIJKEN VAN GEVEN. .	201
1626. Moeder de Chantal legt haar ambt van overste van het klooster van Annecy neer. .	201
Zij wordt te Annecy door Moeder de Chatel vervangen	202
De Zusters van Orléans kiezen Moeder de Chantal tot overste van haar klooster .	202
1627. Zij vertrekt naar Orléans	202

18 September 1627. Op weg, sticht zij de Visitatie van Crémieux. — Uitmundend mirakel .	203
Zij bezoekt de Visitatie van Paray en die van Autun. — Steeds aangroeiende ootmoedigheid	204
Zij verklaart aan de Zusters van Orléans, dat zij tot hare overste niet mag aangesteld worden	208
Zij begeeft zich naar Parijs	208
Zij gebiedt er aan moeder de Bréhard haar ambt van overste neer te leggen. — Blinde gehoorzaamheid van moeder de Bréhard	209
1627. Stichtinge van verschillende kloosters, te Embrun, te Blois, te Bourg in Bresse, te Dol in Bretanje, te Lyon	210
Groote deugden in al de Visitatiën	211
Gehoorzaamheid	212
Armoede	214
17 September. Verstervinge en zelfopoffering	219
Liefde tot God. — Verrukkingen. — Opgetogenheden	220
Ootmoedigheid	226
Christene verknochtheid der Zusters tot elkander	228
Wat wonderbaar schouwspel het kloosterleven oplevert	232

Vijf-en-twintigste Hoofdstuk

ALGEMEENE PEST IN SAVOOÏE EN IN FRANKRIJK. — STAAT DER KLOOSTERS VAN DE VISITATIE GEDURENDE HET WOEDEN DER PEST	253
---	-----

1628. Algemeen gedacht over de pest. — Zij is iets schrikkelijkers dan al de geesels waar deze eeuw van te spreken weet	253
---	-----

1628. De pest in het klooster van Autun . . .	254
— — van Moulins . . .	255
— — van Paray . . .	256
— — van Montferrand . . .	257
— — van Lyon. . . .	259
— — van Valencia . . .	242
— — van Grenoble . . .	242
— — van Nevers . . .	243
— — van Crémieux . . .	244
— — van Crest. . . .	245
Moeder de Chantal is van dat droevig nieuws sterk aangedaan	247
Hare werkzaamheid, hare ootmoedigheid, hare liefde	248
Haar wordt er bevel gegeven dadelijk naar Annecy weder te keeren, zonder in een of ander van hare kloosters waar de pest woedt stil te staan.	249
Hare afreis	249
Hare schoone handelwijze, bij het voorbij- trekken van Autun	252
1629. De pest berst te Annecy los, kortst nadat zij teruggekomen is in deze stad. . . .	255
31 Mei. Zij wordt tot overste herkozen. . . .	256
Omzendbrief van Sinte Chantal aan hare geestelijke kinderen, wien zij zegde dat zij mogelijk een slachtoffer van de pest zijn zou	256
Hare liefdadigheid binst de pest	257
Hare gelatenheid in den wille Gods en hare gerustheid van gemoed	259
Het spijt haar, omdat zij en hare medezusters het klooster niet mogen verlaten om de pestlijders te troosten en te helpen . .	261
Zij werkt onrechtstreeks aan de stichtinge van het genootschap der Zusters van Liefde mede.	262

Zes-en-twintigste Hoofdstuk

DE EERBIEDWEEERDIGE MOEDER DE CHANTAL SPAART GEENE MOEITE OM DE HEILIGVERKLARING VAN SINT FRANCISCUS DE SALES TE BEKOMEN. — ALGEMEENE BEKEND- MAKING ZIJNER SCHRIFTEN. — OPENING VAN ZIJN GRAF	265
1630. Het volk neemt zijnen toevlucht tot Sint Franciscus de Sales, binst het woeden der pest	266
Sint Franciscus de Sales, komt de pestlijders ter hulpe	267
Hij wacht dien pijnlijken oogenblik niet af, om te toonen aan de wereld hoe groot zijn vermogen is bij God. — Vizioenen, wonderteekenen, talrijke bekend- makingen	269
Sinte Chantal vraagt, dat men al de schriften van Sint Franciscus de Sales zou uitgeven.	273
Zij doet al wat zij kan, opdat men zijn Leven zou beschrijven	276
Pogingen van Moeder de Chantal, om de heiligverklaring van Sint Franciscus de Sales te bekomen	277
Eerste rechterlijk onderzoek. — Zielroerende getuigenissen van Sinte Chantal, betrek- kelijk de deugden van Sint Franciscus de Sales	277
Tweede rechterlijk onderzoek	280
Opening van het graf van Sint Franciscus de Sales	282
In welken staat het lichaam bevonden wordt.	282
Het volk, hoogst verlangend om de eerbied- weerdige overblijfsels van zijn deftigen bisschop te zien, slaat de deur van de kapel aan stukken	283

1650. Ondertusschen, wat doet Sinte Chantal? .	283
Sint Franciscus de Sales neemt haar, terwijl zij vóór zijn graf is neergeknield, het hoofd vast	284
Talrijke lofredenen worden, dien achtbaren bisschop van Geneve ter eere, uitgespro- ken. — Sinte Chantal spreekt beter dan iemand van haar achtbaren geestelijken Vader	285

Zeven-en-twintigste Hoofdstuk

NIEUWE EN TALRIJKE STICHTINGEN IN FRANKRIJK. — DE VISITATIE WORDT GEKEND IN ITALIË EN IN ZWITSER- LAND. — DOOD VAN DEN EERWEERDEN HEER MICHEL FAVRE, EERSTEN BIECHTVADER VAN DE NONNEN DER VISITATIE	287
1630. Te rekenen van 1630 tot 1640, begint de geestdrift om monnik of non te worden, te herleven, in Frankrijk	287
De reeds bestaande Visitatiën worden met vele novicen bevolkt	287
1651. Uitbreiding van de Orde der Visitatie in Savooië	288
— in Burgonje	288
— in 't Vrije- Graafschap.	288
— in Lorreinen	290
— in Champagne	292
— in Normandië	294
— in Bretanje	297
— in Anjou en Touraine.	298
— in Poitou.	300
— in Auvergne	302
— in Languedoc	302
— in Provence	302

1631. Overal zijn de nieuwe stichtingen der Visitatie welkom	303
27 Mei 1632. Moeder de Chantal wordt opnieuw tot overste van het klooster van Annecy gekozen	305
1635. Moeder de Chantal is om die zoo rasche uitbreiding van hare Orde een weinigje verlegen	306
Hare schoone en wijze raden	306
Stichtinge van het klooster van Aoste	307
Stichtinge van het klooster van Freiburg, in Zwitserland	310
1634. Groote droefheid in al de huizen der Visitatie, ter gelegenheid van het overlijden van M. Michiel Favre, eersten biechtvader van de Orde.	312
Wie die achtbare priester was	315
25 Maart. Zijne heilige dood.	318
11 Juni. Stichtinge van het tweede klooster der Visitatie te Annecy	320

Acht-en-twintigste Hoofdstuk

DIENTEN BEWEZEN DOOR DE VISITATIE AAN DE ZIELEN EN AAN DE MAATSCHAPPIJ. — ROEP VAN MOEDER DE CHAUGY	325
---	-----

Waartoe de besloten kloosters dienen. — Hoezeer zich de wereldlingen betrekkelijk dat punt misgrijpen,	325
Voornaamste diensten bewezen door de Visitatie aan de zielen en aan de maatschappij	324
Verachtinge der rijkdommen, der eere en der vermaken van de wereld	324
Aanhoudend gebed en zelfopoffering	324
Liefdadigheid jegens den arme	332
IJver voor de zielezaligheid der rijken	335

De koningen, de koninginnen, dichtbij de tralië der spreekkamers van de Visitatie	337
Roep van jufvrouw de la Fayette.	338
De bedrukten zoeken eene schuilplaats bij de Zusters der Visitatie.	343
Hervorming van verscheidene kloosters door de Zusters der Visitatie.	346
Briefwisseling der Zusters van de Visitatie met een groot getal ootmoedige zielen	348
Sinte Chantal heeft zooveel brieven te wisselen, dat zij verplicht is zich eene geheimschrijfster te bezorgen	349
Roep van moeder de Chaugy	350

Negen-en-twintigste Hoofdstuk

DE KOSTSCHOLEN DER VISITATIE.	357
Vreemde oorsprong der kostscholen	357
Verschillige oorzaken van den toeloop van kostgangsters naar de Visitatie	359
Sint Franciscus de Sales staat in beraad, of hij al die kinderen aanveerden zal, en stelt eindelijk zijne plannen vast	360
Eerste leerlingen van de Visitatie, Francisca de Chantal en Anna Colin	361
Costuum, dat iets van de kleeding der non en iets van die der wereld heeft	362
Men is de voordeelen der kostscholen gewaar.	
— Sinte Chantal staat deze sterk voor	364
Eerste vruchten van de opvoeding der Visitatie	365
Men vormt er niet enkel het hert, maar ook den geest	367
Voortgang der kostscholen	373
Hoezeer eene non bekwaam is, om de jonkvrouwen eene goede opvoeding te verschaffen	374

Hoezeer de eenzame kloosters aan het herte van de kostgangsters spreken, om het tot God te keeren	373
Hoe vriendelijk en hoe eenvoudig de opvoe- ding der Visitatie voorkomt	376
De opvoeding der Visitatie mag voor een toonbeeld van ware en grondige opvoe- ding doorgaan	377

Dertigste Hoofdstuk

DE EERBIEDWEERDIGE MOEDER DE CHANTAL HOUDT ZICH, TOT HAAR LAATSTEN SNIK, MET HET WELZIJN HARER KINDEREN EN KLEINKINDEREN BEZIG	379
--	-----

De twee moederschappen. — Sinte Chantal voorbeeld van beide moederschappen	380
Teedere genegenheid van Sinte Chantal voor hare dochter Francisca	381
Hare blijdschap, telkens als zij verneemt dat hare dochter een kind gelukkig ter wereld heeft gebracht	382
Hare vrees, dat Francisca zich door de eere en de vermaken der wereld late verleiden	384
Hare wijze raden aan hare onbedachtzame dochter	385
Sinte Chantal schoon voorbeeld der moeders. Zij heeft weinige mirakelen verricht; maar zij heeft ze bijna allen ten voordeele van hare kinderen en kleinkinderen gedaan.	389
Hoezeer Moeder de Chantal voor haren zoon Celsus-Benignus zorg draagt.	390
Hoezeer zij hare jonge schoondochter, Maria de Coulanges, genegen is	390
Gevaarlijke vrienden van Celsus-Benignus. — Zijne tweestrijden	392
Heldhaftig besluit van Moeder de Chantal	394

1627. Celsus-Benignus vertrekt naar het leger. —	
Zijne dood	393
Droefheid van zijne moeder. — Hare bedrukt-	
heid is zoo groot, dat men vreest haar uit	
het leven te zien scheiden	398
Zij doet haar uiterste best, om de jonge	
weduwe de Chantal te troosten	400
1632. Dood van Maria de Coulanges	403
Buitengewone neerslachtigheid van Moeder	
de Chantal	404
Dood van mijnheer de Toulangeon	404
Francisca, over van verdriet, loopt naar hare	
moeder	405
Moeder de Chantal is om het toekomstige	
welzijn van de kleine wees van haren	
zoon, Maria de Chantal, die later de	
markgravin de Sévigné heette, sterk	
bekommerd	406
Onze Heilige schrijft, vooral na de dood van	
hare dochter Francisca, aan M. en M ^{we}	
de Coulanges, zielroerende brieven, opdat	
zij voor de kleine wees zouden zorg	
dragen	407
1634. Wijs besluit genomen door den familieraad.	409
Sinte Chantal kwijt tot den laatsten oogen-	
blik van haar leven hare plichten van	
moeder	410

Een-en-dertigste Hoofdstuk

REIS VAN SINTE CHANTAL NAAR PARIJS. — ZIJ BEZOECT	
BIJNA AL DE VISITATIËN VAN FRANKRIJK. — ALGE-	
MEENE STAAT VAN DE ORDE.	413

1635. Men is om die zoo rasche uitbreiding van de	
Visitatie sterk bekommerd, en men ver-	
langt dat, na de dood van Sinte Chantal,	

er eene algemeene overste zou worden aangesteld	415
1635. De zake wordt door sommige bisschoppen, die te Parijs vergaderd waren, onderzocht	414
19 Mei. Sinte Chantal gaat, na haar ambt van overste neergelegd te hebben, die kerkvoogden vinden	415
26 Juli 1635. Vergadering der bisschoppen, in de spreekkamer der Visitatie	416
Ootmoedigheid en manhaftigheid van onze Heilige, die de inzichten van Sint Franciscus de Sales uitlegt	417
Al de bisschoppen zijn van haar gedacht	417
Die zake beslecht zijnde, bezoekt Sinte Chantal al de kloosters van hare Orde	418
September. Zij begint met Melun, Montargis, Blois, Orléans en Tours te bezoeken	419
De ziekte en de winter dwingen haar hare reize te onderbreken; zij komt naar Parijs weder.	419
Hare schoone woorden, betrekkelijk de eendracht die tusschen Annecy en al de overige kloosters der Orde bestaan moet.	419
De Zusters van Parijs nemen de gelegenheid waar, om haar te vragen te willen toestaan dat, na hare dood, haar hert te Parijs zou rusten. — Die pogingen lukken haar.	420
April 1636. Met de lente, stelt Sinte Chantal zich wederom op weg, en bezoekt achtereenvolgens het landschap van Champagne .	421
— van Burgonje	424
— van Lyon	427
— van Avignon	429
— van Provence	430
In staat niet zijnde om al de Visitatiën van Provence te bezoeken, roept zij te Aix de oversten van dit gewest bijeen . . .	435

1636. Raden van onze Heilige aan de oversten .	454
Aandoening van dezen, toen zij met hare Stichtster in onderhandelinge treden .	434
Sinte Chantal begeeft zich in Languedoc, om de Visitatie van Montpellier een bezoek af te leggen	455
Augustus. Zij staat eenige oogenblikken stil te Avignon	456
Hare werkzaamheid en hare deugd binst die lange reis	457
Hare ootmoedigheid en hare versterving .	438
Hare vereeniging met God	459
Hare vlamme en zielroerende aanspraken, betrekkelijk de gehoorzaamheid, de armoede, de liefde tot God	439
Hare moederlijke genegenheid voor al hare geestelijke kinderen	442
Men laat haar weten, dat zij dadelijk naar Annecy zou wederkeeren	445

Twee-en-dertigste Hoofdstuk

LAATSTE BEPROEVINGEN VAN SINTE CHANTAL. — HARE INWENDIGE DORHEDEN. — DOOD VAN MOEDER DE CHATEL, VAN MOEDER FAVRE, VAN MOEDER DE BRÉ- CHARD. — STICHTINGE VAN HET KLOOSTER VAN TURIN.	445
1637. De zieltoging van Sinte Chantal begint. — Negen jaar lang, weet zij daarvan te spreken	446
Sinte Chantal wordt met de beteekenis en de voordeelen van die zieltoging wonder- werkelyk bekend gemaakt	446
Beschrijving van hare inwendige dorheden .	448
Middenin die groote pijnen, komt zij voort- durend vroolijk en vriendelyk voor .	452
1637. Om te genezen van hare geestelijke kwaal, oefent zij sterk de gehoorzaamheid .	455

1637. Buitengewone ondervindinge van moeder de Chatel, overste van Sinte Chantal . . .	453
Met die pijnen van den geest, gaan ongemeene smerten des herten gepaard . . .	454
14 Juni. Dood van moeder Favre. . .	454
22 October. — van moeder de Chatel . .	456
18 November. — van moeder de Bréhard .	459
Sinte Chantal wordt tot overste herkozen .	461
Ernstige en grondige woorden, die zij tegen de nonnen te dier gelegenheid spreekt .	461
De koningin Anna van Oostenrijk, bevrucht zijnde, vraagt haar dat zij voor haar zou willen bidden. — Ootmoedigheid van onze Heilige	463
De bloei der Visitatie blijft voortduren. — Stichtinge van de kloosters van Amiens, van Bordeaux, Bayonne, Albi, Pignerol en van Nice	463
1638. De stichtinge van de Visitatie van Turin, waar men sedert twintig jaar sterk naar trachtte, wordt altijd verschoven . .	464
Sinte Chantal stelt zich eindelijk op weg, om dat belangrijk werk af te doen . . .	465
Hare reis. — Met welke onzeglijke geestdrift zij overal onthaald wordt	465
30 September. Zij trekt Turin binnen, en sticht er een klooster van hare Orde	469
1639. De oorlog berst los. — Sinte Chantal wordt naar Annecy teruggeroepen. — Gevaren die de Visitatiën van Turin en van Pignerol loopen. — Verlegenheid van onze Heilige.	470
Edelmoedige deugd van zuster Joanna-Benigna Gojos	472
1640. Stichtinge van een klooster van Lazaristen, te Annecy	473
Dood van Mgr Andreas Frémyot	474
11 Mei 1641. Sinte Chantal legt haar ambt van	

overste neer. — Zij ziet voor altijd van alle meesterschap af. — Haar vaarwelzeggen	474
1641. Moeder de Blonay wordt gekozen om Sinte Chantal te vervangen	475
Ootmoedige woordenwisseling tusschen moeder de Blonay en Moeder de Chantal.	476
De bisschop trekt zich de zake aan, en wil dat men aan de Stichtster der Visitatie alle vrijheid late, om zich te vernederen en klein te achten	479
Moeder de Chantal klimt tot een zoo hoogen trap van volmaaktheid, dat men vreest haar welhaast uit dit leven te zien scheiden	479

Drij-en-dertigste Hoofdstuk

BEELTENIS VAN SINTE CHANTAL	481
1641. Echte beeltenis van Sinte Chantal	481
Haar portret vergeleken bij dat van Sinte Theresia	482
Waarin die twee beroemde Heiligen elkander gelijk zijn. — Waarin zij met elkander verschillen	482
Sinte Chantal is een vernuftig mensch	483
Sinte Chantal is eene kloekmoedige ziel	483
De schoonste deugden gaan in haar met de zeldzaamste hoedanigheden gepaard	483
Haar geloof.	485
Hare hope	487
Hare liefde tot God	487
Hare teedere godsvrucht	490
Hare devotie tot het H. Sacrament des Autaars	491
Hare genegenheid tot Onze Lieve Vrouwe	493
Hare verkleefdheid aan de H. Kerke	495

1641. Hare overgroote ootmoedigheid, te midden van de lasteringen die haar ten deele vallen	495
Hare nog wonderbaarder ootmoedigheid, middenin de eere die men haar toezwaait	496
Hare versterving en hare armoede.	499
Hare vroolijkheid en hare vriendelijkheid	501
Haar aanhoudende voortgang in de deugd	502
Op haar aangezicht, staat er iets hemelsch te lezen	503
Al de tijdgenooten van Sinte Chantal zijn eens om haar te verheffen	503
Sint Franciscus de Sales ziet die schoone zon opgaan, en is over van verwonderinge	505
Sint Vincentius a Paulo woont het dalen van die flikkerende sterre bij, en komt nog meer verrukt voor	505

Vier-en-dertigste Hoofdstuk

DOOD VAN SINTE CHANTAL. — MEVROUW DE MONTMORENCY HELPT HAAR HET TIJDELIJKE MET HET EEUWIGE VERWISSELEN	507
1641. God staat aan mevrouw de Montmorency toe, dat zij de oogen van Sinte Chantal sluite	507
Wie mevrouw de Montmorency was	507
Hare overgroote droefheid bij het afsterven van haren man	509
Hare aangroeiende volmaaktheid. — Zij is van gedacht het nonnenkleed aan te trekken in de Visitatie	510
Zij begeert dat kleed te ontvangen uit de handen van Sinte Chantal	512
28 Juli. Vaarwelzeggen van Sinte Chantal, op den oogenblik dat zij Annecy voor altijd verlaat.	513

9 Augustus 1641. Zij komt te Moulins aan. — Hare wijze raden aan mevrouw de Montmorency	515
De koningin Anna van Oostenrijk verlangt, om Moeder de Chantal te zien	517
Onze Heilige begeeft zich naar Saint-Germain, zegent het jonge kind Lodewijk XIV, en reist vandaar af naar Parijs	517
Met welke geestdrift, zij te Parijs onthaald wordt. — Eenieder tracht haar met zijnen paternoster aan te raken	517
Hare laatste samenspraak met Sint Vincentius a Paulo	518
Hier eindigt hare zieltoging. — Zij is over van blijdschap gedurende de drij laatste maanden van haar leven	519
Zij bezoekt moeder Angelica te Port-Royal	519
11 November. Zij neemt haar afscheid van de Visitatie van Parijs. — Zij doorkruist Melun en Montargis. — Schoone spreuk van onze Heilige	520
Te Nevers wordt zij onpasselijk	521
8 December. Te Moulins, is zij verplicht zich te bed te leggen	522
Al de Zusters van 't klooster zijn, om de pijnlijke gesteldheid van Moeder de Chantal, sterk bekommerd.	522
Mevrouw de Montmorency is bereid haar leven ten beste te geven, om te bekomen dat de Stichtster der Visitatie gezond worde	523
12 December. Zij ontvangt Onzen Lieven Heer als reisgeld	523
Zij zegt hare medezusters vaarwel, geeft haar hare laatste vermaningen en uiterste raden	524
Haar wordt het H. Oliesel bediend. — Zij zegent hare geestelijke dochters	527

15 December 1641. Hare laatste woorden. — Zij sterft, drijmaal den naam van Jesus uitsprekende	527
Vizioen van Sint Vincentius a Paulo. — Hij ziet de ziel van Sinte Chantal, onder de gedaante vaa eenen vuurbol, ten hemel varen	530
Neerslachtigheid van de Zusters van Moulins, en van mevrouwe de Montmorency	531
Uit gehoorzaamheid, gedooft zij dat men met het lichaam van Sinte Chantal naar Annecy vertrekke, maar wil niet toelaten dat men het herte van de Stichtster der Visitatie medeneme.	531
Mevrouw de Montmorency maakt de kamer, waar onze Heilige gestorven is, tot eene verlichte kapel	531
Waar men hedendaags het doodbed van Sinte Chantal aantreft	532

Vijf-en-dertigste Hoofdstuk

HEILIGVERKLARING VAN SINTE CHANTAL	533
--	-----

30 December 1641. Hoe het lichaam van Sinte Chantal te Annecy onthaald werd. — Een mirakel geeft, den dag zelven van de begrafenis dier eerbiedweerdige overblijfsels, de heiligheid van Moeder de Chantal te kennen	534
Overall spreekt men van Moeder de Chantal, en van hare Orde, met gansch bijzondere lof	535
Ondertusschen gaat de zeventiende eeuw ten einde, zonder dat er sprake zij van de heiligverklaring van Sinte Chantal. — Waarbij kwam dat?	537
Onverstaanbare misgreep der godgeleerden en der kerkrechtsgeleerden	537

1718. Eindelijk wordt de kwestie der heiligverklaring van Moeder de Chantal op het tapijt gebracht	538
Moeilikheden waar die pleitzaak aan gelegenheid geeft	539
1722. Men eischt, dat het graf van Sinte Chantal geopend worde	540
In welken staat het heilig lichaam bevonden wordt	541
Blijdschap der Zusters. — Hare spijt, omdat hare geestelijke Moeder onder het getal der Heiligen nog niet gesteld is	543
De pleitzaak gaat niet vooruit. — Men begint te vreezen dat er geen einde aan kome	543
1741. Benedictus XIV beklimt den pauselijken troon	543
Hij schrijft een grondig boekwerk, betreffende de kwestie van de heiligverklaring der eerbiedwaardige dienaars en dienaressen Gods	543
Hij drijft de pleitzake der heiligverklaring van Moeder de Chantal allermeeft aan, en maakt er mede gedaan	544
1751. Zijne beroemde en geleerde bulle	544
Vijf mirakelen van Sinte Chantal worden in die bulle aangehaald en goedgekeurd	544
Plechtigheid van de zaligverklaring van Moeder de Chantal, te Rome.	544
De geestelijkheid van Frankrijk, te Parijs vergaderd, vraagt dat men dadelijk tot de heiligverklaring van de Stichtster der Visitatie overga	545
1767. Die bulle van heiligverklaring wordt, enkel na de dood van Benedictus XIV, door paus Clemens XIII uitgegeven	546
Groote blijdschap onder de Zusters der Visitatie, en onder de katholieken van de gansche wereld	547
1793. De Fransche omwenteling verjaagt de nonnen van Annecy	547

1793. Het lichaam van Sinte Chantal, en dat van Sint Franciscus de Sales, worden binst dat vreeselijk tijdstip weggesteken .	347
Hun beider hert wordt wonderwerkelijk bewaard	348
1804. De heilige lichamen worden, bij het eindigen van het noodweer, plechtiglijk in de kapel van het herstelde klooster van Annecy, andermaal geplaatst. . . .	350
1860. Eerbied, dien men hedendaags die heilige lichamen bewijst	350

EINDE VAN DE INHOUDSTAFEL DES TWEEDEN BOEKDEELS

**Laatst verschenen Werken van Sint Joseph's Huis,
H. VANDER SCHELDEN, Onderstraat, 26, GENT.**

Het leven van Onzen Heer Jesus Christus getrokken uit de Vier HH. Evangelisten, samengevoegd in ééne Evangelische geschiedenis, voorgaand van eene bondige inleiding en eene zeer nuttige tafel. Opnieuw herzien, met menigvuldige verklaringen van den Heiligen Tekst vermeerderd, en gevolgd van eene volledige Tafel der Evangelien van gansch het jaar, door J. Hulpiau, Priester. In-18, 674 bladz. 1,50 — In linnen band 2,25.

Genegenheid voor het Heilig Hart van Jesus in verband met het Apostolaat des Gebeds. — Met gebeden voor Mis, Kruisweg en Communie, door C.-H.-T. Jamar, Priester. In-32, 196 bladz. 0,50 — In linnen band 0,80.

Leven van den H. Thomas van Aquine, patroon der katholieke scholen, ten behoeve der jeugd geschreven door den Eerw. P. Fr. K. A. Joyau, van de Orde der Predikheeren. Nederduitsche vertaling door W. J. Van Venckenray, Priester. Vlelend goedgekeurd door Mgr Lambrecht, bisschop van Gent en door Mgr Rutten, grootvicaris van Luik. Groot in-8, 358 bladz. 1,50

Leven van den H. Franciscus-Xaverius, Priester der Societeit Jesu, Apostel der Indiën en van Japonië, naar het fransch van den Eerw. P. Bouhours, Priester derzelfde Societeit. Groot in-8, 350 bladz. Versierden omslag. 2,00

Frederik-Franciscus-Xaverius de Mérode, Minister en Aalmoezenier van Pius IX, Aartsbisschop van Melitene, zijn Leven en zijne Werken, door Mgr Besson, Bisschop van Nimes, vrij naar het fransch vertaald door W. J. Van Venckenray, Priester. In-8, 360 bladz. Dik en schoon boek. Met portret en versierden omslag. 2,00

Geschiedenis van de H. Chantal en den Oorsprong der Visitatie, door Zijne Hoogwaardigheid E. Bougaud, bisschop van Laval, gewezen groot-vicaris van Orleans. Vrij naar de elfde fransche uitgave vertaald, door Hendrik Rembry, Priester van het Bisdom van Brugge. 2 dikke boekd. in-12, 1160 bladz. Versierde omslagen. 4,50

Het volgende boek is het vervolg van het voorgaande werk :

Geschiedenis van de Gelukz. Margaretha-Maria en den oorsprong der devotie tot Jesus' Hart, door Mgr E. Bougaud, Bisschop van Laval, gewezen groot-vicaris van Orleans. In-12, 416 bl. 1,50

Leven van den Eerbiedw. Dienaar Gods Andreas van Burglo, leekbroeder van de Orde der Minderbroeders Kapucienen, door Pater Eugenius van Bornhem, kloosterling derzelfde Orde. In-12. Met schoon portret in photogravuur. 180 bladz. 1,00

**Laatst verschenen Werken van Sint Joseph's Huis,
H. VANDER SCHELDEN, Onderstraat, 26, GENT.**

- Leven van den H. Andreas Avellinus**, Patroon tegen vallende ziekte, geraaktheid en onvoorziene dood. door J. L. Buys, Pastoor te Minderhout. In-24, 176 bladz. 0,50
- Leven van Mgr Bracq**, Bisschop van Gent, door Kan. Lavaut, secretaris en archivist van 't Bisdom. In-12, 200 bl. Met portret. 1,00
- Heilige Joseph**, voorspreker in hopelooze omstandigheden. Verhandelingen der geestelijke en tijdelijke gunsten door de machtige tussschenkomst van dien glorieijken Patriarch bekomen, door den E. P. Huguet. Boekdeel groot in-8, 268 bladz. met versierden omslag 1,25 — In linnen band 2,35 — Id. verguld op snee 2,75
- Die oude Suf!** door Mej. Zenaide Fleuriot, uit het fransch vertaald door Mej. Clementina-M. Naert. In-8, 240 bladz. Dik en schoon papier, versierden omslag. 1,00
- Lionello**, door den Eerw. P. Bresciani, S. J. Een gevolg op de *Jood van Verona*. In-12, 376 bladz. Tweede uitgaaf. 1,50
- Van denzelfden Schrijver*: De Jood van Verona. 3 deelen in-12, 3,00 — De Romeinsche Republiek, in-12, 1,50 — Don Giovanni, in-12, 1,50.
- Beknopte geloofs- en zedenleer**, of kort begrip van hetgeen wij moeten gelooven en onderhouden om zalig te worden, door C.-H.-T. Jamar. In-12, 32 bladz. 0,20 — 25 exempl. 3,75.
- Kleine getijden van den H. Joachim**, Vader der H. Maagd Maria, Patroon voor den Oogst en Ziekten der beesten, met litanie, 8 bladz. 0,04 — 0,36 voor 12 — 2,00 voor 100.
- Medaille of Kruis van den H. Benedictus**, bijzonder in de missien. In-32, 64 bladz. 0,15 — Voor 100: 10,00.
- Vlering van den Eersten Vrijdag** der Maand en van het Feest van het H. Hart. — Redenen die de geloovigen aanzetten om het H. Hart te eeren op den Vrijdag en vooral den 1ⁿ Vrijdag der maand; waarom de feest van het H. Hart een Vrijdag is. 12 bladz. 0,06 — 0,54 voor 12 — 3,00 voor 100.
- Handboekje voor kinderen** die zich voorbereiden tot hunne eerste H. Communie. Oefeningen en gebeden door C. Jamar, priester. 64 bl. 0,20 — 12 ex. 2,25 — 25 ex. 4,00 — 50 ex. 7,50 — 100 ex. 14,00 Hetzelfde boekje in het Fransch aan dezelfde prijzen. Hetzelfde in het Vlaamsch of in het Fransch in linnen band. 0,40
- Gebeden tot den H. Joseph**. 24 bladz. 0,10 — De dozijn 1,00 — Voor 100 exempl.: 6,00.
- Congregatieboekje**, door J. Hillegeer, Priester der Soc. Jesu. In-24, 64 bladz. Nieuwe uitgaaf. 0,20
De gebeden der Congregatie zijn in latijnsche en vlaamsche taal.